නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

සගාථාවග්ගටීකා

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

1. සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයවන්දනා සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස පභවනිස්සයවිසුද්ධිපටිවෙදනත්ථං, තං පන ධම්මසංවණ්ණනාසු විඤ්ඤූනං බහුමානුප්පාදනත්ථං, තං සම්මදෙව තෙසං උග්ගහණධාරණාදික්කමලද්ධබ්බාය සම්මාපටිපත්තියා සබ්බහිතසුඛනිප්ඵාදනත්ථන්ති. අථ වා මඞ්ගලභාවතො, සබ්බකිරියාසු පුබ්බකිච්චභාවතො, පණ්ඩිතෙහි සමාචරිතභාවතො, ආයතිං පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනතො ච සංවණ්ණනායං රතනත්තයපණාමකිරියාති. අථ වා රතනත්තයපණාමකරණං පූජනීයපූජාපුඤ්ඤවිසෙසනිබ්බත්තනත්ථං, තං අත්තනො යථාලද්ධසම්පත්තිනිමිත්තකස්ස කම්මස්ස බලානුප්පදානත්ථං, අන්තරා ච තස්ස අසංකොචාපනත්ථං, තදුභයං අනන්තරායෙන අට්ඨකථාය පරිසමාපනත්ථන්ති ඉදමෙව ච පයොජනං ආචරියෙන ඉධාධිප්පෙතං. තථා හි වක්ඛති ‘‘ඉති මෙ පසන්නමතිනො…පෙ…. තස්සානුභාවෙනා’’ති. වත්ථුත්තයපූජා හි නිරතිසයපුඤ්ඤක්ඛෙත්තසංබුද්ධියා අපරිමෙය්‍යපභාවො පුඤ්ඤාතිසයොති බහුවිධන්තරායෙපි ලොකසන්නිවාසෙ අන්තරායනිබන්ධනසකලසංකිලෙසවිද්ධංසනාය පහොති, භයාදිඋපද්දවඤ්ච නිවාරෙති. යථාහ ‘‘පූජාරහෙ පූජයතො’’තිආදි (ධ. ප. 195; අප. ථෙර 1.10.1), තථා ‘‘යෙ, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා, අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොතී’’තිආදි (ඉතිවු. 90).

> ‘‘බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස, කායෙ භවති යා පීති;
> වරමෙව හි සා පීති, කසිණෙනපි ජම්බුදීපස්ස;
> ධම්මොති…පෙ…., සඞ්ඝොති…පෙ…., ජම්බුදීපස්සා’’ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.6);

තථා ‘‘යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොතී’’තිආදි (අ. නි. 6.10; 11.11). ‘‘අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ වා…පෙ…. භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො න හෙස්සතී’’ති (සං. නි. 1.249) ච.

තත්ථ යස්ස වත්ථුත්තයස්ස වන්දනං කත්තුකාමො, තස්ස ගුණාතිසයයොගසන්දස්සනත්ථං **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්තිආදිනා ගාථත්තයමාහ. ගුණාතිසයයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ච කතා වන්දනා යථාධිප්පෙතං පයොජනං සාධෙතීති. තත්ථ යස්සා දෙසනාය සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, සා න විනයදෙසනා විය කරුණාප්පධානා, නාපි අභිධම්මදෙසනා විය පඤ්ඤාප්පධානා, අථ ඛො කරුණාපඤ්ඤාප්පධානාති තදුභයප්පධානමෙව තාව සම්මාසම්බුද්ධස්ස ථොමනං කාතුං තම්මූලකත්තා සෙසරතනානං **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ කිරතීති **කරුණා,** පරදුක්ඛං වික්ඛිපති අපනෙතීති අත්ථො. අථ වා කිණාතීති **කරුණා,** පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං හිංසති විබාධතීති අත්ථො. පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං කම්පනං හදයඛෙදං කරොතීති වා **කරුණා**. අථ වා කමීති සුඛං, තං රුන්ධතීති **කරුණා**. එසා හි පරදුක්ඛාපනයනකාමතාලක්ඛණා අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතාය කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබන්ධතීති අත්ථො. කරුණාය සීතලං **කරුණාසීතලං,** කරුණාසීතලං හදයං අස්සාති **කරුණාසීතලහදයො,** තං කරුණාසීතලහදයං.

තත්ථ කිඤ්චාපි පරෙසං හිතොපසංහාරසුඛාදිඅපරිහානිච්ඡනසභාවතාය, බ්‍යාපාදාරතීනං උජුවිපච්චනීකතාය ච සත්තසන්තානගතසන්තාපවිච්ඡෙදනාකාරපවත්තියා මෙත්තාමුදිතානම්පි චිත්තසීතලභාවකාරණතා උපලබ්භති, තථාපි පරදුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තියා පරුපතාපාසහනරසා අවිහිංසාභූතා කරුණාව විසෙසෙන භගවතො චිත්තස්ස චිත්තපස්සද්ධි විය සීතිභාවනිමිත්තන්ති වුත්තං **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්ති. කරුණාමුඛෙන වා මෙත්තාමුදිතානම්පි හදයසීතලභාවකාරණතා වුත්තාති දට්ඨබ්බා .

අථ වා ඡඅසාධාරණඤාණවිසෙසනිබන්ධනභූතා සාතිසයං නිරවසෙසඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විය සවිසයබ්‍යාපිතාය මහාකරුණාභාවමුපගතා කරුණාව භගවතො අතිසයෙන හදයසීතලභාවහෙතූති ආහ **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්ති.

අථ වා සතිපි මෙත්තාමුදිතානං සාතිසයෙ හදයසීතිභාවනිබන්ධනත්තෙ සකලබුද්ධගුණවිසෙසකාරණතාය තාසම්පි කාරණන්ති කරුණාව භගවතො ‘‘හදයසීතලභාවකාරණ’’න්ති වුත්තා. කරුණානිදානා හි සබ්බෙපි බුද්ධගුණා, කරුණානුභාවනිබ්බාපියමානසංසාරදුක්ඛසන්තාපස්ස හි භගවතො පරදුක්ඛාපනයනකාමතාය අනෙකානිපි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පානං අකිලන්තරූපස්සෙව නිරවසෙසබුද්ධකරධම්මසම්භරණනියතස්ස

සමධිගතධම්මාධිපතෙය්‍යස්ස ච සන්නිහිතෙසුපි සත්තසඞ්ඝාටසමුපනීතහදයූපතාපනිමිත්තෙසු න ඊසකම්පි චිත්තසීතිභාවස්ස අඤ්ඤථත්තමහොසීති. එතස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ තීසුපි අවත්ථාසු භගවතො කරුණා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා.

පජානාතීති **පඤ්ඤා,** යථාසභාවං පකාරෙහි පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. පඤ්ඤාව ඤෙය්‍යාවරණප්පහානතො පකාරෙහි ධම්මසභාවජොතනට්ඨෙන පජ්ජොතොති **පඤ්ඤාපජ්ජොතො.** සවාසනප්පහානතො විසෙසෙන හතං සමුග්ඝාටිතං **විහතං.** පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන විහතං **පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතං.** මුය්හන්ති තෙන, සයං වා මුය්හති, මොහනමත්තමෙව වා තන්ති **මොහො,** අවිජ්ජා. ස්වෙව විසයසභාවපටිච්ඡාදනකරණතො අන්ධකාරසරික්ඛතාය තමො වියාති **තමො.** පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතො මොහතමො එතස්සාති **පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමො,** තං පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං. සබ්බෙසම්පි හි ඛීණාසවානං සතිපි පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන අවිජ්ජන්ධකාරස්ස විහතභාවෙ සද්ධාධිමුත්තෙහි විය දිට්ඨිප්පත්තානං සාවකෙහි පච්චෙකසම්බුද්ධෙහි ච සවාසනප්පහානෙන සම්මාසම්බුද්ධානං කිලෙසප්පහානස්ස විසෙසො විජ්ජතීති සාතිසයෙන අවිජ්ජාප්පහානෙන භගවන්තං ථොමෙන්තො ආහ **"පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම"**න්ති.

අථ වා අන්තරෙන පරොපදෙසං අත්තනො සන්තානෙ අච්චන්තං අවිජ්ජන්ධකාරවිගමස්ස නිබ්බත්තිතත්තා, තථා සබ්බඤ්ඤුතාය බලෙසු ච වසීභාවස්ස සමධිගතත්තා, පරසන්තතියඤ්ච ධම්මදෙසනාතිසයානුභාවෙන සම්මදෙව තස්ස පවත්තිතත්තා භගවාව විසෙසතො මොහතමවිගමෙන ථොමෙතබ්බොති ආහ **"පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම"**න්ති. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ "පඤ්ඤාපජ්ජොතො"ති පදෙන භගවතො පටිවෙධපඤ්ඤා විය දෙසනාපඤ්ඤාපි සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසනයෙන වා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා.

අථ වා භගවතො ඤාණස්ස ඤෙය්‍යපරියන්තිකත්තා සකලඤෙය්‍යධම්මසභාවාවබොධනසමත්ථෙන අනාවරණඤාණසඞ්ඛාතෙන පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන සබ්බඤෙය්‍යධම්මසභාවච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විධමිතත්තා අනඤ්ඤසාධාරණො භගවතො මොහතමවිනාසොති කත්වා වුත්තං **"පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම"**න්ති. එත්ථ ච මොහතමවිධමනන්තෙ අධිගතත්තා අනාවරණඤාණං කාරණූපචාරෙන සසන්තානෙ මොහතමවිධමනන්ති දට්ඨබ්බං. අභිනීහාරසම්පත්තියා සවාසනප්පහානමෙව හි කිලෙසානං ඤෙය්‍යාවරණපහානන්ති, පරසන්තානෙ පන මොහතමවිධමනස්ස කාරණභාවතො ඵලූපචාරෙන අනාවරණඤාණං "මොහතමවිධමන"න්ති වුච්චතීති.

කිං පන කාරණං අවිජ්ජාසමුග්ඝාතොයෙවෙකො පහානසම්පත්තිවසෙන භගවතො ථොමනානිමිත්තං ගය්හති, න පන සාතිසයං නිරවසෙසකිලෙසපහානන්ති? තප්පහානවචනෙනෙව තදෙකට්ඨතාය සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතස්ස ජොතිතභාවතො. න හි සො තාදිසො කිලෙසො අත්ථි, යො නිරවසෙසඅවිජ්ජාප්පහානෙන න පහීයතීති.

අථ වා විජ්ජා විය සකලකුසලධම්මසමුප්පත්තියා නිරවසෙසාකුසලධම්මනිබ්බත්තියා සංසාරප්පවත්තියා ච අවිජ්ජා පධානකාරණන්ති තබ්බිඝාතවචනෙන සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතො වුත්තො එව හොතීති වුත්තං **"පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම"**න්ති.

නරා ච අමරා ච **නරාමරා,** සහ නරාමරෙහීති **සනරාමරො,** සනරාමරො ච සො ලොකො චාති **සනරාමරලොකො,** තස්ස ගරූති **සනරාමරලොකගරු,** තං සනරාමරලොකගරුං. එතෙන දෙවමනුස්සානං විය තදවසිට්ඨසත්තානම්පි යථාරහං ගුණවිසෙසාවහතාය භගවතො උපකාරතං දස්සෙති. න චෙත්ථ පධානාප්පධානභාවො චොදෙතබ්බො. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො, අඤ්ඤො අත්ථක්කමො. එදිසෙසු හි සමාසපදෙසු පධානම්පි අප්පධානං විය නිද්දිසීයති යථා "සරාජිකාය පරිසාය"ති (අප. අට්ඨ. 1.1.82). කාමඤ්චෙත්ථ සත්තසඞ්ඛාරොකාසවසෙන තිවිධො ලොකො, ගරුභාවස්ස පන අධිප්පෙතත්තා ගරුකරණසමත්ථස්සෙව සත්තලොකස්ස වසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. සො හි ලොකීයන්ති එත්ථ පුඤ්ඤපාපානි තබ්බිපාකො චාති "ලොකො"ති වුච්චති. අමරග්ගහණෙන චෙත්ථ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා.

අථ වා සමූහත්ථො **ලොක**-සද්දො සමුදායවසෙන ලොකීයති පඤ්ඤාපීයතීති. සහ නරෙහීති **සනරා,** සනරා ච තෙ අමරා චාති **සනරාමරා,** තෙසං ලොකොති **සනරාමරලොකොති** පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. අමර-සද්දෙන චෙත්ථ විසුද්ධිදෙවාපි සඞ්ගය්හන්ති. තෙ හි මරණාභාවතො පරමත්ථතො අමරා, නරාමරානංයෙව ගහණං උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන යථා "සත්ථා දෙවමනුස්සාන"න්ති (දී. නි. 1.157). තථා හි සබ්බානත්ථපරිහරණපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අච්චන්තමුපකාරිතාය අපරිමිතනිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසසමඞ්ගිතාය ච සබ්බසත්තුත්තමො භගවා අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමං ගාරවට්ඨානං. තෙන වුත්තං **"සනරාමරලොකගරු"**න්ති.

සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති **සුගතො.** භගවතො හි වෙනෙය්‍යජනුපසඞ්කමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිප්ඵාදනතො සොභනං, තථා ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය දුතවිලම්බිතඛලිතානුකඩ්ඪනනිප්පීළනුක්කුටිකකුටිලාකුලතාදි- දොසරහිතමවහසිතරාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං

කායගමනං ඤාණගමනඤ්ච විපුලනිම්මලකරුණාසතිවීරියාදිගුණවිසෙසසහිතමභිනීහාරතො යාව මහාබොධි නිරවජ්ජතාය සොභනමෙවාති.

අථ වා සයම්භුඤාණෙන සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිජානන්තො ඤාණෙන සම්මා ගතො අවගතොති **සුගතො,** තථා ලොකසමුදයං පහානාභිසමයවසෙන පජහන්තො අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙන්තො සම්මා ගතො අතීතොති **සුගතො,** ලොකනිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති **සුගතො,** ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං භාවනාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපන්නොති **සුගතො.** ''සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති සුගතො''තිආදිනා නයෙන (මහානි. 38) අයමත්ථො විභාවෙතබ්බොති.

අථ වා සුන්දරං ඨානං සම්මාසම්බොධිං, නිබ්බානමෙව වා ගතො අධිගතොති **සුගතො.** යස්මා වා භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං වෙනෙය්‍යානං යථාරහං කාලයුත්තමෙව ච ධම්මං භාසති, තස්මා සම්මා ගදති වදතීති **සුගතො** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. ඉති සොභනගමනතාදීහි **සුගතො,** තං සුගතං.

පුඤ්ඤාපාපකෙහි උපපජ්ජනවසෙන ගන්තබ්බතො **ගතියො,** උපපත්තිභවවිසෙසා. තා පන නිරයාදිවසෙන පඤ්චවිධා. තා හි සකලස්සපි භවගාමිකම්මස්ස අරියමග්ගාධිගමෙන අවිපාකාරහභාවකරණෙන නිවත්තිතත්තා භගවා පඤ්චහිපි ගතීහි සුට්ඨු මුත්තො විසංයුත්තොති ආහ **''ගතිවිමුත්ත''**න්ති. එතෙන භගවතො කත්ථචිපි අපරියාපන්නතං දස්සෙති, යතො භගවා ''දෙවාතිදෙවො''ති වුච්චති. තෙනාහ –

> ''යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
> තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා''ති. (අ. නි. 4.36);

තංතංගතිසංවත්තනකානඤ්හි කම්මකිලෙසානං අග්ගමග්ගෙන බොධිමූලෙයෙව සුප්පහීනත්තා නත්ථි භගවතො ගතිපරියාපන්නතාති අච්චන්තමෙව භගවා සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසසත්තනිකායෙහි සුපරිමුත්තො. තං ගතිවිමුත්තං. **වන්දෙති** නමාමි, ථොමෙමීති වා අත්ථො.

අථ වා **ගතිවිමුත්ත**න්ති අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුප්පත්තියා භගවන්තං ථොමෙති. එත්ථ හි ද්වීහි ආකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා අත්තහිතසම්පත්තිතො පරහිතපටිපත්තිතො ච. තෙසු **අත්තහිතසම්පත්ති** අනාවරණඤාණාධිගමතො, සවාසනානං සබ්බෙසං කිලෙසානං අච්චන්තපහානතො, අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිතො ච වෙදිතබ්බා. **පරහිතපටිපත්ති** ලාභසක්කාරාදිනිරපෙක්ඛචිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානිකධම්මදෙසනතො, විරුද්ධෙසුපි නිච්චං හිතජ්ඣාසයවසෙන ඤාණපරිපාකකාලාගමනතො ච. සා පනෙත්ථ ආසයතො පයොගතො ච දුවිධා පරහිතපටිපත්ති, තිවිධා ච අත්තහිතසම්පත්ති පකාසිතා හොති, කථං? ''කරුණාසීතලහදය''න්ති එතෙන ආසයතො පරහිතපටිපත්ති, සම්මාගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පයොගතො පරහිතපටිපත්ති, ''පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං ගතිවිමුත්ත''න්ති එතෙහි චතුසච්චපටිවෙධත්ථෙන ච සුගත-සද්දෙන තිවිධාපි අත්තහිතසම්පත්ති, අවසිට්ඨත්ථෙන තෙන ''පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම''න්ති එතෙන ච සබ්බාපි අත්තහිතසම්පත්ති පරහිතපටිපත්ති පකාසිතා හොතීති.

අථ වා තීහි ආකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා – හෙතුතො ඵලතො උපකාරතො ච. තත්ථ **හෙතු** මහාකරුණා, සා පඨමපදෙන දස්සිතා. **ඵලං** චතුබ්බිධං ඤාණසම්පදා පහානසම්පදා ආනුභාවසම්පදා රූපකායසම්පදා චාති. තාසු ඤාණපහානසම්පදා දුතියපදෙන සච්චපටිවෙධත්ථෙන ච සුගත-සද්දෙන පකාසිතා හොන්ති, ආනුභාවසම්පදා පන තතියපදෙන, රූපකායසම්පදා යථාවුත්තකායගමනසොභනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා විනා තදභාවතො . **උපකාරො** අනන්තරං අබාහිරං කරිත්වා තිවිධයානමුඛෙන විමුත්තිධම්මදෙසනා. සො සම්මාගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පකාසිතො හොතීති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ''කරුණාසීතලහදය''න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධියා මූලං දස්සෙති. මහාකරුණාය සඤ්චොදිතමානසො හි භගවා සංසාරපඞ්කතො සත්තානං සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරො අනුපුබ්බෙන පාරමියො පූරෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතොති කරුණා සම්මාසම්බොධියා මූලං. ''පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම''න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධිං දස්සෙති. අනාවරණඤාණපදට්ඨානඤ්හි මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං සම්මාසම්බොධීති වුච්චතීති. සම්මාගමනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන සම්මාසම්බොධියා පටිපත්තිං දස්සෙති ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොග-සස්සතුච්ඡෙදාභිනිවෙසාදි-අන්තද්වයරහිතාය කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පකාසනතො සුගත-සද්දස්ස. ඉතරෙහි සම්මාසම්බොධියා පධානාප්පධානභෙදං පයොජනං දස්සෙති. සංසාරමහොඝතො සත්තසන්තාරණඤ්හෙත්ථ පධානං පයොජනං, තදඤ්ඤමප්පධානං. තෙසු පධානෙන පරහිතපටිපත්තිං දස්සෙති, ඉතරෙන අත්තහිතසම්පත්තිං, තදුභයෙන අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු චතූසු පුග්ගලෙසු භගවතො චතුත්ථපුග්ගලභාවං දස්සෙති. තෙන ච අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවං, උත්තමවන්දනීයභාවං, අත්තනො ච වන්දනකිරියාය ඛෙත්තඞ්ගතභාවං දස්සෙති.

එත්ථ ච කරුණාගහණෙන ලොකියෙසු මහග්ගතභාවප්පත්තාසාධාරණගුණදීපනතො භගවතො සබ්බලොකියගුණසම්පත්ති දස්සිතා හොති, පඤ්ඤාගහණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානමග්ගඤාණදීපනතො සබ්බලොකුත්තරගුණසම්පත්ති. තදුභයග්ගහණසිද්ධො හි අත්ථො ''සනරාමරලොකගරු''න්තිආදිනා විපඤ්චියතීති. කරුණාගහණෙන ච උපගමනං නිරුපක්කිලෙසං දස්සෙති, පඤ්ඤාගහණෙන අපගමනං. තථා කරුණාගහණෙන ලොකසමඤ්ඤානුරූපං භගවතො පවත්තිං දස්සෙති ලොකවොහාරවිසයත්තා කරුණාය, පඤ්ඤාගහණෙන සමඤ්ඤාය අනතිධාවනං. සභාවානවබොධෙන හි ධම්මානං සමඤ්ඤං අතිධාවිත්වා සත්තාදිපරාමසනං හොතීති. තථා කරුණාගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිවිහාරං දස්සෙති, පඤ්ඤාගහණෙන තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණං චතුසච්චඤාණං චතුපටිසම්භිදාඤාණං චතුවෙසාරජ්ජඤාණං, කරුණාගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිඤාණස්ස ගහිතත්තා සෙසාධාරණඤාණානි ඡ අභිඤ්ඤා අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණානි දස බලානි චුද්දස බුද්ධඤාණානි සොළස ඤාණචරියා අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනීති එවමාදීනං අනෙකෙසං පඤ්ඤාපභෙදානං වසෙන ඤාණචාරං දස්සෙති. තථා කරුණාගහණෙන චරණසම්පත්තිං, පඤ්ඤාගහණෙන විජ්ජාසම්පත්තිං. කරුණාගහණෙන අත්තාධිපතිතා, පඤ්ඤාගහණෙන ධම්මාධිපතිතා. කරුණාගහණෙන ලොකනාථභාවො, පඤ්ඤාගහණෙන අත්තනාථභාවො. තථා කරුණාගහණෙන පුබ්බකාරිභාවො, පඤ්ඤාගහණෙන කතඤ්ඤුතා. කරුණාගහණෙන අපරන්තපතා, පඤ්ඤාගහණෙන අනත්තන්තපතා. කරුණාගහණෙන වා බුද්ධකරධම්මසිද්ධි, පඤ්ඤාගහණෙන බුද්ධභාවසිද්ධි. තථා කරුණාගහණෙන පරෙසං තාරණං, පඤ්ඤාගහණෙන සයං තාරණං. තථා කරුණාගහණෙන සබ්බසත්තෙසු අනුග්ගහචිත්තතා, පඤ්ඤාගහණෙන සබ්බධම්මෙසු විරත්තචිත්තතා දස්සිතා හොති.

සබ්බෙසඤ්ච බුද්ධගුණානං කරුණා ආදි තන්නිදානභාවතො, පඤ්ඤා පරියොසානං තතො උත්තරි කරණීයාභාවතො. ඉති ආදිපරියොසානදස්සනෙන සබ්බෙ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති. තථා කරුණාගහණෙන සීලක්ඛන්ධපුබ්බඞ්ගමො සමාධික්ඛන්ධො දස්සිතො හොති. කරුණානිදානඤ්හි සීලං තතො පාණාතිපාතාදිවිරතිප්පවත්තිතො, සා ච ඣානත්තයසම්පයොගිනීති. පඤ්ඤාවචනෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලඤ්ච සබ්බබුද්ධගුණානං ආදි, සමාධි මජ්ඣෙ, පඤ්ඤා පරියොසානන්ති එවම්පි ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණදස්සනෙන සබ්බෙ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති නයතො දස්සිතත්තා. එසො එව හි නිරවසෙසතො බුද්ධගුණානං දස්සනුපායො, යදිදං නයග්ගහණං, අඤ්ඤථා කො නාම සමත්ථො භගවතො ගුණෙ අනුපදං නිරවසෙසතො දස්සෙතුං. තෙනෙවාහ –

> ''බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
> කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
> ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
> වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 3.425; උදා. 53; බු. වං. අට්ඨ. 4.5; චරියා. අට්ඨ. නිදානකථා, පකිණ්ණකකථා; අප. 2.7.20) –

තෙනෙව ච ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙනපි බුද්ධගුණපරිච්ඡෙදනං පති අනුයුත්තෙන ''නො හෙතං, භන්තෙ''ති පටික්ඛිපිත්වා ''අපි ච මෙ, භන්තෙ, ධම්මන්වයො විදිතො''ති (දී. නි. 2.146) වුත්තං.

2. එවං සඞ්ඛෙපෙන සකලසබ්බඤ්ඤුගුණෙහි භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං **''බුද්ධොපී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **බුද්ධො**ති කත්තුනිද්දෙසො. **බුද්ධභාව**න්ති කම්මනිද්දෙසො. **භාවෙත්වා සච්ඡිකත්වා**ති ච පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසො. **ය**න්ති අනියමතො කම්මනිද්දෙසො. **උපගතො**ති අපරකාලකිරියානිද්දෙසො. **වන්දෙ**ති කිරියානිද්දෙසො. **ත**න්ති නියමනං. **ධම්ම**න්ති වන්දනකිරියාය කම්මනිද්දෙසො. **ගතමලං අනුත්තර**න්ති ච තබ්බිසෙසනං.

තත්ථ බුද්ධසද්දස්ස තාව – ''බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො''තිආදිනා නිද්දෙසනයෙන (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 97) අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා සවාසනාය අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චන්තවිගමතො, බුද්ධියා වා විකසිතභාවතො බුද්ධවාති **බුද්ධො** ජාගරණවිකසනත්ථවසෙන. අථ වා කස්සචිපි ඤෙය්‍යධම්මස්ස අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන ඤෙය්‍යවිසෙසස්ස කම්මභාවෙන අග්ගහණතො කම්මවචනිච්ඡාය අභාවෙන අවගමනත්ථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසො ලබ්භතීති බුද්ධවාති **බුද්ධො** යථා ''දික්ඛිතො න දදාතී''ති. අත්ථතො පන පාරමිතාපරිභාවිතො සයම්භුඤාණෙන සහ වාසනාය විහතවිද්ධස්තනිරවසෙසකිලෙසො මහාකරුණා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅපරිමෙය්‍යගුණගණාධාරො ඛන්ධසන්තානො බුද්ධො. යථාහ – ''බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි. තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාව''න්ති (මහානි. 192). **අපි**-සද්දො සම්භාවනෙ. තෙන ''එවං ගුණවිසෙසයුත්තො සොපි නාම භගවා''ති වක්ඛමානගුණෙ ධම්මෙ සම්භාවනං දීපෙති. **බුද්ධභාව**න්ති සම්මාසම්බොධිං. **භාවෙත්වා**ති උප්පාදෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා ච. **සච්ඡිකත්වා**ති පච්චක්ඛං කත්වා. **උපගතො**ති පත්තො, අධිගතොති අත්ථො. එතස්ස ''බුද්ධභාව''න්ති එතෙන සම්බන්ධො. **ගතමල**න්ති විගතමලං, නිද්දොසන්ති අත්ථො. **වන්දෙ**ති පණමාමි, ථොමෙමි වා. **අනුත්තර**න්ති උත්තරරහිතං, ලොකුත්තරන්ති අත්ථො. **ධම්ම**න්ති යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායතො සංසාරතො ච අපතමානෙ ධාරෙතීති **ධම්මො**.

අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – එවං විවිධගුණගණසමන්නාගතො බුද්ධොපි භගවා යං අරියමග්ගසඞ්ඛාතං ධම්මං භාවෙත්වා ඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතං පන ධම්මං සච්ඡිකත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතො, තමෙතං බුද්ධානම්පි බුද්ධභාවහෙතුභූතං සබ්බදොසමලරහිතං අත්තනො උත්තරිතරාභාවෙන අනුත්තරං පටිවෙධසද්ධම්මං නමාමීති. පරියත්තිසද්ධම්මස්සපි තප්පකාසනත්තා ඉධ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අථ වා ''අභිධම්මනයසමුද්දං අධිගච්ඡි, තීණි පිටකානි සම්මසී''ති ච අට්ඨකථායං වුත්තත්තා පරියත්තිධම්මස්සපි සච්ඡිකිරියසම්මසනපරියායො ලබ්භතීති සොපි ඉධ වුත්තො එවාති දට්ඨබ්බං.

තථා ''යං ධම්මං භාවෙත්වා සච්ඡිකත්වා''ති ච වුත්තත්තා බුද්ධකරධම්මභූතාහි පාරමිතාහි සහ පුබ්බභාගෙ අධිසීලසික්ඛාදයොපි ඉධ ධම්ම-සද්දෙන සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බං. තාපි හි මලපටිපක්ඛතාය ගතමලා අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරා චාති. තථා හි සත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය කතමහාභිනීහාරො මහාකරුණාධිවාසපෙසලජ්ඣාසයො පඤ්ඤාවිසෙසපරියොදාතනිම්මලානං දානදමසඤ්ඤමාදීනං උත්තමධම්මානං සතසහස්සාධිකානි කප්පානං චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි සක්කච්චං නිරන්තරං නිරවසෙසානං භාවනාපච්චක්ඛකරණෙහි කම්මාදීසු අධිගතවසීභාවො අච්ඡරියාචින්තෙය්‍යමහානුභාවො අධිසීලාධිචිත්තානං පරමුක්කංසපාරමිප්පත්තො භගවා පච්චයාකාරෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්සමුඛෙන මහාවජිරඤාණං පෙසෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති.

එත්ථ ච ''භාවෙත්වා''ති එතෙන විජ්ජාසම්පදාය ධම්මං ථොමෙති, ''සච්ඡිකත්වා''ති එතෙන විමුත්තිසම්පදාය. තථා පඨමෙන ඣානසම්පදාය, දුතියෙන විමොක්ඛසම්පදාය. පඨමෙන වා සමාධිසම්පදාය, දුතියෙන සමාපත්තිසම්පදාය. අථ වා පඨමෙන ඛයෙඤාණභාවෙන, දුතියෙන අනුප්පාදෙඤාණභාවෙන. පුරිමෙන වා විජ්ජූපමතාය, දුතියෙන වජිරූපමතාය. පුරිමෙන වා විරාගසම්පත්තියා, දුතියෙන නිරොධසම්පත්තියා. තථා පඨමෙන නිය්‍යානභාවෙන, දුතියෙන නිස්සරණභාවෙන. පඨමෙන වා හෙතුභාවෙන, දුතියෙන අසඞ්ඛතභාවෙන. පඨමෙන වා දස්සනභාවෙන, දුතියෙන විවෙකභාවෙන. පඨමෙන වා අධිපතිභාවෙන, දුතියෙන අමතභාවෙන ධම්මං ථොමෙති. අථ වා ''යං ධම්මං භාවෙත්වා බුද්ධභාවං උපගතො''ති එතෙන ස්වාක්ඛාතතාය ධම්මං ථොමෙති, ''සච්ඡිකත්වා''ති එතෙන සන්දිට්ඨිකතාය. තථා පුරිමෙන අකාලිකතාය, පච්ඡිමෙන එහිපස්සිකතාය. පුරිමෙන වා ඔපනෙය්‍යිකතාය, පච්ඡිමෙන පච්චත්තං වෙදිතබ්බතාය ධම්මං ථොමෙති. ''ගතමල''න්ති ඉමිනා සංකිලෙසාභාවදීපනෙන ධම්මස්ස පරිසුද්ධතං දස්සෙති. ''අනුත්තර''න්ති එතෙන අඤ්ඤස්ස විසිට්ඨස්ස අභාවදීපනෙන විපුලපරිපුණ්ණතං. පඨමෙන වා පහානසම්පදං ධම්මස්ස දස්සෙති, දුතියෙන සභාවසම්පදං. භාවෙතබ්බතාය වා ධම්මස්ස ගතමලභාවො යොජෙතබ්බො. භාවනාබලෙන හි සො දොසානං සමුග්ඝාතකො හොතීති. සච්ඡිකාතබ්බභාවෙන අනුත්තරභාවො යොජෙතබ්බො. සච්ඡිකිරියානිබ්බත්තිතො හි තතුත්තරිකරණීයාභාවතො අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරොති. තථා ''භාවෙත්වා''ති එතෙන සහ පුබ්බභාගසීලාදීහි සෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා හොන්ති. ''සච්ඡිකත්වා''ති එතෙන සහ අසඞ්ඛතාය ධාතුයා අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා හොන්තීති.

3. එවං සඞ්ඛෙපෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි අරියසඞ්ඝං ථොමෙතුං **''සුගතස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුගතස්සාති** සම්බන්ධනිද්දෙසො . තස්ස ''පුත්තාන''න්ති එතෙන සම්බන්ධො . **ඔරසානන්ති** පුත්තවිසෙසනං. **මාරසෙනමථනානන්ති** ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණනිද්දෙසො. තෙන කිලෙසපහානමෙව භගවතො ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණං අනුජානාතීති දස්සෙති. **අට්ඨන්නන්ති** ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. තෙන ච සතිපි තෙසං සත්තවිසෙසභාවෙන අනෙකසහස්සසඞ්ඛාභාවෙ ඉමං ගණනපරිච්ඡෙදං නාතිවත්තන්තීති දස්සෙති මග්ගට්ඨඵලට්ඨභාවානතිවත්තනතො. **සමූහන්ති** සමුදායනිද්දෙසො. **අරියසඞ්ඝන්ති** ගුණවිසිට්ඨසඞ්ඝාතභාවනිද්දෙසො. තෙන අසතිපි අරියපුග්ගලානං කායසාමග්ගියං අරියසඞ්ඝභාවං දස්සෙති දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවතො.

තත්ථ උරසි භවා ජාතා සංවද්ධා ච ඔරසා. යථා හි සත්තානං ඔරසපුත්තා අත්තජාතතාය පිතු සන්තකස්ස දායජ්ජස්ස විසෙසෙන භාගිනො හොන්ති, එවමෙතෙපි අරියපුග්ගලා සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මස්සවනන්තෙ අරියාය ජාතියා ජාතතාය භගවතො සන්තකස්ස විමුත්තිසුඛස්ස අරියධම්මරතනස්ස ච එකන්තභාගිනොති ඔරසා විය **ඔරසා.** අථ වා භගවතො ධම්මදෙසනානුභාවෙනෙව අරියභූමිං ඔක්කමමානා ඔක්කන්තා ච අරියසාවකා භගවතො උරෙන වායාමජනිතාභිජාතිතාය නිප්පරියායෙන ඔරසා පුත්තාති වත්තබ්බතං අරහන්ති. සාවකෙහි පවත්තියමානාපි හි ධම්මදෙසනා ''භගවතො ධම්මදෙසනා''ඉච්චෙව වුච්චති තම්මූලිකත්තා ලක්ඛණාදිවිසෙසාභාවතො ච.

යදිපි අරියසාවකානං අරියමග්ගාධිගමසමයෙ භගවතො විය තදන්තරායකරණත්ථං දෙවපුත්තමාරො, මාරවාහිනී වා න එකන්තෙන අපසාදෙති, තෙහි පන අපසාදෙතබ්බතාය කාරණෙ විමථිතෙ තෙපි විමථිතා එව නාම හොන්තීති ආහ **''මාරසෙනමථනාන''**න්ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ''මාරමාරසෙනමථනාන''න්ති වත්තබ්බෙ **මාරසෙනමථනානන්ති** එකදෙසසරූපෙකසෙසො කතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරමාරානං විය දෙවපුත්තමාරස්සපි ගුණමාරණෙ සහායභාවූපගමනතො කිලෙසබලකායො ''සෙනා''ති වුච්චති. යථාහ ''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''තිආදි (සු. නි. 438). සා ච තෙහි දියඩ්ඪසහස්සභෙදා, අනන්තභෙදා වා කිලෙසවාහිනී සතිධම්මවිචයවීරියසමථාදිගුණපහරණෙහි ඔධිසො විමථිතා විහතා විද්ධස්තා චාති **මාරසෙනමථනා,** අරියසාවකා. එතෙන තෙසං භගවතො අනුජාතපුත්තතං දස්සෙති.

ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො **අරියා** නිරුත්තිනයෙන. අථ වා සදෙවකෙන ලොකෙන සරණන්ති අරණීයතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච තදත්ථසිද්ධිතො **අරියා.** අරියානං සඞ්ඝොති

අරියසඞ්ඝො. අරියො ච සො සඞ්ඝො චාති වා **අරියසඞ්ඝො**. භගවතො අපරභාගෙ බුද්ධධම්මරතනානම්පි සමධිගමො සඞ්ඝරතනාධීනොති අස්ස අරියසඞ්ඝස්ස බහූපකාරතං දස්සෙතුං ඉධෙව **''සිරසා වන්දෙ''**ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එත්ථ ච ''සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන''න්ති එතෙන අරියසඞ්ඝස්ස පභවසම්පදං දස්සෙති, ''මාරසෙනමථනාන''න්ති එතෙන පහානසම්පදං සකලසංකිලෙසපහානදීපනතො, ''අට්ඨන්නම්පි සමූහ''න්ති එතෙන ඤාණසම්පදං මග්ගට්ඨඵලට්ඨභාවදීපනතො. ''අරියසඞ්ඝ''න්ති එතෙන පභවසම්පදං දස්සෙති සබ්බසඞ්ඝානං අග්ගභාවදීපනතො. අථ වා **සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තානන්**ති අරියසඞ්ඝස්ස විසුද්ධනිස්සයභාවදීපනං. **මාරසෙනමථනානන්**ති සම්මාඋජුඤායසාමීචිප්පටිපන්නභාවදීපනං. **අට්ඨන්නම්පි සමූහන්**ති ආහුනෙය්‍යාදිභාවදීපනං. **අරියසඞ්ඝන්**ති අනුත්තරපුඤ්ඤක්ඛෙත්තභාවදීපනං. තථා ''සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන''න්ති එතෙන අරියසඞ්ඝස්ස ලොකුත්තරසරණගමනසබ්භාවං දීපෙති. ලොකුත්තරසරණගමනෙන හි තෙ භගවතො ඔරසපුත්තා ජාතා. ''මාරසෙනමථනාන''න්ති එතෙන අභිනීහාරසම්පදාය සිද්ධං පුබ්බභාගෙ සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. කතාභිනීහාරා හි සම්මාපටිපන්නා මාරං මාරපරිසං වා අභිවිජිනන්ති. ''අට්ඨන්නම්පි සමූහ''න්ති එතෙන පටිවිද්ධස්තවිපක්ඛෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛධම්මෙ දස්සෙති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන මග්ගඵලධම්මානං පකාසිතත්තා. ''අරියසඞ්ඝ''න්ති අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවං දස්සෙති. සරණගමනඤ්ච සාවකානං සබ්බගුණානං ආදි, සපුබ්බභාගපටිපදා සෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො මජ්ඣෙ, අසෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො පරියොසානන්ති ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සඞ්ඛෙපතො සබ්බෙ අරියසඞ්ඝගුණා පකාසිතා හොන්ති.

4. එවං ගාථාත්තයෙන සඞ්ඛෙපතො සකලගුණසංකිත්තනමුඛෙන රතනත්තයස්ස පණාමං කත්වා ඉදානි තං නිපච්චකාරං යථාධිප්පෙතෙ පයොජනෙ පරිණාමෙන්තො **''ඉති මෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ රතිජනනට්ඨෙන **රතනං,** බුද්ධධම්මසඞ්ඝා. තෙසඤ්හි ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා යථාභූතගුණෙ ආවජ්ජෙන්තස්ස අමතාධිගමහෙතුභූතං අනප්පකං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. යථාහ –

> ''යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතං ආරබ්භ. උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පීති ජායතී''තිආදි (අ. නි. 6.10; 11.11).

චිත්තීකතාදිභාවො වා රතනට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
> අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුච්චතී''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33; ඛු. පා. අට්ඨ. 6.3; සු. නි. අට්ඨ. 226; මහානි. අට්ඨ. 50) –

චිත්තීකතභාවාදයො ච අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධාදීසු එව ලබ්භන්තීති.

වන්දනාව **වන්දනාමයං** යථා ''දානමයං සීලමය''න්ති. වන්දනා චෙත්ථ කායවාචාචිත්තෙහි තිණ්ණං රතනානං ගුණනින්නතා, ථොමනා වා. පුජ්ජභවඵලනිබ්බත්තනතො **පුඤ්ඤං,** අත්තනො සන්තානං පුනාතීති වා. **සුවිහතන්තරායොති**. සුට්ඨු විහතන්තරායො. එතෙන අත්තනො පසාදසම්පත්තියා, රතනත්තයස්ස ච ඛෙත්තභාවසම්පත්තියා තං පුඤ්ඤං අත්ථප්පකාසනස්ස උපඝාතකඋපද්දවානං විහනනෙ සමත්ථන්ති දස්සෙති. **හුත්වාති** පුබ්බකාලකිරියා. තස්ස ''අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති එතෙන සම්බන්ධො. **තස්සාති** යං රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං, තස්ස. **ආනුභාවෙනාති** බලෙන.

5. එවං රතනත්තයස්ස නිපච්චකාරෙ පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්සා ධම්මදෙසනාය අත්ථං සංවණ්ණෙතුකාමො, තස්සා තාව ගුණාභිත්ථවනවසෙන උපඤ්ඤාපනත්ථං **''සංයුත්තවග්ගපටිමණ්ඩිතස්සා''**තිආදි වුත්තං, දෙවතාසංයුත්තාදිසංයුත්තෙහි චෙව නළවග්ගාදිවග්ගෙහි ච විභූසිතස්සාති අත්ථො. තත්ථ ''සංයුත්ත''න්ති ''සංයොගො''ති ච අත්ථතො එකං. කෙසං සංයුත්තං? සුත්තවග්ගානං. යථා හි බ්‍යඤ්ජනසමුදායො පදං, එවං අත්ථෙසු ච කතාවධිකො පදසමුදායො වාක්‍යං, වාක්‍යසමුදායො සුත්තං, සුත්තසමුදායෙ වග්ගොති සමඤ්ඤා, තථා සුත්තවග්ගසමුදායෙ සංයුත්තසමඤ්ඤා. සංයුජ්ජන්තීති එත්ථ සුත්තවග්ගාති **සංයුත්තං**. යදිපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම පරමත්ථතො නත්ථි, අවයවෙ එව තංතංසන්නිවෙසවිසිට්ඨෙ උපාදාය පදාදිසමඤ්ඤා විය සුත්තවග්ගසමඤ්ඤා සංයුත්තසමඤ්ඤා ආගමසමඤ්ඤා ච, තථාපි පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි සමුදායො බුද්ධිපරිකප්පිතරූපෙන විජ්ජමානො විය ගය්හමානො අවයවානං අධිට්ඨානභාවෙන වොහරීයති යථා ''රුක්ඛෙ සාඛා''ති, තස්මා වුත්තං **''සංයුත්තවග්ගපටිමණ්ඩිතස්සා''**ති.

නනු සංයුත්තවග්ගො එව ආගමො, තස්ස පන කෙහි මණ්ඩනන්ති? න චොදෙතබ්බමෙතං. භවති හි අභින්නෙපි වත්ථුස්මිං යථාධිප්පෙතවිසෙසාවබොධනතො භෙදකසමුදාචාරො යථා ''සිලාපුත්තකස්ස සරීර''න්ති. ආගමිස්සන්ති එත්ථ, එතෙන, එතස්මා වා අත්තත්ථපරත්ථාදයොති **ආගමො,** ආදිකල්‍යාණාදිගුණසම්පත්තියා උත්තමට්ඨෙන

තංතංඅභිපත්ථිතසමිද්ධිහෙතුතාය පණ්ඩිතෙහි වරිතබ්බතො **වරො,** ආගමො ච සො වරො චාති **ආගමවරො.** ආගමසම්මතෙහි වා වරොති **ආගමවරො,** සංයුත්තො ච සො ආගමවරො චාති **සංයුත්තාගමවරො,** තස්ස. බුද්ධානං අනුබුද්ධා **බුද්ධානුබුද්ධා,** බුද්ධානං සච්චපටිවෙධං අනුගම්ම පටිවිද්ධසච්චා අග්ගසාවකාදයො අරියා. තෙහි අත්ථසංවණ්ණනාගුණසංවණ්ණනානං වසෙන **සංවණ්ණිතස්ස.**

අථ වා බුද්ධා ච අනුබුද්ධා ච **බුද්ධානුබුද්ධාති** යොජෙතබ්බං. සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව හි විනයසුත්තඅභිධම්මානං පකිණ්ණකදෙසනාදිවසෙන යො පඨමං අත්ථො විභත්තො, සො එව පච්ඡා තෙසං අත්ථවණ්ණනාවසෙන සඞ්ගීතිකාරෙහි සඞ්ගහං ආරොපිතොති. එත්ථ ච සංයුත්තානං වග්ගා සමූහාති **සංයුත්තවග්ගා,** සගාථාවග්ගාදයො. තප්පරියාපන්නතාය සංයුත්තෙසු වග්ගා **සංයුත්තවග්ගා,** නළවග්ගාදයො. සංයුත්තාව වග්ගා **සංයුත්තවග්ගා.** තිවිධෙපි තෙ එකසෙසනයෙන ගහෙත්වා වුත්තං **''සංයුත්තවග්ගපටිමණ්ඩිතස්සා''**ති.

තත්ථ සගාථාවග්ගෙ තාව එකාදස සංයුත්තානි අට්ඨතිංස වග්ගා. නිදානවග්ගෙ නව සංයුත්තානි එකූනචත්තාලීස වග්ගා. ඛන්ධවග්ගෙ එකාදස සංයුත්තානි එකූනසට්ඨි වග්ගා. සළායතනවග්ගෙ නව සංයුත්තානි අට්ඨතිංස වග්ගා. මහාවග්ගෙ ද්වාදස සංයුත්තානි අට්ඨචත්තාලීස වග්ගා. ඉදමෙත්ථ සංයුත්තන්තරවග්ගානං පරිමාණං.

ඤාණප්පභෙදජනනස්සාති පටිච්චසමුප්පාදඛන්ධායතනාදිකථාබහුලතාය ගම්භීරඤාණචරියාවිභාවනතො පඤ්ඤාවිභාගසමුප්පාදකස්ස. ඉධ පන ''පඤ්ඤාප්පභෙදජනනස්සා''ති ඡ්වායමාගමො ථොමිතො, සංවණ්ණනාසු චායං ආචරියස්ස පකති, යදිදං තංතංසංවණ්ණනානං ආදිතො තස්ස තස්ස සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස විසෙසගුණකිත්තනෙන ථොමනා. තථා හි සුමඞ්ගලවිලාසිනීපපඤ්චසූදනීමනොරථපූරණීඅට්ඨසාලිනීආදීසු ච යථාක්කමං ''සද්ධාවහගුණස්ස, පරවාදමථනස්ස, ධම්මකථිකපුඞ්ගවානං විචිත්තපටිභානජනනස්ස, තස්ස ගම්භීරඤාණෙහි ඔගාළ්හස්ස අභිණ්හසො නානානයවිචිත්තස්ස අභිධම්මස්සා''තිආදිනා ථොමනා කතා.

6. අත්ථො කථීයති එතායාති **අත්ථකථා,** අත්ථකථාව **අට්ඨකථා** ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා යථා ''දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො''ති. **ආදිතොති** ආදිම්හි පඨමසඞ්ගීතියං. ඡළභිඤ්ඤතාය පරමෙන චිත්තවසීභාවෙන සමන්නාගතත්තා ඣානාදීසු පඤ්චවිධවසිතාසම්භාවතො ච **වසිනො,** ථෙරා මහාකස්සපාදයො . තෙසං සතෙහි පඤ්චහි. **යාති** යා අට්ඨකථා. **සඞ්ගීතාති** අත්ථං කථෙතුං යුත්තට්ඨානෙ ''අයං එතස්ස අත්ථො, අයං එතස්ස අත්ථො''ති සඞ්ගහෙත්වා වුත්තා. **අනුසඞ්ගීතා ච** යසත්ථෙරාදීහි **පච්ඡාපි** දුතියතතියසඞ්ගීතීසු. ඉමිනා අත්තනො සංවණ්ණනාය ආගමනවිසුද්ධිං දස්සෙති.

7. සීහස්ස ලානතො ගහණතො **සීහළො,** සීහකුමාරො, තබ්බංසජාතතාය තම්බපණ්ණිදීපෙ ඛත්තියා, තෙසං නිවාසතාය තම්බපණ්ණිදීපස්ස ච සීහළභාවො වෙදිතබ්බො. **ආභතාති** ජම්බුදීපතො ආනීතා. **අථාති** පච්ඡා. අපරභාගෙ හි නිකායන්තරලද්ධීහි අසඞ්කරත්ථං සීහළභාසාය අට්ඨකථා ඨපිතාති. තෙන මූලට්ඨකථා සබ්බසාධාරණා න හොතීති ඉදං අත්ථප්පකාසනං එකන්තෙන කරණීයන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ **''දීපවාසීනමත්ථායා''**ති. එත්ථ **දීපවාසීනන්ති** ජම්බුදීපවාසීනං, සීහළදීපවාසීනං වා අත්ථාය සීහළභාසාය ඨපිතාති යොජනා.

8. **අපනෙත්වාති** කඤ්චුකසදිසං සීහළභාසං අපනෙත්වා. **තතොති** අට්ඨකථාතො. **අහන්ති** අත්තානං නිද්දිසති. **මනොරමං භාසන්ති** මාගධභාසං. සා හි සභාවනිරුත්තිභූතා පණ්ඩිතමනං රමයති. තෙනෙවාහ **''තන්තිනයානුච්ඡවික''**න්ති, පාළිගතියා අනුලොමිකං පාළිඡායානුවිධායිනින්ති අත්ථො. **විගතදොසන්ති** අසභාවනිරුත්තිභාසන්තරරහිතං.

9. **සමයං අවිලොමෙන්තොති** සිද්ධන්තං අවිරොධෙන්තො. එතෙන අත්ථදොසාභාවමාහ. අවිරුද්ධත්තා එව හි ථෙරවාදාපි ඉධ පකාසීයිස්සන්ති. **ථෙරවංසදීපානන්ති** ථිරෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්නාගතත්තා **ථෙරා,** මහාකස්සපාදයො. තෙහි ආගතා ආචරියපරම්පරා **ථෙරවංසො,** තප්පරියාපන්නා හුත්වා ආගමාධිගමසම්පන්නත්තා පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන තස්ස සමුජ්ජලනතො **ථෙරවංසදීපා,** මහාවිහාරවාසිනො, තෙසං. විවිධෙහි ආකාරෙහි නිච්ඡීයතීති **විනිච්ඡයො,** ගණ්ඨිට්ඨානෙසු ඛිලමද්දනාකාරෙන පවත්තා විමතිච්ඡෙදනී කථා. සුට්ඨුනිපුණො සණ්හො විනිච්ඡයො එතෙසන්ති **සුනිපුණවිනිච්ඡයා.** අථ වා විනිච්ඡිනොතීති **විනිච්ඡයො** වුත්තප්පකාරවිසයං ඤාණං. සුට්ඨු නිපුණො ඡෙකො විනිච්ඡයො එතෙසන්ති යොජෙතබ්බං. එතෙන මහාකස්සපාදිථෙරපරම්පරාගතො, තතො එව ච අවිපරීතො සණ්හො සුඛුමො මහාවිහාරවාසීනං විනිච්ඡයො, තස්ස පමාණභූතතං දස්සෙති.

10. **සුජනස්ස චාති** ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන ''න කෙවලං ජම්බුදීපවාසීනමෙව අත්ථාය , අථ ඛො සාධුජනතොසනත්ථඤ්චා''ති දස්සෙති. තෙන ච ''තම්බපණ්ණිදීපවාසීනම්පි අත්ථායා''ති අයමත්ථො සිද්ධො හොති උග්ගහණාදිසුකරතාය තෙසම්පි බහුකාරත්තා. **චිරට්ඨිතත්ථන්ති** චිරට්ඨිතිඅත්ථං, චිරකාලප්පවත්තනායාති අත්ථො. ඉදඤ්හි අත්ථප්පකාසනං අවිපරීතපදබ්‍යඤ්ජනසුනික්ඛෙපස්ස අත්ථසුනයස්ස ච උපායභාවතො සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතියා පවත්තති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සද්ධම්මස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය අනන්තරධානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ ද්වෙ? සුනික්ඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යඤ්ජනං අත්ථො ච සුනීතො''ති (අ. නි. 2.20).

11-12. යං අත්ථවණ්ණනං කත්තුකාමො, තස්සා මහත්තං පරිහරිතුං **''සාවත්ථිපභුතීන''**න්තිආදි වුත්තං. තෙනෙවාහ – **''න ඉධ භියොා විත්ථාරකථං කරිස්සාමි, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමී''**ති ච. **සඞ්ගීතීනං ද්වින්නන්ති** දීඝමජ්ඣිමනිකායානං.

13. ''න ඉධ භියොා විත්ථාරකථං කරිස්සාමී''ති සාමඤ්ඤතො වුත්තස්ස අත්ථස්ස අවස්සයං දස්සෙතුං **''සුත්තානං පනා''**තිආදි වුත්තං.

14. යං අට්ඨකථං කත්තුකාමො, තදෙකදෙසභාවෙන විසුද්ධිමග්ගො ගහෙතබ්බොති කථිකානං උපදෙසං කරොන්තො තත්ථ විචාරිතධම්මෙ උද්දෙසවසෙන දස්සෙති **''සීලකථා''**තිආදිනා. තත්ථ **සීලකථාති** චාරිත්තවාරිත්තාදිවසෙන සීලස්ස විත්ථාරකථා. **ධුතධම්මාති** පිණ්ඩපාතිකඞ්ගාදයො තෙරස කිලෙසධුනනකධම්මා. **කම්මට්ඨානානි සබ්බානීති** පාළියං ආගතානි අට්ඨත්තිංස, අට්ඨකථායං ද්වෙති නිරවසෙසානි යොගකම්මස්ස භාවනාය පවත්තිට්ඨානානි. **චරියාවිධානසහිතොති** රාගචරියාදීනං සභාගාදිවිධානෙන සහිතො. **ඣානානි** චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, **සමාපත්තියො** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො. අට්ඨපි වා පටිලද්ධමත්තානි **ඣානානි,** සමාපජ්ජනවසිභාවප්පත්තියා **සමාපත්තියො. ඣානානි** වා රූපාරූපාවචරජ්ඣානානි, **සමාපත්තියො** ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තියො.

15. ලොකියලොකුත්තරභෙදා ඡ අභිඤ්ඤායො **සබ්බා අභිඤ්ඤායො.** ඤාණවිභඞ්ගාදීසු ආගතනයෙන එකවිධාදිනා පඤ්ඤාය සඞ්කලෙත්වා සම්පිණ්ඩෙත්වා නිච්ඡයො **පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො.**

16. පච්චයධම්මානං හෙතුආදීනං පච්චයුප්පන්නධම්මානං හෙතුපච්චයාදිභාවො **පච්චයාකාරො,** තස්ස දෙසනා **පච්චයාකාරදෙසනා,** පටිච්චසමුප්පාදකථාති අත්ථො. සා පන නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරරහිතතාය සුට්ඨුපරිසුද්ධා, ඝනවිනිබ්භොගස්ස ච සුදුක්කරතාය නිපුණා සණ්හසුඛුමා, එකත්තනයාදිසහිතා ච තත්ථ විචාරිතාති ආහ **''සුපරිසුද්ධනිපුණනයා''**ති. පටිසම්භිදාදීසු ආගතනයං අවිසජ්ජෙත්වාව විචාරිතත්තා **අවිමුත්තතන්තිමග්ගා.**

17. **ඉති පන සබ්බන්ති ඉති**-සද්දො පරිසමාපනෙ, **පන**-සද්දො වචනාලඞ්කාරෙ, එතං සබ්බන්ති අත්ථො. **ඉධාති** ඉමිස්සා අට්ඨකථාය. **න තං විචාරයිස්සාමි** පුනරුත්තිභාවතොති අධිප්පායො.

18. ඉදානි තස්සෙව අවිචාරණස්ස එකන්තකාරණං නිද්ධාරෙන්තො **''මජ්ඣෙ විසුද්ධිමග්ගො''**තිආදිමාහ. තත්ථ ''මජ්ඣෙ ඨත්වා''ති එතෙන මජ්ඣට්ඨභාවදීපනෙන විසෙසතො චතුන්නං ආගමානං සාධාරණට්ඨකථා විසුද්ධිමග්ගො, න සුමඞ්ගලවිලාසිනිආදයො විය අසාධාරණට්ඨකථාති දස්සෙති. ''විසෙසතො''ති ච ඉදං විනයාභිධම්මානම්පි විසුද්ධිමග්ගො යථාරහං අත්ථවණ්ණනා හොති එවාති කත්වා වුත්තං.

19. **ඉච්චෙවාති** ඉති එව. **තම්පීති** විසුද්ධිමග්ගම්පි. **එතායාති** සාරත්ථප්පකාසිනියා.

එත්ථ ච ''සීහළදීපං ආභතා''තිආදිනා අට්ඨකථාකරණස්ස නිමිත්තං දස්සෙති, ''දීපවාසීනමත්ථාය සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්සා''ති එතෙහි පයොජනං, ''සංයුත්තාගමවරස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති එතෙන පිණ්ඩත්ථං, ''අපනෙත්වාන තතොහං සීහළභාස''න්තිආදිනා ''සාවත්ථිපභුතීන''න්තිආදිනා ''සීලකථා''තිආදිනා ච කරණප්පකාරං. හෙට්ඨිමනිකායෙසු විසුද්ධිමග්ගෙ ච විචාරිතානං අත්ථානං අවිචාරණම්පි හි ඉධ කරණප්පකාරො එවාති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. දෙවතාසංයුත්තං

1. නළවග්ගො

1. ඔඝතරණසුත්තවණ්ණනා

විභාගවන්තානං සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනවසෙනෙව හොතීති පඨමං තාව සංයුත්තවග්ගසුත්තාදිවසෙන සංයුත්තාගමස්ස විභාගං දස්සෙතුං **''තත්ථ සංයුත්තාගමො නාම''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** යං වුත්තං – ''සංයුත්තාගමවරස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති, තස්මිං වචනෙ. **තත්ථාති** වා ''එතාය අට්ඨකථාය විජානාථ සංයුත්තනිස්සිතං අත්ථ''න්ති එත්ථ යං සංයුත්තග්ගහණං කතං, තත්ථ. පඤ්ච වග්ගා එතස්සාති **පඤ්චවග්ගො.** අවයවෙන විග්ගහො, සමුදායො සමාසත්ථො.

ඉදානි තං ආදිතො පට්ඨාය සංවණ්ණෙතුකාමො අත්තනො සංවණ්ණනාය තස්ස පඨමමහාසඞ්ගීතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙනෙව පවත්තභාවං දස්සෙතුං, **''තස්ස වග්ගෙසු සගාථාවග්ගො ආදී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා පඤ්ඤත්තත්තා ච විප්පකිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සඞ්ගහෙත්වා ගායනං කථනං **සඞ්ගීති,** මහාවිසයත්තා පූජනියත්තා ච මහතී සඞ්ගීති **මහාසඞ්ගීති**. පඨමා මහාසඞ්ගීති **පඨමමහාසඞ්ගීති,** තස්සා පවත්තිතකාලො **පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලො,** තස්මිං පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ.

නිද්දාති දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිතං විදිතං කත්වා නිදස්සෙතීති **නිදානං**. යො ලොකෙ ගන්ථස්ස උපොග්ඝාතොති වුච්චති, ස්වායමෙත්ථ ''එවං මෙ සුත''න්ති-ආදිකො ගන්ථො වෙදිතබ්බො, න පන ''සනිදානාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමී''තිආදීසු (අ. නි. 3.126) විය අත්තජ්ඣාසයාදිදෙසනුප්පත්තිහෙතු. තෙනෙවාහ – ''එවං මෙ සුතන්ති-ආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ **වුත්තං නිදානමාදී''**ති. කාමඤ්චෙත්ථ යස්සං පඨමමහාසඞ්ගීතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙන සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, සා විත්ථාරතො වත්තබ්බා, සුමඞ්ගලවිලාසිනියං පන අත්තනා විත්ථාරිතත්තා තත්ථෙව ගහෙතබ්බාති ඉමිස්සා සංවණ්ණනාය මහත්තං පරිහරන්තො **''සා පනෙසා''**තිආදිමාහ.

1. එවං බාහිරනිදානෙ වත්තබ්බං අතිදිසිත්වා ඉදානි අබ්භන්තරනිදානං ආදිතො පට්ඨාය සංවණ්ණෙතුං **''යං පනෙත''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යස්මා සංවණ්ණනං කරොන්තෙන සංවණ්ණෙතබ්බෙ ධම්මෙ පදවිභාගං පදත්ථඤ්ච දස්සෙත්වා තතො පරං පිණ්ඩත්ථාදිදස්සනවසෙන සංවණ්ණනා කාතබ්බා, තස්මා පදානි තාව දස්සෙන්තො **''එවන්ති නිපාතපද''**න්ති-ආදිමාහ. තත්ථ **පදවිභාගොති** පදානං විසෙසො, න පදවිග්ගහො. අථ වා පදානි ච පදවිභාගො ච **පදවිභාගො**. පදවිග්ගහො ච පදවිභාගො ච **පදවිභාගොති** වා එකසෙසවසෙන පදපදවිග්ගහා පදවිභාගසද්දෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ පදවිග්ගහො ''ජෙතස්ස වනං ජෙතවන''න්තිආදිනා සමාසපදෙසු දට්ඨබ්බො.

අත්ථතොති පදත්ථතො. තං පන පදත්ථං අත්ථුද්ධාරක්කමෙන පඨමං එවංසද්දස්ස දස්සෙන්තො **''එවංසද්දො තාවා''**තිආදිමාහ. **අවධාරණාදීති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ඉදමත්ථපුච්ඡාපරිමාණාදිඅත්ථානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තථා හි ''එවංගතානි පුථුසිප්පායතනානි (දී. නි. 1.163, 165), එවංවිධො එවමාකාරො''ති ච ආදීසු ඉදං-සද්දස්ස අත්ථෙ එවං-සද්දො. ගත-සද්දො හි පකාරපරියායො, තථා විධාකාර-සද්දො ච. තථා හි ගතවිධආකාරසද්දෙ ලොකියා පකාරත්ථෙ වදන්ති. ''එවං සු තෙ සුන්හාතා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්සූ ආමුත්තමාලාභරණා ඔදාතවත්ථවසනා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සමඞ්ගීභූතා පරිචාරෙන්ති, සෙය්‍යථාපි ත්වං එතරහි සාචරියකොති. නො හිදං, භො ගොතමා''තිආදීසු (දී. නි. 1.286) පුච්ඡායං, ''එවං ලහුපරිවත්තං (අ. නි. 1.48), එවමායුපරියන්තො''ති (පාරා. 12) ච ආදීසු පරිමාණෙ.

නනු ච ''එවං සු තෙ සුන්හාතා සුවිලිත්තා, එවමායුපරියන්තො''ති එත්ථ එවං-සද්දෙන පුච්ඡනාකාරපරිමාණාකාරානං වුත්තත්තා ආකාරත්ථො එව එවං-සද්දොති? න, විසෙසසබ්භාවතො. ආකාරමත්තවාචකො හි එවං-සද්දො, ආකාරත්ථොති අධිප්පෙතො යථා ''එවං බ්‍යාඛො''තිආදීසු, න පන ආකාරවිසෙසවාචකො. එවඤ්ච කත්වා, ''එවං ජාතෙන මච්චෙනා''තිආදීනි (ධ. ප. 53) උපමාදීසු උදාහරණානි උපපන්නානි හොන්ති. තථා හි ''යථාපි…පෙ…. බහු''න්ති (ධ. ප. 53)? එත්ථ පුප්ඵරාසිට්ඨානියතො මනුස්සූපපත්තිසප්පුරිසූපනිස්සය-සද්ධම්මස්සවන- යොනිසොමනසිකාර-භොගසම්පත්තිආදිදානාදිපුඤ්ඤකිරියහෙතුසමුදායතො සොභාසුගන්ධතාදිගුණයොගතො මාලාගුළසදිසියො පහූතා පුඤ්ඤකිරියා මරිතබ්බසභාවතාය මච්චෙන සත්තෙන කත්තබ්බාති ජොතිතත්තා පුප්ඵරාසිමාලාගුළාව උපමා, තෙසං උපමාකාරො යථා-සද්දෙන අනියමතො වුත්තොති ''එවං-සද්දො උපමාකාරනිගමනත්ථො''ති වත්තුං යුත්තං, සො පන උපමාකාරො නියමියමානො අත්ථතො උපමාව හොතීති ආහ **''උපමායං ආගතො''**ති. තථා ''එවං ඉමිනා ආකාරෙන අභික්කමිතබ්බ''න්තිආදිනා උපදිසියමානාය සමණසාරුප්පාය ආකප්පසම්පත්තියා යො තත්ථ උපදිසනාකාරො, සො අත්ථතො උපදෙසො එවාති වුත්තං, **''එවං තෙ…පෙ…. උපදෙසෙ''**ති. තථා ''එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා''ති

එත්ථ ච භගවතා යථාවුත්තමත්ථං අවිපරීතතො ජානන්තෙහි කතං තත්ථ සංවිජ්ජමානගුණානං පකාරෙහි හංසනං උදග්ගතාකරණං සම්පහංසනං. යො තත්ථ සම්පහංසනාකාරොති යොජෙතබ්බං.

එවමෙවං පනායන්ති එත්ථ ගරහණාකාරොති යොජෙතබ්බං, සො ච ගරහණාකාරො වසලීති-ආදිඛුංසනසද්දසන්නිධානතො ඉධ එවං-සද්දෙන පකාසිතොති විඤ්ඤායති. යථා චෙත්ථ, එවං උපමාකාරාදයොපි උපමාදිවසෙන වුත්තානං පුප්ඵරාසිආදිසද්දානං සන්නිධානතොති දට්ඨබ්බං. එවං, භන්තෙති පන ධම්මස්ස සාධුකං සවනමනසිකාරෙ සන්නියොජිතෙහි භික්ඛූහි අත්තනො තත්ථ ඨිතභාවස්ස පටිජානනවසෙන වුත්තත්තා එත්ථ එවං-සද්දො **''වචනසම්පටිච්ඡනත්ථො''**ති වුත්තො. තෙන **එවං, භන්තෙති** සාධු, භන්තෙ, සුට්ඨු, භන්තෙති වුත්තං හොති. **එවඤ්ච වදෙහීති** යථාහං වදාමි, එවං සමණං ආනන්දං වදෙහීති යො එවං වදනාකාරො ඉදානි වත්තබ්බො, සො එවං-සද්දෙන නිදස්සීයතීති **''නිදස්සනත්ථො''**ති වුත්තොති. **එවං නොති** එත්ථාපි නෙසං යථාවුත්තධම්මානං අහිතදුක්ඛාවහභාවෙ සන්නිට්ඨානජනනත්ථං අනුමතිගහණවසෙන ''සංවත්තන්ති වා නො වා, කථං වො එත්ථ හොතී''ති පුච්ඡාය කතාය ''එවං නො එත්ථ හොතී''ති වුත්තත්තා තදාකාරසන්නිට්ඨානං එවං-සද්දෙන විභාවිතන්ති විඤ්ඤායති. සො පන තෙසං ධම්මානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනාකාරො නියමියමානො අවධාරණත්ථො හොතීති ආහ – **''එවං නො එත්ථ හොතීතිආදීසු අවධාරණෙ''**ති.

නානානයනිපුණන්ති එකත්තනානත්තඅබ්‍යාපාරඑවංධම්මතාසඞ්ඛාතා, නන්දියාවට්ටතිපුක්ඛලසීහවික්කීළිතඅඞ්කුසදිසාලොචනසඞ්ඛාතා වා ආධාරාදිභෙදවසෙන නානාවිධා නයා **නානානයා.** නයා වා පාළිගතියො තා ච පඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තිආදිවසෙන සංකිලෙසභාගියාදිලොකියාදිතදුභයවොමිස්සකාදිවසෙන කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහාදිවසෙන සමයවිමුත්තාදිවසෙන ඨපනාදිවසෙන කුසලමූලාදිවසෙන තිකපට්ඨානාදිවසෙන ච නානප්පකාරාති **නානානයා,** තෙහි නිපුණං සණ්හං සුඛුමන්ති **නානානයනිපුණං.** ආසයොව **අජ්ඣාසයො,** තෙ ච සස්සතාදිභෙදෙන තත්ථ ච අප්පරජක්ඛතාදිභෙදෙන **අනෙකෙ,** අත්තජ්ඣාසයාදයො එව වා සමුට්ඨානං උප්පත්තිහෙතු එතස්සාති **අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං . අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නන්ති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං උපනෙතබ්බාභාවතො, සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතන්ති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

විවිධපාටිහාරියන්ති එත්ථ පාටිහාරියපදස්ස වචනත්ථං (උදා. අට්ඨ. 1; ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා; ධ. ස. මූලටී. 2) ''පටිපක්ඛහරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො **පාටිහාරිය''**න්ති වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදයො න සන්ති යෙ හරිතබ්බා, පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං පවත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ **''පාටිහාරිය''**න්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො **''පාටිහාරිය''**න්ති වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ච සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියං.** තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්තීති. **පටීති** වා අයං සද්දො ''පච්ඡා''ති එතස්ස අත්ථං බොධෙති ''තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො''තිආදීසු (සු. නි. 985; චූළනි. වත්ථුගාථා 4) විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ විගතූපක්කිලෙසෙ කතකිච්චෙන පච්ඡාහරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං, ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ච විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන ච සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි භවන්ති, පටිහාරියමෙව **පාටිහාරියං.** පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනිසමුදායෙ භවං එකෙකං **පාටිහාරියන්ති** වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං, තස්මිං වා නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති **පාටිහාරියං.** තස්ස පන ඉද්ධිආදිභෙදෙන විසයභෙදෙන ච බහුවිධස්ස භගවතො දෙසනායං ලබ්භමානත්තා ආහ ''විවිධපාටිහාරිය''න්ති.

න අඤ්ඤථාති භගවතො සම්මුඛා සුතාකාරතො න අඤ්ඤථාති අත්ථො, න පන භගවතො දෙසිතාකාරතො. අචින්තෙය්‍යානුභාවා හි භගවතො දෙසනා. එවඤ්ච කත්වා ''සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතු''න්ති ඉදං වචනං සමත්ථිතං භවති, ධාරණබලදස්සනඤ්ච න විරුජ්ඣති සුතාකාරඅවිරජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා. න හෙත්ථ අත්ථන්තරතාපරිහාරො ද්වින්නම්පි අත්ථානං එකවිසයත්තා. ඉතරථා ථෙරො භගවතො දෙසනාය සබ්බථා පටිග්ගහණෙ සමත්ථො අසමත්ථො වාති ආපජ්ජෙය්‍යාති.

''යො පරො න හොති, සො අත්තා''ති එවං වුත්තාය නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතාය සසන්තතියා වත්තනතො තිවිධොපි මෙ-සද්දො කිඤ්චාපි එකස්මිං එව අත්ථෙ දිස්සති, කරණසම්පදානසාමිනිද්දෙසවසෙන පන විජ්ජමානං භෙදං සන්ධායාහ, **''මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සතී''**ති.

කිඤ්චාපි උපසග්ගො කිරියං විසෙසෙති, ජොතකභාවතො පන සතිපි තස්මිං සුත-සද්දො එව තං තං අත්ථං වදතීති අනුපසග්ගස්ස සුත-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ සඋපසග්ගස්ස ගහණං න විරුජ්ඣතීති දස්සෙන්තො **''සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො වා''**තිආදිමාහ. **අස්සාති** සුත-සද්දස්ස. කම්මභාවසාධනානි ඉධ සුතසද්දෙ සම්භවන්තීති වුත්තං

‘‘**උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො**’’ති. **මයාති අත්ථෙ සතීති** යදා මෙ-සද්දස්ස කත්තුවසෙන කරණනිද්දෙසො, තදාති අත්ථො. **මමාති අත්ථෙ සතීති** යදා සම්බන්ධවසෙන සාමිනිද්දෙසො, තදා.

සුත-සද්දසන්නිධානෙ පයුත්තෙන එවං-සද්දෙන සවනකිරියාජොතකෙන භවිතබ්බන්ති වුත්තං ‘‘**එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සන**’’න්ති. ආදි-සද්දෙන සම්පටිච්ඡනාදීනං පඤ්චද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං තදභිනීහටානඤ්ච මනොද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සබ්බෙසම්පි වාක්‍යානං එවකාරත්ථසහිතත්තා ‘‘සුත’’න්ති එතස්ස සුතමෙවාති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ ‘‘**අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො**’’ති. එතෙන අවධාරණෙන නිරාසඞ්කතං දස්සෙති. යථා ච සුතං සුතමෙවාති නියමෙතබ්බං, තං සම්මා සුතං හොතීති ආහ ‘‘**අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන**’’න්ති. අථ වා සද්දන්තරත්ථාපොහනවසෙන සද්දො අත්ථං වදතීති සුතන්ති අසුතං න හොතීති අයමෙතස්ස අත්ථොති වුත්තං ‘‘**අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො**’’ති. ඉමිනා දිට්ඨාදිවිනිවත්තනං කරොති.

ඉදං වුත්තං හොති – න ඉදං මයා දිට්ඨං, න සයම්භුඤාණෙන සච්ඡිකතං, අථ ඛො සුතං, තඤ්ච ඛො සම්මදෙවාති. තෙනෙවාහ ‘‘**අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන**’’න්ති. අවධාරණත්ථෙ වා එවං-සද්දෙ අයමත්ථයොජනා කරීයතීති තදපෙක්ඛස්ස සුත-සද්දස්ස අයමත්ථො වුත්තො ‘‘**අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො**’’ති. තෙනෙවාහ ‘‘**අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන**’’න්ති. සවනසද්දො වෙත්ථ කම්මත්ථො වෙදිතබ්බො ‘‘සූයතී’’ති.

එවං සවනහෙතුසවනවිසෙසවසෙන පදත්තයස්ස එකෙන පකාරෙන අත්ථයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි පකාරන්තරෙහි තං දස්සෙතුං ‘‘**තථා එව**’’න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තස්සාති** යා සා භගවතො සම්මුඛා ධම්මස්සවනාකාරෙන පවත්තා මනොද්වාරවිඤ්ඤාණවීථි, තස්සා. සා හි නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තෙතුං සමත්ථා. තථා ච වුත්තං ‘‘**සොතද්වාරානුසාරෙනා**’’ති. **නානප්පකාරෙනාති** වක්ඛමානානං අනෙකවිහිතානං බ්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණානං නානාකාරෙන. එතෙන ඉමිස්සා යොජනාය ආකාරත්ථො එවං-සද්දො ගහිතොති දීපෙති. **පවත්තිභාවප්පකාසනන්ති** පවත්තියා අත්ථිතාපකාසනං. **සුතන්ති ධම්මප්පකාසනන්ති** යස්මිං ආරම්මණෙ වුත්තප්පකාරා විඤ්ඤාණවීථි නානප්පකාරෙන පවත්තා, තස්ස ධම්මත්තා වුත්තං, න සුත-සද්දස්ස ධම්මත්ථත්තා. වුත්තස්සෙවත්ථස්ස පාකටීකරණං ‘‘**අයං හෙත්ථ**’’තිආදි. තත්ථ **විඤ්ඤාණවීථියාති** කරණත්ථෙ කරණවචනං, **මයාති** කත්තුඅත්ථෙ.

එවන්ති නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනන්ති නිදස්සනත්ථමෙවං සද්දං ගහෙත්වා වුත්තං නිදස්සෙතබ්බස්ස නිද්දිසිතබ්බත්තාභාවාභාවතො. තෙන එවං-සද්දෙන සකලම්පි සුත්තං පච්චාමට්ඨන්ති දස්සෙති. සුත-සද්දස්ස කිරියාසද්දත්තා සවනකිරියාය ච සාධාරණවිඤ්ඤාණප්පබන්ධපටිබද්ධත්තා තත්ථ ච පුග්ගලවොහාරොති වුත්තං ‘‘**සුතන්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසන**’’න්ති. න හි පුග්ගලවොහාරරහිතෙ ධම්මප්පබන්ධෙ සවනකිරියා ලබ්භතීති.

යස්ස චිත්තසන්තානස්සාතිආදිපි ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා පුරිමයොජනාය අඤ්ඤථා අත්ථයොජනං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ **ආකාරපඤ්ඤත්තීති** උපාදාපඤ්ඤත්ති එව ධම්මානං පවත්තිආකාරුපාදානවසෙන තථා වුත්තා. **සුතන්ති විසයනිද්දෙසොති** සොතබ්බභූතො ධම්මො සවනකිරියාකත්තුපුග්ගලස්ස සවනකිරියාවසෙන පවත්තිට්ඨානන්ති කත්වා වුත්තං. චිත්තසන්තානවිනිමුත්තස්ස පරමත්ථතො කස්සචි කත්තු අභාවෙපි සද්දවොහාරෙන බුද්ධිපරිකප්පිතභෙදවචනිච්ඡාය චිත්තසන්තානතො අඤ්ඤං විය තංසමඞ්ගිං කත්වා වුත්තං ‘‘**චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගීනො**’’ති. සවනකිරියාවිසයොපි සොතබ්බධම්මො සවනකිරියාවසෙන පවත්තචිත්තසන්තානස්ස ඉධ පරමත්ථතො කත්තුභාවතො, සවනවසෙන චිත්තප්පවත්තියා එව වා සවනකිරියාභාවතො තංකිරියාකත්තු ච විසයො හොතීති වුත්තං ‘‘**තංසමඞ්ගීනො කත්තුවිසයෙ**’’ති. සුතාකාරස්ස ච ථෙරස්ස සම්මානිච්ඡිතභාවතො ආහ ‘‘**ගහණසන්නිට්ඨාන**’’න්ති. එතෙන වා අවධාරණත්ථං එවං-සද්දං ගහෙත්වා අයමත්ථයොජනා කතාති දට්ඨබ්බං.

පුබ්බෙ සුතානං නානාවිහිතානං සුත්තසඞ්ඛාතානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනානං උපධාරිතරූපස්ස ආකාරස්ස නිදස්සනස්ස, අවධාරණස්ස වා පකාසනසභාවො එවං-සද්දොති තදාකාරාදිඋපධාරණස්ස පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා උපාදානභූතධම්මප්පබන්ධබ්‍යාපාරතාය වුත්තං ‘‘**එවන්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො**’’ති. සවනකිරියා පන පුග්ගලවාදිනොපි විඤ්ඤාණනිරපෙක්ඛා නත්ථීති විසෙසතො විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති ආහ ‘‘**සුතන්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො**’’ති. **මෙති** සද්දප්පවත්තියා එකන්තෙනෙව සත්තවිසයත්තා විඤ්ඤාණකිච්චස්ස ච තත්ථෙව සමොදහිතබ්බතො ‘‘**මෙති උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො**’’ති වුත්තං.
අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිසභාවා යථාක්කමං එවං-සද්දසුත-සද්දානං අත්ථාති තෙ තථාරූප-පඤ්ඤත්ති-උපාදානභූත-ධම්මප්පබන්ධබ්‍යාපාරභාවෙන දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘**එවන්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො, සුතන්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො**’’ති. එත්ථ ච කරණකිරියාකත්තුකම්ම-විසෙසප්පකාසනවසෙන පුග්ගලබ්‍යාපාරවිසය-පුග්ගලබ්‍යාපාරනිදස්සනවසෙන ගහණාකාරගාහකතබ්බිසයවිසෙසනිද්දෙසවසෙන කත්තුකරණබ්‍යාපාර-කත්තුනිද්දෙසවසෙන ච දුතියාදයො චතස්සො අත්ථයොජනා දස්සිතාති දට්ඨබ්බං.

සබ්බස්සපි සද්දාධිගමනීයස්ස අත්ථස්ස පඤ්ඤත්තිමුඛෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බත්තා සබ්බපඤ්ඤත්තීනඤ්ච විජ්ජමානාදිවසෙන ඡසු පඤ්ඤත්තිභෙදෙසු අන්තොගධත්තා තෙසු ‘‘එව’’න්තිආදීනං පඤ්ඤත්තීනං සරූපං

නිද්ධාරෙන්තො ආහ **"එවන්ති ච මෙති වා"**තිආදි. තත්ථ එවන්ති ච මෙති ච වුච්චමානස්ස අත්ථස්ස ආකාරාදිනො ධම්මානං අසලක්ඛණභාවතො අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිභාවොති ආහ **"සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තී"**ති. තත්ථ **සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙනාති** භූතත්ථඋත්තමත්ථවසෙන. ඉදං වුත්තං හොති – යො මායාමරීචිආදයො විය අභූතත්ථො, අනුස්සවාදීහි ගහෙතබ්බො විය අනුත්තමත්ථො ච න හොති, සො රූපසද්දාදිසභාවො, රුප්පනානුභවනාදිසභාවො වා අත්ථො සච්චිකට්ඨො පරමත්ථො චාති වුච්චති, න තථා එවං මෙති පදානං අත්ථොති. එතමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **"කිඤ්හෙත්ථ"**න්තිආදි වුත්තං. සුතන්ති පන සද්දායතනං සන්ධායාහ **"විජ්ජමානපඤ්ඤත්තී"**ති. තෙනෙව හි **"යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධ"**න්ති වුත්තං. සොතද්වාරානුසාරෙන උපලද්ධන්ති පන වුත්තෙ අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදි සබ්බං ලබ්භතීති. **තං තං උපාදාය වත්තබ්බතොති** සොතපථමාගතෙ ධම්මෙ උපාදාය තෙසං උපධාරිතාකාරාදිනො පච්චාමසනවසෙන එවන්ති, සසන්තතිපරියාපන්නෙ ඛන්ධෙ උපාදාය මෙති වත්තබ්බත්තාති අත්ථො. දිට්ඨාදිසභාවරහිතෙ සද්දායතනෙ පවත්තමානොපි සුතවොහාරො ''දුතියං තතිය''න්තිආදිකො විය පඨමාදීනි දිට්ඨමුතවිඤ්ඤාතෙ අපෙක්ඛිත්වා පවත්තොති ආහ **"දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො"**ති. අසුතං න හොතීති හි සුතන්ති පකාසිතොයමත්ථොති.

අත්තනා පටිවිද්ධා සුත්තස්ස පකාරවිසෙසා එවන්ති ථෙරෙන පච්චාමට්ඨාති ආහ **"අසම්මොහං දීපෙතී"**ති. **නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොතීති** එතෙන වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස නානප්පකාරතං දුප්පටිවිජ්ඣතඤ්ච දස්සෙති. **සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙතීති** සුතාකාරස්ස යාථාවතො දස්සියමානත්තා වුත්තං. **අසම්මොහෙනාති** සම්මොහාභාවෙන, පඤ්ඤාය එව වා සවනකාලසම්භූතාය තදුත්තරකාලපඤ්ඤාසිද්ධි . එවං **අසම්මොසෙනාති** එත්ථාපි වත්තබ්බං. බ්‍යඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භීරො යථාසුතධාරණමෙව තත්ථ කරණීයන්ති සතියා බ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණීභූතාති වුත්තං **"පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමායා"**තිආදි පඤ්ඤාය පුබ්බඞ්ගමාති කත්වා. පුබ්බඞ්ගමතා චෙත්ථ පධානතා ''මනොපුබ්බඞ්ගමා''තිආදීසු විය. පුබ්බඞ්ගමතාය වා චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසු ආවජ්ජනාදීනං විය අප්පධානත්තෙ පඤ්ඤා පුබ්බඞ්ගමා එතිස්සාති අයම්පි අත්ථො යුජ්ජති, එවං සති **පුබ්බඞ්ගමායාති** එත්ථාපි වුත්තවිපරියායෙන යථාසම්භවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්සාති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණස්ස , සඞ්කාසන-පකාසන-විවරණ-විභජන-උත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතස්සාති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති එවං-සද්දෙන වුච්චමානානං ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථානං අවිපරීතසද්ධම්මවිසයත්තාති අධිප්පායො. **අවික්ඛෙපං දීපෙතීති** ''ඔඝතරණසුත්තං කත්ථ භාසිත''න්තිආදිපුච්ඡාවසෙන පකරණප්පවත්තස්ස වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස සවනං සමාධානමන්තරෙන න සම්භවතීති කත්වා වුත්තං. **වික්ඛිත්තචිත්තස්සාතිආදි** තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනවසෙන වුත්තං. **සබ්බසම්පත්තියාති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනදෙසක-පයොජනාදිසම්පත්තියා. අවිපරීතසද්ධම්මවිසයෙහි විය ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථෙහි යොනිසොමනසිකාරස්ස, සද්ධම්මස්සවනෙන විය ච අවික්ඛෙපස්ස යථා යොනිසොමනසිකාරෙන ඵලභූතෙන අත්තසම්මාපණිධිපුබ්බෙකතපුඤ්ඤතානං සිද්ධි වුත්තා තදවිනාභාවතො, එවං අවික්ඛෙපෙනෙව ඵලභූතෙන කාරණභූතානං සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයානං සිද්ධි දස්සෙතබ්බා සියා අස්සුතවතො සප්පුරිසූපනිස්සයරහිතස්ස ච තදභාවතො. ''න හි වික්ඛිත්තචිත්තො''තිආදිනා සමත්ථනවචනෙන පන අවික්ඛෙපෙන කාරණභූතෙන සප්පුරිසූපනිස්සයෙන ච ඵලභූතස්ස සද්ධම්මස්සවනස්ස සිද්ධි දස්සිතා. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියා, සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයා න එකන්තෙන අවික්ඛෙපස්ස කාරණං බාහිරඞ්ගත්තා. අවික්ඛෙපො පන සප්පුරිසූපනිස්සයො විය සද්ධම්මස්සවනස්ස එකන්තකාරණන්ති, එවම්පි අවික්ඛෙපෙන සප්පුරිසූපනිස්සයසිද්ධිජොතනා න සමත්ථිතාව, නො න සමත්ථිතා වික්ඛිත්තචිත්තානං සප්පුරිසපයිරුපාසනාභාවස්ස අත්ථසිද්ධිතො. එත්ථ ච පුරිමං ඵලෙන කාරණස්ස සිද්ධිදස්සනං නදීපූරෙන විය උපරි වුට්ඨිසබ්භාවස්ස. දුතියං කාරණෙන ඵලස්ස සිද්ධිදස්සනං දට්ඨබ්බං එකන්තවස්සිනා විය මෙඝවුට්ඨානෙන වුට්ඨිප්පවත්තියා.

භගවතො වචනස්ස අත්ථබ්‍යඤ්ජනපභෙද-පරිච්ඡෙදවසෙන සකලසාසනසම්පත්ති-ඔගාහනාකාරො නිරවසෙසපරහිත-පාරිපූරිකාරණන්ති වුත්තං **"එවං භද්දකො ආකාරො"**ති. යස්මා න හොතීති සම්බන්ධො . **පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තින්ති** අත්තසම්මාපණිධි-පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතා-සඞ්ඛාතං ගුණද්වයං. අපරාපරවුත්තියා චෙත්ථ චක්කභාවො, චරන්ති එතෙහි සත්තා, සම්පත්තිභවෙසූති වා . යෙ සන්ධාය වුත්තං ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං වත්තතී''තිආදි (අ. නි. 4.31). පුරිමපච්ඡිමභාවො චෙත්ථ දෙසනක්කමවසෙන දට්ඨබ්බො. **පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියාති** පච්ඡිමචක්කද්වයස්ස ච අත්ථිතාය. සම්මාපණිහිතත්තො පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤො සුද්ධාසයො හොති තදසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං දූරීභාවතොති ආහ **"ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොතී"**ති. තථා හි වුත්තං – ''සම්මාපණිහිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ''ති (ධ. ප. 43) ''කතපුඤ්ඤොසි, ත්වං ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො''ති (දී. නි. 2.207) ච. තෙනෙවාහ **"ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධී"**ති. **පයොගසුද්ධියාති** යොනිසොමනසිකාරපුබ්බඞ්ගමස්ස ධම්මස්සවනපයොගස්ස විසදභාවෙන. තථා චාහ **"ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධී"**ති, සබ්බස්ස වා කායවචීපයොගස්ස නිද්දොසභාවෙන. පරිසුද්ධකායවචීපයොගො හි විප්පටිසාරාභාවතො අවික්ඛිත්තචිත්තො පරියත්තියං විසාරදො හොතීති.

නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙනාතිආදිනා අත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු ථෙරස්ස එවං-සද්දසුත-සද්දානං අසම්මොහාසම්මොසදීපනතො චතුපටිසම්භිදාවසෙන අත්ථයොජනං දස්සෙති. තත්ථ **සොතබ්බභෙදපටිවෙධදීපකෙනා**ති එතෙන අයං සුත-සද්දො එවං-සද්දසන්නිධානතො, වක්ඛමානාපෙක්ඛාය වා සාමඤ්ඤෙනෙව සොතබ්බධම්මවිසෙසං ආමසතීති දීපෙති. මනොදිට්ඨීහි පරියත්තිධම්මානං අනුපෙක්ඛනසුප්පටිවෙධා විසෙසතො මනසිකාරපටිබද්ධාති තෙ වුත්තනයෙන යොනිසොමනසිකාරදීපකෙන එවං සද්දෙන යොජෙත්වා, සවනධාරණවචීපරිචයා පරියත්තිධම්මානං විසෙසෙන සොතාවධානපටිබද්ධාති තෙ වුත්තනයෙන අවික්ඛෙපදීපකෙන සුත-සද්දෙන යොජෙත්වා දස්සෙන්තො සාසනසම්පත්තියා ධම්මස්සවනෙ උස්සාහං ජනෙති. තත්ථ **ධම්මා**ති පරියත්තිධම්මා. **මනසා අනුපෙක්ඛිතා**ති ‘‘ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා, එත්තකා එත්ථ අනුසන්ධියො’’තිආදිනා නයෙන මනසා අනුපෙක්ඛිතා. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා**ති නිජ්ඣානක්ඛන්ති භූතාය, ඤාතපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය වා දිට්ඨියා තත්ථ තත්ථ වුත්තරූපාරූපධම්මෙ ‘‘ඉති රූපං, එත්තකං රූප’’න්තිආදිනා සුට්ඨු ව‌වත්ථපෙත්වා පටිවිද්ධා.

සකලෙන වචනෙනාති පුබ්බෙ තීහි පදෙහි විසුං විසුං යොජිතත්තා වුත්තං. **අත්තනො අදහන්තො**ති ‘‘මමෙද’’න්ති අත්තනි අට්ඨපෙන්තො. භුම්මත්ථෙ චෙතං සාමිවචනං. **අසප්පුරිසභූමි**න්ති අකතඤ්ඤුතං. ‘‘ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහතී’’ති (පාරා. 195) එවං වුත්තං අනරියවොහාරාවත්ථං, සා එව අනරියවොහාරාවත්ථා අසද්ධම්මො . නනු ච ආනන්දත්ථෙරස්ස ‘‘මමෙදං වචන’’න්ති අධිමානස්ස, මහාකස්සපත්ථෙරාදීනඤ්ච තදාසඞ්කාය අභාවතො අසප්පුරිසභූමි-සමතික්කමාදිවචනං නිරත්ථකන්ති? නයිදමෙවං. ‘‘එවං මෙ සුත’’න්ති වදන්තෙන අයම්පි අත්ථො විභාවිතොති දස්සනතො. කෙචි පන ‘‘දෙවතානං පරිවිතක්කාපෙක්ඛං තථාවචනන්ති එදිසී චොදනා අනවකාසා’’ති වදන්ති. තස්මිං කිර ඛණෙ එකච්චානං දෙවතානං එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි ‘‘භගවා ච පරිනිබ්බුතො, අයඤ්ච ආයස්මා දෙසනාකුසලො ඉදානි ධම්මං දෙසෙති, සක්‍යකුලප්පසුතො තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තො. කිං නු ඛො සයං සච්ඡිකතං ධම්මං දෙසෙති? උදාහු භගවතො එව වචනං යථාසුත’’න්ති, එවං තදාසඞ්කිතප්පකාරතො අසප්පුරිසභූමිසමොක්කමාදිතො අතික්කමාදි විභාවිතන්ති. **අප්පෙතී**ති නිදස්සෙති. දිට්ඨධම්මික-සම්පරායික-පරමත්ථෙසු යථාරහං සත්තෙ නෙතීති නෙත්ති, ධම්මො එව නෙත්ති **ධම්මනෙත්ති**.

දළ්හතරනිවිට්ඨා විචිකිච්ඡා **කඞ්ඛා,** නාතිසංසප්පනා මතිභෙදමත්තා **විමති. අස්සද්ධියං විනාසෙතී**ති භගවතා භාසිතත්තා සම්මුඛාවස්ස පටිග්ගහිතත්තා ඛලිතදුරුත්තාදිගහණදොසාභාවතො ච. එත්ථ ච පඨමාදයො තිස්සො අත්ථයොජනා ආකාරාදිඅත්ථෙසු අග්ගහිතවිසෙසමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා දස්සිතා, තතො පරා චතස්සො ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා විභාවිතා. පච්ඡිමා පන තිස්සො යථාක්කමං ආකාරත්ථං නිදස්සනත්ථං අවධාරණත්ථඤ්ච එවං-සද්දං ගහෙත්වා යොජිතාති දට්ඨබ්බං.

එක-සද්දො අඤ්ඤසෙට්ඨඅසහායසඞ්ඛයාදීසු දිස්සති. තථා හෙස ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 3.27) අඤ්ඤත්ථෙ දිස්සති. ‘‘චෙතසො එකොදිභාව’’න්තිආදීසු (දී. නි. 1.228; පාරා. 11) සෙට්ඨෙ, ‘‘එකො වූපකට්ඨො’’තිආදීසු (දී. නි. 1.405) අසහායෙ, ‘‘එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා’’තිආදීසු (අ. නි. 8.29) සඞ්ඛයායං. ඉධාපි සඞ්ඛයායන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො’’**ති. **කාලඤ්ච සමයඤ්චා**ති යුත්තකාලඤ්ච පච්චයසාමග්ගිඤ්ච. **ඛණො**ති ඔකාසො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ඔකාසො තප්පච්චයස්ස පටිලාභහෙතුත්තා. ඛණො එව ච සමයො, යො ඛණොති ච සමයොති ච වුච්චති, සො එකො එවාති හි අත්ථො. **මහාසමයො**ති මහාසමූහො. **සමයොපි ඛො**ති සික්ඛාපදපූරණස්ස හෙතුපි. **සමයප්පවාදකෙ**ති දිට්ඨිප්පවාදකෙ. තත්ථ හි නිසින්නා තිත්ථියා අත්තනො අත්තනො සමයං පවදන්ති. **අත්ථාභිසමයා**ති හිතපටිලාභා. අභිසමෙතබ්බොති අභිසමයො, අභිසමයො අත්ථො **අභිසමයට්ඨො**ති පීළනාදීනි අභිසමෙතබ්බභාවෙන එකීභාවං උපනෙත්වා වුත්තානි. අභිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතො අත්ථො **අභිසමයට්ඨො**ති තානෙව තථා එකත්තෙන වුත්තානි. තත්ථ **පීළනං** දුක්ඛසච්චස්ස තංසමඞ්ගිනො හිංසනං අවිප්ඵාරිකතාකරණං, **සන්තාපො** දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං පරිදහනං.

තත්ථ සහකාරිකාරණං සන්නිජ්ඣං සමෙති සමවෙතීති **සමයො,** සමවායො. සමෙති සමාගච්ඡති එත්ථ මග්ගබ්‍රහ්මචරියං තදාධාරපුග්ගලෙහීති **සමයො,** ඛණො. සමෙති එත්ථ, එතෙන වා සංගච්ඡති සත්තො, සභාවධම්මො වා සහජාතාදීහි, උප්පාදාදීහි වාති **සමයො,** කාලො. ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං කරණං විය ච පරිකප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන වොහරීයතීති. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති **සමයො,** සමූහො යථා ‘‘සමුදායො’’ති. අවයවසහාවට්ඨානමෙව හි සමූහොති. අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ එති ඵලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති චාති **සමයො,** හෙතු යථා ‘‘සමුදයො’’ති. සමෙති සංයොජනභාවතො සම්බන්ධො එති අත්තනො විසයෙ පවත්තති, දළ්හග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාභිනිවෙසං එතෙනාති **සමයො,** දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්තීති. සමිති සංගති සමොධානන්ති **සමයො,** පටිලාභො. සමස්ස නිරොධස්ස යානං, සම්මා වා යානං අපගමො අපවත්ති **සමයො,** පහානං. අභිමුඛං ඤාණෙන සම්මා එතබ්බො අධිගන්තබ්බොති **අභිසමයො,** ධම්මානං අවිපරීතො සභාවො. අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගච්ඡති බුජ්ඣතීති **අභිසමයො,** ධම්මානං අවිපරීතසභාවාවබොධො . එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමයසද්දප්පවත්ති වෙදිතබ්බා. සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමයසද්දස්ස උදාහරණං වුත්තනයෙනෙව

වෙදිතබ්බං. **අස්සාති** සමයසද්දස්ස. **කාලො අත්ථො** සමවායාදීනං අත්ථානං ඉධ අසම්භවතො දෙසදෙසකපරිසානං විය සුත්තස්ස නිදානභාවෙන කාලස්ස අපදිසිතබ්බතො ච.

කස්මා පනෙත්ථ අනියමිතවසෙනෙව කාලො නිද්දිට්ඨො? න උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමිතොති ආහ **''තත්ථ කිඤ්චාපී''**තිආදි. උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමං අකත්වා සමයසද්දස්ස වචනෙ අයම්පි ගුණො ලද්ධො හොතීති දස්සෙන්තො **''යෙ වා ඉමෙ''**තිආදිමාහ. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. තත්ථ **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො** දෙවසිකං ඣානඵලසමාපත්තීහි වීතිනාමනකාලො, විසෙසතො සත්තසත්තාහානි. **සුප්පකාසාති** දසසහස්සිලොකධාතුපකම්පන-ඔභාසපාතුභාවාදීහි පාකටා. යථාවුත්තප්පභෙදෙසු එව සමයෙසු එකදෙසං පකාරන්තරෙහි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **''යො චායං''**න්තිආදිමාහ. තථා හි ඤාණකිච්චසමයො, අත්තහිතපටිපත්තිසමයො ච අභිසම්බොධිසමයො, අරියතුණ්හීභාවසමයො, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො, කරුණාකිච්චපරහිතපටිපත්තිධම්මීකථාසමයා, දෙසනාසමයො එව.

කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතොති සම්බන්ධො. **තත්ථාති** අභිධම්මතදඤ්ඤසුත්තපදවිනයෙසු. **තථාති** භුම්මකරණෙහි. **අධිකරණත්ථො** ආධාරත්ථො. භාවො නාම කිරියා, තාය කිරියන්තරලක්ඛණං **භාවෙනභාවලක්ඛණං.** තත්ථ යථා කාලො සභාවධම්මපරිච්ඡින්නො සයං පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාතො තඞ්ඛණප්පවත්තානං තතො පුබ්බෙ පරතො ච අභාවතො ''පුබ්බණ්හෙ ජාතො, සායන්හෙ ගච්ඡතී''ති ච ආදීසු, සමූහො ච අවයවවිනිමුත්තො විසුං අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධො අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාපීයති යථා ''රුක්ඛෙ සාඛා, යවරාසියං සම්භූතො''තිආදීසු, එවං ඉධාපීති දස්සෙන්තො ආහ **''අධිකරණඤ්හි…පෙ…. ධම්මාන''**න්ති. යස්මිං කාලෙ, ධම්මපුඤ්ජෙ වා කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිං එව කාලෙ ධම්මපුඤ්ජෙ ච ඵස්සාදයොපි හොන්තීති අයං හි තත්ථ අත්ථො. යථා ච ''ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො''ති දොහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛීයති, එවං ඉධාපි යස්මිං සමයෙ, තස්මිං සමයෙති ච වුත්තෙ ''සතී''ති අයමත්ථො විඤ්ඤායමානො එව හොති පදත්ථස්ස සත්තාවිරහාභාවතොති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා ඵස්සාදිභවනකිරියා ච ලක්ඛීයති. **යස්මිං සමයෙති** යස්මිං නවමෙ ඛණෙ, යස්මිං යොනිසොමනසිකාරාදිහෙතුම්හි, පච්චයසමවායෙ වා සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව ඛණෙ, හෙතුම්හි, පච්චයසමවායෙ වා ඵස්සාදයොපි හොන්තීති උභයත්ථ සමයසද්දෙ භුම්මනිද්දෙසො කතො ලක්ඛණභූතභාවයුත්තොති දස්සෙන්තො ආහ **''ඛණ…පෙ…. ලක්ඛීයතී''**ති.

හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති ''අන්නෙන වසති, විජ්ජාය වසති, ඵරසුනා ඡින්දති, කුදාලෙන ඛණතී''තිආදීසු විය. වීතික්කමඤ්හි සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා ඔතිණ්ණවත්ථුකං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා විගරහිත්වා ච තං තං වත්ථුඔතිණ්ණකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙන්තො භගවා විහරති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො තතියපාරාජිකාදීසු විය.

අච්චන්තමෙව ආරම්භතො පට්ඨාය යාව දෙසනානිට්ඨානං. පරහිතපටිපත්තිසඞ්ඛාතෙන **කරුණාවිහාරෙන. තදත්ථජොතනත්ථන්ති** අච්චන්තසංයොගත්ථජොතනත්ථං. **උපයොගනිද්දෙසො කතො** යථා ''මාසං සජ්ඣායතී''ති . **පොරාණාති** අට්ඨකථාචරියා. **අභිලාපමත්තභෙදොති** වචනමත්තෙන විසෙසො. තෙන සුත්තවිනයෙසු විභත්තිබ්‍යත්තයො කතොති දස්සෙති.

සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං ''සෙට්ඨ''න්ති වුත්තං සෙට්ඨගුණසහචරණතො, තථා **''උත්තම''**න්ති එත්ථාපි. **ගාරවයුත්තොති** ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො, ගරුකරණාරහතාය වා ගාරවයුත්තො. **වුත්තොයෙව,** න පන ඉධ වත්තබ්බො විසුද්ධිමග්ගස්ස ඉමිස්සා අට්ඨකථාය එකදෙසභාවතොති අධිප්පායො.

අපරො නයො (ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා; සාරත්ථ. ටී. 1.1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා; විසුද්ධි. මහාටී. 1.144) – භාගවාති භගවා, භතවාති භගවා, භාගෙ වනීති භගවා, භගෙ වනීති භගවා, භත්තවාති භගවා, භගෙ වමීති භගවා, භාගෙ වමීති භගවා.

> ''භාගවා භතවා භාගෙ, භගෙ ච වනි භත්තවා;
> භගෙ වමි තථා භාගෙ, වමීති භගවා ජිනො''.

තත්ථ කථං **භාගවාති භගවා?** යෙ තෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා ගුණභාගා ගුණකොට්ඨාසා, තෙ අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා තථාගතෙ අත්ථී උපලබ්භන්ති. තථා හිස්ස සීලං සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං, හිරී ඔත්තප්පං, සද්ධා වීරියං, සති සම්පජඤ්ඤං, සීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි, සමථො විපස්සනා, තීණි කුසලමූලානි, තීණි සුචරිතානි, තයො සම්මාවිතක්කා, තිස්සො අනවජ්ජසඤ්ඤා, තිස්සො ධාතුයො, චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි අරියඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදා, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණානි, චත්තාරො අරියවංසා, චත්තාරි වෙසාරජ්ජඤාණානි, පඤ්ච පධානියඞ්ගානි, පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, පඤ්ච නිස්සාරණියා ධාතුයො, පඤ්ච විමුත්තායතනඤාණානි, පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනීයා සඤ්ඤා, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, ඡ ගාරවා, ඡ

නිස්සාරණීයා ධාතුයො, ඡ සතතවිහාරා, ඡ අනුත්තරියානි, ඡ නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අසාධාරණඤාණානි, සත්ත අපරිහානියා ධම්මා, සත්ත අරියධම්මා, සත්ත අරියධනානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, සත්ත සප්පුරිසධම්මා, සත්ත නිජ්ජරවත්ථූනි, සත්ත සඤ්ඤා, සත්තදක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලදෙසනා, සත්තඛීණාසවබලදෙසනා, අට්ඨපඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා අට්ඨ සම්මත්තානි, අට්ඨලොකධම්මාතික්කමො, අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි, අට්ඨඅක්ඛණදෙසනා, අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා, අට්ඨඅභිභායතනදෙසනා, අට්ඨ විමොක්ඛා, නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා, නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි, නවසත්තාවාසදෙසනා, නව ආඝාතපටිවිනයා, නව සඤ්ඤා, නවනානත්තා, නව අනුපුබ්බවිහාරා, දස නාථකරණා ධම්මා, දස කසිණායතනානි, දස කුසලකම්මපථා, දස සම්මත්තානි, දස අරියවාසා, දස අසෙක්ඛධම්මා, දස තථාගතබලානි, එකාදස මෙත්තානිසංසා, ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරා, තෙරස ධුතගුණා, චුද්දස බුද්ධඤාණානි, පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, සොළසවිධා ආනාපානස්සති, සොළස අපරන්තපනීයා ධම්මා, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා, එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි, පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤාණානි, පරොපඤ්ඤාස කුසලා ධම්මා, සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි, චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛසමාපත්තිසඤ්චාරිමහාවජිරඤාණං , අනන්තනයසමන්තපට්ඨාන-පවිචය-පච්චවෙක්ඛණදෙසනාඤාණානි, තථා අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනඤාණානි චාති එවමාදයො අනන්තාපරිමාණභෙදා අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා ගුණභාගා ගුණකොට්ඨාසා සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති, තස්මා යථාවුත්තවිභාගා ගුණභාගා අස්ස අත්ථීති ‘‘භාගවා’’ති වත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සත්තං කත්වා ‘‘භගවා’’ති වුත්තො. එවං තාව භාගවාති **භගවා**.

‘‘යස්මා සීලාදයො සබ්බෙ, ගුණභාගා අසෙසතො;
විජ්ජන්ති සුගතෙ තස්මා, භගවාති පවුච්චති’’.

කථං **භතවාති භගවා**? යෙ තෙ සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නෙහි මනුස්සත්තාදිකෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා සම්මාසම්බොධියා කතමහාභිනීහාරෙහි මහාබොධිසත්තෙහි පරිපූරිතබ්බා දානපාරමී, සීල, නෙක්ඛම්ම, පඤ්ඤා, වීරිය, ඛන්ති, සච්ච, අධිට්ඨාන, මෙත්තා, උපෙක්ඛාපාරමීති දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො, දානාදීනි චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි, සච්චාදීනි චත්තාරි අධිට්ඨානානි, අඞ්ගපරිච්චාගො, ජීවිත, රජ්ජ, පුත්ත, දාරපරිච්චාගොති පඤ්ච මහාපරිච්චාගා, පුබ්බයොගො, පුබ්බචරියා, ධම්මක්ඛානං, ඤාතත්ථචරියා, ලොකත්ථචරියා, බුද්ධිචරියාති එවමාදයො, සඞ්ඛෙපතො වා සබ්බෙ පුඤ්ඤඤාණසම්භාරා බුද්ධකරධම්මා, තෙ මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය කප්පානං සතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි යථා හානභාගියා සංකිලෙසභාගියා ඨිතිභාගියා වා න හොන්ති, අථ ඛො උත්තරුත්තරි විසෙසභාගියාව හොන්ති, එවං සක්කච්චං නිරන්තරං අනවසෙසතො භතා සම්භතා අස්ස අත්ථීති ‘‘භතවා’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘භගවා’’ති වුත්තො නිරුත්තිනයෙන ත-කාරස්ස ග-කාරං කත්වා . අථ වා **භතවාති** තෙයෙව යථාවුත්තෙ බුද්ධකරධම්මෙ වුත්තනයෙනෙව භරි, සම්භරි, පරිපූරෙසීති අත්ථො. එවම්පි භතවාති **භගවා**.

‘‘සම්මාසම්බොධියා සබ්බෙ, දානපාරමිආදිකෙ;
සම්භාරෙ භතවා නාථො, තස්මාපි භගවා මතො’’.

කථං **භාගෙ වනීති භගවා**? යෙ තෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා දෙවසිකං වළඤ්ජනකසමාපත්තිභාගා, තෙ අනවසෙසතො ලොකහිතත්ථං අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං නිච්චකප්පං වනි, භජි, සෙවි, බහුලමකාසීති භාගෙ වනීති **භගවා**. අථ වා අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙසු කුසලාදීසු ඛන්ධාදීසු ච යෙ තෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යාදිවසෙන සඞ්ඛෙපතො වා චතුබ්බිධා අභිසමයභාගා, විත්ථාරතො පන ‘‘චක්ඛු පරිඤ්ඤෙය්‍යං සොතං…පෙ…. ජරාමරණං පරිඤ්ඤෙය්‍යා’’න්තිආදිනා (පටි. ම. 1.21) අනෙකෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යභාගා, ‘‘චක්ඛුස්ස සමුදයො පහාතබ්බො…පෙ…. ජරාමරණස්ස සමුදයො පහාතබ්බො’’තිආදිනා පහාතබ්බභාගා, ‘‘චක්ඛුස්ස නිරොධො…පෙ…. ජරාමරණස්ස නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො’’තිආදිනා සච්ඡිකාතබ්බභාගා, ‘‘චක්ඛුනිරොධගාමිනීපටිපදා’’තිආදිනා, ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’තිආදිනා ච අනෙකභෙදා භාවෙතබ්බභාගා ච ධම්මා, තෙ සබ්බෙ වනි, භජි, යථාරහං ගොචරභාවනාසෙවනානං වසෙන සෙවි. එවම්පි භාගෙ වනීති **භගවා**. අථ වා ‘‘යෙ ඉමෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා සාවකෙහි සාධාරණා ගුණකොට්ඨාසා ගුණභාගා, කින්ති නු ඛො තෙ විනෙය්‍යසන්තානෙසු පතිට්ඨපෙය්‍යා’’න්ති මහාකරුණාය වනි අභිපත්ථයි, සා චස්ස අභිපත්ථනා යථාධිප්පෙතඵලාවහා අහොසි. එවම්පි භාගෙ වනීති **භගවා**.

‘‘යස්මා ඤෙය්‍යසමාපත්ති-ගුණභාගෙ තථාගතො;
භජි පත්ථයි සත්තානං, හිතාය භගවා තතො’’.

කථං **භගෙ වනීති භගවා**? සමාසතො තාව කතපුඤ්ඤෙහි පයොගසම්පන්නෙහි යථාවිභවං භජීයන්තීති භගා, ලොකියලොකුත්තරසම්පත්තියො. තත්ථ ලොකියෙ තාව තථාගතො සම්මාසම්බොධිතො පුබ්බෙ බොධිසත්තභූතො පරමුක්කංසගතෙ, වනි, භජි, සෙවි, යත්ථ පතිට්ඨාය නිරවසෙසතො බුද්ධකරධම්මෙ සමන්නානෙන්තො බුද්ධධම්මෙ පරිපාචෙසි, බුද්ධභූතො පන තෙ නිරවජ්ජෙසු උපසංහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ ලොකුත්තරෙපි, වනි, භජි, සෙවි, විත්ථාරතො පන පදෙසරජ්ජ-ඉස්සරියචක්කවත්තිසම්පත්ති-දෙවරජ්ජසම්පත්තිආදිවසෙන ඣාන-විමොක්ඛ-සමාධිසමාපත්ති-ඤාණදස්සන-මග්ගභාවනා-ඵලසච්ඡි-කිරියාදි-උත්තරිමනුස්සධම්මවසෙන ච අනෙකවිහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ, භගෙ, වනි, භජි, සෙවි. එවම්පි භගෙ වනීති **භගවා**.

‘‘යා තා සම්පත්තියො ලොකෙ, යා ච ලොකුත්තරා පුථු;
සබ්බා තා භජි සම්බුද්ධො, තස්මාපි භගවා මතො’’.

කථං **සත්තවාති භගවා**? භත්තා දළ්හභත්තිකා අස්ස බහූ අත්ථීති භත්තවා. තථාගතො හි මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදි-අපරිමිතනිරුපමප්පභාව-ගුණවිසෙසසමඞ්ගිභාවතො සබ්බසත්තුත්තමො, සබ්බානත්ථපරිහාරපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අච්චන්තුපකාරිතාය ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීති අනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාදි අනඤ්ඤසාධාරණවිසෙසපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය යථාභූච්චගුණාධිගතෙන ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිනයප්පවත්තෙන ලොකත්තයබ්‍යාපිනා සුවිපුලෙන සුවිසුද්ධෙන ච ථුතිඝොසෙන සමන්නාගතත්තා උක්කංසපාරමිප්පත්තාසු අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිආදීසු සුප්පතිට්ඨිතභාවතො දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදි-නිරතිසයගුණවිසෙස-සමඞ්ගීභාවතො ච රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො, ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො, ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො, ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නොති එවං චතුප්පමාණිකෙ ලොකසන්නිවාසෙ සබ්බථාපි පසාදාවහභාවෙන සමන්තපාසාදිකත්තා අපරිමාණානං සත්තානං සදෙවමනුස්සානං ආදරබහුමානගාරවායතනතාය පරමපෙමසම්භත්තිට්ඨානං. යෙ තස්ස ඔවාදෙ පතිට්ඨිතා අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතා හොන්ති, කෙනචි අසංහාරියා තෙසං පසාදභත්ති සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා. තථා හි තෙ අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගෙපි තත්ථ පසාදං න පරිච්චජන්ති, තස්ස වා ආණං දළ්හභත්තිභාවතො.

තෙනෙවාහ –

‘‘යො වෙ කතඤ්ඤූ කතවෙදි ධීරො;
කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්ති ච හොතී’’ති. (ජා. 2.17.78);

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දො ඨිතධම්මො වෙලං නාතිවත්තති, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී’’ති (උදා. 45; චූළව. 385) ච. –

එවං භත්තවාති **භගවා** නිරුත්තිනයෙන එකස්ස ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්ස ග-කාරං කත්වා.

‘‘ගුණාතිසයයුත්තස්ස, යස්මා ලොකහිතෙසිනො;
සම්භත්තා බහවො සත්ථු, භගවා තෙන වුච්චතී’’ති.

කථං **භගෙ වමීති භගවා**? යස්මා තථාගතො බොධිසත්තභූතොපි අපරිමාණාසු ජාතීසු පාරමියො පරිපූරෙන්තො භගසඞ්ඛාතං සිරිං ඉස්සරියං යසඤ්ච වමි උග්ගිරි, ඛෙළපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩයි, චරිමත්තභාවෙපි හත්ථගතං චක්කවත්තිසිරිං දෙවලොකාධිපච්චසදිසං චතුදීපිස්සරියං චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්නිස්සයං සත්තරතනසමුජ්ජලං යසඤ්ච තිණායපි අමඤ්ඤමානො නිරපෙක්ඛො පහාය අභිනික්ඛමිත්වා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තස්මා ඉමෙ සිරිආදිකෙ භගෙ වමීති **භගවා**. අථ වා භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති භගා, සිනෙරුයුගන්ධරඋත්තරකුරුහිමවන්තාදිභාජනලොකවිසෙසසන්නිස්සයා සොභා කප්පට්ඨියභාවතො, තෙපි භගවා වමි තන්නිවාසිසත්තාවාසසමතික්කමතො තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහීති. එවම්පි භගෙ වමීති **භගවා**.

‘‘චක්කවත්තිසිරිං යස්මා, යසං ඉස්සරියං සුඛං;
පහාසි ලොකචිත්තඤ්ච, සුගතො භගවා තතො’’.

කථං **භාගෙ වමීති භගවා**? භාගා නාම සභාගධම්මකොට්ඨාසා, තෙ ඛන්ධායතනධාතාදිවසෙන, තත්ථාපි රූපවෙදනාදිවසෙන පථවියාදිවසෙන අතීතාදිවසෙන ච අනෙකවිධා, තෙ ච භගවා සබ්බං පපඤ්චං සබ්බං යොගං සබ්බං ගන්ථං සබ්බං සංයොජනං සමුච්ඡින්දිත්වා අමතධාතුං සමධිගච්ඡන්තො වමි උග්ගිරි, අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩයි න පච්චාවමි. තථා හෙස ‘‘සබ්බත්ථකමෙව පථවිං ආපං තෙජං වායං, චක්ඛුං සොතං ඝානං ජිව්හං කායං මනං, රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං...පෙ.... මනොවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසම්ඵස්සං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං චෙතනං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං චෙතනං, රූපතණ්හං...පෙ.... ධම්මතණ්හං, රූපවිතක්කං...පෙ.... ධම්මවිතක්කං, රූපවිචාරං...පෙ.... ධම්මවිචාර’’න්තිආදිනා අනුපදධම්මවිභාගවසෙනපි සබ්බෙව ධම්මකොට්ඨාසෙ අනවසෙසතො වමි උග්ගිරි, අනපෙක්ඛපරිච්චාගෙන ඡඩ්ඩයි. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘යං තං, ආනන්ද, චත්තං වන්තං මුත්තං පහීනං පටිනිස්සට්ඨං, තං තථාගතො පුන පච්චාවමිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති (දී. නි. 2.183). එවම්පි භාගෙ වමීති **භගවා**. අථ වා **භාගෙ වමීති** සබ්බෙපි කුසලාකුසලෙ සාවජ්ජානවජ්ජෙ හීනපණීතෙ කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ අරියමග්ගඤාණමුඛෙන වමි උග්ගිරි, අනපෙක්ඛො පරිච්චජි පජහි, පරෙසඤ්ච තථත්තාය ධම්මං දෙසෙසි. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘ධම්මාපි වො, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා (ම. නි. 1.240). කුල්ලූපමං වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි නිත්ථරණත්ථාය, නො ගහණත්ථායා’’තිආදි (ම. නි. 1.240). එවම්පි භාගෙ වමීති **භගවා**.

‘‘ඛන්ධායතනධාතාදි-ධම්මභාගා-මහෙසිනා;
කණ්හසුක්කා යතො වන්තා, තතොපි භගවා මතො’’.

තෙන වුත්තං –

‘‘භාගවා භතවා භාගෙ, භගෙ ච වනි භත්තවා;
භගෙ වමි තථා භාගෙ, වමීති භගවා ජිනො’’ති.

ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොතීති ‘‘යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා’’ති වචනතො ධම්මස්ස සත්ථුභාවපරියායො විජ්ජතීති කත්වා වුත්තං. **වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො** පරෙහි අභෙජ්ජසරීරත්තා. න හි භගවතො රූපකායෙ කෙනචි සක්කා අන්තරායං කාතුන්ති. **දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති** වක්ඛමානස්ස සකලස්ස සුත්තස්ස **‘‘එව’’**න්ති නිදස්සනතො. **සාවකසම්පත්තිං නිද්දිසති** පටිසම්භිදාප්පත්තෙන පඤ්චසු ඨානෙසු භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතෙන මයා මහාසාවකෙන සුතං, තඤ්ච ඛො මයාව සුතං, න අනුස්සුතං න පරංපරාභතන්ති ඉමස්සත්ථස්ස දීපනතො. **කාලසම්පත්තිං නිද්දිසති** භගවාසද්දසන්නිධානෙ පයුත්තස්ස සමයසද්දස්ස බුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතභාවදීපනතො. බුද්ධුප්පාදපරමා හි කාලසම්පදා. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘කප්පකසායෙ කලියුගෙ, බුද්ධුප්පාදො අහො මහච්ඡරියං;
හුතාවහමජ්ඣෙ ජාතං, සමුදිතමකරන්දමරවින්ද’’න්ති.

භගවාති දෙසකසම්පත්තිං නිද්දිසති ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමභාවදීපනතො ගරුගාරවාධිවචනභාවතො.

අවිසෙසෙනාති න විසෙසෙන, විහාරභාවසාමඤ්ඤෙනාති අත්ථො. **ඉරියාපථ…පෙ…. විහාරෙසූති** ඉරියාපථවිහාරො, දිබ්බවිහාරො, බ්‍රහ්මවිහාරො, අරියවිහාරොති එතෙසු චතූසු විහාරෙසු. **සමඞ්ගීපරිදීපනන්ති** සමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **එතන්ති** ‘‘විහරතී’’ති එතං පදං. තථා හි තං ‘‘ඉධෙකච්චො ගිහීහි සංසට්ඨො විහරති සහනන්දී සහසොකී’’තිආදීසු (සං. නි. 4.241) ඉරියාපථවිහාරෙ ආගතං. ‘‘යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි… පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති (ධ. ස. 160; විභ. 624) එත්ථ දිබ්බවිහාරෙ. ‘‘සො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී’’තිආදීසු (දී. නි. 1.556; 3.308; ම. නි. 1.77; 2.309; 3.230) බ්‍රහ්මවිහාරෙ. ‘‘සො ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සන, තස්සායෙව කථාය පරියොසානෙ තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි සන්නිසාදෙමි එකොදිං කරොමි සමාදහාමි, යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.387) අරියවිහාරෙ.

තත්ථ ඉරියනං වත්තනං **ඉරියා,** කායප්පයොගො. තස්සා පවත්තනුපායභාවතො ඨානාදි **ඉරියාපථො.** ඨානසමඞ්ගී වා හි කායෙන කිඤ්චි කරෙය්‍යා ගමනාදීසු අඤ්ඤතරසමඞ්ගී වා. අථ වා ඉරියති පවත්තති එතෙන අත්තභාවො කායකිච්චං වාති **ඉරියා,** තස්සා පවත්තිඋපායභාවතො ඉරියා ච සො පථො චාති **ඉරියාපථො,** ඨානාදි එව. සො ච අත්ථතො ගතිනිවත්තිආදිආකාරෙන පවත්තො චතුසන්තතිරූපපබන්ධො එව. විහරණං, විහරති එතෙනාති වා **විහාරො,** ඉරියාපථො එව විහාරො **ඉරියාපථවිහාරො.** දිවි භවො **දිබ්බො,** තත්ථ බහුලප්පවත්තියා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිදෙවලොකෙ භවොති අත්ථො. තත්ථ යො දිබ්බානුභාවො, තදත්ථාය සංවත්තතීති වා **දිබ්බො,** අභිඤ්ඤාභිනීහාරවසෙන මහාගතිකත්තා වා **දිබ්බො,** දිබ්බො ච සො විහාරො චාති **දිබ්බවිහාරො,** චතස්සො රූපාවචරසමාපත්තියො. ආරුප්පසමාපත්තියොපි එත්ථෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. බ්‍රහ්මූනං, බ්‍රහ්මානො වා විහාරා **බ්‍රහ්මවිහාරා,** චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො. අරියානං, අරියා වා විහාරා **අරියවිහාරා,** චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි. **සො හි එකං ඉරියාපථබාධනන්තිආදි** යදිපි භගවා එකෙනපි ඉරියාපථෙන චිරතරං කාලං අත්තභාවං පවත්තෙතුං සක්කොති, තථාපි උපාදින්නකසරීරස්ස නාම අයං සභාවොති දස්සෙතුං වුත්තං . යස්මා වා භගවා යත්ථ කත්ථචි වසන්තො විනෙය්‍යානං ධම්මං දෙසෙන්තො, නානාසමාපත්තීහි ච කාලං වීතිනාමෙන්තො වසතීති සත්තානං අත්තනො ච විවිධං හිතසුඛං හරති උපනෙති උප්පාදෙති, තස්මා විවිධං හරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පච්චත්ථිකෙ ජිනාතීති **ජෙතො.** ජෙත-සද්දො හි සොත-සද්දො විය කත්තුසාධනොපි අත්ථීති. රඤ්ඤො වා පච්චත්ථිකානං ජිතකාලෙ ජාතත්තා **ජෙතො.** රඤ්ඤො හි අත්තනො ජයං තත්ථ ආරොපෙත්වා ජිතවාති ජෙතොති කුමාරො වුත්තො. මඞ්ගලකාමතාය වා ජෙතොතිස්ස නාමං කතං, තස්මා ‘‘ජෙය්‍යො’’ති එතස්මිං අත්ථෙ ‘‘ජෙතො’’ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තස්ස ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස. **වනෙතිආදිතො** පට්ඨායෙව තං තස්ස සන්තකන්ති දස්සෙතුං **‘‘තං හී’’**තිආදි වුත්තං. සබ්බකාමසමිද්ධිතාය විගතමලමච්ඡෙරතාය කරුණාදිගුණසමඞ්ගිතාය ච නිච්චකාලං උපට්ඨපිතො අනාථානං පිණ්ඩො එතස්ස අත්ථීති **අනාථපිණ්ඩිකො,** තස්ස අනාථපිණ්ඩිකස්ස. යදි ජෙතවනං, කථං අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමොති ආහ **‘‘අනාථපිණ්ඩිකෙනා’’**තිආදි. පඤ්චවිධසෙනාසනඞ්ගසම්පත්තියා ආරමන්ති එත්ථ පබ්බජිතාති **ආරාමො,** තස්මිං ආරාමෙ. යදිපි සො භූමිභාගො කොටිසන්ථරෙන මහාසෙට්ඨිනා කීතො, රුක්ඛා පන ජෙතෙන න වික්කීතාති තං ‘‘ජෙතවන’’න්ති වත්තබ්බතං ලභතීති වදන්ති. උභින්නම්පි වා තත්ථ පරිච්චාගවිසෙසකිත්තනත්ථං උභයවචනං, ජෙතෙනපි හි භූමිභාගවික්කයෙන ලද්ධධනං තත්ථ

ද්වාරකොට්ඨකකරණවසෙන විනියුත්තං. සාවත්ථිජෙතවනානං භූමිභාගවසෙන භින්නත්තා වුත්තං **"න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතු"**න්ති.

අපාකටාති සක්කො සුයාමොතිආදිනා අනභිඤ්ඤාතා. අභිඤ්ඤාතානම්පි අඤ්ඤතරසද්දො දිස්සතෙව එකසදිසායත්තත්තාති දස්සෙතුං **"අභිජානාති නො"**තිආදි වුත්තං. **අහුනා** ඉදානෙව. **සාධාරණවචනං** දිබ්බතං අන්තොනීතං කත්වා. දෙවො එව **දෙවතා** පුරිසෙපි වත්තනතො. තෙනෙවාහ **"ඉමස්මිං පනත්ථෙ"**තිආදි. නනු ච රූපාවචරසත්තානං පුරිසින්ද්‍රියං නත්ථි, යෙන තෙ පුරිසාති වුච්චෙය්‍යුං? යදිපි පුරිසින්ද්‍රියං නත්ථි, පුරිසසණ්ඨානස්ස පන පුරිසවෙසස්ස ච වසෙන පුරිසපුග්ගලාත්වෙව වුච්චන්ති පුරිසපකතිභාවතො.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා, විගතාති අත්ථොති ආහ **"ඛයෙ දිස්සති"**ති. තෙනෙව හි **"නික්ඛන්තො පඨමො යාමො"**ති උපරි වුත්තං. **අභික්කන්තතරොති** අතිවිය කන්තතරො. තාදිසො ච සුන්දරො භද්දකො නාම හොතීති ආහ **"සුන්දරෙ දිස්සති"**ති. **කොති** දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමො? **මෙති** මම. **පාදානීති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **යසසාති** ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන පරිච්ඡෙදෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනියෙන අභිරූපෙන. **වණ්ණෙනාති** ඡවිවණ්ණෙන සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** සබ්බාපි දිසා පභාසෙන්තො චන්දො විය සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථො. **අභිරූපෙති** උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ.

කඤ්චනසන්නිභත්තචතා සුවණ්ණවණ්ණග්ගහණෙන ගහිතාති අධිප්පායෙනාහ **"ඡවිය"**න්ති. ඡවිගතා පන වණ්ණධාතු එව ''සුවණ්ණවණ්ණො''ති එත්ථ වණ්ණග්ගහණෙන ගහිතාති අපරෙ. වණ්ණනං කිත්තියා උග්ඝොසනන්ති **වණ්ණො,** ථුති. වණ්ණීයති අසඞ්කරතො වවත්ථපීයතීති **වණ්ණො,** කුලවග්ගො. වණ්ණීයති ඵලං එතෙන යථාසභාවතො විභාවීයතීති **වණ්ණො,** කාරණං. වණ්ණනං දීඝරස්සාදිවසෙන සණ්ඨහනන්ති **වණ්ණො,** සණ්ඨානං. වණ්ණීයති අණුමහන්තාදිවසෙන පමීයතීති **වණ්ණො,** පමාණං. වණ්ණෙති විකාරං ආපජ්ජමානං හදයඞ්ගතභාවං පකාසෙතීති **වණ්ණො,** රූපායතනං. එවං තෙන තෙන පවත්තිනිමිත්තෙන වණ්ණසද්දස්ස තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ පවත්ති වෙදිතබ්බා. **ඉද්ධිං මාපෙත්වාති** වත්ථාලඞ්කාරකායාදීහි ඔභාසමුඤ්චනාදිවසෙන දිබ්බං ඉද්ධානුභාවං නිම්මිනිත්වා. **කාමාවචරා අනභිසඞ්ඛතෙනපි ආගන්තුං සක්කොන්ති** ඔළාරිකරූපත්තා. තථා හි තෙ කබළීකාරභක්ඛා. **රූපාවචරා න සක්කොන්ති** තතො සුඛුමතරරූපත්තා. තෙනාහ **"තෙසං හි"**තිආදි. තත්ථ ''අතිසුඛුමො''ති මූලපටිසන්ධිරූපං සන්ධාය වදති. **න තෙන ඉරියාපථකප්පනං හොතීති** එතෙන බ්‍රහ්මලොකෙපි බ්‍රහ්මානො යෙභුය්‍යෙන නිම්මිතරූපෙනෙව පවත්තන්තීති දස්සෙති. ඉතරඤ්හි අතිවිය සුඛුමං රූපං කෙවලං චිත්තුප්පාදස්ස නිස්සයාධිට්ඨානභූතං සණ්ඨානවන්තං හුත්වා තිට්ඨති.

අනවසෙසත්තං සකලතා. **යෙභුය්‍යතා** බහුලභාවො. **අබ්‍යාමිස්සතා** විජාතියෙන අසඞ්කරො. සුඛෙන හි අවොකිණ්ණතා තත්ථ අධිප්පෙතා . **අනතිරෙකතා** තංපරමතා විසෙසාභාවො. **කෙවලකප්පන්ති** කෙවලං දළ්හං කත්වාති අත්ථො. **සඞ්ඝභෙදායාති** සඞ්ඝෙ විවාදාය, විවාදුප්පාදායාති අත්ථො. කෙවලං වුච්චති නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛතවිවිත්තත්තා, එතස්ස තං අත්ථීති **කෙවලී,** සච්ඡිකතනිරොධො ඛීණාසවො. තෙනාහ **"විසංයොගො අත්ථො"**ති.

කප්පසද්දො පනායං සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො චාති අධිප්පායෙන ඔකප්පනියපදෙ ලබ්භමානං කප්පසද්දමත්තං දස්සෙති, අඤ්ඤථා කප්පපදං අනිදස්සනමෙව සියා. **සමණකප්පෙහීති** විනයසිද්ධෙහි සමණවොහාරෙහි. **නිච්චකප්පන්ති** නිච්චකාලං. **පඤ්ඤත්තීති** නාමං. නාමඤ්හෙතං තස්ස ආයස්මතො, යදිදං කප්පොති. **කප්පිතකෙසමස්සූති** කත්තරිකාය ඡෙදිතකෙසමස්සු. **ද්වඞ්ගුලකප්පොති** මජ්ඣන්හිකවෙලාය වීතික්කන්තාය ද්වඞ්ගුලතාවිකප්පො. **ලෙසොති** අපදෙසො. අනවසෙසං ඵරිතුං සමත්ථස්සපි ඔභාසස්ස කෙනචිපි කාරණෙන එකදෙසඵරණම්පි සියා, අයං පන සබ්බසොව ඵරතීති දස්සෙතුං සමන්තත්ථො කප්ප-සද්දො ගහිතොති ආහ **"අනවසෙසං සමන්තතො"**ති. ඊසං අසමත්තං, කෙවලං වා **කෙවලකප්පං**. හගවතො ආභාය අනොභාසිතමෙව හි පදෙසං දෙවතා අත්තනො පභාය ඔභාසෙන්ති. න හි හගවතො පභා කායචි පභාය අභිභුය්‍යති, සූරියාදීනම්පි පභං සා අභිභුය්‍ය තිට්ඨතීති.

යෙන වා කාරණෙනාති හෙතුම්හි ඉදං කරණවචනං. හෙතුඅත්ථො හි කිරියාය කාරණං, න කරණං විය කිරියත්ථො, තස්මා නානප්පකාර-ගුණවිසෙසාධිගමනත්ථා ඉධ උපසඞ්කමනකිරියාති ''අන්නෙන වසති, විජ්ජාය වසති''තිආදීසු විය හෙතුඅත්ථමෙව තං කරණවචනං යුත්තං න කරණත්ථං තස්ස අයුජ්ජමානත්තාති වුත්තං ''යෙන වා කාරණෙනා''තිආදි. හගවතො සතතප්පවත්තනිරතිසය-සාදුවිපුලමතරස-සද්ධම්මඵලතාය සාදුඵලනිච්චඵලිතමහාරුක්ඛෙන හගවා උපමිතො. සාදුඵලූපභොගාධිප්පායග්ගහණෙනෙව හි මහාකාරුණිකස්ස සාදුඵලතා ගහිතාති. **උපසඞ්කමීති** උපසඞ්කන්තා. සම්පත්තකාමතාය හි කිඤ්චි ඨානං ගච්ඡන්තො තංතංපදෙසාතික්කමනෙන උපසඞ්කමි, උපසඞ්කන්තොති වත්තබ්බතං ලභති. තෙනාහ **"ගතාති වුත්තං හොති"**ති, උපගතාති අත්ථො. **උපසඞ්කමිත්වාති** පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසොති ආහ **"උපසඞ්කමනපරියොසානදීපන"**න්ති. **තතොති** යං ඨානං පත්තා ''උපසඞ්කමී''ති වුත්තා, තතො උපගතට්ඨානතො.

ගතිනිවත්තිඅත්ථතො සාමඤ්ඤතො ආසනම්පි ඨානග්ගහණෙන ගය්හතීති වුත්තං **“ආසනකුසලතාය එකමන්තං තිට්ඨන්තී”**ති. නිසින්නාපි හි ගමනතො නිවත්තා නාම හොන්ති ඨත්වා නිසීදිතබ්බත්තා, යථාවුත්තට්ඨානාදයොපි ආසනෙනෙව සඞ්ගහිතාති. අතිදූරඅච්චාසන්නපටික්ඛෙපෙන නාතිදූරනච්චාසන්නං නාම ගහිතං. තං පන අවකංසතො උභින්නං පසාරිතහත්ථසඞ්ඝට්ටනෙන දට්ඨබ්බං. **ගීවං පසාරෙත්වා**ති ගීවං පරිවත්තනවසෙන පසාරෙත්වා.

කාමං ‘‘කථ’’න්ති අයමාකාරපුච්ඡා, තරණාකාරො ඉධ පුච්ඡිතො. සො පන තරණාකාරො අත්ථතො කාරණමෙවාති ආහ **“කථං නුති කාරණපුච්ඡා”**ති? **පාකටො** අභිසම්බොධියං මහාපථවීකම්පනාදිඅනෙකච්ඡරියපාතුභාවාදිනා.

මරිසනට්ඨෙන පාපානං රොගාදිඅනත්ථානං අභිභවනට්ඨෙන **මාරිසො,** දුක්ඛරහිතො. තෙනාහ **“නිද්දුක්ඛාති වුත්තං හොතී”**ති. නිරයපක්ඛෙ පියාලපනවචනවසෙන උපචාරවචනඤ්චෙතං යථා ‘‘දෙවානං පියා’’ති. තෙනෙවාහ **“යදි එවා”**න්තිආදි. **සඞ්කුනා සඞ්කුති** මත්ථකතො සමකොට්ටිතෙන යාව හදයපදෙසා නිබ්බිජ්ඣිත්වා ඔතිණ්ණෙන සඞ්කුනා පාදතලතො සමකොට්ටිතො සඞ්කු නිබ්බිජ්ඣිත්වා ආරොහන්තො **හදයෙ** හදයස්ස පදෙසෙ සමාගච්ඡෙය්‍ය, අථ නෙසං සඞ්කූනං සමාගමසමකාලෙ **නං** යථාතික්කන්තසඞ්කුකරණකාලං ජානෙය්‍යාසි. කිඤ්චි නිමිත්තං උපාදාය කිස්මිඤ්චි අත්ථෙ පවත්තස්ස සද්දස්ස තන්නිමිත්තරහිතෙ පවත්ති රුළ්හී නාම ගමනකිරියාරහිතෙ සාසනාදිමති පටිපිණ්ඩෙ යථා ගොසද්දස්ස.

ඔඝමතරීති යෙසං ඔඝානං තරණං පුච්ඡිතං, තෙ ගණනපරිච්ඡෙදතො සරූපතො ච දස්සෙතුං **“චත්තාරො”**තිආදි වුත්තං. කස්මා පනෙත්ථ චත්තාරො එව ඔඝා වුත්තා, තෙ ච කාමාදයො එවාති? න චොදෙතබ්බමෙතං, යස්මා ධම්මානං සභාවකිච්චවිසෙසඤ්ඤුනා භගවතා සබ්බං ඤෙය්‍යං යාථාවතො අභිසම්බුජ්ඣිත්වා එත්තකාව ඔඝා දෙසිතා, ඉමෙ එව ච දෙසිතාති. වට්ටස්මිං ඔහනන්ති ඔසීදාපෙන්තීති ඔඝා, ඔහනන්ති හෙට්ඨා කත්වා හනන්ති ගාමෙන්ති, තථාභූතා සත්තෙ අධො ගාමෙන්ති නාම. අයඤ්ච අත්ථො ‘‘සබ්බොපි චෙසා’’තිආදිනා පරතො අට්ඨකථායමෙව ආගමිස්සති. කාමනට්ඨෙන **කාමො,** කාමො ච සො යථාවුත්තෙනත්ථෙන ඔඝො චාති, කාමෙසු ඔඝොති වා **කාමොඝො.** භවොඝො නාම භවරාගොති දස්සෙතුං **“රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඣානනිකන්ති චා”**ති වුත්තං. **සුමඞ්ගලවිලාසිනී**ආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 3.312) පන ‘‘සස්සතදිට්ඨිසහගතරාගො චා’’ති වුත්තං. තත්ථ පඨමො උපපත්තිභවෙසු රාගො, දුතියො කම්මභවෙ. භවදිට්ඨිවිනිමුත්තස්ස දිට්ඨිගතස්ස අභාවතො. **“ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො දිට්ඨොඝො”**ති වුත්තං, චතුසච්චන්තොගධත්තා සබ්බස්ස ඤෙය්‍යස්ස **“චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජොඝො”**ති ආහ.

ඉදානි තෙසං ඔඝසඞ්ඛාතානං පාපධම්මානං උප්පත්තිට්ඨානං දස්සෙතුං **“තත්ථා”**තිආදි වුත්තං, පවත්තිට්ඨානං පන කාමගුණාදයො දස්සිතා එව. ‘‘පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගො කාමොඝො’’ති එත්ථ භවොඝං ඨපෙත්වා සබ්බො ලොභො කාමොඝොති යුත්තං සියා. සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවදිට්ඨිසම්පයුත්තත්තා භවොඝොති අට්ඨකථාසු වුත්තො, භවොඝො පන දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තෙසු එව උප්පජ්ජතීති පාළියං වුත්තො. තෙනෙවාහ – **“භවොඝො චතූසු දිට්ඨිවිප්පයුත්තලොභසහගතචිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජතී”**ති. තස්මා දිට්ඨිසහගතලොභොපි කාමොඝොති යුත්තං සියා. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකදුක්ඛානඤ්හි කාරණභූතා කාමාසවාදයොපි ද්විධා වුත්තා, ආසවා එව ච ඔඝා. කාමාසවනිද්දෙසෙ ච කාමෙසූති කාමරාගදිට්ඨිරාගාදීනං ආරම්මණභූතෙසු තෙභූමකෙසු වත්ථුකාමෙසූති අත්ථො සම්භවති. තත්ථ හි උප්පජ්ජමානා සායං තණ්හා සබ්බාපි න කාමච්ඡන්දාදිනාමං න ලභතීති.

යදි පන පඤ්චකාමගුණිකො ච රාගො කාමොඝොති වුත්තොති කත්වා බ්‍රහ්මානං විමානාදීසු රාගස්ස දිට්ඨිරාගස්ස ච කාමොඝභාවො පටිසෙධිතබ්බො සියා, එවං සති කාමොඝභවොඝවිනිමුත්තෙන නාම ලොභෙන භවිතබ්බං . සො යදා දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තෙසු උප්පජ්ජති, තදා තෙන සම්පයුත්තො අවිජ්ජොඝො ඔඝවිප්පයුත්තොති දොමනස්සවිචිකිච්ඡුද්ධච්චසම්පයුත්තස්ස විය තස්සපි ඔඝවිප්පයුත්තතා වත්තබ්බා සියා ‘‘චතූසුපි දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තලොභසහගතෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පන්නො මොහො සියා ඔඝසම්පයුත්තො සියා ඔඝවිප්පයුත්තො’’ති. ‘‘කාමොඝො අට්ඨසු ලොභසහගතෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජතී’’ති, ‘‘කාමොඝං පටිච්ච දිට්ඨොඝො අවිජ්ජොඝො’’ති ච වචනතො දිට්ඨිසහගතො කාමොඝො න හොතීති න සක්කා වත්තුං. තථා හෙත්ථ ‘‘රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඣානනිකන්ති ච භවොඝො නාමා’’ති එත්තකමෙව වුත්තං, න වුත්තං සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො’’ති.

අධොගමනට්ඨෙනාති හෙට්ඨාපවත්තනට්ඨෙන. හෙට්ඨාපවත්තනඤ්චෙත්ථ න කෙවලං අපායගමනියභාවෙන, අථ ඛො සංසාරතරකාවරොධනෙනපීති දස්සෙතුං **“උපරිභවඤ්චා”**තිආදි වුත්තං. කාමං නිබ්බානං අරූපිභාවා අදෙසං, න තස්ස ඨානවසෙන උපරිගහණං, සබ්බසඞ්ඛතවිනිස්සටත්තා පන සබ්බස්සපි භවස්ස උපරීති වත්තබ්බතං අරහතීති කත්වා වුත්තං **“උපරිභවං නිබ්බාන”**න්ති. ‘‘මහාඋදකොඝො’’තිආදීසු රාසට්ඨො ඔඝ-සද්දොති ‘‘මහා හෙසො කිලෙසරාසී’’ති වුත්තං **සෙසෙසුපී**ති භවොඝාදීසුපි.

අප්පතිට්ඨහන්තොති කිලෙසාදීනං වසෙන අසන්තිට්ඨන්තො, අසංසීදන්තොති අත්ථො. **අනායූහන්තොති** අභිසඞ්ඛාරාදිවසෙන න ආයූහන්තො මජ්ඣිමං පටිපදං විලඞ්ඝිත්වා නිබ්බුය්හන්තො. තෙනාහ – **“අවායමන්තො”**ති, මිච්ඡාවායාමවසෙන අවායමන්තොති අධිප්පායො. ගුළ්හන්ති සංවුතං. **පටිච්ඡන්නන්**ති තස්සෙව වෙවචනං. අත්ථවසෙන

වා සංවුත්තං **ගුළ්හං,** සද්දවසෙනපි අපාකටං **පටිච්ඡන්නං** අන්තරදීපාදිකෙ **ඨාතබ්බට්ඨානෙ. ආයූහන්තාති** හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායමන්තා. **එතං** අත්ථජාතං, **එතං** වා විස්සජ්ජනං.

ඉදානි යෙනාධිප්පායෙන භගවතා තථාගුළ්හං කත්වා පඤ්හො කථිතො, තං දස්සෙතුං **"කිං පනාති**ආදි වුත්තං. **නිග්ගහමුඛෙනාති** වෙනෙය්‍යානං විනයඋපායභූතනිග්ගහවසෙන. තෙනාහ **යෙ පණ්ඩිතමානිනො"**තිආදි. **පවය්හ පවය්හාති** ඔවුණිත්වා ඔවුණිත්වා.

සොති දෙවපුත්තො **නිහතමානො** අහොසි යථාවිස්සජ්ජිතස්ස අත්ථස්ස අජානනතො. **යථාති** අනියමවචනං නියමනිද්දිට්ඨං හොති, තංසම්බන්ධඤ්ච කථන්ති පුච්ඡාවචනන්ති තදුභයස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **"යථාහං ජානාමි, එවං මෙ කථෙහී"**ති ආහ.

යදාස්වාහන්ති යදා සු අහං, සු-කාරො නිපාතමත්තං ''යදිදං කථං සූ''තිආදීසු විය. **සබ්බපදෙසූති** ''තදාස්සු සංසීදාමී''තිආදීසු තීසුපි පදෙසු. **අතරන්තොති** ඔඝානං අතික්කමනත්ථං තරණප්පයොගං අකරොන්තො. **තත්ථෙවාති** ඔඝනියඔඝෙසු එව. **ඔසීදාමීති** නිමුජ්ජාමි ඔඝෙහි අජ්ඣොත්ථටො හොමි. **නිබ්බුය්හාමීති** ඔඝෙහි නිබ්බුළ්හො හොමි. **ඨාතුං අසක්කොන්තො** අසංසීදන්තො. **අතිවත්තාමීති** අනුපයොගං අතික්කමාමි, අපනිධානවසෙන සම්මාපටිපත්තිං විරාධෙමීති අත්ථො. **ඨානෙ ච වායාමෙ චාති** වක්ඛමානවිභාගෙ පතිට්ඨහනෙ වායාමෙ ච **දොසං දිස්වාති** පතිට්ඨානායූහනෙසු සංසීදනනිබ්බුය්හනසඞ්ඛාතං තරණස්ස විබන්ධනභූතං ආදීනවං දිස්වාන. ඉදං භගවතා බොධිමූලෙ අත්තනා පවත්තිත-පුබ්බභාග-මනසිකාරවසෙන වුත්තං. **අතිට්ඨන්තො අවායමන්තොති** පතිට්ඨානායූහනකරණකිලෙසාදීනං පරිවජ්ජනෙන අසංසීදන්තො අනිබ්බුය්හන්තො. **දෙවතායපි පටිවිද්ධො** තදත්ථො උපනිස්සයසම්පන්නතාය විමුත්තිපරිපාචනීයධම්මානං පරිපක්කත්තා. **න පන පාකටො** විපඤ්චිතඤ්ඤූආදීනං, උග්ඝටිතඤ්ඤූනං පන යථා තස්සා දෙවතාය, තථා පාකටො එවාති. **සත්ත දුකා** ඉදානි වුච්චමානරූපා **දස්සිතා** පොරාණට්ඨකථායං. **කිලෙසවසෙන සන්තිට්ඨන්තොති** ලොභාදීහි අභිභූතතාය සංසාරෙ පතිට්ඨහන්තො සම්මා අප්පටිපජ්ජනෙන තත්ථෙව සංසීදති නාම. **අභිසඞ්ඛාරවසෙනාති** තත්ථෙවාභිසඞ්ඛාරචෙතනාය චෙතෙන්තො සම්මාපටිපත්තියොග්‍යස්ස ඛණස්ස අතිවත්තනෙන නිබ්බුය්හති නාම. ඉමිනා නයෙන සෙසදුකෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච වට්ටමූලකා කිලෙසාති තෙසං වසෙන සංසාරෙ අවට්ඨානං තංතංකම්මුනා තත්ථ තත්ථ භවෙ අභිනිබ්බත්ති, කිලෙසා පන තෙසං පච්චයමත්තං. තත්ථ තත්ථ භවෙ අපරාපරං නිබ්බත්තෙන්තො සංසාරෙ නිබ්බුය්හති නාමාති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනවසෙන **පඨමදුකො** වුත්තො. ඉමෙ සත්තා සංසාරෙ පරිබ්භමන්තා දුවිධා තණ්හාචරිතා දිට්ඨිචරිතා චාති තෙසං සංසාරනායිකභූතානං ධම්මානං වසෙන සන්තිට්ඨනං, තදඤ්ඤෙසං පවත්තිපච්චයානං වසෙන ආයූහනන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනවසෙන **දුතියදුකො** වුත්තො. සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදදස්සනසභාවාය තණ්හාය වසෙන විසෙසතො පතිට්ඨානං, අමුත්තිමග්ගෙ මුත්තිමග්ගපරාමාසතො තථා ආයූහනම්පි දිට්ඨියා වසෙන හොතීති දස්සෙතුං **තතියදුකො** වුත්තො. **චතුත්ථදුකෙ** පන අධිප්පායො අට්ඨකථාය එව විභාවිතො. යස්මා ''සස්සතො අත්තා''ති අභිනිවිසන්තො අරූපරාගං, අසඤ්ඤූපගං වා අවිමොක්ඛංයෙව විමොක්ඛොති ගහෙත්වා සංසාරෙ එව ඔලීයති. තෙනාහ **"ඔලීයනාභිනිවෙසා හි භවදිට්ඨී"**ති. යස්මා පන කාමභවාදීසු යං වා තං වා භවං පත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති, න හොති පරං මරණාති අභිනිවිසන්තො භවවිප්පමොක්ඛාවහාය සම්මාපටිපත්තියා අප්පටිපජ්ජනෙන තං අතිවත්තති. තෙන වුත්තං **"අතිධාවනාභිනිවෙසා විභවදිට්ඨී"**ති.

ලීනවසෙන සන්තිට්ඨන්තොති කොසජ්ජාදිවසෙන සංකොචාපජ්ජනෙන සම්මා අප්පටිපජ්ජන්තො. **උද්ධච්චවසෙන ආයූහන්තොති** සම්මාසමාධිනො අභාවෙන වික්ඛෙපවසෙන **පඤ්චමො දුකො** වුත්තො. යථා කාමසුඛං පච්චිට්ඨස්ස සමාධානං නත්ථි චිත්තස්ස උපක්කිලිට්ඨත්තා, එවං අත්තපරිතාපනමනුයුත්තස්ස කායස්ස උපක්කිලිට්ඨත්තා. ඉති චිත්තකායපරික්කිලෙසකරා ද්වෙ අන්තා තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයතාය සංසීදනනිබ්බුය්හනනිමිත්තා වුත්තා **ඡට්ඨදුකෙ.** පුබ්බෙ සප්පදෙසතොව සංකිලෙසධම්මා ''සංසීදනනිමිත්ත''න්ති දස්සිතාති ඉදානි නිප්පදෙසතො දස්සනවසෙන, පුබ්බෙ ච සාධාරණතො අභිසඞ්ඛාරධම්මා ''නිබ්බුය්හනනිමිත්ත''න්ති දස්සිතාති ඉදානි පුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරෙ එව ''ආයූහනනිමිත්ත''න්ති දස්සනවසෙන **සත්තමදුකො** වුත්තො. එවඤ්හි දුග්ගතිසුගතූපපත්තිවසෙන සංසීදනනිබ්බුය්හනානි විභජ්ජ දස්සිතානි හොන්තීති. තෙනෙවාහ **"වුත්තම්පි චෙත"**න්තිආදි. අධොභාගං දුග්ගතිං ගමෙන්තීති **අධොභාගඞ්ගමනීයා** අනුනාසිකලොපං අකත්වා. තථා උපරිභාගං ගමෙන්තීති **උපරිභාගඞ්ගමනීයා.**

එත්ථ ච ඔඝතරණං පුච්ඡිතෙන භගවතා **"අප්පතිට්ඨං අනායූහ"**න්ති තස්ස පහානඞ්ගමෙව දස්සිතං, න සම්පයොගඞ්ගන්ති? න එවං දට්ඨබ්බං, යාවතා යෙන පතිට්ඨානං හොති, යෙන ච ආයූහනං, තදුභයපටික්ඛෙපමුඛෙන තප්පටිපක්ඛධම්මදස්සනමෙතන්ති. න හෙස අ-කාරො කෙවලං පටිසෙධෙ, අථ ඛො පටිපක්ඛෙ ''අකුසලා ධම්මා, අහිතො, අධම්මො''තිආදීසු විය, තස්මා **අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති** පතිට්ඨානායූහනානං පටිපක්ඛවසෙන පවත්තමානො තථාපවත්තිහෙතුවාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **ඛොති** ච අවධාරණත්ථෙ නිපාතො ''අස්සොසි ඛො''තිආදීසු (පාරා. 1) විය. තෙන අප්පතිට්ඨානස්ස එකංසිකතං දස්සෙති. සොයං ඛො-සද්දො ''අනායූහ''න්ති එත්ථාපි ආනෙත්වා වත්තබ්බො.

අනායූහනම්පි හි එකංසිකමෙවාති තස්ස පටිපක්ඛො සහ විපස්සනාය අරියමග්ගො. තෙන හි ඔඝතරණං හොති, න අඤ්ඤථා. එවමයං යථානුසන්ධිදෙසනා කතා, දෙවතා ච සහවිපස්සනං මග්ගං පටිවිජ්ඣිත්වා පඨමඵලෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **''ඉමං පඤ්හවිස්සජ්ජන''**න්තිආදි.

''චිරස්සා''ති ඉමිනා සමානත්ථං පදන්තරමෙතන්ති ආහ **''චිරස්ස කාලස්සා''**ති යථා ''මමං වා, භික්ඛවෙ''ති (දී. නි. 1.5-6) එත්ථ ''මමා''ති ඉමිනා සමානත්ථං පදන්තරං මමන්ති. **න දිට්ඨපුබ්බාති** අදස්සාවී. අදස්සාවිතා ච දිස්වා කත්තබ්බකිච්චස්ස අසිද්ධතාය වෙදිතබ්බා. අඤ්ඤථා කා නාම සා දෙවතා, යා භගවන්තං න දිට්ඨවතී? තෙනාහ **''කිං පනිමායා''**තිආදි. **දස්සනං උපාදාය එවං වත්තුං වත්තතීති** යදා කදාචි කඤ්චි පියජාතිකං දිස්වා තං දස්සනං උපාදාය ''චිරෙන වත මයං ආයස්මන්තං පස්සාමා''ති අදිට්ඨපුබ්බං දිට්ඨපුබ්බං වා එවං වත්තුං යුජ්ජති, අයං ලොකෙ නිරුළ්හෙ සමුදාචාරොති දස්සෙති. බ්‍රහ්මං වා වුච්චති අරියමග්ගො, තස්ස අණනතො ජානනතො පටිවිජ්ඣනතො **බ්‍රාහ්මණො. කිලෙසනිබ්බානෙනාති** කිලෙසානං අච්චන්තසමුච්ඡෙදසඞ්ඛාතෙන නිබ්බානෙන **නිබ්බුතං** සම්මදෙව වූපසන්ත-සබ්බකිලෙසදරථ-පරිළාහං. **ආසත්තවිසත්තාදීහීති ආදි**-සද්දෙන විසතාදිආකාරෙ සඞ්ගණ්හාති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''විසතාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසං හරතීති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගොති විසත්තිකා, විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ කුලෙ ගණෙ විසතා විත්ථතාති විසත්තිකා''ති (මහානි. 3).

තත්ථ **විසතාති** විත්ථතා රූපාදීසු තෙභූමකධම්මෙසු අභිබ්‍යාපනවසෙන **විසටාති** පුරිමවචනමෙව ත-කාරස්ස ට-කාරං කත්වා වුත්තං. **විසාලාති** විපුලා. **විසක්කතීති** පරිසක්කති, සහති වා. රත්තො හි රාගවත්ථුනා පාදෙන තාළියමානොපි සහතීති. ඔසක්කනං විප්ඵන්දනං වා **''විසක්කන''**න්තිපි වදන්ති. අනිච්චාදිං නිච්චාදිතො. ගණ්හාතීති **විසංවාදිකා** හොති. **විසං හරතීති** තථා තථා කාමෙසු ආනිසංසං පස්සන්තී විවිධෙහි ආකාරෙහි නෙක්ඛම්මාභිමුඛප්පවත්තිතො චිත්තං සංහරති සංඛිපති, විසං වා දුක්ඛං, තං හරති, වහතීති අත්ථො. දුක්ඛනිබ්බත්තකකම්මස්ස හෙතුභාවතො **විසමූලා.** විසං වා දුක්ඛාභිභූතා වෙදනා මූලං එතිස්සාති **විසමූලා.** දුක්ඛසමුදයත්තා විසං ඵලං එතිස්සාති **විසඵලා.** තණ්හාය රූපාදිකස්ස දුක්ඛස්සෙව පරිභොගො හොති, න අමතස්සාති **විසපරිභොගොති** වුත්තා, සබ්බත්ථ නිරුත්තිවසෙන පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. යො පනෙත්ථ පධානො අත්ථො, තං දස්සෙතුං පුන ''විසාලා වා පනා''තිආදි වුත්තන්ති එවමෙත්ථ විසත්තිකාපදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. **තිණ්ණං** පඨමදුතියමග්ගෙහි. **නිත්තිණ්ණං** තතියමග්ගෙන. **උත්තිණ්ණං** චතුත්ථමග්ගෙන.

සමනුඤ්ඤොති සම්මදෙව කතානුඤ්ඤො. තෙනාහ **''එකජ්ඣාසයො අහොසී''**ති. **අන්තරධායීති** අදස්සනං අගමාසි. යථා පන අන්තරධායි, තං දස්සෙතුං **''අභිසඞ්ඛතකාය''**න්තිආදි වුත්තං. **මාලෙහීති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, ''මාලාහී''ති කෙචි පඨන්ති, ''මල්‍යෙහී''ති වත්තබ්බෙ ය-කාරලොපං කත්වා නිද්දෙසො. අයං තාව අට්ඨකථාය ලීනත්ථවණ්ණනා.

නෙත්තිනයවණ්ණනා

ඉදානි පකරණනයෙන පාළියා අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාම. සා පන අත්ථවණ්ණනා යස්මා දෙසනාය සමුට්ඨානප්පයොජනභාජනෙසු පිණ්ඩත්ථෙසු ච නිද්ධාරිතෙසු සුකරා හොති සුවිඤ්ඤෙය්‍යා ච, තස්මා සුත්තදෙසනාය සමුට්ඨානාදීනි පඨමං නිද්ධාරයිස්සාම. තත්ථ **සමුට්ඨානං** තාව දෙසනානිදානං, තං සාධාරණං අසාධාරණන්ති දුවිධං. තත්ථ සාධාරණම්පි අබ්භන්තරබාහිරභෙදතො දුවිධං. තත්ථ **සාධාරණං අබ්භන්තරසමුට්ඨානං** නාම ලොකනාථස්ස මහාකරුණා. තාය හි සමුස්සාහිතස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යානං ධම්මදෙසනාය චිත්තං උදපාදි, යං සන්ධාය වුත්තං – ''සත්තෙසු ච කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී''තිආදි (ම. නි. 1.283; සං. නි. 1.172; මහාව. 9). එත්ථ ච හෙතුඅවත්ථායපි මහාකරුණාය සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො යාවදෙව සංසාරමහොඝතො සද්ධම්මදෙසනාහත්ථදානෙහි සත්තසන්තාරණත්ථං තදුප්පත්තිතො. යථා ච මහාකරුණා, එවං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං දසබලඤාණාදීනි ච දෙසනාය අබ්භන්තරසමුට්ඨානභාවෙන වත්තබ්බානි. සබ්බඤ්හි ඤෙය්‍යධම්මං තෙසං දෙසෙතබ්බප්පකාරං සත්තානඤ්ච ආසයානුසයාදිං යාථාවතො ජානන්තො භගවා ඨානාට්ඨානාදීසු කොසල්ලෙන වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විචිත්තනයදෙසනං පවත්තෙසීති. **බාහිරං** පන **සාධාරණං සමුට්ඨානං** දසසහස්සමහාබ්‍රහ්මපරිවාර-සහම්පතිමහාබ්‍රහ්මුනො අජ්ඣෙසනං. තදජ්ඣෙසනුත්තරකාලඤ්හි ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණාජනිතං අප්පොස්සුක්කතං පටිප්පස්සම්භෙත්වා ධම්මස්සාමී ධම්මදෙසනාය උස්සාහජාතො අහොසි. අසාධාරණම්පි අබ්භන්තරබාහිරභෙදතො දුවිධමෙව. තත්ථ **අබ්භන්තරං** යාය මහාකරුණාය යෙන ච දෙසනාඤාණෙන ඉදං සුත්තං පවත්තිතං, තදුභයං වෙදිතබ්බං **බාහිරං** පන තස්සා දෙවතාය පුච්ඡා, පුච්ඡාවසිකො හෙස සුත්තනික්ඛෙපො. තයිදං පාළියං ආගතමෙව.

පයොජනම්පි සාධාරණාසාධාරණතො දුවිධං. තත්ථ **සාධාරණං** අනුක්කමෙන යාව අනුපාදාපරිනිබ්බානං විමුත්තිරසත්තා භගවතො දෙසනාය. තෙනෙවාහ ''එතදත්ථා කථා, එතදත්ථා මන්තනා''තිආදි (පරි. 366). **අසාධාරණං** පන තස්සා දෙවතාය දස්සනමග්ගසමධිගමො, උභයම්පෙතං බාහිරමෙව. සචෙ පන වෙනෙය්‍යසන්තානගතම්පි

දෙසනාබලසිද්ධිසඞ්ඛාතං පයොජනං අධිප්පායසමිජ්ඣනභාවතො යථාධිප්පෙතත්ථසිද්ධියා මහාකාරුණිකස්ස භගවතොපි පයොජනමෙවාති ගණ්හෙය්‍ය, ඉමිනා පරියායෙනස්ස අබ්භන්තරතාපි සියා.

අපිච තස්සා දෙවතාය ඔඝතරණාකාරස්ස යාථාවතො අනවබොධො ඉමිස්සා දෙසනාය සමුට්ඨානං, තදවබොධො පයොජනං. සො හි ඉමාය දෙසනාය භගවන්තං පයොජෙති තන්නිප්ඵාදනපරායං දෙසනාති කත්වා. යඤ්හි දෙසනාය සාධෙතබ්බං ඵලං, තං ආකඞ්ඛිතබ්බත්තා දෙසකං දෙසනාය පයොජෙතීති පයොජනන්ති වුච්චති. තථා දෙවතාය තදඤ්ඤෙසඤ්ච වෙනෙය්‍යානං පතිට්ඨානායූහනවිස්සජ්ජනඤ්චෙත්ථ පයොජනං . තථා සංසාරචක්කනිවත්ති-සද්ධම්මචක්කප්පවත්තිසස්සතාදිමිච්ඡාචාර-නිරාකරණං සම්මාවාදපුරෙක්ඛාරො අකුසලමූලසමූහනනං කුසලමූලසමාරොපනං අපායද්වාරපිදහනං සග්ගමොක්ඛද්වාරවිවරණං පරියුට්ඨානවූපසමනං අනුසයසමුග්ඝාතනං ‘‘මුත්තො මොචෙස්සාමී’’ති පුරිමපටිඤ්ඤාඅවිසංවාදනං තප්පටිපක්ඛමාරමනොරථවිසංවාදනං තිත්ථියසමයනිම්මථනං බුද්ධධම්මපතිට්ඨාපනන්ති එවමාදීනිපි පයොජනානි ඉධ වෙදිතබ්බානි.

යථා දෙවතා ඔඝතරණෙ සංසයපක්ඛන්දා, තාදිසා අඤ්ඤෙ ච සඞ්ඛාතධම්මානං සම්මාසම්බුද්ධස්ස ච පටිපත්තිං අජානන්තා අසද්ධම්මස්සවන-ධාරණ-පරිචය-මනසිකාරවිපල්ලත්ථබුද්ධිකා සද්ධම්මස්සවන-ධාරණ-පරිචයවිමුඛා ච භවවිමොක්ඛෙසිනො වෙනෙය්‍යා ඉමිස්සා දෙසනාය **භාජනං**.

පිණ්ඩත්ථා පන ‘‘අප්පතිට්ඨං අනායූහ’’න්ති පදද්වයෙ චතුසච්චකම්මට්ඨානානුයොගවසෙන යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො කුසලමූලසමායොගො ඔලීයනාතිධාවනාවිස්සජ්ජනං උපායවිනිබන්ධවිධමනං මිච්ඡාභිනිවෙසදූරීභාවො තණ්හාවිජ්ජාවිසොධනං වට්ටත්තයවිච්ඡෙදනූපායො ආසවොඝ-යොග-ගන්ථාගති-තණ්හුප්පාදුපාදානවියොගො චෙතොඛිලවිවෙචනං අභිනන්දනනිවාරණං සංසග්ගාතික්කමො විවාදමූලපරිච්චාගො අකුසලකම්මපථවිද්ධංසනං මිච්ඡත්තාතිවත්තනං අනුසයමූලච්ඡෙදො. සබ්බකිලෙස-දරථපරිළාහ-සාරම්භපටිප්පස්සම්භනං දස්සනසවනනිද්දෙසො විජ්ජූපමවජිරූපමධම්මාපදෙසො අපචයගාමිධම්මවිභාවනා පහානත්තයදීපනා සික්ඛත්තයානුයොගො සමථවිපස්සනානුට්ඨානං භාවනාසච්ඡිකිරියාසිද්ධි සීලක්ඛන්ධාදිපාරිසුද්ධීති එවමාදයො වෙදිතබ්බා.

තත්ථ යෙසං කිලෙසාදීනං වසෙන පතිට්ඨාති සංසීදති, යෙසඤ්ච අභිසඞ්ඛාරාදීනං වසෙන ආයූහති නිබ්බුය්හති, උභයමෙතං සමුදයසච්චං, තප්පභාවිතා තදුභයනිස්සිතා ච ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං, තදුභයමත්ථො, ‘‘අප්පතිට්ඨං අනායූහ’’න්ති අධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස පටිච්ඡන්නං කත්වා දෙසනා උපායො මානනිග්ගණ්හනවසෙන තස්සා දෙවතාය සච්චාභිසමයකාරණභාවතො පතිට්ඨානායූහනපටික්ඛෙපොපදෙසෙන චතුරොඝනිරත්ථරණත්ථිකෙහි අන්තද්වයරහිතා මජ්ඣිමා පටිපත්ති පටිපජ්ජිතබ්බාති අයමෙත්ථ භගවතො ආණත්තීති අයං **දෙසනාහාරො**.

පරසංසයපක්ඛන්දනතාය ඤාතුකාමතාය ච **කථං නූ**ති පුච්ඡාවසෙන වුත්තං? අභිමුඛභාවතො එකපුග්ගලභාවතො ච ‘‘ත්ව’’න්ති වුත්තං. පරමුක්කංසගතස්ස ගරුභාවස්ස අනඤ්ඤයොග්‍යස්ස සද්ධම්මධුරස්ස පරිදීපනතො සාධූති මරිසසීලාදිගුණතාය **‘‘මාරිසා’’**ති වුත්තං . අවහනනතො රාසිභාවතො ච **‘‘ඔඝ’’**න්ති වුත්තං. ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස කතත්තා පරියොසාපිතත්තා **‘‘ඉතී’’**ති වුත්තං. සංසීදනලක්ඛණස්ස පතිට්ඨානස්ස අකාතබ්බතො සබ්බසො ච අකතත්තා. **‘‘අප්පතිට්ඨ’’**න්ති වුත්තං. තයිදං අකරණං එකංසිකන්ති **ඛො**ති අවධාරණවසෙන වුත්තං. තස්ස ච අප්පතිට්ඨානස්ස සසන්තතිගතත්තා ‘‘ත්ව’’න්ති ච පුච්ඡිතත්තා **‘‘අහ’’**න්ති වුත්තං. දෙවතාය සම්බොධනතො පියාලපනතො ච, **‘‘ආවුසො’’**ති වුත්තං. නිබ්බුය්හනලක්ඛණස්ස ආයූහනස්ස අකාතබ්බතො සබ්බසො ච අකතත්තා **අනායූහ**න්ති වුත්තං. තිණ්ණාකාරස්ස ඔඝානං අනිච්ඡිතභාවතො එව තත්ථ සංසයස්ස අනපගතත්තා ඔඝතරණස්ස ච අවිසෙසත්තා **‘‘යථා කථං පනා’’**ති වුත්තං. තථා සංසීදනලක්ඛණං පතිට්ඨානං සංසාරෙ ච සණ්ඨානන්ති අනත්ථන්තරත්තා අභින්නකාලිකං. තථා නිබ්බුය්හනලක්ඛණං ආයූහනං සම්මාපටිපත්තියා අතිවත්තනන්ති අනත්ථන්තරත්තා අභින්නකාලිකන්ති වුත්තං **‘‘යදා ස්වාහං...පෙ.... තදාස්සු නිබ්බුය්හාමී’’**ති. තදුභයස්ස පටිපක්ඛභාවතො පටිබාහනතො ච ඔඝාතිණ්ණාති වුත්තං **‘‘එවං ඛ්වාහං...පෙ.... ඔඝමතරි’’**න්ති.

එකබුද්ධන්තරන්තරිකත්තා සුදූරකාලිකතාය **‘‘චිරස්ස’’**න්ති වුත්තං. අන්තරා අදිට්ඨපුබ්බතාය විම්හයනීයතාය ච **‘‘වතා’’**ති වුත්තං. තදා උපලබ්භමානතාය අත්තපච්චක්ඛතාය ච **‘‘පස්සාමී’’**ති වුත්තං. බාහිතපාපතො බ්‍රහ්මස්ස ච අරියමග්ගස්ස අණනතො පටිවිජ්ඣනතො **‘‘බ්‍රාහ්මණ’’**න්ති වුත්තං. කිලෙසසන්තාපවූපසමනතො දුක්ඛසන්තාපවූපසමනතො ච සබ්බසො නිබ්බුතත්තා **‘‘පරිනිබ්බුත’’**න්ති වුත්තං. තරණපයොගස්ස නිබ්බත්තිතත්තා උපරි තරිතබ්බාභාවතො ච **‘‘තිණ්ණ’’**න්ති වුත්තං. ඤාණචක්ඛුනා ඔලොකෙතබ්බතො ලුජ්ජනතො පලුජ්ජනතො ච ‘‘ලොකෙ’’ති වුත්තං. විසයෙසු සඤ්ජනතො ජාතභාවතො **‘‘විසත්තික’’**න්ති වුත්තං. ඤාණස්ස පච්චක්ඛභාවතො නිගමනතො ච **‘‘ඉද’’**න්ති වුත්තං. භාසිතත්තා පරිසමත්තත්තා ච **‘‘අවොචා’’**ති වුත්තං. පඨමං ගහිතත්තා පච්චාමසනතො ච ‘‘සා දෙවතා’’ති වුත්තං. පටික්ඛෙපස්ස අභාවතො අත්ථස්ස අනුමොදිතබ්බතො **‘‘සමනුඤ්ඤො’’**ති වුත්තං. වෙනෙය්‍යානං සාසනතො පරමත්ථසම්පත්තිතො ච **‘‘සත්ථා’’**ති වුත්තං. චක්ඛුපථාතික්කමෙන තිරොභාවූපගමනතො **‘‘අන්තරධායී’’**ති වුත්තන්ති අයං අනුපදවිචයතො **විචයහාරො**.

අප්පතිට්ඨානානායූහනෙහි ඔඝතරණං යුජ්ජති කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවිජහනෙන පාරසම්පත්තිසම්ජ්ඣනතො. සබ්බකිලෙස-තණ්හාදිට්ඨි-තණ්හායතන-සස්සතාදිවසෙන සන්තිට්ඨතො සංසාරෙ සංසීදනං හොතීති යුජ්ජති කාරණස්ස සුප්පතිට්ඨිතභාවතො. අභිසඞ්ඛරණකිච්චෙ කිලෙසාභිසඞ්ඛාරෙ විජ්ජමානෙ සබ්බදිට්ඨාභිනිවෙස-අතිධාවනාභිනිවෙසාදීනං වසෙන ආයූහන්තස්ස සංසාරමහොඝෙන නිබ්බුය්හනං හොතීති යුජ්ජති සම්මාපටිපත්තියා අතිවත්තනතො. බ්‍රහ්මස්ස අරියමග්ගස්ස අණනතො පටිවිජ්ඣනතො බ්‍රාහ්මණභාවො යුජ්ජති බාහිතපාපත්තා. සම්මදෙව සන්තධම්මසමධිගමතො පරිනිබ්බුතභාවො යුජ්ජති සබ්බසො සවාසනපහීනකිලෙසත්තා. තථා ච විසත්තිකාය තිණ්ණභාවො යුජ්ජති යථා යාය ලෙසොපි න දිස්සති, එවං අග්ගමග්ගෙන තස්සා සමුච්ඡින්නත්තාති අයං **යුත්තිහාරො.**

කිලෙසවට්ටවසෙන පතිට්ඨානං විසෙසතො කම්මවට්ටස්ස පදට්ඨානං. අභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහනඤ්ච විපාකවට්ටස්ස පදට්ඨානං. අප්පතිට්ඨානානායූහනානි ඔඝතරණස්ස පදට්ඨානං, ඔඝතරණං අනුපාදිසෙසනිබ්බානස්ස. තණ්හාවසෙන පතිට්ඨානස්ස අස්සාදානුපස්සිතා පදට්ඨානං. තෙනාහ භගවා – ''සංයොජනියෙසු, භික්ඛවෙ, ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනො තණ්හා පවඩ්ඪතී''ති (සං. නි. 2.52, 56).

ඛන්ධාවිජ්ජා-ඵස්ස-සඤ්ඤා-විතක්කායොනිසොමනසිකාර-පාපමිත්තපරතොඝොසා දිට්ඨිවසෙන පතිට්ඨානස්ස පදට්ඨානං. යථාහ – **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** (පටි. ම. 1.124) ''ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨාන''න්තිආදි. තණ්හාදිට්ඨාභිනන්දනඅවසෙසකිලෙසාභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහනස්ස පදට්ඨානං. ඉමිනා නයෙන යථාරහං තණ්හාදිට්ඨාදිවසෙන පතිට්ඨානායූහනානං පදට්ඨානභාවො වත්තබ්බො. සෙසමෙත්ථ පාළිතො එව සුනිද්ධාරියං. අයං **පදට්ඨානහාරො.**

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති පතිට්ඨානායූහනපටික්ඛෙපෙන විස්සජ්ජෙන්තෙන නියානාවහා සම්මාපටිපත්ති ගහිතා එකන්තතො ඔඝනිත්ථරණූපායභාවතො. තග්ගහණෙන ච සබ්බෙපි සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ගහිතා හොන්ති නියානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තාති අයං **ලක්ඛණහාරො.**

නිදානමස්සා දෙවතාය ඔඝතරණාකාරස්ස යාථාවතො අනවබොධොති වුත්තොවායමත්ථො. අඤ්ඤෙපි යෙ ඉමං දෙසනං නිස්සාය ඔඝතරණූපායං පටිවිජ්ඣන්ති, තෙපි ඉමිස්සා දෙසනාය නිදානන්ති දට්ඨබ්බා. ''කථං නු ඛො ඉමං දෙසනං නිස්සාය සම්මදෙව පටිවිජ්ඣන්තා චතුබ්බිධම්පි ඔඝං තරන්තා සකලසංසාරමහොඝතො නිත්ථරෙය්‍යුං, පරෙ ච තත්ථ පතිට්ඨපෙය්‍යු''න්ති අයමෙත්ථ භගවතො **අධිප්පායො.** පදනිබ්බචනං **නිරුත්තං,** තං ''එව''න්තිආදිනිදානපදානං ''කථ''න්තිආදිපාළිපදානඤ්ච අට්ඨකථාය තස්සා ලීනත්ථවණ්ණනාය ච වුත්තනයානුසාරෙන සුකරත්තා අතිවිත්ථාරභයෙන න විත්ථාරයිම්හ.

පද-පදත්ථ-දෙසනා-නික්ඛෙප-සුත්තසන්ධි-වසෙන පඤ්චවිධා **සන්ධි.** තත්ථ පදස්ස පදන්තරෙන සම්බන්ධො **පදසන්ධි.** තථා පදත්ථස්ස පදත්ථන්තරෙන සම්බන්ධො **පදත්ථසන්ධි,** යො ''කිරියාකාරකසම්බන්ධො''ති වුත්තො. නානානුසන්ධිකස්ස තංතංඅනුසන්ධීති සම්බන්ධො, එකානුසන්ධිකස්ස පන පුබ්බාපරසම්බන්ධො **දෙසනාසන්ධි,** යා අට්ඨකථායං ''පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධී''ති තිධා විභත්තා. අජ්ඣාසයො චෙත්ථ අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයොති ද්විධා වෙදිතබ්බො. **නික්ඛෙපසන්ධි** චතුන්නං සුත්තනික්ඛෙපානං වසෙන වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **පපඤ්චසූදනීටීකායං** වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බං. **සුත්තසන්ධි** ඉධ පඨමනික්ඛෙපවසෙන වෙදිතබ්බා.

''කස්මා පනෙත්ථ ඔඝතරණසුත්තමෙව පඨමං නික්ඛිත්ත''න්ති නායමනුයොගො කත්ථචි න පවත්තති? අපිච ''අප්පතිට්ඨං අනායූහං ඔඝමතරි''න්ති පතිට්ඨානායූහනපටික්ඛෙපවසෙන අන්තද්වයවිවජ්ජනමුඛෙන වා මජ්ඣිමාය පටිපදාය විභාවනතො සබ්බපඨමමිදං සුත්තං ඉධ නික්ඛිත්තං. අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා සඞ්කාසනපරඤ්හි බුද්ධානං සාසනන්ති. යං පන එකිස්සා දෙසනාය දෙසනන්තරෙන සද්ධිං සංසන්දනං, අයම්පි දෙසනාසන්ධි. සා ඉධ එවං වෙදිතබ්බා –

''අප්පතිට්ඨං…පෙ.… අනායූහං ඔඝමතරි''න්ති අයං දෙසනා –

> ''සබ්බදා සීලසම්පන්නො, පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
> ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, ඔඝං තරති දුත්තරං.
>
> ''විරතො කාමසඤ්ඤාය, රූපසංයොජනාතිගො;
> නන්දීරාගපරික්ඛීණො, සො ගම්භීරෙ න සීදති; (සං. නි. 1.96);
> සද්ධාය තරති ඔඝං, අප්පමාදෙන අණ්ණවං. (සං. නි. 1.246; සු. නි. 186);
>
> ''පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ;
> පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු, ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති. (සං. නි. 1.5; ධ. ප. 370);

‘‘තස්මා ජන්තු සදා සතො, කාමානි පරිවජ්ජයෙ;
තෙ පහාය තරෙ ඔඝං, නාවං සිත්වාව පාරගූ. (සු. නි. 777; මහානි. 6; නෙත්ති. 5);

‘‘එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී, මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ, තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ’’න්ති. (සං. නි. 5.384, 409; මහානි. 191; චූළනි. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස 107; පඨමවග්ග 121; නෙත්ති. 170) –

එවමාදීහි දෙසනාහි සංසන්දතීති අයං **චතුබ්‍යූහො හාරො**.

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති එත්ථ සංකිලෙසවසෙන පතිට්ඨානං ආයූහනඤ්ච. තෙන අයොනිසොමනසිකාරො දීපිතො, සන්තකිලෙසවසෙන අනායූහනෙන යොනිසොමනසිකාරො. තත්ථ අයොනිසොමනසිකරොතො තණ්හාවිජ්ජා පවඩ්ඪන්ති. තෙසු තණ්හාගහණෙන ච තණ්හාමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති. අවිජ්ජාගහණෙන අවිජ්ජාමූලකං සබ්බං භවචක්කං ආවත්තති. යොනිසොමනසිකාරග්ගහණෙන ච යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති චතුබ්බිධඤ්ච සම්පත්තිචක්කං. පතිට්ඨානායූහනපටික්ඛෙපෙන පන සම්මාපටිපත්ති දීපිතා, සා ච සඞ්ඛෙපතො සීලාදිසඞ්ගහා. තත්ථ සීලග්ගහණෙන එකාදස සීලානිසංසා ආවත්තන්ති, සමාධිග්ගහණෙන පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි සමාධිපරික්ඛාරා ච ආවත්තන්ති. පඤ්ඤාගහණෙන පඤ්ඤා ච සම්මාදිට්ඨීති සම්මාදිට්ඨිසුදස්සනා සබ්බෙපි අරියමග්ගධම්මා ආවත්තන්තීති අයං **ආවත්තො හාරො**.

පතිට්ඨානං කිලෙසාදිවසෙන සත්තවිධං. ආයූහනං අභිසඞ්ඛාරාදිවසෙන සත්තවිධං. තථා තප්පටිපක්ඛතො අප්පතිට්ඨානං අනායූහනඤ්ච. අයමෙත්ථ ධම්මවිභත්ති. පදට්ඨානභූමිවිභත්තියො පන හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා. අයං **විභත්තිහාරො**.

පුබ්බභාගප්පටිපදං සම්මදෙව සම්පාදෙත්වා සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං කත්වා භාවනං උස්සක්කෙන්තො කිලෙසාදීනං දූරීකරණතො තෙසං වසෙන අසංසීදන්තො අනිබ්බුය්හන්තො අප්පතිට්ඨං අනායූහං ඔඝං තරති. කිලෙසාදීනං වසෙන පන සංසීදන්තො නිබ්බුය්හන්තො සංසාරෙ පතිට්ඨානතො ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා ආයූහනතො ඔඝං න තරතීති අයං **පරිවත්තො හාරො**.

අප්පතිට්ඨං අසන්තිට්ඨන්තො අසංසීදන්තො අනිබ්බිසං අනවිනිබ්බිසන්ති පරියායවචනං, අනායූහං අනිබ්බුය්හන්තො අවෙතෙන්තො අපකප්පෙන්තොති පරියායවචනං, ඔඝං කිලෙසසමුද්දන්ති පරියායවචනං, අතරි අතික්කමි අච්චවායීති පරියායවචනං. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි පරියායවචනං වෙදිතබ්බන්ති අයං **වෙවචනො හාරො**.

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති එත්ථ පතිට්ඨං ආයූහන්ති කිලෙසානං කිච්චකරණපඤ්ඤත්ති. පරියුට්ඨානානං විභාවනපඤ්ඤත්ති. අභිසඞ්ඛාරානං විරූහනපඤ්ඤත්ති. තණ්හාය අස්සාදපඤ්ඤත්ති. දිට්ඨියා පරිනිප්ඵන්දනපඤ්ඤත්ති. භවදිට්ඨියා භවාභිනිවෙසපඤ්ඤත්ති. විභවදිට්ඨියා විපල්ලාසපඤ්ඤත්ති. කාමසුඛානුයොගස්ස කාමෙසු අනුගිජ්ඣනපඤ්ඤත්ති. අත්තකිලමථානුයොගස්ස අත්තපරිතාපනපඤ්ඤත්ති. අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති පන අභිඤ්ඤෙය්‍යාධම්මානං අභිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති. පරිඤ්ඤෙය්‍යාධම්මානං පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති. ඔඝමතරින්ති පහාතබ්බධම්මානං පහානපඤ්ඤත්ති. මග්ගස්ස භාවනාපඤ්ඤත්ති. නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්තීති අයං **පඤ්ඤත්තිහාරො**.

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති එත්ථ පතිට්ඨානායූහනග්ගහණෙන ඔඝග්ගහණෙන ච සමුදයසච්චං ගහිතං. අප්පතිට්ඨං අනායූහං අතරින්ති පන පදත්තයෙන මග්ගසච්චං ගහිතං, හෙතුගහණෙන ච හෙතුමතො ගහණං සිද්ධමෙවාති දුක්ඛනිරොධසච්චානි අත්ථතො ගහිතානෙවාති අයං සච්චෙහි ඔතරණා. තත්ථ යෙ ලොකියා පඤ්චක්ඛන්ධා, යෙසං වසෙන පතිට්ඨානායූහනසිද්ධි. යෙ ලොකුත්තරා චත්තාරො ඛන්ධා, යෙසං වසෙන ඔඝතරණසිද්ධි. අයං ඛන්ධමුඛෙන ඔතරණා. යෙ එව පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො, තෙ චත්තාරො ඛන්ධා ද්වායතනානි ද්වෙ ධාතුයොති අයං ආයතනමුඛෙන ධාතුමුඛෙන ච ඔතරණා. තථා අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති එත්ථ පතිට්ඨානායූහනග්ගහණෙන කිලෙසාභිසඞ්ඛාරාදීනං ගහණං. කිලෙසාභිසඞ්ඛාරාදයො ඔඝා ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධා ධම්මායතනං ධම්මධාතු ච, අප්පතිට්ඨානානායූහනග්ගහණෙන ඔඝතරණවචනෙන ච සහ විපස්සනාය මග්ගො කථිතො. එවඤ්ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ධම්මායතනං ධම්මධාතු ච ගහිතාති එවම්පි ඛන්ධමුඛෙන ආයතනමුඛෙන ධාතුමුඛෙන ඔතරණා. විපස්සනා චෙ අනිච්චානුපස්සනා, අනිමිත්තමුඛෙන විමොක්ඛමුඛං, දුක්ඛානුපස්සනා චෙ, අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛං, අනත්තානුපස්සනා චෙ, සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛන්ති එවං විමොක්ඛමුඛෙන ඔතරණං. මග්ගෙ සෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො ධම්මායතනධම්මධාතූ අනාසවා ච එවම්පි ඛො ඛන්ධාදිමුඛෙන ඔතරණාති අයං **ඔතරණො හාරො**.

අප්පතිට්ඨන්ති ආරම්භො. **අනායූහන්ති** පදසුද්ධි, නො ආරම්භසුද්ධි, තථා **ඔඝන්ති**. **අතරින්ති** පන පදසුද්ධි චෙව ආරම්භසුද්ධි චාති අයං **සොධනො හාරො**.

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං තණ්හාදිට්ඨිආදිවසෙන පතිට්ඨානායූහනානං සාධාරණතො පටික්ඛෙපචොදනාති කත්වා **ඔඝමතරි**න්ති තං විකප්පෙත්වා විසෙසවචනං. ඔඝතරණඤ්හි චත්තාරො අරියමග්ගා. තත්ථ පඨමදුතියමග්ගා අවිසෙසෙන දිට්ඨොඝතරණං, තතියමග්ගො කාමොඝතරණං, අග්ගමග්ගො සෙසොඝතරණන්ති අයං **අධිට්ඨානො හාරො**.

කිලෙසවසෙන පතිට්ඨානස්ස අයොනිසොමනසිකාරො හෙතු. අභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහනස්ස කිලෙසා හෙතූ. අප්පතිට්ඨානානායූහනානං පන යථාක්කමං යොනිසොමනසිකාරපහානානි හෙතූ. සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සනා තණ්හාවසෙන යථාරහං තස්ස හෙතු. තෙනාහ භගවා – ''සංයොජනියෙසු, භික්ඛවෙ, ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනො තණ්හා පවඩ්ඪතී''ති. ඛන්ධාවිජ්ජාඵස්සසඤ්ඤාවිතක්කායොනිසොමනසිකාරපාපමිත්තපරතොඝොසා දිට්ඨිවසෙන පතිට්ඨානස්ස හෙතු. තෙනාහ – **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** ''ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨාන''න්තිආදි. තණ්හාභිනන්දනා අවසෙසකිලෙසාභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහනස්ස හෙතු. ඉමිනා නයෙන යථාරහං තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පතිට්ඨානායූහනානං හෙතුවිභාගො නිද්ධාරෙතබ්බො, තබ්බිපරියායෙන අප්පතිට්ඨානානායූහනානං. කිලෙසුප්පාදනෙ හි සම්මදෙව ආදීනවදස්සනං අප්පතිට්ඨානස්ස හෙතු, අභිසඞ්ඛරණෙ ආදීනවදස්සනං අනායූහනස්ස හෙතු, විපස්සනාය උස්සුක්කාපනං ඔඝතරණස්ස හෙතූති අයං **පරික්ඛාරො හාරො**.

යථාවුත්තවිභාගෙහි පතිට්ඨානායූහනෙහි චතුබ්බිධස්සපි ඔඝස්ස පරිසුද්ධි. අප්පතිට්ඨානානායූහනෙහි පන සොතානං සංවරො සබ්බසො පිධානඤ්චාති චතුබ්බිධස්සපි ඔඝස්ස විසෙසතො පිධානං අප්පවත්තිකරණං. අරියමග්ගස්ස භාවනාය හි කිලෙසවසෙන පතිට්ඨානං අභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහනං උපච්ඡින්නං, තස්ස සබ්බෙපි ඔඝා තිණ්ණා සම්මතිණ්ණා පහීනා හොන්තීති අයං **සමාරොපනො හාරො**.

අප්පතිට්ඨං අනායූහන්ති එත්ථ පතිට්ඨාගහණෙන තණ්හාවිජ්ජා ගහිතා. තාසං හි වසෙන සත්තො තත්ථ තත්ථ භවෙ පතිට්ඨාති. ආයූහනග්ගහණෙන තප්පච්චයා අභිසඞ්ඛාරධම්මා ගහිතා. තත්ථ තණ්හාය විසෙසතො රූපධම්මා අධිට්ඨානං, අවිජ්ජාය අරූපධම්මා. තෙසං යථාක්කමං සමථො ච විපස්සනා ච පටිපක්ඛා, තෙ ''අප්පතිට්ඨං අනායූහං ඔඝමතරි''න්ති පදෙහි පකාසිතා හොන්ති, තෙසු සමථස්ස චෙතොවිමුත්ති ඵලං, විපස්සනාය පඤ්ඤාවිමුත්ති. තථා හි සා ''රාගවිරාගා අවිජ්ජාවිරාගා''ති විසෙසෙත්වා වුච්චති. තත්ථ තණ්හාවිජ්ජා අභිසඞ්ඛාරො ච සමුදයසච්චං, තෙසං අධිට්ඨානභූතා රූපාරූපධම්මා දුක්ඛසච්චං, තෙසං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා ඔඝතරණපරියායෙන වුත්තා මග්ගසච්චං. තණ්හාගහණෙන චෙත්ථ මායා-සාඨෙය්‍යමානාතිමාන-මදප්පමාද-පාපිච්ඡතා-පාපමිත්තතා-අහිරිකානොත්තප්පාදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. අවිජ්ජාගහණෙන විපරීතමනසිකාර-කොධූපනාහ-මක්ඛපළාස-ඉස්සාමච්ඡරිය-සාරම්භ- දොවචස්සතා-භවදිට්ඨිආදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. වුත්තවිපරියායෙන අමායාඅසාඨෙය්‍යාදිඅවිපරීතමනසිකාරාදිවසෙන. තථා සමථපක්ඛියානං සද්ධින්ද්‍රියානං විපස්සනාපක්ඛියානං අනිච්චසඤ්ඤාදීනඤ්ච වසෙන වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං **නන්දියාවත්තස්ස නයස්ස භූමි**.

තථා වුත්තනයෙන ගහිතෙසු තණ්හාවිජ්ජාතප්පක්ඛියධම්මෙසු තණ්හා ලොභො, අවිජ්ජා මොහො, අවිජ්ජාය සම්පයුත්තො ලොභිතෙ සති පුබ්බො විය තණ්හාය සති සිජ්ඣමානො ආඝාතො දොසො ඉති තීහි අකුසලමූලෙහි ගහිතෙහි, තප්පටිපක්ඛතො ''අප්පතිට්ඨ''න්තිආදිවචනෙහි ච තීණි අකුසලමූලානි තීණි කුසලමූලානි ච සිද්ධානි එව හොන්ති. ඉධාපි ලොභො සබ්බානි සාසවකුසලමූලානි ආයූහනධම්මා ච සමුදයසච්චං, තන්නිබ්බත්තා තෙසං අධිට්ඨානගොචරභූතා ච උපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා සච්චයොජනා යොජෙතබ්බා. ඵලං පනෙත්ථ විමොක්ඛත්තයවසෙන නිද්ධාරෙතබ්බං, තීහි අකුසලමූලෙහි තිවිධදුච්චරිත-සංකිලෙසමලවිසමඅකුසලසඤ්ඤා-විතක්කාදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො, තථා තීහි කුසලමූලෙහි තිවිධසුචරිත-සමකුසලසඤ්ඤා-විතක්ක-සමාධි-විමොක්ඛමුඛාදිවසෙන වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං **තිපුක්ඛලස්ස නයස්ස භූමි**.

තථා වුත්තනයෙන ගහිතෙසු තණ්හාවිජ්ජාතප්පක්ඛියධම්මෙසු විසෙසතො තණ්හාදිට්ඨීනං වසෙන අසුභෙ ''සුභ''න්ති, දුක්ඛෙ ''සුඛ''න්ති ච විපල්ලාසා, අවිජ්ජාදිට්ඨීනං වසෙන ''අනිච්චෙ නිච්ච''න්ති අනත්තනි ''අත්තා''ති විපල්ලාසා වෙදිතබ්බා. තෙසං පටිපක්ඛතො ''අප්පතිට්ඨ''න්තිආදිවචනෙහි ච ලද්ධෙහි සතිවීරියසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියෙහි චත්තාරි සතිපට්ඨානානි සිද්ධානෙව හොන්ති.

තත්ථ චතූහි ඉන්ද්‍රියෙහි චත්තාරො පුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා. කථං? දුවිධො හි තණ්හාචරිතො මුදින්ද්‍රියො තික්ඛින්ද්‍රියොති, තථා දිට්ඨිචරිතො. තෙසු පඨමො අසුභෙ ''සුභ''න්ති විපරියෙසග්ගාහී සතිබලෙන යථාභූතං කායසභාවං සල්ලක්ඛෙන්තො භාවනාබලෙන තං විපල්ලාසං සමුග්ඝාතෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. දුතියො අසුඛෙ ''සුඛ''න්ති විපරියෙසග්ගාහී ''උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී''තිආදිනා වුත්තෙන වීරියසංවරභූතෙන වීරියබලෙන පටිපක්ඛං විනොදෙන්තො භාවනාබලෙන තං විපල්ලාසං විද්ධංසෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. තතියො අනිච්චෙ ''නිච්ච''න්ති අයථාවග්ගාහී සමථබලෙන සමාහිතචිත්තො සඞ්ඛාරානං තඞ්ඛණිකභාවං සල්ලක්ඛෙන්තො භාවනාබලෙන තං විපල්ලාසං සමුග්ඝාතෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. චතුත්ථො සන්තති-සමූහ-කිච්චාරම්මණ-ඝනවඤ්චිතතාය ඵස්සාදිධම්මපුඤ්ජමත්තෙ අනත්තනි ''අත්තා''ති මිච්ඡාභිනිවෙසී චතුකොටිකසුඤ්ඤතාමනසිකාරෙන තං මිච්ඡාභිනිවෙසං විද්ධංසෙත්වා සාමඤ්ඤඵලං සච්ඡිකරොති.

සුභසඤ්ඤාසුඛසඤ්ඤාදීහි චතූහි වා විපල්ලාසෙහි සමුදයසච්චං, තෙසමධිට්ඨානාරම්මණභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. ඵලං පනෙත්ථ චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, චතූහි චෙත්ථ විපල්ලාසෙහි චතුරාසවොඝයොග-කායගන්ථ-අගති-තණ්හුප්පාදුපාදාන-සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිති-අපරිඤ්ඤාදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො, තථා චතූහි සතිපට්ඨානෙහි චතුබ්බිධඣාන-විහාරාධිට්ඨාන-සුඛභාගියධම්ම-අප්පමඤ්ඤාසම්මප්පධානිද්ධිපාදාදිවසෙන වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං **සීහවික්කීළිතස්ස නයස්ස භූමි**.

ඉමෙසං පන තිණ්ණං අත්ථනයානං සිද්ධියා වොහාරනයද්වයං සිද්ධමෙව හොති. තථා හි අත්ථනයානං දිසාභූතධම්මාලොචනං **දිසාලොචනං,** තෙසං සමානයනං **අඞ්කුසොති** පඤ්චපි නයා ඉධ නියුත්තාති වෙදිතබ්බා. ඉදඤ්ච සුත්තං සොළසවිධෙ සුත්තන්තපට්ඨානෙ නිබ්බෙධසෙක්ඛභාගියං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන පතිට්ඨානායූහනානි ගහිතානීති සංකිලෙසනිබ්බෙධසෙක්ඛභාගියං වාති දට්ඨබ්බං. අට්ඨවීසතිවිධෙ පන සුත්තන්තපට්ඨානෙ ලොකියලොකුත්තරං සත්තාධිට්ඨානං ඤාණඤෙය්‍යං දස්සනභාවනං සකවචනං විස්සජ්ජනීයං කුසලං අනුඤ්ඤාතන්ති වෙදිතබ්බං.

ඔඝතරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

2. **පඨමමාගතන්ති** සංවණ්ණනාවසෙන පඨමසුත්තාදීසු පඨමං ආගතපදං. **උත්තානත්ථන්ති** පාකටත්ථං. අපුබ්බංයෙව හි දුවිඤ්ඤෙය්‍යාත්ථඤ්ච පදං සංවණ්ණෙතබ්බං. **නොති** පුච්ඡායං **නු**-සද්දෙන සමානත්ථො නිපාතොති ආහ **"ජානාසි නොති ජානාසි නූ"**ති. වට්ටතො නිමුච්චන්ති තෙන සත්තාති **නිමොක්ඛො,** මග්ගො. සො ච පමුච්චන්ති තෙනාති **පමොක්ඛො,** පමුච්චනන්තෙ පන අධිගන්තබ්බත්තාඵලං "පමොක්ඛො"ති වුත්තං, යථා අරහත්තං "රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො"ති වුත්තං. **තෙති** සත්තා. **විවිච්චතීති** විසුං අසම්මිස්සො හොති, විගච්ඡතීති අත්ථො. විවිච්චති දුක්ඛං එතස්මාති **විවෙකො.** දුතියවිකප්පෙ පන සකලවට්ටදුක්ඛතො සත්තා නිමුච්චන්ති එත්ථ පමුච්චන්ති විවිච්චන්ති වාති **නිමොක්ඛො පමොක්ඛො විවෙකො,** නිබ්බානන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **එත්ථාති** ච නිමිත්තත්ථෙ භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. අවධාරණත්ථො **ඛො**-කාරො "අස්සොසි ඛො"තිආදීසු විය.

නන්දීමූලකො භවො **නන්දීභවො** පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙන "සාකභක්ඛො පත්ථවො සාකපත්ථවො"ති යථා. පඨමං කම්මවට්ටපධානං අත්ථං වත්වා පුන කිලෙසකම්මානං වසෙන උභයප්පධානං අත්ථං වදන්තො **"නන්දියා වා"**තිආදිමාහ. **පුරිමනයෙති** නන්දීමූලකො කම්මභවො නන්දීභවොති එතස්මිං පක්ඛෙ. **නන්දීභවෙනාති** නන්දීභවපදෙන. **තිවිධකම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙනාති** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිවසෙන කායසඞ්ඛාරාදිවසෙන ච තිප්පකාරස්ස කම්මාභිසඞ්ඛාරස්ස වසෙන. **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො** චෙතනාපධානත්තා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස. **සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණෙහීති** "සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණසඞ්ඛයා"ති එවං වුත්තසඤ්ඤාවිඤ්ඤාණපදෙහි. **තංසම්පයුත්තා වාති** තෙන යථාවුත්තසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙන සමං යුත්තා එව. **ද්වෙ ඛන්ධාති** සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධා.

නනු එත්ථ වෙදනාක්ඛන්ධො න ගහිතොති? නො න ගහිතොති දස්සෙන්තො **"තෙහි පනා"**තිආදිමාහ. **තීහි ඛන්ධෙහීති** සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙහි. **ගහිතාව** අවිනාභාවතො. න හි වෙදනාරහිතො කොචි චිත්තුප්පාදො අත්ථි. **අනුපාදින්නකානන්ති** කුසලාකුසලානං. න හෙත්ථ කිරියාඛන්ධානං අප්පවත්ති අධිප්පෙතා. **අප්පවත්තිවසෙනාති** අනුප්පත්තිධම්මතාපත්තිවසෙන. නිබ්බත්තනවසෙන කම්මකිලෙසෙහි උපාදීයතීති **උපාදි,** පඤ්චක්ඛන්ධා. උපාදිනො සෙසො **උපාදිසෙසො,** සහ උපාදිසෙසෙනාති **සඋපාදිසෙසං. නිබ්බානං කථිතං** සකලකම්මකිලෙසවූපසමත්ථස්ස ජොතිතත්තා. හෙට්ඨා ද්වීහි පදෙහි අනුපාදින්නකක්ඛන්ධා ගහිතාති "වෙදනාන"න්ති එත්ථ උපාදින්නකග්ගහණං යුත්තන්ති ආහ **"උපාදින්නකවෙදනාන"**න්ති. **නිරොධෙනාති** තප්පටිබද්ධඡන්දරාගනිරොධවසෙන නිරුජ්ඣනෙන. **උපසමෙනාති** අච්චන්තූපසමෙන අප්පවත්තනෙන. එවඤ්ච කත්වා ච-සද්දග්ගහණං සමත්ථිතං හොති. **තෙසන්ති** තස්සා වෙදනාය තංසම්පයුත්තානඤ්ච තිණ්ණං ඛන්ධානං. **වත්ථාරම්මණවසෙනාති** වත්ථුභූතානං ඡන්නං ආරම්මණභූතානඤ්ච සබ්බෙසම්පි උපාදින්නකරූපධම්මානං වසෙන.

කස්මා පන හෙට්ඨා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධායෙව වුත්තා, රූපක්ඛන්ධො න ගහිතොති? විසෙසභාවතො. සඋපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තියඤ්හි උපාදින්නකරූපධම්මානං විය අනුපාදින්නකරූපධම්මානං අප්පවත්තියෙව නත්ථි. **දුතියනයෙති** නන්දියා ච භවස්ස වාති එතම්හි පක්ඛෙ. නන්දිග්ගහණෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො තංසභාවරණතො. **උපපත්තිභවසඞ්ඛාතො රූපක්ඛන්ධොති** උපාදින්නකරූපධම්මමෙව වදති. තග්ගහණෙනෙව ච තන්නිමිත්තකානි උතුආහාරජානි, විඤ්ඤාණග්ගහණෙන චිත්තජානීති චතුසන්තතිරූපස්සපෙත්ථ ගහිතතා වෙදිතබ්බා. **සඤ්ඤාදීහීති** සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණවෙදනාගහණෙහි තයො ඛන්ධා ගහිතා, තඤ්ච ඛො උපාදින්නා අනුපාදින්නාති විභාගං අකත්වා අවිසෙසතො. අවිසෙසෙන හි පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පවත්ති නිබ්බානං. තෙනාහ **"එවං…පෙ…. නිබ්බානං කථිතං හොතී"**ති. "නිබ්බාන"න්ති හි ඉධ අමතමහානිබ්බානං අධිප්පෙතං. **ඉමමෙව ච නයන්ති** ඉදං යථාවුත්තං දුතියමෙව. චත්තාරො මහානිකායෙ ධාරෙතීති **චතුනිකායිකො.** භණ්ඩිකනාමකො ථෙරො **භණ්ඩිකත්ථෙරො. ඉතීති** වුත්තප්පකාරපරාමසනං. **නිබ්බානවසෙනෙවාති** පඨමනයෙ සඋපාදිසෙසනිබ්බානස්ස

අනුපාදිසෙසනිබ්බානස්ස ච, දුතියෙ පන ‘‘අමතමහානිබ්බානස්සා’’ති සබ්බථාපි නිබ්බානස්සෙව වසෙන භගවා දෙසනං නිට්ඨපෙසි සමාපෙසීති.

නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උපනීයසුත්තවණ්ණනා

3. අනෙකත්ථත්තා ධාතුසද්දානං උපසග්ගවසෙන අත්ථවිසෙසවාචකො හොතීති ආහ **‘‘උපනීයතීති පරික්ඛීයති නිරුජ්ඣති’’**ති. විනස්සතීති අත්ථො. උපනීයතීති වා සරසෙනෙව ජීවිතස්ස මරණූපගමනං වුත්තන්ති ආහ – **‘‘උපගච්ඡති වා, අනුපුබ්බෙන මරණං උපෙතීති අත්ථො’’**ති. කාමඤ්චෙත්ථ ‘‘උපනීයතී’’ති පදං අපාකටකම්මවිසෙසං වුත්තං. යථා පන ‘‘සබ්බං ආරොග්‍යං බ්‍යාධිපරියොසානං, සබ්බං යොබ්බනං ජරාපරියොසානං, සබ්බං ජීවිතං මරණපරියොසාන’’න්ති, ‘‘උපනීයති ජීවිත’’න්ති වුත්තත්තා **‘‘මරණං උපෙතී’’**ති වුත්තං. කම්මකත්තුවසෙන හෙතං වුත්තං.

ඉදානි කම්මසාධනවසෙන අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘යථා වා’’**තිආදි වුත්තං. **ගොපාලෙන ගොගණො නීයති** යථිච්ඡිතං ඨානං. ජීවන්ති තෙන සත්තා, සහජාතධම්මා වාති **ජීවිතං,** තදෙව තෙසං අනුපාලනෙ ආධිපච්චසබ්භාවතො **ඉන්ද්‍රියන්ති** ආහ **‘‘ජීවිතන්ති ජීවිතින්ද්‍රිය’’**න්ති **පරිත්තන්ති** ඉත්තරං. තෙනාහ **‘‘ථොක’’**න්ති. පබන්ධානුපච්ඡෙදස්ස පච්චයභාවො ඉධ ජීවිතස්ස මරණකිච්චන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘සරසපරිත්තතාය වා’’**තිආදි. **ආයූති** ච පරමායු ඉධාධිප්පෙතං, තඤ්ච අජ්ජකාලවසෙන වෙදිතබ්බං.

ඉමස්මිඤ්හි බුද්ධුප්පාදෙ අයං කථාති ජීවිතස්ස අතිඉත්තරභාවදීපනපරා අයං දෙසනා. ජීවිතින්ද්‍රියවසෙන ජීවිතක්ඛයං නියමෙන්තො **‘‘එකචිත්තප්පවත්තිමත්තොයෙවා’’**ති ආහ, එකස්ස චිත්තුප්පාදස්ස පවත්තික්ඛණමත්තො එවාති අත්ථො. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **‘‘යථා නාමා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පවත්තමානන්ති** නෙමිරථිසා වත්තන්තී එකෙනෙව නෙමිප්පදෙසෙන පවත්තති එකස්මිං ඛණෙති අධිප්පායො. **‘‘එකෙනෙව තිට්ඨති’’**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **එකචිත්තක්ඛණිකන්ති** එකචිත්තක්ඛණමත්තවන්තං. **තස්මිං චිත්තෙති** තස්මිං යස්මිං කිස්මිඤ්චි එකස්මිං චිත්තෙ. **නිරුද්ධමත්තෙති** නිරුද්ධභාවප්පත්තමත්තෙ. **නිරුද්ධොති වුච්චතීති** මතොති වුච්චති තංසමඞ්ගී සත්තො පරමත්ථතො. අවිසෙසවිදුනො පන අවිඤ්ඤායමානන්තරෙන අනුසන්ධානස්ස නිරුද්ධනං නිරොධං සල්ලක්ඛෙන්ති. යථාවුත්තමත්ථං සුත්තෙන විභාවෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි වුත්තං. තෙන තීසුපි කාලෙසු සත්තානං පරමත්ථතො ජීවනං මරණං චිත්තක්ඛණවසෙනෙවාති දස්සෙති.

ජීවිතන්ති ජීවිතින්ද්‍රියං. **අත්තභාවොති** ජීවිතවෙදනාවිඤ්ඤාණානි ඨපෙත්වා අවසිට්ඨධම්මා අධිප්පෙතා. **සුඛදුක්ඛාති** සුඛදුක්ඛා වෙදනා, උපෙක්ඛාපි ඉධ සුඛදුක්ඛාස්වෙව අන්තොගධා ඉට්ඨානිට්ඨභාවතො. **කෙවලාති** අත්තනා, නිච්චභාවෙන වා අවොමිස්සා. **එකචිත්තසමායුත්තාති** එකකෙන චිත්තෙන සහිතා. **ලහුසො වත්තතෙ ඛණොති** වුත්තනයෙන එකචිත්තක්ඛණිකතාය ලහුකො අතිඉත්තරො ජීවිතාදීනං ඛණො වත්තති.

යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්සාති චවන්තස්ස සත්තස්ස චුතිතො උද්ධං නිරුද්ධාති වත්තබ්බා යෙ ඛන්ධා. **තිට්ඨමානස්ස වා ඉධාති** යෙ වා ඉධ පවත්තියං තිට්ඨමානස්ස ධරන්තස්ස භඞ්ගප්පත්තියා නිරුද්ධා ඛන්ධා, **සබ්බෙපි සදිසා** තෙ සබ්බෙපි එකසදිසා **ගතා** අත්ථඞ්ගතා **අප්පටිසන්ධියා** පුන ආගන්ත්වා පටිසන්ධානාභාවෙන විගතා. යථා හි චුතිඛන්ධා න නිබ්බත්තන්ති, එවං තතො පුබ්බෙපි ඛන්ධා. තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතන්ති අධිප්පායො.

අනිබ්බත්තෙන න ජාතොති අනුප්පන්නෙන චිත්තෙන ජාතො න හොති ‘‘අනාගතෙ චිත්තක්ඛණෙ න ජීවිත්ථ න ජීවති ජීවිස්සතී’’ති වත්තබ්බතො. **පච්චුප්පන්නෙන** වත්තමානෙන චිත්තෙන **ජීවති** ජීවමානො නාම හොති, න ජීවිත්ථ න ජීවිස්සති. **චිත්තභඞ්ගා මතො ලොකොති** චුතිචිත්තස්ස විය සබ්බස්සපි තස්ස තස්ස චිත්තස්ස භඞ්ගප්පත්තියා අයං ලොකො පරමත්ථතො මතො නාම හොති ‘‘අතීතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ න ජීවති න ජීවිස්සතී’’ති වත්තබ්බතො, නිරුද්ධස්ස අප්පටිසන්ධිකත්තා. එවං සන්තෙපි **පඤ්ඤත්ති පරමත්ථියා,** යායං තං තං පවත්තං චිත්තං උපාදාය ‘‘තිස්සො ජීවති, ඵුස්සො ජීවතී’’ති වචනප්පවත්තියා විසයභූතා සන්තානපඤ්ඤත්ති, සා එත්ථ පරමත්ථියා පරමත්ථභූතා. තථා හි වුත්තං ‘‘නාමගොත්තං න ජීරතී’’ති (සං. නි. 1.76).

න සන්ති තාණාති ජරං උපගතස්ස තතො තංනිමිත්තං යං වා පාපකාරිනො පාපකම්මානං උපට්ඨානවසෙන පුඤ්ඤකාරිනො පියවිප්පයොගවසෙන චිත්තදුක්ඛං උභයෙසම්පි ඛන්ධනච්ඡෙදනාදිවසෙන විතුජ්ජමානං අනප්පකං සරීරදුක්ඛං සම්මොහප්පත්ති ච හොති, තතො තායන්තා න සන්ති. තෙනාහ – **‘‘තාණං ලෙණං සරණං භවිතුං සමත්ථා නාම කෙචි නත්ථී’’**ති. භායති එතස්මාති **භයං,** භයනිමිත්තන්ති ආහ **‘‘භයවත්ථූ’’**ති. තග්ගහණෙන ච චිත්තුත්‍රාසලක්ඛණං භයං ගහිතමෙව, සති නිමිත්තෙ නෙමිත්තං සන්තමෙවාති. **පුබ්බචෙතනන්ති** එකාවජ්ජනවීථියං නානාවජ්ජනවීථියං සම්පවත්තං උපචාරජ්ඣානචෙතනං. **අපරචෙතනන්ති** වසීභාවාපාදනවසෙන පරතො සමාපජ්ජනවසෙන ච පවත්තං සමාපත්තිචෙතනං. **මුඤ්චචෙතනන්ති** වික්ඛම්භනවසෙන පවත්තං පඨමප්පනාචෙතනං.

කුසලජ්ඣානස්ස විපාකජ්ඣානෙව ලබ්භමානං සුඛං **ඣානසුඛං**. ඉට්ඨපරියායො වෙත්ථ සුඛ-සද්දො. ඣානෙ අපෙක්ඛා **ඣානනිකන්ති**. ඣානස්ස අස්සාදවසෙන පවත්තො ලොභො **ඣානස්සාදො**. යෙන තෙ තෙ බ්‍රහ්මානො ඣානතො වුට්ඨාය ‘‘අහො සුඛං අහො සුඛ’’න්ති වාචං නිච්ඡාරෙසුන්ති. යථා දෙවා සුඛබහුලා තිහෙතුපටිසන්ධිකාවාති පටිපජ්ජන්තා ඣානං අධිගන්තුං භබ්බා, න ඉතරෙති **‘‘කාමාවචරදෙවෙසූ’’**ති වුත්තං. කාමාවචරා ච උපරිදෙවා ච **කාමාවචරදෙවාති** එකදෙසසරූපෙකසෙසො දට්ඨබ්බො. තෙන මනුස්සානම්පි එකච්චානං සබ්බෙසම්පි වා සඞ්ගහො සිද්ධො හොති පත්ථනාපරිකප්පනාය විසයභාවතො. තෙනාහ **‘‘අහො වතිමෙ ච…පෙ…. තිට්ඨෙය්‍යූ’’**න්ති. ඵුල්ලානි ඵුසිතානි විප්ඵුරානි එත්ථාති ඵුල්ලඵුසිතකො, කාලො, දෙසො වා. තස්මිං **ඵුල්ලඵුසිතකෙ**.

‘‘පුඤ්ඤානි කයිරාථ සුඛාවහානී’’ති වුත්තත්තා **‘‘අනියානිකං වට්ටකථං කථෙතී’’**ති වුත්තං. ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකො, කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො ආමිසඤ්චාති **ලොකාමිසං**. නිප්පරියායාමිසං පන ලොකෙ ආමිසන්තිපි **ලොකාමිසං**. පරියායෙති සභාවතො පරිවත්තෙත්වා ඤාපෙති එතෙනාති පරියායො, ලෙසො, කාරණං වාති ආහ **‘‘නිප්පරියායෙන චත්තාරො පච්චයා’’**ති, වට්ටස්ස එකන්තතො බාලලොකෙහෙව ආමසිතබ්බභාවතො පරියායාමිසතා වුත්තා. **ඉධ පරි..පෙ…. අධිප්පෙතං** විවට්ටපටියොගිනො ඉච්ඡිතත්තා. චතුපච්චයාපෙක්ඛඤ්හි පහානං. එකච්චස්ස සකලවට්ටාපෙක්ඛප්පහානස්සපි පච්චයො හොතීති **‘‘වට්ටතියෙවා’’**ති සාසඞ්කං වදති. වූපසමති එත්ථ සකලවට්ටදුක්ඛන්ති **සන්ති,** අසඞ්ඛතධාතූති ආහ **‘‘නිබ්බානසඞ්ඛාත’’**න්ති.

උපනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා

4. කාලයන්ති ඛෙපෙන්තීති **කාලා**. පුරෙභත්තාදයො හි කාලා ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය පරමත්ථතො අවිජ්ජමානාපි ලොකසඞ්කෙතමත්තසිද්ධා තස්සායෙව ධම්මප්පවත්තියා ගතගතාය අනිවත්තනතො තං තං ධම්මප්පවත්තිං ඛෙපෙන්තා විනාසයන්තා විය සයඤ්ච තාහි සද්ධිං අච්චෙන්තා විය හොන්ති. තෙනාහ – ‘‘කාලො ඝසති භූතානි, සබ්බානෙව සහත්තනා’’ති (ජා. 1.2.190). **‘‘තරයන්ති රත්තියො’’**ති එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. ‘‘එතං භයං මරණෙ පෙක්ඛමානො’’ති වුච්චමානත්තා පුග්ගලං මරණූපගමනාය තරයන්තීති අත්ථො වුත්තො. **වයොගුණාති** එත්ථ කොට්ඨාසා ගුණා. තිත්තිංසානං හි චරිමචිත්තෙන සකලචිත්තෙ වයසමූහෙ වයසමඤ්ඤාති ආහ – **‘‘පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවයානං ගුණා, රාසයොති අත්ථො’’**ති. **ආනිසංසට්ඨො ගුණට්ඨො** ‘‘වාකචීරං නිවාසෙසිං, ද්වාදසගුණමුපාගත’’න්තිආදීසු (බු. වං. 2.30) විය. ‘‘තන්දිගුණාහං කරිස්සාමි, දිගුණං දිගුණං වද්ධෙය්‍යා’’ති ච එවමාදීසු පන **තබ්භාවවුත්තිඅත්ථො ගුණට්ඨො**.

> ‘‘අසඞ්ඛෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
> ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාම සහස්සතො’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.76) –

ආදීසු **පසංසට්ඨො ගුණට්ඨො** දට්ඨබ්බො. ‘‘වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්තී’’ති එත්ථ අත්ථො ‘‘අච්චෙන්ති කාලා’’ති එත්ථ වුත්තනයො එව. **පඨමමජ්ඣිමවයාති** පඨමග්ගහණඤ්චෙත්ථ වයස්ස ගතස්ස අපුනරාවත්තිදස්සනත්ථං කතං. තෙනෙවාහ – **‘‘මරණක්ඛණෙ පන තයොපි වයා ජහන්තෙවා’’**ති.

එත්ථ ච පාළියං ‘‘අච්චෙන්ති කාලා’’ති සාමඤ්ඤතො කාලස්ස අපගමනං දස්සිතං, පුන තං විසෙසතොපි දස්සෙතුං ඉතරද්වයං වුත්තං. අට්ඨකථායං පන මුදින්ද්‍රියස්ස වසෙන ‘‘වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්තී’’ති වුත්තං, මජ්ඣිමින්ද්‍රියස්ස වසෙන ‘‘තරයන්ති රත්තියො’’ති වුත්තන්ති අධිප්පායෙන **‘‘කාලාති පුරෙභත්තාදයො කාලා’’**ති වුත්තං. තස්මා තත්ථ **ආදි**-සද්දෙන පච්ඡාභත්තපඨමයාම-මුහුත්තකාලාදි-කාලකොට්ඨාසො එව අණුපභෙදො කාලවිභාගො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. **සෙසන්ති** ඉධ ද්වීසු ගාථාසු පච්ඡිමද්ධො. සො හි ඉධ අත්ථතො අධිගතත්තා අනන්තරසුත්තෙ ච වුත්තත්තා අතිදිසිතො.

අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කතිඡින්දසුත්තවණ්ණනා

5. **ඡින්දන්තොති** සමුච්ඡින්දන්තො. **කති ඡින්දෙය්‍යාති** කිත්තකෙ පාපධම්මෙ සමුච්ඡින්දෙය්‍ය, අනුප්පත්තිධම්මතං පාපෙය්‍ය. **සෙසපදෙසුපීති** සෙසෙසුපි ද්වීසු පදෙසු. ජහන්තො කති ජහෙය්‍ය, භාවෙන්තො කති උත්තරි භාවෙය්‍යාති ඉමමත්ථං **‘‘එසෙව නයො’’**ති ඉමිනා අතිදිසති. චතුත්ථපදස්ස පන අත්ථො සරූපෙනෙව දස්සිතො. **අත්ථතො එකන්ති** භාවත්ථතො එකං. යදි එවං කිමත්ථං පරියායන්තරං ගහිතන්ති ආහ **‘‘ගාථාබන්ධස්ස පනා’’**තිආදි. අත්ථතො එත්ථ පුනරුත්ති අත්ථෙවාති ආහ **‘‘සද්දපුනරුත්තිං වජ්ජයන්ති’’**ති. සඞ්ගං අතික්කමයතීති **සඞ්ගාතිගොති** ආහ **‘‘අයමෙවත්ථො’’**ති.

ඔරං වුච්චති කාමධාතු, පටිසන්ධියා පච්චයභාවෙන තඤ්ච භජන්තීති **ඔරම්භාගියානි**. තත්ථ ච කම්මං තබ්බිපාකං සත්තෙ දුක්ඛං, කම්මුනා විපාකං, සත්තෙන දුක්ඛං සංයොජෙන්තීති **සංයොජනානි,** සක්කායදිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-සීලබ්බතපරාමාස-කාමරාග-පටිඝා. උද්ධං වුච්චති චතස්සො අරූපධාතුයො, වුත්තනයෙන තං භජන්තීති **උද්ධම්භාගියානි, සංයොජනානි** රූපාරූපරාගමානුද්ධච්චාවිජ්ජා. **ආරොපිතවචනානුරූපෙනෙව එවමාහාති** ''පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ''ති එවං කථෙසි තස්සා දෙවතාය සුඛග්ගහණත්ථං. න කෙවලං තාය දෙවතාය වුත්තවචනානුරූපතො එව, අථ ඛො තෙසු සංයොජනෙසු වත්තබ්බාකාරතොපීති දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. තෙන ඔරම්භාගියසංයොජනානි නාම ගරූනි දුච්ඡෙදානි ගාළ්හබන්ධනභාවතො, තස්මා තානි සන්ධාය **''පඤ්ච ඡින්දෙ''**ති වුත්තං.

උද්ධම්භාගියසංයොජනානි පන ලහූනි සුච්ඡෙදානි හෙට්ඨා පවත්තිතානුක්කමෙන භාවනානයෙන පහාතබ්බතො, තස්මා තානි සන්ධාය **''පඤ්ච ජහෙ''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''පාදෙසු බද්ධපාසසකුණො විය''**තිආදි. **විසෙසන්ති** භාවනානං විසෙසං විපස්සනාභාවනං **භාවෙන්තො** උප්පාදෙන්තො විපච්චෙන්තො වඩ්ඪෙන්තො ච. සංසාරපඞ්කෙ සඤ්ජනට්ඨෙන රාගො එව සඞ්ගො **''රාගසඞ්ගො''**. එස නයො සෙසෙසුපි. යස්මා එත්ථ රාග-මොහ-දිට්ඨි-තබ්භාගියසක්කායදිට්ඨි-සීලබ්බතපරාමාස-කාමරාගාවිජ්ජා අත්ථතො ඔඝා එව, ඉතරෙ තදෙකට්ඨා, තස්මා භගවා සංයොජනප්පහානසඞ්ගාතික්කමෙහි ඔඝතරණං කථෙසි. **ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානි** ''භාවයෙ''ති පුබ්බභාගාය මග්ගභාවනාය අධිප්පෙතත්තා.

කතිඡින්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජාගරසුත්තවණ්ණනා

6. **ජාගරතන්ති** අනාදරෙ සාමිවචනං. තෙනාහ **''ඉන්ද්‍රියෙසු ජාගරන්තෙසූ''**ති. ''විස්සජ්ජනගාථායං පනා''ති ඉමස්ස පදස්ස ''අයමත්ථො වෙදිතබ්බො''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. පුච්ඡාගාථාය පන අත්ථො ඉමිනාව නයෙන විඤ්ඤායතීති අධිප්පායො. **පඤ්ච ජාගරතං සුත්තාති** එත්ථ ''සුත්තා''ති පදං අපෙක්ඛිත්වා **පඤ්චාති** පච්චත්තවචනං ''ජාගරත''න්ති පදං අපෙක්ඛිත්වා සාමිවසෙන පරිණාමෙතබ්බං ''පඤ්චන්නං ජාගරත''න්ති. තෙනාහ – **''පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු ජාගරන්තෙසූ''**ති, ජාගරන්තෙසු බද්ධාභාවෙන සකිච්චපසුතතාය සකිච්චසමත්ථතාය චාති අත්ථො. සොත්තංව **සුත්තා** පමාදනිද්දාභාවතො. තමෙව සුත්තභාවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය දස්සෙතුං **''කස්මා''**තිආදි වුත්තං. පමජ්ජති, පමාදො වා එතස්ස අත්ථීති පමාදො, තස්ස භාවො **පමාදතා,** තාය, පමත්තභාවෙනාති අත්ථො.

එවං ගාථාය පඨමස්ස පාදස්ස අත්ථං වත්වා දුතියස්ස වත්තුං **''එවං සුත්තෙසූ''**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. යස්මා අප්පහීනසුපනකිරියාවසෙන සනීවරණස්ස පුග්ගලස්ස අනුප්පන්නරාගරජාදයො උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා පවඩ්ඪන්ති, තස්මා වුත්තං **''නීවරණෙහෙව කිලෙසරජං ආදියතී''**ති. තෙනෙවාහ **''පුරිමා''**තිආදි. පුරිමානං පච්ඡිමානං අපරාපරුප්පත්තියා පච්චයභාවො හෙත්ථ ආදියනං. **පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි පරිසුජ්ඣතීති** මග්ගපරියාපන්නෙහි සද්ධාදීහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි සකලසංකිලෙසතො විසුජ්ඣති. පඤ්ඤින්ද්‍රියමෙව හි අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියාදීනි, ඉතරානි ච අන්වයානීති.

ජාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අප්පටිවිදිතසුත්තවණ්ණනා

7. පවත්තිනිවත්තිතදුභයහෙතුවිභාගස්ස ධම්මස්සපි චතුසච්චන්තොගධත්තා ආහ **''ධම්මාති චතුසච්චධම්මා''**ති. චත්තාරිපි හි අරියසච්චානි චතුසච්චන්තොගධානි. **අප්පටිවිද්ධාති** පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන අනභිසමිතා. **දිට්ඨිගතවාදෙසූති** දිට්ඨිගතසඤ්ඤිතෙසු වාදෙසු. දිට්ඨිගතෙහි තෙ පවත්තිතා. **ඉතො පරෙසන්ති** ඉතො සාසනිකෙහි පරෙසං අඤ්ඤෙසං. **ධම්මතායාති** සභාවෙන, සයමෙවාති අත්ථො. **ගච්ඡන්තීති** පවත්තන්ති දිට්ඨිවාදං පග්ගය්හ තිට්ඨන්ති. **පරෙනාති** දිට්ඨිගතිකෙන. **නීයන්තීති** දිට්ඨිවාදසඞ්ගණ්හනෙ උයොජීයන්ති. තෙනාහ **''තත්ථා''**තිආදි. **පබුජ්ඣිතුන්ති** පමාදනිද්දාය පටිබුජ්ඣිතුං. **පටිපදා** යථාදෙසිතස්ස ධම්මස්ස කථිතතාය, පටිබුජ්ඣිතුං යොනිසො පවත්තියමානත්තා **භද්දිකා.**

හෙතුනාති ඤායෙන. **කාරණෙනාති** චතුසච්චානං සම්බොධයුත්තියා. හත්ථතලෙ ආමලකං විය සබ්බං ඤෙය්‍යං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤු, තෙනෙව සබ්බඤ්ඤුතාභිසම්බොධෙන බුද්ධොති **සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො.** පච්චෙකං පරෙහි අසාධාරණතාය විසුං සයම්භුඤාණෙන සච්චානි බුද්ධවාති **පච්චෙකබුද්ධො.** පරොපදෙසෙන චතුසච්චං බුජ්ඣතීති **චතුසච්චබුද්ධො.** තථා හි සො සයම්භුතාය අභාවතො කෙවලං චතුසච්චබුද්ධොති වුච්චති. සුතෙන සුතමයඤාණෙන ඛන්ධාදිභෙදං ඤෙය්‍යං බුද්ධවාති **සුතබුද්ධො.** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා අග්ගසාවකමහාසාවකාපි පකතිසාවකාපි වීතරාගා **අවසෙසා ඛීණාසවා. තයොපි පුරිමා වට්ටන්ති** සම්බුද්ධාතිආදිවචනතො. සන්නිවසති එතෙනාති සන්නිවාසො, චරිතං. ලොකස්ස සන්නිවාසො **ලොකසන්නිවාසො,**

තස්මිං. කායදුච්චරිතාදිභෙදෙ **විසමෙ**. සතිසම්මොසෙන **විසමෙ වා සත්තනිකායෙ**. සො හි විසමයොගතො විසමො. රාගවිසමාදිකෙ **විසමෙ වා කිලෙසජාතෙ**. තං විසමං පහාය තං විසමං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා **සමං** සදිසං යුත්තරූපං, පුරිමකෙහි වා සම්බුද්ධෙහි **සමං** සදිසං **චරන්ති** වත්තන්ති.

අප්පටිවිදිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා

8. **සුසම්මුට්ඨාති** සුට්ඨු අතිවිය සම්මුට්ඨා. සත්ත සෙක්ඛා හි සුසම්මුසිතා විනට්ඨා. කථං පන තෙ අනධිගතා නට්ඨා නාම හොන්තීති ආහ **"යථා හී"**තිආදි. **අධිගතස්සාති** අධිගතො අස්ස. සො වදන්තොති සම්බන්ධො. **සෙසන්ති** ''ධම්මා''තිආදි. **පුරිමසදිසමෙවාති** අනන්තරගාථාය වුත්තසදිසමෙව.

සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මානකාමසුත්තවණ්ණනා

9. සෙය්‍යාදිභෙදං මානං අප්පහාය තං පග්ගය්හ විචරන්තො කාමෙන්තො නාම හොතීති ආහ **"මානං කාමෙන්තස්ස ඉච්ඡන්තස්සා"**ති. දමති චිත්තං එතෙනාති **දමො,** සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිකො සමාධිපක්ඛිකො දමො. මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි දමෙතීති **දමො,** ඉන්ද්‍රියසංවරො. කිලෙසෙ දමෙති පජහතීති **දමො,** පඤ්ඤා. උපවසනවසෙන කායකම්මාදිං දමෙතීති **දමො,** උපොසථකම්මං. කොධූපනාහමක්ඛමානාදිකෙ දමෙති විනෙතීති **දමො,** අධිවාසනඛන්ති. **තෙනෙවාති** ''දමො''ති සමාධිපක්ඛිකධම්මානං එව අධිප්පෙතත්තා . ''න මොනං අත්ථී''ති ච පාඨො. **අසමාහිතස්සාති** සමාධිපටික්ඛෙපො ජොතිතො.

මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරතරණස්ස වුච්චමානත්තා **"මොනන්ති චතුමග්ගඤාණ"**න්ති වුත්තං. න හි තතො අඤ්ඤෙන තං සම්භවති. **ජානාති** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. මච්චු ධීයති එත්ථාති **මච්චුධෙය්‍යං,** ඛන්ධපඤ්චකං මරණධම්මත්තා. **තස්සෙවාති** මච්චුධෙය්‍යස්සෙව. **පාරං** පරතීරභූතං නිබ්බානං. **තරෙය්‍යාති** එත්ථ තරණං නාම අරියමග්ගබ්‍යාපාරොති ආහ **"පටිවිජ්ඣෙය්‍ය පාපුණෙය්‍යා"**ති. තථා හි වක්ඛති ''පටිවෙධතරණං නාම වුත්ත''න්ති. ''න තරෙය්‍ය න පටිවිජ්ඣෙය්‍ය න පාපුණෙය්‍ය වා''ති අයමෙත්ථ පාඨො යුත්තො. අඤ්ඤථා ''ඉදං වුත්තං හොතී''තිආදිවචනං විරුජ්ඣෙය්‍ය. **එකො අරඤ්ඤෙ විහරන්තොති** එකාකී හුත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තොති අත්ථො.

කාමං හෙට්ඨිමමග්ගෙහිපි එකච්චස්ස මානස්ස පහානං ලබ්භති. අග්ගමග්ගෙනෙව පන තස්ස අනවසෙසතො පහානන්ති ආහ – **"අරහත්තමග්ගෙන නවවිධමානං පජහිත්වා"**ති. උපචාරසමාධිපුබ්බකො අප්පනාසමාධීති වුත්තං **"උපචාරප්පනාසමාධීහී"**ති, න උපචාරසමාධිමත්තෙන සමාධිමත්තං සන්ධාය පච්චෙකං වාක්‍යපරිසමාපනස්ස අයුජ්ජනතො. න හි අප්පනං අප්පත්තං ලොකුත්තරජ්ඣානං අත්ථි. **"සුචෙතසො"**ති චිත්තස්ස ඤාණසහිතතාය ලක්ඛණවචනන්ති ආහ **"ඤාණසම්පයුත්තතායා"**තිආදි. තථා හි වක්ඛති ''සුචෙතසොති එත්ථ චිත්තෙන පඤ්ඤා දස්සිතා''ති. **"සබ්බධි විප්පමුත්තො"**ති සබ්බෙසු භවාදීසු විසංසට්ඨචිත්තො සබ්බසො ඛන්ධාදීහි විසංයුත්තො හොතීති වුත්තං **"සබ්බෙසු ඛන්ධායතනාදීසු විප්පමුත්තො හුත්වා"**ති. පරිඤ්ඤාපටිවෙධො සච්ඡිකිරියපටිවෙධෙන විනා නත්ථීති ආහ **"තෙභූමක...පෙ.... වුත්ත"**න්ති.

මානං නිස්සාය දුච්චරිතචරණතො **මානො නාමායං සීලභෙදනො. තස්මාති** මානස්ස සීලපටිපක්ඛභාවතො. **ඉමිනා** පටිපක්ඛප්පහානකිත්තනෙන. **අධිචිත්තසික්ඛා කථිතා** සරූපතො එවාති අධිප්පායො. එත්ථ **චිත්තෙනාති** සු-සද්දෙන විසෙසිතචිත්තෙන. **තස්මාති** පඤ්ඤාය දස්සිතත්තා. **ඉමිනාති** ''සුචෙතසො''ති ඉමිනා පදෙන. අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති සීලාදීනිපි විසෙසෙත්වා වුත්තානි. සම්භවෙ බ්‍යභිචාරෙ ච විසෙසනවිසෙසිතබ්බතාති තං දස්සෙන්තො **"අධිසීලඤ්ච නාම සීලෙ සති හොතී"**තිආදිං වත්වා තදුභයං විභාගෙන දස්සෙතුං **"තස්මා"**තිආදි වුත්තං. පඨමනයො සඞ්කරවසෙන පවත්තොති අසඞ්කරවසෙන දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදිනා දුතියනයො වුත්තො. **"සමාපන්නා"**ති එත්ථාපි ''නිබ්බානං පත්ථයන්තෙනා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. විපස්සනාය පාදකභාවං අනුපගතාපි තදත්ථං නිබ්බත්තනාදිවසෙන සමාපන්නාති අයමත්ථො පුරිමනයතො විසෙසො. අධිපඤ්ඤාය පනෙත්ථ පුරිමනයතො විසෙසො නත්ථීති සා අනුද්ධටා. **සමොධානෙත්වාති** පරියායතො සරූපතො ච සඞ්ගහෙත්වා. **සකලසාසනන්ති** තිස්සන්නං කථිතත්තා එව සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සකලසාසනං කථිතං හොතීති.

මානකාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

10. **සන්තකිලෙසානන්ති** වූපසන්තකිලෙසපරිළාහානං. යස්මා සීලාදිගුණසම්භවං තතො එව භයසන්තඤ්ච උපාදාය පණ්ඩිතා ''සන්තො''ති වුච්චන්ති, තස්මා වුත්තං **''පණ්ඩිතානං වා''**ති. තෙනාහ **''සන්තො හවෙ''**තිආදි. **සෙට්ඨචාරීනන්ති** සෙට්ඨචරියං චරන්තානං. යස්මා පුථුජ්ජනකල්‍යාණතො පට්ඨාය භික්ඛු මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසති නාම, තස්මා ආහ **''මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්තාන''**න්ති. අරියානං පන මුඛවණ්ණස්ස පසීදනෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **මූලකම්මට්ඨානන්ති** පාරිහාරියකම්මට්ඨානං. **විසභාගසන්තතීති** නානාරම්මණෙසු පවත්තචිත්තසන්තති. සා හි වික්ඛෙපබ්‍යාකුලතාය අප්පසන්නා සමාහිතචිත්තසන්තතියා විසභාගසන්තති. **ඔක්කමතීති** සමාධිසභාගා චිත්තසන්තති සමථවීථිං අනුපවිසති. **චිත්තං පසීදතීති** කම්මට්ඨානනිරතං භාවනාචිත්තං සන්ධායාහ, තං පසන්නං හුත්වා පවත්තති. **ලොහිතං පසීදතීති** චිත්තකාලුස්සියස්සාභාවතො ලොහිතං අනාවිලං හොති. **පරිසුද්ධානි හොන්ති** කාරණස්ස පරිසුද්ධභාවතො. **තාලඵලමුඛස්ස විය මුඛස්ස වණ්ණො හොතීති** මුඛ-සද්දස්ස ආදිම්හි පමුත්තපදෙන යොජෙතබ්බො. එවඤ්හි වස්ස පමුත්තග්ගහණං සමත්ථිතං හොති තාලඵලමුඛස්ස වණ්ණසම්පදාසදිසත්තා. තිභූමකො **එව තෙභූමකො.**

අතීතං නානුසොචන්ති අතීතං පච්චයලාභං ලක්ඛණං කත්වා න සොචන්ති න අනුත්ථුනන්ති. ජප්පනතණ්හාය වසෙන න පරිකප්පන්තීති ආහ **''න පත්ථෙන්තී''**ති . **යෙන කෙනචීති** ඉතරීතරෙන. **තඞ්ඛණෙ ලද්ධෙනාති** සන්නිධිකාරපරිභොගාභාවමාහ. **තිවිධෙනපි කාරණෙනාති** තිප්පකාරෙන හෙතුනා, තිලක්ඛණසන්තොසනිමිත්තනන්ති අත්ථො.

විනාසන්ති විනාසනහෙතුං. විනස්සන්ති එතෙහීති **විනාසො,** ලොභදොසා තදෙකට්ඨා ච පාපධම්මා . අරූපකායස්ස විය රූපකායස්සපි විසෙසතො සුක්ඛභාවකාරණන්ති ආහ **''එතෙන කාරණද්වයෙනා''**ති. **ලුතොති** ලූනො.

අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නන්දනවග්ගො

1. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

11. ''තත්‍ර භගවා''ති වුත්තෙ න තථා බ්‍යඤ්ජනානං සිලිට්ඨතා, යථා ''තත්‍ර ඛො භගවා''ති වුත්තෙති ආහ **''බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙනා''**ති. **පරිසජෙට්ඨකෙති** පරිසාය ජෙට්ඨකෙ, යෙ තස්සා දෙසනාය විසෙසතො භාජනභූතා. **පරිසජෙට්ඨකෙ භික්ඛූති** චතුපරිසජෙට්ඨකෙ භික්ඛූ. චතුන්නං හි පරිසානං ජෙට්ඨා භික්ඛුපරිසා පඨමුප්පන්නත්තා. **ආමන්තෙසීති** සම්බොධෙසි, සම්බොධනඤ්ච ඤාපනන්ති ආහ **''ඤාපෙසී''**ති. **භදන්තෙති** ගරුගාරවසප්පතිස්සවචනමෙතං, අත්ථතො පන **භදන්තෙති** භද්දං තව හොතු අත්තනො නිට්ඨානපරියොසානත්තා පරෙසඤ්ච සන්තතාවහත්තා. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** එත්ථ **භගවතොති** සාමිවචනං ආමන්තනමෙව සම්බන්ධිඅත්ථපදං අපෙක්ඛතීති අධිප්පායෙනාහ **''භගවතො වචනං පතිඅස්සොසු''**න්ති. **භගවතොති** පන ඉදං පතිස්සවනසම්බන්ධෙන සම්පදානවචනං යථා ''දෙවදත්තස්ස පටිස්සුණාතී''ති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං නිදානවග්ගස්ස ආදිසුත්තවණ්ණනායං ආගමිස්සති.

තාවතිංසකායොති තාවතිංසසඤ්ඤිතො දෙවනිකායො. **දුතියදෙවලොකොති** ඡසු කාමලොකෙසු දුතියො දෙවලොකො. තෙත්තිංස ජනා සහපුඤ්ඤකාරිනො තත්ථ උප්පන්නා, තංසහචරිතට්ඨානං **තාවතිංසං** , තන්නිවාසිනොපි තාවතිංසනාමකා සහචරණඤායෙනාති ආහ **''මඝෙන මාණවෙනා''**තිආදි. අයං පන කෙචිවාදො බ්‍යාපන්නො හොතීති තං අරොචෙන්තෙන **''වදන්ති''**ති වුත්තං. බ්‍යාපන්නතං දස්සෙන්තො **''යස්මා පනා''**තිආදිමාහ. තථා හි වක්ඛති ''එවං හි නිද්දොසං පදං හොතී''ති. **නාමපණ්ණත්තියෙවාති** අත්ථනිරපෙක්ඛත්තා නිරුළ්හසමඤ්ඤා එව.

තං වනන්ති තං උපවනං. පවිට්ඨෙ පවිට්ඨෙ දුක්ඛප්පත්තෙපි අත්තනො සම්පත්තියා නන්දයති, පගෙව අදුක්ඛප්පත්තෙති දස්සෙතුං **''පඤ්චසු හී''**තිආදි වුත්තං. **පවෙසිතානන්ති** පකොට්ඨවාරෙන පවෙසිතානම්පීති අධිප්පායො. චවනකාලෙයෙව ථොකං දිස්සමානවිකාරා හුත්වා චවන්ති, තෙ සන්ධාය **''හිමපිණ්ඩො විය විලීයන්තී''**ති වුත්තං. යෙ පන අදිස්සමානවිකාරා සහසා අන්තරධායන්ති, තෙ සන්ධාය **''දීපසිඛා විය විජ්ඣායන්තී''**ති වුත්තන්ති වදන්ති. **නන්දයතී** පකතියා සොමනස්සිතං දොමනස්සිතඤ්ච. **නන්දනෙති** එවංඅන්වත්ථනාමකෙ උය්‍යානෙ. **පරිවුතාති** ''දෙවතා''ති වචනං උපාදාය ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන වුත්තං. දෙවපුත්තො හි සො.

දිවි භවත්තා දිබ්බාති ආහ **''දෙවලොකෙ නිබ්බත්තෙහී''**ති. කාමෙතබ්බතාය **කාමබන්ධනෙහි,** තථා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණසභාවතාය **කාමකොට්ඨාසෙහි. උපෙතාති** උපගතා සමන්නාගතා. **පරිචාරයමානාති** පරිරමමානා. ඉදඤ්හි පදං අපෙක්ඛිත්වා ''කාමගුණෙහී''ති කත්තරි කරණවචනං, පුරිමානි අපෙක්ඛිත්වා සහයොගෙ. රමමානා චරන්තීති කත්වා වුත්තං **''රමමානා''**ති. **පරිචාරයමානාති** වා පරිතො සමන්තතො චාරයමානාති අත්ථොති ආහ **''ඉන්ද්‍රියානි සඤ්චාරයමානා''**ති. පඨමනයෙ හි අනුභවනත්ථො පරිචරණසද්දො, දුතියනයෙ පරිවත්තනත්ථො.

සො පනාති ''තායං වෙලාය''න්ති වුත්තකාලො. **අධුනාති** සම්පති. සො විවරීති සම්බන්ධො. **කාමගුණෙහීති** හෙතුම්හි කරණවචනං. **ඔවුතොති** යථා තං න ඤායති, එවං පිහිතචිත්තො. **නිවුතො පරියොනද්ධොති** තස්සෙව වෙවචනං. තෙනාහ **''ලොකාභිභූතො''**ති. **ආසභින්ති** සෙට්ඨං ''අග්ගොහමස්මි ලොකස්සා''තිආදිනා (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) **භාසන්තො** බොධිසත්තො විය.

කෙවලං දස්සනං කිමත්ථියන්ති ආහ – **''යෙ…පෙ…. වසෙනා''**ති, තස්මිං නන්දනවනෙ අවට්ඨිතකාමභොගානුභවනවසෙනාති අත්ථො. **නරදෙවානන්ති** පුරිසභූතදෙවතානං. තෙනාහ **''දෙවපුරිසාන''**න්ති. අප්පකං අධිකං ඌනං වා ගණනූපගං නාම න හොතීති **''තික්ඛත්තුං දසන්න''**න්ති වුත්තං. ''තෙත්තිංසාන''න්ති හි වත්තබ්බෙ අයං රුළ්හී. **පරිවාරසඞ්ඛාතෙන,** න කිත්තිසඞ්ඛාතෙනාති අධිප්පායො. සීලාචාරාදිගුණනෙමිත්තිකා හි කිත්ති. ''තාවතිංසා දෙවා දීඝායුකා වණ්ණවන්තො සුඛබහුලා''ති එවමාදිවචනෙන යසෙ ඉච්ඡිතෙ අවිසෙසෙත්වාව **''යසෙන සම්පන්නාන''**න්ති සක්කා වත්තුං.

අරියසාවිකාති සොතාපන්නා. ''සකදාගාමිනී''ති කෙචි. **අධිප්පායං විවට්ටෙත්වාති** යථා ත්වං අන්ධබාලෙ මඤ්ඤසි, ධම්මසභාවො එවං න හොතීති තස්සා දෙවතාය අධිප්පායං විපරිවත්තෙත්වා. එකන්තතො සුඛං නාම නිබ්බානමෙව. කාමා හි දුක්ඛා විපරිණාමධම්මාති ඉමිනා අධිප්පායෙන **තස්සා අධිප්පායං පටික්ඛිපිත්වා.** කාමං චතුත්ථභූමකාපි සඞ්ඛාරා අනිච්චා එව, තෙ පන සම්මසනූපගා න හොන්තීති **තෙභූමක**ග්ගහණං සම්මසනයොග්ගෙන. **හුත්වාති** පුබ්බෙ අවිජ්ජමානා පච්චයසමවායෙන භවිත්වා උප්පජ්ජිත්වා. එතෙන නෙසං භාවභාගො දස්සිතො. **අභාවත්ථෙනාති** සරසනිරොධභූතෙන විද්ධංසනභාවෙන.

අනිච්චා අද්ධුවා, තතො එව ''මය්හං ඉමෙ සුඛා''ති වා න ඉච්චාති **අනිච්චා. උප්පාදවයසභාවාති** ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජනනිරුජ්ඣනසභාවා. තෙනාහ **''උප්ප…පෙ…. වෙවචන''**න්ති. පුරිමස්ස වා පච්ඡිමං කාරණවෙවචනන්ති ආහ **''යස්මා වා''**තිආදි. **තදනන්තරාති** තෙසං උප්පාදවයානං අන්තරෙ. **වෙමජ්ඣට්ඨානන්ති** ඨිතික්ඛණං වදති. යෙ පන ''සඞ්ඛාරානං ඨිති නත්ථී''ති වදන්ති, තෙසං තං මිච්ඡා. යථා හි තස්සෙව ධම්මස්ස උප්පාදාවත්ථාය භින්නා භඞ්ගාවත්ථා ඉච්ඡිතා, අඤ්ඤථා අඤ්ඤං උප්පජ්ජති, අඤ්ඤං නිරුජ්ඣතීති ආපජ්ජති, එවං උප්පන්නස්ස භඞ්ගාභිමුඛාවත්ථා ඉච්ඡිතබ්බා, සාව ඨිතික්ඛණො. න හි උප්පජ්ජමානො භිජ්ජතීති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. **වූපසමසඞ්ඛාත**න්ති අච්චන්තං වූපසමසඞ්ඛාතං **නිබ්බානමෙව සුඛං,** න තයා අධිප්පෙතා කාමාති අධිප්පායො.

නන්දනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නන්දතිසුත්තවණ්ණනා

12. නන්දතීති එත්ථ නන්දනං සප්පීතිකකාමතණ්හාකිච්චන්ති ආහ – **''තුස්සතී''**ති, තස්මා කාමපරිතොසෙන හට්ඨතුට්ඨො හොතීති අත්ථො. **පුත්තිමාති** පුත්තවා. පහූතෙ චායං මා-සද්දොති ආහ **''බහුපුත්තො''**ති. බහුපුත්තතාගහණෙන ඉදං පයොජනන්ති දස්සෙන්තො **''තස්ස හී''**තිආදිමාහ. **පූරෙන්තීති** පදං අපෙක්ඛිත්වා **ධඤ්ඤස්සාති** සාමිවචනං. **ඉති ආහාති** ඉමමත්ථං සන්ධායාහ, එවංඅධිප්පායො හුත්වාති අත්ථො. **ගොසාමිකොති** ගොමා. ඉධාපි පහූතෙ මා-සද්දො. **ගොරසසම්පත්තින්ති** ගොරසෙහි නිප්ඵජ්ජනසම්පත්තිං. **උපධීති** පච්චත්තබහුවචනං. **හීති** හෙතුඅත්ථෙ නිපාතො. නන්දයන්ති පීතිසොමනස්සං ජනයන්තීති **නන්දනා.** කාමං දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො නිප්පරියායතො කාමා ''උපධී''ති වත්තබ්බතං අරහන්ති, තස්සා පන දෙවතාය අධිප්පායවසෙනාහ **''සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො''**ති. කිලෙසවත්ථුහෙතුකත්තා සෙසපදද්වයස්ස කිඤ්චාපි සබ්බං සංසාරදුක්ඛං කිලෙසහෙතුකං, විසෙසතො පන පාපධම්මා අපායූපපත්තිං නිබ්බත්තෙන්තීති ආහ – **''කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො''**ති. **උපසංහරමානාති** උපනෙන්තා උප්පාදෙන්තා. මනුස්සජාතිකොපි දුල්ලභසාසච්ඡාදනතාය දුක්ඛබහුලො පෙතො වියාති **මනුස්සපෙතො.** මනුස්සජාතිකොපි වුත්තරූපො අනත්ථපාතිතො පරෙහි හිංසිතො සමානො නෙරයිකො වියාති **මනුස්සනෙරයිකො.**

ඵලෙන රුක්ඛතො ඵලං පාතෙන්තො විය. **තථෙව නවහාකාරෙහීති** යථා තීසු කාලෙසු නාසමරණභෙදනවසෙන පුත්තිමා පුත්තනිමිත්තං, තථෙව ගොමා ගොනිමිත්තං සොචති නවප්පකාරෙහි. පඤ්ච කාමගුණොපධීපි නරං සොචෙන්තීති යොජනා. **තස්සාති** යො උත්තරි අනුගිජ්ඣති තස්ස. **කාමයානස්සාති** ජාතකාමච්ඡන්දස්ස. **ජන්තුනොති** සත්තස්ස. **පරිහායන්ති** වෙ විනස්සන්ති වෙ. **සල්ලවිද්ධොවාති** සල්ලෙන විද්ධො විය. **රුප්පතීති** විකාරං ආපජ්ජති, සොචතීති අත්ථො. **නරස්ස සොචනා** සොකසට්ටනපච්චයො. **උපධයො නත්ථීති** කාමං කිලෙසාභිසඞ්ඛාරූපධයො තාව ඛීණාසවස්ස නත්ථෙව මග්ගාධිගමෙන නිරොධිතත්තා, ඛන්ධූපධයො පන කථන්ති? තෙපි තස්ස සඋපාදිසෙසකාලෙපි අට්ඨුප්පත්තිහෙතුභූතා න සන්තෙව, අයඤ්ච අනුපාදිසෙසකාලෙ. තෙනාහ **''සො නිරුපධි මහාඛීණාසවො''**ති.

නන්දතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා

13. පුත්තපෙමං පුත්තග්ගහණෙන ගහිතං උත්තරපදලොපෙනාති ආහ **"පුත්තපෙමසම"**න්ති. **ගොසමිතන්ති** ගොහි සමං කතං. තෙනාහ **"ගොහි සම"**න්ති. සූරියස්ස සමාති **සූරියසමා**. අවයවසම්බන්ධෙ චෙතං සාමිවචනං. අවයවො චෙත්ථ ආභා එවාති විඤ්ඤායති ''අනන්තරං ආභා''ති වුච්චමානත්තාති ආහ **"සූරියාභාය සමා"**තිආදි. මහොඝභාවෙන සරන්ති සවන්තීති **සරා,** මහන්තා ජලාසයා. **සබ්බෙ තෙ සමුද්දපරමා** ඔරිමජනෙහි අදිට්ඨපරතීරත්තා තස්ස.

නත්ථි අත්තසමං පෙමන්ති ගාථාය පඨමගාථායං වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අත්තපෙමෙන සමං පෙමං නාම නත්ථීති අයමත්ථො. අනුදකකන්තාරෙ සම්මසන්තාපං අසහන්තියා අඞ්කෙ ඨපිතපුත්තකං කන්දන්තං භූමියං නිපජ්ජාපෙත්වා තස්ස උපරි ඨත්වා මතඉත්ථිවත්ථුනා දීපෙතබ්බං. තෙනාහ – **"මාතාපිතාදයො හි ඡඩ්ඩෙත්වාපි පුත්තධීතාදයො"**ති. තථා චාහ –

> ''සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා,
> නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචි;
> එවං පියො පුථු අත්තා පරෙසං,
> තස්මා න හිංසෙ පරමත්තකාමො''ති. (සං. නි. 1.119; උදා. 41; නෙත්ති. 113);

ධඤ්ඤෙන සමං ධනං නාම නත්ථි, යස්මා තප්පටිබද්ධා ආහාරූපජීවීනං සත්තානං ජීවිතවුත්ති. **තථාරූපෙ කාලෙ**ති දුබ්භික්ඛකාලෙ. **එකදෙසංයෙව ඔභාසන්තී**ති එකස්මිං ඛණෙ චතූසු මහාදීපෙසු ඔභාසං ඵරිතුං අසමත්ථත්තා සූරියස්සපි, පගෙව ඉතරෙසං. බොධිසත්තස්ස උදයබ්බයස්ස ඤාණානුභාවෙන සකලජාතිඛෙත්තං එකාලොකං අහොසීති ආහ **"පඤ්ඤා…පෙ…. සක්කොතී"**ති. **තමං විධමතී**ති පුබ්බෙනිවාසඤාණාදයො පඤ්ඤා යත්ථ පවත්තන්ති, තමනවසෙසං බ්‍යාපෙත්වා එකප්පහාරෙන පවත්තනතො. **"චුට්ඨියා පන පවත්තමානාය යාව ආභස්සරභවනා"**ති පචුරවසෙන වුත්තං.

නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා

14. ඛෙත්තතො විවාදා සත්තෙ තායතීති **ඛත්තියො. වදති** දෙවතා අත්තනො අජ්ඣාසයවසෙන. **ද්විපදාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන චතුප්පදභරියපුත්තා ගහිතා. **බුද්ධාදයොති ආදි**-සද්දෙන ආජානීයසුස්සූසභරියස්සවපුත්තා. **ද්විපදානං සෙට්ඨො**ති එත්ථ ද්විපදානං එව සෙට්ඨොති නායං නියමො ඉච්ඡිතො, සෙට්ඨො එවාති පන ඉච්ඡිතො, තස්මා සම්බුද්ධො ද්විපදෙසු අඤ්ඤෙසු තත්ථ ච උප්පජ්ජනතො සෙට්ඨො එව සබ්බෙසම්පි උත්තරිතරස්ස අභාවතොති අයමෙත්ථ අත්ථො. තෙනාහ **"උප්පජ්ජමානො පනෙසා"**තිආදි. කාරණාකාරණං ආජානාතීති **ආජානීයො. ගණ්හාපෙථා**ති යථා උදකො න තෙමිස්සති, එවං වාළං ගණ්හාපෙථ. ''අසුස්සූසා''ති කෙචි පඨන්ති. **ආසුණමානො**ති සප්පටිස්සවො හුත්වා වචනසම්පටිච්ඡකො.

ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සණමානසුත්තවණ්ණනා

15. **ඨිතෙ මජ්ඣන්හිකෙ**ති පුබ්බද්ධං නික්ඛමිත්වා අපරද්ධං අප්පත්වා ඨිතමජ්ඣන්හෙ. **සන්නිසීවෙසූ**ති පරිස්සමවිනොදනත්ථං සබ්බසො සන්නිසීදන්තෙසු. ද-කාරස්ස හි ව-කාරං කත්වා නිද්දෙසො. තෙනාහ **"සන්නිසින්නෙසු විස්සමමානෙසූ"**ති. **සබ්බසත්තානන්ති** සබ්බෙසඤ්ච ආහාරූපජීවිතසත්තානං සම්මතාපනෙ සන්තත්තකායානං **ඉරියාපථදුබ්බලාකාලො**ති ඨානාදිඉරියාපථස්ස අසමත්ථකාලො. **සණති වියා**ති සද්දං කරොති විය, යථා තං අඤ්ඤම්පි මහාවනං වක්ඛමානනයෙන. තෙනාහ **"තප්පටිභාගං නාමෙත"**න්ති **ඡිද්දවෙණුපබ්බානන්ති** රන්ධජාතකීචකමහාවෙළුපබ්බානං. **දුතියකං** සහායං අලභන්ති අනභිරතිපරිතස්සනාය එවමාහ. **අනප්පකං සුඛ**න්ති විපුලං උළාරං විවෙකසුඛං.

එකවිහාරතාය **සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස.** තෙන කායවිවෙකං දස්සෙති. අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදිප්පහානෙන **සන්තචිත්තස්ස.** තෙන චිත්තවිවෙකං දස්සෙති. සංසාරෙ භයං ඉක්ඛනතො **භික්ඛුනො** උභයවිවෙකසම්පන්නස්ස, තතො එව උත්තරිං මනුස්සධම්මතො රතිං ලාභිනො. **අමානුසී රතී**ති භාවනාරති. **පුරතො**ති පුරිමභාගෙ. **පච්ඡතො**ති පච්ඡිමභාගෙ. **අපරො**ති අඤ්ඤො. **පුරතො**ති වා අනාගතෙ, අනාගතං ආරබ්භාති අත්ථො. **පච්ඡතො**ති අතීතෙ අතීතං ආරබ්භ පටිපත්තියා විබාධනතො. **පරො**ති කොධො චිත්තපටිදූසනතාය. න පරොති **අපරො,** ලොභො, සො **චෙ න විජ්ජති.** එතෙන අනාගතප්පජප්පනාය අතීතානුසොචනාය ච අභාවං දස්සෙති. **අතීව ඵාසු හවතීති** නීවරණපෙටියකස්ස කාමච්ඡන්දස්ස විගමෙන වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස ඣානස්ස වසෙන අතිවිය ඵාසුවිහාරො හොති. **එකස්ස වසතො වනෙ**ති තණ්හාදුතියිකාභාවෙන එකස්ස අරඤ්ඤෙ විවෙකවාසං වසතො. **සෙසං තාදිසමෙවා**ති සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පඨමගාථායං වුත්තසදිසමෙව.

සණමානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා

16. පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානොති එත්තකං පාඨං සඞ්ඛිපිත්වා **“නිද්දං ඔක්කමිතා”**ති වුත්තං. කිරියාමයචිත්තෙහි අවොමිස්සො භවඞ්ගසොතො **අබ්‍යාකතනිද්දා**. සා හි ඛීණාසවානං උප්පජ්ජනාරහා, තස්සා පුබ්බභාගාපරභාගෙසු…පෙ. … උප්පන්නං ථිනමිද්ධං ඉධාධිප්පෙතා නිද්දා, සා අඛීණාසවානං යෙභුය්‍යෙන අනියතකාලා, තබ්බිධුරනියතසබ්භාවං දස්සෙන්තො **“අතිච්ඡාත…පෙ…. ආගන්තුකං ආලසිය”**න්ති ආහ. කායාලසියපච්චයා වීරියස්ස පටිපක්ඛභූතා චත්තාරො අකුසලක්ඛන්ධා **තන්දී** නාම. **තන්දීති** සභාවනිද්දෙසො. **තන්දියනාති** ආකාරනිංද්දෙසො. **තන්දීමනතාති** තන්දීභූතචිත්තතා. **ආලස්‍යන්ති** අලසභාවාහරණං. **ආලස්‍යායිතත්තන්ති** අලසභාවප්පත්ති. **කායවිජම්භනාති** කායස්ස විනාමනා. **අකුසලපක්ඛා උක්කණ්ඨිතතාති** අකුසලපක්ඛියා අනභිරති. **භත්තකිලමථොති** යථාවුත්තස්ස භත්තවත්ථුකස්ස ආහාරස්ස වසෙන සරීරෙ උප්පජ්ජනකඛෙදො. **උපක්කිලිට්ඨයොති** පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙන උපක්කිලිට්ඨචිත්තො. චිත්තස්ස අසමාහිතත්තා **නිවාරිතපාතුභාවො**. අරියමග්ගස්ස ජොතනං නාම උප්පජ්ජනමෙවාති ආහ **“න ජොතති , න පාතුභවතීති අත්ථො”**ති. න හි අරියමග්ගො ජොතිඅජොතිනාමො පවත්තති.

මග්ගසහජාතවීරියෙනාති ලොකියලොකුත්තරමග්ගසහජාතවීරියෙන. මිස්සකමග්ගො හි ඉධ අධිප්පෙතො. **නීහරිත්වාති** නීහරණහෙතු. හෙතුඅත්ථො හි අයං **ත්වා**-සද්දො ‘‘පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.271) විය. තෙන ‘‘මග්ගො විසුජ්ඣතී’’ති වචනං සමත්ථිතං හොති. ‘‘අරියමග්ගං විසුජ්ඣතී’’ති කෙචි පඨන්ති.

නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුක්කරසුත්තවණ්ණනා

17. දුක්ඛං තිතික්ඛන්ති **දුත්තිතික්ඛං**. තඤ්ච දුක්ඛමං දුස්සහනං ආරම්භවසෙන දුක්කරං, අනුයුඤ්ජනවසෙන දුත්තිතික්ඛන්ති. **අබ්‍යත්තෙනාති** සාමඤ්ඤස්ස උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ ජානනසමත්ථාය වෙය්‍යත්තියසඞ්ඛාතාය පඤ්ඤාය අභාවතො න බ්‍යත්තෙන. තෙනාහ **“බාලෙනා”**ති. යස්මිං ධම්මෙ සති සමණොති වුච්චති, තං සාමඤ්ඤන්ති ආහ **“සමණධම්මො”**ති. **ඉමිනාති** ‘‘දුක්කරං දුත්තිතික්ඛඤ්ච, අබ්‍යත්තෙන ච සාමඤ්ඤ’’න්ති ඉමිනා ගාථද්ධෙන **ඉදං දස්සෙතීති** ඉදං ඉදානි වුච්චමානං අත්ථජාතං දස්සෙති. **අභිදන්තන්ති** අභිභවනදන්තං, උපරිදන්තන්ති අත්ථො. සො හි ඉතරං මුසලං විය උදුක්ඛලං විසෙසතො කස්සචි බාදනකාලෙ අභිභුය්‍ය වත්තති. **ආධායාති** නිප්පීළනවසෙනෙව ඨපෙත්වා. **තාලුං ආහච්චාති** තාලුපදෙසමාහනිත්වා විය. **චෙතසාති** කුසලචිත්තෙන. **චිත්තන්ති** අකුසලචිත්තං. **අභිනිග්ගණ්හිත්වාති** යථා අතිසමුදාචාරො න හොති, එවං විබාධනවසෙන නිග්ගහෙත්වා. **ආපාණකොටිකන්ති** පාණකොටිපරියොසානං, පරිජීවන්ති අත්ථො. සම්බාධෙතීති **සම්බාධො,** අන්තරායිකො. **බහූ පරිස්සයාති** අයොනිසො කාමවිතක්කාදිවසෙන.

පජ්ජති චිත්තමෙත්ථාති පදං, ආරම්මණං. ඉරියාපථං එව පදං **ඉරියාපථපදං.**

ගීවා චත්තාරො පාදාති **ගීවපඤ්චමානි. සමොදහන්ති** වා සමොධානහෙතූති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ – **“සමොදහිත්වා වා”**ති, සම්මා ඔධාය අන්තො පවෙසෙත්වාති අත්ථො. **සකෙ ආරම්මණකපාලෙති** ගොචරජ්ඣත්තං වදති. **සමොදහන්ති** සමොදහන්තො. **අනිස්සිතොති** තෙභූමකධම්මෙසු කඤ්චිපි ධම්මං තණ්හාදිට්ඨාභිනිවෙසවසෙන අනිස්සිතො. **අවිහිංසමානො** විහිංසානිමිත්තානං පජහනෙන. **උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙනාති** සීලබ්‍යසනතො උද්ධරණරූපෙ සණ්ඨිතෙන, කරුණායුත්තෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **“කාරුඤ්ඤතං පටිච්චා”**ති.

දුක්කරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. හිරීසුත්තවණ්ණනා

18. **නිසෙධෙතීති** නිවාරෙති පවත්තිතුං න දෙති. **පුච්ඡති** දෙවතා. **අපහරන්තොති** අපනෙන්තො, යථා සබ්බෙන සබ්බං අක්කොසවත්ථු න හොති, එවං පරිහරන්තොති අත්ථො. **බුජ්ඣති** සාරථිවිධං. **අත්තනි නිපාතං න දෙති,** ආජානීයො හි යුත්තං පජානාති. අභූතෙන **අභූතක්කොසෙන පරිමුත්තො නාම නත්ථි** බාලානඤ්ච ජනානං පරාපවාදෙ යුත්තපයුත්තභාවතො. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘නින්දන්ති තුණ්හිමාසීනං, නින්දන්ති බහුභාණිනං;
> මිතභාණිම්පි නින්දන්ති, නත්ථි ලොකෙ අනින්දිතො’’ති. (ධ. ප. 227);

තනුයාති වා කතිපයා. තෙනාහ **“අප්පකා”**ති. **සදා සතාති** හිරිනිසෙධභාවෙ කාරණවචනං. **පප්පුයයාති** පත්වා අධිගන්ත්වා. වානතො නික්ඛන්තත්තා **නිබ්බානං,** අසඞ්ඛතධාතු.

හිරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුටිකාසුත්තවණ්ණනා

19. **අන්තොති** කුච්ඡිඅබ්භන්තරෙ. **වසනට්ඨානට්ඨෙනාති** වසනභාවෙන. **කුලපවෙණින්ති** කුලාචාරං කුලතන්තිං. **සන්තානකට්ඨෙනාති** කුලසන්තතියා බන්ධනභාවෙන . එවං සබ්බපදෙහි පුච්ඡිතත්ථස්ස අනුජානනවසෙන **“එකංසවචනෙ නිපාතො”**ති වුත්තං. ආපාදිකා පොසිකා මාතුච්ඡා මහාපජාපති මාතා එවාති කත්වා **“පහාය පබ්බජිතත්තා”**ති අවිසෙසතො වුත්තං. පහාය පබ්බජිතත්තා නත්ථීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. පුන මාතුකුච්ඡිවාසාදීනං අභාවවචනෙනෙව වට්ටම්හි බන්ධනස්ස අභාවො දීපිතො හොතීති න ගහිතො. අයං කිර දෙවතා යථා පුථුජ්ජනා බුද්ධානං ගුණෙ න ජානන්ති, එවං න ජානාති, තස්මා **“මයා සන්නාහං බන්ධිත්වා”**තිආදිමාහ.

කුටිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

20. තපනභාවෙන තපනොදකත්තා **තපොදාති** තස්ස රහදස්ස නාමං. තෙනාහ **“තත්තොදකස්ස රහදස්සා”**ති. **තතොති** නාගභවනෙ උදකරහදතො තපොදා නාම නදී සන්දති. සා හි නදී භූමිතලං ආරොහති. ‘‘එදිසා ජාතා’’ති වචනසෙසො. **පෙතලොකොති** ලොහකුම්භිනිරයා ඉධාධිප්පෙතාති වදන්ති. රහදස්ස පන ආදිතො පබ්බතපාදවනන්තරෙසු බහූ පෙතා විහරන්ති, ස්වායමත්ථො **පෙතවත්ථුපාළියා ලක්ඛණසංයුත්තෙන** ච දීපෙතබ්බො. **යතායන්ති** යතො රහදතො අයං. **සාතොදකොති** මධුරොදකො. **සෙතොදකොති** පරිසුද්ධොදකො, අනාවිලොදකොති අත්ථො. **තතොති** තපොදානදිතො.

සමිද්ධොති අවයවානං සම්පුණ්ණතාය සංසිද්ධියාව සම්මා ඉද්ධො. තෙනාහ **“අභිරූපො”**තිආදි. පධානෙ සම්මසනධම්මෙ නියුත්තො, තං වා එත්ථ අත්ථීති **පධානිකො.** සෙනාසනං සුට්ඨපිතද්වාරවාතපානං, තෙසං පිදහනෙන **උතුං ගාහාපෙත්වා.**

පුබ්බාපයමානොති න්හානතො පුබ්බභාගෙ විය වොදකභාවං ආපජ්ජමානො ගමෙන්තො. අවත්තං පටික්ඛිපිත්වා වත්තං දස්සෙතුං **“තත්ථ…පෙ…. න ඔතරිතබ්බ”**න්ති පඨමං වුත්තං. **සබ්බදිසාපලොකනං** යථා න්හායනට්ඨානස්ස මනුස්සෙහි විවිත්තභාවජානනත්ථං. **ඛාණුආදිවවත්ථාපනං** චීවරාදීනං ඨපනත්ථං උදකසමීපෙති අධිප්පායො. **උක්කාසනං** අමනුස්සානං අපගමනත්ථං. **අවකුජ්ජට්ඨානං** තඞ්ඛණෙපි උපරිමකායස්ස උජුකං අවිවටකරණත්ථං. **චීවරපිට්ඨෙයෙව ඨපෙතබ්බං** යත්ථ වා තත්ථ වා අට්ඨපෙත්වා. **උදකන්තෙති** උදකසමීපෙ. **සින්නට්ඨානන්ති** සෙදගතපදෙසො. **පසාරෙතබ්බං** තස්ස සුක්ඛාපනත්ථං. **සංහරිත්වා ඨපනං** පුන සුඛෙන ගහෙත්වා නිවාසනත්ථං. **නාභිප්පමාණමත්තං ඔතරණං** තාවතා උදකපටිච්ඡාදිලක්ඛණප්පත්තතො. **වීචිං අනුට්ඨාපෙන්තෙනාතිආදි** සංයතකාරිතාදස්සනං. **නිවාසනං පරික්ඛිපිත්වාති** අන්තරවාසකං කටිප්පදෙසස්ස යථා පරිතො හොති, එවං ඛිපිත්වා පරිවසිත්වා.

සරීරවණ්ණොපි විප්පසීදි සම්මදෙව භාවනානුස්සතිම්පි වින්දන්තස්සාති අධිප්පායො. **සමනං නිග්ගහෙතුන්ති** කිලෙසවසං ගතං අත්තනො චිත්තං නිග්ගණ්හිතුං. **කාමූපනීතාති** කාමං උපගතචිත්තා. අථ වා කිලෙසකාමෙන ඵෙරෙ උපනීතචිත්තා.

අපරිභුඤ්ජිත්වාති අනනුභොත්වා. අනුභවිතබ්බන්ති අත්ථතො ආපන්නමෙවාති ආහ **“පඤ්චකාමගුණෙ”**ති . **භික්ඛසීති** යාචසි. තඤ්ච භික්ඛාචරියවසෙනාති ආහ **“පිණ්ඩාය චරසී”**ති. කාමපරිභොගගරුගමනකාලො නාම විසෙසතො පඨමයොබ්බනාවත්ථාති ආහ **“දහරයොබ්බනකාලො”**ති. **ඔභග්ගෙනාති** මජ්ඣෙ සංභග්ගකායෙන. ජිණ්ණකාලෙ හි සත්තානං කටියං කායො ඔභග්ගො හොති.

වොති නිපාතමත්තං ‘‘යෙ හි වො අරියා’’තිආදීසු විය. **සත්තානන්ති** සාමඤ්ඤවචනං, න මනුස්සානං එව. **දෙහනික්ඛෙපනන්ති** කළෙවරට්ඨපිතට්ඨානං. නත්ථි එතෙසං නිමිත්තන්ති **අනිමිත්තා,** ‘‘එත්තකං අයං ජීවතී’’තිආදිනා සඤ්ජානනනිමිත්තරහිතාති අත්ථො. **න නායරෙති** න ඤායන්ති. **ඉතො පරන්ති** එත්ථ **පරන්ති** අඤ්ඤං කාලං. තෙන ඔරකාලස්සපි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. පරමායුනො ඔරකාලෙ එව චෙත්ථ පරන්ති අධිප්පෙතං තතො පරං සත්තානං ජීවිතස්ස අභාවතො. **වවත්ථානාභාවතොති** කාලවසෙන වවත්ථානාභාවතො. **වවත්ථානන්ති** චෙත්ථ පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො, න අසඞ්කරතො වවත්ථානං, නිච්ඡයො වා. **අබ්බුදපෙසීති**ආදීසු අබ්බුදකාලො පෙසිකාලොතිආදිනා කාල-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. **කාලොති** ඉධ පුබ්බණ්හාදිවෙලා අධිප්පෙතා. තෙනාහ **පුබ්බණ්හෙපි මීතිආදි** . ඉධෙව

දෙහෙන පතිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **අනෙකප්පකාරතොති** නගරෙ ජාතානං ගාමෙ, ගාමෙ ජාතානං නගරෙ, වනෙ ජාතානං ජනපදෙ, ජනපදෙ ජාතානං වනෙතිආදිනා අනෙකප්පකාරතො. **ඉතො චුතෙනාති** ඉතො ගතිතො චුතෙන. **ඉධ** ඉමිස්සං ගතියං. **යන්තෙ යුත්තගොණො වියාති** යථා යන්තෙ යුත්තගොණො යන්තං නාතිවත්තති, එවං කාලො ගතිපඤ්චකන්ති එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

අයං කාලොති අයං මරණකාලො. **පච්ඡිමෙ කාලෙති** පච්ඡිමෙ වයෙ. **තිස්සො වයොසීමාති**. පඨමාදිකා තිස්සො වයස්ස සීමා අතික්කන්තෙන. පුරිමානං හි ද්වින්නං වයානං සබ්බසො සීමා අතික්කමිත්වා පච්ඡිමස්ස ආදිසීමං අතික්කන්තො තථා වුත්තො. **"අයඤ්හි සමණධම්මො…පෙ…. න සක්කා කාතු"**න්ති වත්වා තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තදා හි"**තිආදි වුත්තං. **ගණ්හිතුන්ති** පාළිතො අත්ථතො ච හදයෙ ඨපනවසෙන ගණ්හිතුං. **පරිහුඤ්ජිතුන්ති** වුත්තධම්මපරිහරණසුඛං අනුභවිතුං. එකස්ස කථනතො පඨමං ගාථං සුත්තං වා උස්සාරෙති, තස්මිං නිට්ඨිතෙ ඉතරො ධම්මකථිකො තංයෙව විත්ථාරෙන්තො ධම්මං කථෙති, අයං **සරභාණධම්මකථා**. සුත්තගෙය්‍යානුසාරෙන යාව පරියොසානා උස්සාරණං **සරභඤ්ඤධම්මකථා. "මා මං කාලො උපච්චගා"**ති වදන්තො "සමණධම්මස්ස කරණස්ස අයං මෙ කාලො"ති කථෙති, තතො පරො "පච්ඡිමවයො අඤ්ඤො කාලො"ති කථෙති. **"කාලං වොහං…පෙ…. තස්මා අභුත්වා භික්ඛාමී"**ති වදන්තො අත්තනා කතං පටිපත්තිඤ්ච සහෙතුකං සානිසංසං කථෙති.

තං ගාරවකාරණං සන්ධාය. **එතන්ති** "අථ ඛො සා දෙවතා පථවියං පතිට්ඨහිත්වා"ති එතං වුත්තං. **දහරො ත්වන්තිආදිමාහ** ලොභාභිභූතතාය අධිගතත්තා. **සබ්බසම්පත්තියුත්තොති** භොගසම්පදා පරිවාරසම්පදාති සබ්බසම්පත්තීහි යුත්තො. **අලඞ්කාරපරිහාරන්ති** අලඞ්කාරකරණං. **අනික්කීළිතාවීති** අකීළිතපුබ්බො. කීළනඤ්චෙත්ථ කාමානං පරිභොගොති ආහ **"අභුත්තාවී"**ති. **අකතකාමකීළොති** අකතකාමානුභවනප්පයොගො. සයං අත්තනා එව දිස්සන්තීති සන්දිට්ඨා, සන්දිට්ඨා **එව සන්දිට්ඨිකා,** අත්තපච්චක්ඛතො සන්දිට්ඨිකා. පකට්ඨො කාලො පත්තො එතෙසන්ති කාලිකා, තෙ **කාලිකෙ**.

චිත්තානන්තරන්ති ඉච්ඡිතචිත්තානන්තරං, ඉච්ඡිතිච්ඡිතාරම්මණාකාරෙති අත්ථො. තෙනෙවාහ **"චිත්තානන්තරං ඉච්ඡිතිච්ඡිතාරම්මණානුභවනං න සම්පජ්ජතී"**තිආදි. **චිත්තානන්තරං ලද්ධබ්බතායාති** අනන්තරිතසමාධිචිත්තානන්තරං ලද්ධබ්බඵලතාය. **සමොහිතෙසුපීති** සමාහතෙසුපි. **සම්පන්නකාමස්සාති** සමිද්ධකාමස්ස. **චිත්තකාරා** රූපලාභෙන, **පොත්ථකාරා** පටිමාකාරකා, **රූපකාරා** දන්තරූපකට්ඨරූප-ලොහරූපාදිකාරකා. **ආදිසද්දෙන** නානාරූපවෙසධාරීනං නටාදීනං සඞ්ගහො. **සෙසද්වාරෙසූති** එත්ථ ගන්ධබ්බමාලාකාරසූපකාරාදයො වත්තබ්බා.

සොති සමිද්ධිත්ථෙරො. **සමොහිතසම්පත්තිනාති** සඞ්ගාහභොගූපකරණසම්පත්තිනා. **පත්තබ්බදුක්ඛස්සාති** කාමානං ආපජ්ජනරක්ඛණවසෙන ලද්ධබ්බස්ස කායිකචෙතසිකදුක්ඛස්ස. **උපායාසස්සාති** දළ්හපරිස්සමස්ස විරතස්ස. "විස්සාතස්සා"ති කෙචි. **"පච්චවෙක්ඛණඤාණෙනා"**ති කෙචි පඨන්ති. අසුකස්මිං නාම කාලෙ ඵලං හොතීති එවං උදික්ඛිතබ්බො නස්ස කාලොති **අකාලො. එත්ථාති** එතෙසු නවසු ලොකුත්තරධම්මෙසු. **එහිපස්සවිධින්ති** "එහි පස්සා"ති එවං පවත්තවිධිවචනං. උපනෙතබ්බොති වා උපනෙය්‍යො, සො එව **ඔපනෙය්‍යිකො. විඤ්ඤූහීති** විඤූහි පටිවිද්ධසච්චෙහි. තෙ එකංසතො උග්ඝටිතඤ්ඤූආදයො හොන්තීති ආහ **"උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීහී"**ති. "පච්චත්ත"න්ති එතස්ස පතිඅත්තනීති භුම්මවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ **"අත්තනි අත්තනී"**ති.

සබ්බපදෙහි සම්බන්ධොති "කථං ආදීනවො එත්ථ භියොයා, කථං අකාලිකො"තිආදිනා සබ්බෙහි පච්චෙකං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

නවොති තරුණො න චිරවස්සො. යෙ භික්ඛුනොවාදකලක්ඛණප්පත්තා, තෙ සන්ධාය **"වීසතිවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො"**ති වුත්තං. ඉධ සාසනං නාම සික්ඛත්තයසඞ්ගහං පිටකත්තයන්ති ආහ **"ධම්මෙන හී"**තිආදි. තත්ථ ධම්මෙන විනයො එත්ථ විනා දණ්ඩසත්ථෙහීති **ධම්මවිනයො**. ධම්මාය විනයො එත්ථ න ආමිසත්ථන්ති ධම්මවිනයො. ධම්මතො විනයො න අධම්මතොති ධම්මවිනයො. ධම්මො වා භගවා ධම්මස්සාමී ධම්මකායත්තා, තස්ස ධම්මසඤ්ඤිතස්ස සත්ථු විනයො, න තක්කිකානන්ති ධම්මවිනයො. ධම්මෙ විනයො න අධම්මෙ විනයො. ධම්මො ච සො යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ සත්තෙ අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති, සබ්බෙ සංකිලෙසතො විනෙතීති විනයො චාති ධම්මවිනයො. තෙනාහ **"උභයම්පෙතං සාසනස්සෙව නාම"**න්ති.

ධම්මවිනයොති ධම්මෙන යුත්තො විනයොති ධම්මවිනයො ආජඤ්ඤරථො විය. ධම්මො ච විනයො චාති වා ධම්මවිනයො, තං **ධම්මවිනයං**. ධම්මවිනයානඤ්හි සත්ථුභාවවචනතො ධම්මවිනයත්තසංසිද්ධි ධම්මවිනයානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසෙසනතො. අභිධම්මෙපි විනයවචනන්ති ධම්මවිනයද්වයසිද්ධි, දෙසිතපඤ්ඤත්තවචනතො ධම්මවිනයසිද්ධි. ධම්මො චතුධා දෙසිතො සන්දස්සන-සමාදාපන-සමුත්තෙජන-සම්පහංසනවසෙන, විනයො චතුධා පඤ්ඤත්තො සීලාචාරතො පරාජිතවසෙන. ධම්මචරියා සකවිසයො, විනයපඤ්ඤත්ති බුද්ධවිසයො. පරියායෙන දෙසිතො ධම්මො, නිප්පරියායෙන පඤ්ඤත්තො විනයො. ධම්මදෙසනා අධිප්පායත්ථප්පධානා, විනයපඤ්ඤත්ති වචනත්ථප්පධානා. පරමත්ථසච්චප්පධානො ධම්මො, සම්මුතිසච්චප්පධානො විනයො. ආසයසුද්ධිපධානො ධම්මො, පයොගසුද්ධිපධානො විනයො.

කිරියද්වයසිද්ධියා ධම්මවිනයසිද්ධි. ධම්මෙන හි අනුසාසනසිද්ධි, විනයෙන ඔවාදසිද්ධි. ධම්මෙන ධම්මකථාසිද්ධි, විනයෙන අරියතුණ්හීභාවසිද්ධි. සාවජ්ජද්වයපරිවජ්ජනතො ධම්මවිනයසිද්ධි. ධම්මෙන හි විසෙසතො පකතිසාවජ්ජපරිච්චාගසිද්ධි, විනයෙන පඤ්ඤත්තිසාවජ්ජපරිච්චාගසිද්ධි. ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණාසාධාරණගුණද්වයසිද්ධි. බහුස්සුතසුතපසන්නද්වයතො පරියත්ති-පරියාපුණන-ධම්මවිහාර-විභාගතො ධම්මධරවිනයධරවිභාගතො ච ධම්මවිනයද්වයසිද්ධි, සරණද්වයසිද්ධියා ධම්මවිනයද්වයසිද්ධි. ඉධ සත්තානං දුවිධං සරණං ධම්මො අත්තා ච. තත්ථ ධම්මො සුචිණ්ණො සරණං. ''ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි''න්ති (ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102; 1.15.385) හි වුත්තං. සුදන්තො අත්තාපි සරණං ''අත්තා හි අත්තනො නාථො''ති (ධ. ප. 160, 380) වචනතො. තෙන වුත්තං ''සරණද්වයසිද්ධියා ධම්මවිනයසිද්ධී''ති. තත්ථ යතස්ස ධම්මසිද්ධි, යතො ච විනයසිද්ධි, තදුභයං දස්සෙන්තො ආහ – **''ධම්මෙන හෙත්ථ ද්වෙ පිටකානි වුත්තානි, විනයෙන විනයපිටක''**න්ති. **අධුනා ආගතො** ඉදානෙව න චිරස්සෙව උපගතො.

මහන්තෙ ඨානෙ ඨපෙත්වාති මහෙසක්ඛතාදස්සනත්ථං අත්තනො පරිවාරෙන මහන්තට්ඨානෙ ඨපිතභාවං පවෙදෙත්වා. **මහතියාති** උපසඞ්කමනවන්දනාදිවචනාපජ්ජනවසෙන සමාචිණ්ණාය. සබ්බෙපි කිර නිසීදන්තා තං ඨානං ඨපෙත්වාව නිසීදන්ති. **ථිරකරණවසෙනාති** දළ්හීකරණවසෙන. අයං කිර දෙවතා ඤාණසම්පන්නා මානජාතිකා, තස්මා නායං මානං අප්පහාය මම දෙසනං පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොතීති මානනිග්ගණ්හනත්ථං ආදිතො දුවිඤ්ඤෙය්‍යං කථෙන්තො භගවා ''අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිනො''තිආදිනා තාය ඤාතුමිච්ඡිතකාමානං කාලිකාදිභාවං, ධම්මස්ස ච සන්දිට්ඨිකාදිභාවං විභාවෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි.

අක්ඛෙය්‍යතොති ගිහිලිඞ්ගපරියායනාමවිසෙසාදිවසෙන තථා තථා අක්ඛාතබ්බතො. තෙනාහ **''කථානං වත්ථුභූතතො''**ති. **එතෙසන්ති** සත්තානං. **පතිට්ඨිතාති** පවත්තිතා ආසත්තා. පඤ්චන්නං කාමසඞ්ගාදීනං වසෙන ආසත්තා හොන්තු, ඉතරෙසං පන කථන්ති? අනිට්ඨඞ්ගතොපි හි ''ඉදං නු ඛො''තිආදිනා කඞ්ඛතො තත්ථ ආසත්තො එව නාම අවිජහනතො, තථා වික්ඛෙපගතො වික්ඛෙපවත්ථුස්මිං, අනුසයානං පන ආසත්තභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **මච්චුනො යොගන්ති**, මච්චුබන්ධනං, මරණධම්මතන්ති අත්ථො. යස්මා අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකා අනතීතමරණත්තා මච්චුනා යථාරුචි පයොජෙතබ්බා, තත්ථ තත්ථ උපරූපරි ච ඛිපිතාය ආණාය අබ්භන්තරෙ එව හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''පයොගං…පෙ.… ආගච්ඡන්ති''**ති. යස්මා තෙභූමකා ධම්මා කමනීයට්ඨෙන කාමා, නෙසම්පි කාලස්ස ලද්ධබ්බතාය කාලිකතා ඉධ අක්ඛෙය්‍යවචනෙන පවෙදිතා. තෙනාහ – **''එවමිමාය ගාථාය කාලිකා කාමා කථිතා''**ති. සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා කමනීයා, යස්මා ච කාලිකානං කාමානං තථාසභාවතා කථිතා. අයම්පි ගාථා තදත්ථමෙව දීපෙතීති ඉමාය තෙ කථිතා එව හොන්ති. යෙ ච සත්තා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු දිට්ඨිතණ්හාදිවසෙන පතිට්ඨිතා ''ඉත්ථී, පුරිසො, අහං, මමා''ති ච අභිනිවිසිය කාමෙ පරිභුඤ්ජන්ති, තෙ මරණං නාතිවත්තන්ති. එවම්පෙත්ථ කාමානං කාලිකත්ථො කථිතොති ආහ **''කාලිකා කාමා කථිතා''**ති.

අයං ඤාතපරිඤ්ඤාති රූපාරූපධම්මෙ ලක්ඛණාදිතො ඤාතෙ කත්වා පරිච්ඡින්දනපඤ්ඤා. තෙනාහ **''එවං ඤාතං කත්වා''**තිආදි. පදට්ඨානග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ තෙසං රූපාරූපධම්මානං පච්චයො ගහිතොති පච්චයපරිග්ගහස්සපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තීරෙති** තුලෙති වීමංසති. **ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහීති** ඉමිනා මත්ථකප්පත්තං මහාවිපස්සනං දස්සෙති. තෙ පන ආකාරා විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාය වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. ''අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පජහති''තිආදිනා විපස්සනාක්ඛණෙපි එකදෙසෙන පහානං ලබ්භතෙව, අනවසෙසතො පන පහානවසෙන පහානපරිඤ්ඤං දස්සෙන්තො ආහ **''අග්ගමග්ගෙන …පෙ.… අයං පහානපරිඤ්ඤා''**ති. තථා ච ආහ **''එවං තීහි පරිඤ්ඤාහී''**තිආදි.

අක්ඛාතාරන්ති අක්ඛාතබ්බං, න අක්ඛෙය්‍යකං. තෙනාහ **''කම්මවසෙන කාරක''**න්තිආදි. **කාරකන්ති** ච සාධනමාහ. **න මඤ්ඤතීති** වා මඤ්ඤනං නප්පවත්තෙති **අක්ඛාතාරන්ති** ඛීණාසවං. අථ වා **තඤ්හි තස්ස න හොතීති** තං කාරණං තස්ස ඛීණාසවස්ස න හොති න විජ්ජති, **යෙන** දිට්ඨිතණ්හාදිකාරණෙන **අක්ඛෙය්‍යං** ඛන්ධපඤ්චකං ''තිස්සො''ති වා ''ඵුස්සො''ති වා ''ඉත්ථී''ති වා ''පුරිසො''ති වා අභිනිවිස්ස වදෙය්‍යාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. මනුස්සනාගාදීහි පූජනීයත්තා ''යක්ඛො''ති සබ්බදෙවානං සාධාරණවචනන්ති දෙවධීතාපි ''යක්ඛී''ති වුත්තා. **අක්ඛෙය්‍යන්ති** පහානපරිඤ්ඤාය පහානමග්ගො, තස්ස ආරම්මණභූතං නිබ්බානම්පි ගහිතං. **න මඤ්ඤතීති** ඛීණාසවස්ස අස්ස ඵලප්පත්තීති ආහ **''නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො කථිතො''**ති.

විසෙසීති විසෙසජාතිආදිවසෙන සෙය්‍යොති අත්ථො. **තෙසු ගහිතෙසූති** තෙසු සෙය්‍යමානාදීසු තීසු මානෙසු ගහිතෙසු. තයො සෙය්‍යමානා, තයො සදිසමානා, තයො හීනමානා ගහිතාව හොන්ති. **සො පුග්ගලොති** සො අප්පහීනමඤ්ඤනපුග්ගලො. **තෙනෙව මානෙන** හෙතුභූතෙන. **උපඩ්ඪගාථායාති** පුරිමද්ධෙන පන වත්ථුකාමා වුත්තාති ආහ **''කාලිකා කාමා කථිතා''**ති.

විධීයති විසදිසාකාරෙන ඨපීයතීති **විධා,** කොට්ඨාසො. **කථංවිධන්ති** කථං පතිට්ඨිතං, කෙන පකාරෙන පවත්තිතන්ති අත්ථො. විදහනතො හීනාදිවසෙන විවිධෙනාකාරෙන දහනතො උපධාරණතො **විධා,** මානො. **මානෙසූති** නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, මානහෙතූති අත්ථො. **න චලතීති** න වෙධති අත්තනො පරිසුද්ධපකතිං අවිජහනතො.

පඤ්ඤා ''සඞ්ඛා''ති ආගතා, පඤ්ඤාති යොනිසො පටිසඞ්ඛානං. **සඞ්ඛායකොති** සඞ්කලනපදුප්පාදනාදි-පිණ්ඩගණනාවසෙන ගණකො **පපඤ්චසඞ්ඛාති** මානාදිපපඤ්චභාගා. තෙ තෙ ධම්මා සම්මා යාථාවතො සඞ්ඛායන්ති උපතිට්ඨන්ති එතායාති **සඞ්ඛා,** පඤ්ඤා. එකං ද්වෙතිආදිනා සඞ්ඛානං ගණනං පරිච්ඡින්දනන්ති **සඞ්ඛා,** ගණනා. සඞ්ඛායති භාගසො කථීයතීති **සඞ්ඛා** , කොට්ඨාසො. සඞ්ඛානං සත්තො පුග්ගලොතිආදිනා සඤ්ඤාපනන්ති **සඞ්ඛා,** රත්තොතිආදි පණ්ණත්ති. **ඛීණාසවො ජහි පජහි** රාගාදීනං සුප්පහීනත්තා. **නවභෙදං** පභෙදතො, සඞ්ඛෙපතො **තිවිධමානන්ති** අත්ථො. **නවවිධන්ති** වා පාඨෙ නවභෙදත්තා අන්තරභෙදවසෙන නවවිධන්ති අත්ථො. පච්චයවිසෙසෙහි ඉත්ථිභාවාදිවිසෙසෙහි විසෙසෙන මානීයති ගබ්භො එත්ථාති **විමානං,** ගබ්භාසයො. **න උපගච්ඡීති** න උපගමිස්සති. තෙනාහ **''අනාගතත්ථෙ අතීතවචන''**න්ති. ''නාජ්ඣගා''ති හි අතීතං ''න ගමිස්සතී''ති එතස්මිං අත්ථෙ. **ඡින්දි** අරියමග්ගසත්ථෙන. **ඔලොකයමානා** උපපත්තීසු. **සත්තනිවෙසනෙසූති** සත්තානං උපපජ්ජට්ඨානෙසු. **ලොකුත්තරධම්මමෙව කථෙසි** අරහත්තස්ස පවෙදිතත්තා.

''ගාථාය අත්ථං කථෙතුං වට්ටතී''ති අත්ථ-සද්දො ආහරිත්වා වත්තබ්බො. **අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙනපීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සතිසම්පජඤ්ඤං නාම කුසලධම්මානුයොගෙ කාරණන්ති ආහ **''දසකුසලකම්මපථකාරණ''**න්ති.

අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙන ච ගාථාඅත්ථවචනෙ **අයං** ඉදානි වුච්චමානො විත්ථාර-**නයො. තස්මිං කිර ඨානෙති** තස්මිං කිර දෙවතාය පුච්ඡිතං පඤ්හං විස්සජ්ජනට්ඨානෙ. දෙවතාය ඤාණපරිපාකං ඔලොකෙත්වා අනුපුබ්බියා කථාය සද්ධිං සාමුක්කංසිකදෙසනා මහතී **ධම්මදෙසනා අහොසි. ඤාණං පෙසෙත්වාති** සත්ථුදෙසනාය අනුස්සරණවසෙන පත්තවිසුද්ධිපටිපාටිපවත්තං භාවනාඤාණං බන්ධිත්වා. **සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨායාති** සත්ථුදෙසනාවිලාසෙන අත්තනො ච පරිපක්කඤාණත්තා පඨමං ඵලං පත්වා. **එවමාහාති** එවං ''පාපං න කයිරා''තිආදිප්පකාරෙන ගාථමාහ. **අඞ්ගං න හොති,** ආජීවො යථා කුප්පමානො වාචාකම්මන්තවසෙන කුප්පති, තථා සම්පජ්ජමානොපීති. සො වාචාකම්මන්තපක්ඛිකො, තස්මා තග්ගහණෙන **ගහිතොව හොති. වායාමසතිසමාධයො ගහිතා** සමාධික්ඛන්ධසඞ්ගහතො. **සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පා ගහිතා** පඤ්ඤාක්ඛන්ධසඞ්ගහතො. **අන්තද්වයවිවජ්ජනං ගහිතං** සරූපෙනෙවාති අධිප්පායො. **ඉතීති**ආදි නිගමනං.

සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නන්දනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සත්තිවග්ගො

1.සත්තිසුත්තවණ්ණනා

21. **දෙසනාසීසන්ති** දෙසනාපදෙසලක්ඛණවචනන්ති අධිප්පායො. **ඔමට්ඨොති** අධොමුඛං කත්වා දින්නප්පහාරො. ඉමිනා එව පසඞ්ගෙන පහාරෙ විභාගතො දස්සෙතුං **''චත්තාරො හී''**තිආදි වුත්තං . **උපරි ඨත්වාති** හත්ථිආදීනං උපරි ඨත්වා. **අධොමුඛං දින්නප්පහාරොති** ඛග්ගකරවාලාදීනං අධොමුඛං කත්වා පහතපහාරො. **උම්මට්ඨො** වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. විවිධප්පහාරො **විමට්ඨො. ''ඔමට්ඨො ගහිතො''**ති වත්වා තස්සෙව ගහණෙ කාරණං දස්සෙතුං **''සො හී''**තිආදි වුත්තං. දුග්ගන්ධකිමිආදීනං වසෙන **අන්තොදොසො. මඤ්චෙන සද්ධිං බන්ධිත්වාති** යස්මිං මඤ්චෙ වණිකපුග්ගලො නිපන්නො, තත්ථ තං සුබන්ධං කත්වා පාදට්ඨානං උද්ධං කරොන්තෙහි සීසට්ඨානං අධො කාතබ්බං. තෙනාහ **''අධොසිරො කාතබ්බො''**ති. **පරිබ්බජෙති** පවත්තෙය්‍ය. සා පන පවත්ති භාවනාවිහාරෙන යුත්තාති ආහ **''විහරෙය්‍යා''**ති.

සල්ලස්ස උබ්බහනං **සල්ලුබ්බහනං. අත්ථං පරිත්තකං ගහෙත්වා ඨිතා** උපමාකාරස්ස වික්ඛම්භනප්පහානස්ස අධිප්පෙතත්තා. තෙනාහ **''පුනප්පුන''**න්තිආදි. **අනුබන්ධොව හොති** සති පච්චයෙ උප්පජ්ජනාරහතො දෙවතාය කාමරාගප්පහානස්ස ජොතිතත්තා. නනු භගවතා අනාගාමිමග්ගෙන දෙසනා නිට්ඨාපෙතබ්බාති? න, ඉතරිස්සා ඤාණබලානුරූපදෙසනාය පවත්තෙතබ්බතො. වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුකූලඤ්හි ධම්මං ධම්මස්සාමී දෙසෙතීති.

සත්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඵුසතිසුත්තවණ්ණනා

22. **කම්මං අඵුසන්තන්ති** කම්මඵස්සං අඵුසන්තං, කම්මං අකරොන්තන්ති අත්ථො. **විපාකො න ඵුසතීති** විපාකඵස්සො න ඵුසති, විපාකො න උප්පජ්ජතෙව කාරණස්ස අභාවතො. එවං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන කම්මවට්ටෙන විපාකවට්ටං සම්බන්ධං කත්වා අත්ථං වත්වා ඉදානි කෙවලං කම්මවට්ටවසෙන අත්ථං වදන්තො **''කම්මමෙවා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **නාකරොතො කරියතීති** කම්මං අකුබ්බතො න කයිරති, අනභිසන්ධිකතකම්මං නාම නත්ථීති අත්ථො. ඉදානි තමෙවත්ථං අන්වයතො දස්සෙතුං **''ඵුසන්තඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තතොති** ඵුසනහෙතු.

සෙසං වුත්තනයමෙව. වුත්තමෙවත්ථං සකාරණං කත්වා පරිවෙඨිතවසෙන විභූතං කත්වා දස්සෙතුං **"තස්මා ඵුසන්ත"**න්තිආදි වුත්තං. **ධම්මතා**ති කාරකස්සෙව කම්මවිපාකානුබන්ධො, නාකාරකස්සාති අයං කම්මවිපාකානං සභාවො.

පච්චෙති උපගච්ඡති අනුබන්ධති. **පාපන්ති** පාපකං කම්මං ඵලඤ්ච. අයඤ්ච අත්ථො අරඤ්ඤෙ ලුද්දකස්ස උය්‍යොජනාය සුනඛෙහි පරිවාරියමානස්ස භික්ඛුනො භයෙන රුක්ඛං ආරුළ්හස්ස චීවරෙ ලුද්දස්ස උපරි පතිතෙ තස්ස සුනඛෙහි ඛාදිත්වා මාරිතවත්ථුනා දීපෙතබ්බොති.

ඵුසතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ජටාසුත්තවණ්ණනා

23. යෙන අත්ථෙන තණ්හා ''ජටා''ති වුත්තා, තමෙවත්ථං දස්සෙතුං **"ජාලිනියා"**ති වුත්තං. සා හි අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතපභෙදා අත්තනො අවයවභූතා එව ජාලා එතිස්සා අත්ථීති **ජාලිනී**ති වුච්චති. ඉදානිස්සා ජටාකාරෙන පවත්තිං දස්සෙතුං **"සා හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **රූපාදීසු ආරම්මණෙසූ**ති තස්සා පවත්තිට්ඨානමාහ රූපාදිඡළාරම්මණවිනිමුත්තස්ස තණ්හාවිසයස්ස අභාවතො. **හෙට්ඨුපරියවසෙනා**ති කදාචි රූපාරම්මණෙ කදාචි යාව ධම්මාරම්මණා, කදාචි ධම්මාරම්මණෙ කදාචි යාව රූපාරම්මණාති එවං හෙට්ඨා ච උපරි ච පවත්තිවසෙන. දෙසනාක්කමෙන චෙත්ථ හෙට්ඨුපරියතා වෙදිතබ්බා, කාමරාගාදිවසෙනපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. සඞ්ඛාරානං ඛණිකභාවතො අපරාපරුප්පත්ති එත්ථ සංසිබ්බනන්ති ආහ **"පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො සංසිබ්බනට්ඨෙනා"**ති. ඉදං යෙන සම්බන්ධෙන **ජටා වියාති ජටා**ති ජටාතණ්හානං උපමූපමෙය්‍යතා, තංදස්සනං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යථා ජාලිනී වෙළුගුම්බස්ස සාඛා, තාසං සඤ්චයාදයො ච අත්තනො අවයවෙහි සංසිබ්බිතා විනද්ධා ''ජටා''ති වුච්චන්ති, එවං තණ්හාපි සංසිබ්බනසභාවෙනාති.

ඉමෙ සත්තා ''මම ඉද''න්ති පරිග්ගහිතං අත්තනිබ්බිසෙසං මඤ්ඤමානා අබ්භන්තරිමං කරොන්ති. අබ්භන්තරට්ඨො ච අන්තො-සද්දොති සකපරික්ඛාරෙසු උප්පජ්ජනමානාපි තණ්හා ''අන්තොජටා''ති වුත්තා. පබ්බජිතස්ස පත්තාදි, ගහට්ඨස්ස හත්ථිආදි **සකපරික්ඛාරො**. අත්තාති භවති එත්ථ අභිමානොති **අත්තභාවො,** උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං. සරීරන්ති කෙචි. ''මම අත්තභාවො සුන්දරො, අසුකස්ස විය මම අත්තභාවො භවෙය්‍යා''තිආදිනා සකඅත්තභාවාදීසු තණ්හාය උප්පජ්ජනාකාරො වෙදිතබ්බො. අත්තනො චක්ඛාදීනි **අජ්ඣත්තිකායතනානි,** අත්තනො ච පරෙසඤ්ච රූපාදීනි **බාහිරායතනානි,** පරෙසං සබ්බානි වා. සපරසන්තතිපරියාපන්නානි වා චක්ඛාදීනි **අජ්ඣත්තිකායතනානි,** තථා රූපාදීනි **බාහිරායතනානි**. පරිත්තමහග්ගතභවෙසු පවත්තියාපි තණ්හාය අන්තොජටාබහිජටාභාවො වෙදිතබ්බො. කාමභවො හි කස්සචිපි කිලෙසස්ස අවික්ඛම්භිතත්තා කත්ථචිපි අවිමුත්තො අජ්ඣත්තග්ගහණස්ස විසෙසපච්චයොති ''අජ්ඣත්තං අන්තො''ති ච වුච්චති, තබ්බිපරියායතො රූපාරූපභවො ''බහිද්ධා බහී''ති ච. තෙනාහ භගවා – ''අජ්ඣත්තසංයොජනො පුග්ගලො, බහිද්ධාසංයොජනො පුග්ගලො''ති (අ. නි. 2.37).

විසයභෙදෙන පවත්තිආකාරභෙදෙන අනෙකභෙදභින්නම්පි තණ්හං ජටාභාවසාමඤ්ඤෙන එකන්ති ගහෙත්වා **"තාය එවං උප්පජ්ජමානාය ජටාය"**ති වුත්තං. සා පන පජාති වුත්තසත්තසන්තානපරියාපන්නා එව හුත්වා පුනප්පුනං තං ජටෙන්තී විනන්ධන්තී පවත්තතීති ආහ **"ජටාය ජටිතා පජා"**ති. තථා හි පරමත්ථතො යදිපි අවයවබ්‍යතිරෙකෙන සමුදායො නත්ථි, එකදෙසො පන සමුදායො නාම න හොතීති අවයවතො සමුදායං භින්නං කත්වා උපමූපමෙය්‍යං දස්සෙන්තො **"යථා නාම වෙළුජටාදීහි…පෙ…. සංසිබ්බිතා"**ති ආහ. ඉමං ජටන්ති සම්බන්ධො. තීසු ධාතූසු එකම්පි අසෙසෙත්වා සංසිබ්බනෙන **තෙධාතුකං ජටෙත්වා ඨිතං**. තෙනස්සා මහාවිසයතං විජටනස්ස ච සුදුක්කරභාවමාහ. **විජටෙතුං කො සමත්ථො**ති ඉමිනා ''විජටයෙ''ති පදං සත්තිඅත්ථං, න විධිඅත්ථන්ති දස්සෙති.

එවං ''අන්තොජටා''තිආදිනා පුට්ඨො අත්ථස්ස භගවා තමත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො **"සීලෙ පතිට්ඨාය"**තිආදිමාහ. එත්ථ **සීලෙ**ති කුසලසීලෙ. තං පන පාතිමොක්ඛසංවරාදිභෙදෙසු පරිසුද්ධමෙව ඉච්ඡිතබ්බන්ති ආහ **"චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ"**ති.

නරති නෙතීති **නරො,** පුරිසො. කාමං ඉත්ථීපි තණ්හාජටාවිජටනෙ සමත්ථා අත්ථි, පධානමෙව පන සත්තං දස්සෙන්තො ''නරො''ති ආහ යථා ''සත්ථා දෙවමනුස්සාන''න්ති, අට්ඨකථායං පන අවිභාගෙන පුග්ගලපරියායො අයන්ති දස්සෙතුං **"නරොති සත්තො"**ති වුත්තං. විපාකභූතාය සහ පඤ්ඤාය භවතීති **සපඤ්ඤො**. තාය හි ආදිතො පට්ඨාය සන්තානවසෙන බහුලං පවත්තමානාය අයං සත්තො සවිසෙසං සපඤ්ඤොති වත්තබ්බතං අරහති. විපාකපඤ්ඤාපි හි සන්තානවිසෙසෙන භාවනාපඤ්ඤුප්පත්තියා උපනිස්සයපච්චයො හොති අහෙතුකද්විහෙතුකානං තදභාවතො. **කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤායා**ති කම්මජාය තිහෙතුකපටිසන්ධියං පඤ්ඤායාති එවං තිහෙතුකසද්දො පටිසන්ධිසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බො, න පඤ්ඤාසද්දෙන. න හි පඤ්ඤා තිහෙතුකා අත්ථි. පටිසන්ධිතො පභුති පවත්තමානා පඤ්ඤා ''පටිසන්ධියං පඤ්ඤා''ති වුත්තා තංමූලකත්තා, න පටිසන්ධික්ඛණෙ පවත්තා එව.

චින්තෙති ආරම්මණං උපනිජ්ඣායතීති **චිත්තං,** සමාධි. සො හි සාතිසයං උපනිජ්ඣානකිච්චො. න හි විතක්කාදයො විනා සමාධිනා තමත්ථං සාධෙන්ති, සමාධි පන තෙහි විනාපි සාධෙතීති. පගුණබලවභාවාපාදනෙන පච්චයෙහි චිත්තං, අත්තසන්තානං චිනොතීතිපි **චිත්තං,** සමාධි. පඨමජ්ඣානාදිවසෙන චිත්තවිචිත්තතාය ඉද්ධිවිධාදිචිත්තකරණෙන ච සමාධි චිත්තන්ති විනාපි පරොපදෙසෙනස්ස චිත්තපරියායො ලබ්භතෙව. අට්ඨකථායං පන චිත්ත-සද්දො විඤ්ඤාණෙ නිරුළ්හොති කත්වා වුත්තං **“චිත්තසීසෙන හෙත්ථ අට්ඨ සමාපත්තියො කථිතා”**ති. යථාසභාවං පකාරෙහි ජානාතීති **පඤ්ඤා.** සා යදිපි කුසලාදිභෙදතො බහුවිධා, ‘‘භාවය’’න්ති පන වචනතො භාවෙතබ්බා ඉධාධිප්පෙතාති තං දස්සෙන්තො **“පඤ්ඤානාමෙන විපස්සනා කථිතා”**ති. යදිපි කිලෙසානං පහානං ආතාපනං, තං සම්මාදිට්ඨිආදීනම්පි අත්ථෙව, ආතප්පසද්දො විය පන ආතාප-සද්දො වීරියෙ එව නිරුළ්හොති ආහ **“ආතාපීති වීරියවා”**ති. යථා කම්මට්ඨානං තාය පඤ්ඤාය පරිතො හරීයති පවත්තීයති, එවං සාපි තදත්ථං යොගිනාති ආහ **“පාරිහාරියපඤ්ඤා”**ති. අභික්කමාදීනි සබ්බකිච්චානි සාත්ථකසම්පජඤ්ඤාදිවසෙන පරිච්ඡිජ්ජ නෙතීති **සබ්බකිච්චපරිණායිකා.**

යස්මා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ගාථා භාසිතා, තස්මා පුග්ගලාධිට්ඨානමෙව උපමං දස්සෙන්තො ‘‘යථා නාම පුරිසො’’තිආදිමාහ. තත්ථ **සුනිසිත**න්ති සුට්ඨු නිසිතං, අතිවිය තිඛිණන්ති අත්ථො. සත්ථස්ස නිසිතතරභාවකරණං නිසානසිලායං, බාහුබලෙන චස්ස උක්ඛිපනන්ති උභයම්පෙතං අත්ථාපන්නං කත්වා උපමා වුත්තාති තදුභයං උපමෙය්‍යං දස්සෙන්තො **“සමාධිසිලායං සුනිසිතං…පෙ.… පඤ්ඤාහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා”**ති ආහ. සමාධිගුණෙන හි පඤ්ඤාය තික්ඛභාවො. යථාහ ‘‘සමාහිතො යථාභූතං පජානාතී’’ති (සං. නි. 3.5; 4.99; 5.1071). වීරියඤ්චස්සා උපත්ථම්භකං පග්ගණ්හනතො. **විජටයෙය්‍යාති** විජටෙතුං සක්කුණෙය්‍ය. වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාය හි වත්තමානාය යොගාවචරො තණ්හාජටං විජටෙතුං සමත්ථො නාම. විජටනඤ්චෙත්ථ සමුච්ඡෙදවසෙන පහානන්ති ආහ – ‘‘සඤ්ඡින්දෙය්‍ය සම්පදාලෙය්‍යා’’ති.

මග්ගක්ඛණෙ පනෙස **විජටෙති** නාම, අග්ගඵලක්ඛණෙ සබ්බසො **විජටිතජටො** නාම. තෙනාහ ‘‘ඉදානී’’තිආදි. යස්මා ජටාය විජටනං අරියමග්ගෙන, තඤ්ච ඛො නිබ්බානං ආගම්ම, තස්මා තං සන්ධායාහ **“ජටාය විජටනොකාස”**න්ති. යත්ථ පන සා විජටීයති, තං දස්සෙතුං **“යත්ථ නාමඤ්චා”**තිආදි වුත්තං. **“පටිඝං රූපසඤ්ඤා චා”**ති ගාථාසුඛත්ථං සානුනාසිකං කත්වා නිද්දෙසො, ‘‘පටිඝරූපසඤ්ඤා’’ති වුත්තං හොති. **පටිඝසඤ්ඤාවසෙන කාමභවො ගහිතො** කාමභවපරියාපන්නත්තා තාය. පථවීකසිණාදිරූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා. උභයත්ථාපි සඤ්ඤාසීසෙන චිත්තුප්පාදස්සෙව ගහණං. **භවසඞ්ඛෙපෙනාති** භවභාවෙන සඞ්ඛිපිතබ්බතාය, භවලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තාති අත්ථො. රූපෙ වා විරජ්ජනවසෙන ච වත්තුං සක්කුණෙය්‍යා ඉධ **රූපසඤ්ඤාති** වුත්තා , එවම්පෙත්ථ අරූපභවස්ස ච ගහිතතා වෙදිතබ්බා. **“නාමඤ්ච රූපඤ්චා”**ති අනවසෙසතො නාමරූපං ගහිතන්ති අරූපභව-අසඤ්ඤභවානම්පෙත්ථ ගහණං සිද්ධන්ති අපරෙ. **පරියාදියනට්ඨානෙති** පරියාදියනකාරණෙ සබ්බසො ඛෙපනනිමිත්තෙ නිබ්බානෙ. තෙනාහ **“නිබ්බානං…පෙ.… දස්සිතො හොතී”**ති.

ජටාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මනොනිවාරණසුත්තවණ්ණනා

24. **එවංලද්ධිකාති** සබ්බථාපි චිත්තුප්පත්ති සදුක්ඛා, සබ්බථාපි අචිත්තකභාවො සෙය්‍යො, තස්මා යතො කුතොචි චිත්තං නිවාරෙතබ්බන්ති එවංදිට්ඨිකා . **සොති** සත්තො. **අනිය්‍යානිකකථං කථෙති** අයොනිසො චිත්තනිවාරණං වදන්තී. **සංයතභාවං ආගතන්ති** රාගවිසෙවනාදිතො සම්මදෙව සංයතභාවං ඔතරභාවං. ධම්මචරියාවසෙන හි පවත්තමානෙ චිත්තෙ නත්ථි ඊසකම්පි රාගාදිවිසෙවනං, න තස්ස සම්පති ආයතිඤ්ච කොචි අනත්ථො සියා, තස්මා තං මනො සබ්බතො අනවජ්ජවුත්තිතො න නිවාරෙතබ්බං. තෙනාහ **“දානං දස්සාමී”**තිආදි. **යතො යතොති** යතො යතො සාවජ්ජවුත්තිතො අයොනිසොමනසිකාරතො. **තන්ති** මනො **නිවාරෙතබ්බං** අනත්ථාවහත්තා.

මනොනිවාරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අරහන්තසුත්තවණ්ණනා

25. **කතාවීති** කතවා, පරිඤ්ඤාදිකිච්චං කත්වා නිට්ඨපෙත්වා ඨිතොති අත්ථො. තෙනාහ **“චතූහි මග්ගෙහි කතකිච්චො”**ති. ස්වායමත්ථො අරහන්තිආදිසද්දසන්නිධානතො විඤ්ඤායති. **එවං** ‘‘අහං වදාමී’’තිආදිආකාරෙන **පුච්ඡති.**

ඛන්ධාදීසු කුසලොති ඛන්ධායතනාදීසු සලක්ඛණාදීසු ච සමූහාදිවසෙන පවත්තියඤ්ච ඡෙකො යථාභූතවෙදී. **උපලද්ධිනිස්සිතකථ**න්ති අත්තුපලද්ධිනිස්සිතකථං හිත්වා. **වොහාරභෙදං අකරොන්තොති** ‘‘අහං පරමත්ථං ජානාමී’’ති ලොකවොහාරං භින්දන්තො අවිනාසෙන්තො ලොකෙ ලොකසමඤ්ඤමෙව නිස්සාය **“අහං, මමා”ති වදෙය්‍ය. ඛන්ධා භුඤ්ජන්තී**තිආදිනා වොහාරභෙදං, තත්ථ ච ආදීනවං දස්සෙති.

මානො නාම දිට්ඨියා සමධුරො. තථා හි දුතියමග්ගාදීසු සම්මාදිට්ඨියා පහානාභිසමයස්ස පටිවිපච්චනීකෙ පටිපත්තිසිද්ධි. තෙනාහ **"යදි දිට්ඨියා වසෙන න වදති, මානවසෙන නු ඛො වදතීති චින්තෙත්වා"**ති. **විධූපිතාති** සන්තාපිතා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා. තෙ පන විද්ධංසිතා නාම හොන්තීති ආහ **"විධමිතා"**ති. මමඞ්කාරාදයො මයන්ති සත්තසන්තානෙ සති පවත්තන්ති එතෙනාති මයො, මඤ්ඤනා. මයො එව **මයතාති** ආහ **"මයතන්ති මඤ්ඤන"**න්ති.

අරහන්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා

26. **දිවාරත්තින්ති** න ආදිච්චො විය දිවා එව, න චන්දිමා විය රත්තිං එව, අථ ඛො දිවා ච රත්තිඤ්ච. **තත්ථ තත්ථාති** යත්ථ යත්ථ සම්පජ්ජලිතො, තත්ථ තත්ථෙව පදෙසෙ, න ආදිච්චො විය චන්දිමා විය සකලං මහාදිසං දිසන්තරාළඤ්ච. ඤාණානුභාවෙන උප්පන්නාලොකො **ඤාණාලොකොති** වදන්ති. ''ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති පුබ්බෙ මෙ, භික්ඛවෙ, අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදී''ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15; පටි. ම. 2.30) පන වචනතො මග්ගො **ඤාණාලොකො**. ''තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො''ති (ම. නි. 1.386; පාරා. 12) වා වචනතො විජ්ජත්තයාලොකො **ඤාණාලොකො**. පඨමාභිසම්බොධියං විය සඤ්ජාතපීතිවිප්ඵාරො, විසෙසතො රතනඝරෙ සමන්තපට්ඨානවිචිනනෙ සඤ්ජාතපීතිවසෙන උප්පන්නසරීරොභාසො වා **පීතිආලොකො**. තත්ථෙව උප්පන්නපසාදවසෙන සඤ්ජාතආලොකොව **පසාදාලොකො.** ධම්මචක්කපවත්තනෙ ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො''ති උප්පන්නපසාදාලොකොති ච වදන්ති. සබ්බත්ථෙව සත්ථු ධම්මදෙසනා සත්තානං හදයතමං විධමන්තී **ධම්මකථාආලොකො. සබ්බොපි බුද්ධානං පාතුභාවා උප්පන්නො ආලොකොති** ඉමිනා සාවකානං දෙසනාය සඤ්ජාතධම්මාලොකොපි බුද්ධානුභාවොති දස්සෙති.

පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සරසුත්තවණ්ණනා

27. සරණතො අවිච්ඡෙදවසෙන පවත්තනතො බන්ධාදීනං පටිපාටි **සරා**. තෙනාහ **"ඉමෙ සංසාරසරා"**ති. **කුතොති** කෙන කාරණෙන, කිම්හි වා? තෙනාහ **"කිං ආගම්මා"**ති? **න පතිට්ඨාති** පච්චයාභාවතො. **ආපොති**ආදිනා පාළියං චතුන්නං මහාභූතානං අප්පතිට්ඨානාපදෙසෙන තත්ථ කාමරූපභවානං අභාවො දස්සිතො. තදුභයාභාවදස්සනෙන හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අරූපභවස්සපි අභාවො දස්සිතොව හොති, යථාරුතවසෙන වා එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්මා පුරිමා ද්වෙ ගහිතා, ගහිතඤ්ච අත්ථං පරිග්ගහෙත්වාව පච්ඡිමත්ථො පවත්තොති.

සරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මහද්ධනසුත්තවණ්ණනා

28. නිධීයතීති **නිධානං**. නිධාතබ්බතං ගතං නිහිතන්ති අත්ථො. **මුත්තසාරාදීති** මුත්තාමණිවෙළුරියපවාළරජතජාතරූපාදි. **සුවණ්ණරජතභාජනාදීති ආදි**-සද්දෙන කහාපණ-ධඤ්ඤකොට්ඨභණ්ඩාදිං සඞ්ගණ්හාති. තම්පි හි නිච්චපරිබ්බයවසෙන භුඤ්ජීයතීති **"භොගො"**ති වුච්චති. **අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිගිජ්ඣන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සන්තකං අභිගිජ්ඣන්ති. තෙනාහ **"පත්ථෙන්තී"**ති. **අනලඞ්කතාති** න අලං පරියත්තන්ති එවං කතචිත්තා, අතිච්ඡතාමහිච්ඡතාහි අභිභූතා. තෙනාහ **"අතිත්තා අපරියත්තජාතා"**ති. **උස්සුක්කජාතෙසූති** තංතංකිච්චෙ සඤ්ජාතඋස්සුක්කෙසු. **නානාකිච්චජාතෙසූති** නානාවිධකිච්චෙසු, සඤ්ජාතනානාකිච්චෙසු වා. වට්ටගාමිකපසුතෙන **වට්ටසොතං අනුසරන්තෙසු**. තණ්හානිවාසතාය ගෙහන්තිපි අගාරන්තිපි වුච්චතීති ආහ **"මාතුගාමෙන සද්ධිං ගෙහ"**න්ති. **විරාජියාති** හෙතුඅත්ථදීපකං පදන්ති ආහ **"විරාජෙත්වා"**ති, **ත්වා**-සද්දොපි වායං හෙතුඅත්ථොති.

මහද්ධනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චතුචක්කසුත්තවණ්ණනා

29. ඉරියා වුච්චති කායෙන කත්තබ්බකිරියා, තස්සා පවත්තිට්ඨානභාවතො **ඉරියාපථො,** ගමනාදි. තං අපරාපරප්පවත්තියා චක්කං. තෙනාහ **"චතුචක්කන්ති චතුඉරියාපථ"**න්ති. **නවද්වාරන්ති** කරජකායො අධිප්පෙතො. සො ච කෙසාදිඅසුචිපරිපූරොති ආහ **"පුණ්ණන්ති අසුචිපූර"**න්ති. **තණ්හාය සංයුත්තන්ති** තණ්හාසහිතං. තෙන න කෙවලං සභාවතො **එව,** අථ ඛො නිස්සිතධම්මෙහි ච අසුචිං දස්සෙති. මාතුකුච්ඡිසඞ්ඛාතෙ අසුචිපඞ්කෙ ජාතත්තා **පඞ්කජාතං,** කෙසාදිඅසුචිපඞ්කජාතත්තා ච **පඞ්කජාතං. යාත්‍රාති** අපගමො. තෙන සභාවතො නිස්සිතධම්මතො ච අසුචිසභාවතො කායතො කථං අපගමො සියාති පුච්ඡති. තෙනාහ **"එතස්සා"**තිආදි.

නහනට්ඨෙන බන්ධනට්ඨෙන නන්දීති උපනාහො ඉධාධිප්පෙතොති ආහ ‘‘නන්දින්ති උපනාහ’’න්ති. සො පන ඉතො පුබ්බකාලෙ කොධොති ආහ **‘‘පුබ්බකාලෙ’’**තිආදි . **පාළිනිද්දිට්ඨෙති** උපනාහඉච්චාදිකෙ ඉධ පාළියං නිද්දිට්ඨෙ **කිලෙසෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා** දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදයො සත්ත කිලෙසා දුම්මොචයතාය වරත්තා වියාති **වරත්තාති වෙදිතබ්බා.** ආරම්මණග්ගහණසභාවතො **එකො** එවෙස ධම්මො, පවත්ති-ආකාරභෙදෙන පන **ඉච්ඡනට්ඨෙන** පත්ථනට්ඨෙන **ඉච්ඡා, ලුබ්භනට්ඨෙන** ගිජ්ඣනට්ඨෙන **ලොභොති** වුත්තො. **පඨමුප්පත්තිකාති** එකස්මිං ආරම්මණෙ, වාරෙ වා පඨමං උප්පන්නා. **අපරාපරුප්පත්තිකොති** පුනප්පුනං උප්පජ්ජමානකො. **අලද්ධපත්ථනා** අප්පටිලද්ධවත්ථුම්හි ආසත්ති ලොභො. **උප්පාටෙත්වාති** සසන්තානතො උද්ධරිත්වා.

චතුචක්කසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. එණිජඞ්ඝසුත්තවණ්ණනා

30. එණිමිගස්ස වියාති එණිමිගස්ස ජඞ්ඝා විය. අවයවීසම්බන්ධෙ හි ඉදං සාමිවචනං. පිණ්ඩිමංසස්ස පරිතො සමසණ්ඨිතත්තා **සුවට්ටිතජඞ්ඝො. කිසන්ති** ථූලභාවපටික්ඛෙපපරාජොතනා, න සුට්ඨු කිසභාවදීපනපරාති ආහ **‘‘අථූලං සමසරීර’’**න්ති. **ආතපෙන මිලාතන්ති** තපසා මිලාතකායං ඉන්ද්‍රියසන්තාපනභාවතො. තෙනෙවාහ – **‘‘තපො මිලාත’’**න්තිආදි, තථා චාහ පාළියං **‘‘අප්පාහාරං අලොලුප’’**න්ති. යථා ‘‘වීරස්ස භාවො වීරිය’’න්ති වීරභාවෙන වීරියං ලක්ඛියති, එවං වීරියසම්භවෙන වීරභාවොති ආහ **‘‘වීරන්ති වීරියවන්ත’’**න්ති. ‘‘චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ’’ති (ථෙරගා. 983; මි. ප. 6.5.10) ධම්මසෙනාපතිවුත්තනියාමෙන පරිමිතභොජිතාය අප්පාහාරතා **භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා. ‘‘මිතාහාර’’**න්ති වත්වා පුන පරිච්ඡින්නකාලභොජිතායපි අප්පාහාරතං දස්සෙන්තො **‘‘විකාල…පෙ…. පරිත්තාහාර’’**න්ති ආහ. **චතූසු පච්චයෙසු ලොලුප්පවිරහිතං** බොධිමූලෙ එව සබ්බසො ලොලුප්පස්ස පහීනත්තා. ‘‘චතූසු පච්චයෙසූ’’ති හි ඉමිනාව සබ්බත්ථ ලොලුප්පවිගමො දීපිතොවාති. **රසතණ්හාපටික්ඛෙපො වා එස** ‘‘අප්පාහාර’’න්ති වත්වා ‘‘අලොලුප’’න්ති වුත්තත්තා. ‘‘සීහං වා’’ති එත්ථ එකචරසද්දො විය ඉව-සද්දො අත්ථතො ‘‘නාග’’න්ති එත්ථාපි ආනෙත්වා, සම්බන්ධිතබ්බොති ආහ – **‘‘එකචරං සීහං විය, එකචරං නාගං වියා’’**ති. **එකචරා අප්පමත්තා** එකීකතාය.

පඤ්චකාමගුණවසෙන රූපං ගහිතං තෙසං රූපසභාවත්තා. **මනෙන නාමං ගහිතං** මනස්ස නාමසභාවත්තා. **අවිනිභුත්තධම්මෙති** අවිනාභාවධම්මෙ ගහෙත්වා. **ආදි-සද්දෙන** ආයතනධාතුආදයො ගහිතා. කාමගුණග්ගහණෙන හෙත්ථ රූපභාවසාමඤ්ඤෙන පඤ්ච වත්ථූනි ගහිතානෙව හොන්ති, මනොගහණෙන ධම්මායතනං, එවං ද්වාදසායතනානි ගහිතානි හොන්ති. ඉමිනා නයෙන ධාතුආදීනම්පි ගහිතතා යොජෙතබ්බා. තෙනාහ **‘‘පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙනපෙත්ථ භුම්මං යොජෙතබ්බ’’**න්ති. **එත්ථාති** පාළියං. කාමවත්ථු **භුම්මං.**

එණිජඞ්ඝසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සතුල්ලපකායිකවග්ගො

1. සබ්භිසුත්තවණ්ණනා

31. සතං සාධූනං සරණගමනසීලාදිභෙදස්ස ධම්මස්ස උල්ලපනතො, අත්තනො වා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා තස්ස ධම්මස්ස උල්ලපනතො කථනතො සතුල්ලපා, දෙවතා, තාසං කායො සමූහො, තත්ථ භවාති **සතුල්ලපකායිකා.** තෙනාහ **‘‘සතං ධම්ම’’**න්තිආදි. **සමාදානවසෙන උල්ලපෙත්වා,** න වණ්ණනාකථනමත්තෙන **තත්‍රාති** තස්මිං තාසං දෙවතානං සතුල්ලපකායිකභාවෙ. **ඉදං වත්ථූති** ඉදං කාරණං. **සමුද්දවාණිජාති** සංයත්තිකා. **ඛිත්තසරවෙගෙනාති** ජියාමුත්තසරසදිසවෙගෙන, සීඝඔසෙනාති අත්ථො. උප්පතතීති උප්පාතො. උප්පාතෙ භවං බ්‍යසනං **උප්පාතිකං. පතිට්ඨාති** හිතපතිට්ඨා. පරලොකෙ හිතසුඛාවහං **අභයකාරණං. ජඞ්ඝසතන්ති** මනුස්සසතං. ජඞ්ඝාසීසෙන හි මනුස්සෙ වදති සහචාරිභාවතො. **අග්ගහෙසි** පඤ්චසීලානි. ආසන්නානාසන්නෙසු ආසන්නස්සෙව පඨමං විපච්චනතො **‘‘ආසන්නකාලෙ ගහිතසීලං නිස්සායා’’**ති වුත්තං. **සටාවසෙනාති** සමූහවසෙන.

සබ්භීති සාධූහි. තෙ හි සපරහිතසාධනතො පාසංසතාය සන්තගුණතාය ච සන්තොති වුච්චති. තෙ පන යස්මා පණ්ඩිතලක්ඛණෙහි සමන්නාගතා හොන්ති, තස්මා **‘‘පණ්ඩිතෙහී’’**ති ආහ. **සමාසෙථාති** සංවසෙථාති අයමෙත්ථ අධිප්පායොති ආහ **‘‘සබ්බඉරියාපථෙ’’**තිආදි. **මිත්තසන්ථවන්ති** මෙත්තිසන්ධානං. සත්තානං හිතෙසිතාලක්ඛණා හි මෙත්ති, සා ච ඤාණසහිතා ඤාණපුබ්බඞ්ගමාවාති මිත්තසන්ථවො අසංකිලිට්ඨො, ඉතරො සංකිලිට්ඨොති ආහ **‘‘න කෙනචි සද්ධිං කාතබ්බො’’**ති. **සද්ධම්මන්ති** දිට්ඨධම්මිකාදිහිතාවහං සුන්දරධම්මං. **සෙය්‍යොති** හිතවඩ්ඪනතාදි වුත්තන්ති ආහ **‘‘වඩ්ඪී’’**ති.

සතං සාධූනං, පණ්ඩිතානන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. තප්පටියොගවිසයත්තා අඤ්ඤ-සද්දස්ස වුත්තං **"අඤ්ඤතො අන්ධබාලතො"**ති. සොකනිමිත්තං සොකකාරණං උත්තරපදලොපෙන ඉධ සොකසද්දෙන ගහිතන්ති ආහ **"සොකවත්ථූන"**න්තිආදි. **සොකවත්ථූනි** නාම චොරාදයො අච්ඡින්දනාදිවසෙන පරෙසං සොකකරණතො. **සොකානුගතා** සොකප්පත්තා.

ථෙරස්සාති සංකිච්චත්ථෙරස්ස. අත්තනො භගිනියා ජෙට්ඨත්තා **"තුම්හෙ"**ති ආහ. අයං ''ඉධ චොරා පටිපජ්ජිංසූ''ති අම්හෙ තිණායපි න මඤ්ඤතීති චින්තෙත්වා **එකච්චෙ "මාරෙම න"න්ති ආහංසු.** කරුණාය **එකච්චෙ "විස්සජ්ජෙමා"**ති ආහංසු. **මන්තෙත්වාති** භාසෙත්වා.

අහු අහොසි, භූතපුබ්බන්ති අත්ථො. **අරඤ්ඤස්මිං බ්‍රහාවනෙති** තාදිසෙ බ්‍රහාවනෙ, මහාරඤ්ඤෙ නිවාසීති අත්ථො **චෙතොති** බ්‍යාධො. **කූටානීති** වාකුරාදයො. **ඔඩ්ඩෙත්වාති** සජ්ජෙත්වා. **සසකන්ති** පෙලකං **උබ්බිග්ගාති** භීතතසිතා. **එකරත්තින්ති** එකරත්තෙනෙව. ධනජානීති පරිබ්බයවසෙන අද්ධිකෙහි ලද්ධබ්බධනතො හානි, ''සමණම්පි නාම හන්ති, කිං අම්හෙසු ලජ්ජිස්සතී''ති අද්ධිකානං අනාගමනතො එකදිවසං ලද්ධබ්බපරිබ්බයම්පි න ලභිස්සන්තීති අධිප්පායො.

ඤාතයොපි මාතාපිතුභාතුභගිනිආදිකෙ ඤාතකෙ. තෙ කිර අධිමුත්තස්ස භගිනියා සන්තිකං උපගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ තෙන සමාගතා, අධිමුත්තො සච්චවාචං අනුරක්ඛන්තො චොරභයං තෙසං නාරොචෙසි. තෙන වුත්තං **"තෙසම්පී"**තිආදි. තං නිස්සාය පබ්බජිතත්තා **"අධිමුත්තසාමණෙරස්ස සන්තිකෙ"**ති වුත්තං, න උපසම්පදාචරියො හුත්වා. තෙනාහ **"අත්තනො අන්තෙවාසිකෙ කත්වා"**ති. සච්චානුරක්ඛණෙන අනුත්තරගුණාධිගමෙන ච **ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචති.**

සාතතන්ති සතතං. ස-සද්දස්ස හි ඉධ සාභාවො යථා ''සාරාගො''තිආදීසු. සාතභාවො වා **සාතතන්ති** ආහ **"සුඛං වා"**ති. **කාරණෙනාති** තෙන තෙන කාරණෙන. සබ්බාසං තාසං වචනං සුභාසිතං, භගවතො පන උක්කංසගතං සුභාසිතමෙව. ස්වායමත්ථො තංතංගාථාපදෙනෙව විඤ්ඤායතීති තං නීහරිත්වා දස්සෙතුං **"න කෙවල"**න්තිආදි වුත්තං. තෙන සප්පුරිසූපසංසෙවසද්ධම්මාභියොගො යථා සත්තානං වඩ්ඪියා පඤ්ඤාපටිලාභස්ස එකන්තිකං කාරණං, එවං සොකපච්චයෙ සති විසොකභාවස්ස, ඤාතිමජ්ඣෙ සොභාය, සුගතිගමනස්ස, චිරං සුඛට්ඨානස්ස, වට්ටදුක්ඛමොචනස්සපි අඤ්ඤාසාධාරණං හොතීති වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං.

සබ්භිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

32. පමජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපලද්ධි **පමාදො.** තෙන එකන්තතො සතිරහිතා හොන්තීති වුත්තං **"සතිවිප්පවාසලක්ඛණෙනා"**ති. දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදයො චෙත්ථ පමාදෙනෙව සඞ්ගහිතා. ඉදානි යථා මච්ඡරියනිමිත්තඤ්ච පමාදනිමිත්තඤ්ච දානං න දීයති, තං දස්සෙතුං **"එකච්චො හී"**තිආදි වුත්තං. **පරික්ඛයං ගමිස්සතීති** භොගපරිහානිං ගමිස්සති. **ඛිඩ්ඩාදීති ආදි-**සද්දෙන මණ්ඩනවිභූසනඡණනක්ඛත්තකිච්චබ්‍යසනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **යසදායකන්ති** කිත්තියසස්ස පරිවාරයසස්ස ච දායකං. **සිරිදායකන්ති** සොභග්ගදායකං. **සම්පත්තිදායකන්ති** කුලභොගරූපභොගසම්පදාහි සම්පත්තිදායකං. **පුඤ්ඤන්ති** වා ඉධ පුඤ්ඤඵලං දට්ඨබ්බං ''එවමිදං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී''තිආදීසු (දී. නි. 3.80) විය. **අත්ථී දානස්ස ඵලන්ති** එත්ථ දෙය්‍යධම්මස්ස අනවට්ඨිතතං බහුලසාධාරණතං, තං පහාය ගමනීයතං , තබ්බිසයාය පීතියා සාවජ්ජතං, දානධම්මස්ස අනඤ්ඤසාධාරණතං අනුගාමිකතං, තබ්බිසයාය පීතියා අනවජ්ජතං, ලොභාදිපාපධම්මානං විනොදනං, සෙසපුඤ්ඤානං උපනිස්සයඤ්ච ජානන්තෙනාති වත්තබ්බං.

තංයෙව බාලන්ති යො මච්ඡරී, තමෙව. අදානසීලා **බාලා.** එකච්චො ධනස්ස පරිභොගපරික්ඛයභයෙන අත්තනාපි න පරිභුඤ්ජති අතිලොභසෙට්ඨි වියාති ආහ **"ඉධලොකපරලොකෙසූ"**ති.

යස්මා එකච්චො අදානසීලො පුරිසො අද්ධිකෙ දිස්වා පස්සන්තොපි න පස්සති, තෙසං කථං සුණන්තොපි න සුණොති, සයං කිඤ්චි න කථෙති, අදාතුකම්‍යතාථම්භෙ බද්ධො හොති, තස්මා තත්ථ මතලිඞ්ගානි උපලබ්භන්තියෙවාති ආහ **"අදානසීලතාය මරණෙන මතෙසූ"**ති. අට්ඨකථායං පන දානමත්තමෙව ගහෙත්වා මතෙනස්ස සමතං දස්සෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. දානසීලස්ස පන අමතලිඞ්ගානි වුත්තවිපරියායතො වෙදිතබ්බානි. **වජන්ති** පුථුත්තෙ එකවචනං, තස්මා වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **"සහ වජන්තා"**ති. දානසීලාදිධම්මො පුරාතනො, න අජ්ජතනොති සනන්තනො, සො එතෙසු අත්ථීති **සනන්තනා,** පණ්ඩිතා, තෙසං ධම්මාති තෙසං වසෙනපි ධම්මො **සනන්තනොති** ආහ **"සනන්තනානං වා පණ්ඩිතානං එස ධම්මො"**ති. **අප්පස්මිම්පි දෙය්‍යධම්මෙ සති එකෙ** දානං දදන්ති, **එකෙ න දදන්ති** මච්ඡරිභාවා. **සහස්සදානසදිසාති** එකාපි දක්ඛිණා පරිච්චාගචෙතනාය උළාරභාවතො සහස්සදානසදිසා හොති.

දූරනුගමනොති අසමඞ්ගිනා අනුගන්තුං දුක්කරො. අනනුගමනඤ්චස්ස ධම්මස්ස අපූරණමෙවාති ආහ **"දුප්පූරො"**ති. ''ධම්මං චරෙ''ති අයං ධම්මචරියා ගහට්ඨස්ස වසෙන ආරද්ධාති ආහ **"දසකුසලකම්මපථධම්මං චරතී"**ති. තෙනාහ **"දාරඤ්ච පොස"**න්ති. **සමුඤ්ජකන්ති** කස්සකෙහි අත්තනා කාතබ්බං කත්වා විසට්ඨධඤ්ඤකරණතො බලෙ උඤ්ඡාචරියවසෙන සමුඤ්ජනිආදිනා ඡඩ්ඩිතධඤ්ඤසංහරණං. තෙනාහ **"යො අපි... පෙ.... සමුඤ්ජකං චරතී"**ති. **එතෙනාති** සතසහස්සසහස්සයාගිග්ගහණෙන දසන්නම්පි භික්ඛුකොටීනං පිණ්ඩපාතො දස්සිතො හොති. ''දින්නො''ති පදං ආනෙත්වා යොජනා. **දසන්නං වා කහාපණකොටීනං පිණ්ඩපාතොති** දසන්නං කහාපණකොටීනං විනියුඤ්ජනවසෙන සම්පාදිතපිණ්ඩපාතො. තයිදං සතසහස්සං සහස්සයාගීනං දානං එත්තකං හොතීති කත්වා වුත්තං. **සමුඤ්ජකං චරන්තොපීති** සමුඤ්ජකං චරිත්වාපි, සමුඤ්ජකචරණහෙතූති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. දාරං පොසෙන්තොපි ධම්මං චරති, අප්පකස්මිං දදන්තොපි ධම්මං චරතීති යොජනා. **තථාවිධස්සාති** තාදිසස්ස තථාධම්මචාරිනො යා ධම්මචරියා, තස්සා කලම්පි නග්ඝන්ති **එතෙ සහස්සයාගිනො** අත්තනො සහස්සයාගිතාය. **යං තෙන දලිද්දෙනාති**ආදි තස්සෙවත්ථස්ස විවරණං. **සබ්බෙසම්පි තෙසන්ති** ''සතංසහස්සානං සහස්සයාගින''න්ති වුත්තානං තෙසං සබ්බෙසම්පි. **ඉතරෙසන්ති** ''තථාවිධස්සා''ති වුත්තපුරිසතො අඤ්ඤෙසං. **දසකොටිසහස්සදානන්ති** දසකොටිසඞ්ඛාතං තතො අනෙකසහස්සභෙදතාය සහස්සදානං.

''කලං නග්ඝතී''ති ඉදං තෙසං දානතො ඉමස්ස දානස්ස උළාරතරභාවෙන විපුලතරභාවෙන විපුලතරඵලතාය වුත්තන්ති ආහ **"කථං නු ඛො එතං මහප්ඵලතරන්ති ජානනත්ථ"**න්ති. පච්චයවිසෙසෙන මහත්තං ගතොති **මහග්ගතො,** උළාරොති අත්ථො. තෙනාහ **"විපුලස්සෙතං වෙවචන"**න්ති. **සමෙනාති** ඤායෙන, ධම්මෙනාති අත්ථො. **විසමෙති** න සමෙ මච්ඡරියලක්ඛණප්පත්තෙ. **ඡෙත්වාති** පීළෙත්වා. තං පන පීළනං පොථනන්ති දස්සෙන්තො **"පොථෙත්වා"**ති ආහ. **අස්සුමුඛාති** තින්තඅස්සුමුඛසම්මිස්සා පරං රොදාපෙත්වා. **මහාදානන්ති** යථාවුත්තං බහුදෙය්‍යධම්මස්ස පරිච්චජනෙන මහන්තදානං. **උප්පත්තියා අපරිසුද්ධතායාති** අජ්ඣාසයස්ස දෙය්‍යධම්මගවෙසනාය ච සුද්ධතාය මලීනත්තා. **ඉතරං** ධම්මචරියාය නිබ්බත්තිතදානං. **පරිත්තදානන්ති** පරිත්තස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන පරිත්තදානං. **අත්තනො උප්පත්තියා පරිසුද්ධතායාති** අජ්ඣාසයස්ස දෙය්‍යධම්මගවෙසනාය ච විසුද්ධතාය. **එවන්තිආදිමාහාති** ''එවං සහස්සානං සහස්සයාගින''න්ති අවොච. තත්ථ **සහස්සානන්ති** සතංසහස්සානං. ගාථාබන්ධසුඛත්ථං සතග්ගහණං න කතං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සාධුසුත්තවණ්ණනා

33. **උදානං උදානෙසීති** පීතිවෙගෙන උග්ගිරිතබ්බතාය උදානං උග්ගිරි උච්චාරෙසි. තයිදං යස්මා පීතිසමුට්ඨාපිතං වචනං, තස්මා වුත්තං **"උදාහාරං උදාහරී"**ති . යථා පන තං වචනං ''උදාන''න්ති වුච්චති, තං දස්සෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. **සද්ධායාති** එත්ථ **ය**-කාරො හෙතුඅත්ථො. පරිච්චාගචෙතනාය හි සද්ධා විසෙසපච්චයො අස්සද්ධස්ස තදභාවතො. **පි**-සද්දො වුත්තත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථො. **"සාහූ"**ති පදං සාධුසද්දෙන සමානත්ථං දට්ඨබ්බං. **කථන්ති** දානයුද්ධානං විපක්ඛසභාවාති අධිප්පායො. **එතං උභයන්ති** දානං යුද්ධන්ති ඉදං ද්වයං. **ජීවිතභීරුකොති** ජීවිතවිනාසභීරුකො. **භයභීරුකොති** භොගක්ඛයස්ස භීරුකො. **වදන්තොති** ජීවිතෙ සාලයතං, තතො එව යුජ්ඣනෙ අසමත්ථතං පවෙදෙන්තො. **ඡෙජ්ජන්ති** හත්ථපාදාදිඡෙදො. **උස්සහන්තොති** වීරියං කරොන්තො. **එවං භොගෙ රක්ඛිස්සාමීති** තථා භොගෙ අපරික්ඛීණෙ කරිස්සාමීති. **වදන්තොති** ඉධ භොගෙසු ලොභං, තතො එව දාතුං අසමත්ථතං පවෙදෙන්තො. **එවන්ති** එවං ජීවිතභොගනිරපෙක්ඛතාය දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමං හොති. **සද්ධාදිසම්පන්නොති** සද්ධාධම්මජීවිතාවීමංසාසීලාදිගුණසමන්නාගතො. සො හි දෙය්‍යවත්ථුනො පරිත්තකත්තා අප්පකම්පි දදන්තො අත්තනො පන චිත්තසම්පත්තියා ඛෙත්තසම්පත්තියා ච බහුං උළාරපුඤ්ඤං පවඩ්ඪෙන්තො බහුවිධං ලොභ-දොස-ඉස්සා-මච්ඡරිය-දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදිභෙදං තප්පටිපක්ඛං අභිභවති, තතො එව ච තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං. අට්ඨකථායං පන **"මච්ඡෙරං මද්දතී"**ච්චෙව වුත්තං, තස්ස පන උජුවිපච්චනීකභාවතො.

පරත්ථාති පරලොකෙ. **එකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු** අන්වයවසෙන, අඞ්කුරවත්ථු බ්‍යතිරෙකවසෙන විත්ථාරෙතබ්බං.

ධම්මො ලද්ධො එතෙනාති **ධම්මලද්ධො,** පුග්ගලො. අග්ගිආහිතපදස්ස විය සද්දසිද්ධි දට්ඨබ්බා. **"උට්ඨානන්ති** කායිකං වීරියං, **වීරියන්ති** චෙතසික''න්ති වදන්ති. **උට්ඨානන්ති** භොගුප්පාදෙ යුත්තපයුත්තතා. **වීරියන්ති** තජ්ජො උස්සාහො. **යමස්ස** ආණාපවත්තිට්ඨානං. **වෙතරණිම්පි** ඉතරෙ නිරයෙ ච අතික්කම්ම. තෙ පන අබ්බුදාදීනං වසෙන අවීචිං දසධා කත්වා අවසෙසමහානිරයෙ සත්තපි ආයුප්පමාණභෙදෙන තයො තයො කත්වා එකතිංසාති වදන්ති. සඤ්ජීවාදිනිරයසංවත්තනස්ස කම්මස්ස තික්ඛමජ්ඣමුදුභාවෙන තස්ස ආයුප්පමාණස්ස තිවිධතා විභාවෙතබ්බා. අපරෙ පන ''අට්ඨ මහානිරයා සොළස උස්සදනිරයා ආදිතො චත්තාරො සීතනිරයෙ එකං කත්වා සත්ත සීතනිරයාති එවං එකතිංස මහානිරයා''ති වදන්ති. මහානිරයග්ගහණතො ආදිතො චත්තාරො සීතනිරයා එකො නිරයො කතොති.

තෙසන්ති විචිනිත්වා ගහිතපච්චයානං. **පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩභෙදා** පපඤ්චසූදනිසංවණ්ණනායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. **තත්ථාති** තෙසු ද්වීසු විචිනනෙසු. **දක්ඛිණාවිචිනනං ආහ,** උපමානානි හි නාම යාවදෙව

උපමෙයාත්ථවිභාවනත්ථානි. එතෙන සුඛෙත්තගහණතොපි දක්ඛිණෙය්‍යාවිචිනනං දට්ඨබ්බං.

පාණෙසු සංයමොති ඉමිනා දසවිධම්පි කුසලකම්මපථධම්මං දස්සෙති. යථා හි ''පාණෙසු සංයමො''ති ඉමිනා සත්තානං ජීවිතාවොරොපනතො සංයමො වුත්තො, එවං තෙසං සාපතෙය්‍යාවහාරතො පරදාරාමසනතො විසංවාදනතො අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදනතො ඵරුසවචනෙන සඞ්ඝට්ටනතො නිරත්ථකවිප්පලපනතො පරසන්තකාභිජ්ඣානතො උච්ඡෙදචින්තනතො මිච්ඡාභිනිවෙසනතො ච සංයමො හොතීති. තෙනාහ **''සීලානිසංසං කථෙතුමාරද්ධා''**ති. ඵරුසවචනසංයමො පනෙත්ථ සරූපෙනෙව වුත්තො.

පරස්ස උපවාදභයෙනාති පාපකිරියහෙතු පරෙන අත්තනො වත්තබ්බඋපවාදභයෙන. **උපවාදභයාති** උපවාදභයනිමිත්තං. ''කථං නු ඛො අම්හෙ පරෙ න උපවදෙය්‍යු''න්ති ආසීසන්තා **පාපං න කරොන්ති. ධම්මපදමෙවාති** අසඞ්ඛතධම්මකොට්ඨාසො එව **සෙය්‍යො** සෙට්ඨො. යස්මා සබ්බසඞ්ඛතං අනිච්චං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මං, තස්මා තදධිගමාය උස්සාහො කරණීයොති දස්සෙති. පුබ්බසද්දො කාලවිසෙසවිසයොති ආහ **''පුබ්බෙ ච කස්සපබුද්ධාදිකාලෙපී''**තිආදි. පුන අකාලවිසෙසො අපාටියෙක්කො භුම්මත්ථවිසයොවාති ආහ **''සබ්බෙපි වා''**තිආදි. තත්ථ **සබ්බෙපි වාති** එතෙ සබ්බෙපි කස්සපබුද්ධාදයො ලොකනාථා **සන්තො නාම** වූපසන්තසබ්බකිලෙසසන්තාපා සන්තසබ්භූතගුණත්තා.

සාධුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. නසන්තිසුත්තවණ්ණනා

34. **කමනීයානීති** කන්තානි. තතො එව එතානි **ඉට්ඨාරම්මණානි** සුඛාරම්මණානි **රූපාදීනි,** තෙ පන වත්ථුකාමා, තදාරම්මණකිලෙසකාමා වා. **''න සන්ති කාමා මනුජෙසූ''**ති දෙසනාසීසමෙතං, නිච්ඡයෙන කාමා අනිච්චායෙව. මච්චු ධියති එත්ථාති **මච්චුධෙය්‍යං**. න පුන ආගච්ඡති එත්ථ තං **අපුනාගමනං. අපුනාගමනසඞ්ඛාතං නිබ්බානං** අනුපගච්ඡනතො. **නිබ්බානං හීති**ආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස විවරණං. **බද්ධොති** පටිබද්ධචිත්තො. **පමත්තොති** වොස්සග්ගපමාදං ආපන්නො.

තණ්හාඡන්දතො ජාතං තස්ස විසෙසපච්චයත්තා. ඉච්ඡිතං හනතීති **අඝං,** දුක්ඛං. ඉධ පන අනවසෙසපරියාදානවසෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති. **ඡන්දවිනයා අඝවිනයොති** හෙතුනිරොධෙන හි ඵලනිරොධො, එවං සඋපාදිසෙසනිබ්බානං වත්වා **අඝවිනයා දුක්ඛවිනයොති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානං වදති.

චිත්‍රානීති කිලෙසකාමාපි වෙදනාදිට්ඨිසම්පයොගභෙදෙන හොන්ති, ආකාරභෙදෙන ච අත්ථි සවිසාතාවිසාතාති තතො විසෙසෙතුං **''ආරම්මණචිත්තානී''**ති වුත්තං. **සඞ්කප්පිතරාගොති** සුභාදිවසෙන සඞ්කප්පිතවත්ථුම්හි රාගො. **කිලෙසකාමො කාමොති වුත්තො** තස්සෙව්ධ විසෙසතො කාමභාවසිද්ධිතො. **පසූරසුත්තෙන විභාවෙතබ්බො** ''න තෙ කාමා''තිආදිනා තස්ස වත්ථුම්හි ආගතත්තා. ඉදානි තමත්ථං සඞ්ඛෙපෙනෙව විභාවෙන්තො **''පසූරපරිබ්බාජකො හී''**තිආදිමාහ. **න තෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙති** තෙ වෙ කාමා න හොන්ති, යානි ලොකෙ චිත්‍රානි රූපාදිආරම්මණානි. **වෙදෙසීති** කෙවලං සඞ්කප්පරාගඤ්ච කාමං කත්වා වදෙසි වෙ. **හෙහින්තීති** භවෙය්‍යුන්ති අත්ථො. සුණන්තො සද්දානි මනොරමානි, සත්ථාපි තෙ හෙහිති කාමභොගීති පච්චෙකං ගාථා, ඉධ පන සංඛිපිත්වා දස්සිතා. ධීරා නාම ධිතිසම්පන්නාති ආහ **''පණ්ඩිතා''**ති.

තස්සාති යො පහීනකොධමානො සබ්බසො සංයොජනාතිගො නාමරූපස්මිං අසජ්ජන්තො රාගාදිකිඤ්චනරහිතො, තස්ස. **මොඝරාජා නාම ථෙරො** බාවරීබ්‍රාහ්මණස්ස පරිචාරකානං සොළසන්නං අඤ්ඤතරො. **යථානුසන්ධිං** අප්පත්තො සාවසෙස-**අත්ථො,** කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථීති අධිප්පායො . සබ්බසො විමුත්තත්තාව දෙවමනුස්සා නමස්සන්ති, යෙ තං පටිපජ්ජන්ති. තෙසං කිං හොති? කිඤ්චිපි න සියාති අයමෙත්ථ අත්ථවිසෙසො? **දසබලං සන්ධායෙවමාහ** උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන. **අනුපටිපත්තියාති** පටිපත්තිං අනුගන්ත්වා පටිපජ්ජනෙන. **නමස්සන්ති** තං පූජෙන්ති.

චතුසච්චධම්මං ජානිත්වාති තෙන පටිවිද්ධං චතුසච්චධම්මං පටිවිජ්ඣිත්වා. තථා ච බුද්ධසුබුද්ධතාය නිබ්බෙමතිකා හොන්තීති ආහ **''විචිකිච්ඡං පහායා''**ති. තතො පරං පන අනුක්කමෙන අග්ගමග්ගාධිගමෙන **සඞ්ගාතිගාපි** හොන්ති. අසෙක්ඛධම්මපාරිපූරියා **පසංසියා** විඤ්ඤූනං පසංසාපි හොන්තීති.

නසන්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උජ්ඣානසඤ්ඤිසුත්තවණ්ණනා

35. උජ්ඣානවසෙන පවත්තා සඤ්ඤා එතෙසං අත්ථි, උජ්ඣානවසෙන වා සඤ්ජානන්තීති **උජ්ඣානසඤ්ඤී. කාරයෙති** කතානං පරියන්තං කාරයෙති අත්ථො. **පරියන්තකාරිතන්ති** පරිච්ඡින්නකාරිතං පරිමිතවචනන්ති අත්ථො. පංසුකූලාදිපටිපක්ඛනයෙන **පත්තුණ්ණදුකූලාදි** වුත්තං. **නාමං ගහිතන්ති** එතෙන ''උජ්ඣානසඤ්ඤිකා''ති එත්ථ ක-සද්දො සඤ්ඤායන්ති දස්සෙති.

අඤ්ඤෙනාකාරෙන භූතන්ති අත්තනා පවෙදියමානාකාරතො අඤ්ඤෙන අසුද්ධෙන ආකාරෙන විජ්ජමානං උපලබ්භමානං අත්තානං. **වඤ්චෙත්වාති** පලම්භෙත්වා. **තස්ස** කුහකස්ස. **තං** චතුන්නං පච්චයානං පරිභුඤ්ජනං. **පරිජානන්තීති** තස්ස පටිපත්තිං පරිච්ඡිජ්ජ ජානන්ති. **කාරකොති** සම්මාපටිපත්තියා කත්තා, සම්මාපටිපජ්ජිතාති අත්ථො.

ඉදන්ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, අයන්ති අත්ථො. **ධම්මානුධම්මපටිපදාති** නිබ්බානධම්මස්ස අනුච්ඡවිකතාය අනුධම්මභූතා පටිපදා. පටිපක්ඛවිධමනෙ අසිථිලතාය **දළ්හා. භාසිතමත්තෙන ච සවනමත්තෙන චාති** එත්ථ ච-සද්දො විසෙසනිවත්තිඅත්ථො. තෙන භාසිතස්ස සුතස්ස ච සම්මාපටිපත්තිවිසෙසං නිවත්තෙති. **ලොකපරියායන්ති** ලොකස්ස පරිවිධමනං උප්පාදනිරොධවසෙන සඞ්ඛාරානං පරාවුත්තිං. තෙනාහ **''සඞ්ඛාරලොකස්ස උදයබ්බය''**න්ති. ස්වායමත්ථො සච්චපටිවෙධෙනෙව හොතීති ආහ **''චතුසච්චධම්මඤ්ච අඤ්ඤායා''**ති . **එවං න කුබ්බන්තීති** අත්තනි විජ්ජමානම්පි ගුණං අනාවීකරොන්තො ''යථා තුම්හෙ වදථ, එවං න කුබ්බන්තී''ති අවිජ්ජමානතං බ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

අකාරකමෙවාති දොසං අකාරකමෙව. අච්චයස්ස පටිග්ගණ්හනං නාම අධිවාසනං, එවං සො දෙසකෙන දෙසියමානො තතො විගතො නාම හොති. තෙනාහ **''පටිග්ගණ්හාතූති ඛමතූ''**ති.

සභාවෙනාති සභාවතො. **එකසදිසන්ති** පරෙසං චිත්තාචාරං ජානන්තම්පි අජානන්තෙහි සහ එකසදිසං කරොන්තා. **පරතොති** පච්ඡා. **කථාය උප්පන්නායාති** ''කස්සච්චයා න විජ්ජන්තී''තිආදිකථාය පවත්තමානාය ''තථාගතස්ස බුද්ධස්සා''තිආදිනා **බුද්ධබලං** බුද්ධානුභාවං දීපෙත්වා. **ඛමිස්සාමීති** අච්චයදෙසනං පටිග්ගණ්හිස්සාමි. තප්පටිග්ගහො හි ඉධ ඛමනන්ති අධිප්පෙතං, සත්ථා පන සබ්බකාලං ඛමො එව.

කොපො අන්තරෙ චිත්තෙ එතස්සාති **කොපන්තරො.** දොසො ගරු ගරුකාතබ්බො අස්සාති **දොසගරු.** ''පටිමුච්චතී''ති වා පාඨො, අයමෙව අත්ථො. **අච්චායිකකම්මන්ති** සහසා අනුපධාරෙත්වා කිරියා. **නො චිධාති** නො චෙ ඉධ. **ඉධාති** නිපාතමත්තං. **අපගතං** අපනීතං. දොසො නො චෙ සියා, තෙන පරියායෙන යදි අපරාධො නාම න භවෙය්‍යාති. **න සම්මෙය්‍යුං** න වූපසමෙය්‍යුං. **කුසලොති** අනවජ්ජො.

ධීරො සතොති පදද්වයෙන වට්ටජින්දං ආහ. **කො නිච්චමෙව පණ්ඩිතො නාමාති අත්ථොති** ''කස්සච්චයා''තිආදිකාය පුච්ඡාගාථාය අත්ථො. දීඝමජ්ඣිමසංවණ්ණනාසු තථාගත-සද්දො විත්ථාරතො සංවණ්ණිතොති ආහ **''එවමාදීහි කාරණෙහි තථාගතස්සා''**ති. **බුද්ධත්තාදීහීති** ආදි-සද්දෙන ''බොධෙතා පජායා''තිආදිනා (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 97) නිද්දෙසෙ ආගතකාරණානි සඞ්ගය්හන්ති. **විමොක්ඛං** වුච්චති අරියමග්ගො, තස්ස **අන්තො** අග්ගඵලං, තත්ථ භවා **පණ්ණත්ති,** තස්සා වසෙන. එවං බුද්ධබලං දීපෙති. ඉදානි ඛිත්තං සඞ්ඛෙපෙන සංහරාපිතං හොතීති දස්සෙති.

උජ්ඣානසඤ්ඤිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සද්ධාසුත්තවණ්ණනා

36. **තත්වස්සාති** ඔ-කාරස්ස ව-කාරාදෙසං අ-කාරස්ස ච ලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **''තතො අස්සා''**ති. ''තතස්සා''ති වා පාඨො, **තතොති** ච සද්ධාහෙතූති අත්ථො. **නානුපතන්තීති** න වත්තන්ති. **පමාදං කරොන්තීති** පමජ්ජන්ති, මිච්ඡා පටිපජ්ජන්තීති අත්ථො. **ලක්ඛණානීති** අනිච්චාදිලක්ඛණානි. **උපනිජ්ඣායතීති** උපෙච්ච ඤාණචක්ඛුනා පෙක්ඛති, අනුපස්සතීති අත්ථො. **ආගතකිච්චන්ති** ආහතකිච්චං, අයමෙව වා පාඨො. **සාධෙතීති** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන නිප්ඵාදෙති, තථලක්ඛණං නිරොධසච්චං උපනිජ්ඣායතීති අයමත්ථො මග්ගෙපි වත්තබ්බො තෙන විනා අසම්මොහපටිවෙධස්ස අසම්භවතො. **කසිණාරම්මණස්සාති** ඉදං ලක්ඛණවචනං. අකසිණාරම්මණසමාපත්තියොපි හි සන්තීති. යථා ච කසිණාරම්මණානි අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං අවසෙසානඤ්ච තදාරම්මණානං පච්චවෙක්ඛණවසෙන චිත්තානං, එවං තෙන තානි ආරම්මණානි ගහිතානීති ''කසිණාරම්මණස්සා''ඉච්චෙව වුත්තං. පරමං උත්තමං සුඛන්ති වත්තබ්බතො **පරමසුඛං අරහත්තං.**

සද්ධාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සමයසුත්තවණ්ණනා

37. **උදානං පටිච්චාති** උක්කාකරඤ්ඤා ජාතිසම්භෙදපරිහාරනිමිත්තං අත්තනො වංසපරිසුද්ධිං නිස්සාය වුත්තං පීතිඋදාහාරං පටිච්ච ගොත්තවසෙන **"සක්‍යා"ති ලද්ධනාමානං**. යදි එකොපි ජනපදො, කථං බහුවචනන්ති ආහ **"රුළ්හීසද්දෙනා"**ති. අක්ඛරචින්තිකා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය සලිඞ්ගවචනානි ඉච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ රුළ්හී යථා ''අවන්තී කුරූ''ති, තබ්බිසෙසනෙ පන ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දතාය එකවචනමෙව. **අරොපිමෙති** කෙනචි න රොපිමෙ.

ආවරණෙනාති සෙතුනා. **බන්ධාපෙත්වාති** පණ්ඩුපලාසපාසාණමත්තිකඛණ්ඩාදීහි ආලිං ථිරං කාරාපෙත්වා. **සස්සානි කාරෙන්තීති** ජෙට්ඨමාසෙ කිර සම්මස්ස බලවභාවෙන හිමවන්තෙ හිමං විලීයිත්වා සන්දිත්වා අනුක්කමෙන රොහිණිං නදිං පවිසති, තං බන්ධිත්වා සස්සානි කාරෙන්ති. **"ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසූ"**ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **"කොලියකම්මකරා වදන්ති"**ති ආහ. **නියුත්තඅමච්චානන්ති** තස්මිං සස්සපරිපාලනකම්මෙ නියොජිතමහාමත්තානං.

තීණි ජාතකානීති ''කුඨාරිහත්ථො පුරිසො''තිආදිනා **ඵන්දනජාතකං** (ජා. 1.13.14 ආදයො) ''දුද්දුභායති භද්දන්තෙ''තිආදිනා **දුද්දුභජාතකං,** (ජා. 1.4.85 ආදයො) ''වන්දාමි තං කුඤ්ජර''තිආදිනා **ලටුකිකජාතකන්ති** (ජා. 1.5.39 ආදයො) ඉමානි තීණි ජාතකානි. **ද්වෙ ජාතකානීති** –

> ''සාධූ සම්බහුලා ඤාතී, අපි රුක්ඛා අරඤ්ඤජා;
> වාතො වහති එකට්ඨං, බ්‍රහන්තම්පි වනප්පති''න්ති. –

ආදිනා **රුක්ඛධම්මජාතකං** (ජා. 1.1.74).

> ''සම්මොදමානා ගච්ඡන්ති, ජාලමාදාය පක්ඛිනො;
> යදා තෙ විවදිස්සන්ති, තදා එහින්ති මෙ වස''න්ති. (ජා. 1.1.33) –

ආදිනා **සම්මොදමානජාතකන්ති** ඉමානි ද්වෙ ජාතකානි.

> ''අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං, ජනං පස්සථ මෙධගං;
> සංවෙගං කිත්තයිස්සාමි, යථා සංවිජිතං මයා''ති. (සු. නි. 941) –

ආදිනා **අත්තදණ්ඩසුත්තං**.

තෙනාති භගවතා. **කලහකරණභාවොති** කලහකරණස්ස අත්ථිභාවො. මහාපථවියා මහග්ඝෙ ඛත්තියෙ කස්මා නාසෙථාති දස්සෙත්වා කලහං වූපසමෙතුකාමො භගවා පථවිං නිදස්සනභාවෙන ගණ්හීති දස්සෙන්තො **"පථවී නාම කිං අග්ඝතී"**තිආදිමාහ. **අට්ඨානෙති** අකාරණෙ. **වෙරං කත්වාති** විරොධං උප්පාදෙත්වා. තංතංපලොභනකිරියාය පරක්කමන්තියො **"උක්කණ්ඨන්තූ"ති සාසනං පෙසෙන්ති**. **කුණාලදහෙති** කුණාලදහතීරෙ පතිට්ඨාය. **පුච්ඡිතං කථෙසි** අනුක්කමෙන කුණාලසකුණරාජස්ස පුච්ඡාපසඞ්ගෙන **කුණාලජාතකං** (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) කථෙස්සාමීති. **අනභිරතිං විනොදෙසි** ඉත්ථීනං දොසදස්සනමුඛෙන කාමානං ආදීනවොකාරසංකිලෙසවිභාවනවසෙන. **පුරිසපුරිසෙහීති** කොසජ්ජං විද්ධංසෙත්වා පුරිසථාමබ්‍රූහනෙන උත්තමපුරිසෙහි නො භවිතුං වට්ටතීති උප්පන්නචිත්තා . **අවිස්සට්ඨසමණකම්මන්තා** අපරිච්චත්තකම්මට්ඨානාභියොගාති අත්ථො. **නිසීදිතුං වට්ටතීති** භගවා චින්තෙසීති යොජනා.

පදුමිනියන්ති පදුමවනෙ. **විකසිංසු** ගුණගණවිබොධෙන. **අයං ඉමස්ස…පෙ…. න කථෙසීති** ඉමිනා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ තාවදෙව පටිපාටියා ආගතත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ලජ්ජමානා අත්තනා පටිලද්ධවිසෙසං භගවතො නාරොචෙසුන්ති දස්සෙති. **ඛීණාසවානන්තිආදිනා** තත්ථ කාරණමාහ.

ඔසටමත්තෙති භගවතො සන්තිකං උපගතමත්තෙ. **අරියමණ්ඩලෙති** අරියපුග්ගලසමූහෙ. **පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතොති** යුගන්ධරපබ්බතස්ස පාචීනපරික්ඛෙපතො, න බාහිරකෙහි වුච්චමානඋදයපබ්බතතො. **රාමණෙය්‍යකදස්සනත්ථන්ති** බුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතත්තා විසෙසතො රමණීයස්ස ලොකස්ස රමණීයභාවදස්සනත්ථං. **උල්ලඞ්ඝිත්වාති** උට්ඨහිත්වා. **එවරූපෙ ඛණෙ ලයෙ මුහුත්තෙති** යථාවුත්තෙ චන්දමණ්ඩලස්ස උට්ඨිතක්ඛණෙ උට්ඨිතවෙලායං උට්ඨිතමුහුත්තෙති උපරූපරිකාලස්ස වඩ්ඪිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං.

තෙසං භික්ඛූනං ජාතිආදිවසෙන භගවතො අනුරූපපරිවාරභාවං දස්සෙන්තො **"තත්ථා"**තිආදිමාහ. **මහාසම්මතස්ස වංසෙ උප්පන්නොතිආදි** කුලවංසසුද්ධිදස්සනං. **ඛත්තියගබ්භෙ ජාතොති** ඉදං සතිපි ජාතිවිසුද්ධියං මාතාපිතූනං වසෙන අවිසුද්ධතා සියාති තෙසම්පි ''අවිසුද්ධතා නත්ථි ඉමෙස''න්ති විසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. සතිපි ච ගබ්භවිසුද්ධියං

කතදොසෙන මිස්සකත්තා අරජ්ජාරහතාපි සියාති ‘‘තම්පි නත්ථි ඉමෙස’’න්ති දස්සනත්ථං **‘‘රාජපබ්බජිතා’’**තිආදි වුත්තං.

සාමන්තාති සමීපෙ. **වලිංසූති** උට්ඨහිංසු. කොසමත්තං ඨානං **සද්දන්තරං,** ‘‘සද්දසවනට්ඨානමෙව සද්දන්තර’’න්ති අපරෙ. **තික්ඛත්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසූති** ජම්බුදීපෙ කිර ආදිතො මහන්තානි තෙසට්ඨි නගරසහස්සානි උප්පන්නානි, තථා දුතියං, තථා තතියං. තං සන්ධායාහ ‘‘තික්ඛත්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසූ’’ති. තානි පන සම්පිණ්ඩෙත්වා සතසහස්සතො පරං නවසහස්සාධිකානි අසීතිසහස්සානි. **නවනවුතියා දොණමුඛසතසහස්සෙසූති** නවසතසහස්සාධිකෙසු නවුතිසතසහස්සෙසු දොණමුඛෙසු. **දොණමුඛ**න්ති ච මහානගරස්ස ආයුප්පත්තිට්ඨානභූතං පාදනගරං වුච්චති. **ඡනවුතියා පට්ටනකොටිසතසහස්සෙසූති** ඡකොටිසතසහස්සඅධිකෙසු නවුතිකොටිසතසහස්සපට්ටනෙසු. තම්බපණ්ණිදීපාදි**ඡපණ්ණාසාය රතනාකරෙසු**. එවං පන නගර-දොණමුඛපට්ටන-රතනාකරාදිභාවෙන කථනං තංතංඅධිවත්ථාය වසන්තීනං තාසං දෙවතානං බහුභාවදස්සනත්ථං. යදි දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතා. අථ කස්මා පාළියං ‘‘දසහි ච ලොකධාතූහී’’ති? වුත්තන්ති ආහ **‘‘දසසහස්ස…පෙ…. අධිප්පෙත’’**න්ති. තෙන සහස්සිලොකධාතු ඉධ ‘‘එකා ලොකධාතූ’’ති වෙදිතබ්බා.

ලොහපාසාදෙති සබ්බපඨමකතෙ ලොහපාසාදෙ. **බ්‍රහ්මලොකෙති** හෙට්ඨිමෙ බ්‍රහ්මලොකෙ. යදි තා දෙවතා එවං නිරන්තරා හුත්වා සන්නිපතිතා, පච්ඡා ආගතානං ඔකාසො එව න භවෙය්‍යාති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘යථා ඛො පනා’’**තිආදි.

සුද්ධාවාසකායෙ උප්පන්නා **සුද්ධාවාසකායිකා**. තාසං පන යස්මා සුද්ධාවාසභූමි නිවාසට්ඨානං, තස්මා වුත්තං **‘‘සුද්ධාවාසවාසීන’’**න්ති. **ආවාසාති** ආවාසට්ඨානභූතා. දෙවතා පන ඔරම්භාගියානං ඉතරෙසඤ්ච සංයොජනානං සමුච්ඡින්නත්ථෙන සුද්ධො ආවාසො විහාරො එතෙසන්ති **සුද්ධාවාසා. මහාසමාගමං ඤත්වාති** මහාසමාගමං ගතාති ඤත්වා.

පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි අඤ්ඤත්ථ ඔකාසං අලභමානො. එවං සෙසාපි. **මණිවම්මන්ති** ඉන්දනීලමණිමයං කවචං. බුද්ධානං අභිමුඛභාගො **බුද්ධවීථි,** සා යාව චක්කවාළා **උත්තරිතුං න සක්කා. මහතියා බුද්ධවීථියාවාති** බුද්ධානං සන්තිකං උපසඞ්කමන්තෙහි තෙහි දෙවබ්‍රහ්මෙහි වලඤ්ජිතබුද්ධවීථියාව.

සමිති සඞ්ගති සන්නිපාතො සමයො, මහන්තො සමයො **මහාසමයොති** ආහ **‘‘මහාසමූහො’’**ති. පවද්ධං වනං **පවනන්ති** ආහ **‘‘වනසණ්ඩො’’**ති. **දෙවසටාති** දෙවසමූහා. **සමාදහංසූති** සමාහිතං ලොකුත්තරසමාධිං සුට්ඨු අප්පිතං අකංසු. තථා සමාහිතං පන සමාධිනා නියොජිතං නාම හොතීති වුත්තං **‘‘සමාධිනා යොජෙසු’’**න්ති. සබ්බෙසං ගොමුත්තවඞ්කාදීනං දූරසමුස්සාරිතත්තා **අත්තනො…පෙ…. අකරිංසු**. විනයති අස්සෙ එතෙහීති **නෙත්තානි,** යොත්තානි. අවීථිපටිපන්නානං අස්සානං වීථිපටිපාදනං රස්මිග්ගහණෙන හොතීති **‘‘යොත්තානි ගහෙත්වා අචොදෙන්තො’’**ති වත්වා තං පන අචොදනං අවාරණමෙවාති ආහ **‘‘අචොදෙන්තො අවාරෙන්තො’’**ති.

යථා ඛීලං භිත්තියං, භූමියං වා ආකොටිතං දුන්නීහරණං, යථා ච පලිඝං නගරප්පවෙසනිවාරණං, යථා ච ඉන්දඛීලං ගම්භීරනෙමි සුනිඛාතං දුන්නීහරණං, එවං රාගාදයො සත්තසන්තානතො දුන්නීහරණා නිබ්බානනගරප්පවෙසනිවාරණා චාති තෙ **‘‘ඛීලං පලිඝං ඉන්දඛීල’’**න්ති ච වුත්තා. **ඌහච්චාති** උද්ධරිත්වා. තණ්හාඑජාය අභාවෙන **අනෙජා.** පරමසන්තුට්ඨභාවෙන චාතුද්දිසත්තා **අප්පටිහතචාරිකං චරන්ති**. බුද්ධචක්ඛු-ධම්මචක්ඛු-දිබ්බචක්ඛු-සමන්තචක්ඛු-පකතිචක්ඛූනං වසෙන **පඤ්චහි චක්ඛූහි**. සුදන්තා කුතොති ආහ **‘‘චක්ඛුතොපී’’**ති. **ඡන්දාදීහීති** ඡන්දාදීනං වසෙන **න ගච්ඡන්ති** න වත්තන්ති. **න ආගච්ඡන්ති** අනුප්පාදනතො. ආගුන්ති අපරාධං.

සබ්බසංයොගාති විභත්තිලොපෙන නිද්දෙසො, සබ්බෙ සංයොගෙති අත්ථො. **විසජ්ජාති** විසජ්ජිත්වා. **එවම්පීති** ඉමායපි ගාථාය වසෙන ‘‘ආගුං න කරොතී’’ති පදෙ.

ගතාසෙති ගතා එව. **න ගමිස්සන්ති** පරිනිට්ඨිතසරණගමනත්තා. ලොකුත්තරසරණගමනඤ්හෙත්ථ අධිප්පෙතං. තෙනාහ **‘‘නිබ්බෙමතිකසරණගමනෙන ගතා’’**ති. තෙ හි නියමෙන අපායං න ගමිස්සන්ති, දෙවකායඤ්ච පරිපූරෙස්සන්ති. යෙ පන ලොකියෙන සරණගමනෙන බුද්ධං සරණං ගතා, න තෙ ගමිස්සන්ති අපායං, සති ච පච්චයන්තරසමවායෙ පහාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තීති. තෙනාහ සො බ්‍රහ්මා **‘‘යෙ කෙචි බුද්ධං…පෙ…. පරිපූරෙස්සන්තී’’**ති.

සමයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

38. තන්ති උය්‍යානං සඞ්ඛං ගතන්ති සම්බන්ධො. ධනුනා සරෙන ගහන්ති පොථයන්ති බාධෙන්තීති **ධනුග්ගහා. තං සම්පටිච්ඡීති** තස්සා සිලාය හෙට්ඨාභාගෙන උග්ගන්ත්වා සම්පටිච්ඡි. සත්ථු පුඤ්ඤානුභාවෙන උපහතත්තා සයම්පි පරිපතන්ති වාතං උපත්ථම්භෙති. **අභිහනි** සත්ථාරා අනාවජ්ජිතත්තා. තඤ්ච ඛො කම්මඵලවසෙනාති දට්ඨබ්බං. තතො එව **තතො පට්ඨාය භගවතො අඵාසු ජාතන්ති** එතෙනපි උපාදින්නකසරීරෙ නාම අනිට්ඨාපි සම්ඵස්සකා පතන්ති එව තථාරූපෙන කම්මුනා කතොකාසෙති දස්සෙති. **අයං විහාරොති** ගිජ්ඣකූටවිහාරො. **උජ්ජඞ්ගලො** න කත්තබ්බපරො. **විසමොති** භූමිභාගවසෙන විසමො. සිවිකාකාරෙන සජ්ජිතො මඤ්චො එව **මඤ්චසිවිකා.**

භුසාති දළ්හා. **දුක්ඛාති** දුක්ඛමා දුත්තිතික්ඛා. **ඛරාති** කක්කසා. **කටුකාති** අනිට්ඨා. **අසාතාති** න සාතා අප්පියා. **න අප්පෙතීති** න උපෙති. **න අප්පායන්තීති** න ඛමන්ති. වෙදනාධිවාසනඛන්තියා සතිසම්පජඤ්ඤයුත්තත්තා සබ්බසත්තට්ඨිතාහාරසමුදයවත්ථුජාතස්ස ආදීනවනිස්සරණානං පගෙව සුප්පටිවිදිතත්තා යථා සමුදාචාරො චිත්තං නාභිභවති, එවං සම්මදෙව උපට්ඨාපිතසතිසම්පජඤ්ඤත්තා වුත්තං **‘‘වෙදනාධිවාසන…පෙ…. හුත්වා’’**ති. **අපීළියමානොති** අබාධියමානො. කාමං අනිට්ඨාය වෙදනාය ඵුට්ඨො තාය අපීළියමානො නාම නත්ථි, පරිඤ්ඤාතවත්ථුකත්තා පන තස්සා වසෙ අවත්තමානො ‘‘අවිහඤ්ඤමානො’’ති වුත්තො. තෙනාහ **‘‘සම්පරිවත්තසායිතාය වෙදනානං වසං අගච්ඡන්තො’’**ති.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ සයනං සෙය්‍යා, සීහස්ස විය සෙය්‍යා සීහසෙය්‍යා, තං සීහසෙය්‍යං. අථ වා **සීහසෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨසෙය්‍යං උත්තමසෙය්‍යං. ස්වායමත්ථො අට්ඨකථායමෙව ආගමිස්සති. ‘‘වාමෙන පස්සෙන සෙන්තී’’ති එවං වුත්තා **කාමභොගිසෙය්‍යා. දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි** දක්ඛිණහත්ථස්ස සරීරග්ගහණාදියොගක්ඛමතො. පුරිසවසෙන චෙතං වුත්තං. **එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති** දුක්ඛුප්පත්තිතො. **අයං සීහසෙය්‍යාති** අයං යථාවුත්තා සීහසෙය්‍යා. **තෙජුස්සදත්තාති** ඉමිනා සීහස්ස අභීතභාවං දස්සෙති. භීරුකජාතිකා හි සෙසමිගා අත්තනො ආසයං පවිසිත්වා උත්‍රාසබහුලා සන්තාසපුබ්බකං යථා තථා සයන්ති, සීහො පන අභිරුකභාවතො සතොකාරී භික්ඛු විය සතිං උපට්ඨපෙත්වාව සයති. තෙනාහ **‘‘ද්වෙ පුරිමපාදෙ’’**තිආදි. **පුරිමපාදෙති** දක්ඛිණපුරිමපාදෙ වාමස්ස පුරිමපාදස්ස ඨපනවසෙන ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා. **පච්ඡිමපාදෙති** ද්වෙ පච්ඡිමපාදෙ. වුත්තනයෙනෙව ඉධාපි එකස්මිං ඨානෙ ඨපනං වෙදිතබ්බං. **ඨිතොකාසසල්ලක්ඛණං** අභීරුකභාවෙනෙව. **සීසං පන උක්ඛිපිත්වාති**ආදිනා වුත්තසීහකිරියා අනුත්‍රාසපබුජ්ඣනං විය අභීරුකභාවසිද්ධා ධම්මතාවසෙනෙවාති වෙදිතබ්බා. **සීහවිජම්භිතවිජම්භනං** අතිවෙලං එකාකාරෙන ඨපිතානං සරීරාවයවානං ගමනාදිකිරියාසු යොග්ගභාවාපාදනත්ථං. **තික්ඛත්තුං සීහනාදනදනං** අප්පෙසක්ඛමිගජාතපරිහරණත්ථං.

සෙති අබ්‍යාවටභාවෙන පවත්තති එත්ථාති සෙය්‍යා, චතුත්ථජ්ඣානමෙව සෙය්‍යා **චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා**. කිං පනෙත්ථ තං චතුත්ථජ්ඣානන්ති? ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං. තතො හි වුට්ඨහිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනුක්කමෙන අග්ගමග්ගං අධිගන්ත්වා තථාගතො ජාතොති. ‘‘තයිදං පදට්ඨානං නාම, න සෙය්‍යා, තථාපි යස්මා ‘චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරං භගවා පරිනිබ්බායී’ති **මහාපරිනිබ්බානෙ** (දී. නි. 2.219) ආගතං. තස්මා ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති එව **තථාගතසෙය්‍යා’’**ති කෙචි. එවං සති පරිනිබ්බානකාලිකාව තථාගතසෙය්‍යාති ආපජ්ජති; න ච තථාගතො ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපජ්ජනබහුලො විහාසි. අග්ගඵලවසෙන පවත්තං පනෙත්ථ චතුත්ථජ්ඣානං වෙදිතබ්බං. තත්ථ යථා සත්තානං නිද්දුපගමලක්ඛණා සෙය්‍යා භවඞ්ගචිත්තවසෙන හොති, සා ච නෙසං පඨමං ජාතිසමන්වයා යෙභුය්‍යවුත්තිකා, එවං භගවතො අරියජාතිසමන්වයං යෙභුය්‍යවුත්තිකං අග්ගඵලභූතං චතුත්ථජ්ඣානං **තථාගතසෙය්‍යාති** වෙදිතබ්බා. **සීහසෙය්‍යා** නාම සෙට්ඨසෙය්‍යාති ආහ **‘‘උත්තමසෙය්‍යා’’**ති.

‘‘කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා යථාපරිච්ඡෙදං උට්ඨහිස්සාමී’’ති එවං තදා මනසිකාරස්ස අකතත්තා පාළියං ‘‘උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වා’’ති න වුත්තන්ති ආහ **‘‘උට්ඨානසඤ්ඤන්ති පනෙත්ථ න වුත්ත’’**න්ති. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘ගිලානසෙය්‍යා හෙසා’’**ති. සා හි චිරකාලප්පවත්තිකා හොති.

විසුං විසුං රාසිවසෙන අනාගන්ත්වා එකජ්ඣං පුඤ්ජවසෙන ආගතත්තා වුත්තං **‘‘සබ්බාපි තා’’**ති. තෙනාහ **‘‘සත්තසතා’’**ති. **විකාරමත්තම්පීති** වෙදනාය අසහනවසෙන පවත්තනාකාරමත්තම්පි. **සුසම්මට්ඨකඤ්චනං වියාති** සම්මට්ඨසුසජ්ජිතසුවණ්ණං විය.

ධම්මාලපනන්ති අසඞ්ඛාරිකසමුප්පන්නසභාවාලපනං. සමුල්ලපිතඤ්හි ආකාරසමානවචනමෙතං. නාගො විය වාති පවත්තතීති නාගවො. තස්ස භාවො **නාගවතා**. විභත්තිලොපෙන හෙස නිද්දෙසො, මහානාගහත්ථීසදිසතායාති අත්ථො. **බ්‍යත්තුපරිචරණට්ඨෙනාති** බ්‍යත්තං උපරූපරි අත්තනො කිරියාචරණෙන. **ආජානීයොති** සම්මාපතිතං **දුක්ඛං** සහන්තො අත්තනා කාතබ්බකිරියං ධීරො හුත්වා නිත්ථාරකො. කාරණාකාරණජානනෙනාති නියානිකානියානිකකරණඤාතතාය. **තෙනෙවට්ඨෙනාති** අප්පටිසමට්ඨෙනෙව. ‘‘මුත්තො මොචෙය්‍ය’’න්තිආදි **ධුරවාහට්ඨෙන. නිබ්බිසෙවනට්ඨෙනාති** රාගාදිවිසවිගතභාවෙන.

අනියමිතාණත්තීති අනුද්දෙසිකං ආණාපනං. සාමඤ්ඤකතොපි සමාධිසද්දො පකරණතො ඉධ විසෙසත්ථොති ආහ **‘‘සමාධින්ති අරහත්තඵලසමාධි’’**න්ති. පටිප්පස්සද්ධිවසෙන සබ්බකිලෙසෙහි සුට්ඨු විමුත්තන්ති **සුවිමුත්තං.**

අභිනතං නාම ආරම්මණෙ අභිමුඛභාවෙන පවත්තියා. **අපනතං** අපගමනවසෙන පවත්තියා, විමුඛතායාති අත්ථො. ලොකියජ්ඣානචිත්තං විය විපස්සනා විය ච සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන තදඞ්ගප්පහානවික්ඛම්භනපහානවසෙන ච වික්ඛම්භෙත්වා න අධිගතං න ඨපිතං, කිඤ්චරහි කිලෙසානං සබ්බසො ඡින්නතායාති ආහ **"ඡින්නත්තා වතං ඵලසමාධිනා සමාහිත"**න්ති. **අතික්කමිතබ්බ**න්ති ආචාරාතික්කමවසෙන ලඞ්ඝිතබ්බං. සා පන ලඞ්ඝනා ආසාදනා ඝට්ටනාති ආහ **"ඝට්ටෙතබ්බ"**න්ති.

පඤ්චවෙදා නාම – ඉරුවෙදො, යජුවෙදො, සාමවෙදො, ආථබ්බණවෙදො, ඉතිහාසො චාති එවං ඉතිහාසපඤ්චමානං වෙදානං. ''චර''න්ති වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **"චරන්තා"**ති, තපන්තාති අත්ථො. **හීනත්තරූපාති** හීනාධිමුත්තිකතාය නිහීනචිත්තසභාවා. විමුත්තිකතාය අභාවතො **නිබ්බානඞ්ගමා න හොන්ති**. අරහත්තාධිගමකම්මස්ස අභබ්බතාය **පරිහීනත්ථා**. **අජ්ඣොත්ථටාති** අභිභූතා. **තාදිසෙහෙව සීලෙහීති** ගොසීලාදීහි. **බද්ධාති** සමාදපෙත්වා පවත්තනවසෙන අනුබද්ධා. **ලූඛං තපන්ති** අත්තකිලමථානුයොගං. තං පන එකදෙසෙන දස්සෙන්තො **"පඤ්චාතපතාපන"**න්තිආදිමාහ. ''එවං පටිපන්නස්ස මොක්ඛො නත්ථි, එවං පටිපන්නස්ස වට්ටතො මුත්ති අත්ථී''ති වදන්තී සා අත්තතො සාසනස්ස නියානභාවො කථිතො නාම හොතීති ආහ **"සාසනස්ස නියානිකභාවං කථෙන්තී"**ති. **ආදින්ති** ගාථාද්වයං.

සකලිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා

39. **චාතුමහාරාජිකස්සාති** චාතුමහාරාජිකකායිකස්ස. **ධම්මො අනුබුද්ධොති** චතුසච්චධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යාදිභාවස්ස අනුරූපතො බුද්ධො. **පච්චක්ඛමෙවාති** පරපත්තියා අහුත්වා අත්තපච්චක්ඛමෙව කත්වා ජානාමි. ධම්මං ගරහන්තා නාම සද්දදොසවසෙන වා අත්ථදොසවසෙන වා ගරහෙය්‍යුන්ති තං දස්සෙන්තො **"හීනක්ඛර…පෙ…. කොතිවා"**ති ආහ. සා පන ''තෙසං විගරහා දුම්මෙධතාය මහානත්ථාවහාවා''ති දස්සෙන්තී දෙවතා ආහ **"දුම්මෙධා උපෙන්ති රොරුව"**න්ති. **විසුං හොතීති** අවීචිමහානිරයතො විසුං එව හොති. **ඛන්තියාති** ඤාණඛන්තියා. **උපසමෙනාති** රාගාදීනං සබ්බසො වූපසමෙන. තෙනාහ **"රුච්චිත්වා"**තිආදි.

පඨමපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා

40. **බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච නමස්සමානාති** බුද්ධසුබුද්ධතං ධම්මසුධම්මතඤ්ච ඤත්වා තදුභයං නමස්සමානා. යස්මා බුද්ධෙ ච ධම්මෙ ච පසන්නො සඞ්ඝෙ ච පසන්නො එව හොති තස්ස සුප්පටිපත්තියා විජානනතො, තස්මා සො අත්ථො ගාථාය ච-සද්දසඞ්ගහිතොති දස්සෙන්තො **"ච-සද්දෙන සඞ්ඝඤ්චා"**ති ආහ **අත්ථවතියොති** ලොකියලොකුත්තරඅත්ථසඞ්ගහිතා ලොකියකුසලලොකුත්තරමග්ගසඞ්ගණ්හනතො. **යං ධම්මං සා අභාසීති** යං තුම්හාකං ධම්මං පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතා, සා මහාකොකනදා අත්තනො බලානුරූපං අභාසි. **බහුනාති** නානප්පකාරෙන. **පරියායෙනාති** කාරණෙන. **තාදිසොති** තථාරූපො තථාපටිවිද්ධසච්චො අත්ථධම්මාදීසු කුසලො එකෙකං පදම්පි උදාහරණහෙතුනිගමනානි නීහරන්තො ආචික්ඛති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානීකරොති. තෙනාහ **"අයං භගවා"**තිආදි. එතෙන අතිවිය විත්ථාරක්ඛමො සුගතධම්මොති දස්සෙති. **පරියාපුටන්ති** පරිවත්තිතං. එවං විත්ථාරක්ඛමං ධම්මං යස්මා දෙවධීතා ''සංඛිත්තමත්ථං ලපයිස්සාමී''ති අවොච, තස්මා වුත්තං **"තස්සත්ථ"**න්තිආදි.

දුතියපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සතුල්ලපකායිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ආදිත්තවග්ගො

1. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

41. **සීසන්ති** දෙසනාපදෙසො, දෙසනාය අඤ්ඤෙසුපි වත්තබ්බෙසු කස්සචිදෙව සීසභාගෙන අපදිසනං. තෙනාහ **"රාගාදීහී"**තිආදි. **දානෙනාති** අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනෙන. තං පන පරිච්චජනං චෙතනාය හොතීති ආහ **"දානචෙතනාය"**ති දානපුඤ්ඤචෙතනාති දානමයා පුඤ්ඤචෙතනා **දායකස්සෙව හොති** තංසන්තතිපරියාපන්නත්තා. **නීහතභණ්ඩකන්ති** ආදිත්තගෙහතො බහි නික්ඛාමිතං භණ්ඩකං. **එතන්ති** ''දින්නං හොතී''තිආදිවචනං. **අදින්නෙති** දානමුඛෙ අනියුඤ්ජිතෙ භොගෙ. ''අන්තෙනා''ති ජීවිතස්ස අන්තො අධිප්පෙතොති ආහ **"මරණෙනා"**ති. මමාති පරිග්ගහිතත්තා **පරිග්ගහා,** භොගා. තෙපි කෙනචි ආකාරෙන විනාසං අනුපගතා මරණෙන

පහීයන්ති නාමාති වුත්තං **“චොරාදීනං වසෙන අවිනට්ඨභොගෙ”**ති. සොභනා අග්ගභූතා රූපාදයො එත්ථාති සග්ගො, තං **සග්ගං**.

ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කිංදදසුත්තවණ්ණනා

42. **ද්වෙ තීණි භත්තානි අභුත්වාති** ද්වෙ තයො වාරෙ භත්තානි අභුඤ්ජිත්වා. **උට්ඨාතුං න සක්කොතීති** උට්ඨාතුම්පි න සක්කොති, පගෙව අඤ්ඤං සරීරෙන කාතබ්බකිච්චං දුබ්බලභාවතො. **දුබ්බලොපි හුත්වාති** භුඤ්ජනතො පුබ්බෙ දුබ්බලො හුත්වා බලසම්පන්නො හොති. එවං බ්‍යතිරෙකතො අන්වයතො ච ආහාරස්ස සරීරෙ බලවතං ආහ. යස්මා අන්නදො දායකො පටිග්ගාහකස්ස බලදො හොති, තස්මා සො ආයතිං අත්තනො සරීරෙ බලදො අවිනාසවසෙන බලස්ස රක්ඛකො ච හොති. තෙනාහ භගවා – ‘‘බලං ඛො පන දත්වා බලස්ස භාගී හොතී’’ති (අ. නි. 5.37) සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සුරූපොපීති** අභිරූපොපි. **විරූපො හොතීති** බීභච්ඡරූපො කොපීනස්ස අච්ඡන්නත්තා. **ඉදඤ්ච යානන්ති** සාමඤ්ඤතො වුත්තං. **උපාහනාති** සරූපතො දස්සෙති. අදුක්ඛප්පත්තො හුත්වා යාති වත්තති එතෙනාති **යානන්ති** ඡත්තාදීනම්පි යානභාවො වුත්තො. තෙනාහ **“යානදො සුඛදො හොතී”**ති. **චක්ඛුදො නාම** හොති චක්ඛුනා කාතබ්බකිච්චෙ සහකාරීකාරණභාවතො දීපස්ස.

“සබ්බෙසංයෙව බලාදීනං දායකො හොතී”ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තං අත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **“ද්වෙ තයො ගාමෙ”**තිආදි වුත්තං. නිසජ්ජාදිවසෙන පතිස්සයිතබ්බතො **පතිස්සයො,** විහාරො. **පක්ඛිත්තං විය හොති** පරිස්සමස්ස විනොදිතත්තා. **බහි විචරන්තස්සාති** පතිස්සයං අලභිත්වා බහි විවටඞ්ගණෙ විචරන්තස්ස. **ඣායතීති** ඣායන්තං හොති, කිලමතීති අත්ථො. සීතුණ්හාදිවිරොධිපච්චයවසෙන සසන්තානෙ **විසභාගසන්තති,** තබ්බිපරියායතො **සභාගසන්තති** වෙදිතබ්බා. සුඛං නාම දුක්ඛපච්චයපරිහාරතො සුඛපච්චයුප්පන්නතො ච හොති, තදුභයං පතිස්සයවසෙන ලභතීති දස්සෙන්තො **“බහි විචරන්තස්ස පාදෙ”**තිආදිමාහ. **ධම්මපීතිසුඛ**න්ති ධම්මපච්චවෙක්ඛණෙන උප්පන්නපීතිසුඛං. **උපසමසුඛ**න්ති කිලෙසානං වූපසමෙන පවත්තසුඛං. නිවාතං පිහිතවාතපානං පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය ඨිතස්ස අන්ධකාරො හොතීති වුත්තං **“කූපෙ ඔතිණ්ණො විය හොතී”**ති. තෙනාහ **“මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්තී”**ති. තයිදං බහිසමාපන්නපරිස්සමදොසෙන, න ච පතිස්සයදොසෙන. තෙනාහ **“මුහුත්ත”**න්තිආදි.

න මරති එතෙනාති **අමරණං,** නිබ්බානාධිගමාදයො. තස්ස දානං ධම්මූපදෙසො, තං දෙති. තෙනාහ **“යො ධම්මං අනුසාසතී”**ති. තයිදං ධම්මානුසාසනං කථං හොතීති ආහ **“අට්ඨකථ”**න්තිආදි. **අට්ඨකථං කථෙතීති** අච්චටපායස්ස පාළියා අත්ථසංවණ්ණනං කරොතීති අත්ථො. අනධීතිනො පන **පාළිං වාචෙති.** තත්ථ තත්ථ ගතට්ඨානෙ **පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජෙති,** අයං තාව ගන්ථධුරො, පටිපත්තිවාසධුරෙ පන **කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති,** උභයෙසම්පි **ධම්මස්සවනං කරොති. සබ්බදානන්ති** යථාවුත්තආමිසදානං අභයදානං. **ධම්මදානන්ති** ධම්මදෙසනා. **ධම්මරතීති** සමථවිපස්සනාධම්මෙ අභිරති. **ධම්මරසොති** සද්ධම්මසන්නිස්සයං පීතිපාමොජ්ජං.

කිංදදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අන්නසුත්තවණ්ණනා

43. **පත්ථෙන්තීති** පිහෙන්ති. යත්ථස්ස උපගමනං ලොකෙ පාකටතරං අහොසි, තෙ උදාහරණවසෙන දස්සෙන්තො **“චිත්තගහපතිසීවලිත්ථෙරාදිකෙ විය”**ති ආහ. **අන්නන්ති** අන්නසඤ්ඤිතො චතුබ්බිධොපි පච්චයො. සබ්බෙපි දායකෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා සාමඤ්ඤතො එකවසෙන **“දායකමෙවා”**ති වුත්තං, යථා චාහ **“කො නාම සො යක්ඛො, යං අන්නං නාභිනන්දතී”**ති? තත්ථ **යක්ඛොති** සත්තො. සාමඤ්ඤජොතනා ච නාම යස්මා පුථුඅත්ථවිසයා, තස්මා **“යෙ නං දදන්ති සද්ධාය, විප්පසන්නෙන චෙතසා. තමෙව අන්නං භජතී”**ති වුත්තං. තත්ථ ම-කාරො පදසන්ධිකරො, තෙ එවාති අත්ථො. **දායකං** අපරිච්චජනමෙව **අනුගච්ඡති** චක්කං විය කුබ්බරං.

අන්නසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. එකමූලසුත්තවණ්ණනා

44. පතිට්ඨට්ඨෙන අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං එකං මූලං එතිස්සාති එකමූලා. තං **එකමූලං**. යථා සංයොජනීයෙසු අස්සාදානුපස්සනාවසෙන තණ්හාසමුප්පාදො, එවං තණ්හාභිභවවසෙන අනවබොධොති **අවිජ්ජා තණ්හාය මූලං, තණ්හා ච අවිජ්ජාය මූලං**. අයඤ්හි නයො උපනිස්සයතාවසෙන වුත්තො, සහජාතවසෙන වායං අඤ්ඤමඤ්ඤං මූලභාවො පාකටොයෙව. **ඉධ පන ඉමිස්සං** ගාථායං **අධිප්පෙතා** ‘‘එකමූල’’න්ති සා තණ්හා. තත්ථ යා භවතණ්හා, සා සස්සතදිට්ඨිවසෙන ආවට්ටති පරිවත්තති, විභවතණ්හා උච්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන, එවං **ද්විරාවට්ටං. සහජාතකොටියාති** සහජාතකොටියාපි, පගෙව සම්මුය්හං ආපන්නස්ස පන වත්තමානාය තණ්හාය බලවභාවෙන මලිනතා සියා.

උපනිස්සයකොටියාති උපනිස්සයකොටියාව සහජාතකොටියා අසම්භවතො. **පත්ථරණට්ඨානාති** විත්ථතා හුත්වා පවත්තිට්ඨානභූමි . තෙනාහ **"තෙසු සා පත්ථරතී"**ති. සමුද්දනට්ඨෙන **සමුද්දො.** උත්තරිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය පතාය අලං පරියත්තොති පාතාලො, අයං පන පාතාලො වියාති **පාතාලො.** තෙනාහ **"අප්පතිට්ඨට්ඨෙනා"**ති. අගාධගම්භීරතායාති අත්ථො.

එකමූලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අනොමසුත්තවණ්ණනා

45. අනොමනාමන්ති අනූනනාමං. ගුණනෙමිත්තිකානි එව හි භගවතො නාමානි. ගුණානඤ්චස්ස පරිපුණ්ණතාය අනූනනාමන්ති ආහ **"සබ්බගුණසමන්නාගතත්තා"**තිආදි. අපිච තථා තෙවිජ්ජො, ඡළභිඤ්ඤොතිආදීනි නාමානි අනොමනාමානි න හොන්ති පරිච්ඡින්නවිසයත්තා, භගවතො පන සත්ථා, සබ්බඤ්ඤු, සම්මාසම්බුද්ධොතිආදීනි නාමානි අනොමනාමානි නාම මහාවිසයත්තා අනූනභාවතො. තෙනාහ **"අවෙකල්ලනාම"**න්ති. **බන්ධන්තරාදයොති** බන්ධවිසෙසාදිකෙ. ඤාණෙන යාථාවතො අරණීයට්ඨෙන **අත්ථෙ. අන්වයපඤ්ඤාධිගමායාති** ලොකුත්තරපඤ්ඤාපටිලාභාය. **පටිපදන්ති** සමථවිපස්සනාපටිපදං. කිලෙසකාමානං වසෙන අල්ලීයිතබ්බට්ඨෙන කාමා එව **ආලයො.** අතීතකාලෙයෙව කමනතං ගහෙත්වා වුත්තං **"කමමාන"**න්ති. න එතරහි තදභාවතොති ආහ **"අතීතං පන උපාදාය ඉදං වුත්ත"**න්ති. මහානුභාවතාදිනා **මහන්තානං.**

අනොමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අච්ඡරාසුත්තවණ්ණනා

46. ''අච්ඡරාගණසඞ්ඝුට්ඨ''න්ති ගාථා දෙවපුත්තෙන යෙනාධිප්පායෙන ගායිතා, සො අනුපුබ්බිකථාය විනා න පඤ්ඤායතීති තං ආගමනතො පට්ඨාය කථෙන්තො **"අයං කිර දෙවපුත්තො"**තිආදිමාහ. තත්ථ **සාසනෙති** ඉමස්සෙව සත්ථුසාසනෙ. **කම්මාකම්මන්ති** කම්මවිනිච්ඡයං. අත්ථපුරෙක්ඛාරතාය අප්පකිච්චතාය ච **සල්ලහුකවුත්තිකො. සයනස්ස කොට්ඨාසොති** දිවසං පුරිමයාමඤ්ච භාවනානුයොගවසෙන කිලන්තකායස්ස සමස්සාසනත්ථං සෙය්‍යාය උපගමනභාගො අනුඤ්ඤාතො.

අබ්භන්තරෙති කුච්ඡියං භත්තස්ස පරිත්තතාය **සත්ථකවාතාති** තික්ඛභාවෙන සත්ථකා විය කන්තනකා වාතා. **ධුරස්මිංයෙවාති** කිලෙසමාරෙන යුද්ධෙ එව. විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා **ධම්මං දෙසෙන්තො වා. උපනිස්සයමන්දතාය** අපරිපක්කඤාණතාය ආසවක්ඛයං අප්පත්තො කාලං කත්වාති යොජනා. **උපරි ඨිතන්ති** පරික්ඛාරභාවෙන දිබ්බදුස්සූපරි ඨිතං. **තථෙව අට්ඨාසීති** තාහි තථා වුත්තෙපි යථා තතො පුබ්බෙ, තථෙව අට්ඨාසි. **සුවණ්ණපට්ටන්ති** නිබ්බුද්ධෙ පටිජිනිත්වා ලද්ධබ්බසුවණ්ණපට්ටං. වීතික්කමස්ස අකතත්තා **අසම්භින්නෙනෙව සීලෙන.** යස්මා තස්මිං සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තෙ තාපි තෙන සද්ධිං ආගමංසු තස්මා **"අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො"**ති වුත්තං.

සඞ්ඝොසිතන්ති සඞ්ගම්ම ඝොසිතං, තත්ථ තත්ථ අච්ඡරානං ගීතසද්දවසෙන ඝොසිතං. **පිසාචගණං කත්වා වදති** අච්ඡන්දරාගතාය. **නියාමචිත්තතායාති** සම්මත්තනියාමෙ නින්නචිත්තතාය. **ගරුභාවෙනාති** තාසං වසෙ අවත්තනතො ගරුට්ඨානභාවෙන. **යාත්‍රාති** නිබ්බානං පති යාත්‍රා. තං පන වට්ටතො නිග්ගමනං හොතීති ආහ **"කථං නිග්ගමනං භවිස්සතී"**ති.

අතිසල්ලෙඛතෙවාති අතිවිය කිලෙසානං සල්ලෙඛිතවුත්තිකො. **අකතාභිනිවෙසස්සාති** භාවනමනනුයුත්තස්ස අනාරද්ධවිපස්සකස්ස. **කාරකස්සාති** සුගතොවාදකාරකස්ස සම්මාපටිපජ්ජතො. **සුඤ්ඤතාවිපස්සනන්ති** සුඤ්ඤතාදීපනං විපස්සනං දුච්චරිතතණ්හාය දූරීකරණෙන එකවිහාරිතාය. **එකො මග්ගො අස්සාති** ලොකුත්තරමග්ගො එව අස්ස අනාගතො, පුබ්බභාගමග්ගො පන කතපරිචයොති අත්ථො.

කායවඞ්කාදීනන්ති කායදුච්චරිතාදීනං අභාවතො සමුච්ඡින්දනෙන අනුපලබ්භනතො. නත්ථී එත්ථ භයං, අස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලස්ස නත්ථී භයන්ති **අභයං නාම.** සංසාරකන්තාරං අතික්කමිත්වා නිබ්බානසඞ්ඛාතං ඛෙමං අමතට්ඨානං ගමනෙ සුගතසාරථිනා සුසජ්ජිතයානභාවතො **රථො අකූජනොති අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොව අධිප්පෙතො.** ධම්මතො අනපෙතතාය අපරාපරුප්පත්තියා ච **ධම්මචක්කෙහි.**

ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව අවිනාභාවා. **අපාලම්බොති** අවස්සයො. **පරිවාරොති** පරික්ඛාරො අභිසඞ්ඛරණතො. මග්ගස්ස කරණට්ඨානෙ ධම්මො තප්පරියාපන්නා **සම්මාදිට්ඨි. අනිච්චාදිවසෙනාති** අනිච්චානුපස්සනාදිවසෙන. **සොධිතෙසු** වජ්ඣමානෙසු. **භූමිලද්ධවට්ටන්ති** භූමිලද්ධසඞ්ඛාතං වට්ටං. තත්ථ විපස්සනාය පවත්තිට්ඨානභාවතො පඤ්චක්ඛන්ධා භූමි නාම, වට්ටමයකම්මභාවතො තත්ථ උප්පජ්ජනාරහං කිලෙසජාතං භූමිලද්ධවට්ටං. **පරිජානමානාති** පරිච්ඡින්දනවසෙන සමතික්කමවසෙන ජානමානා පටිවිජ්ඣන්ති.

කස්මා දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙයෙව පතිට්ඨාසි, නනු ච සා දෙසනා භගවතා චතුමග්ගප්පධානභාවෙන පවත්තිතාති ආහ **''යථා හී''**තිආදි.

අච්ඡරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වනරොපසුත්තවණ්ණනා

47. **කෙසන්ති** සාමිවසෙන වුත්තකසද්දො ''ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නා''ති එත්ථ පච්චත්තබහුවචනවසෙන පරිණාමෙතබ්බො. අත්ථවසෙන හි විභත්තිවිපරිණාමො. **කෙ ජනාති** එත්ථ වා වුත්තකෙසද්දො සීහවිලොකනනයෙන ආනෙත්වා යොජෙතබ්බොති ආහ **''කෙ ධම්මට්ඨා, කෙ සීලසම්පන්නා''**ති? **පුච්ඡතීති** ඉමිනා තත්ථ කාරණමාහ. ඵලාදිසම්පත්තියා ආරමන්ති එත්ථ සත්තාති ආරාමො. ආරාමෙ රොපෙන්ති නිප්ඵාදෙන්තීති **ආරාමරොපා**. වනීයති ඡායාසම්පත්තියා භජීයතීති **වනං**. තත්ථ යං උපවනලක්ඛණං වනං, තං ආරාමග්ගහණෙනෙව ගහිතන්ති තපොවනලක්ඛණං, තං දස්සෙන්තො **''සීමං පරික්ඛිපිත්වා''**තිආදිමාහ. **විසමෙති** උදකචික්ඛල්ලෙන විසමෙ පදෙසෙ. පානීයං පිවන්ති එත්ථාති පපා, තං **පපං**. උදකං පීයති එත්ථාති වා පපා. **තළාකාදීති ආදි-**සද්දෙන මාතිකං සඞ්ගණ්හාති.

ඉමමත්ථං සන්ධායාති ඉමිනා කම්මප්පථප්පත්තං පටික්ඛිපති. අත්තනා කතඤ්හි පුඤ්ඤං අනුස්සරතො තං ආරබ්භ බහුං පුඤ්ඤං පසවති, න පන යථා කතං පුඤ්ඤං සයමෙව පවඩ්ඪති. **තස්මිං ධම්මෙ ඨිතත්තාති** තස්මිං ආරාමරොපනාදිධම්මෙ පතිට්ඨිතත්තා. **තෙනපි සීලෙන සම්පන්නත්තාති** තෙන යථාවුත්තධම්මෙ කතසීලෙ ඨත්වා විඤ්ඤෙන තදඤ්ඤෙනපි කායවාචසිකසංවරලක්ඛණෙන සීලෙන සමන්නාගතත්තා. **දස කුසලා ධම්මා පූරෙන්ති** දුච්චරිතපරිවජ්ජනතො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

වනරොපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ජෙතවනසුත්තවණ්ණනා

48. එසිතගුණත්තා එසියමානගුණත්තා ච ඉසී, අසෙක්ඛා සෙක්ඛකල්‍යාණපුථුජ්ජනා ච. ඉසීනං සඞ්ඝො **ඉසිසඞ්ඝො**. ඉසිසඞ්ඝෙන නිසෙවිතං. තෙනාහ **''භික්ඛුසඞ්ඝනිසෙවිත''**න්ති.

තං කාරෙන්තස්ස ගන්ධකුටිපාසාදකූටාගාරාදිවසෙන සිනිද්ධසන්දච්ඡායරුක්ඛලතාවසෙන භූමිභාගසම්පත්තියා ච අනඤ්ඤසාධාරණං අතිරමණීයං තං ජෙතවනං චිත්තං තොසෙති, තථා අරියානං නිවාසභාවෙනපීති ආහ **''එවං පඨමගාථාය ජෙතවනස්ස වණ්ණං කථෙත්වා''**ති. තෙනාහ භගවා – ''යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක''න්ති (ධ. ප. 98; ථෙරගා. 991). අපචයගාමිචෙතනා සත්තානං විසුද්ධිං ආවහති කම්මක්ඛයාය සංවත්තනතොති ආහ **''කම්මන්ති මග්ගචෙතනා''**ති. චතුන්නං අරියසච්චානං විදිතකරණට්ඨෙන කිලෙසානං විජ්ඣනට්ඨෙන ච **විජ්ජා** . මග්ගපඤ්ඤා සම්මාදිට්ඨීති ආහ **''විජ්ජාති මග්ගපඤ්ඤා''**ති. **සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා** සම්මාවායාමසතිසමාධයො. යථා හි විජ්ජාපි විජ්ජාභාගියා, එවං සමාධිපි සමාධිපක්ඛිකො. සීලං එතස්ස අත්ථීති **සීලන්ති** ආහ **''සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස ජීවිතං උත්තම''**න්ති. **දිට්ඨිසඞ්කප්පාති** සම්මාදිට්ඨිසඞ්කප්පා. තත්ථ සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාදිට්ඨියා උපකාරභාවෙන විජ්ජාභාවො වුත්තො. තථා හි සො පඤ්ඤාක්ඛන්ධසඞ්ගහිතොති වුච්චති. යථා ච සම්මාසඞ්කප්පාදයො පඤ්ඤාක්ඛන්ධසඞ්ගහිතා, එවං වායාමසතියො සමාධික්ඛන්ධසඞ්ගහිතාති ආහ **''වායාමසතිසමාධයො''**ති. ධම්මොති හි ඉධ සමාධි අධිප්පෙතො ''එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු''න්තිආදීසු (දී. නි. 2.13; ම. නි. 3.197; සං. නි. 5.378) විය. **වාචාකම්මන්තාජීවාති** සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවා. මග්ගපරියාපන්නා එව හෙතෙ සඞ්ගහිතා. තෙනාහ **''එතෙන අට්ඨඞ්ගිකමග්ගෙනා''**ති.

උපායෙන විධිනා අරියමග්ගො භාවෙතබ්බො. තෙනාහ **''සමාධිපක්ඛියධම්ම''**න්ති. සම්මාසමාධිපක්ඛියං විපස්සනාධම්මඤ්චෙව මග්ගධම්මඤ්ච. ''අරියං වො, භික්ඛවෙ, සම්මාසමාධිං දෙසෙස්සාමි සඋපනිසං සපරික්ඛාර''න්ති (ම. නි. 3.136) හි වචනතො සම්මාදිට්ඨිආදයො මග්ගධම්මා සම්මාසමාධිපරික්ඛාරා. **විචිනෙය්‍යාති** වීමංසෙය්‍ය, භාවෙය්‍යාති අත්ථො. **තත්ථාති** හෙතුම්හි භුම්මවචනං. අරියමග්ගහෙතුකා හි සත්තානං විසුද්ධි. තෙනාහ **''තස්මිං අරියමග්ගෙ විසුජ්ඣති''**ති. **පඤ්චක්ඛන්ධධම්මං විචිනෙය්‍යාති** පච්චුප්පන්නෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ විපස්සෙය්‍ය. තෙසු විපස්සියමානෙසු විපස්සනාය උක්කංසගතාය යදග්ගෙන දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣීයති, තදග්ගෙන සමුදයසච්චං පහානපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣීයති, නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෙන, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣීයතීති එවං තෙසු චතූසු සච්චෙසු විසුජ්ඣතීති ඉමස්මිං පක්ඛෙ නිමිත්තත්ථෙ එව භුම්මං, තෙසු සච්චෙසු පටිවිජ්ඣියමානෙසූති අත්ථො.

අවධාරණවචනන්ති වවත්ථාපනවචනං, අවධාරණන්ති අත්ථො. ''සාරිපුත්තොවා''ති ච අවධාරණං සාවකෙසු **සාරිපුත්තොව සෙය්‍යොති** ඉමමත්ථං දීපෙති තස්සෙවුක්කංසභාවතො. **කිලෙසඋපසමෙනාති** ඉමිනා මහාථෙරස්ස තාදිසො කිලෙසවූපසමොති දස්සෙති. තස්ස සාවකවිසයෙ පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්ති අහොසි. යදි එවං ''යොපි

පාරඞ්ගතො භික්ඛු, එතාවපරමො සියා''ති ඉදං තෙසං බුද්ධානං ඤාණවිසයෙ පඤ්ඤාපාරමිප්පත්තානං වසෙනෙව වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අවධාරණම්පි විමුත්තියා නානත්තා තීහි විමුත්තීහි පාරඞ්ගතෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. තෙනාහ – **''පාරං ගතොති නිබ්බානං ගතො''**තිආදි. **න ජෙරෙන උත්තරිතරො නාම අත්ථි** ලබ්භති, ලබ්භති චෙ, එවමෙව ලබ්භෙය්‍යාති අධිප්පායො.

ජෙතවනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

49. **මච්ඡරිනොති** මච්ඡෙරවන්තො මච්ඡෙරසමඞ්ගිනොති ආහ **''මච්ඡෙරෙන සමන්නාගතා''**ති. මච්ඡෙරං මච්ඡරියන්ති අත්ථතො එකං. **න වන්දතීති** වන්දනමත්තම්පි න කරොති, කුතො දානන්ති අධිප්පායො. **උපට්ඨානං කාතුන්ති** මධුරපටිසන්ථාරං කරොතීති යොජනා. **ඉදං තාව මුදුමච්ඡරියං** න හදයං විය අත්තානං දස්සෙන්තස්ස මච්ඡරියන්ති කත්වා. **කිං තුය්හං පාදා රුජ්ජන්ති** නනු තුය්හංයෙව ආගතගමනෙසු පාදා රුජ්ජන්ති, කින්තෙ ඉමෙ ඡින්දන්තීති අධිප්පායො. **සාමීචිම්පි න කරොති** කුතො දානන්ති අධිප්පායො. යථාකම්මං තංතංගතියො අරන්ති උපගච්ඡන්තීති අරියා, සත්තා. ඉමෙ පන කුච්ඡිතා අරියාති **කදරියා,** ථද්ධමච්ඡරිනො. මච්ඡරියසදිසඤ්හි කුච්ඡිතං සබ්බහීනං නත්ථි සබ්බගුණාභිභූතත්තා භොගසම්පත්තිආදිසබ්බසම්පත්තීනං මූලභූතස්ස දානස්ස නිසෙධතො. **ඉතිආදීහි** වචනෙහි. **අත්තනො උපඝාතකොති** මච්ඡරියානුයොගෙන කුසලධම්මානං ගතිසම්පත්තියා ච විනාසකො.

පුඤ්ඤපාපවසෙන සම්පරෙතබ්බතො උපගන්තබ්බතො **සම්පරායො,** පරලොකො. **කාමගුණරතීති** කාමගුණසන්නිස්සයො අස්සාදො. **ඛිඩ්ඩාති** කායිකඛිඩ්ඩා වාචසිකඛිඩ්ඩා චෙතසිකඛිඩ්ඩාති එවං තිවිධා. **එස විපාකොති** චොළාදීනං කිච්ඡලාභොති එස එවරූපො විපාකො. **යමලොකන්ති** පරලොකං. **උපපජ්ජරෙති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො. තෙන පාළියං වුත්තං නිරයං තිරච්ඡානයොනිඤ්ච සඞ්ගණ්හාති.

යාචන්ති නාම අරියයාචනාය. වුත්තඤ්හෙතං ''උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාචනා''ති (ජා. 1.7.59). යෙ සංවිභජන්ති, තෙ **වදඤ්ඤූ** නාම ඤත්වා කත්තබ්බකරණතො. **විමානප්පභායාති** නිදස්සනමත්තං, උය්‍යානකප්පරුක්ඛප්පභාහි දෙවතානං වත්ථාභරණසරීරප්පභාහිපි සග්ගෙ පකාසෙන්තියෙව. **පකාසන්තීති** වා පාකටා හොන්ති, න අපායලොකෙ විය අපාකටාති අත්ථො. **පරසම්භතෙසූති** සයං සම්භතං අනාපජ්ජිත්වා පරෙහෙව සම්භරිතෙසු සුඛූපකරණෙසු. තෙනාහ පාළියං **''වසවත්තීව මොදරෙ''**ති, පරනිම්මිතභොගෙසු වසවත්තී දෙවපුත්තා විය සුඛසමඞ්ගිතාය මොදන්තීති අත්ථො. **එවං වුත්තසම්පරායොති** එතෙ සග්ගාති එවං හෙට්ඨා වුත්තසම්පරායො. **උභින්නන්ති** එතෙසං යථාවුත්තානං උභින්නං දුක්කටසුකටකම්මකාරීනං. **තතො චවිත්වා** තතො නිරයසග්ගාදිතො චවිත්වා මනුස්සෙසු නිබ්බත්තති. තෙසු යො මච්ඡරී මනුස්සෙසු නිබ්බත්තො, සො දලිද්දො හුත්වා පුබ්බචරියවසෙන මච්ඡරීයෙව හොන්තො දාරාදිහරණත්ථං මච්ඡකච්ඡපාදීනි හන්ත්වා පුනපි නිරයෙ නිබ්බත්තො. ඉතරො සුද්ධාසයො සමිද්ධො හුත්වා පුබ්බචරියාවසෙන පුනපි පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය. තෙනාහ **''පුන සම්පරායෙපි දුග්ගතිසුගතියෙව හොතී''**ති.

මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඝටීකාරසුත්තවණ්ණනා

50. ''උපපන්නාසෙ''ති සෙ-කාරාගමං කත්වා නිද්දෙසො, ''උපපන්නා''ඉච්චෙව අත්ථොති ආහ **''නිබ්බත්තිවසෙන උපගතා''**ති. අත්තනො සම්පත්තිතො අවිහානතො අවිහා, තෙසං බ්‍රහ්මලොකො **අවිහාබ්‍රහ්මලොකො,** තස්මිං. **උපපත්තිසමනන්තරමෙවාති** පඨමකොට්ඨාසෙ එව. **අරහත්තඵලවිමුත්තියාති** අසෙක්ඛවිමුත්තියා. සෙක්ඛවිමුත්තියා පන අවිහූපපත්තිතො පගෙව විමුත්තා. මානුසං දෙහං සමතික්කමන්ති චිත්තුපක්කිලෙසපහානවසෙනාති එලෙන හෙතුදස්සනම්දන්ති ආහ **''මානුසං දෙහන්ති ඉධ...පෙ.... වුත්තානී''**ති. දිවි භවං දිබ්බං, බ්‍රහ්මත්තභාවසඤ්ඤිතං ඛන්ධපඤ්චකං. තත්ථ සංයොජනකොති වුත්තං **''දිබ්බං යොගන්ති පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනානී''**ති. **ඉමස්සාති** දෙවපුත්තස්ස. **''හිත්වා මානුසං දෙහං, දිබ්බයොගං උපච්චගු''**න්ති තෙසං ත්වං කුසලං සබ්බාවජ්ජප්පහානෙන අනවජ්ජතං භාසතීති කුසලී වදෙසි. අත්ථෙන සද්දස්ස අභෙදොපචාරං කත්වා ගම්භීරවචනං වුත්තන්ති ආහ **''ගම්භීරත්ථ''**න්ති අත්ථස්සෙව ගම්භීරතො, න සද්දස්ස. සමුච්ඡින්නකාමරාගතාය සබ්බසො කාමවිසයප්පහානෙන **නිරාමිසබ්‍රහ්මචාරී නාම අනාගාමී**. නිවාසනට්ඨානභූතො සමානො එකො ගාමො එතස්සාති ආහ **''එකගාමවාසී''**ති.

ඝටීකාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආදිත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජරාවග්ගො

1. ජරාසුත්තවණ්ණනා

51. හිතස්ස සාධනතො **සාධු,** යං කිඤ්චි අත්ථජාතං. තං පන අත්ථකාමෙන ලභිතබ්බතො උපසෙවිතබ්බතො ලද්ධකං, කල්‍යාණට්ඨෙන භද්දකන්ති වුච්චතීති ආහ **"සාධූති ලද්ධකං භද්දක"**න්ති. **"සීලං යාව ජරා සාධූ"**ති වුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකතො විභාවෙතුං **"ඉමිනා ඉදං දස්සෙති"**ති වුත්තං. **ඉදන්ති** ඉදං අත්ථජාතං.

පතිට්ඨිතාති චිත්තසන්තානෙ ලද්ධපතිට්ඨා, කෙනචි අසංහාරියා. තෙනාහ **"මග්ගෙන ආගතා"**ති. **චිත්තීකතට්ඨාදීහීති** පූජනීයභාවාදීහි. **වුත්තං හෙතං** පොරාණට්ඨකථායං. **චිත්තීකතන්ති රතනන්ති** ඉදං රතනං නාම ලොකෙ චිත්තීකතං වත්ථූනං සහස්සග්ඝනතාදිවසෙන. **යෙපි ලොකෙ චිත්තීකතා** ඛත්තියපණ්ඩිත-චතුමහාරාජ-සක්ක-සුයාම-මහාබ්‍රහ්මාදයො, **තෙසං චිත්තීකතො** තෙහි සරණන්ති උපගන්තබ්බතාදිවසෙන. **රතිකරන්ති** පීතිසුඛාවහං. **ඣානරතිසුඛෙනාති** දුවිධෙනපි ඣානරතිසුඛෙන. **තුලෙතුන්ති** පරිච්ඡින්දිතුං. **ගුණපාරමින්ති** ගුණානං උක්කංසපාරමිං. **දුල්ලභො** අනෙකානි අසඞ්ඛෙය්‍යානි අතිධාවිත්වාපි ලද්ධුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **අනොමොති** අනූනො පරිපුණ්ණො. තත්ථ විසෙසතො අනොමසත්තපරිභොගතො තෙහි ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා''ති අනුස්සරිතබ්බතොති ආහ **"භගවා අනොමො සීලෙනා"**තිආදි.

අරියමග්ගපඤ්ඤායෙව ඉධ අධිප්පෙතාති **"ඉධ පන දුල්ලභපාතුභාවට්ඨෙන පඤ්ඤා 'රතන'න්ති වුත්ත"**න්ති ආහ. පුඤ්ඤඵලනිබ්බත්තනතො, අත්තනො සන්තානං පුනාතීති ච පුඤ්ඤචෙතනා **පුඤ්ඤං,** සා පන යස්ස උප්පන්නා, තස්සෙව ආවෙණිකතාය අනඤ්ඤසාධාරණත්තා කෙනචිපි අනාහටා, අට්ඨකථායං පන **"අරූපත්තා"**ති වුත්තං.

ජරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අජරසාසුත්තවණ්ණනා

52. **අජීරණෙනාති** ජිණ්ණභාවානාපජ්ජනෙන. ලක්ඛණවචනඤ්චෙතං අවිනාසප්පත්තියා. තෙනාහ **"අවිපත්තියාති අත්ථො"**ති. **නිද්ධමිතබ්බොති** නීහරිතබ්බො.

අජරසාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මිත්තසුත්තවණ්ණනා

53. සහ අත්ථෙන වත්තතීති **සත්ථො,** භණ්ඩමූලං ගහෙත්වා වාණිජ්ජවසෙන දෙසන්තරාදීසු විචරණකජනසමූහො. තෙනාහ **"සද්ධිංචරො"**ති, සහචරණකොති අත්ථො. **මිත්තන්ති** සිනෙහයොගෙන මිත්තකිච්චයුත්තං . ඉධාධිප්පෙතප්පකාරං දස්සෙතුං **"රොගෙ උප්පන්නෙ"**තිආදි වුත්තං. **තථාරූපෙති** ජිගුච්ඡනීයෙ, දුත්තිකිච්ඡෙ වා. යථා අසණ්ඨිතානං සණ්ඨාපනවසෙන පවසතො පුරිසස්ස භොගබ්‍යසනෙ නාථතා, එවං පුත්තසිනෙහවසෙන පුත්තස්ස මාතුයා අන්තොගෙහෙ නාථතාති වුත්තං **"මාතා මිත්තං සකෙ සරෙ"**ති. **අත්ථජාතස්සාති** උපට්ඨිතපයොජනස්සාති අත්ථොති ආහ **"උප්පන්නකිච්චස්සා"**ති. **සම්පරායහිතන්ති** සම්පරායෙ හිතාවහං.

මිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වත්ථුසුත්තවණ්ණනා

54. **පතිට්ඨාති** අවස්සයො. **ගුය්හස්සාති** ගුහිතබ්බස්ස රහස්සස්ස. **පරමො සඛා නාම** අතිපියට්ඨානතාය.

වත්ථුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඨමජනසුත්තවණ්ණනා

55. **විධාවතීති** විවිධං රූපං පධාවති, යථාකාමං පවත්තතීති අත්ථො.

පඨමජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියජනසුත්තවණ්ණනා

56. **වට්ටදුක්ඛතොති** සංසාරදුක්ඛතො. සංසාරො හි කිලෙසකම්මවිපාකානං අපරාපරුප්පත්තිතාය විධාවති. තඤ්ච දුක්ඛං දුක්ඛමත්තාය නානාවිධදුක්ඛරාසිභාවතො.

දුතියජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතියජනසුත්තවණ්ණනා

57. **නිප්ඵත්තීති** ඉට්ඨානිට්ඨවිපාකානං නිප්ඵජ්ජනතො නිප්ඵත්ති. තතො එව **අවස්සයො,** නිප්ඵත්තිතවිපාකස්ස අවස්සයො අධිට්ඨානං කාරණන්ති අත්ථො.

තතියජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උප්පථසුත්තවණ්ණනා

58. **අමග්ගොති** න මග්ගො අනුපායො. **රත්තින්දිවක්ඛයොති** තත්ථ වයක්ඛණස්ස පාකටභාවතො. වුත්තක්ඛණොපි හි සයං ඛීයතෙව. **සෙසං බාහිරමලං** වත්ථසරීරාදිභූතං. තථා හි **''භස්මඛාරාදීහි ධොවිත්වා සක්කා සොධෙතු''**න්ති වුත්තං. **දූට්ඨයොති** දූසිතො සත්තසන්තානො **න සක්කා සුද්ධො නාම කාතුං** අබ්භන්තරමලීනභාවාපාදනතො. **ඉත්ථීයන්ති** බ්‍රහ්මචරියස්ස අන්තරායකරායපි. **පජාති** සත්තකායො **සජ්ජති** සඞ්ගං කරොති යාථාවතො ආදීනවං අපස්සන්තො. ඉන්ද්‍රියසංවරාදි කිලෙසානං තාපනතො **තපො,** තෙනාහ **''සබ්බාපී''**තිආදි.

උප්පථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියසුත්තවණ්ණනා

59. **කිස්සාති** භුම්මත්ථෙ සාමිවචනන්ති ආහ **''කිස්මිං අභිරතො''**ති. සද්ධා නාම අනවජ්ජසභාවා, තස්මා ලොකියලොකුත්තරහිතසුඛාවහාති ආහ **''සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස දුතියිකා''**ති. **අනුසාසති** හිතචරියාය පරිණායිකභාවතො.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කවිසුත්තවණ්ණනා

60. **ගායත්තිආදිකොති** ඡබ්බීසතියා ඡන්දෙසු ගායත්තිආදිකො උක්කතිපරියොසානො **ඡන්දො ගාථානං නිදානං** සමුට්ඨානං ''සමුට්ඨහති එතෙනා''ති කත්වා. තෙහි පන අනුට්ඨුභාදිකො හොතීති ආහ **''ඡන්දො ගාථානං නිදාන''**න්ති. **පුබ්බපට්ඨපනගාථාති** ධම්මකථාය ආදිතො ආරොචනභාවජානනත්ථං සතිජනනං විය පවත්තිතගාථා. **අක්ඛරඤ්හි පදං ජනෙතීති** යස්මා අක්ඛරසමුදායො පදං, පදසමුදායො ගාථා, සමුදායො ච සමුදායීහි බ්‍යඤ්ජීයති තංපවත්තනතො, තස්මා බ්‍යඤ්ජනභාවෙ ඨිතං අක්ඛරං, තංසමුදායො පදං, පදං තං වියඤ්ජෙතා ජනෙතා විය හොතීති ''අක්ඛරඤ්හි පදං ජනෙතී''ති වුත්තං. අක්ඛරං හි උච්චාරිතවිද්ධංසිතාය තංතංඛණමත්තාවට්ඨායීපි පරතො පවත්තියා මනොවිඤ්ඤාණවීථියා සඞ්කලනවසෙන එකජ්ඣං කත්වා පදභාවෙන ගය්හමානං යථාසඞ්කෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙති. **පදං ගාථං ජනෙතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ගාථා අත්ථං පකාසෙතීති** ගාථාසඤ්ඤිතො පදසමුදායො කිරියාකාරකසම්බන්ධවසෙන සම්බන්ධිතො කත්තුඅධිප්පායානුරූපං ආලොචිතවිලොචිතං සංහිතං අත්ථං විභාවෙති. **සමුද්දාදිපණ්ණත්තිනිස්සිතා** වොහාරසන්නිස්සයෙනෙව පවත්තතීති කත්වා. තෙනාහ **''ගාථා ආරභන්තො''**තිආදි. **ආසයොති** අවස්සයොති ආහ **''පතිට්ඨා''**ති **කවිතොති** විචිත්තකවීආදිතො.

කවිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජරාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අද්ධවග්ගො

1. නාමසුත්තවණ්ණනා

61. **නාමන්ති** සාමඤ්ඤනාමාදිභෙදං නාමං. **සබ්බන්ති** සබ්බං පඤ්ඤත්තිපථං සබ්බං ඤෙය්‍යාපවත්තිපථං. **අද්ධභවීති** කාමං පාළියං අතීතකාලනිද්දෙසො කතො, තං පන ලක්ඛණමත්තං. **අභිභවති අනුපතතීති** එතෙන අභිභවො අනුපතනං පවත්ති එවාති දස්සෙති. තං පනස්ස අභිභවනං අප්පවිසයෙ අනාමසිත්වා මහාවිසයානං වසෙන දස්සෙන්තො

“ඔපපාතිකෙන වා”තිආදිමාහ. **තස්ස නාමං හොතීති** තස්ස රුක්ඛපාසාණාදිකස්ස අනාමකොඉච්චෙව සමඤ්ඤා හොති, තථා නං සඤ්ජානන්තීති අත්ථො.

නාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. චිත්තසුත්තවණ්ණනා

62. **යෙ චිත්තස්ස වසං ගච්ඡන්තීති** යෙ අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකා, තෙසංයෙව. **අනවසෙසපරියාදානන්ති** අනවසෙසග්ගහණං. න හි පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධා පහීනකිලෙසා චිත්තස්ස වසං ගච්ඡන්ති, තං අත්තනො වසෙ වත්තෙන්ති.

චිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තණ්හාසුත්තවණ්ණනා

63. තතියෙ **“සබ්බෙව වසමන්වගූ”**ති යෙ තණ්හාය වසං ගච්ඡන්ති, තෙසං එව අනවසෙසපරියාදානන්ති ඉමමත්ථං **“එසෙව නයො”**ති ඉමිනා අතිදිස්සති.

තණ්හාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

64. **කිං සු සංයොජනොති සූති** නිපාතමත්තන්ති ආහ **“කිං-සංයොජනො”**ති? විචරන්ති එතෙහීති **විචාරණා,** පාදා. බහුවචනෙ හි වත්තබ්බෙ එකවචනං කතං. **තස්සාති** ලොකස්ස.

සංයොජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බන්ධනසුත්තවණ්ණනා

65. චතුත්ථෙ ආගතඅත්ථො එව අනන්තරෙපි වුත්තො, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති ආහ **“පඤ්චමෙපි එසෙව නයො”**ති.

බන්ධනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අත්තහතසුත්තවණ්ණනා

66. ‘‘කෙනස්සුබ්භාහතො’’ති පාඨොති අධිප්පායෙන **“සු-කාරො නිපාතමත්ත”**න්ති ආහ, ‘‘කෙනස්සබ්භාහතො’’ති පන පාඨෙ උ-කාරලොපෙන පදසන්ධි. **ඉච්ඡාධූපායිතොති** අසම්පත්තවිසයිච්ඡාලක්ඛණාය තණ්හාය සන්තාපිතො දඩ්ඪො. තෙනාහ **“ඉච්ඡාය ආදිත්තො”**ති.

අත්තහතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උඩ්ඩිතසුත්තවණ්ණනා

67. **උල්ලඩ්ඩිතොති** උබ්බන්ධිත්වා ලඩ්ඩිතො. **සද්දාදීසූති** සද්දාදිනාගදන්තෙසු **සොතාදීනි** උඩ්ඩිතානි **තණ්හාරජ්ජුනා** දළ්හබන්ධනෙන බද්ධත්තා තදනතිවත්තනතො. **ලොකොති** ආයතනලොකො. තථා අත්ථයොජනාය කතත්තා බන්ධාදිලොකවසෙනපි යොජනා කාතබ්බා. **න දූරං** අනන්තරභවකත්තා. චුතිචිත්තඅන්තරිතත්තා එකචිත්තන්තරභවස්ස කම්මස්ස අබුජ්ඣනං, එවං සන්තෙ කස්මා සත්තා න බුජ්ඣන්තීති ආහ **“බලවතියා”**තිආදි.

උඩ්ඩිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පිහිතසුත්තවණ්ණනා

68. **පඤ්හොති** ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො. **පුච්ඡිතොති** සත්තමසුත්තෙ ගාථාය පුරිමද්ධං පච්ඡිමද්ධං, පච්ඡිමං පුරිමං කත්වා අට්ඨමසුත්තෙ දෙවතාය පුච්ඡිතත්තා වුත්තං **“හෙට්ඨුපරියායවසෙන පුච්ඡිතො”**ති. පුච්ඡානුරූපං විස්සජ්ජනන්ති

අවුත්තම්පි සිද්ධමෙතන්ති අනාහටං.

පිහිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඉච්ඡාසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ **විනයායාති** විනයෙන. කරණත්ථෙ හි ඉදං සම්පදානවචනං. **කිස්සස්සූති** කිස්ස, සු-කාරො නිපාතමත්තං. **සබ්බං ඡින්දති බන්ධනන්ති** සබ්බං දසවිධම්පි සංයොජනං සමුච්ඡින්දති. න හි තං කිඤ්චි කිලෙසබන්ධනං අත්ථි, යං අසමුච්ඡින්නං හුත්වා ඨිතං අස්සා තණ්හාය සමුච්ඡින්නාය. ස්වායමත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොයාති ආහ **‘‘සබ්බං උත්තානමෙවා’’**ති.

ඉච්ඡාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ලොකසුත්තවණ්ණනා

70. **කිස්මින්ති** කිස්මිං සති? තස්ස පන සන්තභාවො උප්පත්තිවසෙනෙවාති ආහ **‘‘කිස්මිං උප්පන්නෙ’’**ති? **ලොකො උප්පන්නොති වුච්චති** අනුපාදානත්තා ලොකසමඤ්ඤාය. **ඡසූති** එත්ථාපි එසෙව නයො **සන්ථවන්ති** අධිකසිනෙහං **කරොති** අධිකසිනෙහවත්ථුභාවතො අජ්ඣත්තිකායතනානං. **උපාදායාති** පුබ්බකාලකිරියා අපරකාලකිරියං අපෙක්ඛතීති වචනසෙසවසෙන කිරියාපදං ගහිතං **‘‘පවත්තතී’’**ති. කිං පන පවත්තති? ලොකො, ලොකසමඤ්ඤාති අත්ථො. **ඡසූති** ඉදං නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. ඡළායතනනිමිත්තඤ්හි සබ්බදුක්ඛං. **අයන්ති** සත්තලොකො. **උප්පන්නො නාම හොති** ඡළායතනං නාම මූලං සබ්බදුක්ඛානන්ති කත්වා. **බාහිරෙසු** ආයතනෙසු **සන්ථවං කරොති** විසෙසතො රූපාදීනං තණ්හාවත්ථුකත්තා. යස්මා චක්ඛාදීනං සන්තප්පනවසෙන රූපාදීනං පරිග්ගහිතත්තා ලොකස්ස නිසෙවිතාය සංවත්තති, තස්මා වුත්තං **‘‘ඡන්නං…පෙ…. විහඤ්ඤතී’’**ති.

ලොකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අද්ධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ඡෙත්වාවග්ගො

1. ඡෙත්වාසුත්තවණ්ණනා

71. **වධිත්වාති** හන්ත්වා විනාසෙත්වා. **අපරිදය්හමානත්තාති** අපීළියමානත්තා. **විනට්ඨදොමනස්සත්තා න සොචති** චෙතොදුක්ඛදුක්ඛාභාවතො. විසං නාම දුක්ඛං අනිට්ඨභාවතො, තස්ස මූලකාරණං කොධො අනිට්ඨඵලත්තාති ආහ **‘‘විසමූලස්සාති දුක්ඛවිපාකස්සා’’**ති. **අක්කුට්ඨස්සාති** අක්කොසාපරාධස්ස. අක්කොසපහාරත්ථසම්බන්ධෙන හි ‘‘කුද්ධස්සා’’ති උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං. **සුඛං උප්පජ්ජති** කොධං නස්සති. සුඛුප්පත්තිං සන්ධාය එස කොධො **‘‘මධුරග්ගො’’ති වුත්තො,** සුඛාවසානොති අත්ථො.

ඡෙත්වාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රථසුත්තවණ්ණනා

72. **පඤ්ඤාණන්ති** ලක්ඛණං සල්ලක්ඛණූපායො. **දිස්වාති** දස්සනහෙතු. ‘‘චොළරඤ්ඤො රට්ඨං චොළරට්ඨ’’න්ති එවං **රට්ඨං රඤ්ඤා පඤ්ඤායති.**

රථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විත්තසුත්තවණ්ණනා

73. **සද්ධායාති** සද්ධාහෙතු. **කුලසම්පදාති** ඛත්තියාදිසම්පත්තියො. සබ්බලොකියලොකුත්තරවිත්තපටිලාභහෙතුතො **සද්ධාවිත්තමෙව**. හෙට්ඨා තිණ්ණං ද්වාරානං වසෙන උප්පන්නකස්ස සබ්බස්සපි අනවජ්ජධම්මස්ස සඞ්ගණ්හනතො **‘‘ධම්මොති දසකුසලකම්මපථො’’**ති වුත්තං. **අසංකිලිට්ඨසුඛන්ති.** නිරාමිසං සුඛං. තමෙව සාමිසං උපනිධාය සම්භාවෙන්තො ආහ **‘‘අසංකිලිට්ඨ’’**න්ති. අසෙවනකභාවෙන අභිරුචිජනනතො පියාකිච්ඡකරණතො බහුං සුචිරම්පි කාලං ආසෙවන්තස්ස අදොසාවහතො **සච්චමෙව මධුරතරං**. න හි තං පිවිතබ්බතො සාදිතබ්බතො අනුභවිතබ්බතො රසොති වත්තබ්බතං අරහති. ඉදානි තස්ස කිච්චසම්පත්තිඅත්ථෙහිපි

මහාරහතං දස්සෙතුං **"සච්චස්මිං හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ නදීනිවත්තනං **මහාකප්පිනවත්ථුආදීහි** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.231; ථෙරගා. අට්ඨ. 2.මහාකප්පිනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) දීපෙතබ්බං, ඉතරානි **කණ්හදීපායනජාතක-** (ජා. 1.10.62 ආදයො) **සුතසොම-** (ජා. 2.21.371 ආදයො) **මච්ඡජාතකෙහි** (ජා. 1.1.34, 75; 1.2.131 ආදයො) දීපෙතබ්බානි. **නිම්මද්දෙන්ති** අභිභවන්ති. **මධුරතරන්ති** සුන්දරතරං සෙට්ඨෙසූති අත්ථො. **පඤ්ඤාජීවිති** පඤ්ඤාය ජීවනසීලොති පඤ්ඤාජීවී, පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමචරියොති අත්ථො. **පඤ්ඤාජීවිති** ච පඤ්ඤාවසෙන ඉරියති වත්තති ජීවිතං පවත්තෙතීති අත්ථොති දස්සෙන්තො **"යො පඤ්ඤාජීවී"**තිආදිමාහ. ''ජීවිත''න්ති කෙචි පඨන්ති, ජීවන්තානං පඤ්ඤාජීවිං සෙට්ඨමාහුති අත්ථො.

විත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

74. **උප්පතන්තානන්ති** පථවිං භින්දිත්වා උට්ඨහන්තානං. ''සෙට්ඨ''න්ති වුච්චමානත්තා **"සත්තවිධ"**න්ති වුත්තං, ඉතරෙසං වා තදනුලොමතො. **ඛෙමො හොති** දුබ්භික්ඛුපද්දවාභාවතො. තෙනාහ **"සුභික්ඛො"**ති. **නිපතන්තානන්ති** අධොමුඛං පවත්තන්තානං. **පවජමානානන්ති** වජනසීලානං. තෙ පන යස්මා ජඞ්ගමා නාම හොන්ති, න රුක්ඛාදයො විය ථාවරා, තස්මා ආහ **"ජඞ්ගමාන"**න්ති. **ගාවොති** ධෙනුයො. තෙන මහිංසාදිකානම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **වදන්තානන්ති** උප්පන්නං අත්ථං වදන්තානං.

අත්තනො ඛන්තියාති අත්තනො ඛන්තියා රුචියා ගහිතභාවෙන. **ඉතරා දෙවතා** තස්සා විස්සජ්ජනෙ අපරිතුස්සමානා **ආහ. යාව පධංසීති** ගුණධංසී සත්ථුදෙසනාය ලද්ධබ්බගුණනාසනතො. **පගබ්භාති** පාගබ්භියෙන සමන්නාගතා, යථා වචීපාගබ්භියෙන අඛරා, තථා වාචාය භවිතබ්බං. **මුඛරාති** මුඛඛරා. **දසබලං පුච්ඡි** සණ්හං සුඛුමං රතනත්තයසංහිතං අත්ථං සොතුකාමා. **අස්සා** දෙවතාය **විස්සජ්ජෙන්තො** අජ්ඣාසයානුරූපං. **උප්පතමානාති** උප්පතන්තී **සමුග්ඝාටෙති** ඔධිසො. **වට්ටමූලකමහාඅවිජ්ජාති** තස්සා ආදීනවදස්සනත්ථං භූතකථනවිසෙසනං. **ඔසීදන්තානන්ති** පටිපක්ඛවසෙන අධො සීදන්තානං, උස්සාදයමානානන්ති අත්ථො. **පුඤ්ඤක්ඛෙත්තභූතොති** ඉදං ''පදසා චරමානාන''න්ති පදස්ස අත්ථවිවරණවසෙන භූතකථනවිසෙසනං. **යාදිසො පුත්තො වා හොතූති** ඉදං පුරිමපදෙ දෙවතාය පුත්තගහණස්ස කතත්තා වුත්තං.

වුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භීතාසුත්තවණ්ණනා

75. **කිං සූධ භීතාති** එත්ථ **සු-ඉධාති** නිපාතමත්තන්ති ආහ **"කිං භීතා"**ති? **මග්ගො ච නෙකායතනප්පවුත්තොති** අනෙකකාරණං නානාවිධාධිගමොකාසං කත්වා පවුත්තො කථිතො. තෙනාහ **"අට්ඨතිංසාරම්මණවසෙනා"**තිආදි. **එවං සන්තෙති** එවං සබ්බසාධාරණානෙකායතනෙහි නිබ්බානගාමිමග්ගස්ස තුම්හෙහි පවෙදිතත්තා ලබ්භමානෙ ඛෙමෙ මග්ගෙ කිං භීතායං ජනතා උප්පථභූතා විපරීතදිට්ඨීතො ගණ්හීති අත්ථො? එවං දෙවතා යථිච්ඡාය පුරිමද්ධෙන අත්තනා යථාචින්තිතමත්ථං සත්ථු පවෙදිතා, පච්ඡිමද්ධෙන අත්තනො සංසයං පුච්ඡති. **බහුපඤ්ඤාති** පුථුපඤ්ඤා. **උස්සන්නපඤ්ඤාති** අධිකපඤ්ඤා. **ඨපෙත්වාති** සංයමෙත්වා. **සංවිභාගීති** ආහාරපරිභොගෙ සම්මදෙව විභජනසීලො. තෙනාහ **"අච්ඡරායා"**තිආදි. **වුත්තත්ථමෙව** හෙට්ඨා.

මනෙනාති මනොගහණෙන. **පුබ්බසුද්ධිඅඞ්ගන්ති** පුබ්බභාගසුද්ධිභූතං අඞ්ගං. **චතූසූති** වුත්තඅඞ්ගපරියාපන්නං. **යඤ්ඤඋපක්ඛරොති** දානස්ස සාධනං. **එතෙසු ධම්මෙසූති** එතෙසු සද්ධාදිගුණෙසු. යථා හි සද්ධො පච්චයං පච්චුපට්ඨපෙත්වා වත්ථුපරිච්චාගස්ස විසෙසපච්චයො කම්මඵලස්ස පරලොකස්ස ච පච්චක්ඛතො විය පත්තියායනතො, එවං මුදුහදයො. මුදුහදයො හි අනුදයං පත්වා යං කිඤ්චි අත්තනො සන්තකං පරෙසං දෙති. යො ච සංවිභාගසීලො, සො අප්පකස්මිම්පි අත්තනො සන්තකෙ පරෙහි සාධාරණභොගී හොති. වදඤ්ඤූ වදානියතාය යාගිනොව යුත්තං යුත්තකාලං ඤත්වා අත්ථිකානං මනොරථං පූරෙතීති වුත්තං **"ඉති…පෙ…. චතූසූති ආහා"**ති.

වාචන්තිආදීනි තීණි අඞ්ගානි තිවිධසීලසම්පත්තිදීපනතො. සම්පන්නසීලො හි පරලොකං න භායෙය්‍ය. **සද්ධො එකං අඞ්ගං** පයොගාසයසුද්ධිදීපනතො. සුද්ධාසයස්ස සම්මාපයොගෙ ඨිතස්ස කථං පරලොකතො භයන්ති. දුකවසෙන චතුරඞ්ගයොජනා **දුකනයො. එතෙසු චතූසු ධම්මෙසු ඨිතොති** එතෙසු යථාවුත්තදුකසඞ්ගහෙසු චතූසු ගුණෙසු පතිට්ඨිතො.

භීතාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නජීරතිසුත්තවණ්ණනා

76. **නාමගොත්තන්ති** තිස්සො කස්සපො ගොතමොති එවරූපං නාමඤ්ච ගොත්තඤ්ච. නිදස්සනමත්තමෙතං, තස්මා සබ්බස්ස පඤ්ඤත්තියා ලක්ඛණවචනන්ති දට්ඨබ්බං. **න ජීරතීති** අසභාවධම්මත්තා උප්පාදවයාභාවතො ජරං න පාපුණාති. තෙනාහ **"ජීරණසභාවො න හොතී"**ති. යස්මා සමඤ්ඤාභාවතො කාලන්තරෙපි තං සමඤ්ඤායතෙව, තස්මා **"අතීතබුද්ධානං...පෙ.... න ජීරතීති වුච්චතී"**ති ආහ.

ආලසියන්ති අලසභාවො දළ්හකොසජ්ජං. තෙනාහ **"යෙනා"**තිආදි. **ඊතින්ති** බ්‍යාපාරං. **නිද්දාවසෙන පමජ්ජනං** කත්තබ්බස්ස අකරණං. **කිලෙසවසෙන පමජ්ජනං** අකත්තබ්බස්ස කරණම්පි. **කම්මසමයෙති** කම්මං කාතුං යුත්තකාලෙ. **කම්මකරණවීරියාභාවොති** තංකම්මකිරියසමුට්ඨාපකවීරියාභාවො. සො පන අත්ථතො වීරියපටිපක්ඛො අකුසලචිත්තුප්පාදො, න වීරියස්ස අභාවමත්තං. **සීලසඤ්ඤමාභාවො** දුස්සීල්‍යං. **විස්සට්ඨාචාරතා** නාම අනාචාරො. **සොප්පබහුලතාති** නිද්දාලුතා . යතො ගහණහත්ථොපි න කිලාසුපි පුරිසො නිද්දාය අභිභුය්‍යති. තෙනාහ **"තායා"**තිආදි. **අතිච්ඡාතාදීනීති ආදි**-සද්දෙන අභිභුය්‍යාතාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ආගන්තුකාලසියං** න පුබ්බෙ වුත්තආලස්‍යං විය පකතිසිද්ධං. ''තෙ ඡිද්දෙ''ති පාළියං ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **"තානි ඡ ඡිද්දානී"**ති. කුසලචිත්තප්පවත්තියා අනොකාසභාවතො **ඡිද්දානි**. තෙනාහ භගවා – **"යත්ථ චිත්තං න තිට්ඨතී"**ති. **සබ්බාකාරෙන** ලෙසමත්තං අසෙසෙත්වාති අධිප්පායො.

නජීරතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ඉස්සරියසුත්තවණ්ණනා

77. සත්ථස්ස මලන්ති **සත්ථමලං,** යෙන සත්ථං මලිනං හොති, සත්ථමලග්ගහණෙන වෙත්ථ මලිනං සත්ථමෙව ගහිතන්ති ආහ **"මලග්ගහිතසත්ථ"**න්ති. **ආණාපවත්තනන්ති** අප්පකෙ වා මහන්තෙ වා යත්ථ කත්থචි අත්තනො ආණාය පවත්තනවසෙන වසනං ඉස්සරියත්තමිච්ඡන්ති. මණිරතනම්පි විස්සජ්ජනීයපක්ඛිකත්තා උත්තමං භණ්ඩං නාම න හොති, ඉත්ථී පන පරිච්චත්තකුලාචාරිත්ථිකායපි අනිස්සජ්ජනීයතාය උත්තමභණ්ඩං නාම. තෙනාහ **"ඉත්ථී භණ්ඩානමුත්තම"**න්ති. තෙසං තෙසඤ්හි පුරිසාජානීයානං උප්පත්තිට්ඨානතාය උත්තමරතනාකරත්තා ඉත්ථී භණ්ඩානමුත්තමං. **මලග්ගහිතසත්ථසදිසො** අවබොධකිච්චවිබන්ධනතො. සත්ථමලං විය සත්ථස්ස පඤ්ඤාසත්ථස්ස ගුණාභාවකරණතො **පඤ්ඤාසත්ථමලං** . අබ්බු වුච්චති උපද්දවං, තං දෙතීති **අබ්බුදං,** විනාසකාරණං. නනු හරණං සමණස්ස අයුත්තන්ති? යුත්තං. තස්ස අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො ච යුත්තතං දස්සෙන්තො **"සලාකභත්තාදීනී"**තිආදිමාහ.

ඉස්සරියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කාමසුත්තවණ්ණනා

78. ''අත්තකාමො''ති පාළියං වුත්තත්තා ආහ **"ඨපෙත්වා සබ්බබොධිසත්තෙ"**ති. තෙ හි සබ්බසො පරත්ථාය එව පටිපජ්ජමානා මහාකාරුණිකා පරත්ථකාමා, අත්ථකාමා නාම න හොන්ති, යා ච තෙසං අත්තත්ථාවහා පටිපත්ති, සාපි යාවදෙව පරත්ථා එවාති. **වුත්තං** පොරාණට්ඨකථායං. යස්මා බොධිසත්තා පරහිතපටිපත්තියා පාරමියො පූරෙන්තා තථාරූපං කාරණං පත්වා අත්තානං පරෙසං පරිච්චජන්ති පඤ්ඤාපාරමියා පරිපූරණතො, තස්මා ඉධාපි **"සබ්බබොධිසත්තෙ ඨපෙත්වායෙවාති වුත්ත"**න්ති ආහ. **කල්‍යාණන්ති** භද්දකං. වාචාය අධිප්පෙතත්තා ආහ **"සණ්හං මුදුක"**න්ති. **පාපිකන්ති** ලාමකං නිහීනං. තං පන **එරුසං වාචන්ති** සරූපතො දස්සෙති.

කාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පාථෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

79. **සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍යන්ති** සද්ධා නාම සත්තස්ස මරණවසෙන මහාපථං සංවජතො මහාකන්තාරං පටිපජ්ජතො මහාවිදුග්ගං පක්ඛන්දතො පාථෙය්‍යපුටං බන්ධති සම්බලං සජ්ජෙති. කථන්ති ආහ **"සද්ධං උප්පාදෙත්වා"**තිආදි. **එතං වුත්තන්ති** ''සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍ය''න්ති එතං ගාථාපදං වුත්තං භගවතා. **සිරීති** කතපුඤ්ඤෙහි සෙවීයති තෙහි පටිලභීයතීති සිරී. **ඉස්සරියං** විභවො. ආසයිතබ්බතො **ආසයො, වසනට්ඨානං** නිකෙතන්ති අත්ථො. **පරිකඩ්ඪතීති** ඉච්ඡාවසිකං පුග්ගලං තත්ථ තත්ථ උපකඩ්ඪති.

පාථෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා

80. තං තං සමවිසමං පජ්ජොතතීති **පජ්ජොතො.** පදීපො අන්ධකාරං විධමිත්වා පච්චක්ඛතො රූපගතං දස්සෙති, එවං පඤ්ඤාපජ්ජොතො අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ධම්මානං පරමත්ථභූතං රූපං දස්සෙති. **ජාගරබ්‍රාහ්මණො වියාති** ජාගරඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො විය. සො හි සතිපඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා සබ්බදාපි ජාගරො හොති. **ගාවොති** ගොජාතියො. ඉදං ගුන්නං ගොණානඤ්ච සාමඤ්ඤතො ගහණං. **කම්මෙති** කරණත්ථෙ භුම්මවචනං. ජීවනං ජීවො, සහ ජීවෙනාති **සජීවිනො.** තෙනාහ **"කම්මෙන සහ ජීවන්තාන"**න්ති, කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං කත්වා ජීවන්තානන්ති අත්ථො. **ගොමණ්ඩලෙහි සද්ධින්ති** ගොගණෙන සහ. න තෙන විනා කසිකම්මාදීනි උප්පජ්ජන්ති, ගොරසසිද්ධියා චෙව කසනභාරවහනසිද්ධියා ච කසිකම්මඵකච්චවාණිජ්ජකම්මාදීනි **ඉජ්ඣන්ති. සත්තකායස්සාති** ආහාරූපජීවිනො සත්තකායස්ස කසිතො අඤ්ඤථා ජීවිකං කප්පෙන්තස්සපි කසිජීවිතවුත්තියා මූලකාරණං ඵලනිප්ඵත්තිනිමිත්තත්තා තස්ස. **ඉරියාපථො** ච ඉරියනකිරියානං පවත්තනූපායො. **"සීත**න්ති නඞ්ගලසීතකම්ම"න්ති වදන්ති.

පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. අරණසුත්තවණ්ණනා

81. රණන්ති කන්දන්ති එතෙහීති රණා, රාගාදයො. තෙහි අභිභූතතාය හි සත්තා නානප්පකාරං කන්දන්ති පරිදෙවන්ති. තෙ පන සබ්බසො නත්ථි එතෙසං රණාති **අරණා. නික්කිලෙසා** ඛීණාසවා. **වුසිතවාසොති** වුසිතබ්‍රහ්මචරියවාසො. **භොජිස්සියන්ති** භුජිස්සභාවො. තෙනාහ **"අදාසභාවො"**ති. **සමණාති** සමිතපාපසමණාති ආහ **"ඛීණාසවසමණා"**ති. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාලෙ ලොකියපරිඤ්ඤාය, **සෙක්ඛා** පුබ්බභාගෙ ලොකියපරිඤ්ඤාය, පච්චවෙක්ඛණෙ **ලොකියලොකුත්තරාය පරිඤ්ඤාය** පරිඤ්ඤෙය්‍යං තෙභූමකං ඛන්ධපඤ්චකං **පරිජානන්ති** පරිච්ඡිජ්ජන්ති. ඛීණාසවා පන පරිඤ්ඤාතපරිඤ්ඤෙය්‍යා හොන්ති. තථා හි තෙ සාමී හුත්වා පරිභුඤ්ජන්ති. **වන්දන්ති නං පතිට්ඨිතන්ති** වුත්තං, වන්දනීයභාවො ච සීලසම්පන්නතායාති ආහ **"පතිට්ඨිතන්ති සීලෙ පතිට්ඨිත"**න්ති. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **ඛත්තියාති** ලක්ඛණවචනන්ති ආහ **"න කෙවලං ඛත්තියාවා"**තිආදි.

අරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජෙත්වාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

2. දෙවපුත්තසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. පඨමකස්සපසුත්තවණ්ණනා

82. දෙවස්ස පුත්තො **දෙවපුත්තො**. දෙවානං ජනකජනෙතබ්බසම්බන්ධාභාවතො කථමයං දෙවපුත්තොති වුච්චතීති ආහ **''දෙවානං හී''**තිආදි. ''අපාකටො අඤ්ඤතරොති වුච්චතී''ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. පාකටොපි හි කත්ථචි ''අඤ්ඤතරො''ති වුච්චති. හෙට්ඨා දෙවතාසංයුත්තෙ ''අපාකටා අඤ්ඤතරා දෙවතා''ති වත්වා ඉධ ''පාකටො දෙවපුත්තො''ති වුත්තං. තථා හිස්ස **කස්සපොති** ගොත්තනාමං ගහිතං, තඤ්ච ඛො පුරිමජාතිසිද්ධසමඤ්ඤාවසෙන. අනුසාසනං අනුසාසො, තං **අනුසාසං. භික්ඛුනිද්දෙසන්ති** භික්ඛුසද්දස්ස නිද්දෙසං. **භික්ඛුඔවාදන්ති** භික්ඛුභාවාවහං ඔවාදං. යදි පන න අස්සොසි, කථමයං පඤ්හං කථෙසීති? අඤ්ඤතො සුතං නිස්සාය පඤ්හං කථෙසි, න පන භගවතො සම්මුඛා සුතභාවෙන.

තෙසන්ති යථාවුත්තානං තිණ්ණං පුග්ගලානං. **''කථෙතුකාමො චෙවා''**තිආදිනා හි චතුත්ථං ඉධ උද්ධටං. තත්ථ ආදිතො තිණ්ණං භගවා පඤ්හං භාරං න කරොති එකෙකඞ්ගවෙකල්ලතො චෙව අඞ්ගද්වයවෙකල්ලතො ච, චතුත්ථස්ස පන උභයඞ්ගපාරිපූරත්තා භාරං කරොතීති ආහ **''අයං පනා''**තිආදි.

ගාථායං **''සුභාසිතස්සා''**ති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනන්ති ආහ **''සුභාසිතං සික්ඛෙය්‍යා''**ති. චතුසච්චාදිනිස්සිතං බුද්ධවචනං සික්ඛන්තො චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං සික්ඛති නාමාති ආහ **''චතුසච්චනිස්සිතං…පෙ…. සික්ඛෙය්‍යා''**ති. අවධාරණෙන තප්පටිපක්ඛං පටිනිවත්තෙති. **උපාසිතබ්බන්ති** ආසෙවිතබ්බං භාවෙතබ්බං බහුලීකාතබ්බං. **අට්ඨතිංසභෙදං කම්මට්ඨානන්ති** ඉදං තස්ස විපස්සනාපදට්ඨානතං හදයෙ ඨපෙත්වා වුත්තං. තථා හි වුත්තං **''දුතියපදෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා කථිතා''**ති. යෙ පන ''දුතියපදෙන අධිචිත්තසික්ඛා චිත්තවූපසමෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා''ති පඨන්ති, තෙසං පදෙන අට්ඨතිංසප්පභෙදකම්මට්ඨානං සුද්ධසමථකම්මට්ඨානස්සෙව ගහණං දට්ඨබ්බං. යදි එවං ''අට්ඨසමාපත්තිවසෙනා''ති ඉදං කථන්ති? ''තං විපස්සනාධිට්ඨානානං සමාපත්තීනං වසෙන කථිත''න්ති වදන්ති. එවඤ්ච කත්වා ''දුතියපදෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා''ති ඉදං වචනං සමත්ථිතං හොති. සික්ඛනං නාම ආසෙවනන්ති ආහ **''භාවෙය්‍යාති අත්ථො''**ති. **උපාසනන්ති** පයිරුපාසනං. තඤ්ච ඛො අස්සුතපරියාපුණනකම්මට්ඨානුග්ගහාදිවසෙන දස්සෙන්තො **''තම්පී''**තිආදිමාහ. **අධිසීලසික්ඛා කථිතා** ලක්ඛණහාරනයෙන. වචීසුචරිතස්ස හි සීලසභාවත්තා තග්ගහණෙනෙව තදෙකලක්ඛණං කායසුචරිතම්පි ඉතරම්පි ගහිතමෙවාති. එත්ථ ච අධිසීලසික්ඛාය චිත්තවිවෙකො, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය උපධිවිවෙකො, අධිචිත්තසික්ඛාය කායවිවෙකො කථිතො, කායවිවෙකො පන සරූපෙනෙව පාළියං ගහිතොති තිවිධස්සපි විවෙකස්ස පකාසිතත්තං දට්ඨබ්බං. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පඨමකස්සපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියකස්සපසුත්තවණ්ණනා

83. **ද්වීහි ඣානෙහීති** ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙහි ද්වීහි ඣානෙහි. **කම්මට්ඨානවිමුත්තියාති** කම්මට්ඨානානුයොගලද්ධාය විමුත්තියා. තෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තියො වදති. සත්ථුසාසනස්ස හදයත්තා අබ්භන්තරත්තා **හදයස්ස** මානසස්ස, **අනුපත්තිං** පටිලාභමානසං. තං පන අත්ථතො අඤ්ඤා එවාති ආහ **''අරහත්ත''**න්ති. තං පත්තුකාමෙන එකන්තතො වජ්ජෙතබ්බතණ්හාදිට්ඨීනං භාවෙ තස්ස අනිජ්ඣනතො, තදභාවෙ ඉජ්ඣනතො ච තෙ උප්පාදනවසෙන යදග්ගෙන නිස්සිතො, තදග්ගෙන පනායම්පි තෙහි නිස්සිතො නාම හොතීති ආහ **''අනිස්සිතො''**තිආදි. අරහත්තං ආනිසංසිතබ්බට්ඨෙන ආනිසංසං එතස්සාති **අරහත්තානිසංසො**. අරහත්තං පත්තුකාමස්ස පුබ්බභාගපටිපදා ඉච්ඡිතබ්බා. තත්ථ ච සබ්බපඨමො කම්මට්ඨානඅත්තානුයොගො, සො ඉධ න ගහිතොති ආහ **''තන්තිධම්මො පුබ්බභාගො''**ති. තත්ථ **තන්තිධම්මොති** පරියත්තිධම්මො.

දුතියකස්සපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මඝසුත්තවණ්ණනා

84. **මඝොති** සක්කස්සෙතං නාමං පුරිමජාතිඅනුගතං. **ස්වෙවාති** සක්කො එව. **වතෙනාති** මාතාපිතුඋපට්ඨානාදිවාරිත්තධම්මෙන . **අඤ්ඤෙති** උපධිවෙපක්කපාපධම්මෙ අභිභවිත්වා. **අසුරන්ති** ඉන්දසත්තුභූතං අසුරං.

මඝසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මාගධසුත්තවණ්ණනා

85. **චතුත්ථසුත්තං වුත්තත්ථමෙවාති** දෙවතාසංයුත්තෙ සංවණ්ණිතත්ථමෙව, තස්මා ඉධ න වත්තබ්බො අත්ථොති අධිප්පායො.

මාගධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා

5. දාමලිසුත්තවණ්ණනා

86. **තෙන කාරණෙනාති** තෙන පධානෙන කාරණභූතෙන, පධානකරණනිමිත්තන්ති අත්ථො. **යං කිඤ්චි** ඛුද්දකම්පි මහන්තම්පි හීනම්පි පණීතම්පි **භවං. ආයතපග්ගහොති** දීඝරත්තස්ස වීරියාරම්භො. **කිච්චවොසානන්ති** කිච්චනිට්ඨානං. **තථෙවාති** යථා අරහත්තුප්පත්තිතො පුබ්බෙ, තතො පච්ඡාපි තථෙව ''ඛුද්ධිපග්ගහො''ති වීරියං දළ්හං කරොතූති කුප්පධම්මං විය මඤ්ඤමානො වදති. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදිඅත්ථං පන වීරියකරණං ඉච්ඡිතබ්බමෙව.

අසංකිණ්ණාති අවොමිස්සා එවං අඤ්ඤත්ථ අනාගතත්තා. තෙනාහ **''භගවතා හී''**තිආදි. යදි එවං ඉධෙව කස්මා එතං වුත්තන්ති ආහ **''ඉධ පනා''**තිආදි. **පතිට්ඨන්ති** නදී නාම අනවට්ඨිතතීරා, තත්ථ පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං.

දාමලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කාමදසුත්තවණ්ණනා

87. **පුබ්බයොගාවචරොති** පුබ්බෙ යොගාවචරො පුරිමත්තභාවෙ භාවනමනුයුත්තො. අයං කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වාව බහූනි වස්සසහස්සානි සමණධම්මං අකාසි, න පන විසෙසං නිබ්බත්තෙසි. තමත්ථං කාරණෙන සද්ධිං දස්සෙතුං **''බහලකිලෙසතායා''**තිආදි වුත්තං. **එකන්තපරිසුද්ධස්සාති** යථා විසෙසාවහො හොති , එවං එකන්තෙන පරිසුද්ධස්ස සබ්බසො අනුපක්කිලිට්ඨස්ස. **සීලෙන සමාහිතාති** යථා සීලං උපරූපරි විසෙසාවහං නිබ්බෙධභාගියඤ්ච හොති, එවං සම්මදෙව ආහිතචිත්තා සුට්ඨු සම්පන්නචිත්තා. තථාභූතා තෙන සමන්නාගතා හොන්තීති ආහ **''සමුපෙතා''**ති. **පතිට්ඨිතසභාවාති** සෙක්ඛත්තා එව යථාධිගතධම්මෙන නිච්චලභාවෙන අධිට්ඨිතසභාවා. මයා තුට්ඨියා ගහිතාය දෙවපුත්තො ''දුල්ලභා තුට්ඨී''ති වක්ඛතීති භගවා ''තුට්ඨි හොති සුඛාවහා''ති අවොචාති ආහ **''උපරි පඤ්හසමුට්ඨාපනත්ථ''**න්ති. පබ්බජිතො රුක්ඛමූලිකො අබ්භොකාසිකො වා අනගාරියුපෙතො නාම හොති, සෙනාසනෙ පන වසන්තො කථන්ති ආහ **''සත්තභූමිකෙ''**තිආදි. **චතුපච්චයසන්තොසොති** භාවනාභියොගසිද්ධො චතූසු පච්චයෙසු සන්තොසො. තෙන චිත්තවූපසමෙන තුට්ඨි ලද්ධාති දස්සෙති. **චිත්තවූපසමභාවනායාති** චිත්තකිලෙසානං වූපසමකරභාවනාය, මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං නිබ්බිසෙවනභාවකරණෙන සවිසෙසං චිත්තස්ස වූපසමකරභාවනාය රතො මනොති යොජනා.

එත්ථ ච ඉන්ද්‍රියූපසමෙන චිත්තසමාධානං පරිපුණ්ණං හොති ඉන්ද්‍රියභාවනාය චිත්තසමාධානස්ස අකාරකානං දූරීකරණතො. අධිචිත්තසමාධානෙන චතුපච්චයසන්තොසො සවිසෙසං පරිසුද්ධො පරිපුණ්ණො ච හොති පච්චයානං අලාභලාභෙසු පරිච්චාගසභාවතො. වුත්තනයෙන පන සන්තුට්ඨස්ස යථාසමාදින්නං සීලං විසුජ්ඣති පාරිපූරිඤ්ච උපගච්ඡති, තථාභූතො චතුසච්චකම්මට්ඨානෙ යුත්තො මග්ගපටිපාටියා සබ්බසො කිලෙසෙ සමුච්ඡින්දන්තො නිබ්බානදිට්ඨො හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **''යෙ රත්තින්දිව''**න්තිආදිනා. **කිං න ගච්ඡිස්සන්ති**? ගමිස්සන්තෙවාති අරියමග්ගභාවනං පහාය සම්මාපටිපත්තියා දුක්කරභාවං සන්ධාය සාසඞ්කං වදති. තෙනාහ **''අයං පන දුග්ගමො භගවා විසමො මග්ගො''**ති.

තත්ථ කෙචි ''අයං පනාති දෙවපුත්තො. සො හි භගවතො 'අරියා ගච්ඡන්තී'ති වචනං සුත්වා 'දුග්ගමො භගවා'තිආදිමාහා''ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. යස්මා ''සච්චමෙත''න්ති එවමාදිපි තස්සෙව වෙවචනං කත්වා දස්සිතං, තස්මා ''යෙන මග්ගෙන අරියා ගච්ඡන්තී''ති තුම්හෙහි වුත්තං, අයං පන ''දුග්ගමො භගවා විසමො මග්ගො''ති ආහ දෙවපුත්තො. අරියමග්ගො කාමං කදාචි අතිදුක්ඛා පටිපදාතිපි වුච්චති, තඤ්ච ඛො පුබ්බභාගපටිපදාවසෙන, අයං පන අතීව සුගමො සබ්බකිලෙසදුග්ගවිවජ්ජනතො කායදුච්චරිතාදිවිසමස්ස රාගාදිවිසමස්ස ච දූරීකරණතො න විසමො. තෙනාහ **''පුබ්බභාගපටිපදායා''**තිආදි. **අස්සාති** අරියමග්ගස්ස. අරියමග්ගස්ස හි අධිසීලසික්ඛාදීනං පරිබුන්ධිතබ්බභාගෙන බහූ පරිස්සයා හොන්තීති. **එවං වුත්තොති** ''දුග්ගමො විසමො''ති ච එවං වුත්තො.

අවංසිරාති අනුට්ඨහනෙන අධොභූතඋත්තමඞ්ගා. කුසලඞ්ගෙසු හි සම්මාදිට්ඨි උත්තමඞ්ගා සබ්බසෙට්ඨත්තා , තඤ්ච අනරියා පතන්ති න උට්ඨහන්ති මිච්ඡාපටිපජ්ජනතො. තෙනාහ **''ඤාණසිරෙනා''**තිආදි. **අනරියමග්ගෙති** මිච්ඡාමග්ගෙ. තෙනාහ **''විසමෙ මග්ගෙ''**ති. තං මග්ගනතො අනරියා අරියානං මග්ගතො අපාපුණනෙන පරිච්චත්තා හුත්වා අපායෙ සකලවට්ටදුක්ඛෙ ච පතන්ති. **ස්වෙවාති** ස්වායං අනරියෙහි කදාචිපි ගන්තුං අසක්කුණෙය්‍යො මග්ගො අරියානං විසුද්ධසත්තානං සබ්බසො සමධිගමෙන **සමො හොති**. කායවිසමාදීහි සමන්නාගතත්තා **විසමෙ සත්තකායෙ** තෙසං සබ්බසොව පහානෙන සබ්බත්ථ **සමායෙව**.

කාමදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පඤ්චාලචණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

88. **සම්බාධෙති** සම්පීළිතතණ්හාකිලෙසාදිනා සඋප්පීළතාය පරමසම්බාධෙ. අතිවිය සඞ්කාරට්ඨානභූතො හි නීවරණසම්බාධො අධිප්පෙතො. සො හි දුග්ගහනො තස්මිං අසති කාමගුණසම්බාධො අනවසරො එව සෙය්‍යථාපි මහාකස්සපාදීනං. **ඔකාසන්ති ඣානස්සෙතං නාමං** නීවරණසම්බාධාභාවතො. අසම්බාධභාවෙන හි ඣානං ඉධ ''ඔකාසො''ති වුත්තං, තඤ්ච ඛො අච්චන්තාසම්බාධට්ඨානතාය විපස්සනාපාදකතාය . තථා හි පාළියං ''අවින්දී''තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අවින්දීති** වින්දි පටිලභි. **භූරිමෙධසොති** මහාපඤ්ඤො, සපඤ්ඤොති අත්ථො. **අබුජ්ඣීති** බුජ්ඣි පටිවිජ්ඣි. පටිලීනො හුත්වා සෙට්ඨො, පටිලීනානං වා සෙට්ඨොති **පටිලීනසෙට්ඨො**. මානුස්සයවසෙන උන්නතභාවතො **පටිලීනො නාම පහීනමානො. පටිලභිංසූති** කාමගුණසම්බාධෙපි ''ඉමෙ කාමගුණා මාදිසානං කිං කරිස්සන්තී''ති? තෙ අභිභුය්‍ය නිබ්බානප්පත්තියා සම්මාසතිං පටිලභිංසු. තෙන සම්පයුත්තෙන ලොකුත්තරසමාධිනාපි සුට්ඨු සමාහිතා.

අයං කිර දෙවපුත්තො ඉතො පුරිමවාරෙ අත්තභාවෙ පඨමජ්ඣානලාභී හුත්වා තතො චවිත්වා බ්‍රහ්මකායිකාසු නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ ඣානසුඛං අනුභවිත්වා තතො චුතො ඉදානි කාමභවෙ නිබ්බත්තො, තස්මා තං ඣානං සම්භාවෙන්තො ''තාදිසස්ස නාම ඣානසුඛස්ස ලාභී භගවා''ති තෙන ගුණෙන භගවන්තං අභිත්ථවන්තො **''සම්බාධෙ වතා''**ති ගාථං අභාසි. අථස්ස භගවා යථා නාම අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතරාජං උපාදාය සාසපො න කිඤ්චි හොති, එවං අනන්තාපරිමෙය්‍යබුද්ධගුණෙ උපාදාය රූපාවචරපඨමජ්ඣානං න කිඤ්චි හොතීති දස්සෙන්තො **''යෙ සති''**න්තිආදිනා අනුත්තරගුණාධිගමං පවෙදෙසි. තත්ථ **සතින්ති** විපස්සනාසතියා සද්ධිං අරියමග්ගසතිං. **සුසමාහිතාති** ලොකියසමාධිනා චෙව ලොකුත්තරසමාධිනා ච සුට්ඨු සමාහිතා. තෙ හි අච්චන්තං සුසමාහිතා, න ඣානමත්තලාභිනො අකුප්පධම්මත්තා. කෙචි ''කම්මන්තෙ සුසමාහිතා''ති පාඨං වත්වා ''මග්ගසමාහිතා''ති අත්ථං වදන්ති.

පඤ්චාලචණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. තායනසුත්තවණ්ණනා

89. අතීතජාතියං සයංකාරවසෙන තාය දිට්ඨියා උප්පාදිතත්තා **පුබ්බෙ තිත්ථකරො**. තෙනාහ **''දිට්ඨිං උප්පාදෙත්වා''**ති. අපරෙ ආහු ''අයං මෙ සත්ථාති ගහණවසෙන තිත්ථකරො අස්ස අත්ථීති **පුබ්බෙ තිත්ථකරො,** අතීතත්තභාවෙ තිත්ථකරසාවකො''ති. තෙ **''දිට්ඨිං උප්පාදෙත්වාති** තස්ස සත්ථුනො දිට්ඨිං ආදාය ගහෙත්වාති අත්ථො''ති වදන්ති. **තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො** තබ්බිනිමුත්තස්ස මිච්ඡාවාදස්ස අභාවතො. තිත්ථෙ නියුත්තාති තිත්ථිකා, තෙ එව **තිත්ථියාති** වුත්තා ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. **තස්සාති** යථාවුත්තස්ස කල්‍යාණකම්මස්ස. **නිස්සන්දෙනාති** ඵලභාවෙන. **වීරියප්පටිසංයුත්තාති** වීරියදීපනාති අත්ථො.

අනියමිතආණත්තීති අනියමවිධානං අනියමවසෙන විධිවචනං. **තණ්හාසොතන්ති** තණ්හාප්පබන්ධනං. **නීහරාති** සමෙහි පජහ. **එකත්තන්ති** එකග්ගං. තෙනාහ **''ඣාන''**න්ති. **උපපජ්ජතීති** න උප්පජ්ජති න පාපුණාතීති ආහ **''න පටිලභතී''**ති. **න ඔසක්කෙය්‍යාති** න සඞ්කොචං ආපජ්ජෙය්‍ය. සරාවාසතො පරිබ්බජනං පරිතො අපගමොති **පරිබ්බජො**. පබ්බජිතවතසමාදානස්ස අදළ්හතාය ච තත්ථ ච අසක්කච්චකිරියාය **සිථිලගහිතා. අතිරෙකන්ති** පබ්බජ්ජාය පුරිමකාලතොපි අධිකං. **උපරීති** උපරූපරි. **දුක්කටං අකතමෙව සෙය්‍යොති** දුච්චරිතං නාම සබ්බෙන සබ්බං අකතමෙව හිතාවහං.

යං කිඤ්චීති යං කිඤ්චි කම්මං. **සිථිලං කතන්ති** අසක්කච්චකාරිතාය සිථිලං කත්වා පවත්තිතං. **එවරූපමෙවාති** එවරූපං පරාමට්ඨසාමඤ්ඤසදිසමෙව පච්ඡානුතාපවරියාදිපටිභාගතො. **සංකිලිට්ඨමෙව** තණ්හාසංකිලෙසඋපක්කිලිට්ඨත්තා. **ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතන්ති**ආදිතො සමන්තතොපි පරෙහි සඞ්කිතං. බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි ආදිබ්‍රහ්මචරියං, තත්ථ නියුත්තාති **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකා,** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පුබ්බභාගපටිපදාති අත්ථො. තෙනාහ **''මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතා''**ති. **පුබ්බපධානභූතාති** පඨමාරම්භභූතා.

තායනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චන්දිමසුත්තවණ්ණනා

90. විමානෙ ගහිතෙ තංනිවාසීපි ගහිතො හොතීති වුත්තං **''චන්දවිමානවාසී දෙවපුත්තො''**ති. **සබ්බධීති** සබ්බස්මා දුග්ගට්ඨානා **විප්පමුත්තොසි** භගවා ත්වං, තස්මා මය්හම්පි ඉතො සම්බාධට්ඨානතො විප්පමොක්ඛං කරොහීති අධිප්පායො. තෙනාහ **''තස්ස මෙ සරණං භවා''**ති. **ලොකානුකම්පකාති** සබ්බස්ස ලොකස්ස අනුග්ගහා, තස්මා

තුය්හම්පි එතස්සපි චන්දස්ස. **තාදිසා එවාති** සමානා එව. පමුඤ්චසීති පමුඤ්චිත්ථ. තෙනාහ **''අතීතත්ථෙ වත්තමානවචන''**න්ති.

චන්දිමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සූරියසුත්තවණ්ණනා

91. **අන්ධභාවකරණෙති** ලොකස්ස අන්ධකරණෙතිපි අපරෙ. තෙනාහ **''තමසී''**ති. **විරොචතීති** විජ්ජොතති. කාමං දෙවපුත්තවසෙන පඨමං දෙවතා උද්ධටා, රාහුනො පන පයොගො තස්ස විමානෙති ආහ **''මණ්ඩලීති මණ්ඩලසණ්ඨානො''**ති. **වදති** තදා මුඛෙන ගහිතත්තා. මුඛෙන ගහණඤ්චෙත්ථ ''ගිලී''ති අධිප්පෙතං, න ච අජ්ඣොහරණන්ති ආහ **''ගිලීති වදතී''**ති. ඉදානි තස්ස මුඛෙන ගහණසමත්ථතං දස්සෙතුං **''රාහුස්ස හී''**තිආදි වුත්තං. **සොති**ආදි තස්ස චන්දිමසූරියානං ගහණකාරණදස්සනං. **අධිවත්ථා දෙවතාති** චන්දිමසූරියානං පරිවාරකදෙවතා. **වෙගන්ති** ජවං. සො හි කෙනචි අභිමුඛං අතිදුන්නිවාරො කම්මනියාමසිද්ධො. **මත්ථකන්ති** කණ්ඨස්ස උපරිමදෙසං. කෙචි ''සීසමත්ථකමෙවා''ති වදන්ති. **නික්ඛමෙය්‍ය** වෙගස්ස තික්ඛසීඝථාමභාවතො. **ආකඩ්ඪිත්වාති** අත්තනො ගමනදිසාභිමුඛං ආකඩ්ඪිත්වා. **නන්ති** රාහුං. උද්ධං උල්ලඞ්ඝෙතුකාමම්පි **ඔනමෙය්‍ය.** පදද්වයෙනපි සො මහාසරීරො මහාබලො, චන්දිමසූරියානං පන ගමනවෙගො තෙන සබ්බථාපි දුන්නිවාරියොවාති දස්සෙති. **විමානෙනාති** චන්දග්ගහෙ චන්දවිමානෙන, සූරියග්ගහෙ සූරියවිමානෙන උභින්නම්පි විමානෙන සහෙව. අමාවාසියඤ්හි ද්වෙ විමානානි යොජනමත්තන්තරිතානි හුත්වා සහෙව පවත්තන්ති. යදි ද්වෙපි දෙවපුත්තා සොතාපත්තිඵලං පත්තා, අථ කස්මා සූරියසුත්තෙ එව ''පජං මම''න්ති වුත්තං, න චන්දසුත්තෙති? ''සො ච කිර න චිරස්සෙව තතො චවිත්වා අඤ්ඤත්ථ නිබ්බත්තො, අඤ්ඤා එව ච දෙවතා තත්ථ වසි, යස්මිං චන්දග්ගහෙ භගවා තං ගාථං අභාසි, න තථා සූරියො, අපරභාගෙ පන තත්ථපි කාලෙන කාලං රාහුග්ගහො හොතී''ති වදන්ති.

සූරියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අනාථපිණ්ඩිකවග්ගො

1. චන්දිමසසුත්තවණ්ණනා

92. පබ්බතතටා සන්දමානො තථාරූපො නදීනිවත්තනපදෙසොපි සම්බාධට්ඨානතාය කච්ඡො වියාති ආහ **''පබ්බතකච්ඡෙපී''**ති. පටිපක්ඛදූරීභාවෙන සෙට්ඨට්ඨෙන ච එකො උදෙතීති එකොදි, එකග්ගතා. තස්මිං යොගතො එකග්ගචිත්තා ඉධ **එකොදී.** පටිපක්ඛතො අත්තානං නිපයන්ති විසොධෙන්තීති **නිපකා,** පඤ්ඤවන්තො. තෙනාහ **''එකග්ගචිත්තා චෙවා''**තිආදි. කායාදිභෙදං ආරම්මණං සාතිසයාය සතියා සරන්තීති **සතා.** තෙනාහ **''සතිමන්තො''**ති. **සොත්ථිං ගමිස්සන්තීති** යථාවුත්තපදෙසෙ මගා සොත්ථිමනුපද්දවෙන වත්තිස්සන්ති, එවං ඣානලාභිනො සොත්ථිං කිලෙසෙහි අනුපද්දුතා වත්තිස්සන්ති. අයං කිර දෙවපුත්තො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බානසඤ්ඤී, තස්මා එවමාහ. භගවා ''අයං දෙවපුත්තො අනිබ්බානගාමී සමානො නිබ්බානගාමිසඤ්ඤී, හන්දස්ස නිබ්බානගාමිනො දස්සෙමී''ති දුතියං ගාථමාහ. චතුන්නං ඔඝානං, සංසාරමහොඝස්සෙව වා පරතීරභාවතො පරතීරන්ති **නිබ්බානං**. අම්බුනි ජාතො **අම්බුජො,** මච්ඡො. සුත්තජාලං ඡින්දිත්වා මච්ඡා විය කිලෙසජාලං භින්දිත්වා ගමිස්සන්තීති.

චන්දිමසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙණ්ඩුසුත්තවණ්ණනා

93. **පයිරුපාසියාති** පයිරුපාසහෙතු. **සික්ඛන්තීති** තිස්සොපි සික්ඛා සික්ඛන්ති. **සිට්ඨිපදෙති** කිලෙසානං සාසනතො වට්ටදුක්ඛපරිත්තාසනතො ච සිට්ඨිසඤ්ඤිතෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිතබ්බතො පදෙ, සද්ධම්මෙති අත්ථො. තෙනාහ **''අනුසිට්ඨිපදෙ''**ති. තත්ථ **අනුසිට්ඨීති** සද්ධම්මො. **කාලෙති** යුත්තපත්තකාලෙ. **අප්පමාදොනාම** සමථවිපස්සනාභාවනා.

වෙණ්ඩුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දීඝලට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

94. **තථෙව පඤ්ඤායීති** දීඝලට්ඨිත්වෙව පඤ්ඤායි, තථාසමඤ්ඤා එව අහොසි.

දීඝලට්ඨිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

95. නත්ථි එතස්ස ආවට්ටං ආවරණන්ති **අනාවටං**. **රුක්ඛො වා පබ්බතො වා**ති සත්තානං පකතිචක්ඛුස්ස ආවරණභූතො රුක්ඛො විය පබ්බතො විය ච අභිභවිතුං සමත්ථො ඤෙය්‍යාවරණො නත්ථි. **කථංවිධන්ති** කථංසණ්ඨිතං, කථංපකාරං වා. **දුක්ඛන්ති** වට්ටදුක්ඛං.

නන්දනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චන්දනසුත්තවණ්ණනා

96. **හෙට්ඨා**ති කාමභවෙ. තත්ථ හි පරිබ්භමන්තස්ස පතිට්ඨා දුල්ලභා යෙභුය්‍යෙන තත්ථ සත්තා නිමුග්ගා එව හොන්ති, තස්මා හෙට්ඨා අප්පතිට්ඨො සංසාරො. **උපරී**ති මහග්ගතභවෙ. තත්ථ හි නිබ්බත්තස්ස නිබ්බානං ආරුහිතුං ආලම්බනා දුල්ලභා, ඣානාභිරතියා තත්ථෙව නිකන්ති තෙසං බලවතී හොති, තස්මා උපරි අනාලම්බනො සංසාරො. **පෙසිතත්තො**ති නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තො. **තයො කම්මාභිසඞ්ඛාරා**ති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදයො තයො අභිසඞ්ඛාරා. තෙන ''නන්දීපුබ්බකො කම්මභවො''ති වත්වා ''නන්දිං ජනෙත්වා''ති වුත්තො. කාමසඤ්ඤාසීසෙන කාමච්ඡන්දස්ස ගහණං, කාමච්ඡන්දපමුඛානි ච ඔරම්භාගියසංයොජනානි ගහිතානීති ආහ **''කාමසඤ්ඤාගහණෙන පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානී''**ති. රූපභවො රූපං භවපදලොපෙන. රූපභවග්ගහණෙන චෙත්ථ සෙසභවස්සපි ගහණං. තස්ස සංයොජනග්ගහණෙන පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනානි ගහිතානි. **මහොඝෙ**ති සංසාරමහොඝෙ. **තෙසන්ති** කාමභවාදීනං **ගහණෙන** භවභාවෙන තදෙකලක්ඛණතාය. **අරූපභවො ගහිතො** ලක්ඛණහාරනයෙන. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චන්දනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වාසුදත්තසුත්තවණ්ණනා

97. **ඡට්ඨං** හෙට්ඨා දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනායං **වුත්තත්ථමෙව**.

වාසුදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

98. **සුබ්‍රහ්මා**ති තස්ස දෙවපුත්තස්ස නාමං. තස්ස සත්ථු සන්තිකූපසඞ්කමනස්ස කාරණං දස්සෙන්තො **''සො කිරා''**තිආදිමාහ. තදෙව සොකං තස්ස දෙවපුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්ති. **අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො**ති සහස්සමත්තෙන අච්ඡරාසඞ්ඝෙන පරිවුතො. **නන්දනකීළිකන්ති** නන්දනවනකීළිකං. **හත්ථං ආගච්ඡතී**ති හත්ථගය්හුපගො හොති. **ගන්ථෙන්තී**ති එත්ථ මාලාවෙඨනම්පි ඛිඩ්ඩාපසුතතායාති දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤථා පුප්ඵානියෙව තාය තාය චිත්තස්ස වසෙන මාලාභාවෙන හත්ථං උපගච්ඡන්තීති. **උපච්ඡෙදකකම්මවසෙනා**ති තස්මිං දෙවලොකෙ ආයුසෙසෙ සති එව තස්ස පන උපඝාතකස්ස ලද්ධොකාසස්ස පාපකම්මස්ස වසෙන. ''පහාරො''ති දිවසස්ස තතියො භාගො වුච්චති, තස්මා **එකප්පහාරෙනෙවා**ති එකවෙලායමෙවාති අත්ථො.

පියවත්ථුකසොකෙනාති පියවත්ථුනිමිත්තකෙන සොකෙන. **රුප්පමානො**ති පීළියමානො. **සත්තමෙ දිවසෙ**ති මනුස්සගණනාය සත්තමෙ දිවසෙ. **තත්ථෙවා**ති තස්මිංයෙව නිරයෙ **නිබ්බත්තිතබ්බං** ඉමිනා තාහි ච සහෙව පුබ්බෙ තස්ස පාපකම්මස්ස කතත්තා. **රුප්පී**ති චිත්තසන්තාසං ආපජ්ජි. **නිද්ධමිතුන්ති** නීහරිතුං අපනෙතුං. **සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා**ති තාහි පඤ්චසතාහි අච්ඡරාහි සද්ධිං භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා.

ඉදන්ති අත්තනො චිත්තං දස්සෙති ආසන්නපච්චක්ඛභාවතො. **නිච්චන්ති** සදා. ස්වායං නිච්චත්ථො අධිප්පායවසෙන ගහෙතබ්බොති තත්ථ පහාතබ්බං ගහෙතබ්බඤ්ච දස්සෙන්තො **''දෙවලොකෙ''**තිආදිමාහ. **න ගහෙතබ්බො** හෙතුපවත්තිතො පුබ්බෙ තස්ස උත්‍රාසස්ස අභාවතො. **තෙසූ**ති දුක්ඛෙසු. තානි හි හෙතුපච්චයෙහි කත්තබ්බතො ගාථායං **''කිච්චෙසූ''**ති වුත්තානි. **කිච්චෙසූ**ති වා කිච්චනිමිත්තං. යාසඤ්හි පයොගවිපත්තීනං වසෙනස්ස තානි දුක්ඛානි උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තංනිමිත්තන්ති අත්ථො. තා හි අස්ස පයොගවිපත්තියො ගතිවිපත්තියො සත්ථු සන්තිකං උපගමනෙන හායෙය්‍යුං. **නිබ්බත්තානං දිට්ඨානී**ති නිබ්බත්තානං වසෙන දිට්ඨානි දුක්ඛානි. **තෙසු ච** දුක්ඛෙසු. සබ්බත්ථ නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. **ඩය්හමානො විය** චිත්තසන්තාපෙන.

චත්තාරිපි සච්චානි බුජ්ඣති පටිවිජ්ඣතීති බොධි, සතිආදිධම්මසාමග්ගී, තස්මා **බොජ්ඣා** බොධිතො. සා පන බොධි භාවනාකාරෙනෙව පවත්තති, අඤ්ඤත්‍රසද්දයොගෙන ච ''බොජ්ඣා''ති නිස්සක්කවචනන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො මුඤ්චිත්වාපදං අපෙක්ඛිත්වා **''බොජ්ඣඞ්ගභාවනා''**න්ති ආහ. **තපොගුණන්ති** ධුතධම්මමාහ. සො හි

තණ්හාලොලුප්පස්ස තපනතො **තපො,** සයං ගුණසභාවත්තා ගුණසන්නිස්සයතො ච **ගුණ**න්ති. තෙනාහ **''ධුතඞ්ගසඞ්ඛාතං තපොගුණ''**න්ති. සබ්බෙ සඞ්ඛාරගතා නිස්සජ්ජීයන්ති එත්ථාති **සබ්බනිස්සග්ගො,** අසඞ්ඛතධාතූති ආහ **''සබ්බනිස්සග්ගාති නිබ්බානතො''**ති.

ඉන්ද්‍රියසංවරොව පඨමං වෙදිතබ්බො පටිපත්තික්කමවසෙන තස්සෙව පඨමත්තා. තං පන පටිපත්තික්කමං දස්සෙතුං **''ඉන්ද්‍රියසංවරෙ හී''**තිආදිමාහ. නිප්පරියායතො මග්ගපරියාපන්නා එව බොජ්ඣඞ්ගාති ආහ **''සහවිපස්සනාය බොජ්ඣඞ්ගෙ''**ති. **තස්සාති** තථාභාවෙන තස්ස යොගිනො. යස්මා දෙවපුත්තස්ස සත්ථා තං ගාථං වත්වා උපරි ච සච්චානි පකාසෙසි, තස්මා වුත්තං **''භගවා චතුසච්චවසෙන දෙසනං විනිවත්තෙසී''**ති. **දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති** කාමං තස්සෙව විසෙසාධිගමො ඉධාගතො, පඤ්චසතමත්තාහි පන අච්ඡරාහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106) ''සො දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චහි අච්ඡරාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තං සම්පත්තිං ථාවරං කත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසී''ති.

සුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කකුධසුත්තවණ්ණනා

99. ''නන්දාමී''ති වුත්තෙ නන්දී නාම පබ්බජිතස්ස මලන්ති චොදෙතුකාමො දෙවපුත්තො **''නන්දසී''**ති පුච්ඡි. අථස්ස භගවා තං පටික්ඛිපන්තො **''කිං ලද්ධා''**ති? ආහ. තෙන ''තයා මම අධිප්පෙතනන්දියා ඉධ පච්චයො එව නත්ථි, කුතො සා නන්දී''ති දස්සෙති. තෙනාහ **''තුට්ඨී නාමා''**තිආදි. අථ දෙවපුත්තො නන්දියා අසති සොකෙන භවිතබ්බං, සොකො ච පබ්බජිතස්ස මලන්ති චොදෙන්තො ආහ **''තෙන හි, සමණ, සොචසී''**ති. භගවා තම්පි පටික්ඛිපන්තො **''කිං ජීයිත්ථා''**තිආදිමාහ. කිං මං ජිනාතීති අත්ථො?

යදි තෙ නන්දිසොකා න සන්ති භාසවත්ථුනො ලාභස්ස ජානියා ච අභාවතො, එකවිහාරිනො පන අරතියා භවිතබ්බන්ති ආහ – **''කච්චි තං එකමාසීනං, අරතී නාභිකීරතී''**ති. තස්මිම්පි භගවතා පටික්ඛිත්තෙ අථ නෙසම්පි නන්දිසොකාරතීනං අභාවෙ කාරණං පුච්ඡන්තො **''කථං ත්ව''**න්ති ගාථමාහ? අථස්ස භගවා තං කාරණං පවෙදෙන්තො **''අඝජාතස්සා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අඝජාතස්සාති** අඝෙ ජාතස්ස. තෙනාහ **''වට්ටදුක්ඛෙ ඨිතස්සා''**ති. **ජාතතණ්හස්ස** අප්පහීනතණ්හස්ස **වට්ටදුක්ඛං ආගතමෙව** කාරණස්ස අප්පහීනත්තා. තස්සෙව හි කාරණස්ස අප්පහීනතං දස්සෙන්තො **''දුක්ඛී සුඛං පත්ථයතීති හි වුත්ත''**න්ති ආහ. දුක්ඛප්පවත්තියා සාපි තණ්හාප්පවත්ති තෙන දස්සිතා. **ඉතී**තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන දස්සෙති.

කකුධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උත්තරසුත්තවණ්ණනා

100. **නවමන්ති** උත්තරසුත්තං හෙට්ඨා දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනායං වුත්තත්ථමෙව.

උත්තරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අනාථපිණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා

101. දසමෙ කාමං දෙවතාසංයුත්තෙපි ''ඉදං හි තං ජෙතවන''න්තිආදිනා ඉමා එව ගාථා ආගතා. තත්ථ ''අඤ්ඤතරා දෙවතා''ති නිදානං ආරොපිතං. හෙට්ඨා ආගතනයත්තා එව හි පොත්ථකෙසු න ලිඛිතං, ඉධ පන දෙවපුත්තසංයුත්තෙ **''අනාථපිණ්ඩිකො දෙවපුත්තො''**ති නිදානෙ නිගමෙ ච ආගතං, තත්ථ දෙවපුත්තෙන සත්ථු වුත්තප්පකාරගුණපවෙදනවසෙන වුත්තං. සත්ථා පන භික්ඛූනං තමත්ථං පවෙදෙන්තො **''අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො''**ති ආහ. තථා පවෙදනෙ පන කාරණං දස්සෙන්තො **''ආනන්දත්ථෙරස්සා''**තිආදිමාහ. **අනුමානබුද්ධියාති** අනුමානඤාණස්ස. **ආනුභාවප්පකාසනත්ථ**න්ති බලදීපනත්ථං.

අනාථපිණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නානාතිත්ථියවග්ගො

1. සිවසුත්තවණ්ණනා

102. **තතියවග්ගස්ස පඨමන්ති** තතියවග්ගෙ පඨමසුත්තං. **වුත්තත්ථමෙව** හෙට්ඨා සතුල්ලපකායිකවග්ගෙ පඨමසුත්තෙ.

සිවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඛෙමසුත්තවණ්ණනා

103. **පඨමංයෙවාති** ජරාමරණාදිභාවතො පගෙව. **බලවචින්තනං චින්තෙතීති** යථා සාකටිකො අජානිත්වා විසමෙ මග්ගෙ සකටං පාජෙන්තො අක්ඛෙ ඡින්නෙ පතිකාතුං අවිසහන්තො දුක්ඛී දුම්මනො බලවචින්තනං චින්තෙති, මහන්තං චිත්තසන්තාපං පාපුණාති, එවං අධම්මවාදී මච්චුමුඛං පත්තො බලවචිත්තසන්තාපං පාපුණාති, තස්මා ධම්මචරියාය නප්පමජ්ජිතබ්බන්ති.

ඛෙමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සෙරීසුත්තවණ්ණනා

104. **යං දානං දෙමීති** යං දෙය්‍යධම්මං පරස්ස දෙමි. **තස්ස පති හුත්වාති** තබ්බිසයං ලොභං සුට්ඨු අභිභවන්තො තස්ස අධිපති හුත්වා දෙමි තෙන අනාකඩ්ඪනීයත්තා. **‘‘න දාසො න සහායො’’**ති වත්වා තදුභයං අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො දස්සෙතුං **‘‘යො හී’’**තිආදි වුත්තං. **දාසො හුත්වා දෙති** තණ්හාය දාසබ්‍යස්ස උපගතත්තා. **සහායො හුත්වා දෙති** තස්ස පියභාවාවිස්සජ්ජනතො. **සාමී හුත්වා දෙති** තණ්හාදාසබ්‍යතො අත්තානං මොචෙත්වා අභිභුය්‍ය පවත්තනතො. සාමිපරිභොගසදිසා හෙතස්සායං පවත්තතීති.

අථ වා යො දානසීලතාය දායකො පුග්ගලො, සො දානෙ පවත්තිභෙදෙන දානදාසො දානසහායො දානපතීති තිප්පකාරො හොතීති දස්සෙති. තදස්ස තිප්පකාරතං විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘යො හී’’**තිආදි වුත්තං. දාතබ්බට්ඨෙන **දානං,** අන්නපානාදි. තත්ථ යං අත්තනා පරිභුඤ්ජති තණ්හාධිපන්නතාය, තස්ස වසෙ වත්තනතො දාසො විය හොති. යං පරෙසං දීයති, තත්ථපි අන්නපානසාමඤ්ඤෙන ඉදං වුත්තං **‘‘දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙතී’’**ති. **සහායො හුත්වා දෙති** අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බස්ස පරෙසං දාතබ්බස්ස ච සමසමට්ඨපනෙන. **පති හුත්වා දෙති** සයං දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙ අවත්තිත්වා තස්ස අත්තනො වසෙ වත්තාපනතො.

අපරො නයො – යො අත්තනා පණීතං පරිභුඤ්ජිත්වා පරෙසං නිහීනං දෙති, සො **දානදාසො** නාම තන්නිමිත්තනිහීනභාවාපත්තිතො. යො යාදිසං අත්තනා පරිභුඤ්ජති, තාදිසමෙව පරෙසං දෙති, සො **දානසහායො** නාම තන්නිමිත්තනිහීනාධිකභාවවිස්සජ්ජනෙන සදිසභාවාපත්තිතො. යො අත්තනා නිහීනං පරිභුඤ්ජිත්වා පරෙසං පණීතං දෙති, සො **දානපති** නාම තන්නිමිත්තසෙට්ඨභාවප්පත්තිතො. කම්මසරික්ඛකො හි විපාකො, තස්මා දෙවපුත්තො **‘‘දානපතී’’**ති වදන්තො **‘‘අහං තාදිසො අහොසි’’**න්ති දස්සෙති.

‘‘චතූසු ද්වාරෙසු දානං දීයිත්ථා’’ති පාළියං සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘තස්ස කිරා’’**තිආදි වුත්තං. **දානන්ති** යිට්ඨං, තඤ්ච ඛො සබ්බසාධාරණවසෙන කතන්ති ආහ **‘‘සමණ ...පෙ.... යාචකාන’’**න්ති. **පබ්බජ්ජූපගතාති** යං කිඤ්චි පබ්බජ්ජං උපගතා. **භොවාදිනොති** ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණෙ වදති. **නාලත්ථ** බුද්ධසුඤ්ඤත්තා තදා ලොකස්ස. **දුග්ගතාති** දුක්ඛජීවිකකප්පකා කසිරවුත්තිකා. තෙනාහ **‘‘දලිද්දමනුස්සා’’**ති. කසිවාණිජ්ජාදිජීවිකං අනුට්ඨාතුං අසමත්ථා ඉධ ‘‘කපණා’’ති අධිප්පෙතාති ආහ **‘‘කාණකුණිආදයො’’**ති. **පථාවිනොති** අද්ධිකා. **වනිබ්බකාති** දායකානං ගුණකිත්තනකම්මඵලකිත්තනවසෙන යාචකා සෙය්‍යථාපි නග්ගාදයො. තෙනාහ **‘‘ඉට්ඨං දින්න’’**න්තිආදි. **පසතමත්තන්ති** වීහිතණ්ඩුලාදිවසෙන වුත්තං. **සරාවමත්තන්ති** යාගුභත්තාදිවසෙන. යථා ගාමලාභො ගාමෙ උප්පජ්ජනකො ආයලාභො, එවං තත්ථ ද්වාරලාභොති ආහ **‘‘තත්ථ උප්පජ්ජනකසතසහස්සෙ’’**ති. **මහන්තතරං දානං අදංසු** අඤ්ඤස්සපි ධනස්ස විනියොගං ගතත්තා. **තං සන්ධායාති** තං මහන්තතරං දානං කතං සන්ධාය. රඤ්ඤො හි තත්ථ දානං ඉත්ථාගාරස්ස දානෙන මහතා අභිභූතං විය පටිනිවත්තං හොතීති ආහ **‘‘පටිනිවත්තී’’**ති. **කොචීති** භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං. තෙනාහ **‘‘කත්ථචී’’**ති. අනෙකවස්සසහස්සායුකකාලෙ තස්ස උප්පන්නත්තා **අසීතිවස්සසහස්සානි** සො රාජා දානමදාසීති.

සෙරීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඝටීකාරසුත්තවණ්ණනා

105. වතුත්ථං හෙට්ඨා දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනායං **වුත්තත්ථමෙව**.

ඝටීකාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ජන්තුසුත්තවණ්ණනා

106. යෙ විනයෙ අපකතඤ්ඤුනො සංකිලෙසිකෙසු වොදානියෙසු ධම්මෙසු න කුසලා යං කිඤ්චි න කාරිනො විප්පටිසාරබහුලා. තෙසං අනුප්පන්නඤ්ච උද්ධච්චං උප්පජ්ජති, උප්පන්නඤ්ච භියොභාවං වෙපුල්ලං ආපජ්ජතීති ආහ **"අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතාය…පෙ…. උද්ධච්චපකතිකා"**ති. සාරාභාවෙන තුච්ඡත්තා ච නළො වියාති නළො, මානොති ආහ **"උන්නළාති උග්ගතනළා"**ති. තෙනාහ **"උට්ඨිතතුච්ඡමානා"**ති. මානො හි සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොති සදිසොති ච පවත්තියා විසෙසතො **තුච්ඡො. චාපල්ලෙනාති** චපලභාවෙන, තණ්හාලොලුප්පෙනාති අත්ථො. **මුඛරාති** මුඛෙන ඵරුසා, ඵරුසවාදිනොති අත්ථො. **විකිණ්ණවාචාති** විසටවචනා, සම්ඵප්පලාපතාය අපරියන්තවචනා. තෙනාහ **"අසංයතවචනා"**තිආදි. **චණ්ඩසොතෙ බද්ධනාවාසදිසාති** එතෙන අනවට්ඨිතකිරියතං දස්සෙති. යෙන සමන්නාගතා සත්තා එකස්මිං ඨානෙ ඨාතුං වා නිසීදිතුං වා න සක්කොන්ති, ඉතො චිතො ච විචරන්ති. **අනවට්ඨිතචිත්තාති** එකස්මිං ආරම්මණෙ න අවට්ඨිතචිත්තා. **විවටඉන්ද්‍රියාති** අසංවුතචක්ඛාදිඉන්ද්‍රියා.

ගුණකථාය සද්ධිං කරීයමානො නිග්ගුණස්ස අගුණො පාකටො හොති ජාතිමණිසමීපෙ ඨිතස්ස විය කාචමණිනො දොසො. **සුඛජීවිනොති** සුඛෙ ඨිතා. යථා දායකානං සුභරං හොති, එවං සුඛෙන අකිච්ඡෙන පවත්තජීවිකා. තෙනාහ **"පුබ්බෙ භික්ඛූ"**තිආදි.

අත්තනො රුචිවසෙන ගාමකිච්චං නෙතීති ගාමණි, තෙ පන හීළෙන්තො වදති **"ගාමණිකා"**ති. **විස්සජ්ජෙත්වාති** සතිවොස්සග්ගවසෙන විස්සජ්ජෙත්වා **කිලෙසමුච්ඡායාති** මහිච්ඡාසඞ්ඛාතාය තණ්හාමුච්ඡාය. සීලවන්තානංයෙව හි දුප්පටිපත්තිං සන්ධාය දෙවපුත්තො වදති. **වත්තබ්බයුත්තකෙයෙවාති** ඔවාදෙන මයා අනුග්ගහෙතබ්බමෙව. **ඡඩ්ඩිතකාති** පරිච්චත්තා ආචරියුපජ්ඣායාදීහි. තතො එව **අනාථා අප්පතිට්ඨා. පෙතාති** විගතජීවිතා මතා. යථා පෙතා, **තථෙව හොන්ති** අත්තහිතාසමත්ථතාය විඤ්ඤූනං ජිගුච්ඡිතබ්බතාය ච.

ජන්තුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. රොහිතස්සසුත්තවණ්ණනා

107. **එකොකාසෙති** චක්කවාළස්ස පරියන්තසඤ්ඤිතෙ එකස්මිං ඔකාසෙ. **භුම්මන්ති** ''යත්ථ''ති ඉදං භුම්මවචනං, සාමඤ්ඤතො වුත්තම්පි ''සො ලොකස්ස අන්තො''ති වචනතො විසිට්ඨවිසයමෙව හොති. ''න ජායති න මීයතී''ති වත්වා පුන ''න චවති න උපපජ්ජතී''ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ **"ඉදං අපරාපරං…පෙ…. ගහිත"**න්ති. **පදගමනෙනාති** පදසා ගමනෙන. **සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං සන්ධාය වදති** උපරි සච්චානි පකාසෙතුකාමො. සඞ්ඛාරලොකස්ස හි අන්තො නිබ්බානං.

දළ්හං ථිරං ධනු එතස්සාති දළ්හධන්වා. සො එව **දළ්හධම්මොති** වුත්තො. තෙනාහ **"දළ්හධනූ"**ති. **උත්තමප්පමාණෙනාති** සහස්සථාමප්පමාණෙන. ධනුසිප්පසික්ඛිතතාය ධනුග්ගහො, න ධනුග්ගහමත්තෙනාති ආහ **"ධනුග්ගහොති ධනුආචරියො"**ති. ''ධනුග්ගහො''ති වත්වා ''සික්ඛිතො''ති වුත්තෙ ධනුසික්ඛාය සික්ඛිතොති විඤ්ඤායති, සික්ඛා ච එත්තකෙ කාලෙ සමත්ථස්ස උක්කංසගතො හොතීති ආහ **"දස ද්වාදස වස්සානි ධනුසිප්පං සික්ඛිතො"**ති. **උසභප්පමාණෙපීති** වීසතියට්ඨියො උසභං, තස්මිං උසභප්පමාණෙ පදෙසෙ. **වාලග්ගන්ති** වාළකොටිං. **කතහත්ථොති** පරිචිතහත්ථො. **කතසරක්ඛෙපොති** විචටසරක්ඛෙපපදෙසදස්සනවසෙන සරක්ඛෙපකතාවී. තෙනාහ **"දස්සිතසිප්පො"**ති. ''කතසිප්පො''ති කෙචි. අසන්ති එතෙනාති **අසනං,** කණ්ඩො. **තාලච්ඡායන්ති** තාලච්ඡාදිං, සා පන රතනමත්තා, විදත්ථිචතුරඞ්ගුලා වා.

පුරත්ථිමසමුද්දාති එකස්මිං චක්කවාළෙ පුරත්ථිමසමුද්දා. සමුද්දසීසෙන පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටිං වදති. **පච්ඡිමසමුද්දොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **නිප්පපඤ්චතන්ති** අදන්ධකාරිතං. **සම්පත්තෙති** තාදිසෙන ජවෙන ගච්ඡන්තෙන සම්පත්තෙ. **අනොතත්තෙති** එත්ථාපි ''සම්පත්තෙ''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො, තථා ''නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා''ති එත්ථාපි. **තදාති** යදා සො ලොකන්තගවෙසකො අහොසි, තදා. **දීඝායුකකාලොති** අනෙකවස්සසහස්සායුකකාලො. **චක්කවාළලොකස්සාති** සාමඤ්ඤවසෙන එකවචනං, චක්කවාළලොකන්ති අත්ථො. **ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ නිබ්බත්ති** පුබ්බපරිචරියසිද්ධාය නිකන්තියා. **සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙති** න රූපධම්මමත්තකෙ, අථ ඛො පඤ්චක්ඛන්ධසමුදායෙති දස්සෙති. **සමිතපාපොති** සමුච්ඡින්නසංකිලෙසධම්මො.

රොහිතස්සසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. නන්දසුත්තනන්දිවිසාලසුත්තවණ්ණනා

108-109. නන්දසුත්තවිසාලසුත්තානි **සත්තමඅට්ඨමානි** හෙට්ඨා සංවණ්ණිතරූපත්තා **වුත්තත්ථානෙව**.

නන්දසුත්තනන්දිවිසාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සුසිමසුත්තවණ්ණනා

110. **තුය්හම්පි නොති** තුය්හම්පි නු, නු-සද්දො පුච්ඡායං, තස්මා වණ්ණං කථෙතුකාමො පුච්ඡතීති අධිප්පායො. **න වට්ටතීති** න යුජ්ජති, **කථිතොති** කථෙතුං ආරද්ධො, තෙනාහ **“මත්ථකං න පාපුණාතී”**ති. තමෙව මත්ථකාපාපුණනං දස්සෙතුං **“සො හී”**තිආදි වුත්තං. සතිසම්පජඤ්ඤායොගතො ගොරූපසීලො, මුළ්හො බලිතපඤ්ඤො, ගොරූපස්ස විය සීලං එතස්සාති හි **ගොරූපසීලො. සභාගො** එකරූපචිත්තතාය. අරියානං සභාගතා නාම ගුණවන්තවසෙනාති ආහ **“අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගුණෙසු පසීදිත්වා”**ති. **සොළසවිධං පඤ්ඤන්**ති මහාපඤ්ඤාදිකා ඡ, නව අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිපඤ්ඤා, ආසවක්ඛයපඤ්ඤාති ඉමං සොළසවිධං පඤ්ඤං. තෙසට්ඨි සාවකසාධාරණඤාණානිපි එත්ථෙව සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡන්ති.

ආනන්දාති ථෙරං ආහ. **ආචාරොති** චාරිත්තසීලමාහ. **ගොචරොති** ගොචරසම්පත්ති. **විහාරොති** සමාපත්තිවිහාරො. **අභික්කමොති**ආදිනා ඉරියාපථවිහාරං. **තුය්හම්පීති පි**-සද්දෙන භගවතා අත්තානං ආදිං කත්වා තදඤ්ඤෙසං විඤ්ඤූනං සබ්බෙසං ථෙරස්ස රුච්චනසභාවො දීපිතොති දස්සෙන්තො **“මය්හං රුච්චතී”**තිආදිමාහ. තත්ථ සතිපි ආනන්දත්ථෙරස්සපි අසීතියා මහාථෙරානං අන්තොගධභාවෙ ‘‘අසීතියා මහාථෙරානං රුච්චතී’’ති වත්වා ‘‘තුය්හම්පි රුච්චතී’’ති වචනං තෙන ධම්මසෙනාපතිනො වණ්ණං කථාපෙතුකාමතායාති දට්ඨබ්බං.

සාටකන්තරෙති නිවත්ථවත්ථන්තරෙ. **ලද්ධොකාසොති** නිබ්බුද්ධං කරොන්තො සාටකන්තරෙ ලද්ධං ගහෙතුං ලද්ධාවසරො. **ලභිස්සාමීනොති** ලභිස්සාමි වත. **දීපධජභූතන්ති** සතයොජනවිත්ථිණ්ණං ජම්බුදීපස්ස ධජභූතං. **පුග්ගලපලාපෙති** අන්තොසාරාභාවතො පලාපභූතෙ පුග්ගලෙ හරන්තො. **බාලතායාති** රුච්චන්තිආදිඅභාවතාය. **දොසතායාති** දුස්සකභාවෙන. **මොහෙනාති** මහාමූළ්හතාය. කෙචි පන **“බාලො බාලතායාති** මූළ්හතාය පකතිබාලභාවෙන න ජානාති. **මූළ්හො මොහෙනාති** සයං අබාලො සමානොපි යදා මොහෙන පරියුට්ඨිතො හොති, තදා මොහෙන න ජානාති, අයං පදද්වයස්ස විසෙසො’’ති වදන්ති. **විපල්ලත්ථචිත්තොති** යක්ඛුම්මාදෙන පිත්තුම්මාදෙන වා විපරීතචිත්තො.

“චතූසු කොසල්ලෙසූ”ති වුත්තං චතුබ්බිධං කොසල්ලං පාළියා එව දස්සෙතුං **“වුත්තං හෙත”**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යො අට්ඨාරස ධාතුයො සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො ආදීනවතො නිස්සරණතො ච යථාභූතං පජානාති, අයං **ධාතුකුසලො.** වුත්තනයෙන ආයතනෙසු කුසලො **ආයතනකුසලො.** අවිජ්ජාදීසු ද්වාදසපටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු කුසලො **පටිච්චසමුප්පාදකුසලො.** ‘‘ඉදං ඉමස්ස ඵලස්ස ඨානං කාරණං, ඉදං අට්ඨානං අකාරණ’’න්ති එවං ඨානඤ්ච ඨානතො, අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානතො **ඨානාට්ඨානකුසලො.** යො පන ඉමෙසු ධාතුආදීසු පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන නිස්සඞ්ගගතියා පණ්ඩාති ලද්ධනාමෙන ඤාණෙන ඉතො ගතො පවත්තො, අයං **පණ්ඩිතො** නාම.

මහන්තානං අත්ථානං පරිග්ගණ්හනතො මහතී පඤ්ඤා එතස්සාති **මහාපඤ්ඤො.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති ආහ **“මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතොති අත්ථො”**ති. **නානත්තන්ති** යාහි මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතත්තා ථෙරො ‘‘මහාපඤ්ඤො’’තිආදිනා කිත්තිතො, තාසං මහාපඤ්ඤාදීනං ඉදං නානත්තං අයං වෙමත්තතා. යස්ස කස්සචි විසෙසතො අරූපධම්මස්ස මහත්තං නාම කිච්චසිද්ධියා වෙදිතබ්බන්ති තදස්ස කිච්චසිද්ධියා දස්සෙන්තො **“මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතී”**තිආදිමාහ. තත්ථ හෙතුමහන්තතාය පච්චයමහන්තතාය නිස්සයමහන්තතාය පභෙදමහන්තතාය කිච්චමහන්තතාය ඵලමහන්තතාය ආනිසංසමහන්තතාය ච සීලක්ඛන්ධස්ස මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **හෙතූ** අලොභාදයො. **පච්චයා** හිරොත්තප්පසද්ධාසතිවීරියාදයො. **නිස්සයා** සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිනියතතා, තංසමඞ්ගිනො ච පුරිසවිසෙසා. **පභෙදො** චාරිත්තාදිවිභාගො. **කිච්චං** තදඞ්ගාදිවසෙන පටිපක්ඛස්ස විධමනං. **ඵලං** සග්ගසම්පදා නිබ්බානසම්පදා ච. **ආනිසංසො** පියමනාපතාදි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.8-9) **ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු** (ම. නි. 1.64 ආදයො) ච ආගතනයෙන වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නයෙන **සමාධික්ඛන්ධාදීනම්පි** මහන්තතා යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා වෙදිතබ්බා. **ඨානාට්ඨානාදීනං** පන මහන්තභාවො මහාවිසයතාය වෙදිතබ්බො. තත්ථ ඨානාට්ඨානානං මහාවිසයතා බහුධාතුකසුත්තාදීසු ආගතනයෙන, **විහාරසමාපත්තීනං** සමාධික්ඛන්ධෙ නිද්ධාරිතනයෙන වෙදිතබ්බා. **අරියසච්චානං** සකලසාසනසඞ්ගණ්හනතො සච්චවිභඞ්ගෙ (විභ. 189 ආදයො) තංසංවණ්ණනාසු (විභ. අට්ඨ. 189 ආදයො) ආගතනයෙන; **සතිපට්ඨානාදීනං** සතිපට්ඨානවිභඞ්ගාදීසු (විභ. 355 ආදයො) තංසංවණ්ණනාදීසු (විභ. අට්ඨ. 355 ආදයො) ච ආගතනයෙන; **සාමඤ්ඤඵලානං** මහතො හිතස්ස මහතො සුඛස්ස මහතො අත්ථස්ස මහතො යොගක්ඛෙමස්ස නිප්ඵත්තිභාවතො සන්තපණීතනිපුණඅතක්කාවචරපණ්ඩිතවෙදනීයභාවතො ච; **අභිඤ්ඤානං** මහාසම්භාරතො මහාවිසයතො මහාකිච්චතො මහානුභාවතො මහානිප්ඵත්තිතො ච; **නිබ්බානස්ස** මදනිම්මදනාදිමහත්ථසිද්ධිතො මහන්තතා වෙදිතබ්බා. **පරිග්ගණ්හාතීති** සභාවාදිතො පරිච්ඡිජ්ජ ගණ්හාති ජානාති පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. **සා පනාති** මහාපඤ්ඤතා.

පුථුපඤ්ඤාති එත්ථ නානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති අයං රූපක්ඛන්ධො නාම…පෙ…. අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාමාති එවං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තෙසු එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධො, එකාදසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො, එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො, බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො, එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති එවං එකෙකස්ස ඛන්ධස්ස එකවිධාදිවසෙන අතීතාදිවසෙනපි නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තථා ඉදං චක්ඛායතනං නාම…පෙ…. ඉදං ධම්මායතනං නාමං. තත්ථ දසායතනා කාමාවචරා, ද්වෙ චතුභූමකාති එවං ආයතනානං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. **නානාධාතූසූති** අයං චක්ඛුධාතු නාම…පෙ…. අයං මනොවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තත්ථ සොළස ධාතුයො කාමාවචරා, ද්වෙ චතුභූමකාති එවං ධාතුනානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති, තං උපාදිණ්ණධාතුවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. පච්චෙකබුද්ධානඤ්හි ද්වින්නං අග්ගසාවකානඤ්ච උපාදිණ්ණධාතූසු එව නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තඤ්ච ඛො එකදෙසමත්තතො, න නිප්පදෙසතො, අනුපාදිණ්ණකධාතූනං පන නානාකරණං න ජානන්ති එව. ඉතරසාවකෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානංයෙව පන ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නත්තාව ඉමස්ස රුක්ඛස්ස ඛන්ධො සෙතො හොති, ඉමස්ස කාළො, ඉමස්ස මට්ඨො, ඉමස්ස බහලත්තචො, ඉමස්ස තනුත්තචො, ඉමස්ස පත්තං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරූපං; ඉමස්ස පුප්ඵං නීලං පීතකං ලොහිතකං ඔදාතං, සුගන්ධං දුග්ගන්ධං; ඵලං ඛුද්දකං මහන්තං දීඝං වට්ටං සුසණ්ඨානං මට්ඨං ඵරුසං සුගන්ධං මධුරං තිත්තකං අම්බිලං කටුකං කසාවං; කණ්ටකො තිඛිණො අතිඛිණො උජුකො කුටිලො තම්බො ලොහිතො ඔදාතො හොතීති ධාතුනානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති.

අත්ථෙසූති රූපාදීසු ආරම්මණෙසු. **නානාපටිච්චසමුප්පාදෙසූති** අජ්ඣත්තබහිද්ධාභෙදතො ච සණ්ඨානභෙදතො ච නානප්පභෙදෙසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු. අවිජ්ජාදිඅඞ්ගානඤ්හි පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදසඤ්ඤිතාති. තෙනාහ සඞ්ඛාරපිටකෙ ''ද්වාදස පච්චයා ද්වාදස පටිච්චසමුප්පාදා''ති. **නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසූති** නානාසභාවෙසු නිච්චසාරාදිවිරහතො සුඤ්ඤසභාවෙසු, තතො එව ඉත්ථිපුරිසඅත්තඅත්තනියාදිවසෙන අනුපලබ්භෙසු සභාවෙසු. ම-කාරො හෙත්ථ පදසන්ධිකරො. **නානාඅත්ථෙසූති** අත්ථපටිසම්භිදාවිසයෙසු පච්චයුප්පන්නාදිභෙදෙසු නානාවිධෙසු අත්ථෙසු. **ධම්මෙසූති** ධම්මපටිසම්භිදාවිසයෙසු පච්චයාදිනානාධම්මෙසු. **නිරුත්තීසූති** තෙසංයෙව අත්ථධම්මානං නිද්ධාරණවචනසඞ්ඛාතාසු නිරුත්තීසු. **පටිභානෙසූති** අත්ථපටිසම්භිදාදීසු විසයභූතෙසු ''ඉමානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති තථා තථා පටිභානතො පතිට්ඨානතො පටිභානානීති ලද්ධනාමෙසු ඤාණෙසු. **පුථු නානාසීලක්ඛන්ධෙසූති**ආදීසු සීලස්ස පුථුත්තං නානත්තඤ්ච වුත්තමෙව. ඉතරෙසං පන වුත්තනයානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා පාකටමෙව. යං පන අභින්නං එකමෙව නිබ්බානං, තත්ථ උපචාරවසෙන පුථුත්තං ගහෙතබ්බන්ති ආහ **''පුථු ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්මා''**ති. තෙනස්ස ඉධ මදනිම්මදනාදිපරියායෙන පුථුත්තං දීපිතං හොති.

එවං විසයවසෙන පඤ්ඤාය මහත්තං පුථුත්තඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි සම්පයුත්තධම්මවසෙන හාසභාවං, පවත්තිආකාරවසෙන ජවනභාවං, කිච්චවසෙන තික්ඛාදිභාවඤ්ච දස්සෙතුං **''කතමා හාසපඤ්ඤා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **හාසබහුලොති** පීතිබහුලො. සෙසපදානි තස්ස වෙවචනානි. **සීලං පරිපූරෙතීති** හට්ඨපහට්ඨො උදග්ගුදග්ගො හුත්වා පීතිසහගතාය පඤ්ඤාය පාතිමොක්ඛසීලං ඨපෙත්වා හාසනීයතරස්සෙව විසුං ගහිතත්තා ඉතරං තිවිධං සීලං පරිපූරෙති. පීතිසොමනස්සසහගතා හි පඤ්ඤා අභිරතිවසෙන තදාරම්මණෙ ඵුල්ලිතා විකසිතා විය වත්තති, න උපෙක්ඛාසහගතා. **සීලක්ඛන්ධං සමාධික්ඛන්ධන්තිආදීසුපි** එසෙව නයො. **ථෙරොතිආදිනා** අභිනීහාරසිද්ධා ථෙරස්ස හාසපඤ්ඤතාති දස්සෙති.

සබ්බං රූපං අනිච්චලක්ඛණතො ඛිප්පං ජවතීති රූපක්ඛන්ධං අනිච්චන්ති සීඝවෙගෙන පවත්තියා පටිපක්ඛදූරීභාවෙන පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස සාතිසයත්තා ඉන්දෙන විස්සට්ඨවජිරං විය ලක්ඛණං පටිවිජ්ඣන්තී අදන්ධායන්තී රූපක්ඛන්ධෙ අනිච්චලක්ඛණං වෙගෙන පටිවිජ්ඣති, තස්මා සා **ජවනපඤ්ඤා** නාමාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එවං ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙත්වා බලවවිපස්සනාවසෙන දස්සෙතුං **''රූප''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඛයට්ඨෙනාති** යත්ථ යත්ථ උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථෙව ඛණෙනෙව භිජ්ජනතො ඛයසභාවතො. **භයට්ඨෙනාති** භයානකතො. **අසාරකට්ඨෙනාති** අත්තසාරවිරහතො නිච්චසාරාදිවිරහතො ච. **තුලයිත්වාති** තුලාභූතාය විපස්සනාය තුලයිත්වා. **තීරයිත්වාති** තාය එව තීරණභූතාය තීරෙත්වා. **විභාවයිත්වාති** යාථාවතො පකාසෙත්වා පඤ්චක්ඛන්ධං **විභූතං කත්වා** පාකටං කත්වා. **රූපනිරොධෙති** රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධභූතෙ නිබ්බානෙ නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන. ඉදානි සිඛාප්පත්තවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙතුං පුන **''රූප''**න්තිආදි වුත්තං. ''වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාවසෙනා''ති කෙචි.

ඤාණතික්ඛභාවො නාම සවිසෙසං පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනෙ වෙදිතබ්බොති **''ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤො''**ති වත්වා තෙ පන කිලෙසෙ විභාගෙන දස්සෙන්තො **''උප්පන්නං කාමවිතක්ක''**න්තිආදිමාහ. තික්ඛපඤ්ඤො ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති, පටිපදා චස්ස න චලතීති ආහ **''එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො ච අරියමග්ගා අධිගතා හොන්ති''**තිආදි. **ථෙරො චාතිආදිනා** ධම්මසෙනාපතිනො තික්ඛපඤ්ඤතා සිඛාප්පත්තාති දස්සෙති.

''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා''ති යාථාවතො දස්සනෙන සච්චසම්පටිවෙධො ඉජ්ඣති, න අඤ්ඤථාති කාරණමුඛෙන නිබ්බෙධිකපඤ්ඤං දස්සෙතුං **''සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොතී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උබ්බෙගබහුලොති** වුත්තනයෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අභිණ්හප්පවත්තසංවෙගො. **උත්තාසබහුලොති** ඤාණුත්තාසවසෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු

බහුසො උත්‍රස්තමානසො. තෙන ආදීනවානුපස්සනමාහ. **උක්කණ්ඨනබහුලොති** ඉමිනා පන නිබ්බිදානුපස්සනමාහ, **අරතිබහුලොතිආදිනා** තස්සා එව අපරාපරුප්පත්තිං. **බහිමුඛො** සබ්බසඞ්ඛාරතො බහිභූතං නිබ්බානං උද්දිස්ස පවත්තඤාණමුඛො, තථා වා පවත්තිතවිමොක්ඛමුඛො. නිබ්බිජ්ඣනං නිබ්බෙධො, සො එතිස්සා අත්ථි, නිබ්බිජ්ඣතීති වා නිබ්බෙධා, සා එව පඤ්ඤා **නිබ්බෙධිකා**. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අප්පිච්ඡොති සන්තගුණනිගුහනතාති අත්තනි විජ්ජමානානං බාහුසච්චධුතධම්මසීලාදිගුණානඤ්චෙව පටිවෙධගුණස්ස ච නිගුහනං, **පටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤුතාති** එතෙනෙව පරියෙසනපරිභොගමත්තඤ්ඤුතාපි වුත්තා හොති. තීහි **සන්තොසෙහීති** චතූසු පච්චයෙසු පච්චෙකං තීහි සන්තොසෙහි , සබ්බෙ පන ද්වාදස. පටිසල්ලීනෙන **විවෙකට්ඨකායානං** න සඞ්ගණිකාරාමානං. **නෙක්ඛම්මාභිරතානන්ති** පබ්බජ්ජං උපගතානං. **පරිසුද්ධචිත්තානං** විගතචිත්තසංකිලෙසානං. **පරමවොදානප්පත්තානං** අට්ඨසමාපත්තිසමධිගමෙන අතිවිය වොදානං විසුද්ධිං පත්තානං. කිලෙසූපධිආදීනං අභාවතො **නිරුපධීනං**. ඵලසමාපත්තිවසෙන සබ්බසඞ්ඛාරවිනිස්සටත්තා **විසඞ්ඛාරං** නිබ්බානං. **උපගතානං, ඉමෙසං තිණ්ණං විවෙකානං ලාභී** පවිවිත්තො ‘‘පකාරෙහි විවිත්තො’’ති කත්වා. සමාසජ්ජනං පරිසිනෙහුප්පාදො සංසග්ගො, සවනවසෙන උප්පජ්ජනකසංසග්ගො **සවනසංසග්ගො**. එස නයො සෙසෙසුපි. **සමුල්ලපනං** ආලාපසල්ලපනං. සංසග්ගවත්ථුනා ඉමිනා තස්ස පරිභොගො **පරිභොගසංසග්ගො**.

ආරද්ධවීරියොති එත්ථ වීරියාරම්භො නාම වීරියස්ස පග්ගණ්හනං පරිපුණ්ණකරණං. තං පන සබ්බසො කිලෙසානං නිග්ගණ්හනන්ති දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථා’’**තිආදිමාහ. **ඔධුනනවත්තාති** කිලෙසානං යස්ස කස්සචි සාවජ්ජස්ස ඔධුනනවසෙන වත්තා. තෙනාහ **‘‘භික්ඛූන’’**න්තිආදි. **ඔතිණ්ණං** නාම වජ්ජං අජ්ඣාචරිතන්ති ආරොචිතං. **අනොතිණ්ණං** අනාරොචිතං. **තන්තිවසෙනාති** පාළිධම්මවසෙන, යුත්තසද්දස්ස වසෙනාති අත්ථො. පාපෙ ලාමකෙ පුග්ගලෙ ධම්මෙ ච ගරහති ජිගුච්ඡතීති **පාපගරහී**. තෙනාහ **‘‘පාපපුග්ගලෙ’’**තිආදි. **එකදස්සීති** එකභවදස්සී, ඉධලොකමත්තදස්සී දිට්ඨධම්මිකසුඛමත්තාපෙක්ඛී. **සමන්තාති** සමන්තතො, පරිතො මෙ කත්ථචි මා අහූති යොජනා.

සොළසහි පදෙහීති සොළසහි කොට්ඨාසෙහි. **අකුප්පන්ති** කෙනචි අකොපනීයං. අයං ධම්මසෙනාපතිනො ගුණකථා සත්ථු වචනානුසාරෙන දසසහස්සචක්කවාළබ්‍යාපිනී අහොසි, තං දස්සෙතුං **‘‘එව’’**න්තිආදි වුත්තං. **චතුබ්බිධා වණ්ණනිභා පාතුභවි** උළාරපීතිසොමනස්සසමුට්ඨානත්තා. සුට්ඨු ඔභාසතීති **සුභො**. ඔභාසසම්පත්තියා මණිනො භද්දකතාති ආහ **‘‘සුභොති සුන්දරො’’**ති. **ජාතිමා** පරිසුද්ධආකරසමුට්ඨිතත්තා. කුරුවින්දජාතිආදිජාතිවිසෙසොපි මණි ආකරපරිසුද්ධමූලකො එවාති ආහ **‘‘ජාතිසම්පන්නො’’**ති. **ධොවනාදිපරිකම්මෙනාති** චතූසු පාසාණෙසු ධොවනදොසනීහරණතාපනසණ්හකරණාදිපරිකම්මෙන. රත්තකම්බලස්ස වසෙන සභාවවණ්ණසිද්ධියා වෙළුරියමණි අතිවිය සොභතීති ආහ **‘‘පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තො’’**ති. **නික්ඛන්ති** භණ්ඩමාහ. තඤ්ච අප්පකෙන සුවණ්ණෙන කතං භණ්ඩං න සොභති සොභාවිපුලෙනාති ආහ **‘‘අතිරෙකපඤ්චසුවණ්ණෙන කතපිළන්ධන’’**න්ති. **සුවණ්ණන්ති** පඤ්චධරණස්ස සමඤ්ඤා, තස්මා පඤ්චවීසතිසුවණ්ණසාරියා විචිත්තආභරණං ඉධ **‘‘නික්ඛ’’**න්ති අධිප්පෙතං. තඤ්හි විපුලං න පරිත්තකං. **මහාජම්බුසාඛාය පවත්තනදියන්ති** මහාජම්බුසාඛාය හෙට්ඨා සඤ්ජාතනදියං. තං කිර රතනං රත්තං. **සුකුසලෙන...පෙ.... සම්පහට්ඨන්ති** සුට්ඨු කුසලෙන සුවණ්ණකාරෙන උක්කාය තාපෙත්වා සම්මා පහට්ඨං මජ්ජනාදිවසෙන සුකතපරිකම්මං. **ධාතුවිභඞ්ගෙති** ධාතුවිභඞ්ගසුත්තෙ. **කතභණ්ඩන්ති** ආභරණභාවෙන කතං භණ්ඩං.

නාතිඋච්චො නාතිනීචො **තරුණසූරියො** නාම. **සත්ථාරා ආහතවණ්ණො** උභතගුණොති අත්ථො. නෙව **මරණං අභිනන්දතීති** අත්තනොපි මරණං නෙව අභිනන්දති අත්තවිනිපාතස්ස සාවජ්ජභාවතො. බොධිසත්තො පන පරෙසං අත්ථාය අත්තනො අත්තභාවං පරිච්චජති කරුණාවසෙන, එවං වොසජ්ජනං පරමත්ථපාරමීපාරිපූරිං ගච්ඡතීති සාවකා න තථා කාතුං සක්කා සික්ඛාපදතො. **න ජීවිතං පත්ථෙති** ජීවිතාසාය සමුච්ඡින්නත්තා. **දිවසසඞ්ඛෙපන්ති** අජ්ජ ත්වං ඉදං නාම කම්මං කරොහි, ඉදං තෙ වෙතනන්ති දිවසභාගෙන පරිච්ඡින්නං වෙතනං. තාදිසො හි භතකො දිවසක්ඛයමෙව උදික්ඛති, න කම්මනිට්ඨානං. නිබ්බිසං **භතකො යථාති** වෙතනං භතිං ඉච්ඡන්තො කාලක්ඛයං උදික්ඛන්තො භතකපුරිසො විය.

සුසිමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. නානාතිත්ථියසාවකසුත්තවණ්ණනා

111. **නානාතිත්ථියසාවකාති** පුථුතිත්ථියානං සාවකා. **ඡින්දිතෙති** හත්ථච්ඡෙදාදිවසෙන ඡෙදෙ. **මාරිතෙති** මාරණෙ. **න පාපං සමනුපස්සතීති** කිඤ්චි පාපං අත්ථීති න පස්සති, පරෙසඤ්ච තථා පවෙදෙති. **විස්සාසන්ති** විස්සත්ථභාවං. ‘‘කතකම්මානම්පි විපාකො නත්ථී’’ති වදන්තො කතපාපානං අකතපුඤ්ඤානඤ්ච විස්සත්ථතං නිරාසඞ්කතං ජනෙති.

තපොජිගුච්ඡායාති තපසා අචෙලවතාදිනා පාපතො ජිගුච්ඡනෙන, ‘‘පාපං විරාජයාමා’’ති අචෙලවතාදිසමාදානෙනාති අත්ථො. තස්මිඤ්හි සමාදානෙ ඨිතෙන සංවරෙන සංවුතචිත්තො සමන්නාගතො පිහිතො ච නාම හොතීති **‘‘සුසංවුතත්තො’’**තිආදි වුත්තං. චත්තාරො යාමා භාගා චතුයාමා, චතුයාමා එව **චාතුයාමා**. භාගත්ථො හි

ඉධ යාම-සද්දො යථා ''රත්තියං පඨමො යාමො''ති. සො පනෙත්ථ භාගො සංවරලක්ඛණොති ආහ **''චාතුයාමෙන සුසංවුතො''**ති, චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සුට්ඨු සංවුතොති අත්ථො. **පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති** පටික්ඛිත්තසබ්බසීතුදකපරිභොගො. **සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො**ති සබ්බප්පකාරෙන සංවරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙන සමන්නාගතො. **ධුතපාපො**ති සබ්බෙන නිජ්ජරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙනපි ධුතපාපො. **ඵුට්ඨො**ති අට්ඨන්නම්පි කම්මානං ඛෙපනෙන වික්ඛෙපප්පත්තියා කම්මක්ඛයලක්ඛණෙන සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො, තං ඵුසිත්වා ඨිතො. **න නිගුහන්තො**ති න නිගුහනහෙතු දිට්ඨසුතෙ තථෙව කථෙන්තො.

නානාතිත්ථියානංයෙව උපට්ඨාකොති පරවාදීනං සබ්බෙසංයෙව තිත්ථියානං උපට්ඨාකො, තෙසු සාධාරණවසෙන අභිප්පසන්නො. **කොටිප්පත්තා**ති මොක්ඛාධිගමෙන සමණධම්මෙ පත්තබ්බමරියාදප්පත්තා.

සහචරිතමත්තෙනාති සීහනාදෙන සහ වස්සකරණමත්තෙන. සීහෙන සීහනාදං නදන්තෙන සහෙව සිඞ්ගාලෙන අත්තනො සිඞ්ගාලරවකරණමත්තෙන. **කොත්ථුකො**ති ඛුද්දකකොත්ථු. **ආසඞ්කිතසමාචාරො**ති අත්තනා ච පරෙහි ච ආසඞ්කිතබ්බසමාචාරො. **සප්පුරිසානන්**ති බුද්ධාදීනං.

තස්සාති වෙගබ්භරිස්ස දෙවපුත්තස්ස. **සරීරෙ අනුආවිසී**ති සරීරෙ අනුපවිසිත්වා විය ආවිසි. **අධිමුච්චී**ති යථා ගහිතස්ස වසෙන චිත්තං න වත්තති, අත්තනො එව වසෙ වත්තති, එවං අධිට්ඨහි. **ආයුත්තා**ති දස්සනෙන සංයුත්තා . **පවිවෙකියන්**ති කප්පකවත්ථභුඤ්ජනසෙනාසනෙහි පවිවිත්තභාවං. තෙනාහ **''තෙ කිරා''**තිආදි. **රූපෙ නිවිට්ඨා**ති චක්ඛුරූපධම්මෙ අභිනිවිට්ඨා. තෙනාහ **''තණ්හාදිට්ඨීහි පතිට්ඨිතා''**ති. **දෙවලොකපත්ථනකාමා**ති දෙවලොකස්සෙව අභිපත්ථනකාමා. මරණධම්මතාය **මාතියා**. තෙනාහ **''මාතියාති මච්චා''**ති. **පරලොකත්ථායා**ති පරසම්පත්තිභාවාය ලොකස්ස අත්ථාය.

පභාසවණ්ණාති පභාය සමානවණ්ණා. කෙසං පභායාති ආහ **''චන්දොභාසා''**තිආදි. සජ්ඣාරාගපභාසවණ්ණා ඉන්දධනුපභාසවණ්ණාති පච්චෙකං යොජනා. ආමො ආමගන්ධො එතස්ස අත්ථීති **ආමිසං. වධායා**ති විද්ධංසිතුං. **රූපා**ති රූපායතනාදිරූපිධම්මා.

රාජගහසමීපප්පවත්තීනං **රාජගහියානං**. ''සෙතො''ති කෙලාසකූටො අධිප්පෙතොති ආහ **''සෙතොති කෙලාසො''**ති. කෙනචි න සට්ටෙතීති **අඝං**, අන්තලික්ඛන්ති ආහ **''අඝගාමීනන්ති ආකාසගාමීන''**න්ති. උදකං ධීයති එත්ථාති **උදධි,** මහොදධි. **විපුලො**ති වෙපුල්ලපබ්බතො. **හිමවන්තපබ්බතානන්**ති හිමවන්තපබ්බතභාගානං. **බුද්ධො සෙට්ඨො** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනාදීහි සබ්බගුණෙහි.

නානාතිත්ථියසාවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවපුත්තසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

3. කොසලසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. දහරසුත්තවණ්ණනා

112. භගවතා සද්ධිං සම්මොදීති භගවතො ගුණෙ අජානන්තො කොසලරාජා අත්තනො ඛත්තියමානෙන කෙවලං භගවතා සද්ධිං සම්මොදි. පඨමාගතෙ හි සත්ථරි තස්ස සම්මොදිතාකාරං දස්සෙතුං **‘‘යථා’’**තිආදි වුත්තං. **යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තොති** යථා භගවා ‘‘කච්චි තෙ, මහාරාජ, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීය’’න්තිආදිනා තෙන රඤ්ඤා සද්ධිං පඨමං පවත්තමොදො අහොසි පුබ්බභාසිතාය, තදනුකරණෙන එවං සොපි රාජා භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසීති යොජනා. තං පන සමප්පවත්තමොදනං උපමාය දස්සෙතුං **‘‘සීතොදකං විය’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සම්මොදිතන්ති** සංසන්දිතං **එකීභාවන්ති** සම්මොදනකිරියාය සමානතං එකරූපතං, **ඛමනීයන්ති** ‘‘ඉදං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං දුක්ඛබහුලතාය සභාවතො දුස්සහං, කච්චි ඛමිතුං සක්කුණෙය්‍යා’’න්ති පුච්ඡති. **යාපනීය**න්ති පච්චයායත්තවුත්තිකං චිරපබන්ධසඞ්ඛාතාය යාපනාය කච්චි යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං. සීසරොගාදිආබාධාභාවෙන **කච්චි අප්පාබාධං**. දුක්ඛජීවිකාභාවෙන **කච්චි අප්පාතඞ්කං**. තංතංකිච්චකරණෙ උට්ඨානසුඛතාය **කච්චි ලහුට්ඨානං**. තදනුරූපබලයොගතො **කච්චි බලං**. සුඛවිහාරසම්භවෙන **කච්චි ඵාසුවිහාරො අත්ථීති** තත්ථ තත්ථ කච්චි-සද්දං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. බලවප්පත්තා පීති **පීති**යෙව. තරුණපීති **පාමොජ්ජං**. සම්මොදනං ජනෙති කරොතීති **සම්මොදනීයං**. සම්මොදිතබ්බතො **සම්මොදනීය**න්ති ඉමං පන අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො’’**ති ආහ. **සරිතබ්බභාවතොති** අනුස්සරිතබ්බභාවතො. ‘‘සරණීය’’න්ති වත්තබ්බෙ දීඝං කත්වා **‘‘සාරණීය’’**න්ති වුත්තං.

සුය්‍යමානසුඛතොති ආපාථමධුරතං ආහ, **අනුස්සරියමානසුඛතොති** විමද්දරමණීයතං. **බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතායාති** සභාවනිරුත්තිභාවෙන තස්සා කථාය වචනචාතුරියමාහ, **අත්ථපරිසුද්ධතායාති** අත්ථස්ස නිරුපක්කිලෙසතං. **අනෙකෙහි පරියායෙහීති** අනෙකෙහි කාරණෙහි. **අදිට්ඨත්තාති** උපසඞ්කමනවසෙන අදිට්ඨත්තා. **ගුණාගුණවසෙනාති** ගුණවසෙන ගම්භීරභාවං වා අගුණවසෙන උත්තානභාවං වා. **ඔවට්ටිකසාරං කත්වාති** ඔවට්ටිකාය ගහෙතබ්බසාරවත්ථුං කත්වා. **ලොකනිස්සරණභවොක්කන්තිපඤ්හන්ති** ලොකතො නිස්සටභාවපඤ්හඤ්චෙව ආදිතො භවොක්කමනපඤ්හඤ්ච. සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධතං පුච්ඡන්තො හි ‘‘කිං භවං ගොතමො සබ්බලොකතො නිස්සටො, සබ්බසත්තෙහි ච ජෙට්ඨො’’ති? පුච්ඡති නාම. යථා හි සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධතාය ලොකතො නිස්සටතා විඤ්ඤායති, එවං සබ්බසත්තෙහි ජෙට්ඨභාවතො සෙට්ඨභාවතො. ස්වායමත්ථො **අග්ගප්පසාදසුත්තාදීහි** (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) විභාවෙතබ්බො. කථං පන සම්බුද්ධතා විඤ්ඤායතීති? අවිපරීතධම්මදෙසනතො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාදීසු** (විසුද්ධි. මහාටී. 1.124) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

රාජා සත්ථු අවිපරීතධම්මදෙසනං අජානන්තො තතො එවස්ස සම්මාසම්බොධිං අසද්දහන්තො ‘‘වුඩ්ඪතරෙසුපි චිරපබ්බජිතෙසු සම්මාසම්බුද්ධභාවෙ අලබ්භමානෙ තබ්බිපරීතෙ කථං ලබ්භෙය්‍යා’’ති මඤ්ඤමානො ‘‘කිං පන භවං ගොතමො’’තිආදිං වක්ඛති. **රාජා අත්තනො ලද්ධියා න පුච්ඡති** අත්තනො සම්මුඛා තෙහි අසම්මාසම්බුද්ධභාවස්සෙව පටිඤ්ඤාතත්තා. යස්මා තෙ මුසාවාදිතාය අත්තනො උපට්ඨාකාදීනං ‘‘බුද්ධා මය’’න්ති පටිජානිංසු, තස්මා වුත්තං **‘‘ලොකෙ මහාජනෙන ගහිතපටිඤ්ඤාවසෙන පුච්ඡතී’’**ති. ස්වායමත්ථො ආගමිස්සති. **බුද්ධසීහනාදන්ති** බුද්ධානං එව ආවෙණිකං සීහනාදං. කාමං මග්ගඤාණපදට්ඨානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, සම්බොධිඤාණෙ පන ගහිතෙ තං අත්ථතො ගහිතමෙව හොතීති වුත්තං **‘‘සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං සම්මාසම්බොධි’’**න්ති.

පබ්බජ්ජූපගමනෙනාති යාය කායචි පබ්බජ්ජාය උපගමනමත්තෙන සමණා, න සමිතපාපතාය. **ජාතිවසෙනාති** ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණා, න බාහිතපාපතාය. **පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝොති** පබ්බජිතසමූහතාමත්තෙන සඞ්ඝො, න නිය්‍යානිකදිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤවසෙන සංහතත්තාති අධිප්පායො. **එතෙසං අත්ථීති** එතෙසං සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤාතානං පරිවාරභූතො අත්ථි. **ස්වෙවාති** පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො එව. කෙචි පන ‘‘පබ්බජිතසමූහවසෙන. සඞ්ඝිනො, ගහට්ඨසමූහවසෙන ගණිනො’’ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං ගණෙ එව ලොකෙ සඞ්ඝසද්දස්ස නිරුළ්හත්තා. **ආචාරසික්ඛාපනවසෙනාති** අචෙලකවතචරියාදි-ආචාරසික්ඛාපනවසෙන. **පාකටාති** සඞ්ඝීආදිභාවෙන පකාසිතා. **‘‘අප්පිච්ඡා’’**ති වත්වා තත්ථ ලබ්භමානං අප්පිච්ඡතං දස්සෙතුං **‘‘අපිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙන්ති’’**ති වුත්තං. න හි තෙසු සාසනිකෙසු විය සන්තගුණනිගූහනා අප්පිච්ඡා ලබ්භතීති. **යසොති** කිත්තිසද්දො. තරන්ති එතෙන සංසාරොඝන්ති එවං සම්මතත්තා තිත්ථං වුච්චති ලද්ධීති ආහ **‘‘තිත්ථකරාති ලද්ධිකරා’’**ති. **සාධුසම්මතාති** ‘‘සාධූ’’ති සම්මතා, න සාධූහි සම්මතාති ආහ **‘‘සන්තො…පෙ…. පුථුජ්ජනස්සා’’**ති.

කප්පකොලාහලන්ති කප්පතො කොලාහලං, ‘‘කප්පුට්ඨානං භවිස්සතී’’ති දෙවපුත්තෙහි උග්ඝොසිතමහාසද්දො. **ඉමෙති** පූරණාදයො. **බුද්ධකොලාහලන්ති** දෙවතාහි ඝොසිතං බුද්ධකොලාහලං. **පයිරුපාසිත්වාති** පුරිසසුතිපරම්පරාය සුත්වා. **චින්තාමණිවිජ්ජා** නාම පරචිත්තජානාපනවිජ්ජා. සා **කෙවට්ටසුත්තෙ** ‘‘මණිකා’’ති ආගතා, ආදි-සද්දෙන

ගන්ධාරිසම්භවවිජ්ජාදිං සඞ්ගණ්හාති. තත්ථ ගන්ධාරියා විකුබ්බනං දස්සෙති. **අත්තභාවෙති** සරීරෙ. **රාජුස්මාති** රාජතෙජො.

සුක්කධම්මොති අනවජ්ජධම්මො නික්කිලෙසතා. **ඉදං ගහෙත්වාති** ඉදං පරම්මුඛා ''මයං බුද්ධා''ති වත්වා අත්තනො සම්මුඛා ''න මයං බුද්ධා''ති තෙහි වුත්තවචනං ගහෙත්වා. **එවමාහාති** ''යෙපි තෙ, භො ගොතම…පෙ…. නවො ච පබ්බජ්ජායා''ති එවං අවොච. **අත්තනො පටිඤ්ඤං ගහෙත්වාති** ''න මයං බුද්ධා''ති තෙසං අත්තනො පුරතො පවත්තිතං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා. ඊදිසෙ ඨානෙ කිං-සද්දො පටිසෙධවාචකො හොතීති වුත්තං **''කින්ති පටික්ඛෙපවචන''**න්ති, කස්මා පටිජානාතීති අත්ථො?

න උඤ්ඤාතබ්බාති න ගරහිතබ්බා. ගරහත්ථො හි අයං උ-සද්දො. ''දහරො''ති අධිකතත්තා වක්ඛමානත්තා ච **''ඛත්තියොති රාජකුමාරො''**ති වුත්තං. උරසා ගච්ඡතීති **උරගො,** යො කොචි සප්පො, ඉධ පන අධිප්පෙතං දස්සෙතුං **''ආසීවිසො''**ති ආහ. **සීලවන්තං පබ්බජිතං දස්සෙති** සාමඤ්ඤතො ''භික්ඛූ''ති වදන්තො. ඉධ පන යස්මා ''භවම්පි නො ගොතමො''තිආදිනා භගවන්තං උද්දිස්ස කථං සමුට්ඨාපෙසි, තස්මා භගවා අත්තානං අබ්භන්තරං අකාසි. යදිපි විසෙසො සාමඤ්ඤජොතනාය විභාවිතො හොති, සංසයුප්පත්තිදීපකං නොති වුත්තගහණං පන තං පරිච්ඡිජ්ජතීති. තෙනාහ **''දෙසනාකුසලතාය''**තිආදි. ඉදානි අවඤ්ඤාපරිභවෙ පයොගතො විභාවෙතුං **''එත්ථ චා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අචිත්තීකතාකාරවසෙන අවඤ්ඤාය පාකටභාවො, වම්භනවසෙන පරිභවස්සාති අධිප්පායෙන කායපයොගවසෙන අවඤ්ඤා දස්සිතා, වචීපයොගවසෙන පරිභවො, උභයං පන උභයත්ථාපි පභෙදතො ගහිතං, අවඤ්ඤපරිභවානං ද්වින්නම්පි උභයත්ථ පරිග්ගහො. **තං සබ්බම්පීති** තං අවඤ්ඤාදි සබ්බම්පි. චතූසුපි තං **න කාතබ්බමෙව සම්පති** ආයතිඤ්ච අනත්ථාවහත්තා.

තදත්ථදීපනාති තස්ස ආදිතො වුත්තස්ස අත්ථස්ස දීපනා. **විසෙසත්ථදීපනාති** තතො විසිට්ඨත්ථදීපනා . ඛෙත්තානං අධිපතීති **ඛත්තියොති** නිරුත්තිනයෙන සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා. ඛෙත්තතො විවාදා සත්තෙ තායතීති **ඛත්තියොති** ලොකියා කථයන්ති. ''මහාසම්මතො, ඛත්තියො, රාජා''ති එවමාගතෙසු ඉමෙසු **දුතියං. අක්ඛරන්ති** සමඤ්ඤා. සා හි උදයබ්බයාභාවතො ''න කදාචි ඛරතීති අක්ඛර''න්ති වුත්තා. තෙනාහ **''නාමගොත්තං න ජීරතී''**ති. **ජාතිසම්පන්නන්ති** සම්පන්නජාතිං අතිවිසුද්ධජාතිං. **තීණි කුලානීති** බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දකුලානි. **අතික්කමිත්වාති** අත්තනො ජාතිසම්පත්තියා අභිභවිත්වා.

කෙවලං නාමපදං වුත්තං ආඛ්‍යාතපදං අපෙක්ඛතෙවාති ආහ **''ඨානං හීති කාරණං විජ්ජතී''**ති. **උද්ධටදණ්ඩෙනාති** සමන්තතො උබ්භතෙන දණ්ඩෙන සාසනෙන, **බලවං උපක්කමං** ගරුකං රාජානම්පි. **තං ඛත්තියං පරිවජ්ජෙයාති** ඛත්තියං අවඤ්ඤාපරිභවකරණතො වජ්ජෙයා. තෙනාහ **''න සට්ටෙයා''**ති.

උරගස්ස ච නානාවිධවණ්ණග්ගහණෙ කාරණං වදති **''යෙන යෙන හී''**තිආදිනා. **බහුභක්ඛ**න්ති මහාභක්ඛං සබ්බභක්ඛබාදකං. **පාවකං** සොධනත්ථෙන අසුද්ධස්සපි දහනෙන. **සොති** මග්ගො. කණ්හො වත්තනී ඉමස්සාති **කණ්හවත්තනී. මහන්තො** අග්ගික්ඛන්ධො හුත්වා. **යාවබ්‍රහ්මලොකප්පමාණොති** කප්පවුට්ඨානකාලෙ අරඤ්ඤෙ අග්ගිනා ගහිතෙ කාලන්තරෙ එව කට්ඨතිණරුක්ඛාදිසම්භවොති දස්සෙතුං ''ජායන්ති තත්ථ පාරොහා''ති පාළියං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''තත්ථා''**තිආදිමාහ.

ඩහිතුං න සක්කොති පච්චක්කොසනාදිනා. **විනස්සන්ති** සමණතෙජසා විනාසිතත්තා. ''න තස්සා''ති එත්ථ න-කාරං ''වින්දරෙ''ති එත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බන්ති ආහ **''න වින්දන්තී''**ති. **වත්ථුමත්තාවසිට්ඨායොති** ඨානමෙව නෙසං අවසිස්සති, සයං පන සබ්බසො සහ ධනෙන විනස්සන්තීති අත්ථො.

''සම්මදෙව සමාචරෙ''ති එත්ථ යථා රාජාදීසු සම්මා සමාචරෙය්‍ය, තං විභාගෙන දස්සෙන්තො **''ඛත්තියං තාවා''**තිආදිමාහ. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. **තිස්සො කුලසම්පත්තියොති** ඛත්තිය-බ්‍රාහ්මණගහපති-මහාසාලකුලානි වදති. පඤ්ච රූපිබ්‍රහ්මලොකෙ, චත්තාරො අරූපීබ්‍රහ්මලොකෙති එවං **නව බ්‍රහ්මලොකෙ** කම්මභවවිභාගෙන, සෙසානං ගණනානං උපපත්තිභවවිභාගෙන.

අභික්කන්තන්ති අතිවිය කමනීයං. සා පනස්සා කන්තතා අතිවිය ඉට්ඨතාය මනවඩ්ඪනතාය සොභනතායාති ආහ **''අතිඉට්ඨං අතිමනාපං අතිසුන්දරන්ති අත්ථො''**ති. ''අභික්කන්ත''න්ති වචනං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකනිද්දෙසො, වචනං පන භගවතො ධම්මදෙසනාති තථා වුත්තං. අත්ථමත්තදස්සනං වා එතං, තස්මා අත්ථවසෙන ලිඞ්ගවිභත්තිවිපරිණාමො වෙදිතබ්බො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො.

අධොමුඛඨපිතන්ති කෙනචි අධොමුඛං ඨපිතං. **හෙට්ඨාමුඛජාතන්ති** සභාවෙනෙව හෙට්ඨාමුඛං ජාතං. **උග්ඝාටෙය්‍යාති** විවටං කරෙය්‍ය. **හත්ථෙ ගහෙත්වාති** ''පුරත්ථාභිමුඛො උත්තරාභිමුඛො වා ගච්ඡා''තිආදීනි අවත්වා හත්ථෙ ගහෙත්වා නිස්සන්දෙහං කත්වා ''එස මග්ගො''ති එවං වත්වා ''ගච්ඡා''ති වදෙය්‍ය. **කාළපක්ඛචාතුද්දසීති** කාළපක්ඛෙ චාතුද්දසී. **නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** ආධෙය්‍යස්ස අනාධාරභූතං භාජනං තස්ස

ආධාරභාවාපාදනවසෙන උක්කුජ්ජෙය්‍ය. අඤ්ඤාණස්ස අභිමුඛත්තා හෙට්ඨාමුඛජාතතාය **සද්ධම්මවිමුඛං,** තතො එව අධොමුඛභාවෙන **අසද්ධම්මෙ පතිතන්ති** එවං පදද්වයං යථාරහං යොජෙතබ්බං, න යථාසඞ්ඛ්‍යං. කාමං කාමච්ඡන්දාදයොපි පටිච්ඡාදකා, මිච්ඡාදිට්ඨි පන සවිසෙසං පටිච්ඡාදිකාති ආහ **"මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්න"**න්ති. තෙනාහ භගවා – "මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං, භික්ඛවෙ, වජ්ජං වදාමී"ති (අ. නි. 1.310). සබ්බාපායගාමිමග්ගො **කුම්මග්ගො** "කුච්ඡිතො මග්ගො"ති කත්වා. සම්මාදිට්ඨිආදීනං උජුපටිපක්ඛතාය මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ මිච්ඡත්තධම්මා **මිච්ඡාමග්ගො.** තෙනෙව හි තදුභයපටිපක්ඛතං සන්ධාය **"සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙනා"**ති වුත්තං. සප්පිආදිසන්නිස්සයො පදීපො න තථා උජ්ජලො, යථා තෙලසන්නිස්සයොති **තෙලපජ්ජොතග්ගහණං. එතෙහි පරියායෙහීති** එතෙහි නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජනපටිච්ඡන්නවිවරණාදිඋපමොපමිතබ්බප්පකාරෙහි.

පසන්නාකාරන්ති පසන්නෙහි කාතබ්බං සක්කාරං. **සරණන්ති** පටිසරණං පරායණං. **අජ්ජතාති අජ්ජාති** පදස්ස වඩ්ඪනමත්තං හෙත්ථ **තා-**සද්දො යථා "දෙවතා"ති. **පාණෙහි උපෙතන්ති** පාණෙහි සහ සරණං උපෙතං. "යාව මෙ පාණා ධරන්ති, තාව සරණං ගතමෙව මං ධාරෙතූ"ති ආපාණකොටිකං අත්තනො සරණගමනං පවෙදෙති. තෙනාහ **"යාව මෙ"**තිආදි. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

දහරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පුරිසසුත්තවණ්ණනා

113. **පුරිමසුත්තෙති** පුරිමසුත්තදෙසනායං. තත්ථ හි උපසඞ්කමන්තවෙලාය සත්ථු ගුණෙ අජානන්තො කෙවලං සම්මොදනං කරොති. දෙසනං සුත්වා පන සත්ථු ගුණෙ ඤත්වා සරණඞ්ගතත්තා **ඉධ** ඉමස්මිං සමාගමෙ **අභිවාදෙසි** පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දි. අත්තානං අධි **අජ්ඣත්තං,** අවිජහෙන අත්තානං අධිකිච්ච උද්දිස්ස පවත්තධම්මා අජ්ඣත්තං එකජ්ඣං ගහණවසෙන, භුම්මත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං. කාමඤ්චායං අජ්ඣත්තසද්දො ගොචරජ්ඣත්තවිසයජ්ඣත්තඅජ්ඣත්තජ්ඣත්තෙසු පවත්තති. තෙ පනෙත්ථ න යුජ්ජන්තීති වුත්තං **"නියකජ්ඣත්ත"**න්ති, නියකසඞ්ඛාතඅජ්ඣත්තධම්මෙසූති අත්ථො. තෙනාහ **"අත්තනො සන්තානෙ"**ති. **ලුබ්භනලක්ඛණොති** ගිජ්ඣනලක්ඛණො, ආරම්මණෙ දළ්හග්ගහණසභාවොති අත්ථො. **දුස්සනලක්ඛණොති** කුජ්ඣනලක්ඛණො, බ්‍යාපජ්ජනසභාවොති අත්ථො. **මුය්හනලක්ඛණොති** අඤ්ඤාණලක්ඛණො, ආරම්මණෙ සභාවසම්මොහභාවොති අත්ථො. **විහෙඨෙන්තීති** අත්ථනාසනඅනත්ථුප්පාදනෙහි විබාධෙන්ති. තතො එව යථා සග්ගමග්ගෙසු න දිස්සති, එවං කරොන්තීති ආහ **"නාසෙන්ති විනාසෙන්තී"**ති. **අත්තනි සම්භූතාති** සන්තානෙ නිබ්බත්තා.

පුරිසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ජරාමරණසුත්තවණ්ණනා

114. **අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණාති** ජරාමරණෙන විනා. ජරාමරණවිරහිතො ජාතො නාම අත්ථි නු ඛොති පුච්ඡති. පාළියං **ජාතස්සාති** පච්චත්තෙ සාමිවචනං. **මහාසාලාති** ඉමිනා **ර-**කාරස්ස **ල-**කාරං කත්වා "මහාසාලා"ති වුත්තන්ති දස්සෙති යථා "පුරත්ථියොති පුලත්ථියො"ති. **මහාසාරප්පත්තාති** මහන්තං විභවසාරං පත්තා. **කොටිසතං** ධනං, අයමෙව වා පාඨො. "කුම්භං නාම දස අම්බණානී"ති වදන්ති. **ඉස්සරාති** විභවිස්සරියෙන ඉස්සරා. **සුවණ්ණරජතභාජනාදීනන්ති ආදි-**සද්දෙන වත්ථසෙය්‍යාවසථාදිං සඞ්ගණ්හාති. අසාධාරණධනානං නිධානගතත්තා **"අනිධානගතස්සා"**ති වුත්තං. **තුට්ඨිකරණස්සාති** පාසාදසිවිකාදිසුඛසාධනස්ස.

ආරකා කිලෙසෙහීති නිරුත්තිනයෙන සද්දසිද්ධිමාහ. **ආරකාති** ච සබ්බසො සමුච්ඡින්නත්තා තෙහි දූරෙති අත්ථො. රාගාදීනං හතත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවතො, අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යතාදිපච්චයා ච **අරහං.** කාමඤ්චායං සංයුත්තවණ්ණනා, අභිධම්මනයො එව පන නිප්පරියායොති ආහ **"චත්තාරො ආසවා"**ති **බ්‍රහ්මචරියවාසන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං. **වුට්ඨාති** වුට්ඨවන්තො. **චතූහි මග්ගෙහි කරණීයන්ති** පච්චෙකං චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බං පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාභිසමයං. එවං ගතං සොළසවිධං හොති. ඔසීදාපනට්ඨෙන භාරා වියාති **භාරා.** තෙනාහ **"භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා"**තිආදි (සං. නි. 3.22). අත්තපටිබද්ධතාය අත්තනො අවිජහනතො පරමත්ථදෙසනාය ච පරමත්ථො අරහත්තං. කාමඤ්චායමත්ථො සබ්බසම්ද්ධිසසන්තතිපරියාපන්නො අනවජ්ජධම්මො සම්භවති අකුප්පසභාවා, අපරිහානධම්මෙසු පන අග්ගභූතෙ අරහත්තෙ සාතිසයො, න ඉතරෙසූති **"අරහත්තසඞ්ඛාතො"**තිආදි වුත්තං. ඔරම්භාගියුද්ධම්භාගියවිභාගං **දසවිධම්පි** භවෙසු සංයොජනං කිලෙසකම්මවිපාකවට්ටපච්චයො හුත්වා නිස්සරිතුං අප්පදානවසෙන බන්ධතීති **භවසංයොජනං.** සතිපි හි අඤ්ඤෙසං තප්පක්ඛියභාවෙන විනා සංයොජනානි තෙසං තප්පච්චයභාවො අත්ථි, භවනියාමො ඔරම්භාගියුද්ධම්භාගියසඞ්ගහිතොති තංතංභවනිබ්බත්තකකම්මනියාමො ච හොති, න ච උපච්ඡින්නසංයොජනස්ස කතානිපි කම්මානි භවං නිබ්බත්තෙන්තීති තෙසංයෙව සංයොජනට්ඨො දට්ඨබ්බො. **සම්මා කාරණෙහි ජානිත්වාති** ඤායෙන දුක්ඛාදීසු සො යථා ජානිතබ්බො; තථා ජානිත්වා, පුබ්බකාලකිරියාවිමුත්තා හි අපරකාලකිරියා ච යථා සම්භවති, තං දස්සෙතුං **"මග්ගපඤ්ඤාය"**තිආදි වුත්තං.

භිජ්ජනසභාවො ඛණායත්තත්තා. **නික්ඛිපිතබ්බසභාවො** මරණධම්මත්තා. අයං කායො උස්මායුවිඤ්ඤාණාපගමො ඡඩ්ඩනීයධම්මො, යස්මිං යං පතිට්ඨිතං, තං තස්ස සන්තානගතවිප්පයුත්තන්ති කත්වා වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **"ඛීණාසවස්ස හි අජීරණධම්මොපි අත්ථී"**තිආදි. තෙනාහ භගවා ''ඉමස්මිංයෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ච ලොකනිරොධඤ්චා''තිආදි (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45). **අස්ස** ඛීණාසවස්ස, ''ජීරණධම්ම''න්ති යථාවුත්තං අජීරණධම්මං ඨපෙත්වා ජීරණධම්මං දස්සෙන්තො **"තෙසංපායං කායො භෙදනධම්මො"**ති එවමාහ. ජරං පත්තස්සෙව භිස්ස භෙදනනික්ඛිපිතබ්බතානියතෙ අත්ථෙ සුත්තදෙසනා පවත්තා. අත්ථස්ස උප්පත්ති අට්ඨුප්පත්ති, සා එතස්ස අත්ථීති **අට්ඨුප්පත්තිකො. කිර**-සද්දො අනුස්සවත්ථො, තෙන අනුස්සවාගතොයමත්ථො, න අට්ඨකථාගතොති දීපෙති. තෙනාහ **"වදන්තී"**ති. යෙනායං අත්ථො හෙතුනා අට්ඨුප්පත්තිකො, තං දස්සෙතුං **"සිවිකසාලායං නිසීදිත්වා කථිත"**න්ති වුත්තං. ''විහරති ජෙතවනෙ''ති නිදානවචනෙන යථා න විරුජ්ඣති, තථා වෙදිතබ්බං. නනු ඉමස්ස සුත්තස්ස පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපොති? සච්චමෙතං, සුත්තෙකදෙසං පන සන්ධාය අට්ඨුප්පත්තිකතාවචනං. කෙචි පන ''යානං ආරුහිත්වා රාජා ආගතො, රඤ්ඤො ආරොහනීයරථං දස්සෙත්වා වුත්ත''න්තිපි වදන්ති.

සරීරෙ ඵෙණපිණ්ඩසමෙ **කිං වත්තබ්බං? සබ්භි සද්ධින්ති** සාධූහි සහ පවෙදයන්ති. න හි කදාචි සාධූනං සාධූහි සහ කත්තබ්බා හොන්ති, තස්මා සීදනසභාවානං කිලෙසානං භිජ්ජනප්පත්තත්තා නිබ්බානං සබ්භීති වුච්චති. **පුරිමපදස්සාති** ''සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙතී''ති පදස්ස. **කාරණං දස්සෙන්තො** බ්‍යතිරෙකවසෙන. **සතං ධම්මො** නිබ්බානං කිලෙසෙහි සංසීදනභිජ්ජනසභාවො න හොති, තස්මා තං ආගම්ම **ජරං න උපෙති.** කිලෙසා පන තන්නිමිත්තකා, එවමයං වුත්තකාරණතො ජරං න උපෙතීති. තෙනාහ **"ඉද"**න්තිආදි. **සුන්දරාධිවචනං වා එතං "සබ්භී"**ති පදං අපාපතාදීපනතො, සබ්භිධම්මභූතන්ති අත්ථො. තෙනාහ ''විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34), න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි කිඤ්චී''ති (ඛු. පා. 6.4; සු. නි. 227) ච.

ජරාමරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පියසුත්තවණ්ණනා

115. **රහසි ගතස්සාති** ජනසම්බාධතො අපක්කන්තස්ස. **නිලීනස්ස** තෙනෙව ජනවිවෙකෙන එකමන්තං නිසජ්ජාය එකීභාවෙන පටිසල්ලීනස්ස විය. තෙනාහ **"එකීභූතස්සා"**ති. **සබ්බඤ්ඤුභාසිතං කරොන්තො ආහ** තස්ස වචනං ''එවමෙත''න්ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්ස වචනං තථාපච්චනුභාසන්තො. අන්තකෙනාධිපන්නත්තා එව ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි **මානුසං භවං ජහතො. අනුගන්ති** අනුගතං, තමෙව අනුගාමීති අත්ථො. **නිචයන්ති** උපරූපරි වඩ්ඪියා නිචිතභූතං. **සම්පරායිකන්ති** සම්පරාය හිතං.

පියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අත්තරක්ඛිතසුත්තවණ්ණනා

116. **පිදහනන්ති** සංයමනං. **කම්මපථභෙදං අප්පත්තස්සාති** සුපිනකාලො විය පවත්තිමත්තතාය කම්මපථවිසෙසං අගතස්ස. **කම්මස්සාති** අකුසලකම්මස්ස. **සංවරන්ති** සංවරභාවං දස්සෙති, ඉතරස්ස පන සංවරභාවො පුරිමෙහි තීහි පදෙහි දස්සිතොවාති. **ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව** තදවිනාභාවතො. න හි පාපජිගුච්ඡනං පාපඋත්‍රාසරහිතං, උත්‍රාසො වා පාපජිගුච්ඡනරහිතො අත්ථීති.

අත්තරක්ඛිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අප්පකසුත්තවණ්ණනා

117. උළාරසද්දො සෙට්ඨෙ බහුකෙ ච දිස්සතීති ආහ **"පණීතෙ ච බහුකෙ චා"**ති. **මානමජ්ජනෙනාති** මානවසෙන මදප්පත්තියා. **අතික්කමන්ති** සාධුමරියාදවීතික්කමලක්ඛණං දොසං. **කූටො** පාසො.

අප්පකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අඩ්ඩකරණසුත්තවණ්ණනා

118. යස්මා කාමනිමිත්තං සත්තො සම්පජානමුසා භාසති, තස්මා කාමා තස්ස පතිට්ඨා පච්චයො කාරණන්ති ආහ **"කාමහෙතූ"**තිආදි. **භද්‍රමුඛසීසෙන** **විට්ටුභං** භද්‍රොපචාරෙන උපචරතීති අත්ථො, විනිච්ඡයො කරීයති එත්ථාති **අඩ්ඩකරණං,** විනිච්ඡයට්ඨානං. **ඛිප්පන්ති** කුටං, මච්ඡඛිප්පන්තිපි වට්ටති. **ඔඩ්ඩිතන්ති** ඔඩ්ඩනවසෙන ඵලං පාපිතං.

අඩ්ඩකරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

119. **"කස්මා පුච්ඡතී"**ති? පුච්ඡාකාරණං චොදෙත්වා සමුදයතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **"අයං කිර මල්ලිකා"**තිආදි වුත්තං. **මාලාරාමං ගන්ත්වාති** අත්තනො පිතු මාලාරාමං රක්ඛණත්ථඤ්චෙව අවසෙසපුප්ඵග්ගහණත්ථඤ්ච ගන්ත්වා. **කාසිගාමෙති** කාසිරට්ඨස්ස ගාමෙ. සො කිර ගාමො මහාකොසලරාජෙන අත්තනො ධීතුයා පතිඝරං ගච්ඡන්තියා පුප්ඵමූලත්ථාය දින්නො, තංනිමිත්තං. **භාගිනෙය්‍යෙන** අජාතසත්තුනා. **තස්සාති** රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස. **සාති** මල්ලිකා. **නිවත්තිතුන්ති** තස්සා ධම්මතාය නිවත්තිතුං තස්සා වචනං පටික්ඛිපිතුං. **නෙවජ්ඣගාති** වත්තමානත්ථෙ අතීතවචනන්ති ආහ **"නාධිගච්ඡතී"**ති. **පුථු අත්තාති** තෙසං සත්තානං අත්තා.

මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. යඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

120. **ථූණන්ති** යඤ්ඤූපත්ථම්භං. **උපනීතානි** යඤ්ඤං යජිතුං ආරම්භාය. **එත්තාවතාති** ''ඉධ, භන්තෙ…පෙ…. රුදමානා පරිකම්මානි කරොන්තී''ති එත්තකෙන පාඨෙන. **සන්නිට්ඨානන්ති** ''නං ඉත්ථිං ලභිස්සාමි නු ඛො, න නු ඛො ලභිස්සාමී''ති නිච්ඡයං අවින්දන්තො න ඤායන්තො. **වෙණුද්දෙහකන්ති** යථා යත්ථ කුථිතෙ වෙණං උද්දෙහති න උපධීයති, එවං අනෙකවාරං වෙණං උට්ඨාපෙත්වා. **තං දිවසන්ති** තස්මිං රඤ්ඤා නිද්දං අලභිත්වා දුක්ඛසෙය්‍යාදිවසෙ. **ආලොකං ඔලොකෙත්වාති** ලොහකුම්භිමුඛවට්ටිසීසෙ පත්තෙ තත්ථ මහන්තං ආලොකං ඔලොකෙත්වා. අත්තානො වචනං රඤ්ඤො පවත්තිඤාපනත්ථං. **මහාසද්දො උදපාදි** ''එවරූපං යඤ්ඤං රාජා කාරාපෙති''ති. **වත්තුකාමො අහොසි,** වත්තුඤ්ච පන අවිසහන්තො ''ස'' ඉති වත්වා ලොහකුම්භියං නිමුග්ගො. ඉමං ගාථං වත්තුකාමො අහොසීති අයං පනෙත්ථ සම්බන්ධො. එස නයො සෙසපදද්වයෙපි. **ධම්මභෙරිං චරාපෙසුං** ''කොචි කඤ්චි පාණං මා හනතූ''ති. **සො ඉත්ථිසාමිකො පුරිසො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි** අත්තනො උපනිස්සයසම්පත්තියා සත්තු ච දෙසනාවිලාසසම්පත්තියා, රාජා පන මහාබොධිනිරුජ්ඣනසභාවත්තා කිඤ්චි විසෙසං නාධිගච්ඡි.

සඞ්ගහවත්ථූනීති ලොකස්ස සඞ්ගහකාරණානි. නිප්ඵන්නසස්සතො නවභාගෙ කස්සකස්ස දත්වා රඤ්ඤං එකභාගග්ගහණං **දසමභාගග්ගහණං**. එවං කස්සකා හට්ඨතුට්ඨා සස්සානි සම්පාදෙන්තීති ආහ **"සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො"**ති. තතො ඔරභාගෙ කිර ඡභාගග්ගහණං ජාතං. **ඡමාසිකන්ති** ඡන්නං ඡන්නං මාසානං පහොනකං. **පාසෙතීති** පාසගතෙ විය කරොති. වාචාය පියස්ස පියකරස්ස කම්මං **වාචාපෙය්‍යං**. සබ්බසො රට්ඨස්ස ඉද්ධාදිභාවතො **ඛෙමං. නිරබ්බුදං** චොරියාභාවතො. ඉදඤ්හි රට්ඨං අචොරියං **නිරග්ගළන්ති වුච්චති** අපාරුතඝරභාවතො.

උද්ධංමූලකං කත්වාති උම්මූලං කත්වා. **ද්වීහි පරියඤ්ඤෙහීති** මහායඤ්ඤස්ස පුබ්බභාගෙ පච්ඡා ච පවත්තෙතබ්බෙහි ද්වීහි පරිවාරයඤ්ඤෙහි. **සත්තවීසති…පෙ…. නස්සාති** සත්තවීසාධිකානං තිණ්ණං පසුසතානං ද්වාවීසතියා අස්සාදීහි ච සට්ඨිඅධිකද්විසතආරඤ්ඤකපසූහි ච සද්ධිං සම්පිණ්ඩිතානං පන නවාධිකඡසතපසූනං මාරණෙන භෙරවස්ස පාපභීරුකානං භයාවහස්ස. තථා හි වදන්ති –

> ''ඡසතානි නියුජ්ජන්ති, පසූනං මජ්ඣිමෙ හනි,
> අස්සමෙධස්ස යඤ්ඤස්ස, අධිකානි නවාපි චා''ති.

සම්මන්ති යුගච්ඡිද්දෙ පක්ඛිපිතබ්බදණ්ඩකං. **පාසෙන්තීති** ඛිපන්ති. **සංහාරිමෙහීති** සකටෙහි වහිතබ්බෙහි යූපෙහි. පුබ්බෙ කිර එකො රාජා සම්මාපාසං යජන්තො සරස්සතිනදීතීරෙ පථවියා විවරෙ දින්නෙ නිමුග්ගොයෙව අහොසි. අන්ධබාලබ්‍රාහ්මණා ගතානුගතිගතා ''අයං තස්ස සග්ගගමනමග්ගො''ති සඤ්ඤාය තත්ථ සම්මාපාසයඤ්ඤං පට්ඨපෙන්ති. තෙන වුත්තං **"නිමුග්ගොකාසතො පභුතී"**ති. අයූපො අප්පකදිවසො **යාගො,** සයූපො බහුදිවසං සාධෙය්‍යො **සත්‍රයාගො**. මන්තපදාභිසඞ්ඛතානං සප්පිමධූනං **වාජමිති** සමඤ්ඤා, හිරඤ්ඤසුවණ්ණගොමහිංසාදිසත්තරසකදක්ඛිණස්ස. සාරගබ්භකොට්ඨාගාරාදීසු නත්ථෙත්ථ අග්ගළන්ති **නිරග්ගළො**. තත්ථ කිර යඤ්ඤෙ අත්තනො සාපතෙය්‍යං අනවසෙසතො අනිගුහිත්වා නිය්‍යාතීයති. **මහාරම්භාති** බහුපසුඝාතකම්මා. අට්ඨකථායං පන ''විවිධා යත්ථ හඤ්ඤරෙ''ති වක්ඛමානත්තා ''මහාකිච්චා''ති අත්ථො වුත්තො, ඉධ ''මහාරම්භාති පපඤ්චවසෙන අජෙළකා''තිආදි වුත්තන්ති ''බහුපසුඝාතකම්මා''ති අත්ථො වුත්තො. **නිරාරම්භාති** එත්ථාපි වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අනුගතං කුලන්ති **අනුකුලං,** කුලානුගතන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ **"යං නිච්චභත්තාදි…පෙ…. අත්ථො"**ති.

යඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. බන්ධනසුත්තවණ්ණනා

121. ඉදන්ති ''ඉධ, භන්තෙ''තිආදිකං වචනං. තෙ භික්ඛූ ආරොචෙසුන්ති සම්බන්ධො. **තෙසූති** තෙසු රඤ්ඤා බන්ධාපිතමනුස්සෙසු. **සුකතකාරණ**න්ති සුකාරණකිරියං ආරොචෙසුං, න කෙවලං තෙසං මනුස්සානං බන්ධාපිතභාවං . ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''රඤ්ඤො කිරා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨවඞ්කොති** අට්ඨංසො. **අන්තොඝරචාරිනොති** අන්තෙපුරවාසිනො.

උක්කට්ඨෙති යුද්ධෙ. **මන්තීසූති** ගුත්තමන්තීසු. **අකුතූහලන්ති** සඤ්ඤතං. **පියන්ති** පියායිතබ්බං. **අන්නපානම්හි** මධුරෙ අභුත්තෙ උප්පන්නෙ. **අත්ථෙති** අත්ථෙ කිච්චෙ ජාතෙ **ජීරන්ති න කථෙන්ති** කායබලමත්තෙන අපනෙතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා. **සුට්ඨු රත්තරත්තාති** අතිවිය රත්තා එව හුත්වා රත්තා. **සාරත්තෙනාති** සාරභාවෙන සාරභාවසඤ්ඤාය. **ඔහාරිනන්ති** හෙට්ඨා හරණසීලන්ති ආහ **''චතූසු අපායෙසු ආකඩ්ඪනක''**න්ති. **සිථිලන්ති** සිථිලාකාරං, න පන සිථිලං. තෙනාහ භගවා **''දුප්පමුඤ්ච''**න්ති.

බන්ධනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

1. සත්තජටිලසුත්තවණ්ණනා

122. **පුබ්බාරාමසඞ්ඛාතෙති** සාවත්ථිනගරස්ස පුබ්බදිසාය කතත්තා පුබ්බාරාමොති සඞ්ඛං ගතෙ. **තත්‍රාති** ''මිගාරමාතුයා පාසාදෙ''ති තස්මිං සංඛිත්තවචනෙ. **අයං** ඉදානි වුච්චමානා **අනුපුබ්බිකථා** ආදිතො පට්ඨාය අනුක්කමකථා. **පත්ථනං අකාසි** තස්ස භගවතො අග්ගුපට්ඨායිකං එකං උපාසිකං දිස්වා තං ඨානන්තරං ආකඞ්ඛන්තී. **මෙණ්ඩකපුත්තස්සාති** මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස. **මාතිට්ඨානෙ ඨපෙසි** තස්සා උපකාරං ගරුභාවඤ්ච දිස්වා. **තාය කාරිතෙ පාසාදෙති** තාය මහාඋපාසිකාය මහාලතාපසාධනං විස්සජ්ජෙත්වා නවහි කොටීහි කරීසමත්තෙ භූමිභාගෙ කාරිතෙ සහස්සගබ්භපටිමණ්ඩිතෙ පාසාදෙ.

පරූළ්හකච්ඡාති පරූළ්හකච්ඡලොමා. කමණ්ඩලුසටිකාදිං **පබ්බජිතපරික්ඛාරං. නග්ගභොග්ගනිස්සිරිකානන්ති** නග්ගානඤ්චෙව භොග්ගානඤ්ච නිස්සිරිකානඤ්ච. තෙ හි අනිවත්ථවත්ථතාය නග්ගා චෙව, අචෙලකවතාදිනා භොග්ගසරීරතාය භොග්ගා, සොභාරහිතතාය නිස්සිරිකා ච. **අත්තනා දිට්ඨසුතං පටිච්ඡාදෙත්වා න කථෙය්‍යුන්ති** අකාරණමෙතං තෙසං රඤ්ඤා පයුත්තචරපුරිසභාවතො. **එවං කතෙ පන** තෙ ''අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතා අත්ථීති අයං ජානාතී''ති මඤ්ඤෙය්‍යුන්ති කොහඤ්ඤචිත්තො එවං අකාසීති සක්කා විඤ්ඤාතුං. තථා හි තෙනත්ථෙන අපරිතොසමානො **''අපිචා''**තිආදිමාහ.

කාසිකචන්දනන්ති උප්පලචන්දනං. තං කිර වණ්ණවසෙන සමුජ්ජලං හොති පභස්සරං, තදත්ථමෙව නං සණ්හතරං කරොන්ති. තෙනාහ **''කාසිකචන්දනන්ති සණ්හචන්දන''**න්ති. **වණ්ණගන්ධත්ථායාති** වණ්ණසොභත්ථඤ්චෙව සුගන්ධභාවත්ථඤ්ච. **වණ්ණගන්ධත්ථායාති** ඡවිරාගකරණත්ථඤ්චෙව සුගන්ධත්ථාය ච. ''ගිහිනා''තිආදීහි පදෙහි එවං පමාදවිහාරිනා තයා අරහන්තො දුවිඤ්ඤෙය්‍යාති දස්සෙති.

සංවාසො නාම ඉධ කාලෙන උපසඞ්කමනන්ති දස්සෙන්තො **''උපසඞ්කමන්තෙනා''**ති ආහ. කායවාචාහි අසංයතෙනපි **සංයතාකාරො, අසංවුතින්ද්‍රියෙනපි සංවුතින්ද්‍රියාකාරො. පරිග්ගහෙස්සාමීති** වීමංසිස්සාමි ''පරිසුද්ධං නු ඛො, නො''ති. **සප්පඤ්ඤෙනාති** සීලපරිග්ගණ්හනපඤ්ඤාය සප්පඤ්ඤෙන. **ජානිතුං න සක්කොති** සභාවස්ස සතො සීලස්ස අනුපධාරණතො.

කථනෙනාති අපරාපරං කථනෙන. තථා හි වක්ඛති **''එකච්චස්ස හී''**තිආදි. **අරියවොහාරොති** දිට්ඨාදිලක්ඛණෙන වොහරිතො ''දිට්ඨං අදිට්ඨ''න්තිආදිනා පවුත්තසද්දවොහාරො. තස්ස පන කාරණමෙව ගණ්හන්තො **''එත්ථ චෙතනා''**ති ආහ. එස නයො **අනරියවොහාරෙපි**. පරමත්ථතො හි සච්චවාචාදයො මුසාවාදාදයො චෙතනාලක්ඛණාති. **පඤ්ඤත්තිවොහාරො** තථා තථා වොහරිතබ්බතො **එවමාහ** ''සංවොහාරෙන ඛො, මහාරාජ, සොචෙය්‍යං වෙදිතබ්බ''න්ති.

ඤාණථාමොති ඤාණගුණබලං, යෙන ඨානුප්පත්තිකපටිභානාදිනා අච්චායිකකිච්චකරණීයානි නිට්ඨාපෙති. **සංකථායාති** අත්ථවීමංසනවසෙන පවත්තාය සම්මාකථාය. **උප්පිලවති** ලහුකභාවතො. **හෙට්ඨාචරකාති** අවචරකා. යෙ අනුපවිසිත්වා පරෙසං රහස්සවීමංසනවසෙන පවත්තා, තෙසු ඔචරකවොහාරොති වුත්තං **''චරා හී''**තිආදි.

වණ්ණසණ්ඨානෙනාති වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා සණ්ඨානසම්පත්තියා වා. සුජානො පෙසලො විස්සසෙති යොජනා. **ලහුකදස්සනෙනාති** පරිත්තදස්සනෙන විජ්ජුකෙන විය. **පරික්ඛාරභණ්ඩකෙනාති** පබ්බජිතපරික්ඛාරභූතෙන භණ්ඩකෙන. **ලොහඩ්ඪමාසොති** ලොහමයො උපඩ්ඪග්ඝනකමාසො.

සත්තජටිලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පඤ්චරාජසුත්තවණ්ණනා

123. **රූපාති** රූපසඞ්ඛාතා කාමගුණා. තෙ පන නීලාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නාපි රූපායතනත්තා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යතං නාතිවත්තන්තීති ආහ **''නීලපීතාදිභෙදං රූපාරම්මණ''**න්ති. තො-සද්දොපි දා-සද්දො විය කාලත්ථො හොතීති ආහ **''යතොති යදා''**ති. මනං ආපයති වඩ්ඪෙතීති **මනාපං,** මනොරමං. **මනාපනිප්ඵත්තිතන්ති** තස්ස පුග්ගලස්ස මනසා පියායිතං, තස්ස අග්ගභාවෙන පරියන්තං පරමං කොටිං කත්වා පවත්තිතන්ති අත්ථො. **පුග්ගලමනාපන්ති** ආරම්මණසභාවං අචින්තෙත්වා පුග්ගලස්ස වසෙන මනාපභාවෙනෙව ඉට්ඨතාය ඉට්ඨන්ති. **සම්මුතීති** සමඤ්ඤා. **පුග්ගලමනාපං නාම** සඤ්ඤාවිපල්ලාසවසෙන විපරීතම්පි ගණ්හාති ඉතරසභාවතොති ආහ **''යං එකස්ස... පෙ.... ඉට්ඨං කන්ත''**න්ති. ඉදානි තං ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යවසෙන යොජෙත්වා දස්සෙන්තො **''පච්චන්තවාසීන''**න්තිආදිමාහ. **ඉදං පුග්ගලමනාපන්ති** ඉදං යථාවුත්තං ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං විය අඤ්ඤම්පි එවංජාතිකං තෙන තෙන පුග්ගලෙන මනාපන්ති ගහෙතබ්බාරම්මණං පුග්ගලමනාපං නාම.

ලොකෙ පටිවිභත්තං නත්ථි, විභජිත්වා දස්සනෙන ලොකෙන මධුරජාතෙනපි පටිවිභත්තං කත්වා ගහෙතුං න සක්කුණෙය්‍යාති අධිප්පායො. තෙනාහ **''විභජිත්වා පන දස්සෙතබ්බ''**න්ති. **දිබ්බකප්පම්පීති** දෙවලොකපරියාපන්නසදිසම්පි **අමනාපං උපට්ඨාති** උළාරපණීතාරම්මණපරිචයතො. **මජ්ඣිමානං පන...පෙ.... විභජිතබ්බං** තෙසං මනාපස්ස මනාපතො, අමනාපස්ස අමනාපතො උපට්ඨානතො. තත්ථපි ඉට්ඨානිට්ඨපරිච්ඡෙදො නිප්පරියායතො එවං වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ **''තඤ්ච පනෙත''**න්තිආදි. **තඤ්ච පනෙතං** ඉට්ඨානිට්ඨභූතං **ආරම්මණං** කාමාවචරජවනෙසු අකුසලස්ස වසෙන යෙභුය්‍යෙන පවත්තතීති කත්වා තත්ථ ''රජ්ජති දුස්සතී''ති අකුසලස්සෙව පවත්ති දස්සිතා. සෙසකාමාවචරස්සපි වසෙන පවත්ති ලබ්භතෙව. තථා හි තං අප්පටිකූලෙපි පටිකූලාකාරතො, පටිකූලෙපි අප්පටිකූලාකාරතො පවත්තතීති. **විපාකචිත්තං ඉට්ඨානිට්ඨං පරිච්ඡින්දති,** න සක්කා විපාකං වඤ්චෙතුන්ති. කුසලකම්මං හි එකන්තතො ඉට්ඨමෙව, අකුසලකම්මඤ්ච අනිට්ඨමෙව, තස්මා තත්ථ උප්පජ්ජමානං විපාකචිත්තං යථාසභාවතො පවත්තතීති.

යං පන **සම්මොහවිනොදනියං** ''කුසලකම්මජං අනිට්ඨං නාම නත්ථී''ති එත්තකමෙව වුත්තං, තං පන නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. තෙන සොභනං අකුසලකම්මජම්පි එකච්චානං සත්තානං ඉට්ඨන්ති අනුඤ්ඤාතං සියා. කුසලකම්මජං පන සබ්බෙසං ඉට්ඨමෙවාති වදන්ති. තිරච්ඡානගතානං කෙසඤ්චි මනුස්සරූපං අමනාපං, යතො තෙ දිස්වාව පලායන්ති. මනුස්සා ච දෙවතානං රූපං දිස්වා භායන්ති, තෙසම්පි විපාකවිඤ්ඤාණං තං රූපං ආරබ්භ කුසලවිපාකමෙව උප්පජ්ජති, තාදිසස්ස පන පුඤ්ඤස්ස අභාවා න තෙසං තත්ථ අභිරති හොතීති දට්ඨබ්බං. කුසලකම්මජස්ස පන අනිට්ඨස්ස අභාවො විය අකුසලකම්මජස්ස සොභනස්ස ඉට්ඨස්ස අභාවො වත්තබ්බො. හත්ථිආදීනම්පි හි අකුසලකම්මජං මනුස්සානං අකුසලවිපාකස්සෙව ආරම්මණං, කුසලකම්මජං පන පවත්තෙ සමුට්ඨිතං කුසලවිපාකස්ස, ඉට්ඨාරම්මණෙන වොමිස්සකත්තා අප්පකං අකුසලකම්මජං බහුලං අකුසලවිපාකුප්පත්තියා කාරණං න භවිස්සතීති සක්කා වත්තුං. ඉදානි තමෙව විපාකවසෙන ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණවවත්ථානං විභාවෙතුං **''කිඤ්චාපි හී''**තිආදි වුත්තං. තයිදං සම්මුතිමනාපසංවිභාගත්ථං වුත්තං, ඉධ පන න තථා විභත්තන්ති ආහ **''භගවා පනා''**තිආදි.

සො උපාසකො චන්දනඞ්ගලගාමෙ ජාතත්තා **''චන්දනඞ්ගලිකො''**ති පඤ්ඤායති, ''චන්දනවිලාසො''ති කෙචි. තස්ස උපාසකස්ස පටිභානං උදපාදීති යොජනා. තෙ රාජානො හතප්පභෙ හතසොභෙ දිස්වාති සම්බන්ධො. **උදකාභිසිත්තෙති** උදකෙන අභිසිඤ්චිතෙ. **අඞ්ගාරෙ වියාති** අඞ්ගාරක්ඛණෙ විය.

කාලස්සෙවාති පගෙව. **අවිගතගන්ධං** තඞ්ඛණවිකසිතතාය. **ඊදිසං වචනන්ති** ''අච්ඡාදෙසී''ති එවරූපං වචනන්ති.

පඤ්චරාජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දොණපාකසුත්තවණ්ණනා

124. ''දොණපාකකුර''න්ති එත්ථ විභත්තිලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **''දොණපාකං කුර''**න්ති. **දොණස්සාති** චතුන්නං ආළ්හකානං, සොළසනාළීනන්ති අත්ථො. **තදූපියන්ති** තදනුරූපං, තස්ස වුත්තපරිමාණස්ස අනුච්ඡවිකන්ති අත්ථො. **පුබ්බෙති** තංදිවසතො පුරිමතරදිවසෙසු. **බලවාති** මහා. **භත්තපරිළාහොති** භත්තසම්මදහෙතුකො. **අස්ස** රඤ්ඤො **උභොසු පස්සෙසු** ගහිතතාලවණ්ටා **බීජන්ති යමකතාලවණ්ටෙහි. ඵාසුවිහාරන්ති** භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය

ලද්ධබ්බසුඛවිහාරං. භොජනමත්තඤ්ඤූ හි සුඛවිහාරො හොති. තෙනාහ **“තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා, සණිකං ජීරති ආයු පාලය”**න්ති.

තනුකස්සාති තනුකා අස්ස පුග්ගලස්ස, භුත්තපච්චයා විසභාගවෙදනා න හොන්තීති අත්ථො. **සණිකන්ති** මන්දං මුදුකං, අපරිස්සයමෙවාති අත්ථො. **ජීරතීති** පරිභුත්තාහාරො පච්චති. **ආයුපාලයන්ති** නිරොධො අවෙදනො ජීවිතං රක්ඛන්තො. අථ වා **සණිකං ජීරතීති** සො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ පුග්ගලො පරිමිතාහාරතාය සණිකං චිරෙන ජීරති ජරං පාපුණාති ජීවිතං පාලෙන්තො.

පරියාපුණිත්වාති එත්ථ යථා සබ්බං සො පරියාපුණි, තතො පරඤ්ච යථා පටිපජ්ජි, තං දස්සෙතුං **“රඤ්ඤා සද්ධි”**න්තිආදි වුත්තං. **තාවතකෙ තණ්ඩුලෙ හාරෙය්‍යාසි** තදුපියඤ්ච බ්‍යඤ්ජනන්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

පුරිසභාගො එසාති මජ්ඣිමෙන පුරිසෙන භුඤ්ජිතබ්බභාගො එසො, යදිදං නාළිකොදනමත්තං. **සල්ලිඛිතසරීරතාති** හමං ආරොපෙත්වා උල්ලිඛිතස්ස විය සබ්බපරිළාහවූපසමස්ස පුථුලතාපගතසරීරස්ස. **සීලං සම්පරායිකත්ථොති** වුත්තං, කුතො පනෙත්ථ සීලන්ති ආහ **“භොජනෙ”**තිආදි. **සීලඞ්ගං නාම හොතීති** චතුපාරිසුද්ධිසීලස්ස අවයවො එකො භාගො හොති.

දොණපාකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා

125. වෙදෙන ඤාණෙන ඊහති ඉරියතීති **වෙදෙහී,** කොසලරාජභගිනී අජාතසත්තුනො මාතා, සා කිර සම්පජඤ්ඤජාතිකා. තෙනාහ **“පණ්ඩිතාධිවචන”**න්ති, චත්තාරි අඞ්ගානි එතිස්සන්ති **චතුරඞ්ගිනී. ද්වින්නං රජ්ජානන්ති** කාසිකරජ්ජමගධරජ්ජානං අන්තරෙ, සො පන ගාමො කාසිකරජ්ජො.

පාපාති ලාමකා නිහීනාචාරා. මෙජ්ජති සිනිය්හතීති මෙත්ති, සා එතෙසු අත්ථීති **මිත්තා.** සහ අයන්ති පවත්තන්තීති **සහායා. සම්පවඞ්කන්ති** සුට්ඨු ඔනතං. **ජයකාරණං දිස්වා ආහ,** තථා හි ‘‘අජ්ජ ඉමං රත්තිං දුක්ඛං සෙතී’’ති කාලපරිච්ඡෙදවසෙන වුත්තං. වෙරිඝාතො නාම වෙරිපුග්ගලෙ සතීති ආහ **“වෙරිපුග්ගලං ලභතී”**ති.

පඨමසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා

126. **සුණාථාති** ‘‘වත්වා’’ති වචනසෙසො. **උපකප්පතීති** සම්භවති. **සය්හං හොතීති** කාතුං සක්කා හොති. ‘‘යදා චඤ්ඤෙ’’ති ච-කාරො නිපාතමත්තන්ති ආහ **“යදා අඤ්ඤෙ”**ති. **විලුම්පන්තීති** විනාසං අච්ඡින්දනං කරොන්ති. **විලුම්පියතීති** විලුත්තපරසන්තකස්ස අසකත්තා පුග්ගලො දිට්ඨධම්මිකං කම්මඵලං පටිසංවෙදෙන්තො විය සයම්පි පරෙන විලුම්පීයති, ධනජානිං පාපුණාති. **“කාරණ”න්ති හි මඤ්ඤතීති** පාපකිරියං අත්තනො හිතාවහං කාරණං කත්වා මඤ්ඤති. **ජයන්තො පුග්ගලො** ‘‘ඉදං නාම ජිනාමී’’ති මඤ්ඤමානො සයම්පි තතො පරාජයං පාපුණාති. **සට්ටෙතාරන්ති** පාපකම්මවිපාකං. **කම්මවිවට්ටෙනාති** කම්මස්ස විවට්ටනෙන, පච්චයලාභෙන ලද්ධාවසරෙන විවට්ටෙත්වා විගමිතෙන කම්මෙනාති අත්ථො.

දුතියසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

127. **එකච්චාති** පණ්ඩිතා සපඤ්ඤා. **සෙය්‍යාති** වරා. ගාථාසුඛත්ථං සසුරසද්දලොපං කත්වා ‘‘සස්සුදෙවා’’ති වුත්තන්ති ආහ **“සස්සුසසුරදෙවතා”**ති. **දිසාජෙට්ඨිකාති** චතුසුපි දිසාසු ජෙට්ඨකසීසෙන හි ලොකං වදති. **තාදිසායාති** තථාරූපාය මෙධාවිතාදිගුණවුත්තියා. **සුභරියායාති** සුඛෙත්තභූතාය සුන්දරිත්ථියාති අත්ථො.

මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

128. **සමධිග්ගය්හාති** සම්මා අතිවිය ගහෙත්වා, ඤායෙන විසෙසතො ගණ්හිත්වා. **කාරාපකඅප්පමාදොති** තිණ්ණං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං පවත්තකඅප්පමාදො. **සමවධානන්ති** සමවරොධං අන්තොගධං. **උපක්ඛෙපන්ති** බහි අහුත්වා පක්ඛිපිතබ්බතං. **සෙසපදජාතානි විය අව…පෙ….** ධම්මා සප්පදෙසත්තා. **අප්පමාදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති** තස්ස

නිප්පදෙසත්තා. **අග්ගං සෙට්ඨං** මහන්තං **සෙසධම්මානං අප්පමාදො. පටිලාභකට්ඨෙනාති** අධිගමහෙතුතාය. **ලොකියොපි සමානොති** කාමාවචරොපි සමානො. මහග්ගතානුත්තරානං පුබ්බභාගෙ පවත්තඅප්පමාදො හි ඉධාධිප්පෙතො.

පසංසන්ති පණ්ඩිතාති යොජනා. අප්පමාදස්ස පාසංසභාවෙ එකන්තතො කත්තබ්බතාය පන **"එතානී"**තිආදිනා කාරණං ආහ. ඉමිස්සා යොජනාය ''පුඤ්ඤකිරියාසූ''ති පදස්ස ''අප්පමත්තො''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. යස්මා පණ්ඩිතා අප්පමාදං පසංසන්ති, යස්මා ච පුඤ්ඤකිරියාසු අප්පමත්තො උභො අත්ථෙ අධිග්ගණ්හාති, තස්මා ආයුආදීනි පත්ථයන්තෙන අප්පමාදොව කාතබ්බොති. දුතියයොජනාය පන පණ්ඩිතා අප්පමාදං පසංසන්ති. කත්ථ? පුඤ්ඤකිරියාසු. කස්මාති චෙ? අප්පමත්තොතිආදි. තෙනාහ **"යස්මා…පෙ…. අත්ථො"**ති. **අත්ථපටිලාභාති** දිට්ඨධම්මිකාදිහිතපටිලාභා.

අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කල්‍යාණමිත්තසුත්තවණ්ණනා

129. සීලාදිගුණසමන්නාගතො කල්‍යාණො භද්දකො මිත්තො එතස්සාති කල්‍යාණමිත්තො, තස්ස ධම්මො **කල්‍යාණමිත්තස්සෙව ස්වාඛාතො නාම හොති** සුත්වා කත්තබ්බකිච්චස්ස සාධනතො. තෙනාහ **"අත්ථං පූරෙතී"**ති. **ඉතරස්සාති** පාපමිත්තස්ස. **තෙනාති** අත්ථපූරණෙන. **එතන්ති** ''සො ච ඛො කල්‍යාණමිත්තස්සා''ති එතං වචනං. **දෙසනාධම්මොති** පරියත්තිධම්මො. සො හි කල්‍යාණමිත්තතො පච්චක්ඛතො ලද්ධබ්බො, ඉතරෙ තදුපනිස්සයා පච්චත්තපුරිසකාරෙහි, තෙන ලද්ධබ්බො කල්‍යාණමිත්තොති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. සාවකබොධිසත්තවසෙන හෙසා දෙසනා ආගතා. න හි සෙසබොධිසත්තානං පරොපදෙසෙන පයොජනං අත්ථි.

උපඩ්ඪං කල්‍යාණමිත්තතොති බ්‍රහ්මචරියං චරන්තස්ස උපඩ්ඪගුණො කල්‍යාණමිත්තතො ලද්ධබ්බො. **උපඩ්ඪං පච්චත්තපුරිසකාරතොති** ඉතරං උපඩ්ඪං ඤාණං පටිපජ්ජන්තස්ස අත්තනො පුරිසකාරතො. ලොකෙපි පාකටොයමත්ථො ''ආචරියතො උපඩ්ඪං, පච්චත්තපුරිසකාරතො උපඩ්ඪං ලද්ධබ්බා තෙවිජ්ජතා''ති, තස්මා ථෙරො තථා චින්තෙසි. **නිප්පදෙසන්ති** අනවසෙසතො. **තතොති** කල්‍යාණමිත්තතො. **උපඩ්ඪං ආගච්ඡතීති** උපඩ්ඪගුණො පටිපජ්ජන්තං උපගච්ඡති. **බහූහි** පුරිසෙහි. **විනිබ්භොගො** විවෙචනං **නත්ථි** එකජ්ඣං අත්ථස්ස විවෙචෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **එසාති** පරතොඝොසපච්චත්තපුරිසකාරතො ච සිජ්ඣමානො අත්ථො. **එත්තකන්ති** එත්තකො භාගො. යදි න සක්කා ලද්ධුං, අථ කස්මා උපඩ්ඪන්ති වුත්තන්ති ආහ **"කල්‍යාණමිත්තතාය"**තිආදි. සම්මාදිට්ඨිආදීසු **න සක්කා ලද්ධුං**. අසක්කුණෙය්‍යො සකලම්පි න සම්භවති පරතොඝොසමත්තෙන තෙසං අසිජ්ඣනතො, පධානහෙතුභාවදීපනත්ථං පන **"සකලමෙවා"**ති වුත්තං. **පුබ්බභාගපටිලාභඞ්ගන්ති** පුබ්බභාගෙ පටිලද්ධබ්බකාරණං කල්‍යාණමිත්තස්ස උපදෙසෙන විනා තෙන උත්තරි විසෙසතො අලද්ධබ්බතො. **අත්ථතොති** පරමත්ථතො. **"කල්‍යාණමිත්තං…පෙ…. චත්තාරො ඛන්ධා"**ති වත්වා සුත්වාති අත්ථො. තෙ පන සීලාදයො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නාති ආහ **"සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොතිපි වදන්තියෙවා"**ති.

මාහෙවන්ති මා අහ එවන්ති ඡෙදො, **අහාති** නිපාතමත්තං, මාති පටිසෙධෙ නිපාතො. තෙනාහ **"මා එවං අභණී"**ති. ''මාහෙවං ආනන්දා''ති වදතො භගවතො ඉමස්මිං ඨානෙ තාදිසස්ස නාම තෙ, ආනන්ද, කල්‍යාණමිත්තගුණෙ සෙවතො වත්තුං යුත්තං අයථාවතොති ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස යථාභූතගුණකිත්තනමුඛෙන පටික්ඛෙපො යුත්තොති දස්සෙන්තො **"බහුස්සුතො"**තිආදිමාහ. **ඉදන්ති** ඉදං වචනං භගවා ආහාති සම්බන්ධො. **සකලමෙව හීති** එත්ථ හි-සද්දො හෙතුඅත්ථො. තෙන ''මාහෙව''න්ති තස්ස පටික්ඛෙපස්ස කාරණං ජොතිතං, න සරූපතො වුත්තං. ''කල්‍යාණමිත්තස්සෙත''න්තිආදිනා පන තං සරූපතො දස්සිතන්ති ආහ **"ඉදානි…පෙ…. ආදිමාහා"**ති. **පාටිකඞ්ඛිතබ්බන්ති** ඉච්ඡනට්ඨෙන පාටිකඞ්ඛිතබ්බං, න පටිකඞ්ඛානිමිත්තෙනාති ආහ **"අවස්සංභාවීති අත්ථො"**ති.

ඉධාති අන්තොගධාවධාරණපදං, ඉධෙවාති අත්ථො. ඉමස්මිංයෙව හි සාසනෙ අරියමග්ගභාවනා, න අඤ්ඤත්ථ. **ආදිපදානංයෙවාති** තස්මිං තස්මිං වාක්‍යෙ ආදිතො එව වුත්තසම්මාදිට්ඨිආදිපදානංයෙව. **සම්මාදස්සනලක්ඛණාති** චතුන්නං අරියසච්චානං පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන සම්මදෙව දස්සනසභාවා. **සම්මාඅභිරොපනලක්ඛණොති** නිබ්බානසඞ්ඛාතෙ ආරම්මණෙ සම්පයුත්තධම්මෙ සම්මදෙව ආරොපනසභාවො. **සම්මාපරිග්ගහණලක්ඛණාති** මුසාවාදාදීනං විසංවාදනාදිකිච්චතාය ලූඛානං අපරිග්ගාහකානං පටිපක්ඛභාවතො පරිග්ගාහකසභාවා සම්මාවාචා සිනිද්ධභාවෙන සම්පයුත්තධම්මෙ සම්මාවාචාපච්චයං සුභාසිතසොතාරඤ්ච පුග්ගලං පරිග්ගණ්හාතීති **සම්මාපරිග්ගහණලක්ඛණා**. යථා කායිකකිරියා කිඤ්චි කත්තබ්බං සමුට්ඨාපෙති, සයඤ්ච සමුට්ඨහනං ඝටනං හොති, තථා **සම්මාකම්මන්ත** සඞ්ඛාතා විරතිපීති **සමුට්ඨාපනලක්ඛණා** දට්ඨබ්බා, සම්පයුත්තධම්මානං වා උක්ඛිපනං **සමුට්ඨාපනං** කායිකකිරියාය භාරුක්ඛිපනං විය. ජීවමානස්ස සත්තස්ස, සම්පයුත්තධම්මානං වා, ජීවිතප්පවත්තියා ආජීවස්සෙව වා සුද්ධි වොදානං. යථා උප්පන්නුප්පන්නානං වජ්ජානං ධම්මෙන පහානානුප්පාදඅත්ථලාභාදිපරිවුඩ්ඪී හොති, එවං සම්පයුත්තානං පග්ගහණසභාවොති **සම්මාපග්ගහලක්ඛණො සම්මාවායාමො**. කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු සුභසුඛනිච්චඅත්තගාහානඤ්ච විධමනවසෙන සම්මාපතිට්ඨානසභාවාති **සම්මාඋපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති**.

සම්පයුත්තධම්මානං සම්මා සමාදහනං එකග්ගතාකරණං සභාවො එතස්සාති **සම්මාසමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි. තීණි කිච්චානි හොන්ති** පටිපක්ඛධම්මෙසු , ආරම්මණධම්මෙසු, සම්පයුත්තධම්මෙසු ච එකස්මිංයෙව ඛණෙ පවත්තිවිසෙසභූතානි. ඉදානි තානි සරූපතො දස්සෙතුං **"සෙය්‍යථීද"**න්තිආදි වුත්තං. **සද්ධින්ති** ඉමිනා ''අඤ්ඤෙහී''ති වුත්තකිලෙසා මිච්ඡාදිට්ඨියා සහ එකට්ඨා වා අනෙකට්ඨා වාති දස්සෙති. **පජහති** පහාය නං පටිවිජ්ඣති. **නිරොධන්ති** නිබ්බානං **ආරම්මණං කරොති** සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති.

න කෙවලං මග්ගධම්මා වුත්තනයෙනෙව, අථ ඛො අපරෙනපි නයෙන වෙදිතබ්බාති දස්සෙන්තො **"අපිචා"**තිආදිමාහ. **නානාඛණා** පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො. **නානාරම්මණා** අනිච්චානුපස්සනාදිභාවතො. **එකක්ඛණා** සකිදෙව උප්පජ්ජනතො. **එකාරම්මණා** නිබ්බානවිසයත්තා. **චත්තාරි නාමානි ලභති** පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පවත්තියා. **තීණි නාමානි ලභති** කාමසඞ්කප්පාදීනං පහානවසෙන පවත්තියා. පටිපක්ඛපහානවසෙන හිස්ස නාමත්තයලාභො. එස නයො සෙසෙසුපි. **විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපි** පුබ්බභාගෙපි වික්ඛම්භනවසෙන පවත්තනතො. **මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව** පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනස්ස මග්ගකිච්චත්තා. න හි චෙතනා මග්ගසභාවා. **සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙනාති** චතුබ්බිධසම්මප්පධානචතුබ්බිධසතිපට්ඨානවසෙන **චත්තාරි නාමානි ලභති** අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදීනං කුසලානඤ්ච වඩ්ඪනතො. **පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපීති** යථා පුබ්බභාගෙ පඨමජ්ඣානාදිවසෙන නානා. එවං මග්ගක්ඛණෙපි. න හි එකොපි ච මග්ගසමාධි පඨමජ්ඣානසමාධිආදිනාමානි ලභති සම්මාදිට්ඨිආදීනං විය කිච්චවසෙන භෙදාභාවතො. තෙනාහ **"මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙවා"**ති.

ඤත්වා ඤාතබ්බාති සම්බන්ධො. වුද්ධි නාම වෙපුල්ලං භියොභාවො පුනප්පුනං උප්පාදො එවාති ආහ **"පුනප්පුනං ජනෙතී"**ති. **අභිනිබ්බත්තෙතීති** අභිවඩ්ඪං පාපෙන්තො නිබ්බත්තෙති. **විවිත්තතාති** විවිත්තභාවො. සො හි විවෙචනීයතො විවිච්චති, යං විවිච්චිත්වා ඨිතං, තදුභයම්පි ඉධ විවිත්තභාවසාමඤ්ඤෙන ''විවිත්තතා''ති වුත්තං. තෙසු පුරිමො විවෙචනීයතො විවිච්චමානතාය විවිච්චනකිරියාය සමඞ්ගී ධම්මසමූහො තාය එව විවිච්චනකිරියාය වසෙන විවෙකොති ගහිතො. ඉතරො සබ්බසො තතො විවිත්තසභාවතාය. තත්ථ යස්මිං ධම්මපුඤ්ජෙ සම්මාදිට්ඨි පවත්තති, තං යථාවුත්තාය විවිච්චමානතාය විවෙකසඞ්ඛාතං නිස්සායෙව පවත්තති, ඉතරං පන තංනින්නතාතංආරම්මණතාහීති වුත්තං **"විවෙකං නිස්සිතං, විවෙකෙ වා නිස්සිත"**න්ති.

යථා වා විවෙකවසෙන පවත්තං ඣානං ''විවෙකජ''න්ති වුත්තං, එවං විවෙකවසෙන පවත්තා සම්මාදිට්ඨි ''විවෙකනිස්සිතා''ති දට්ඨබ්බා. නිස්සයො ච විපස්සනාමග්ගානං වසෙන මග්ගඵලානං වෙදිතබ්බො. අසතිපි තාසං පුබ්බාපරභාවෙ ''පටිච්චසමුප්පාදො''ති එත්ථ පච්චයානං සමුප්පාදනං විය අභින්නධම්මාධාරා නිස්සයභාවනා සම්භවන්ති. තස්ස තදඞ්ග-සමුච්ඡෙදනිස්සරණවිවෙකනිස්සිතතං වත්වා පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකනිස්සිතතාය අවචනං අරියමග්ගභාවනාය වුච්චමානත්තා. භාවිතමග්ගස්ස හි යෙ සච්ඡිකාතබ්බා ධම්මා. තෙසං කිච්චං පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකො. **අජ්ඣාසයතොති** ''නිබ්බානං සච්ඡිකරිස්සාමී''ති මහන්තඅජ්ඣාසයතො. යදිපි හි විපස්සනාක්ඛණෙ සඞ්ඛාරාරම්මණං චිත්තං, සඞ්ඛාරෙසු පන ආදීනවං සුට්ඨු, දිස්වා තප්පටිපක්ඛෙ නිබ්බානෙ නින්නතාය අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතො හොති, උණ්හාභිභූතස්ස පුග්ගලස්ස සීතනින්නචිත්තතා විය. කෙචි පන ''යථා සභාවතො, යථා අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතතා, එවං පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකනිස්සිතතාපි සියා''ති වදන්ති. යදග්ගෙන හි නිබ්බානනින්නතා සියා, තදග්ගෙන ඵලනින්නතාපි සියා ''කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය''න්ති අජ්ඣාසයසම්පත්තියා භාවතො. යස්මා පහානවිනයො විය රාගනිරොධොපි ඉධාධිප්පෙතවිවෙකෙන අත්ථතො නිබ්බිසිට්ඨො, තස්මා වුත්තං **එස නයො විරාගනිස්සිතාදීසූති**. තෙනාහ ''විවෙකත්ථා එව හි විරාගාදයො''ති.

වොස්සග්ගසද්දො පරිච්චාගත්ථො පක්ඛන්දනත්ථො චාති වොස්සග්ගස්ස දුවිධතා වුත්තා. වොස්සජ්ජනඤ්හි පහානං, විස්සට්ඨභාවෙන නිරාසඞ්කපවත්ති ච, තස්මා විපස්සනාක්ඛණෙ තදඞ්ගවසෙන, මග්ගක්ඛණෙ සමුච්ඡෙදවසෙන පටිපක්ඛස්ස පහානං වොස්සග්ගො, තථා විපස්සනාක්ඛණෙ තංනින්නභාවෙන, මග්ගක්ඛණෙ ආරම්මණකරණෙන විස්සට්ඨසභාවතා වොස්සග්ගොති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **"තත්ථ පරිච්චාගවොස්සග්ගො"**තිආදි. **අයං සම්මාදිට්ඨීති** අයං මිස්සකවසෙන වුත්තා සම්මාදිට්ඨි. **යථාවුත්තෙන පකාරෙනාති** තදඞ්ගප්පහානසමුච්ඡෙදප්පහානපකාරෙන තංනින්නතදාරම්මණකරණප්පකාරෙන ච.

පුබ්බෙ වොස්සග්ගවචනස්සෙව අත්ථස්ස වුත්තත්තා ආහ **"සකලෙන වචනෙනා"**ති. **පරිණමන්තං** විපස්සනාක්ඛණෙ, **පරිණතං** මග්ගක්ඛණෙ. පරිණාමො නාම ඉධ පරිපාකොති ආහ **"පරිපච්චන්තං පරිපක්කඤ්චා"**ති. පරිපාකො ච ආසෙවනලාභෙන ලද්ධසාමත්ථියස්ස කිලෙසෙ පරිච්චජිතුං නිබ්බානං පක්ඛන්දිතුං තික්ඛවිසදභාවො. තෙනාහ **"අය"**න්තිආදි. **එස නයොති** ය්වායං නයො ''විවෙකනිස්සිත''න්තිආදිනා සම්මාදිට්ඨියං වුත්තො, සෙසෙසු සම්මාසඞ්කප්පාදීසුපි එසෙව නයො, එවං තත්ථ නෙතබ්බන්ති අත්ථො. **පටිච්චාති** නිස්සාය. **ජාතිසභාවාති** ජායනසභාවා. **සකලොති** අනවසෙසො, සබ්බොති අත්ථො. න කොචි මග්ගො සාවසෙසො හුත්වා සම්භවති. හෙට්ඨිමෙ මග්ගෙ උප්පන්නෙ උපරිමො උප්පන්නො එව නාම අනන්තරායෙන උප්පජ්ජනතො. **වචස්සග්ගත්ථෙති** වචසායත්ථෙ. **වණ්ණයන්තීති** ගුණවණ්ණනවසෙන විත්ථාරෙන්ති.

කල්‍යාණමිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

130. දිව-සද්දො දිවා-සද්දො විය දිවසපරියායො, තස්මා විසෙසනභාවෙන වුච්චමානො දිවසද්දො අත්ථවිසෙසං දීපෙතීති ආහ **"දිවසස්ස දිවා"**තිආදි. සං වුච්චති ධනං, තස්ස පතීති සම්පති, ධනසාමිකො, තස්ස හිතාවහත්තා **සාපතෙය්‍යන්ති** ආහ **"සාපතෙය්‍යන්ති ධන"**න්ති. තස්ස ගෙහෙ කතාකතභණ්ඩස්ස අතිබහුභාවතො විම්හයප්පත්තො රාජා **"කො පන වාදො"**ති ආහ. **කාළලොහං** නාම අයොඵලං. කච්ඡපාදිරූපෙහිපි සොවණ්ණාදීනි ඨපෙන්ති. **සකුණ්ඩකභත්තන්ති** සකුණ්ඩෙහි වා සපුසෙහි වා පක්කභත්තං. බිලඞ්ගං වුච්චති ධඤ්ඤබිලඞ්ගං, ආරනාලන්තිපි වුච්චති, තං දුතියං අස්සාති **බිලඞ්ගදුතියං**. තඤ්හි කඤ්ජිතො නිබ්බත්තත්තා **කඤ්ජිකං** නාම. තීහි පක්ඛෙහි වත්ථඛණ්ඩෙහි කතනිවාසනං **තිපක්ඛවසනං**. තෙනාහ **"තීණි…පෙ…. නිවාසන"**න්ති.

අසන්තො නීචො පුරිසොති **අසප්පුරිසොති** ආහ **"ලාමකපුරිසො"**ති. කම්මස්ස නිබ්බත්තභාවෙන ඔතරණතාය ඵලං අග්ගං නාම, උපරිභූමිගතත්තා උද්ධං අග්ගං අස්සාති **උද්ධග්ගිකං. දක්ඛිණන්ති** දානමාහ. සග්ගො නාම කාමභවූපපත්තිභවො, තස්ස නිබ්බත්තනතො **"සග්ගස්ස හිතා"**ති වුත්තං. **තත්‍රූපපත්තිජනනතොති** තත්‍ර උපපත්තියා ජනනතො, උප්පාදනතොති අත්ථො.

සෙතං උදකං එතිස්සාති **සෙතොදකා**. සො යෙන භාවෙන යත්ථ පාකටතරො හුත්වා දිස්සති, තං දස්සෙතුං **"වීචීනං භින්නට්ඨානෙ"**ති ආහ. සුඛොතරණට්ඨානතාය කද්දමාදිදොසවිරහතො ච **සුන්දරතිත්ථා. තං අපෙය්‍යමානන්ති** තං උදකං කෙනචි අපරිභුඤ්ජියමානං. **අත්තනා කත්තබ්බකිච්චකරොති** අත්තනා කාතබ්බකම්මසඞ්ඛාතකිච්චකරො, පරිභොගවසෙන චෙව සඞ්ගහෙතබ්බසඞ්ගණ්හනවසෙන ච නියොජකොති අත්ථො. **කුසලකිච්චකරොති** අත්තනා කාතබ්බපුඤ්ඤකරො.

පඨමඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

131. **පිණ්ඩපාතෙනාති** සහයොගෙ කරණවචනං. පටිපාදනං තෙන සහ යොජනන්ති ආහ **"පිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං සංයොජෙසි, පිණ්ඩපාතං අදාසීති අත්ථො"**ති. ''පණීතභොජනං භුඤ්ජිත්වා''ති වුත්තං, පාළියං පන ''කණාජකං භුඤ්ජති බිලඞ්ගදුතිය''න්ති. තං තං පවත්තිතං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉදානි ''ඉමස්ස සෙට්ඨිස්ස කස්සචි සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා දෙථා''ති වචනං න සුතපුබ්බං, යස්මා පච්චෙකබුද්ධා නාම අත්තනො ගුණානුභාවෙහි ලොකෙ පාකටා සඤ්ජාතා එව හොන්ති, තස්මා සෙට්ඨිභරියාය ''න යස්ස වා තස්ස වා''තිආදි චින්තිතං. තථා හි තෙසං දෙන්තාපි සක්කච්චං යෙභුය්‍යෙන පණීතමෙව දෙන්ති. **නාසාපුටං පහරි** අත්තනො ආනුභාවෙන. **සො** ලුද්ධතාය ''බහු වත ධඤ්ඤං මමස්සා''ති **චිත්තං සංයමෙතුං** සන්ධාරෙතුං **අසක්කොන්තො**.

විප්පටිසාරුප්පන්නාකාරං දස්සෙතුං **"වරමෙත"**න්තිආදි වුත්තං. ''ඉමස්ස සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී''ති වදතො න එකාය එව ජවනවීථියා වසෙන අත්ථසිද්ධි. අථ ඛො තත්ථ ආදිතො පවත්තජවනවාරොපි අත්ථි මජ්ඣෙ පවත්තජවනවාරොපි, තං සන්ධායාහ **"පුබ්බපච්ඡිමචෙතනාවසෙනා"**ති. **එකා චෙතනා ද්වෙ පටිසන්ධියො න දෙතීති** එත්ථ සාකෙතපඤ්හවසෙන නිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. වුද්දසන්නං චෙතනානං පුබ්බෙ පුරෙතරං කතත්තා **පුරාණං**.

පරිගය්හතීති **පරිග්ගහොති** ආහ **"පරිග්ගහිතං වත්ථු"**න්ති. අන්වාය උපනිස්සාය ජීවන්තීති **අනුජීවිනො. සබ්බමෙතන්ති** ධනධඤ්ඤාදිසබ්බං එතං යථාවුත්තපරිග්ගහවත්ථුං. **නික්ඛිප්පගාමිනන්ති** නික්ඛිපිතබ්බතාගාමිනං. නික්ඛිපිතබ්බසභාවං හොතීති ආහ **"නික්ඛිප්පසභාව"**න්ති. පහාය ගමනීයන්ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"පරිච්චජිතබ්බසභාවමෙවා"**ති.

දුතියඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියවග්ගො

1. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

132. ''නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො''තිආදි අප්පකාසනභාවෙන තමතීති **තමො,** තෙන තමෙන යුත්තොති **තමො** පුග්ගලො වුච්චති, තංයොගතො පුග්ගලස්ස තබ්බොහාරො යථා ''මච්ඡෙරයොගතො මච්ඡෙරො''ති. තස්මා **තමොති** අප්පකාසනභාවෙන තමො තමභූතො අන්ධකාරො විය ජාතො, අන්ධකාරත්තං වා පත්තොති අත්ථො. වුත්තලක්ඛණං තමමෙව පරම්පරතො අයනං ගති නිට්ඨා එතස්සාති **තමපරායණො,** තමපරායණතං වා පත්තොති අත්ථො. ඤායෙනපි

තමග්ගහණෙන බන්ධතමොව කපීතො, න අන්ධකාරතමො. බන්ධතමොති ච සම්පත්තිරහිතා බන්ධපවත්තියෙව දට්ඨබ්බා. ‘‘උච්චෙ කුලෙ පච්චාජාතො’’තිආදි පකාසනභාවෙන ජොතෙතීති **ජොති,** තෙන ජොතිනා යුත්තොතිආදි සබ්බං තමෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ඉතරෙ ද්වෙති** ජොතිතමපරායණො ජොතිජොතිපරායණොති ඉතරෙ ද්වෙ පුග්ගලෙ.

වෙණුවෙත්තාදිකෙහි පෙළාදිකාරකා **විලීවකාරකා.** මිගමච්ඡාදීනං නිසාදනතො **නෙසාදා,** මාගවිකමච්ඡබන්ධාදයො. රථෙසු චම්මෙන හනනකරණතො **රථකාරා** චම්මකාරා වුත්තා. ‘‘පු’’ ඉති කරීසස්ස නාමං, තං කුසෙන්ති අපනෙන්තීති **පුක්කුසා,** පුප්ඵඡඩ්ඩකා. **දුබ්බණ්ණොති** විරූපො. **ඔකොටිමකොති** ආරොහාභාවෙන හෙට්ඨිමකොටිකො, රස්සකායොති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘ලකුණ්ඩකො’’**ති. ලකු විය සටිකා විය ඩෙති පවත්තතීති හි **ලකුණ්ඩකො,** රස්සො. කණති නිමීලතීති **කාණො.** තං පනස්ස නිමීලනං එකෙන අක්ඛිනා ද්වීහිපි වාති ආහ **‘‘එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා’’**ති. කුණනං කුණො, හත්ථවෙකල්ලං, සො එතස්ස අත්ථීති **කුණී. ඛඤ්ජො** වුච්චති පාදවිකලො. හෙට්ඨිමකායසඞ්ඛාතො සරීරස්ස පක්ඛො පදෙසො හතො අස්සාති **පක්ඛහතො.** තෙනාහ **‘‘පීඨසප්පී’’**ති. පදීපෙ පදීපනෙ එතබ්බං නෙතබ්බන්ති **පදීපෙය්‍යං,** තෙලකපල්ලාදිඋපකරණං. **වුත්තන්ති** අට්ඨකථායං වුත්තං.

ආගමනවිපත්තීති ආගමනට්ඨානවසෙන විපත්ති ආගමො එත්ථාති කත්වා. **පුබ්බුප්පන්නපච්චයවිපත්තීති** පඨමුප්පන්නපච්චයවසෙන විපත්ති. චණ්ඩාලාදිසභාවා හිස්ස මාතාපිතරො පඨමුප්පන්නපච්චයා, පඨමුප්පත්තියා වා පච්චයා, තෙහෙවස්ස විපත්ති එව, න සම්පත්ති. **පවත්තපච්චයවිපත්තීති** පවත්තෙ සුඛපච්චයවිපත්ති. තාදිසෙ නිහීනකුලෙ උප්පන්නොපි කොචි විභවසම්පන්නො සියා, අයං පන දුග්ගතො දූරූපො හොති. **ආජීවුපායවිපත්තීති** ආජීවනුපායවසෙන විපත්ති. සුඛෙන හි ජීවිකං පවත්තෙතුං උපායභූතා හත්ථිසිප්පාදයො ඉමස්ස නත්ථි, පුප්ඵඡඩ්ඩකසිලාකොට්ටනාදිකම්මං පන කත්වා ජීවිකං පවත්තෙති. තෙනාහ **‘‘කසිරවුත්තිකෙ’’**ති. **අත්තභාවවිපත්තීති** උපධිවිපත්ති. **දුක්ඛකාරණසමායොගොති** කායිකචෙතසිකදුක්ඛුප්පත්තියා පච්චයසමොධානං. **සුඛකාරණවිපත්තීති** සුඛපච්චයපරිහානි. **උපභොගවිපත්තීති** උපභොගසුඛස්ස විනාසො අනුපලද්ධි. ජොති චෙව ජොතිපරායණභාවො ච **සුක්කපක්ඛො.**

දසහි අක්කොසවත්ථූහීති ලක්ඛණවචනං එතං යථා ‘‘යදි මෙ බ්‍යාධිතා හොන්ති, දාතබ්බමිදමොසධ’’න්ති, තස්මා දසහි අක්කොසවත්ථූහි, තත්ථ වා යෙන කෙනචි පරිභාසතීති අත්ථො. **එකග්ගචිත්තොති** දානං දාතුං අපෙක්ඛිතතාය සමාහිතචිත්තො.

පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අයයිකාසුත්තවණ්ණනා

133. **ජරාජිණ්ණාති** ජරාය ජිණ්ණා. තෙන පාකටජරාය මත්ථකප්පත්තිමාහ. **වයොවුඩ්ඪාති** වයසා වුඩ්ඪා. තෙන පච්ඡිමවයස්ස ඔසක්කසම්පවත්තිං වදති. **ජාතිමහල්ලිකාති** ජාතිමහත්තගතා. **චිරකාලං අතික්කන්තාති** ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ වීතිවත්තා. වයො-සද්දො සාධාරණවචනොපි ජිණ්ණසද්දසන්නිධානතො ඔසානවයං එව වදතීති ආහ **‘‘පච්ඡිමවයං සම්පත්තා’’**ති. **අයයිකාති** මාතාමහිං සන්ධාය වදති. හත්ථී එව රතනභූතො **හත්ථිරතනන්ති** ආහ ‘‘සතසහස්සග්ඝනකෙනා’’තිආදි. **සබ්බානි තානීති** කුම්භකාරභාජනානි, තෙහි සද්ධිං සත්තසන්තානස්ස පමාණං දස්සෙන්තො **‘‘තෙසු හී’’**තිආදිමාහ, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අයයිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඉස්සත්තසුත්තවණ්ණනා

135. **අට්ඨුප්පත්තිකොති** එත්ථ කා අස්ස අට්ඨුප්පත්ති? තිත්ථියානං භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච අලාභාය අයසාය පරිසක්කනං. තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘භගවතො කිරා’’**තිආදි වුත්තං. යථා තං සබ්බදිසාසු යමකමහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා මහාඔඝං විය සබ්බා පාරමියො ‘‘ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා’’ති සම්පිණ්ඩිතා විය ලාභසක්කාරමහොඝං නිබ්බත්තයිංසු. තතො තතො අන්නපානයානවත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ආගන්ත්වා – ‘‘කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො නරාසභො ලොකනාථො’’ති භගවන්තං පරියෙසන්ති, සකටසතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතප්පමාණම්පි සකටධුරෙන සකටධුරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති චෙව අනුබන්ධන්ති ච අන්ධකවින්දබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං **ඛන්ධකෙ** (මහාව. 282) තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ච ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. යථා ච භගවතො, එවං භික්ඛුසඞ්ඝස්සපි. වුත්තම්පි – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවර…පෙ…. පරික්ඛාරානං, භික්ඛුසඞ්ඝොපි ඛො’’තිආදි (උදා. 38), තථා ‘‘යාවතා ඛො, චුන්ද, එතරහි සඞ්ඝො වා ගණො වා ලොකෙ උප්පන්නො,

නාහං, චුන්ද, අඤ්ඤං එකං සඞ්ඝම්පි එකං ගණම්පි සමනුපස්සාමි එවං ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තං, යථරිවායං, චුන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝො''ති (දී. නි. 3.176). **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **නිජ්ඣත්තින්ති** සඤ්ඤත්තිං. **නන්ති** කථං.

එවං පුච්ඡිතුං අයුත්තං තිත්ථියානං කථා මහාජනසන්නිපාතෙ නියාතිතා හොතීති. **තස්මිං දාතබ්බං,** චිත්තප්පසාදමත්තෙන දෙන්තෙපි හි පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති. **ආරොචිතං** අත්තනොති අධිප්පායො. **භගවාති** සත්ථු ආමන්තනං. **චිත්තං නාම** යථාපච්චයං පවත්තමානං **නිගණ්ඨා…පෙ…. පසීදති** පසන්නස්සාති අධිප්පායො. පුබ්බෙ අවිසෙසතො දෙය්‍යධම්මස්ස දාතබ්බට්ඨානං නාම පුච්ඡිතං, ඉදානි තස්ස මහප්ඵලභාවකරො දක්ඛිණෙය්‍යවිසෙසොති ආහ **''අඤ්ඤං තයා පඨමං පුච්ඡිතං, අඤ්ඤං පච්ඡා''**ති. **සල්ලක්ඛෙහි එතං.** පච්ඡිමං පුරිමෙන සද්ධිං ආනෙහීති අධිප්පායො. පුච්ඡිතස්ස නාම පඤ්හස්ස කථනං මය්හමෙව භාරො. **සමුපබ්‍යූළ්හොති** එකතො සෙනාය රාසිවසෙන සම්පිණ්ඩිතොති අත්ථො. තෙනාහ **''රාසිභූතො''**ති. **අසික්ඛිතොති** සත්තට්ඨසංවච්ඡරානි ධනුසිප්පෙන සික්ඛිතො. ධනුසිප්පං සික්ඛිත්වාපි කොචි කතහත්ථො න හොති, අයං පන අසික්ඛිතො න කතහත්ථො, පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛභාවොයෙව බ්‍යාමමුට්ඨිබන්ධො. **තිණපුඤ්ජමත්තිකාපුඤ්ජාදීසූති ආදි**-සද්දෙන **පංසුපුඤ්ජවාලුකපුඤ්ජසාරඵලකඅයොසනාදිකෙ** සඞ්ගණ්හාති. **අකතපරිචයොති** තෙසං සන්තිකා විජ්ඣනට්ඨෙන අකතපරිචයො. රාජරාජමහාමත්තාදිකෙ උපෙච්ච අසනං උපාසනං, න කතං උපාසනං එතෙනාති **අකතූපාසනො.** අසික්ඛිතතාදිනා භීරුභාවෙන වා කායස්ස ඡම්භනං සඞ්කම්පනං උත්තාසො එතස්ස අත්ථීති ඡම්භීති ආහ **''පවෙධිතකායො''**ති.

දක්ඛිණෙය්‍යතාය අධිප්පෙතත්තා **''අරහත්තමග්ගෙන කාමච්ඡන්දො පහීනො හොති''**ති ආහ. අච්චන්තප්පහානස්ස ඉච්ඡිතත්තා **තතියෙනෙව කුක්කුච්චං පහීනං හොති** පටිසසම්පයොගං. අසෙක්ඛස්ස අයන්ති **අසෙක්ඛං,** සීලක්ඛන්ධො. තයිදං න අග්ගඵලං සීලමෙව අධිප්පෙතං, අථ ඛො යං කිඤ්චි අසෙක්ඛසන්තානෙ පවත්තං සීලං, ලොකුත්තරො එව න අධිප්පෙතො සික්ඛාය ජාතත්තා, එවං විමුත්තික්ඛන්ධොපීති . සෙක්ඛස්ස එසොති වා, අපරියොසිතසික්ඛත්තා සයමෙව සික්ඛතීති වා සෙක්ඛො, චතූසු මග්ගෙසු හෙට්ඨිමෙසු ච තීසු ඵලෙසු සීලක්ඛන්ධො. උපරි සික්ඛිතබ්බාභාවතො **අසෙක්ඛො.** වුඩ්ඪිප්පත්තො සෙක්ඛොති **අසෙක්ඛො.** අග්ගඵලභූතො සීලක්ඛන්ධො වුච්චෙය්‍ය, අට්ඨකථායං පන විපස්සකස්ස සීලස්ස අධිප්පෙතත්තා තථා අත්ථො වුත්තො. **සබ්බත්ථාති ''අසෙක්ඛෙනා''**තිආදීසු. එත්ථ ච යථා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා මිස්සකා අධිප්පෙතා, එවං විමුත්තික්ඛන්ධාපීති තදඞ්ගවිමුත්තිආදයොපි වෙදිතබ්බා, න පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති එව.

යෙන සිප්පෙන ඉස්සාසො හොති, තං **ඉස්සත්තන්ති** ආහ **''උසුසිප්ප''**න්ති. යස්සා වායොධාතුයා වසෙන සරීරං සඤ්ජාතථාමං හොති, තං බලපච්චයං සන්ධායාහ **''බලං නාම වායොධාතු''**ති. සමප්පවත්තිතො හි විසමප්පවත්තිනිවාරකධාතු බලං නාම, තෙන තතො අඤ්ඤං බලරූපං නාම නත්ථි.

යස්මා අරහා එව එකන්තතො සොරතො, තස්ස භාවො **සොරච්චන්ති** ආහ **''සොරච්චන්ති අරහත්ත''**න්ති. **එතෙ ද්වෙති** ඛන්ති සොරච්චන්ති එතෙ ද්වෙ ධම්මා. පානීයං පිවන්ති එත්ථාති **පපා,** යො කොචි ජලාසයො යං කිඤ්චි පානීයට්ඨානන්ති ආහ **''චතුරස්සපොක්ඛරණීආදීනී''**ති. උදකවිකූලාදීසු කමන්ති අතික්කමන්ති එතෙහීති **සඞ්කමනානි,** සෙතුආදීනි. සෙතුකරණයුත්තට්ඨානෙ සෙතුං, චඞ්කමනකරණයුත්තට්ඨානෙ චඞ්කමනං, මග්ගකරණයුත්තට්ඨානෙ මග්ගං කරෙය්‍යාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. තෙනාහ **''පණ්ණාසා''**තිආදි.

භික්ඛාචාරවත්තන්ති අරියානං හිතං වත්තපටිපත්තිං. **දෙන්තොපීති පි**-සද්දෙන අබ්භොකාසවස්ස දෙන්තොපීති ඉමමත්ථං දස්සෙති යස්ස කස්සචිපි දෙන්තෙනපි කම්මඵලං සද්දහිත්වා විප්පසන්නචිත්තෙනෙව දාතබ්බත්තා. **ථනයන්ති** ඉදං තස්ස මහාමෙඝභාවදස්සනං, යො හි මහාවස්සං වස්සති, සො ගජ්ජන්තො විජ්ජුම්මාලං විස්සජ්ජෙන්තො පවස්සති. **අභිසඞ්ඛරිත්වා සමොධානෙත්වාති** ඛාදනීයස්ස විවිධජාතියානි සම්පිණ්ඩෙත්වා. තෙනාහ **''රාසිං කත්වා''**ති.

පකිරණං නාම විකිරණම්පි හොති අනෙකත්ථත්තා ධාතූනන්ති ආහ **''විකිරතී''**ති. **පකිරන්තො විය වා දානං දෙතීති** ඉමිනා ගුණඛෙත්තමෙව අපරියෙසිත්වා කරුණාඛෙත්තෙපි මහාදානං පවත්තෙතීති දස්සෙති. තෙන ''පකිරෙතී''ති වදන්තෙන භගවතා අට්ඨුප්පත්තියං ආගතතිත්ථියවාදෙන අප්පටිසෙධිතතාපි දීපිතා හොති. **පුඤ්ඤධාරාති** පුඤ්ඤමයධාරා පුඤ්ඤාභිසන්දා. **සිනෙහයන්තීති** ථූලධාරෙනපි සිනෙහෙන සිනිද්ධං කරොන්තී. **කිලෙදයන්තීති** අල්ලභාවං පාපයන්තී. යථායං පුඤ්ඤධාරා දාතාරං අන්තො සිනෙහෙති පූරෙති අභිසන්දෙති, එවං පටිග්ගාහකානම්පි අන්තො සිනෙහෙති පූරෙති අභිසන්දෙති. තෙනෙවාහ ''දදං පියො හොති භජන්ති නං බහූ''තිආදි (අ. නි. 5.34) එවං සන්තෙපි ''දාතාරං අභිවස්සතී''ති වුත්තත්තා අට්ඨකථායං දායකවසෙනෙව **''සිනෙහෙතී''**ති වුත්තං, යස්මා වා පටිග්ගාහකස්ස සිනෙහුප්පත්ති ආමිසනිස්සිතාති දායකවසෙනෙව වුත්තං.

ඉස්සත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පබ්බතූපමසුත්තවණ්ණනා

136. **ඛත්තියාති** අභිසෙකප්පත්තා. ඉස්සරියමදො **කාමගෙධො**. පථවිමණ්ඩලස්ස මහන්තතා තංනිවාසිනං අනුයන්තතාති සබ්බමිදං යථිච්ඡිතස්ස රාජකිච්චස්ස සුඛෙන සම්ජ්ඣනස්ස කාරණකිත්තනං. යාදිසෙ රාජකිච්චෙ උස්සුක්කං ආපන්නො, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"එස කිරා"**තිආදි වුත්තං. **අන්තරගමනානීති** තිණ්ණං නිරන්තරගමනානං අන්තරන්තරා ගමනානි. **චොරා චින්තයිංසූති** එකො අන්තරභොගිකො රාජාපරාධිකො පඤ්චසතමනුස්සපරිවාරො චොරියං කරොන්තො විචරති, තෙ සන්ධාය වුත්තං.

''අයුත්තං තෙ කත''න්ති සවාහං වක්ඛාමීති යොජනා. **ධුරවිහාරෙති** රථස්ස ධුරං විය නගරස්ස ධුරභූතෙ විහාරෙ. **සන්ථම්භිතුන්ති** විස්සාසභාවෙන උපට්ඨාතුං. **සද්ධායිකොති** සද්ධාය අයිතබ්බො, සද්ධෙය්‍යොති අත්ථො. තෙනාහ **"සද්ධාතබ්බො"**ති. **පච්චයිකොති** පත්තියායිතබ්බො. **අබ්භසමං** පුථුලභාවෙන. **නිප්පොථෙන්තොති** නිම්මද්දෙන්තො. **සණ්හකරණීයං** අතිසණ්හං **පිසන්තො** නිසදපොතො විය පිසන්තො.

ධම්මචරියාතිආදිත්තම්පි සීසං චෙලඤ්ච අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා සම්මාපටිපත්ති එව කාතබ්බා තස්සා එව පරලොකෙ පතිට්ඨාභාවතො. **ආචික්ඛාමීති** කථෙමි, කථෙන්තො ච යථා තමත්ථං සම්මදෙව රාජා ජානාති, එවං ජානාපෙමීති . **නිප්ඵත්ති** යුද්ධෙන කාතබ්බඅත්ථසිද්ධි. විසිනොති බන්ධති යථාධිප්පෙතං චිත්තං එතෙනාති **විසයො,** සමත්ථභාවො. **මන්තසම්පන්නාති** සම්පන්නරාජමන්තා. **මහාඅමච්චාති** මහොසධාදිසදිසා නීතිසත්ථජෙකා අමච්චපුරිසා. **උපලාපෙතුන්ති** පරෙසං අන්තරෙ විරොධත්ථං සඞ්ගණ්හිතුං.

ද්වෙයෙව පබ්බතාති පබ්බතසදිසා ද්වෙයෙව ගහිතා. **රාජොවාදෙති** රාජොවාදසුත්තෙ. **ආගතාව** තත්තන්තියා අනුරූපත්ථං. **විලුම්පමානාති ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො. **විපත්තීති** භොගපරිහානාදිවිනාසො. **හත්ථියුද්ධාදීහි ජරාමරණං ජිනිතුං න සක්කා** සත්තස්ස අවිසයභාවතො. යෙන පන ජිනිතුං සක්කා, තං දස්සෙන්තො භගවා **"බුද්ධෙ…පෙ…. නිවෙසයෙ"**ති ආහ. රතනත්තයෙ හි සද්ධා නිවිට්ඨා මූලජාතා පතිට්ඨිතා එකන්තතො ජරාමරණවිජයාය හොති. තෙනාහ **"තස්මා සද්ධ"**න්ති.

පබ්බතූපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

කොසලසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

4. මාරසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. තපොකම්මසුත්තවණ්ණනා

137. උරුවෙලාය සමීපෙ ගාමො උරුවෙලගාමො, තං **උරුවෙලගාමං** අභිමුඛභාවෙන සම්මදෙව සබ්බධම්මෙ බුජ්ඣතීති අභිසම්බොධි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තෙන සමන්නාගතත්තා ච භගවා **අභිසම්බුද්ධොති** වුච්චති. තස්ස පඤ්චචත්තාළීසාය වස්සෙසු ආදිතො පන්නරස වස්සානි පඨමබොධි, ඉධ පන සත්තාහබ්භන්තරමෙව අධිප්පෙතන්ති ආහ **''අභිසම්බුද්ධො හුත්වා අන්තොසත්තාහස්මිං යෙවා''**ති. අසුඛභාවෙන අඤ්ඤෙහි කාතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා දුක්කරං කරොතීති දුක්කරකාරො, සො එව ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **දුක්කරකාරිකා**. තාය මුත්තො වතම්හීති චින්තෙසි. යදි එවං කස්මා තං ලොකනාථො ඡබ්බස්සානි සමනුයුඤ්ජති? කම්මපිළිතවසෙන. වුත්තඤ්හෙතං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.39.92-94) –

''අවචාහං ජොතිපාලො, සුගතං කස්සපං තදා;
කුතො නු බොධි මුණ්ඩස්ස, බොධි පරමදුල්ලභා.

''තෙන කම්මවිපාකෙන, අචරිං දුක්කරං බහුං;
ඡබ්බස්සානුරුවෙලායං, තතො බොධිමපාපුණිං.

''නාහං එතෙන මග්ගෙන, පාපුණිං බොධිමුත්තමං;
කුම්මග්ගෙන ගවෙසිස්සං, පුබ්බකම්මෙන වාරිතො''ති.

මාරෙතීති විබාධෙති. විපත්තිආදිසංයොජනඤ්හි සාධූනං පරමත්ථතො මරණං සච්චපටිවෙධමාරණත්තා, පාපතරත්තා පාපතමොති **පාපිමා**. සා වස්ස පාපතමතා පාපවුත්තිතායාති ආහ **''පාපෙ නියුත්තො''**ති. **අධිපතීති** කාමාධිපති. අප්පහීනකාමරාගෙ අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **වසවත්ති**. තෙසංයෙව කුසලකම්මානං අන්තං කරොතීති **අන්තකො**. වට්ටදුක්ඛතො අපරිමුත්තපච්චයත්තා **නමුචි**. මත්තානං පමත්තානං බන්ධූති **පමත්තබන්ධු**.

තපොකම්මාති අත්තකිලමථානුයොගතො. **අපරද්ධොති** විරජ්ඣසි. ''අපරාධො''තිපි අත්ථි, සොයෙව අත්ථො. කායකිලමථං අනුයුඤ්ජන්තො යෙහුයොන අමරත්ථාය අනුයුඤ්ජති, සො ච කම්මවාදීහි අනුයුඤ්ජියමානො දෙවත්ථාය සියාති ආහ **''අමරභාවත්ථායා''**ති. **සබ්බං තපන්ති** සබ්බං අත්තපරිතාපනං. **අත්ථාවහං න හවති** බොධියා අනුපායත්තා. **කිඤ්චස්සාති** කිඤ්චි සියාති අත්ථො. **ථියාරිත්තංව ධම්මනීති** ධම්මං වුච්චති වණ්ණු, සො ඉධ ''ධම්ම''න්ති වුත්තො, ධම්මනි වණ්ණුපදෙසෙති අත්ථො. තෙනාහ ''අරඤ්ඤෙ''ති. උභොසු පස්සෙසු ථියාහි **ආකඩ්ඪෙය්‍ය චෙව** අරිත්තෙහි **උප්පීළෙය්‍ය ච**.

සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවා ගහිතා මග්ගසීලස්ස අධිප්පෙතත්තා. සමාධිනො හි ගහණෙන **සම්මාවායාමසතිසමාධයො ගහිතා** උපකාරභාවතො. **පඤ්ඤායාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. බුජ්ඣති එතෙනාති **බොධො**. මග්ගොති ආහ **''බොධායාති මග්ගත්ථායා''**ති. කථං පන මග්ගං මග්ගත්ථාය භාවෙතීති ආහ **''යථා හී''**තිආදි. තෙන යථා යාගුපචනාරම්භො යාවදෙව යාගුඅත්ථො, එවං මග්ගභාවනාරම්භො මග්ගාධිගමත්ථායාති දස්සෙති. ආරම්භොති ච අරියමග්ගභාවනාය බන්ධාපනං දට්ඨබ්බං. කෙචි පන ''මග්ගන්ති අරියමග්ගං, බොධායාති අරහත්තසම්බොධාය, එවඤ්ච කත්වා 'පත්තොස්මි පරමසුද්ධි'න්ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිත''න්ති වදන්ති, අපරෙ පන ''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසම්බොධායාති. සො හි සබ්බස්මාපි බොධිතො උත්තරිතරො''ති. **නිහතො** නිබ්බිසෙවනභාවං පාපිතො. තෙනාහ **''පරාජිතො''**ති.

තපොකම්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. හත්ථිරාජවණ්ණසුත්තවණ්ණනා

138. **අන්ධභාවකාරකෙති** පචුරජනස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකාරකෙ. **මහාතමෙති** මහති තමසි. **පාසාණඵලකෙ මහාචීවරං සීසෙ ඨපෙත්වාති** එතෙන තං ඵලකං අපස්සාය නිසින්නොති දස්සෙති . **පධානන්ති** භාවනං. **පරිග්ගණ්හමානොති** සබ්බසො ගණ්හන්තො අවිස්සජ්ජෙන්තො, භාවනං අනුයුඤ්ජන්තො අනුපුබ්බසමාපත්තියො ඵලසමාපත්තිඤ්ච මනසිකරොන්තොති අත්ථො. තෙනාහ **''නනු චා''**තිආදි. **අරිට්ඨකොති** අරිට්ඨකවණ්ණො. තෙනාහ **''කාළකො''**ති.

දීඝමද්ධානන්ති චිරතරං කාලං. **සංසරන්ති** ආසාදනාධිප්පායෙන සඤ්චරන්තො, අලං තුය්හං එතෙන නිප්පයොජනන්ති අධිප්පායො. න හි තෙන මාරස්ස කාචි අත්ථසිද්ධීති.

හත්ථිරාජවණ්ණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සුභසුත්තවණ්ණනා

139. **සුසංවුතා**ති මග්ගසංවරෙන සුට්ඨු සංවුතා. **සුපිහිතා**ති සුට්ඨු පිහිතා. **වසානුගා**ති කායාදිද්වාරවසානුගා වසවත්තිනො න හොන්ති. **බද්ධචරා**ති පටිබද්ධචරියාති.

සුභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

140. **උපායමනසිකාරෙනා**ති අනිච්චාදීසු අනිච්චාදිතො මනසිකරණෙන. **උපායවීරියෙනා**ති අනුප්පන්නාකුසලානං අනුප්පාදනාය විධිනා පවත්තවීරියෙන. **කාරණවීරියෙනා**ති අනුප්පන්නානුප්පාදනාදිඅත්ථස්ස කාරණභූතෙන වීරියෙන. අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදනාදිඅත්ථානි හි වීරියානි යදත්ථං හොන්ති, තං අත්ථං සාධෙන්තියෙවාති එතස්ස අත්ථස්ස දීපකො **සම්මා-සද්දො**. යොනිසොසම්මාසද්දෙන හි උපායකාරණත්ථදීපකතං සන්ධාය **‘‘උපායවීරියෙන කාරණවීරියෙනා’’**ති වුත්තං. **අරහත්තඵලවිමුත්ති** උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන. මාරෙන ‘‘මය්හං ඛො, භික්ඛවෙ’’තිආදිකං භගවතො වචනං සුත්වා වුත්තං **‘‘අරහත්තං පත්වාපි න තුස්සතී’’**තිආදි.

කිලෙසපාසෙනාති කිලෙසමාරස්ස උපායභූතෙන. කිලෙසමාරො හි සත්තෙ කාමගුණපාසෙහි නිබන්ධති, න පන සයමෙව. තෙනාහ **‘‘යෙ දිබ්බා කාමගුණසඞ්ඛාතා’’**තිආදි. **මාරබන්ධනෙ**ති කිලෙසමාරස්ස බන්ධනට්ඨානෙ, භවචාරකෙති අත්ථො. **න මෙ සමණ මොක්ඛසී**ති ඉදං මාරො ‘‘අනුත්තරා විමුත්ති අනුප්පත්තා, විමුත්තා සබ්බපාසෙහී’’ති ච භගවතො වචනං අසද්දහන්තො වදති සද්දහන්තොපි වා ‘‘එවමයං පරෙසං සත්තානං මොක්ඛාය උස්සාහං න කරෙය්‍යා’’ති අත්තනො කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා වදති.

පඨමමාරපාසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

141. **අනුපුබ්බගමනචාරික**න්ති ගාමනිගමරාජධානීසු අනුක්කමෙන ගමනසඞ්ඛාතං චාරිකං. **එවං හි ගතෙසූ**ති එවං තුම්හෙසු බහූසු එකජ්ඣං ගතෙසු.

ආදිම්හි කල්‍යාණං එතස්සාති **ආදිකල්‍යාණං,** තථා සෙසෙසු. **සාසනස්ස ආදි සීලං** මූලකත්තා. තස්ස **සමථාදයො මජ්ඣං** සාසනසම්පත්තියා වෙමජ්ඣභාවතො. **ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං** තදධිගමතො උත්තරි කරණීයාභාවතො. සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති නාම පඤ්ඤාය හොති, තස්සා ච සීලං සමාධි ච මූලන්ති ආහ **‘‘සීලසමාධයො වා ආදී’’**ති. යස්මා පඤ්ඤා අනුබොධපටිවෙධවසෙන දුවිධා, තස්මා තදුභයං ගණ්හන්තො **‘‘විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣ’’**න්ති ආහ. පඤ්ඤානිප්ඵත්ති ඵලකිච්චං, නිබ්බානසච්ඡිකිරියා පන සම්මාපටිපත්තියා පරියොසානං තතො පරං කත්තබ්බාභාවතොති ආහ **‘‘ඵලනිබ්බානානි පරියොසාන’’**න්ති. ඵලග්ගහණෙන හි සඋපාදිසෙසනිබ්බානං ගය්හති, ඉතරෙන ඉතරං, තදුභයවසෙන පටිපත්තියා ඔසානන්ති ආහ **‘‘ඵලනිබ්බානානි පරියොසාන’’**න්ති. ‘‘තස්මාතිහ ත්වං, භික්ඛු, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං, දිට්ඨි ච උජුකා’’ති (සං. නි. 5.369) වචනතො සීලදිට්ඨුජුකතාය මත්ථකභූතා විපස්සනා, තදධිට්ඨානා සීලසමාධීති ඉමෙ තස්ස සාසනස්ස මූලන්ති ආහ **‘‘සීලසමාධිවිපස්සනා වා ආදී’’**ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

කිඤ්චාපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නත්ථි, යෙසු පන අවයවෙසු සමුදායරූපෙන අපෙක්ඛිතෙසු ගාථාති සමඤ්ඤා, තං තතො භින්නං විය කත්වා දස්සෙන්තො **‘‘චතුප්පදිකගාථාය තාව පඨමපාදො’’**තිආදිමාහ. පඤ්චපදඡප්පදානං ගාථානං ආදිපරියොසානග්ගහණෙන ඉතරෙ දුතියාදයො තයො චත්තාරො වා මජ්ඣන්ති අවුත්තසිද්ධමෙවාති න වුත්තං. **එකානුසන්ධිකසුත්තස්සා**ති ඉදං බහුවිභාගං යථානුසන්ධිනා එකානුසන්ධිකං සුත්තං සන්ධාය වුත්තං, ඉතරස්ස පන තෙයෙව දෙසෙතබ්බධම්මවිභාගෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානභාගා ලබ්භන්ති. **නිදාන**න්ති කාලදෙසකපරිසාදි-අපදිසනලක්ඛණාදිකො අත්ථො. **ඉදමවොචාති ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො. තෙන තදවසෙසනිගමනපාළිං සඞ්ගණ්හාති. **අනෙකානුසන්ධිකස්ස** සහ නිදානෙන පඨමො අනුසන්ධි ආදි. සහ නිගමනෙන පච්ඡිමො පරියොසානං, ඉතරෙන මජ්ඣිමන්තිආදිමජ්ඣපරියොසානානි වෙදිතබ්බානි.

සාත්ථකන්ති අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථකං කත්වා. **සබ්‍යඤ්ජනන්ති** බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනං. සම්පත්ති ච නාම පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනතාති ආහ **"බ්‍යඤ්ජනෙහි…පෙ…. දෙසෙතා"**ති. **සකලපරිපුණ්ණන්ති** සබ්බසො පරිපුණ්ණං සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධපාරිපූරියා. **නිරුපක්කිලෙසං** දිට්ඨිමානාදිඋපක්කිලෙසාභාවතො. අවිසෙසතො තිස්සො සික්ඛා සකලෙ සාසනෙ භවන්ති. **ධම්මොති** පන බ්‍රහ්මචරියං වා සන්ධාය වුත්තං ''කතමෙසානං ඛො, භන්තෙ, බුද්ධානං භගවන්තානං බ්‍රහ්මචරියං චිරට්ඨිතිකං අහොසී''තිආදීසු (පාරා. 18) විය. **දුකූලසාණියා පටිච්ඡන්නා විය,** න තු පාකාරසෙලාදිපටිච්ඡන්නා විය. තෙන ධම්මනිරුත්තියා සකලකිලෙසානං පහානානුභාවං වදති. **අලාභපරිහානියා,** න ලද්ධපරිහානියා. **අඞ්ඞුඞ්ඪානීති** පඤ්චසතාධිකානි තීණි පාටිහාරියසහස්සානි. **සාතන්ති** සුඛං.

දුතියමාරපාසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සප්පසුත්තවණ්ණනා

142. **සුරාකාරකානන්ති** පිට්ඨසුරායොජනකානං. කොසලානං ඉස්සරොති කොසලො, කොසලරාජස්ස අයන්ති **කොසලිකා. පරිභොගපාතීති** භත්තපරිභොජනත්ථාය පාති පරිභොගපාති. **කම්මාරුද්ධනපණාළියාති** කම්මාරුද්ධනපණාළිමුඛෙ. **ධමමානායාති** ධමියමානාය. තං පන යස්මා භස්තවාතෙහි පූරිතං නාම හොති, තස්මා **"භස්තවාතෙන පූරියමානායා"**ති වුත්තං. **නියාමභූමියන්ති** භගවතො පටිසල්ලානට්ඨානෙ **සඤ්චරන්තං** මාරං මංසචක්ඛුනාව **දිස්වා.** තෙනාහ ''විජ්ජුලතාලොකෙනා''ති.

සෙයත්ථායාති සෙයානිසංසාය. තෙනාහ **"ඨස්සාමී"**තිආදි. **අත්තසඤ්ඤතොති** අත්තභාවෙන සංයතො. තෙනාහ **"සංයතත්තභාවො"**ති. **තංසණ්ඨිතස්සාති** තස්මිං භත්ථපාදකුක්කුච්චරහිතෙ බුද්ධමුනිස්මිං අවට්ඨිතස්ස. **වොස්සජ්ජ චරෙය්‍ය තත්ථ සොති** ඉමිනා භගවා තං බ්‍යාකරමානො විහිංසිතා බුද්ධානං කිං කරිස්සති භයාභාවතො? කෙවලං පන අනට්ඨචලිකං උප්පීළෙන්තො විය ත්වමෙව ආයාසං ආපජ්ජිස්සසීති මාරං සන්තජ්ජෙති.

භෙරවාති අවීතරාගානං භයජනකා. **තත්ථාති** තංනිමිත්තං. **චලෙය්‍යාති** භිජ්ජෙය්‍ය. **සත්තිසල්ලන්ති** සත්තිසඞ්ඛාතං පුථුසල්ලං. **උරස්මිං චාරයෙය්‍යුන්ති** එාසුං විජ්ඣිතුං ඨපෙය්‍යුං උග්ගිරෙය්‍යුං. **බන්ධූපධීසූති** බන්ධසඞ්ඛාතෙසු උපධීසු. **තාණං කරොන්ති නාමාති** තතො භයනිමිත්තතො අත්තනො තාණං කරොන්ති නාම.

සප්පසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සුපතිසුත්තවණ්ණනා

143. **උතුගාහාපනත්ථං ධොවිත්වා,** න රජොජල්ලවික්ඛාලනත්ථං. තෙනාහ **"බුද්ධානං පනා"**තිආදි. **ධොතපාදකෙ ගෙහෙති** ධොතපාදෙහි අක්කමිතබ්බකෙ. **වත්තභෙදො නාම නත්ථී** ධම්මස්සාමිභාවතො. **වත්තසීසෙ ඨත්වා ධොවන්ති** අඤ්ඤෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථං. **සොප්පපරිග්ගාහකෙනාති** එත්ථ **සොප්පං** නාම නිද්දාය අන්තරන්තරා පවත්තකිරියමයචිත්තප්පවත්තිරහිතා නිරන්තරභවඞ්ගසන්තතීති තං සභාවතො පයොජනතො කාලපරිච්ඡෙදතො පරිග්ගාහකං උපරිනිද්දෙසසතිසම්පජඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං **"සොප්පපරිග්ගාහකෙන සතිසම්පජඤ්ඤෙනා"**ති. කෙචි පන ''නිද්දාසොප්පනා''ති වදන්ති, තං භගවතො සොප්පං හීළෙන්තො වදති.

කිං නූති එත්ථං **කින්ති** හෙතුනිස්සක්කෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"කස්මා නු සුපසී"**ති? **දුබ්භගො** වුච්චති නිස්සිරිකො භින්නභගො, සො පන මතසදිසො විසඤ්ඤිසදිසො ච හොතීති ආහ **"මතො විය විසඤ්ඤී විය වා"**ති.

ආදිනාති ආදි-සද්දෙන ''බාහිරස්ස උපාදාය අට්ඨාරසා''තිආදිනා (විභ. 842) ආගතං තණ්හාකොට්ඨාසං සඞ්ගණ්හාති. **තත්ථ තත්ථ විසත්තතායාති** තම්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ විසෙසතො ආසත්තභාවෙන. විසස්ස දුක්ඛනිබ්බත්තකකම්මස්ස හෙතුභාවතො **විසමූලතා** විසං වා දුක්ඛදුක්ඛාදිභූතවෙදනා මූලං එතස්සාති **විසමූලා,** තණ්හා. තස්ස රූපාදිකස්ස දුක්ඛස්ස පරිභොගො, න අමතස්සාති **විසපරිභොගතා. කත්ථචි නෙතුන්ති** කත්ථචි භවෙ සබ්බථා නෙතුං? **පරික්ඛයාති** සබ්බසො ඛීණත්තා. **තුය්හං කිං එත්ථාති** සබ්බූපධිපරික්ඛයා සුද්ධස්ස මම පටිපත්තියං තුය්හං කිං උජ්ඣායනං? කෙවලං විඝාතොයෙව තෙති දස්සෙති.

සුපතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නන්දතිසුත්තවණ්ණනා

144. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

නන්දතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමආයුසුත්තවණ්ණනා

145. **පණ්ණාසං වා වස්සානි ජීවති** වස්සසතතො උපරි සෙය්‍යථාපි ථෙරො අනුරුද්ධො. **සට්ඨී වා වස්සානි** සෙය්‍යථාපි ථෙරො බාකුලො. පටිහරිත්වා පච්චනීකභාවෙ සාතං සුඛං එතස්සාති පච්චනීකසාතො, තබ්භාවො **පච්චනීකසාතතා,** තාය. **අභිභවිත්වා අභාසි** පටිවචනං ජානමානොව.

න හීළෙය්‍ය න ජිගුච්ඡෙය්‍ය. එවන්ති සො දාරකො විය කිඤ්චි අචින්තෙන්තො සප්පුරිසො චරෙය්‍ය, එවං හිස්ස චිත්තදුක්ඛං න හොතීති අධිප්පායො. **පජ්ජලිතසීසො විය චරෙය්‍යා**ති යථා පජ්ජලිතසීසො පුරිසො අඤ්ඤං කිඤ්චි අකත්වා තස්සෙව වූපසමාය වායමෙය්‍ය, එවං සප්පුරිසො ආයුං පරිත්තන්ති ඤත්වා තෙනෙව නයෙන සබ්බසඞ්ඛාරගතං අනිච්චං, අනිච්චත්තා එව දුක්ඛං, අනත්තාති විපස්සනම්පි ඔතරිත්වා තං උස්සුක්කාපෙන්තොපි සඞ්ඛාරවිගමාය චරෙය්‍ය පටිපජ්ජෙය්‍ය.

පඨමආයුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියආයුසුත්තවණ්ණනා

146. **නෙමීවා**ති නෙමිසීසෙන චක්කං වදති. **කුබ්බරං අනුපරියායතී**ති කුබ්බරං අනුපරිවත්තති. තථාභූතො පන සො තං අජහන්තොවාති ආහ **"න විජහතී"**ති. **ආයු අනුපරියායතී**ති මච්චානං ආයු ගතම්පි පච්චාගච්ඡතීති භගවතො පටාණි හුත්වා වදති, භගවා පන තං අභිභවිත්වා "අච්චයන්ති අහොරත්තා"තිආදිනා ආයුනො අච්චයගමනමරණතංයෙව පවෙදෙසි.

දුතියආයුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

1. පාසාණසුත්තවණ්ණනා

147. **පවිජ්ඣී**ති පබ්බතං සබ්බතො පවත්තෙන්තො තතො තතො නිස්සජ්ජි. **සකල**න්ති සබ්බභාගවන්තං, නිස්සෙසන්ති අත්ථො.

පාසාණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කිංනුසීහසුත්තවණ්ණනා

148. **විචක්ඛුකම්මායා**ති විචක්ඛුභාවකාමතාය. යථා සා භගවතො දෙසියමානං ධම්මං අත්තනො පඤ්ඤාචක්ඛුනා න පස්සිතුං සක්කොති, එවං කාතුං කාමතාය. තෙනාහ **"පරිසායා"**තිආදි. **විනාසෙතුං න සක්කොති** භෙරවාරම්මණෙ භායනස්සෙව අභාවතො. **දසබලප්පත්තා**ති දසහි බලෙහි සමන්නාගතා.

කිංනුසීහසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

149. **මන්දභාවෙනා**ති ජළභාවෙන **මොමූහභාවෙනා**ති මහාමූළ්හතාය. **කබ්බකරණෙන මත්තො**ති කබ්බකිරියාපසුතතාදිවසෙන මත්තො කබ්බං කත්වා. **කිමිදං සොප්පසෙවා**ති ඉදං තව සොප්පං කිමත්ථං, පුරිසෙන නාම පුරිසත්තකරෙන භවිතබ්බං, න සොප්පතියෙව. **අත්ථං සමාගන්ත්වා**ති පරමත්ථං නිබ්බානං සම්මා ආගන්ත්වා අධිගන්ත්වා. **අසඞ්ග…පෙ…. නත්ථි** සබ්බසො සිද්ධත්ථභාවතො. **ජග්ගන්තො**ති ජාගරන්තො පුරිසො විය, **න භායාමි** භයහෙතූනං අභාවා. **නානුතපන්ති** සබ්බත්ථ සබ්බදාපි විස්සට්ඨභාවතො, **මාමන්ති** මමං. ගාථාසුබත්ථඤ්හි දීඝං කත්වා වුත්තං. **ඝීතත්තා**ති උද්දෙසපරිපුච්ඡාය පරිච්ඡිජ්ජත්තා. **හානින්ති** කස්සචි ජානිං.

සකලිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පතිරූපසුත්තවණ්ණනා

150. අනුරුජ්ඣති එතෙනාති අනුරොධො, රාගො. විරුජ්ඣති එතෙනාති විරොධො, පටිඝො. තෙසු **අනුරොධවිරොධෙසු** තන්නිමිත්තං **සජ්ජති නාම** සඞ්ගං කරොති නාම, අනුරොධවිරොධුප්පාදනමෙව චෙත්ථ සජ්ජනං. **යදඤ්ඤමනුසාසතීති** යං අඤ්ඤෙසං අනුසාසනං, තං තෙසං හිතෙසනං අනුකම්පනං, තස්මා අනුකම්පකෙ හිතෙසකෙ සම්මාසම්බුද්ධෙ අනුරොධවිරොධෙ ආරොපෙත්වා විකම්පනත්ථං මිච්ඡා වදසීති.

පතිරූපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මානසසුත්තවණ්ණනා

151. **ආකාසෙ චරන්තෙති** පඤ්චාභිඤ්ඤෙ සන්ධාය වදති. අන්තලික්ඛෙ චරන්තෙපි කිච්චසාධනතො **අන්තලික්ඛචරො**. මනසි ජාතොති **මානසො**. තං පන මනසන්තානසම්පයුත්තතායාති ආහ **"මනසම්පයුත්තො"**ති.

මානසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පත්තසුත්තවණ්ණනා

152. පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං ලක්ඛණාදීනි චෙව සමුදයඤ්ච අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි ච ගහෙත්වා සම්මා තෙසං ලක්ඛණාදීනං ගහණං හොතීති ආහ **"පඤ්ච උපාදානක්ඛන්ධෙ ආදියිත්වා"**ති. රුප්පනවෙදියනසඤ්ජානනඅභිසඞ්ඛරණවිජානනානි **ඛන්ධානං සභාවලක්ඛණානි. ආදි**-සද්දෙන රසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි චෙව සමුදයාදීනි ච සඞ්ගණ්හාති. **දස්සෙතීති** පච්චක්ඛතො දස්සෙති, හත්ථාමලකං විය පාකටෙ විභූතෙ කත්වා විභාවෙති. **ගණ්හාපෙතීති** තෙ ධම්මෙ මනසා අනුපෙක්ඛිතෙ දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධෙ කරොන්තො උග්ගණ්හාපෙති. **සමාදානම්හීති** තත්ථ අත්ථස්ස සම්මදෙව ආදියනෙ ඛන්ධානඤ්ච සම්මසනවසෙන අඤ්ඤධම්මවසෙන සමාදියනෙ. **පටිවිද්ධගුණෙනාති** තාය දෙසනාය, තං නිස්සාය පවත්තපුරිසකාරෙන ච තෙසං පටිවිද්ධගුණෙන . **ජොතාපෙතීති** තෙසං චිත්තසන්තානං අස්සද්ධියාදිකිලෙසමලවිධමනෙන පභස්සරං කරොති. **අට්ඨිං කත්වාති** තාය දෙසනාය පාපෙතබ්බං අත්ථං පයොජනං දළ්හං කත්වා. තෙනාහ **"අයං නො"**තිආදි. **කම්මකාරකචිත්තං** නාම ඔතරණචිත්තං. ''යොනිසොමනසිකාරපුබ්බකං විපස්සනාචිත්ත''න්ති කෙචි. **ඔහිතසොතාති** අනඤ්ඤවිහිතතාය ධම්මස්සවනාය අප්පිතසොතා, තතො එව තදත්ථං **ඨපිතසොතා**.

එතෙ රූපාදයො ඛන්ධෙ යඤ්ච සඞ්ඛතං සමිද්ධපච්චයෙහි කතං, තඤ්ච ''එසො අහං න හොමි, එතං මය්හං න හොතී''ති පස්සන්තොති යොජනා. ඛෙමො අත්තාති ඛෙමත්තා, තං **ඛෙමත්තං**. තෙනාහ **"ඛෙමීභූතං අත්තභාව"**න්ති. **පරියෙසමානා** මාරසෙනා.

පත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

153. සඤ්ජායති එතස්මාති සඤ්ජාති, සො එව සම්පයුත්තධම්මො සමොසරති එත්ථාති සමොසරණං, සො එව අත්ථො, තෙන **සඤ්ජාතිසමොසරණට්ඨෙන. භයභෙරවං සද්දන්ති** භායති එතස්මාති **භයං,** තදෙව යස්ස කස්සචි භෙරවාවහත්තා **භෙරවං,** දෙවාදිසද්දන්ති අත්ථො. විගතවලාහකෙ දෙවෙ උප්පාතවසෙන උප්පජ්ජනකසද්දො **දෙවදුන්දුභි**. අසනිපාතාදිසද්දො **අසනිපාතසද්දො. උන්ද්‍රීයතීති** විපරිවත්තති. **ලොකො අධිමුච්ඡිතොති** අතිප්පද්ධකායො විය මුච්ඡං ආපන්නො. **මාරස්සාති** කිලෙසමාරස්ස. **ඨානභූතන්ති** පවත්තිට්ඨානභූතං.

ඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

154. **තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං ඤාතිමිත්තකුලෙ. **පාහුනකානීති** පහිතබ්බපණ්ණාකාරානි. **ආගන්තුකපණ්ණාකාරානීති** ආගන්තුකානං උපගතානං දාතබ්බපණ්ණාකාරානි. **සයංවරදිවසෙති** කුමාරකානඤ්ච කුමාරිකානඤ්ච සයං අත්තනා වරිතබ්බඛණදිවසෙ. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **"සමවයජාතිගොත්තා"**තිආදිමාහ. සමවයසමජාතිකසමගොත්තාති පච්චෙකං සම-සද්දො යොජෙතබ්බො. ගොත්තසමතා ච ආවාහවිවාහයොග්‍යතාවසෙන දට්ඨබ්බා, න එකගොත්තතාවසෙන. **තතො තතො** ගාමතො. **අඤ්ඤස්මිං** දාතබ්බෙ අසති. ඡණවසෙන පහිණිතුං සම්පාදිතං පූවං **ඡණපූවං. තාසං සම්පත්තියාති** තාසං දානං ධම්මස්සවනඤ්චාති තස්සා දුවිධායපි සම්පත්තියා.

ඤාණං නාම ආවජ්ජනපුබ්බකං, තස්මා අජානනස්ස ''අනාවජ්ජනතායා''ති කාරණං වත්වා සෙසකාරණං වදන්තො **''බුද්ධාන''**න්තිආදිමාහ. **උපචාරභෙදන්ති** බුද්ධං දිස්වා මනුස්සෙහි කාතබ්බඋපචාරස්ස භින්දනං. **භින්දිතුන්ති** විධමිතුං.

භගවා පනාති පනසද්දො විසෙසත්ථජොතකො. තෙන න කෙවලං භගවා උප්පණ්ඩනං පරිහරන්තො තං ගාමං න පුන පාවිසි, අථ ඛො මාරං අනුකම්පන්තොති ඉදං විසෙසං ජොතෙති.

ජනෙසීති අපුඤ්ඤං ජනෙසි, ජනෙන්තො ච යථා තතො ආයතිං ඊරතරං මහන්තං දුක්ඛං නිප්ඵජ්ජිස්සති, එවං නිප්ඵාදෙසි. **ආසජ්ජනන්ති** එත්ථ **නන්ති** නිපාතමත්තං. කිඤ්චති මද්දති අභිභවතීති කිඤ්චනන්ති ආහ **''මද්දිතුං සමත්ථ''**න්ති.

පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කස්සකසුත්තවණ්ණනා

155. **නිබ්බානං අපදිසිත්වාති** නිබ්බානං නිස්සාය නිබ්බානගුණෙ ආරබ්භාති අත්ථො. **හටහටකෙසොති** ඉතො චිතො ච විකිණ්ණත්තා ආකුලාකුලකෙසො. **චක්ඛුසම්ඵස්සවිඤ්ඤාණායතනන්ති** එත්ථ යථා චක්ඛුග්ගහණෙන ඵස්සො විසෙසිතො, තෙන එව විඤ්ඤාණායතනං. තථා සති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ච ගහණං ආපජ්ජෙය්‍යාති. නනු චෙත්ථ චක්ඛුග්ගහණෙන විසෙසිතත්තා චක්ඛුද්වාරිකානං සබ්බෙසං විඤ්ඤාණානං ගහණන්ති? සච්චමෙතං, තඤ්ච ඛො පයමෙන චක්ඛුග්ගහණෙනාති නායං දොසො. **භවඞ්ගචිත්තන්ති** ආවජ්ජනාය අනන්තරපච්චයභූතමෙව අධිප්පෙතන්ති නියමෙත්වා දස්සෙතුං **''සාවජ්ජනක''**න්ති වුත්තං, තස්මා **තදාරම්මණම්පීති** ජවනචිත්තෙන සහ තදාරම්මණචිත්තම්පි. ''විඤ්ඤාණායතන''න්ති ච වුත්තෙ නිම්මලමෙව.

''චක්ඛූ''ති අවිසෙසතො වුත්තත්තා පන මාරස්ස අයම්පි අත්ථො ආපන්නොති දස්සෙතුං **''යං ලොකෙ''**තිආදි වුත්තං. **උපක්කවිපක්කන්ති** චක්ඛුපාකරොගෙන උපරි හෙට්ඨා ච සබ්බසො පක්කං කුථිතං. **එසෙව නයොති** ඉමිනා යං ලොකෙ කුට්ඨකිලාසගණ්ඩකච්ඡුආදීහි උපද්දුතං වණපිළකාදිවසෙන පග්ඝරන්තං අසුචිං අන්තමසො පරමජෙගුච්ඡරූපම්පි, සබ්බං තං තවෙව හොතූති එවමාදිං අපදිසති.

යං භණ්ඩකන්ති හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිඛෙත්තවත්ථාදිඋපකරණං ගහට්ඨා, පබ්බජිතා ච යං පත්තචීවරාදිං ''මම ඉද''න්ති අභිනිවිසන්තාව වදන්ති, **එතෙසු** පරිග්ගහත්ථෙසු ච තෙසං පරිග්ගාහකපුග්ගලෙසු ච තෙ **චිත්තං යදි අත්ථි,** තානි ආරබ්භ තව චිත්තං යදි භවති, එවං ත්වං තත්ථ බද්ධො එව හොසීති අත්ථො. තෙනාහ **''න මෙ සමණ මොක්ඛසී''**ති.

යං භණ්ඩකං වදන්තීති යථාවුත්තං උපකරණං ලොකෙ බහුජනා ''මම ඉද''න්ති වදන්ති. **න තං මය්හන්ති** තං මය්හං න හොති, න තත්ථ මම තණ්හාවසෙන මමන්ති නත්ථි. **න තෙ අහන්ති** යෙ පුග්ගලා එත්ථ බද්ධා, තෙපි අහං න හොමි, තත්ථ මෙ දිට්ඨිබද්ධො නත්ථි. **න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසීති** එවං සබ්බසො බද්ධාභාවෙන මුත්තස්ස මෙ ගතමග්ගම්පි මාර ත්වං න දක්ඛසි න පස්සිස්සසි, යෙ භවාදයො තුය්හං විසයා, තෙසු භවයොනිගතිආදීසු මය්හං ගතමග්ගං න පස්සිස්සසි භවනිස්සට්ඨත්තාති.

කස්සකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රජ්ජසුත්තවණ්ණනා

156. අහනන්ති කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''අහනන්තෙනා''**ති, පච්චත්තෙ එව වා පච්චත්තවචනං, ''අහනන්තො හුත්වා''ති වචනසෙසෙන භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අජිනන්ති** අන්තොගධහෙතුඅත්ථං වදතීති ආහ **''පරස්ස ධනජානිං අකරොන්තෙනා''**ති. **අකාරාපෙන්තෙනාති** පරස්ස ධනජානිං අකාරෙන්තෙන. **අසොචන්තෙනාති** භොගබ්‍යසනාදිවසෙන පරං අසොචන්තෙන. කස්මා භගවා එවං චින්තෙසීති තත්ථ කාරණමාහ **''ඉතී''**තිආදිනා. **රජ්ජෙ විජිතෙ දණ්ඩකරපීළිතෙති** ධනදණ්ඩාදිදණ්ඩෙන චෙව බලිනා ච බාධිතෙ.

ඉජ්ඣනකකොට්ඨාසාති චෙතොවසිභාවාදිකස්ස සාධනකකොට්ඨාසො. **වඩ්ඪිතාති** භාවනාපාරිපූරිවසෙන අනුබ්‍රූහිතා. **පුනප්පුනං කතාති** භාවනාය බහුලීකරණෙන අපරාපරං පවත්තිතා. **යුත්තයානන්ති** යථා යුත්තානං ආජඤ්ඤරථානං සාරථිනා අධිට්ඨිතං යථාරුචි පවත්තති, එවං යථාරුචිපවත්තිතං ගමිතා. **පතිට්ඨට්ඨෙනාති** අධිට්ඨානට්ඨෙන. **වත්ථුකතාති** සබ්බසො උපක්කිලෙසසොධනෙන ඉද්ධිවිසයතාය පතිට්ඨානභාවතො සුවිසොධිතපරිස්සයවත්ථු විය කතා. **අවිජහිතාති** පටිපක්ඛදූරීභාවතො සුභාවිතභාවෙන තංතංඅධිට්ඨානයොග්‍යතාය න ජහාපිතා. **නිච්චානුබද්ධාති** තතො එව නිච්චං අනුබද්ධා විය කතා. **සුපරිචිතාති** සුට්ඨු සබ්බභාගෙන භාවනානුපචයං

ගමිතා. **අවිරාධිතවෙධිහත්ථො වියාති** අවිරජ්ඣනභාවෙන විරජ්ඣනහත්ථො විය. **සුට්ඨු සමාරද්ධාති** භාවනාඋප්පත්තියා සම්මදෙව සම්පාදිතා. **චින්තෙයයාති** අත්ථුද්ධාරවසෙන චින්තෙයය.

පබ්බතස්සාති පබ්බතො අස්ස. පබ්බතො අස්සාති **පබ්බතො භවෙයය** කීදිසස්සාති ආහ **"සුවණ්ණස්සා"**තිආදි. **ජාතරූපස්සාති** ආතපරූපසම්පන්නස්ස. **ද්විත්තාවම්පි තාව මහන්තොති** යත්තකො සො පබ්බතො හොති, ද්විත්තාවම්පි තත්තකො. **එකස්සාති** එකස්සපි පුග්ගලස්ස **නාලං න පරියත්තො** තණ්හාය දුප්පූරණභාවා. **එවං ජානන්තොති** එවං තණ්හාය දුප්පූරණභාවාදීනවතං ජානන්තො. **සමං චරෙයයාති** පරවත්ථුපරාමාසාදිං විහාය කායාදීහි සමමෙව පටිපජ්ජෙයය.

දුක්ඛං තණ්හානිදානං, තණ්හා කාමගුණනිදානා, තස්මා දුක්ඛස්ස තණ්හාපච්චයකාමගුණනිදානත්තං වුත්තං. **තන්ති දුක්ඛං. යතොනිදානං හොතීති** යංනිදානං යංකාරණං තං පවත්තති. **එවං යො අදක්ඛීති** යො පරිඤ්ඤාතවත්ථුකො එවං දුක්ඛං තස්ස නිදානභූතෙ කාමගුණෙ ච තථතො පඤ්ඤාචක්ඛුනා පස්සි. **කෙන කාරණෙන නමෙයය?** තං කාරණං නත්ථීති අත්ථො. **කාමගුණඋපධින්ති** කාමගුණසඞ්ඛාතං උපධිං. සජ්ජති එත්ථාති **සඞ්ගො එසො, ලග්ගනමෙතන්ති එවං විදිත්වා.** තමෙව කාමාභිභූතො නප්පටිසෙවෙයය න ලග්ගෙයයාති එවං විනයාය වූපසමාය සික්ඛෙයයාති.

රජ්ජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියවග්ගො

1. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

157. ජටාචුම්බටකෙනාති සීසෙ පටිමුක්කෙන ජටාකලාපෙන. අපරිග්ගහබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා හි ජටාය උඤ්ඡාචරියං චරන්ති. **උදුම්බරදණ්ඩඤ්හි** අත්තගුත්තත්ථාය ගහිතං තෙසං අප්පිච්ඡභාවප්පකාසනං. තෙනාහ **"අප්පිච්ඡභාවප්පකාසනත්ථ"**න්ති. **සීසං ඔකම්පෙත්වාති** එත්ථ අතිවිය සීසස්ස ඔකම්පිතභාවං දස්සෙතුං **"හනුකෙන උරං පහරන්තො අධොනතං කත්වා"**ති වුත්තං. **ජිව්හං නීහරිත්වාති** ලම්බනචාලනවසෙන මුඛතො නික්ඛාමෙත්වා. තෙනාහ **"උද්ධ"**න්තිආදි. **තිසාඛන්ති** තිභඞ්ගභකුටි විය නලාටෙ ජාතත්තා **නලාටිකං.** තෙනාහ **"නලාටෙ උට්ඨිතං වලිත්තය"**න්ති, තිභඞ්ගවලිකං නලාටෙ කත්වාති අත්ථො. **අත්තනොව තෙලෙති** අත්තනොව පාපකම්මනිබ්බත්තකෙ තෙලෙ, පච්චත්තබ්බට්ඨානගෙහෙති අධිප්පායො.

සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

158. මය්හං ලාභාති එවරූපස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස සත්ථුස්ස පටිලාභො, එවරූපස්ස ච නාම නියයානිකස්ස සද්ධම්මස්ස පටිලාභො, එවරූපානඤ්ච සුප්පටිපන්නානං සබ්‍රහ්මචාරීනං පටිලාභො, එතෙ මය්හං සුලද්ධලාභා. **මය්හං සුලද්ධන්ති** යඤ්චෙතං මම නියයානිකසාසනෙ පබ්බජ්ජා උපසම්පදා, තස්මිඤ්ච අභිරතීති සබ්බඤ්චෙතං මයා සුලද්ධං. යථා පනස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උප්පන්නො, තං දස්සෙතුං **"සො කිරා"**තිආදි වුත්තං. චරිතානුරූපවසෙන ගහිතං **මූලකම්මට්ඨානං. පාසාදිකන්ති** පසාදාවහං. **එවමහොසීති "ලාභා වත මෙ"**තිආදිනා එවං පරිවිතක්කො අහොසි. **නිසින්නසදිසොති** නිසින්නො විය. **තස්මිංයෙව ඨානෙති** යස්මිං ඨානෙ නිසින්නං මාරො උපසඞ්කමි, තස්මිංයෙව ඨානෙ. **තස්සාති** සමිද්ධිත්ථෙරස්ස. **කම්මට්ඨානං සප්පායන්ති** කම්මට්ඨානභාවනාය අනුයුඤ්ජනං සප්පායං උපකාරාවහං භවිස්සති.

මය්හන්ති මයා. සති ච පඤ්ඤා ච **සතිපඤ්ඤා,** තා අරියමග්ගෙන ජානනසමත්ථනභාවෙන අවබුද්ධා. ථෙරො කිර තදා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙසි. **කාමන්ති** යථාරුචි. කෙචි "කාමං කරස්සූති ආයස්මතො 'කාමා'ති මාරස්ස ආලපන"න්ති වදන්ති. **විභිංසකාරහානීති** භයානකාරහානි. **රූපානීති** විප්පකාරානි. විප්පකාරත්ථොපි හි රූපසද්දො **"රූපං දස්සෙති අනප්පක"**න්තිආදීසු විය. **න කම්පෙස්සසීති** සමණධම්මකරණතො න චලිස්සසි.

සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ගොධිකසුත්තවණ්ණනා

159. පබ්බතස්ස පස්සෙති පබ්බතපාදෙ උපච්චකායං. සමයෙ සමයෙ ලද්ධත්තා **සාමයිකං.** තෙනාහ **"අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චතී"**ති. ලොකියවිමුත්ති හි අනච්චන්තපහායිතාය සමයවිමුත්ති නාම,

ලොකුත්තරවිමුත්ති අච්චන්තපහායිතාය අසමයවිමුත්ති. තාහි සමන්නාගතා ''සමයවිමුත්තා, අසමයවිමුත්තා''ති ච වුච්චන්ති. **යාව** පඨමජ්ඣානනිබ්බත්තනං, තාව **කස්මා පරිහායීති** අත්ථො? **සාබාධත්තාති** සරොගත්තා. **වාතපිත්තසෙම්හවසෙනාති** කදාචි වාතපිත්තවසෙන, කදාචි වාතසෙම්හවසෙන, උභින්නම්පි සන්නිපාතවසෙන. **අනුසායිකොති** කායං අනුගන්ත්වා සයිතො, යාපායාමයභාවෙන ඨිතොති අත්ථො. **සමාධිස්සාති** සමාධිභාවනාය. **උපකාරකධම්මෙ** උතුභොජනාදිකෙ. **පූරෙතුන්ති** සමොධානෙතුං. **පරිහායීති** සරීරස්ස අකල්ලභාවතො.

ආහරෙය්‍යාන්ති ජීවිතහරණත්ථාය උපනෙය්‍යං. **නිබද්ධා ගති හොති** කෙවලං බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිතො, න සොතාපන්නාදීනං විය පරිච්ඡින්නභාවෙන. තෙනාහ **''බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තතී''**ති.

ජලමානාති සමුට්ඨිතනියතඉද්ධියා අනඤ්ඤසාධාරණපරිවාරසම්පත්තියා ච සදෙවකෙ ලොකෙ ජලමානා. මංසචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු ධම්මචක්ඛු පඤ්ඤාචක්ඛු සමන්තචක්ඛූති පඤ්චහි චක්ඛූහි **චක්ඛුමා. ආනුභාවධරාති** අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යබුද්ධානුභාවසම්පන්නා. ආනුභාවපරියායොපි හි ජුති-සද්දො හොති ''ඉද්ධිජුතිබලවීරියූපපත්ති''තිආදීසු (ජා. 2.22.1589, 1595) විය. අනවසෙසතො මානං සියති සමුච්ඡින්දතීති අග්ගමග්ගො **මානසං.** තන්නිබ්බත්තනා පන අරහත්තස්ස මානසතා දට්ඨබ්බා. **සීලාදීනීති** අනුත්තරසීලාදීනි. **සික්ඛමානොති** සික්ඛානි භාවෙන්තො අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙන්තො. න චිත්තභාවනා. තෙනාහ **''සකරණීයො''**ති. **ජනෙති** සත්තස්ස කායෙ, සදෙවකෙ ලොකෙති අත්ථො. **විස්සුතාති** අනඤ්ඤසාධාරණෙහි සීලාදිගුණෙහි විස්සුතා.

වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති උප්පන්නං දුක්ඛවෙදනං පටිච්ච උප්පන්නඅත්තකිලමථං අනුප්පාදනවසෙන වික්ඛම්භෙත්වා **තංයෙව වෙදනං පරිග්ගහෙත්වා** පවත්තවිපස්සනා වීරීමෙව ඔතරතීති කත්වා **මූලකම්මට්ඨානන්ති** වුත්තං. **''සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායී''**ති වත්වා තස්ස පභෙදං විභජිත්වා ඉධාධිප්පෙතං දස්සෙතුං **''සමසීසී නාම තිවිධො හොතී''**තිආදිමාහ. ඉරියාපථවසෙන සමසීසී **ඉරියාපථසමසීසී**. එස නයො සෙසද්වයෙපි.

ඉරියාපථකොපනඤ්චාති ඉරියාපථෙහි අසමායොගො. **එකප්පහාරෙනෙවාති** එකවෙලායමෙව. **පරිනිබ්බානවසෙනාති** අනුපාදිසෙසපරිනිබ්බානවසෙන, න කිලෙසක්ඛයමත්තෙන. **එත්ථාති** එතෙසු ද්වීසු නයෙසු. එවං සති තෙනෙව ඉරියාපථෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තෙනෙව ඉරියාපථෙන, එකස්මිං අන්තොරොගෙයෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා තෙනෙව රොගෙන පරිනිබ්බායන්තා ඛීණාසවා බහවොපි සමසීසිනො එව සම්භවෙය්‍යුං. තස්මා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සීසඤ්චෙත්ථ තෙරස – පලිබොධසීසං තණ්හා, බන්ධනසීසං මානො, පරාමාසසීසං දිට්ඨි, වික්ඛෙපසීසං උද්ධච්චං, කිලෙසසීසං අවිජ්ජා, අධිමොක්ඛසීසං සද්ධා, පග්ගහසීසං වීරියං, උපට්ඨානසීසං සති, අවික්ඛෙපසීසං සමාධි, දස්සනසීසං පඤ්ඤා, පවත්තිසීසං ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරසීසං විමොක්ඛො, සඞ්ඛාරසීසං නිරොධොති. ඉමෙසු තෙරසසු සීසෙසු පලිබොධසීසාදීනි පවත්තිසීසඤ්ච පරියාදියිතබ්බානි, අධිමොක්ඛසීසාදීනි පරියාදායකානි, පරියාදායකඵලං ගොචරසීසං. තඤ්හි විසයජ්ඣත්තං ඵලං විමොක්ඛො, පරියාදායකස්ස මග්ගස්ස ඵලස්ස ච ආරම්මණං සඞ්ඛාරසීසං සඞ්ඛාරවිවෙකභූතො නිරොධොති පරියාදියිතබ්බානං පරියාදායකඵලාරම්මණානං සහ විය සංසිද්ධං දස්සනෙන සමසීසිභාවං දස්සෙතුං පටිසම්භිදායං තෙරස සීසානි වුත්තානි. ඉධ පන ''අපුබ්බං අචරිමං ආසවපරියාදානඤ්ච හොති ජීවිතපරියාදානඤ්චා''ති (පු. ප. 16) වචනතො තෙසු කිලෙසපවත්තසීසානමෙව වසෙන යොජනං කරොන්තො **''එත්ථ ච පවත්තිසීස''**න්තිආදිමාහ.

තත්ථ පවත්තිසීසං පවත්තතො වුට්ඨහන්තො මග්ගො චුතිතො උද්ධං අප්පවත්තිකරණවසෙන යදිපි පරියාදියති, යාව පන චුති, තාව පවත්තිසබ්භාවතො **''පවත්තිසීසං ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං ඛෙපෙතී''**ති ආහ. කිලෙසපරියාදානෙන පන මග්ගචිත්තෙන අත්තනො අනන්තරං විය නිප්ඵාදෙතබ්බා පච්චවෙක්ඛණවාරා ච කිලෙසපරියාදානස්සෙව වාරාති වත්තබ්බතං අරහන්ති. ''විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොතී''ති (ම. නි. 1.78; සං. නි. 3.12) වචනතො පච්චවෙක්ඛණපරිසමාපනෙන කිලෙසපරියාදානං සමාපිතං නාම හොති, තං පන පරිසමාපනං යදි චුතිචිත්තෙන හොති, තෙනෙව ජීවිතපරිසමාපනඤ්ච හොතීති ඉමාය වාරචුතිසමතාය කිලෙසපරියාදානජීවිතපරියාදානානං අපුබ්බාචරිමතා වෙදිතබ්බාති දස්සෙන්තො **''ද්වින්නං චිත්තානං එකතො උප්පාදො නත්ථී''**තිආදිමාහ. **ද්වින්නං චිත්තානන්ති** චුතිචිත්තමග්ගචිත්තානං. **තන්ති** පච්චවෙක්ඛණං පරිපුණ්ණජවනචිත්තානං සත්තක්ඛත්තුං පවත්තියා, අපරිපුණ්ණානං වා පඤ්චක්ඛත්තුං පවත්තියා. කිඤ්චාපි **''එකො වා ද්වෙ වා''**ති වුත්තං යථා ''එකං වා ද්වෙ වා තදාරම්මණචිත්තානී''ති, හෙට්ඨිමන්තෙන පන ද්වෙ පවත්තන්ති.

උප්පාටෙත්වාති උද්ධරිත්වාති අත්ථො. **අනුපාදිසෙසෙනාති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානෙන.

ධූමායිතත්තන්ති ධූමස්ස විය අයිතභාවං පවත්තිආකාරං. ධූමසදිසා වලාහකා **ධූමවලාහකා,** තිමිරවලාහකා, යෙ මහිකා ''තිමිර''න්ති වුච්චන්ති. **අප්පතිට්ඨිතෙනාති** පතිට්ඨං අලභන්තෙන. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ එතං කරණවචනං, අනුප්පත්තිධම්මෙනාති අත්ථො. සති හි උප්පාදෙ පතිට්ඨිතං නාම සියා, අට්ඨකථායං පන යදෙව තස්ස විඤ්ඤාණස්ස අප්පතිට්ඨානකාරණං, තදෙව පරිනිබ්බානකාරණන්ති වුත්තං **''අප්පතිට්ඨිතකාරණා''**ති.

සොකෙන වුට්ඨස්සාති ‘‘අඵලො වත මෙ වායාමො ජාතො’’ති සොකෙන අභිභූතස්ස. **අභස්සථාති** බලවසොකාභිතුන්නස්ස සතිසම්මොසා සිථිලං ගහිතා හස්සි පතිතා සා කච්ඡා.

ගොධිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සත්තවස්සානුබන්ධසුත්තවණ්ණනා

160. යස්මා කපිලවත්ථුතො නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය මාරො ඔතාරාපෙක්ඛො ලොකනාථං අනුබන්ධිතුං ආරද්ධො, තස්මා වුත්තං **‘‘පුරෙ බොධියා ඡබ්බස්සානී’’**ති. **අතිගහෙත්වාති** අනුගන්ත්වා තස්ස යථාරුචි පටිපත්තිං අනුවත්තො විය හුත්වා.

අවජ්ඣායන්තොති පජ්ඣායන්තො. **ජිතො** විත්තපරාජිතො අසි නු. **පමාණාතික්කන්තන්ති** ගරුතරං.

ඛනිත්වා උම්මූලෙත්වා. කාමාසවාදීනි පජහන්තො **අනාසවො.**

පෙහීති අපෙහි. **පාරගාමිනොති** පාරඞ්ගමනසීලා. තෙකාලිකො අයං ගාමි-සද්දොති ආහ **‘‘යෙපී’’**තිආදි.

මාරවිසූකානීති මාරකණ්ටකානි කණ්ටකසදිසානි මාරස්ස දූරාවාරානි. **විරුද්ධසෙවිතානි** විරොධවසෙන තාසංයෙව වෙවචනානි. තානි සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘අප්පමායූ’’**තිආදි වුත්තං. **නිබ්බෙජනීයාති** නිබ්බෙදදායිකා. **උක්කණ්ඨනීයාති** උක්කණ්ඨවහා.

විකප්පවසෙන වෙදිතබ්බො ඔපම්මපරිකප්පවිසයත්තා තස්ස කිරියාපදස්ස. තෙනාහ **‘‘අනුපරිගච්ඡෙයාා’’**ති. **එත්ථාති** එතස්මිං මෙදවණ්ණවත්ථුස්මිං. **මුදුන්ති** මුදුමධුරසං **වින්දෙයාාම** පටිලභෙයාාම. **අස්සාදොති** අස්සාදෙතබ්බො.

සත්තවස්සානුබන්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මාරධීතුසුත්තවණ්ණනා

161. **චින්තෙසීති** සොකවසිකො හුත්වා චින්තයි. **ගණිකාරහත්ථිනියොති** දීපකකරෙණුයො. **එකසතං එකසතන්ති** එකසතං එකසතං පච්චෙකං සතං සතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘එකෙකං සතං සතං කත්වා’’**ති. **කුමාරිවණ්ණසතන්ති** කුමාරිත්ථීනං අත්තභාවානං සතං. තා කිර පඨමං කඤ්ඤාරූපෙන අත්තානං දස්සෙසුං. අනුපගතපුප්ඵානඤ්හි සමඤ්ඤා කඤ්ඤාති. පුන යථාවුත්තකුමාරිරූපෙන උපගතපුප්ඵා හි කුමාරී. පුන වධුකාරූපෙන. තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘අවිජාතවණ්ණසත’’**න්ති . තතියවාරෙ යුවතිරූපෙන. විජාතා හි ඉත්ථී අනතික්කන්තමජ්ඣිමවයා යුවතී. එත්තාවතා බාලා තරුණී පොරීති තිවිධාසු ඉත්ථීසු පුරිමා ද්වෙ දස්සිතා, පරියොසානවාරෙසු මනුස්සජාතිකානං මනුස්සිත්ථියොව රුච්චන්තීති තෙන මනුස්සරූපෙන තා අත්තානං දස්සෙසුං.

අත්ථස්ස පත්තින්ති එකන්තතො හිතානුප්පත්තිං. **හදයස්ස සන්තින්ති** පරමචිත්තූපසමං. **කිලෙසසෙනන්ති** කාමගුණසඞ්ඛාතං පඨමං කිලෙසසෙනං. සා හි කිලෙසසෙනා අච්ඡරාසඞ්ඝාතසභාවාපි පටිපත්ථයමානා පියායිතබ්බඉච්ඡිතබ්බරූපභාවතො පියරූපසාතරූපා නාම අත්තනො කිච්චවසෙන. **එකො අහං ඣායන්තොති** ගණසඞ්ගණිකාය කිලෙසසඞ්ගණිකාය ච අභාවතො එකො අසහායො අහං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන නිජ්ඣායන්තො. **අනුබුජ්ඣින්ති** අනුක්කමෙන මග්ගපටිපාටියා බුජ්ඣිං පටිබුජ්ඣිං. **තස්මාති** යථාවුත්තවිවෙකසුඛසමධිගමනිමිත්තං. **අකරණෙනාති** මිත්තසන්ථවස්ස අකරණෙන. **සක්ඛීති** සක්ඛිභාවො.

කතමෙන විහාරෙනාති ඣානසමාපත්තීනං කතමෙන විහාරෙන. ඉධ දුතියපදස්ස අත්ථො විස්සජ්ජනගාථාවණ්ණනායමෙව ආවි භවිස්සති. අනාමන්තෙන **‘‘තං පුග්ගල’’**න්ති සම්මුඛා ඨිතම්පි භගවන්තං අසම්මුඛා විය කත්වා වදති, කථං ත්වන්ති අත්ථො.

‘‘අවිතක්කඣායී’’ති වක්ඛමානත්තා අයමෙවෙත්ථ කායපස්සද්ධි වෙදිතබ්බාති ආහ **‘‘චතුත්ථජ්ඣානෙන අස්සාසපස්සාසකායස්ස පස්සද්ධත්තා පස්සද්ධකායො’’**ති. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිකෙ **කම්මාභිසඞ්ඛාරෙ.** කාමාලයාදීනං අභාවතො **අනාලයො. න සරතීති** න සවති. රාගවසෙන හි සත්තා සංසාරමනුසවන්ති. **න ථිනොති** න ථිනමිද්ධචිත්තො. මොහවසෙන හි සත්තා ථිනමිද්ධං ආපජ්ජන්තීති. **දියඩ්ඪකිලෙසසහස්සන්ති ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගෙ** (විභ. 842, 976) ආගතෙසු අට්ඨසු කිලෙසසතෙසු අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි අපනෙත්වා සෙසා පඤ්ඤාසාධිකං සතං කිලෙසා, තෙ **බ්‍රහ්මජාලෙ** (දී. නි. 1.31) ආගතාහි ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීහි සහ පඤ්චපඤ්ඤාසාධිකං සත්තසතං හොති; තා ච උප්පන්නානුප්පන්නභාවෙන දිගුණිතා දියඩ්ඪකිලෙසසහස්සං දසාධිකං හොති; තං අප්පකං පන ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොතීති ‘‘දියඩ්ඪකිලෙසසහස්ස’’න්ති වුත්තං. ඉතරෙසං අතීතාදිභාවාමසනතො අග්ගහණං පහානස්ස

අධිප්පෙතත්තා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **අභිධම්මටීකායං** (ධ. ස. අනුටී. නිදානකථාවණ්ණනා) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **පඨමපදෙනාති** ''න කුප්පතී''ති ඉමිනා පදෙන. **දුතියෙනාති** ''න සරතී''ති පදෙන. **තතියෙනාති** ''න පීනො''ති පදෙන. **නීවරණප්පහානෙන ඛීණාසවතං දස්සෙති,** අනවසෙසතො නීවරණානං අච්චන්තප්පහානං අධිප්පෙතං.

පඤ්චද්වාරිකකිලෙසොඝං තිණ්ණොති ඡන්නං ද්වාරානං වසෙන පවත්තනකිලෙසොඝං තරිත්වා ඨිතො. කාමොඝදිට්ඨොඝභවොඝට්ඨකිලෙසභාවතො **''පඤ්චොඝග්ගහණෙන වා පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි වෙදිතබ්බානී''**ති ආහ. රූපරාගාදයො විසෙසතො න පඤ්චද්වාරිකාති වුත්තං **''ඡට්ඨග්ගහණෙන පඤ්චුද්ධම්භාගියානි වෙදිතබ්බානී''**ති.

මච්චුරාජස්සාති සම්බන්ධෙ සාමිවචනන්ති දස්සෙන්තො **''මච්චුරාජස්ස හත්ථතො''**ති ආහ. **නයමානානන්ති** අනාදරෙ සාමිවචනන්ති කත්වා වුත්තං **''නයමානෙසූ''**ති.

ඌහච්චාති බුද්ධං නිස්සාය. **''ඉදමවොචා''ති දෙසනං නිට්ඨාපෙත්වාති** එතෙන සංයුත්තෙසු අයං නිගමනපාළි, හෙට්ඨා අනාගතනයත්තා පන කෙසුචි පොත්ථකෙසු න ලිඛීයතීති දස්සෙති. **දද්දල්ලමානාති** ජජ්ජකාරස්ස හි දද්දකාරං කත්වා නිද්දෙසො. තෙනාහ **''අතිවිය ජලමානා''**ති. **නිහරීති** තාසං කායවචීවිකාරං න මනසිකරොන්තො තිණායපි අමඤ්ඤමානොව අනපෙක්ඛෙනෙව නීහරි. **එලතො හට්ඨන්ති** එලසිපාටිකතො හට්ඨං. කුණ්ඩතිණාදිගච්ඡතූලං **පොටකිතූලං.**

මාරධීතුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

මාරසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

5. භික්ඛුනීසංයුත්තං

1. ආළවිකාසුත්තවණ්ණනා

162. **ආළවියං ජාතාති** ආළවියං විජායිත්වා සංවඩ්ඪමානා. තෙනාහ **''ආළවිනගරතොයෙව ච නික්ඛම්ම පබ්බජිතා''**ති. ධනං **සමාදපෙත්වාති** චෙතියස්ස රාජා එකං මුඛං, රාජපුත්තො එකං, අමච්චානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙනාපති එකං, ජනපදානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨී එකන්ති එවං චතූසු මුඛෙසු නවකම්මෙ කයිරමානෙ සෙට්ඨිනා ගහිතමුඛෙ කම්මෙ ඔලීයමානෙ එකො උපාසකො අරියසාවකො පඤ්ච සකටසතානි යොජාපෙත්වා ජනපදං ගන්ත්වා ''යො යං දාතුං උස්සහති හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා සත්තවිධරතනං වා හරිතාලං වා මනොසිලං වා, සො ධනං දෙතූ''ති සමාදපෙත්වා යථාලද්ධං පඨමං කම්මට්ඨානං පෙසෙත්වා ''නවකම්මං නිට්ඨිත''න්ති සුත්වා එකකං ආගච්ඡන්තං අන්තරාමග්ගෙ චොරා පලිබුන්ධිත්වා තතො කිඤ්චිපි ධනං අලභන්තා ''සචෙ නං මුඤ්චිස්සාම, අනත්ථං නො කරෙය්‍යා''ති ජීවිතා වොරොපෙසුං. අනපරාධෙ අරියසාවකෙ අපරාධකා තෙ චොරා අන්ධා ජාතා, තස්මා තං ඨානං **''අන්ධවන''**න්ති පඤ්ඤායිත්ථාති අට්ඨකථායං වුත්තං. ඛීණාසවානං යස්මා යත්ථ කත්ථචි චිත්තවිවෙකො හොතියෙව උපධිවිවෙකස්ස සිද්ධත්තා. තස්මා **''කායවිවෙකත්ථිනී''**ති වුත්තං.

නිස්සරණන්ති නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛතස්ස නිස්සටත්තා. **පච්චවෙක්ඛණඤාණෙනාති** පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන, පගෙව මග්ගඵලඤාණෙහීති අධිප්පායො. **නිබ්බානපදන්ති** නිබ්බානසඞ්ඛාතං ධම්මකොට්ඨාසං. **විනිවිජ්ඣනට්ඨෙනාති** හදයං විනිවිද්ධෙන හදයම්හි විජ්ඣිත්වා දුක්ඛුප්පාදනෙන ඛන්ධානං එතෙ පඤ්ච කාමා සත්තිසූලසදිසා. **අධිකුට්ටනභණ්ඩිකාති** ආඝාතනසටිකා.

ආළවිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සොමාසුත්තවණ්ණනා

163. **ඨානන්ති** ඉස්සරියට්ඨානං විසයජ්ඣත්තං. **දුප්පසහං** අකම්පියභාවත්තා. **ද්වඞ්ගුලපඤ්ඤායාති** එත්ථ ඉත්ථියො හි දහරකුමාරිකාකාලතො පට්ඨාය ඔදනපචනවිධිං අනුතිට්ඨන්තියො උක්ඛලියං උදකං තාපෙත්වා තණ්ඩුලෙ පක්ඛිපිත්වා අත්තනො බුද්ධියා තෙසං පාකකාලප්පමාණං පරිච්ඡින්දිතුං තානි දබ්බියා උද්ධරිත්වාපි වණ්ණසණ්ඨානග්ගහණමත්තෙන පක්කාපක්කභාවං ජානිතුං න සක්කොන්ති, කෙවලං පන ද්වීහි අඞ්ගුලීහි උප්පීළිතකාලෙ එව ජානන්ති, තස්මා ද්වීහඞ්ගුලිකෙහි දුබ්බලපඤ්ඤත්තා **''ද්වඞ්ගුලපඤ්ඤා''**ති වුච්චන්ති. ඵලසමාපත්තිඤාණප්පවත්තිකිත්තනෙන චතූසු සච්චෙසු අසම්මොහවිහාරො දීපිතො හොතීති ආහ **''ඤාණම්හි වත්තමානම්හීති ඵලසමාපත්තිඤාණෙ පවත්තමානෙ''**ති. **විපස්සන්තස්සාති** අසම්මොහපටිවෙධතො විසෙසෙන පස්සන්තස්ස ඛන්ධපඤ්චකමෙව සච්චාභිසමයතො පුබ්බභාගෙ විපස්සන්තස්ස. **අඤ්ඤං වාති** ඉත්ථිපුරිසතො අඤ්ඤං වා කිඤ්චි වත්ථුං. ''අහං අස්මී''ති මානදිට්ඨිගාහතණ්හාගාහවසෙන ගහිතවත්ථුස්මිං යෙවාති ආහ **''අහං අස්මීති තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙනා''**ති.

සොමාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කිසාගොතමීසුත්තවණ්ණනා

164. ''කිසාගොතමී''ති එත්ථ කා පනායං කිසාගොතමී, කිස්ස අයං භික්ඛුනී හුත්වා සමණධම්මං මත්ථකං පාපෙසීති තමත්ථං විභාවෙතුං **''පුබ්බෙ කිරා''**තිආදිමාරද්ධං. **අඞ්ගාරාවාති** අද්දාරිට්ඨකවණ්ණඅඞ්ගාරා එව ජාතා. **දාරුසාකන්ති** අද්ධමාසකෙන දාරුං සාකඤ්ච ආහරිස්සාමීති අන්තරාපණෙ අන්තරවීථිං ගතා.

සිද්ධත්ථකන්ති සාසපං. **සාලායන්ති** අනාථසාලායං. **බුරග්ගෙයෙවාති** ඛුරසිඛෙ එව, කෙසොරොහනක්ඛණෙ එවාති අත්ථො.

එකමාසීති එත්ථ ම-කාරො පදසන්ධිකරො. සංහිතාවසෙන ච පුරිමපදෙ වා රස්සත්තං. පරපදෙ වා දීඝත්තන්ති ආහ **''එකා ආසී''**ති. **භාවනපුංසකමෙතං** ''එකමන්තං නිසීදී''තිආදීසු විය. **පුත්තමරණං අන්තං අතීතං** ඉදානි පුත්තමරණස්ස අභාවතො. තෙනෙවාහ **''පුත්තමරණං නාම නත්ථී''**ති. **පුරිසං ගවෙසිතුන්ති** යථා මය්හං පුරිසගවෙසනා නාම සබ්බසො නත්ථි, තථා එව පුත්තගවෙසනාපි නත්ථි, තස්මා මෙ පුත්තමරණං එතදන්තං, සබ්බෙසු ඛන්ධාදීසු භවාදීසු ච තණ්හානන්දියා අභාවකථනෙන සබ්බසත්තෙසු තණ්හා සබ්බසො විසොසිතා, තස්සායෙව කාරකඅවිජ්ජාක්ඛන්ධො පදාලිතොති අත්තනො නික්කිලෙසතං පවෙදෙන්තී ථෙරී සීහනාදං නදීති.

කිසාගොතමීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. විජයාසුත්තවණ්ණනා

165. පඤ්ච අඞ්ගානි එතස්සාති පඤ්චඞ්ගං, පඤ්චඞ්ගමෙව පඤ්චඞ්ගිකං, තෙන **පඤ්චඞ්ගිකෙන. ආතතන්ති**ආදීසු **ආතතං** නාම චම්මපරියොනද්ධෙසු භෙරිආදීසු එකතලං තූරියං. **විතතං** නාම උභයතලං. **ආතතවිතතං** නාම තන්තිබද්ධවීණාදි. **සුසිරං** වංසාදි. **ඝනං** සම්මාදි. තතආදිවිසෙසොපි ආතතමෙවාති ''චම්මපරියොනද්ධෙසූ''ති විසෙසනං. එකතලං කුම්භථූණදද්දරාදි. උභයතලං භෙරිමුදිඞ්ගාදි. චම්මපරියොනද්ධං සෙසං තන්තිබද්ධං සබ්බං ආතතවිතතං නාම, ගොමුඛීආදීනම්පි එත්ථෙව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **වංසාදීති ආදිසද්දෙන** සඞ්ඛසිඞ්ගානම්පි සඞ්ගහො. සම්මතාළ-කංසතාළ-සිලාතාළ-සලාකතාළාදි සම්මාදි නාම. තත්ථ **සම්මතාළං** නාම දණ්ඩමයතාළං, කංසමයතාළං **කංසතාළං,** සිලායං අයොපත්තෙන ච තාළනතාළං. **සබ්බෙ කාමගුණෙ. උග්ඝරිතපග්ඝරිතට්ඨෙනාති** උපරි ඝරණෙන ච විස්සන්දනෙන ච. **එවන්ති** ''ඉමිනා පූතිකායෙනා''ති. **අරූපට්ඨායිනොති** සත්තාධිට්ඨානෙනායං ධම්මදෙසනාති ආහ **''සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු රූපාරූපභවෙසූ''**ති. **තෙසං ද්වින්නං** රූපාරූපභවානං ගහිතත්තා. භවාභවසාමඤ්ඤතො, තදධිට්ඨානතො **ගහිතෙ කාමභවෙ. අවිජ්ජාතමො විහතො** අග්ගමග්ගෙන සමුග්ඝාතිතත්තා.

විජයාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උප්පලවණ්ණාසුත්තවණ්ණනා

166. **අග්ගතො පට්ඨායාති** සබ්බඅග්ගතො පභුති යාව මූලා අන්තරායුත්තං සම්මදෙව පුප්ඵිතං සාලරුක්ඛං. වණ්ණධාතුසීසෙන වණ්ණධාතුසම්පන්නං දුතියං භික්ඛුනිං වදතීති ආහ **''තයා සදිසා අඤ්ඤා භික්ඛුනී නත්ථී''**ති. පඛුමසීසෙන අක්ඛිභණ්ඩං වුච්චතීති ආහ **''පඛුමන්තරිකායන්ති ද්වින්නං අක්ඛීනං මජ්ඣෙ''**ති. **නාසවංසෙති** නාසවංසමූලෙ. **''න පස්සසී''**ති වත්වා අදස්සනෙ කාරණං ආහ **''වසීභූතම්හී''**ති.

උප්පලවණ්ණාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. චාලාසුත්තවණ්ණනා

167. **ඉදන්ති** ඉදං දස්සනං. **ගාහාපෙසීති** සමාදාපෙසි **''ජාතිං මා රොචා''**ති. **අඤ්ඤන්ති** බන්ධවධතො අඤ්ඤං ඡෙදනාදිං. **නිවෙසෙසීති** පවිසාපෙසි.

චාලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උපචාලාසුත්තවණ්ණනා

168. **පුනප්පුනං...පෙ.... ආගච්ඡන්ති** කාරණස්ස අසමූහතත්තා. **සන්තාපිතො** කිලෙසසන්තාපෙහි. **අගතීති** අවිසයො.

උපචාලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සීසුපචාලාසුත්තවණ්ණනා

169. **සමණිසදිසාති** සමණලිඞ්ගස්ස ධාරණෙන සමණිසදිසා, කස්සචිපි පාසණ්ඩස්ස අරුච්චනතො මොනමග්ගස්ස අප්පටිපජ්ජනතො තව සමණිභාවං නානුපස්සාමීති අධිප්පායො. **පාසං ඩෙන්තීති** පාසං සජ්ජෙන්ති, යථා තත්ථ දිට්ඨිපාසෙ සත්තානං චිත්තං පටිමුක්කං හොති, එවං සජ්ජෙන්තීති අත්ථො. තථාභූතා ච තෙ සත්තානං චිත්තෙ ඛිත්තා විය හොන්තීති ආහ **''චිත්තෙසු දිට්ඨිපාසං ඛිපන්තීති අත්ථො''**ති. **පාසෙ මොචෙතීති** දිට්ඨිපාසෙ සත්තානං චිත්තසන්තානතො නීහරති ධම්මසුධම්මතාය. **තස්මාති** පාසමොචනතො පාසණ්ඩොති න වුච්චති. **''ඉතො බහිද්ධායෙව පාසණ්ඩා හොන්තී''**ති වුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං. එවඤ්ච කත්වා සබ්බෙපි බාහිරකසමයෙ සන්ධාය **චූළසීහනාදසුත්තෙ** ''ඡන්නවුති පාසණ්ඩා''ති වුත්තං. **පසීදන්තීති** දිට්ඨිපඞ්කෙ සංසාරපඞ්කෙ ච පකාරෙහි අගාධා ඔසීදන්ති.

අභිභවිත්වාති සබ්බසංකිලෙසප්පහානෙන අභිභුය්‍ය අතික්කමිත්වා. **අජිතොති** අජිනි අවිජයත්තා. සබ්බානි අකුසලකම්මානි කුසලකම්මානි ච ඛීණානි එත්ථාති **සබ්බකම්මක්ඛයො,** අරහත්තං. උපධයො සම්මදෙව ඛීයන්ති එත්ථාති **උපධිසඞ්ඛයො,** නිබ්බානං.

සීසුපචාලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙලාසුත්තවණ්ණනා

170. **කෙනිදං පකතං බිම්බන්ති** ඉදං අත්තභාවසඞ්ඛාතං බිම්බං බ්‍රහ්මා-විසණ්හුපුරිස-පජාපතිආදීසු කෙන කතං නිම්මිතං නිබ්බත්තිතන්ති කත්තබ්බමොහං නාම කාතුකාමො පුච්ඡති. **අසන්ති** අසවත්ථු. තෙනාහ **"දුක්ඛපතිට්ඨානත්තා"**ති. **හෙතුනිරොධෙනාති** තණ්හාසඞ්ඛතස්ස හෙතුනො අනුප්පාදනිරොධෙන. **පච්චයවෙකල්ලෙනාති** තදවසිට්ඨකිලෙසාභිසඞ්ඛාරාදිපච්චයස්ස වෙකල්ලභාවෙන, අපච්චයභාවූපගමනෙනාති අත්ථො.

සෙලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වජිරාසුත්තවණ්ණනා

171. **සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජෙති** රූපාරූපවිභාගෙ කිලෙසසඞ්ඛාරසමූහෙ. **පරමත්ථතොති** සභාවෙන. යථා න හි සත්තසඤ්ඤිතසඞ්ඛාරපුඤ්ජො නාම පරමත්ථතො උපලබ්භති, එවං තබ්බිනිමුත්තො නාම කොචි න උපලබ්භති අවිජ්ජමානත්තා. **විජ්ජමානෙසූති** යථාපච්චයසම්පත්තියා ලබ්භමානෙසු. **තෙනාකාරෙනාති** ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරෙන. **වවත්ථිතෙසූති** පච්චෙකං පච්චයවිසෙසසමුට්ඨිතං සණ්ඨානවිසෙසං උපාදාය "පුරිසො හත්ථී අස්සො"තිආදිනා අභිසඞ්ගතො පවත්තෙසු. **සම්මුතීති** සත්තොති වොහාරො. තෙනාහ **"සමඤ්ඤාමත්තමෙවා"**ති. **පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධසඤ්ඤිතං දුක්ඛං. වුත්තං හෙතං භගවතා "සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා"ති (දී. නි. 2.387; ම. නි. 1.120; 3.373; විභ. 202) **අඤ්ඤො නෙව සම්භොති** යථාවුත්තදුක්ඛතො අඤ්ඤස්ස සඞ්ඛතධම්මස්ස අභාවතො. **න නිරුජ්ඣතීති** තතො අඤ්ඤං න නිරුජ්ඣති, උප්පාදතො හොති නිරොධොති.

වජිරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

භික්ඛුනීසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

6. බ්‍රහ්මසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායාචනසුත්තවණ්ණනා

172. **පරිවිතක්කො උදපාදීති** ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණහෙතුකො ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කො උප්පජ්ජි. අයං පරිවිතක්කො කස්මා උදපාදි? කත්ථ ච උදපාදීති තං සබ්බං විභාවෙතුං **"සබ්බබුද්ධාන"**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ආචිණ්ණසමාචිණ්ණොති** ආචරිතො චෙව ආචරන්තෙහි ච සම්මදෙව ආචරිතොති අත්ථො. එතෙන අයං පරිවිතක්කො සබ්බබුද්ධානං පඨමාභිසම්බොධියං උප්පජ්ජතෙවාති අයමෙත්ථ ධම්මතාති දස්සෙති. තත්ථ **අට්ඨමෙ සත්තාහෙති** ඉදං සත්තමසත්තාහතො පරං සත්තාහබ්භන්තරෙ උප්පන්නත්තා වුත්තං, න පන ඉතරෙසං විය අට්ඨමස්ස නාම සත්තාහස්ස පවත්තිතස්ස සබ්භාවා. **සපච්චග්ඝෙති** මහග්ඝෙ. ''පච්චග්ඝෙ''ති වා පාඨො, අභිනවෙති අත්ථො. **සෙලමයෙති** මුග්ගවණ්ණසිලාමයෙ.

පටිවිද්ධොති සයම්භුඤාණෙන ''ඉදං දුක්ඛ''න්තිආදිනා පටිමුඛං නිබ්බිජ්ඣනවසෙන පත්තො, යාථාවතො අවබුද්ධොති අත්ථො. **ධම්මොති චතුසච්චධම්මො** තබ්බිනිමුත්තස්ස පටිවිජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අභාවතො. **ගම්භීරොති** මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර සමුපචිතපරිපක්කඤාණසම්භාරෙහි අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨො. තෙනාහ **"උත්තානපටික්ඛෙපවචනමෙත"**න්ති. යො අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨො, සො ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සරූපතො විසෙසතො ච පස්සිතුං න සක්කාති ආහ **"ගම්භීරත්තාව දුද්දසො"**ති. **දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බොති** කිච්ඡෙන කෙනචි කදාචිදෙව දට්ඨබ්බො. යං පන දට්ඨුමෙව න සක්කා, තස්ස ඔගාහෙත්වා අනු අනු බුජ්ඣනකො කදාචි නත්ථීති ආහ **"දුද්දසත්තාව දුරනුබොධො"**ති. **දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො** අවබොධස්ස දුක්කරභාවතො. ඉමස්මිං ඨානෙ ''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා''ති (සං. නි. 5.1115) සුත්තපදං වත්තබ්බං. සන්තාරම්මණතාය වා **සන්තො**. නිබ්බුතසබ්බපරිළාහතාය **නිබ්බුතො.** අත්තනො පච්චයෙහි පධානභාවං නීතොති වා **පණීතො** . අතිත්තිකරණට්ඨෙන **අතප්පකො** සාදුරසභොජනං විය. තත්ථ ච නිරොධසච්චං සන්තං ආරම්මණන්ති සන්තාරම්මණං, මග්ගසච්චං සන්තං සන්තාරම්මණඤ්චාති සන්තාරම්මණං, අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං සඞ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො සන්තො. නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා නිබ්බුතො. සන්තපණීතභාවෙනෙව තදත්ථාය අසෙචනකතාය අතප්පකතා දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්ත"**න්ති. උත්තමඤාණස්ස විසයත්තා **න තක්කෙන අවචරිතබ්බො**. තතො එව නිපුණඤාණගොචරතාය සණ්හසුඛුමසභාවත්තා ච **නිපුණො**. බාලානං අවිසයත්තා යථාවුත්තෙහි පණ්ඩිතෙහි එව වෙදිතබ්බොති **පණ්ඩිතවෙදනීයො**. ආලීයන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙන සෙවීයන්තීති **ආලයා,** පඤ්ච කාමගුණා. ආලයන්ති අල්ලීයන්ති අභිරමණවසෙන සෙවන්තීති **ආලයා,** තණ්හාවිචරිතානි. **රමන්තීති** රතිං වින්දන්ති කීළන්ති ලළන්ති. **ආලයරතාති** ආලයනිරතා.

ඨානං සන්ධායාති ඨානසද්දං සන්ධාය, අත්ථතො පන ඨානන්ති ච පටිච්චසමුප්පාදො එව අධිප්පෙතො. තිට්ඨති එලං තදායත්තවුත්තිතායාති හි **ඨානං,** සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයභූතා අවිජ්ජාදයො. ඉමෙසං සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, අවිජ්ජාදයො. **ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා** යථා ''දෙවො එව දෙවතා''. ඉදප්පච්චයානං වා අවිජ්ජාදීනං අත්තනො ඵලං පති පච්චයභාවො උප්පාදනසමත්ථතා **ඉදප්පච්චයතා.** තෙන පරමත්ථපච්චයලක්ඛණො පටිච්චසමුප්පාදො දස්සිතො හොති. පටිච්ච සමුප්පජ්ජති ඵලං එතස්මාති **පටිච්චසමුප්පාදො.** පදද්වයෙනපි ධම්මානං පච්චයට්ඨො එව විභාවිතො. තෙනාහ **"සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං එතං අධිවචන"**න්ති. සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයා සඞ්ඛාරාදිපච්චයා, අවිජ්ජාදයො. තෙසං **සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං**. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. මහාටී. 2.572-573) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදි සබ්බන්ති** සබ්බසඞ්ඛාරසමථාදිඅභිධෙය්‍යං සබ්බං අත්ථතො නිබ්බානමෙව. ඉදානි අස්ස නිබ්බානභාවං දස්සෙතුං **"යස්මා හී"**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** නිබ්බානං. **ආගම්මාති** පටිච්ච අරියමග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයහෙතු. **සම්මන්තීති** පටිප්පස්සද්ධිවූපසමවසෙන සම්මන්ති. තථා සන්තා ච සවිසෙසං උපසන්තා නාම හොන්තීති ආහ **"වූපසම්මන්තී"**ති. එතෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සම්මන්ති එත්ථාති **සබ්බසඞ්ඛාරසමථො,** නිබ්බානන්ති දස්සෙති. සබ්බසඞ්ඛාරවිසංයුත්තෙ හි නිබ්බානෙ සබ්බසඞ්ඛාරවූපසමපරියායො අඤ්ඤකථායං වුත්තො එව. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

උපධීයති එත්ථ දුක්ඛන්ති **උපධි,** ඛන්ධාදයො. **පටිනිස්සට්ඨාති** සමුච්ඡෙදවසෙන පරිච්චත්තා හොන්ති. **සබ්බා තණ්හාති** අට්ඨසතප්පභෙදා සබ්බාපි තණ්හා. **සබ්බෙ කිලෙසරාගාති** කාමරාගරූපරාගාදිභෙදා සබ්බෙපි කිලෙසභූතා රාගා, සබ්බෙපි වා කිලෙසා ඉධ **"කිලෙසරාගා"**ති අධිප්පෙතා, න ලොභවිසෙසා එව චිත්තස්ස පරිළාහභාවාපාදනතො. යථාහ ''රත්තම්පි චිත්තං විපරිණතං , දුට්ඨම්පි චිත්තං විපරිණතං, මූළ්හම්පි චිත්තං විපරිණත''න්ති (පාරා. 271). **විරජ්ජන්තීති** පලුජ්ජන්ති වික්ඛම්භනතො සබ්බසො තෙන විසංයුත්තභාවතො. **සබ්බං දුක්ඛන්ති** ජරාමරණාදිභෙදං සබ්බං වට්ටදුක්ඛං. **භවෙන භවන්ති** තෙන තෙන භවෙන භවන්තරං භවනිකන්තිභාවෙන සංසිබ්බති. **එලෙන වා සද්ධිං කම්මං** සතණ්හස්සෙව ආයතිං පුනබ්භවභාවතො. **තතො වානතො නික්ඛන්තං** තත්ථ තස්ස සබ්බසො අභාවතො.

විරතිසජ්ජාවිරහාසනෙහි පිට්ඨිආගිලායනතාලුගලසොසාදිවසෙන **කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච** වෙදිතබ්බා. සා ච ඛො දෙසනාය අත්ථමජානන්තානං අපටිපජ්ජන්තානඤ්ච වසෙන, ජානන්තානං පන පටිපජ්ජන්තානඤ්ච දෙසනාය කායපරිස්සමොපි සත්ථු අපරිස්සමොයෙව. තෙනාහ භගවා – ''න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසී''ති (උදා. 10). තෙනෙවාහ – **''යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්සා''**ති. උභයන්ති චිත්තකිලමථො චිත්තවිහෙසා චාති උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථි බොධිමූලෙ එව සමුච්ඡින්නත්තා. **අනුබ්‍රූහනං** සම්පිණ්ඩනං. **සොති** අපිස්සුති නිපාතො. වුද්ධිප්පත්තා වා අච්ඡරියා **අනච්ඡරියා,** වුද්ධිඅත්ථොපි හි -කාරො හොති යථා ''අසෙක්ඛා ධම්මා''ති. කප්පානං සතසහස්සං චත්තාරි ච අසඞ්ඛෙය්‍යානි සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මසංවිභාගකරණත්ථමෙව පාරමියො පූරෙත්වා ඉදානි සමධිගතධම්මරජ්ජස්ස තත්ථ අප්පොස්සුක්කතාපත්තිදීපනතා ගාථත්ථස්ස ච අච්ඡරියතා තස්ස වුද්ධිප්පත්තීති වෙදිතබ්බං. අත්ථද්වාරෙන හි ගාථානං අනච්ඡරියතා. **ගොචරා අහෙසුන්ති** උපට්ඨහිංසු. උපට්ඨානඤ්ච විතක්කෙතබ්බතාවාති ආහ **''පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසූ''**ති.

යදි සුඛාපටිපදාව, කථං කිච්ඡතාති ආහ **''පාරමීපූරණකාලෙ පනා''**තිආදි. **එවමාදීනි** දුප්පරිච්චජානි දෙන්තස්ස. **හ-** ඉති වා බ්‍යත්තන්ති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. ''එකංසත්ථෙ''ති කෙචි. හ බ්‍යත්තං, එකංසෙන වා අලං නිප්පයොජනං එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස පකාසිතුං දෙසිතුන්ති යොජනා. **හලන්ති** වා අලන්ති ඉමිනා සමානත්ථපදං ''හලන්ති වදාමී''තිආදීසු විය. **රාගදොසපරෙතෙහීති** ඵුට්ඨවිසෙන විය සප්පෙන රාගෙන දොසෙන ච ඵුට්ඨෙහි අභිභූතෙහි. **රාගදොසානුගතෙහීති** රාගදොසෙහි අනුබන්ධෙහි.

නිච්චාදීනන්ති නිච්චාදීනං චතුන්නං විපල්ලාසානං. **එවංගතන්ති** එවං අනිච්චන්තිආදිනා ආකාරෙන පවත්තං බුජ්ඣිතබ්බං. කාමරාගරත්තා ච භවරාගරත්තා ච නීවරණෙහි නිවුතචිත්තතාය දිට්ඨිරාගරත්තා විපරීතාභිනිවෙසෙන **න දක්ඛන්ති** යථාවතො ධම්මං න පටිවිජ්ඣිස්සන්ති. **සභාවෙනාති** අවිපරීතසභාවෙන. **එවං ගාහාපෙතුන්ති** අනිච්චන්තිආදිනා සභාවෙන යථාවතො ධම්මං ජානාපෙතුං. රාගදොසපරෙතතාපි නෙසං සම්මූළ්හභාවෙනෙවාති ආහ **''තමොඛන්ධෙන ආවුටා''**ති.

ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාපත්තියා කාරණං විභාවෙතුං **''කස්මා පනා''**තිආදිනා සයමෙව චොදනං සමුට්ඨාපෙති. **අඤ්ඤාතවෙසෙනාති** ඉමස්ස භගවතො සාවකභාවූපගමනෙන අඤ්ඤාතවෙසෙන. ''අඤ්ඤතරතාපසවෙසෙනා''ති කෙචි, සො පනස්ස අරහත්තාධිගමනෙනෙව විගච්ඡෙය්‍ය. තිවිධං කාරණං අප්පොස්සුක්කතාපත්තියා පටිපක්ඛස්ස බලවභාවො, ධම්මස්ස ගම්භීරතා, තත්ථ ච භගවතො සාතිසයං ගාරවන්ති තං දස්සෙතුං **''තස්ස හී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **පටිපක්ඛා** නාම රාගාදයො කිලෙසා සම්මාපටිපත්තියා අන්තරායකරත්තා. තෙසං බලවභාවතො චිරපරිභාවනාය සත්තසන්තානතො දුබ්බිසොධියතාය තෙ සත්තෙ මත්තහත්ථිනො විය දුබ්බලපුරිසං අධිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තා අනෙකසතයොජනායාමවිත්ථාරං සුනිචිතං ඝනසන්නිවෙසං කණ්ටකදුග්ගම්පි අධිසෙන්ති. දූරපහෙදදුච්ඡෙජ්ජතාහි දුබ්බිසොධියතං පන දස්සෙතුං **''අථස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ච අන්තො අමට්ඨතාය **කඤ්ජියපුණ්ණා ලාබු,** චිරපාරිවාසිකතාය **තක්කභරිතා චාටි,** ස්නෙහතින්තදුබ්බලභාවෙන **වසාපීතපිලොතිකා,** තෙලමිස්සිතතාය **අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො** දුබ්බිසොධනීයා වුත්තා. හීනූපමා චෙතා රූපපබන්ධභාවතො අචිරකාලිකත්තා ච මලීනතාය, කිලෙසසංකිලෙසො එව පන දුබ්බිසොධනීයතරො අනාදිකාලිකත්තා අරූපනිස්සිතත්තා ච. තෙනාහ ''අතිසංකිලිට්ඨා''ති.

යථා ච දුබ්බිසොධනීයතරතාය, එවං ගම්භීරදුද්දසදුරනුබොධානම්පි වුත්තඋපමා හීනූපමාව. ගම්භීරොපි ධම්මො පටිපක්ඛවිධමනෙන ඤාණෙන විසදභාවං ආපන්නෙන සුපාකටො භවෙය්‍ය, පටිපක්ඛවිධමනං පන සම්මාපටිපත්තිපටිබද්ධං, සා සද්ධම්මස්සවනාධීනා, තං සත්ථරි ධම්මෙ ච පසාදායත්තං. සො ගරුට්ඨානියානං අජ්ඣෙසනහෙතුකොති පණාලිකාය සත්තානං ධම්මසම්පටිපත්තියා බ්‍රහ්මායාචනානිමිත්තන්ති තං දස්සෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ.

උපක්කිලෙසභූතං අප්පං රාගාදිරජං එතස්සාති අප්පරජං, අප්පරජං අක්ඛි පඤ්ඤාචක්ඛු යෙසං තෙ තංසභාවාති කත්වා **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''පඤ්ඤාමයෙ''**තිආදිමාහ. අප්පං රාගාදිරජං යෙසං තංසභාවා අප්පරජක්ඛජාතිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අස්සවනතාති** ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු විය කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''අස්සවනතායා''**ති. **දසපුඤ්ඤකිරියවසෙනාති** දානාදිදසවිධපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං වසෙන. තෙනාහ **''කතාධිකාරා''**තිආදි. **පපඤ්චසූදනියං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.282) පන ''ද්වාදසපුඤ්ඤකිරියවසෙනා''ති වුත්තං, තං දානාදීසු සරණගමන-පරහිතපරිණාමනාදිපක්ඛිපනවසෙන වුත්තං.

රාගාදිමලෙන **සමලෙහි පූරණාදීහි ඡහි සත්ථාරෙහි** සත්ථුපටිඤ්ඤෙහි කබ්බරචනාවසෙන චින්තාකවිආදිභාවෙ ඨත්වා තක්කපරියාහතං වීමංසානුචරිතං සයංපටිභානං චින්තිතො. තෙ කිර බුද්ධකොලාහලානුස්සවෙන සඤ්ජාතකුතූහලං ලොකං වඤ්චෙන්තා කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානන්තා යං කිඤ්චි අධම්මමෙව ''ධම්මො''ති දීපෙසුං. තෙනාහ **''තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා''**තිආදි. **අපාපුරෙතන්ති** එතං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පභුති පිහිතං නිබ්බානමහාද්වාරං අරියමග්ගං සද්ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපාපුර විවර.

සෙලො පබ්බතො උච්චො හොති ථිරො ච, න පංසුපබ්බතො මිස්සකපබ්බතො වාති ආහ **''සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනී''**ති. **ධම්මමයං පාසාදන්ති** ලොකුත්තරධම්මමාහ. සො හි සබ්බසො පසාදාවහො, සබ්බධම්මෙ අතික්කම්ම අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදසදිසො ච. පඤ්ඤාපරියායො වා ඉධ ධම්ම-සද්දොති වුත්තං **''පඤ්ඤාමය''**න්ති. සා හි අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදොති අභිධම්මෙ ආගතා. තථා චාහ –

> ''පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ, අසොකො සොකිනිං පජං;
> පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ, ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී''ති. (ධ. ප. 28);

යථා හීතිආදීසු යථා ච පබ්බතෙ ඨත්වා අන්ධකාරෙ හෙට්ඨා ඔලොකෙන්තස්ස පුරිසස්ස ඛෙත්තකෙදාරපාළිකුටිකායො තත්ථ සයිතමනුස්සා ච න පඤ්ඤායන්ති අනුජ්ජලභාවතො, කුටිකාසු පන අග්ගිජාලා පඤ්ඤායති සමුජ්ජලභාවතො, එවං ධම්මපාසාදමාරුය්හ සත්තලොකං ඔලොකයතො භගවතො ඤාණස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති අකතකල්‍යාණා සත්තා, ඤාණග්ගිනා අනුජ්ජලභාවතො අනුළාරභාවතො ච රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති, කතකල්‍යාණා පන භබ්බපුග්ගලා දූරෙ ඨිතාපි භගවතො ආපාථං ආගච්ඡන්ති පරිපක්කඤාණග්ගිතාය සමුජ්ජලභාවතො උළාරසන්තානතාය හිමවන්තපබ්බතො විය චාති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

ගරුට්ඨානීයං පයිරුපාසිත්වා ගරුතරං පයොජනං උද්දිස්ස අභිපත්ථනා අජ්ඣෙසනා, සාපි අත්ථතො යාචනාව හොතීති ආහ **''අජ්ඣෙසනන්ති යාචන''**න්ති. පදෙසවිසයං ඤාණදස්සනං අහුත්වා බුද්ධානංයෙව ආවෙණිකභාවතො ඉදං ඤාණද්වයං ''බුද්ධචක්ඛූ''ති වුච්චතීති ආහ **''ඉමෙසඤ්හි ද්වින්නං ඤාණානං 'බුද්ධචක්ඛූ'ති නාම''**න්ති. **තිණ්ණං මග්ගඤාණානන්ති** හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ''ධම්මචක්ඛූ''ති නාමං චතුසච්චධම්මදස්සනමත්තභාවතො. යතො තානි ඤාණානි විජ්ජූපමභාවෙන වුත්තානි, අග්ගමග්ගඤාණං පන ඤාණකිච්චස්ස සිඛාප්පත්තියා දස්සනමත්තං න හොතීති ''ධම්මචක්ඛූ''ති න වුච්චති, යතො තං වජිරූපමභාවෙන වුත්තං. **වුත්තනයෙනාති** ''අප්පරජක්ඛජාතිකා''ති එත්ථ වුත්තනයෙන. යස්මා මන්දකිලෙසා **''අප්පරජක්ඛා''**ති වුත්තා, තස්මා බහලකිලෙසා **''මහාරජක්ඛා''**ති වෙදිතබ්බා. පටිපක්ඛවිධමනසමත්ථතාය **තික්ඛානි** සූරානි විසදානි, වුත්තවිපරියායෙන **මුදූනි. සද්ධාදයො ආකාරාති** සද්දහනාදිප්පකාරෙ වදති. **සුන්දරාති** කල්‍යාණා. **සම්මොහවිනොදනියං** පන ''යෙසං ආසයාදයො කොට්ඨාසා සුන්දරා, තෙ ස්වාකාරා''ති වුත්තං, තං ඉමාය අත්ථවණ්ණනාය අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දතීති දට්ඨබ්බං. **කාරණං** නාම පච්චයාකාරො, සච්චානි වා. **පරලොකන්ති** සම්පරායං. තං දුක්ඛාවහං වජ්ජං විය භයතො පස්සිතබ්බන්ති වුත්තං **''පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්තී''**ති. සම්පත්තිභවතො වා අඤ්ඤත්තා විපත්තිභවො පරලොකොති වුත්තං **''පර…පෙ…. පස්සන්තී''**ති.

අයං පනෙත්ථ පාළීති එත්ථ ''අප්පරජක්ඛා''ති පදානං අත්ථවිභාවනෙ අයං තස්ස තථාභාවසාධනපාළි. සද්ධාදීනඤ්හි විමුත්තපරිපාචකධම්මානං බලවභාවො තප්පටිපක්ඛානං පාපධම්මානං දුබ්බලභාවෙ සති හොති. තෙසඤ්ච බලවභාවො සද්ධාදීනං දුබ්බලභාවෙති විමුත්තිපරිපාචකධම්මානං සවිසෙසං අත්ථිතානත්ථිතාවසෙන අප්පරජක්ඛා මහාරජක්ඛාතිආදයො පාළියං (පටි. ම. 1.111) විභජිත්වා දස්සිතා ''සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො''තිආදිනා. ඛන්ධාදයො එව ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකො** සම්පත්තිභවභූතො ලොකො **සම්පත්තිභවලොකො,** සුගතිසඞ්ඛාතො උපපත්තිභවො. සම්පත්ති භවති එතෙනාති **සම්පත්තිසම්භවලොකො,** සුගතිසංවත්තනියො කම්මභවො. දුග්ගතිසඞ්ඛාතඋපපත්තිභව-දුග්ගතිසංවත්තනියකම්මභවා **විපත්තිභවලොක-විපත්තිසම්භවලොකා.** පුන එකකදුකාදිවසෙන ලොකං විභජිත්වා දස්සෙතුං **''එකො ලොකො''**තිආදි වුත්තං. ආහාරාදයො විය හි ආහාරට්ඨිතිකා සඞ්ඛාරා සබ්බෙ ලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොති. තත්ථ **එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති** යායං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතා වුත්තා, තාය සබ්බො සඞ්ඛාරලොකො එකො එකවිධො පකාරන්තරස්ස අභාවතො. **ද්වෙ ලොකාති**ආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. නාමග්ගහණෙන චෙත්ථ නිබ්බානස්ස අග්ගහණං තස්ස අලොකසභාවත්තා.

නනු ච ''ආහාරට්ඨිතිකා''ති එත්ථ පච්චයායත්තවුත්තිතාය මග්ගඵලානම්පි ලොකතා ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති, පරිඤ්ඤෙය්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං ඉධ ''ලොකො''ති අධිප්පෙතත්තා. අථ වා න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතීති යො ගහිතො තථා න හොති, සො ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා.** අනුරොධාදිවත්ථුභූතා ලාභාදයො **අට්ඨ ලොකධම්මා. දසායතනානීති** දස රූපායතනානි. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. විවට්ටජ්ඣාසයස්ස අධිප්පෙතත්තා තස්ස ච සබ්බං තෙභූමකකම්මං ගරහිතබ්බං වජ්ජිතබ්බඤ්ච හුත්වා උපට්ඨාතීති වුත්තං **''සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා''**ති . අප්පරජක්ඛතාදීසු පඤ්චසු දුකෙසු එකෙකස්මිං දස දස කත්වා **''පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාතී''**ති වුත්තං. අථ වා අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො ච සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරොපරියත්තං ජානාතීති කත්වා තථා වුත්තං. එත්ථ ච අප්පරජක්ඛාදිභබ්බාදිවසෙන ආවජ්ජෙන්තස්ස භගවතො තෙ සත්තා පුඤ්ජපුඤ්ජාව හුත්වා උපට්ඨහන්ති, න එකෙකා.

උප්පලානි එත්ථ සන්තීති **උප්පලිනී.** උප්පලගච්ඡොපි ජලාසයොපි ච. ඉධ පන ජලාසයො අධිප්පෙතොති ආහ **''උප්පලවනෙ''**ති. යානි හි උදකස්ස අන්තො නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුසන්ති වඩ්ඪන්ති, තානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි. **දීපිතානීති** අට්ඨකථායං පකාසිතානි, ඉධෙව වා **''අඤ්ඤානිපී''**තිආදිනා දස්සිතානි. **උග්ඝටිතඤ්ඤූති** උග්ඝටනං නාම

ඤාණුග්ඝටනං, ඤාණෙන උග්ඝටිතමත්තෙනෙව ජානාතීති අත්ථො. විපඤ්චිතං විත්ථාරිතමෙව අත්ථං ජානාතීති **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. නිද්දෙසාදීහි ධම්මාභිසමයාය නෙතබ්බොති **නෙය්‍යො**. පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති පදං, පජ්ජතෙ ඤායතෙති වා පදං, තදත්ථො. පදං පරමං එතස්ස, න සච්චාභිසම්බොධොති **පදපරමො**.

උදාහටවෙලායාති උදාහාරෙ ධම්මස්ස උද්දෙසෙ උදාහටමත්තෙයෙව. **ධම්මාභිසමයොති** චතුසච්චධම්මස්ස ඤාණෙන සද්ධිං අභිසමයො. **අයං වුච්චතීති** අයං ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''තිආදිනා නයෙන සංඛිත්තෙන මාතිකාය ඨපියමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථො පුග්ගලො ''උග්ඝටිතඤ්ඤූ''ති වුච්චති. **අයං වුච්චතීති** සංඛිත්තෙන මාතිකං ඨපෙත්වා විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථො පුග්ගලො ''විපඤ්චිතඤ්ඤූ''ති වුච්චති. **උද්දෙසතොති** උද්දෙසහෙතු. උද්දිසන්තස්ස උද්දිසාපෙන්තස්ස වාති අත්ථො. **පරිපුච්ඡතොති** අත්ථං පරිපුච්ඡන්තස්ස. **අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොතීති** අනුක්කමෙන අරහත්තප්පත්ති හොති. **න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොතීති** තෙන අත්තභාවෙන මග්ගං වා ඵලං වා අන්තමසො ඣානං වා විපස්සනං වා නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති. **අයං වුච්චති පදපරමොති** අයං පුග්ගලො ඡබ්බිධං බ්‍යඤ්ජනපදං ඡබ්බිධං අත්ථපදන්ති ඉදං පදමෙව පරමං අස්සාති පදපරමොති වුච්චතීති අත්ථො.

වාසනා හොතීති දෙසනා ඵලවොහාරෙන වාසනා හොතීති වුත්තා. න හි කාචි බුද්ධානං දෙසනා නිරත්ථකා. **යෙති** යෙ දුවිධෙ පුග්ගලෙ. විභඞ්ගෙ **කම්මාවරණෙනාති** පඤ්චවිධෙන ආනන්තරියකම්මෙන. **විපාකාවරණෙනාති** අහෙතුකපටිසන්ධියා. යස්මා පන දුහෙතුකානම්පි අරියමග්ගපටිවෙධො නත්ථි, තස්මා දුහෙතුකා පටිසන්ධිපි විපාකාවරණමෙවාති වෙදිතබ්බා. **කිලෙසාවරණෙනාති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. **අස්සද්ධාති** බුද්ධාදීසු සද්ධාරහිතා. **අච්ඡන්දිකාති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දරහිතා. උත්තරකුරුකා මනුස්සා අච්ඡන්දිකට්ඨානං පවිට්ඨා. **දුප්පඤ්ඤාති** භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිහීනා. භවඞ්ගපඤ්ඤාය පන පරිපුණ්ණායපි යස්ස භවඞ්ගචලනං ලොකුත්තරස්ස පච්චයො න හොති, සොපි දුප්පඤ්ඤො එව නාම. **අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති** කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තනියාමසඞ්ඛාතං මග්ගං ඔක්කමිතුං අධිගන්තුං අභබ්බා. **න කම්මාවරණෙනාති**ආදීනි වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බානි. **රාගචරිතාදිආදීසු** යං වත්තබ්බං, තං **පරමත්ථදීපනියං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. මහාටී. 1.43) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

නිබ්බානස්ස ද්වාරං පවිසනමග්ගො **විවරිත්වා ඨපිතො** මහාකරුණූපනිස්සයෙන සයම්භුඤාණෙන අධිගතත්තා. **සද්ධං පමුඤ්චන්තූති** අත්තනො සද්ධං ධම්මසම්පටිච්ඡනයොග්‍යං කත්වා විස්සජ්ජෙන්තු, සද්දහනාකාරෙන නං උපට්ඨපෙන්තූති අත්ථො. සුඛෙන අකිච්ඡෙන පවත්තනීයතාය **සුප්පවත්තිතං. න භාසිං** න භාසිස්සාමීති චින්තෙසිං.

සත්ථු සන්තිකං උපගතානං දෙවානං බ්‍රහ්මානඤ්ච තස්ස පුරතො අන්තරධානං නාම අභිට්ඨනන්ති ආහ **''සකට්ඨානමෙව ගතො''**ති. සද්ධින්ද්‍රියාදි සම්මාදිට්ඨිආදිකො ධම්මො එව විනෙය්‍යසන්තානෙ පවත්තනට්ඨෙන චක්කන්ති **ධම්මචක්කං**. අථ වා **චක්කන්ති** ආණා. **ධම්මන්ති** දෙසනා. අථ වා අත්ථධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මඤ්ච තං පවත්තනට්ඨෙන චක්කඤ්චාති **ධම්මචක්කං**. ධම්මෙන ඤායෙන චක්කන්තිපි **ධම්මචක්කං**. යථාහ ''ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති ධම්මචක්කං, චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති ධම්මචක්කං, ධම්මෙන පවත්තෙතීති ධම්මචක්කං, ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති ධම්මචක්ක''න්තිආදි (පටි. ම. 2.40-41). **පවත්තෙසීති** පට්ඨපෙසි.

බ්‍රහ්මායාචනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගාරවසුත්තවණ්ණනා

173. අයං විතක්කොති අයං ''කින්තාහං විහරෙය්‍ය''න්ති එවං පවත්තිතවිතක්කො. **අඤ්ඤස්මින්ති** පරස්මිං. අත්තා න හොතීති හි අඤ්ඤො, පරො. සො පනෙත්ථ න යො කොචි අධිප්පෙතො, අථ ඛො ගරුට්ඨානීයො. තෙනාහ **''කඤ්චි ගරුට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වා''**ති. පතිස්සවති ගරුනො ''ආමා''ති සම්පටිච්ඡතීති පතිස්සො, න පතිස්සොති **අප්පතිස්සො. පතිස්සයරහිතො** ගරුපස්සයරහිතොති අත්ථො.

සදෙවකෙති අවයවෙන විග්ගහො සමුදායො සමාසත්ථො. සදෙවකග්ගහණෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං පාරිසෙසඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි සඞ්ගහිතත්තා, සමාරකග්ගහණෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං පච්චාසත්තිඤායෙන. තත්ථ හි මාරො ජාතො තන්නිවාසී ච හොති. සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං පච්චාසත්තිඤායෙනෙව. ''සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය''ති සාසනස්ස පච්චත්ථිකසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අපච්චත්ථිකානං අසමිතපාපානං අබාහිතපාපානඤ්ච සමණබ්‍රාහ්මණානං තෙනෙව වචනෙන ගහිතත්තා. කාමං ''සදෙවකෙ''තිආදිවිසෙසනානං වසෙන සත්තවිසයො ලොකසද්දොති විඤ්ඤායති තුල්‍යයොගවිසයත්තා තෙසං. ''සලොමකො සපක්ඛකො''තිආදීසු පන අතුල්‍යයොගෙපි අයං සමාසො ලබ්භතීති බ්‍යභිචාරදස්සනතො පජාගහණන්ති පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං. දෙවභාවසාමඤ්ඤෙන මාරබ්‍රහ්මෙසු ගහිතෙසුපි ඉතරෙහි තෙසං ලබ්භමානවිසෙසදස්සනත්ථං විසුං ගහණන්ති දස්සෙන්තො **''මාරො නාම''**තිආදිමාහ. මාරො බ්‍රහ්මානම්පි වචක්ඛුකම්මාය පහොතීති ආහ **''සබ්බෙස''**න්ති. **උපරීති** උපරිභාවෙ. **බ්‍රහ්මාති** දසසහස්සිබ්‍රහ්මානං

සන්ධායාහ. තථා චාහ **‘‘දසහි අඞ්ගුලීහී’’**තිආදි. ඉධ දීඝනිකායාදයො විය බාහිරකානම්පි ගන්ථනිකායො ලබ්භතීති ආහ **‘‘එකනිකායාදිවසෙනා’’**ති.

වත්ථුවිජ්ජාදීති ආදි-සද්දෙන විජ්ජාට්ඨානානි සඞ්ගහිතානි. යථාසකං කම්මකිලෙසෙහි පජාතත්තා නිබ්බත්තත්තා පජා, සත්තනිකායො. තස්සා **පජාය. සදෙවමනුස්සායාති** වා ඉමිනා සම්මුතිදෙවග්ගහණං තදවසිට්ඨමනුස්සලොකග්ගහණඤ්ච දට්ඨබ්බං. එවං භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි අභාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙතුං **‘‘අපිචෙත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. **ලොකවසෙන වුත්තානි** ‘‘ලොකීයන්ති එත්ථ කම්මකම්මඵලානී’’ති කත්වා, **පජාවසෙන** ‘‘හෙතුපච්චයෙහි පජායතී’’ති කත්වා. **සීලසම්පන්නතරන්ති** එත්ථ පරිපුණ්ණසම්පන්නතා අධිප්පෙතා ‘‘සම්පන්නං සාලිකෙදාර’’න්තිආදීසු (ජා. 1.14.1) විය. තෙනාහ **‘‘අධිකතරන්ති අත්ථො’’**ති. පරිපුණ්ණම්පි ‘‘අධිකතර’’න්ති වත්තබ්බතමරහති. **සෙසෙසූති** ‘‘සමාධිසම්පන්නතර’’න්තිආදීසු.

කාරණන්තිආදීසු කාරණන්ති යුත්තිං. **අත්ථන්ති** අවිපරීතත්ථං. **වුඩ්ඪින්ති** අභිවුඩ්ඪිනිමිත්තං.

ඉමිනා වචනෙනාති ඉමස්මිං සුත්තෙ අනන්තරං වුත්තවචනෙන. න කෙවලං ඉමිනාව, සුත්තන්තරම්පි ආනෙත්වා පටිබාහිතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘න මෙ ආචරියො අත්ථී’’**තිආදිමාහ. එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං **සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය** (දී. නි. අට්ඨ. 3.162) වුත්තමෙව. **සරන්ති** කරණෙ එතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **‘‘සරන්තෙනා’’**ති, **සරන්ති** වා සරණහෙතූති අත්ථො.

ගාරවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බ්‍රහ්මදෙවසුත්තවණ්ණනා

174. එකකොති විවෙකට්ඨිතතාය නිස්සටො. ගණසඞ්ගණිකාභාවො තස්සානෙන දීපිතො, කිලෙසසඞ්ගණිකාභාවො පන **‘‘අප්පමත්තො’’**තිආදීහි පකාසිතො. **පෙසිතත්තොති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තො. **සම්මදෙවාති** ඤායෙනෙව. සො පන යදි ආගමනතො පට්ඨාය ලබ්භති, වත්තබ්බමෙව නත්ථි, අථ පටිපදාරම්භතො පට්ඨාය ලබ්භති, එවම්පි වට්ටතෙවාති දස්සෙතුං **‘‘යථා වා තථා වා’’**තිආදි වුත්තං. අග්ගමග්ගාධිගමෙන අසම්මොහපටිවෙධස්ස සිඛාප්පත්තත්තා මග්ගධම්මෙසු විය ඵලධම්මෙසුපි සාතිසයො අසම්මොහොති ‘‘සයං අභිඤ්ඤා’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘සාමං ජානිත්වා’’**ති. යථා ජානනා පනස්ස සච්ඡිකරණං අත්තපච්චක්ඛකිරියාති ‘‘සච්ඡිකත්වා’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘පච්චක්ඛං කත්වා’’**ති. තථා සච්ඡිකිරියා චස්ස විපස්සනාපටිලාභොති ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘පටිලභිත්වා’’**ති. **එතෙනාති** ‘‘ඛීණා ජාතී’’තිආදිවචනෙන.

ජාති ඛීණාති එත්ථ ජාතිසීසෙන තබ්බිකාරවන්තො ඛන්ධා වුත්තා. **පුබ්බෙව ඛීණත්තාති** මග්ගාධිගමනතො පගෙව අතීතභාවෙනෙව ඛීණත්තා. **තත්ථ** අනාගතෙසු. **වායාමාභාවතොති** අවිජ්ජමානත්තා. අනාගතභාවසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා ලෙසෙන වුත්තං. **න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තාති** සංකිලිට්ඨා ච මග්ගභාවනාති සියාති වචනසෙසො. යථා අජාතඵලතරුණරුක්ඛමූලෙ ඡින්නෙ ආයතිඋප්පජ්ජනාරහානි ඵලානි ඡෙදනපච්චයා අනුප්පජ්ජමානානි නට්ඨානි නාම හොන්ති, එවමෙව භාවනාය අසති උප්පජ්ජනාරහා කිලෙසා තප්පච්චයා ජාති ච මග්ගභාවනාය සති න උප්පජ්ජමානා පහීනාති වුච්චන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **‘‘මග්ගස්ස පනා’’**තිආදිනා. **අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන** ඤාණෙන ඛීණරාගවසෙන.

සොළසකිච්චභාවායාති සොළසකිච්චතාය, සොළසවිධස්ස වා කිච්චස්ස භාවාය උප්පාදනාය. පාළියං **සපදානන්ති** සපදානචාරො වුත්තො භාවනපුංසකනිද්දෙසෙනාති ආහ **‘‘සපදානචාර’’**න්ති. **අනුක්කම්මාති** අනතික්කමිත්වා. **ආහුතිපිණ්ඩන්ති** ජුහිතබ්බපිණ්ඩං, ජුහනවසෙන අග්ගිම්හි පක්ඛිපිතබ්බපායාසපිණ්ඩන්ති අධිප්පායො. **භූතබලිකම්මන්ති** තථා පක්ඛිපිත්වා බලිකම්මකරණං. **හරිතුපලිත්තන්ති** අල්ලගොමයෙන කතපරිභණ්ඩං. **වනමාලපරික්ඛිත්තන්ති** මනොහරාහි වනපුප්ඵමාලාහි පරික්ඛිත්තං. **ධූමකටච්ඡූති** ධූමපානං. **සීලගන්ධන්ති** සීලං පටිච්ච උප්පන්නකිත්තිගන්ධං. **සායමානස්සාති** උපගතං ගණ්හන්තස්ස.

ඉමම්හා ඨානාති ඉමස්මා මනුස්සානං වසනට්ඨානා, මහාපථවිතලතොති අධිප්පායො. **සබ්බහෙට්ඨිමොති** බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං වාසබ්‍රහ්මලොකමාහ. **බ්‍රහ්මපථො නාම චත්තාරි කුසලජ්ඣානානි** බ්‍රහ්මලොකමග්ගභාවතො. **ජීවිතපථො නාම** ජීවිතපවත්තිඋපායභාවතො. ‘‘භුඤ්ජතු භවං මහාබ්‍රහ්මා’’ති වචනං සන්ධායාහ **‘‘කිං ජප්පසී’’**තිආදි. **තිණබීජානීති** සාලිතණ්ඩුලාදීනි. **ගොයූසන්ති** ඛීරං ජිගුච්ඡන්තො වදති. අයම්පි අත්ථො ‘‘නෙතාදිසො බ්‍රහ්මභක්ඛො’’ති වදන්තෙන දීපිතොති.

අතිදෙවපත්තොපි පඤ්චඛන්ධූපධීනං අත්ථිතාය කිලෙසූපධිආදීනංයෙව විරහිතභාවො ගහිතො. අඤ්ඤත්‍ර හි භාවපච්චයං තදත්ථො විඤ්ඤායතීති ආහ **‘‘අතිදෙවභාවං පත්තො’’**ති. යස්මා බ්‍රහ්මානොපි දෙවගතිපරියාපන්නත්තා දෙවා එව, තස්මා වුත්තං **‘‘අතිබ්‍රහ්මභාවං පත්තො’’**ති.

අත්තානං භාවෙත්වාති සීලාදීහි ගුණෙහි අත්තානං වඩ්ඪෙත්වා පරිබ්‍රූහිත්වා ඨිතො.

පුථුජ්ජනා තසා තණ්හාමානදිට්ඨිපරිත්තාසවසෙන තාසනතො. **ඛීණාසවා ථාවරා නාම** සබ්බසො ගතීසු සඤ්චරණාභාවතො. තථා හි චතුන්නං සච්චානං සබ්බසො අදිට්ඨත්තා භවදායජ්ජස්ස තණ්හාදාසබ්‍යස්ස භාවතො එකච්චාසු ගතීසු සඤ්චරණසභාවතො සෙක්ඛා ථාවරා න හොන්ති. **භජමානාති** භජාපියමානා. **ථාවරපක්ඛමෙව භජන්ති** සබ්බසෙට්ඨපක්ඛං එකන්තපසට්ඨං භජමානභාවං උපාදාය.

පහීනකිලෙසො ඛීණාසවො **විසෙනො**. සුඛං ආයති සුඛායති, තස්ස කාරකං **සුඛායතිකං**.

බ්‍රහ්මදෙවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. බකබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

175. ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’ති එවං පවත්තා දිට්ඨි **සස්සතදිට්ඨි. සහ කායෙනාති** සහ තෙන බ්‍රහ්මත්තභාවෙන. **බ්‍රහ්මට්ඨානන්ති** අත්තනො බ්‍රහ්මවත්ථුං. **අනිච්චං ‘‘නිච්ච’’න්ති වදති** අනිච්චතාය අත්තනො අපඤ්ඤායමානත්තා. **ථිරන්ති** දළ්හං, විනාසාභාවතො සාරභූතන්ති අත්ථො. උප්පාදවිපරිණාමාභාවතො **සදා විජ්ජමානං. කෙවලන්ති** පරිපුණ්ණං. තෙනාහ **‘‘අඛණ්ඩ’’**න්ති. **කෙවලන්ති** වා ජාතිආදීහි අසම්මිස්සං, විරහිතන්ති අධිප්පායො. උප්පාදාදීනං අභාවතො එව **අචවනධම්මං. කොචි ජායනකො…පෙ…. උපපජ්ජනකො වා නත්ථි** නිච්චභාවතො ඨානෙන සද්ධිං තන්නිවාසීනං. නිච්චභාවඤ්හි සො පටිජානාති. **තිස්සො ඣානභූමියොති** දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානභූමියො. චතුත්ථජ්ඣානභූමිවිසෙසා හි අසඤ්ඤසුද්ධාවාසාරුප්පභවා. **නිබ්බානන්ති** වා එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, න පරිසමාපනත්ථො, තස්මා ‘‘සබ්බ’’න්ති ඉමිනා ‘‘අසඤ්ඤ…පෙ…. භවා’’ති වුත්තං සඞ්ගණ්හාති. **පටිබාහතීති** සන්තංයෙව සමානං අජානන්තොව ‘‘නත්ථී’’ති පටික්ඛිපති. **එකෙ** උත්තරවිහාරවාසිනො.

හෙට්ඨූපපත්තිකොති හෙට්ඨා භූමීසු උප්පන්නඋපපත්තිකො. ඉදානි තමත්ථං විවරිතුං **‘‘අනුප්පන්නෙ’’**තිආදි වුත්තං. **හෙට්ඨූපපත්තිකං කත්වාති** යථාඨිතභූමිතො හෙට්ඨා තතියජ්ඣානභූමියං උපපත්තිඣානං කත්වා, න උපරිඣානස්ස විය පත්ථනාමත්තන්ති අධිප්පායො. **පඨමකාලෙති** තස්මිං භවෙ පඨමකාලෙ. **අඤ්ඤාසි** ආසන්නභාවතො. **උභයන්ති** තං තං අත්තනා කතකම්මඤ්චෙව නිබ්බත්තට්ඨානඤ්චාති උභයං. **පමුස්සිත්වා** නිබ්බත්තිං අනුපධාරෙන්තො.

අවිජ්ජාය ගතොති අවිජ්ජාය සහ පවත්තො. සහයොගෙ හි ඉදං කරණවචනං. තෙනාහ **‘‘සමන්නාගතො’’**ති. **අඤ්ඤාණීති** අවිද්වා. පඤ්ඤාචක්ඛුවිරහතො **අන්ධීභූතො,** අන්ධභාවං ආපන්නොති අත්ථො. අනාගතෙ සද්දො හොතායං ‘‘වක්ඛතී’’ති යත්‍රසද්දපයොගෙන, අත්ථො පන වත්තමානකාලිකො. තෙනාහ **‘‘භණතී’’**ති. තෙනාහ **‘‘යත්‍රා’’**තිආදි.

මග්ගචොරොති මග්ගපරිබුන්ධකචොරො. **සන්තජ්ජියමානොති** ‘‘අවිජ්ජාගතො වත, භො, බකො බ්‍රහ්මා’’තිආදිනා සන්තජ්ජියමානො. **සතිං ලභිත්වාති** තෙනෙව සන්තජ්ජනෙන යොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා පුරිමජාතිවිසයං සතිං ලභිත්වා. **නිප්පීළිතුකාමොති** සංසෙතුකාමො දොසං දස්සෙතුකාමො ‘‘ඉදං පස්ස යාවඤ්ච තෙ අපරද්ධ’’න්ති. **පුඤ්ඤකම්මාති** පුඤ්ඤකාරිනො. **වෙදෙහි** ඤාණෙහි **ගතත්තා** පවත්තත්තා. **අන්තිමා බ්‍රහ්මුපපත්තීති** සබ්බපච්ඡිමා බ්‍රහ්මභාවප්පත්ති. **අස්මාභිජප්පන්තීති** අස්මෙ අභිජප්පන්ති. ආයුවණ්ණාදිවසෙන බ්‍රූහිතගුණත්තා **බ්‍රහ්මා.** අඤ්ඤෙහි මහන්තා බ්‍රහ්මා **මහාබ්‍රහ්මා. අභිභූති** තං බ්‍රහ්මලොකං ජෙට්ඨකභාවෙන අභිභවිත්වා ඨිතො. **අනභිභූතොති** අඤ්ඤෙහි න අභිභූතො. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසවචනමෙතං. දස්සනවසෙන **දසො,** සබ්බං පස්සතීති අධිප්පායො. **වසවත්තීති** සබ්බජනං වසෙ වත්තෙති. **ඉස්සරොති** ලොකෙ ඉස්සරො. **කත්තා නිම්මාතාති** ලොකස්ස කත්තා නිම්මාතා. **සෙට්ඨො සජිතාති** අයං ලොකස්ස උත්තමො සංවිභජිතා ච. **වසී පිතා භූතභබ්‍යානන්ති** ආචිණ්ණවසිත්තා වසී, අයං පිතා භූතානං නිබ්බත්තානං භබ්‍යානං සම්භවෙසීනන්ති **පත්ථෙන්ති** විකත්ථෙන්ති **පිහෙන්ති** මානෙන්ති.

එතන්ති විපරීතසඤ්ඤාවසෙන ‘‘ඉදං නිච්චං ඉදං ධුවං ඉදං සස්සත’’න්තිආදිනා වුත්තං එතං අප්පං පරිත්තකන්ති තං භගවා පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙති. තං පන ‘‘එකස්මිං කොසලකෙ තිලවාහෙ වස්සසතෙ වස්සසතෙ එකෙකතිලුද්ධාරෙ කයිරමානෙ තිලානි පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, න ත්වෙව අබ්බුදෙ ආයූ’’ති එවං වුත්තො අබ්බුදො, තංවසෙන වීසතිගුණං නිරබ්බුදො, තෙසං නිරබ්බුදානං වසෙන නිරබ්බුදසතසහස්සං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන පදුමෙ ආයුනො වස්සගණනා ඉමස්මිංයෙව සංයුත්තෙ පරතො ආගමිස්සති. **අනන්තදස්සීති** අනන්තස්ස ඤෙය්‍යස්ස අනවසෙසතො දස්සී. **වතසීලවත්තන්ති** සමාදානවසෙන වතභූතං චාරිත්තසීලවසෙන සමාචිණ්ණත්තා සීලවත්තං. තං පන එකමෙවාති ආහ **‘‘සීලමෙවා’’**ති.

අපායෙසීති එත්ථ යදා සො පිපාසිතෙ මනුස්සෙ පානීයං පායෙසි, තං සමුදාගමතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **‘‘තත්‍රා’’**තිආදි ආරද්ධං. **පුබ්බෙති** පුරිමජාතියං. එස බ්‍රහ්මා ‘‘ජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සාමී’’ති අජ්ඣාසයවසෙන

ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති, සො තත්ථ නිබ්බානසඤ්ඤී අහොසි. **ඣානරතියා වීතිනාමෙතීති** තදා තස්සා කිරියාය අවිච්ඡෙදතො පවත්තිං උපාදාය වත්තමානපයොගො. රත්තන්ධකාරෙ පුරතො පුරතො ගච්ඡන්තස්ස සකටස්ස අනුස්සරණවසෙන ගච්ඡන්තානං සකටානං නිවත්තනං හොතීති **‘‘සබ්බසකටානි තථෙව නිවත්තිත්වා’’**ති වුත්තං.

කම්මසජ්ජාති යුද්ධසජ්ජා. **විලොපන්ති** විලුත්තභණ්ඩං. **එණිකූලස්මින්ති** එත්ථ ‘‘පනිහතාය නිච්චගඞ්ගාය නාම’’න්ති කෙචි. ‘‘එණිමිගබහුලතාය සො ගඞ්ගාය තීරප්පදෙසො එණිකූලන්ති වුත්ත’’න්ති අපරෙ. **ගඞ්ගෙයයකොති** ගඞ්ගාසන්නිවාසී.

බද්ධචරොති පටිබද්ධචරියො. තෙනාහ **‘‘අන්තෙවාසිකො’’**ති. **යස්මා බුද්ධො** සබ්බඤ්ඤූ, **තස්මා** අඤ්ඤාසි, ඉධ මය්හං පමුට්ඨඤ්ච සබ්බං ජානාසීති අධිප්පායො. **සබ්බං බ්‍රහ්මලොකං ඔභාසයන්තො** සබ්බම්පිමං බ්‍රහ්මලොකං භගවා ඔභාසං අභිභවිත්වා අනඤ්ඤසාධාරණං අත්තනො ඔභාසං ඔභාසෙන්තො තිට්ඨති.

බකබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

176. **තෙජොකසිණපරිකම්මං කත්වාති** ‘‘තෙජොකසිණපරිකම්මජ්ඣානං සමාපජ්ජිස්සාමී’’ති චිත්තුප්පාදො එවෙත්ථ තෙජොකසිණපරිකම්මං. න හි බුද්ධානං අඤ්ඤෙසං විය තත්ථ ඣානසමාපජ්ජනෙන පරිකම්මපපඤ්චො අත්ථි සබ්බත්ථෙව චිණ්ණවසීභාවස්ස පරමුක්කංසභාවප්පත්තත්තා. තස්ස කිර බ්‍රහ්මුනො ‘‘යථාහං එවං මහානුභාවො අඤ්ඤො නත්ථී’’ති ලද්ධි, යං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘නත්ථි සො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො ඉධ ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති. භගවා තස්ස තං ලද්ධිං විස්සජ්ජෙතුං තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තස්ස උපරි ආකාසෙ නිසීදි. තෙන වුත්තං **‘‘තෙජොධාතුං…පෙ…. තථාගතං දිස්වා’’**ති. අට්ඨිවෙධං විය විජ්ඣිතබ්බො **අට්ඨිවෙධී,** යථා අට්ඨිං විජ්ඣිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨති, එවං විජ්ඣිතබ්බොති අත්ථො. අයං පන අට්ඨිවෙධී විය **අට්ඨිවෙධී,** යථා සො ලද්ධිං විස්සජ්ජෙති, එවං පටිපජ්ජිතබ්බොති අත්ථො. **සෙසානන්ති** මහාකස්සපමහාකප්පිනඅනුරුද්ධත්ථෙරානං.

අඤ්ඤබ්‍රහ්මසරීරවිමානාලඞ්කාරාදීනං පභාති බ්‍රහ්මානං සරීරප්පභා විමානප්පභා අලඞ්කාරවත්ථාදීනං පභාති ඉමස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ ඉමා සබ්බා පභා අත්තනො පභස්සරභාවෙන අභිභවන්තං. **නත්ථි මෙ සාති** ඉදානි මෙ සා දිට්ඨි නත්ථි, ‘‘නත්ථි සො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො ඉධ ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති අයං ලද්ධි නත්ථි. තෙනාහ **‘‘තත්‍රාස්ස… පෙ…. පහීනා’’**ති. **එත්ථාති** එතස්මිං සමාගමෙ. යථා තස්ස බ්‍රහ්මුනො සබ්බසො දිට්ඨිගතං විමුච්චති ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජති, එවං **මහන්තං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි.**

‘‘අජ්ජාපි තෙ, ආවුසො’’තිආදිනා වුත්තෙන **තත්තකෙනෙව. සරූපෙන වුත්තාති** පඨමෙන පාදෙන චතස්සො, දුතියෙන එකන්ති එවං පඤ්ච අභිඤ්ඤා සරූපෙන වුත්තා. කස්මා එත්ථ දිබ්බසොතං නාගතන්ති? ආහ **‘‘තාසං වසෙන ආගතමෙවා’’**ති. යෙන ඉමා ලොකුත්තරා අභිඤ්ඤා අධිගතා, න තස්ස දිබ්බසොතසම්පාදනං භාරියං පටිපක්ඛවිගමෙන සුඛෙනෙව ඉජ්ඣනතො.

අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. බ්‍රහ්මලොකසුත්තවණ්ණනා

177. **පච්චෙකං ද්වාරබාහන්ති** පච්චෙකං ද්වාරබාහං. පච්චෙක-සද්දො චෙත්ථ ආවුත්තිවසෙන වෙදිතබ්බො; ‘‘පච්චෙකං පච්චෙක’’න්ති ආහ **‘‘එකෙකො එකෙක’’**න්ති. තෙසු හි එකො පච්චෙකබ්‍රහ්මා ගන්ධකුටියා එකද්වාරබාහං නිස්සාය ඨිතො, අපරො අඤ්ඤං. **පච්චෙකබ්‍රහ්මාති** ච එකචාරී බ්‍රහ්මා, න පරිසචාරී බ්‍රහ්මාති අත්ථො. සමිද්ධි නාම සග්ගෙ සුඛුපකරණෙහි, බ්‍රහ්මානඤ්ච ඣානං සුඛුපකරණන්ති **ඣානසුඛෙන සමිද්ධොති.** සම්පත්තියා වෙපුල්ලප්පත්තතා බ්‍රහ්මානඤ්ච අභිඤ්ඤාගුණෙහි වෙපුල්ලප්පත්තීති ආහ **‘‘ඵීතොති අභිඤ්ඤාපුප්ඵෙහි සුපුප්ඵිතො’’**ති. **අසහන්තොති** නසහන්තො නරොචෙන්තො.

සතපදන්ති සතසද්දො. **රූපවසෙනාති** රූපසද්දවසෙන, රූපසද්දෙන සද්ධින්ති අත්ථො. තථා **පන්තිවසෙනාති** එත්ථාපි. **එකච්චෙති** එකෙ මිගාරී, තෙසං බ්‍යග්ඝීනිසාරූපකානං පඤ්චසතානීති අත්ථො. **‘‘කස්ස අඤ්ඤස්ස උපට්ඨානං ගමිස්සාමී’’**ති විමානසම්පත්තියං විම්හයක්ඛිකො අහඞ්කාරවසෙන වදති. රණන්ති නින්දන්ති එතෙහීති **රණා,** දොසා. විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විකාරුප්පත්ති රුප්පනං රූපස්ස පවෙධනන්ති ආහ **‘‘සීතාදීහි ච නිච්චං පවෙධිත’’**න්ති. **සුමෙධො** සුන්දරපඤ්ඤො **සො සත්ථා රූපෙ න රමති,** කිං පන මන්දපඤ්ඤො රූපෙ සරණඤ්ච පවෙධිතඤ්ච අපස්සන්තො රමසීති අධිප්පායො.

බ්‍රහ්මලොකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

178. පමාණකරානං රාගාදීනං අභාවතො ඛීණාසවො රාගාදිවසෙන න සක්කා ඉමං පමාතුන්ති **අප්පමෙය්‍යො,** අප්පමෙය්‍යානි වා චත්තාරි අරියසච්චානි විජ්ඣිත්වා ඨිතත්තා පමිතං පමෙය්‍යං තස්ස කතො පරිමෙය්‍යො නත්ථි. තෙනාහ **''ඛීණාසවො...පෙ.... දීපෙතී''**ති. **තන්ති** ඛීණාසවං. **පමෙතුං** රන්ධගවෙසී හුත්වා වජ්ජතො පරිච්ඡින්දිතුං. යථාසභාවතො තස්ස මිනනෙ නිහීනපඤ්ඤතාය **අවකුජ්ජපඤ්ඤං.**

කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කතමොදකතිස්සසුත්තවණ්ණනා

179. කිං කුසලගවෙසිතාය ''කිං කුසලං අකුසල''න්තිආදිනා කින්ති සුණාති එතායාති **කිස්ස වා වුච්චති පඤ්ඤා.**

කතමොදකතිස්සසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. තුරුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

180. ආබාධො එතස්ස අත්ථීති **ආබාධිකො. අනන්තරසුත්තෙ**ති අනාගතානන්තරෙ සුත්තෙ. **වරාකොති** අනුග්ගහවචනමෙව, න නිප්පරියායෙන වුත්තවචනං. **පියසීලාති** ඉමිනා එතස්මිං අත්ථෙ නිරුත්තිනයෙන ''පෙසලා''ති පදසිද්ධීති දස්සෙති. **කබරක්ඛීනීති** බ්‍යාධිබලෙන පරිභින්නවණ්ණතාය කබරභූතානි අක්ඛීනි. **යත්තකන්ති** යං ත්වං භගවතො වචනං අඤ්ඤථා කරොසි, තත්තකං **තයා අපරද්ධං,** තස්ස පමාණං නත්ථීති අත්ථො. යස්මා අනාගාමිනො නාම කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදා පහීනා හොන්ති, ත්වඤ්ච දිට්ඨියො කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදවසෙන ඉධාගතො, තස්මා යාව තෙ ඉදං අපරද්ධන්ති අයමෙවෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අදිට්ඨිප්පත්තොති අප්පත්තදිට්ඨිනිමිත්තො. **ගිලවිසො විය** විසං ගිලිත්වා ඨිතො විය. **කුඨාරිසදිසා** මූලපච්ඡින්දනට්ඨෙන. **උත්තමත්ථෙති** අරහත්තෙ. **ඛීණාසවොති වදති** සුනක්ඛත්තො විය අචෙලං කොරක්ඛත්තියං. **යො** අග්ගසාවකො විය **පසංසිතබ්බො ඛීණාසවො,** තං ''දුස්සීලො අය''න්ති යො වා වදති. **සමකොව විපාකොති** පසංසියනින්දා විජ්ජමානගුණපරිධංසනවසෙන පවත්තා යාව මහාසාවජ්ජතාය කටුකතරවිපාකා, තාව නින්දියපසංසාපි මහාසාවජ්ජතාය සමවිපාකා තත්ථ අවිජ්ජමානගුණසමාරොපනෙන අත්තනො පරෙසං මිච්ඡාපටිපත්තිහෙතුභාවතො පසංසියෙන තස්ස සමභාවකරණතො ච. ලොකෙපි හි අයං පුරෙ සමණගාරය්හො හොති, පගෙව දුප්පටිපන්නදුප්පටිපන්නොති සමං කරොන්තීති.

සකෙනාති අත්තනො සාපතෙය්‍යෙන. **අයං අප්පමත්තකො අපරාධො** දිට්ඨධම්මිකත්තා සප්පතිකාරත්තා ච තස්ස. **අයං මහන්තතරො කලි** කතූපචිතස්ස සම්පරායිකත්තා අප්පතිකාරත්තා ච.

''නිරබ්බුදො''ති ගණනාවිසෙසො එකොති ආහ **''නිරබ්බුදගණනායා''**ති, සතසහස්සං නිරබ්බුදානන්ති අත්ථො. නිරබ්බුදපරිගණනං පන හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **යමරියගරහී නිරයං උපෙතීති** එත්ථ යථාවුත්තං ආයුප්පමාණං පාකතිකෙන අරියූපවාදිනා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ''අග්ගසාවකානං පන ගුණමහන්තතාය තතොපි අතිවිය මහන්තතරා එවා''ති වදන්ති.

තුරුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

181. ද්වෙ කොකාලිකනාමකා භික්ඛූ, තතො ඉධ අධිප්පෙතං නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙතුං – **''කො අයං කොකාලිකො''**ති? පුච්ඡා. සුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්තිං දස්සෙතුං – **''කස්මා ච උපසඞ්කමී''**ති? පුච්ඡා . **අයං කිරා**තිආදි යථාක්කමං තාසං විස්සජ්ජනං. විවෙකවාසං වසිතුකාමත්තා අප්පිච්ඡතාය ච **මා කස්සචි...පෙ.... වසිංසු.**

පක්කමිස්සන්තීති ආඝාතං උප්පාදෙසි අත්තනො ඉච්ඡාවිඝාතනතො. **ථෙරා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නියාාදයිංසු** පයුත්තවාචාය අකතත්තා ථෙරෙහි ච අදීපිතත්තා. **පුබ්බෙපි...පෙ.... මඤ්ඤෙති** ඉමිනා ථෙරානං කොහඤ්ඤෙ ඨිතභාවං ආසඞ්කති අවණෙ වණං පස්සන්තො විය, සුද්ධෙ ආදාසතලෙ ලෙඛං උට්ඨාපෙන්තො විය ච.

අපරජ්ඣිත්වාති භගවතො සම්මුඛා ‘‘පාපභික්ඛූ ජාතා’’ති වත්වා. ආහ **‘‘සද්ධාය ආකරො පසාදාවහො’’**ති. පවත්තසද්ධායිකො වාති අත්ථොති ආහ **‘‘සද්ධාතබ්බවචනො’’**ති.

පීළකා නාම බාහිරතො පට්ඨාය අට්ඨිං භින්දති, ඉමා පන පඨමංයෙව අට්ඨිං භින්දිත්වා උග්ගතා. **තරුණබෙලුවමත්තියොති** තරුණබිල්ලඵලමත්තියො. **විසගිලිතොති** ඛිත්තපහරණො. තඤ්ච බළිසං විසසමඤ්ඤා ලොකෙ. ‘‘ආරක්ඛදෙවතානං සුත්වා’’ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

මගධරට්ඨෙ සංවොහාරතො **මාගධකො පත්තො,** තෙන. තිලසකටං **තිලවාහො**ති වුත්තො. **පච්චිතබ්බට්ඨානස්සා**ති නිරයදුක්ඛෙන පච්චිතබ්බපදෙසස්ස. **එතං** ‘‘අබ්බුදො’’ති නාමං.

වස්සගණනාති එකතො පට්ඨාය දසගුණිතං අබ්බුදආයුම්හි, තතො පරං වීසතිගුණං නිරබ්බුදාදීසු වස්සගණනා වෙදිතබ්බා. **සබ්බත්ථා**ති අබබාදීසු පදුමපරියොසානෙසු සබ්බෙසු නිරයෙසු. **එසෙව නයොති** හෙට්ඨිමතො උපරිමස්ස උපරිමස්ස වීසතිගුණතං අතිදිසති.

කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

1. සනඞ්කුමාරසුත්තවණ්ණනා

182. **පොරාණකත්තා**ති නිබ්බත්තිත්වා චිරකාලත්තා. ජාතත්තා ජනො, තං ඉතො **ජනෙතො,** තස්මිං. **ඛත්තියො සෙට්ඨො** ලොකමරියාදපරිපාලනාදිනා සම්මාපටිපත්තියං සත්තානං නියොජනෙන බහුකාරත්තා. සො හි පරෙ තථා පටිපාදෙන්තො සයම්පි තත්ථ පතිට්ඨිතොයෙව හොතීති සෙට්ඨො වුත්තො. පටිපක්ඛවිජ්ඣනට්ඨෙන පුබ්බෙනිවාසාදීනං විදිතකරණට්ඨෙන **විජ්ජා**ති. සද්ධාහිරොත්තප්පබාහුසච්චවීරියසතිපඤ්ඤාති ඉමෙ **සත්ත සද්ධම්මා.** චරන්ති අගතපුබ්බං දිසං එතෙහීති **චරණානි,** සීලාදයො පන්නරස ධම්මා.

සනඞ්කුමාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දෙවදත්තසුත්තවණ්ණනා

183. අප්පඤ්ඤත්තෙ එව සික්ඛාපදෙ ඡෙජ්ජගාමිකම්මස්ස කතත්තා සලිඞ්ගෙනෙව ච ඨිතත්තා ‘‘දෙවදත්තො සාසනතො පක්කන්තො’’ති න වත්තබ්බොති **අචිරපක්කන්තෙති** එත්ථ ‘‘සාසනතො පක්කන්තෙ’’ති අවත්වා **‘‘වෙළුවනතො ගයාසීසං ගතෙ’’**ති වුත්තං. පකතත්තො හි භික්ඛුසඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය, න අපකතත්තොති. **වළවායාති** වළවාය කුච්ඡියං ජාතං.

දෙවදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අන්ධකවින්දසුත්තවණ්ණනා

184. **ජනතන්ති** ජනානං සමූහං, ජනසඤ්චරණට්ඨානන්ති අත්ථො. **මනුස්සානං අනුපචාරෙති** යත්තකෙ කසනාදිකිච්චං කරොන්තානං සඤ්චාරො හොති, එත්තකං අතික්කමිත්වා අනුපචාරෙ. **සංයොජනවිප්පමොක්ඛා**ති සංයොජනවිමොක්ඛහෙතු. විවෙකරතිං පවිවෙකසුඛජ්ඣානං අලභන්තො. **චිත්තානුරක්ඛණත්ථ**න්ති පුබ්බෙ මං මනුස්සා ‘‘අරඤ්ඤවාසෙන පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො’’ති මඤ්ඤිංසු, ඉදානි ගාමන්තෙ වසන්තං දිස්වා ගණසඞ්ගණිකාය නිවුට්ඨොති අප්පසාදං ආපජ්ජිස්සන්ති. යදිපි මෙ ඉධ අභිරති නත්ථි, එවං සන්තෙපි ඉධෙව වසිස්සාමීති වික්ඛිත්තචිත්තෙන හුත්වා න වසිතබ්බං, කො අත්ථො චිත්තවසං ගන්ත්වාති අධිප්පායො. **සතිපට්ඨානපරායණො**ති සතිපට්ඨානභාවනාරතො. එවං භිස්ස ගණවාසොපි පාසංසො විවෙකවාසෙන විනා සමණකිච්චස්ස අසිජ්ඣනතො.

වට්ටභයතො පමුත්තො අජ්ඣාසයවසෙනාති අධිප්පායො.

නිසීදි තත්ථ භික්ඛූති ඉමිනා සත්තුපලද්ධියා අනිස්සිතත්තා යථාරුචියා තෙසං නිසජ්ජං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘ඉමිනා’’**තිආදි.

ඉමිනා ච ඉමිනා ච ආකාරෙන ජාතන්ති න අනුස්සවදස්සනමෙත්තං, න අනුස්සවග්ගහණං. තක්කහෙතු නයහෙතු වා න වදාමීති යොජනා. පිටකං ගන්ථො සම්පදීයති එතස්සාති **පිටකසම්පදානං,** ගන්ථස්ස උග්ගණ්හනතො තෙන පිටකස්ස උග්ගණ්හනකභාවෙන, කෙනචි ගන්ථානුසාරෙන එවං න වදාමීති අත්ථො. බ්‍රහ්මස්ස සෙට්ඨස්ස ධම්මස්ස චරියං චාවසිකං පවත්තතීති **බ්‍රහ්මචරියං,** ධම්මදෙසනා. භාවිතෙන මරණස්ස සබ්බසො භාගෙන විප්පහානෙන **මරණපරිච්චාගීනං**. තෙ ච ඛීණජාතිකාති ආහ **''ඛීණාසවාන''**න්ති.

දසධා දසාති දසක්ඛත්තුං දස. **අඤ්ඤන්**ති පඤ්චසතාධිකසහස්සතො අඤ්ඤං. **පුඤ්ඤභාගිනොති** විවට්ටනිස්සිතපුඤ්ඤස්ස භාගිනො තස්සා දෙසනාය එත්තකා සත්තා ජාතාති ගණෙතුං අහං න සක්කොමීති දස්සෙති. **බ්‍රහ්මධම්මදෙසනන්**ති බ්‍රහ්මුනා වුත්තං ආහ.

අන්ධකවින්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අරුණවතීසුත්තවණ්ණනා

185. **අභිභූ සම්භවොති** තෙසං ද්වින්නං මහාථෙරානං නාමානි. තෙසං විභාගං දස්සෙතුං **''තෙසූ''**තිආදි වුත්තං. එතෙ ද්වෙ තස්ස භගවතො අග්ගසාවකාති දස්සෙති. **අවජ්ඣායන්තීති** හෙට්ඨා කත්වා චින්තෙන්ති. **ඛීයන්ති** තං ලාමකතො චින්තෙතබ්බතං පාපෙන්ති පාපකතං කරොන්ති. **විත්ථාරයන්තාති** තමෙව ලාමකතො චින්තෙතබ්බතං වෙපුල්ලං පාපෙන්තා. සබ්බෙ පාසණ්ඩා අත්තනො අත්තනො සමයෙ සිද්ධන්තෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා අත්තනො අත්තනො සමයෙ පටිලාභෙ පටිලද්ධඅත්ථෙ පුරිසකාරං වණ්ණයන්තීති යොජනා.

ආරම්භවීරියන්ති මච්චුසෙනාසඞ්ඛාතකිලෙසධුනනෙ ආරම්භවීරියං, යා ''ආරම්භධාතූ''ති වුච්චති . **නික්කමවීරියන්**ති කොසජ්ජපටිපක්ඛභූතං වීරියං, යා ''නික්කමධාතූ''ති වුච්චති. **පයොගං කරොථාති** පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං භාවනාභියොගං පවත්තෙථාති අත්ථො. තෙනාහ ''පරක්කමථා''ති. **කිලෙසසෙනා** නාම රාගාදිකිලෙසසමූහො, සො මරණපච්චයභාවතො ''මච්චුනො සෙනා''ති වුච්චති. තඤ්හි සන්ධාය වුත්තං ''මහාසෙනෙන මච්චුනා''ති (ම. නි. 3.272, 275, 276). ඛන්ධානං පඨමාභිනිබ්බත්ති **ජාති,** තදඤ්ඤං පන තෙසං පටිපාටි පවත්තං **සංසාරොති** අධිප්පායෙනාහ **''ජාතිඤ්ච සංසාරඤ්චා''**ති. යස්මා ''එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො''තිආදීසු තස්මිං තස්මිං භවෙ ආදානනික්ඛෙපපරිච්ඡින්නඛන්ධප්පවත්ති ''ජාතී''ති වුච්චති, සා එව යාව පරිනිබ්බානා අපරාපරං පවත්තමානො සංසාරො ''ඉතො චිතො සංසරණ''න්ති කත්වා, තස්මා ආහ **''ජාතිසඞ්ඛාතං වා සංසාර''**න්ති. **පරිච්ඡෙදන්**ති පරියොසානං. ඔභාසං එරීති සම්බන්ධො. **ආලොකට්ඨානෙති** අත්තනා කතආලොකට්ඨානෙ. **ආලොකකිච්චං නත්ථීති** අන්ධකාරට්ඨානෙ ආලොකදස්සනං විය ආලොකට්ඨානෙ ආලොකදස්සනකිච්චං නත්ථි. තස්මා තෙසං සත්තානං ''කිං ආලොකො අයං, කස්ස නු ඛො අයං ආලොකො''ති? **විචිනන්තානං** චින්තෙන්තානං. **සබ්බෙති** සහස්සිලොකධාතුයං සබ්බෙ දෙවමනුස්සා. **ඔසටාය පරිසායාති** ධම්මස්සවනත්ථං සබ්බොසටාය පරිච්ඡින්නාය පරිසාය. **සද්දං සුණිංසූති** න කෙවලං සද්දමෙව සුණිංසු, අථ ඛො අත්ථොපීති යථාධිප්පෙතො තෙසං පකතිසවනූපචාරෙ විය පාකටො අහොසි, තිසහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙසීති.

අරුණවතීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනා

186. **එවං තං කුසිනාරාය හොතීති** යථා අනුරොධපුරස්ස ථූපාරාමො දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං, එවං තං උය්‍යානං කුසිනාරාය දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං හොති. **තස්මාති** යස්මා නගරං පවිසිතුකාමා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති **උපවත්තනන්**ති වුච්චති, තස්මා. **තන්ති** සාලපන්තිභාවෙන ඨිතං සාලවනං. **අන්තරෙනාති** වෙමජ්ඣෙ. අප්පමජ්ජනං **අප්පමාදො,** සො පන අත්ථතො ඤාණූපසංහිතා සති. යස්මා තත්ථ සතියා බ්‍යාපාරො සාතිසයො, තස්මා **''සතිඅවිප්පවාසෙනා''**ති වුත්තං. **අප්පමාදපදෙයෙව පක්ඛිපිත්වා අභාසි** අත්ථතො තස්ස සකලස්ස බුද්ධවචනස්ස සඞ්ගණ්හනතො.

ඣානාදීසු චිත්තෙ ච පරමුක්කංසගතවසීභාවතාය ''එත්තකෙ කාලෙ එත්තකා සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්තිසමාපජ්ජනං **පරිනිබ්බානපරිකම්මන්**ති අධිප්පෙතං. **ථෙරොති** අනුරුද්ධත්ථෙරො.

අයම්පි චාති යථාවුත්තපඤ්චසට්ඨියා ඣානානං සමාපන්නකථාපි සඞ්ඛෙපකථා එව. කස්මා? යස්මා භගවා තදා දෙවසිකං වළඤ්ජනසමාපත්තියො සබ්බාපි අපරිහාපෙත්වා සමාපජ්ජි එවාති දස්සෙන්තො **''නිබ්බානපුරං පවිසන්තො''**තිආදිමාහ. **චතුවීසති…පෙ…. පවිසිත්වාති** එත්ථ කෙචි තාව ආහු ''භගවා දෙවසිකං ද්වාදසකොටිසතසහස්සක්ඛත්තුං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, ද්වාදසකොටිසතසහස්සක්ඛත්තුමෙව ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තස්මා තදාපි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති. වුත්තඤ්හෙතං

භගවතා 'තථාගතං, භික්ඛවෙ, අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං ද්වෙ විතක්කා බහුලං සමුදාචරන්ති ඛෙමො ච විතක්කො පවිවෙකො ච විතක්කො'ති (ඉතිවු. 38). ඛෙමො හි විතක්කො භගවතො මහාකරුණාසමාපත්තිං පූරෙත්වා ඨිතො, පවිවෙකවිතක්කො අරහත්තඵලසමාපත්තිං. බුද්ධානං හි භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො මත්ථකප්පත්තො සමාපත්තීසු වසීභාවො, තස්මා සමාපජ්ජනවුට්ඨානානි කතිපයචිත්තක්ඛණෙහෙව ඉජ්ඣන්ති. පඤ්ච රූපාවචරසමාපත්තියො චතස්සො අරූපසමාපත්තියො අප්පමඤ්ඤාසමාපත්තියා සද්ධිං නිරොධසමාපත්ති අරහත්තඵලසමාපත්ති චාති ද්වාදසෙතා සමාපත්තියො භගවා පච්චෙකං දිවසෙ දිවසෙ කොටිසතසහස්සක්ඛත්තුං පුරෙභත්තං සමාපජ්ජති, තථා පච්ඡාභත්තන්ති එවං චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා දෙවසිකං වළඤ්ජනකකසිණසමාපත්තියො''ති.

අපරෙ පනාහු ''යං තං භගවතා අභිසම්බොධිදිවසෙ පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගමුඛෙන පටිලොමනයෙන ජරාමරණතො පට්ඨාය ඤාණං ඔතාරෙත්වා අනුපදධම්මවිපස්සනං ආරභන්තෙන යථා නාම පුරිසො සුවිදුග්ගං මහාගහනං මහාවනං ඡින්දන්තො අන්තරන්තරා නිසානසිලායං ඵරසුං නිසිතං කරොති, එවමෙවං නිසානසිලාසදිසියො සමාපත්තියො අන්තරන්තරා සමාපජ්ජිත්වා ඤාණස්ස තික්ඛවිසදභාවං සම්පාදෙතුං අනුලොමපටිලොමතො පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු ලක්ඛකොටිසමාපත්තිසමාපජ්ජනවසෙන සම්මසනඤාණං පවත්තෙති, තදනුසාරෙන භගවා බුද්ධභූතොපි අනුලොමපටිලොමතො පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගමුඛෙන විපස්සනාවසෙන දිවසෙ දිවසෙ ලක්ඛකොටිඵලසමාපත්තියො සමාපජ්ජති, තං සන්ධාය වුත්තං, 'චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො පවිසිත්වා'''ති.

ඉමානි ද්වෙපි සමනන්තරානෙව පච්චවෙක්ඛණායපි යෙභුය්‍යෙන නානන්තරියකතාය ඣානපක්ඛිකභාවතො. යස්මා සබ්බපච්ඡිමං භවඞ්ගචිත්තං තතො තතො චවනතො ''චුති''ති වුච්චති , තස්මා න කෙවලං අයමෙව භගවා, අථ ඛො සබ්බෙපි සත්තා භවඞ්ගචිත්තෙනෙව චවන්තීති දස්සෙතුං **''යෙ හි කෙචී''**තිආදි වුත්තං. **දුක්ඛසච්චෙනාති** දුක්ඛසච්චපරියාපන්නෙන චුතිචිත්තෙන **කාලං** කාලකිරියං **කරොන්ති** පාපුණන්ති, කාලගමනතො වා කරොන්ති පෙච්චාති.

පටිභාගපුග්ගලවිරහිතො සීලාදිගුණෙහි අසදිසතාය සදිසපුග්ගලරහිතො. සඞ්ඛාරා වූපසම්මන්ති එත්ථාති **වූපසමොති** එවං සඞ්ඛාතං ඤාතං කථිතං නිබ්බානමෙව සුඛන්ති. **ලොමහංසනකොති** ලොමානං හට්ඨභාවාපාදනො. **හිංසනකොති** අවීතරාගානං භයජනකො **ආසි** අහොසි. **සබ්බාකාරවරගුණූපෙතෙති** සබ්බෙහි ආකාරවරෙහි උත්තමකාරණෙහි සීලාදිගුණෙහි සමන්නාගතෙ. **අසඞ්කුටිතෙනාති** අකුටිතෙන විප්ඵාරිකාභාවතො. **සුවිකසිතෙනෙවාති** පීතිසොමනස්සයොගතො සුට්ඨු විකසිතෙන. **වෙදනං අධිවාසෙසි** සභාවසමුදයාදිතො සුට්ඨු පඤ්ඤාතත්තා. **අනාවරණවිමොක්ඛො සබ්බසො** නිබ්බිදභාවො. තෙනාහ **''අපඤ්ඤත්තිභාවූපගමො''**ති. **පජ්ජොතනිබ්බානසදිසොති** පදීපස්ස නිබ්බානසදිසො තත්ථ විලීයිත්වා අවට්ඨානාභාවතො.

පරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

බ්‍රහ්මසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

7. බ්‍රාහ්මණසංයුත්තං

1. අරහන්තවග්ගො

1. ධනඤ්ජානීසුත්තවණ්ණනා

187. **ධනඤ්ජානිගොත්තාති** එත්ථ පුබ්බපුරිසතො ආගතස්ස කුලවංසස්ස නාමාභිධානසඞ්ඛාතං ගං තායතීති ගොත්තං. (කිං පන තන්ති? අඤ්ඤකුලපරම්පරාසාධාරණං තස්ස කුලස්ස ආදිපුරිසසමුදාගතං තංකුලපරියාපන්නසාධාරණං සාමඤ්ඤරූපන්ති දට්ඨබ්බං.) ධනඤ්ජානිගොත්තං එතිස්සන්ති **ධනඤ්ජානිගොත්තා.** තස්සා උදානස්ස කාරණං පුච්ඡිත්වා ආදිතො පට්ඨාය විභාවෙතුං **‘‘සො කිරා’’**තිආදි වුත්තං. නානාරසභොජනං දෙතීති යොජනා. පඤ්චගොරසසම්පාදිතං සාලිභත්තං සූපසාකබ්‍යඤ්ජනං නානාරසං බ්‍රාහ්මණභොජනං. **මණ්ඩලග්ගඛග්ගන්ති** මණ්ඩලග්ගසඞ්ඛාතං ඛග්ගං. දුවිධො හි ඛග්ගො මණ්ඩලග්ගො දීඝග්ගොති. තත්ථ යස්ස අග්ගො මණ්ඩලාකාරෙන ඨිතො, සො මණ්ඩලග්ගො. යස්ස පන අසිපුත්තිකා විය දීඝො, සො දීඝග්ගො.

සාසනාති අනුසාසනා. ‘‘නමො…පෙ…. සම්බුද්ධස්සා’’ති එවං වුත්තා **පඤ්චපදිකගාථා.** සත්ථුසාසනෙ හි ලොකියච්ඡන්දං අනපෙක්ඛිත්වා එසා පඤ්චපදිකගාථාති දට්ඨබ්බා. **ඔක්කාවරධරාති** පුබ්බපුරිසසඞ්ඛාතඋක්කාකවංසවරධාරිකා. **සක්කාති** සක්කුණෙය්‍යං.

එවන්ති ‘‘සචෙ මෙ අඞ්ගමඞ්ගානී’’තිආදිනා ඉමිනා පකාරෙන. ‘‘පඤ්ච ගාථාසතානි පන අට්ඨකථං ආරුළ්හානි, ඉධ පන ද්වෙ එව උද්ධටා’’ති වදන්ති. **පහරිතුං වාති** එකවාරම්පි හත්ථෙන වා පාදෙන වා පහරිතුම්පි පරාමසිතුම්පි අසක්කොන්තොති අත්ථො. සො හි තස්සා අරියසාවිකාය ආනුභාවෙන අත්තනො සාමත්ථියෙන වසෙ වත්තාපනත්ථං සන්තජ්ජිත්වාපි තදනුවත්තනන්තො නිබ්බිසො අහොසි. තෙනාහ **‘‘හොතී’’**තිආදි.

තස්ස බ්‍රාහ්මණස්සාති අත්තනො සාමිකබ්‍රාහ්මණස්ස. **උපසංහරන්තීති** උපනෙන්තී. **තස්මිං සමයෙති** තස්මිං දුක්ඛුප්පත්තිකාලෙ ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති භගවතො වචනං අනුස්සරිත්වා ‘‘දසබලස්ස භගවතො’’තිආදීසු යථාපරිචිතං ගුණපදං අනුස්සරි. තෙනාහ **‘‘දසබලං සරී’’**ති.

ඛන්තිසොරච්චරහිතතාය **කුජ්ඣිත්වා. ඛිජ්ජිත්වාති** සංයතාභාවතො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තරෙ මෙත්තිභෙදෙන ඛිජ්ජිත්වා. **එවමෙවාති** යථා එතරහි අකාරණෙන, එවමෙව අඤ්ඤදාපි අකාරණෙනාති අත්ථො. නික්කාරණතාදීපනෙ **එවං**-සද්දො, **එව**-සද්දො පන අවධාරණත්ථො. නික්කාරණතා ච නාම නිරත්ථකතා, නිරත්ථකවිප්පලාපභාවෙනෙත්ථ **එවං**-සද්දස්ස ගහණෙ පවත්ති ගවෙසිතබ්බා. ගරහත්ථො වායං **එවං**-සද්දො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං. ගරහත්ථතා චස්ස වසලිසද්දසන්නිධානතො පාකටා එව.

ගාමනිගමරට්ඨපූජිතොති ඉමිනා ගාමනිගමරට්ඨසාමිකෙහි පූජිතභාවො දීපිතො ගාමාදීනං තෙසං වසෙ වත්තනතො. **අසුකස්ස නාම** පුග්ගලස්ස. **සෙසන්ති** අභික්කන්තන්තිආදි, යම්පි වඤ්ඤං ඉධාගතං හෙට්ඨා වණ්ණිතඤ්ච.

ධනඤ්ජානීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අක්කොසසුත්තවණ්ණනා

188. **භාරද්වාජොව සොති** භාරද්වාජො නාම එව සො බ්‍රාහ්මණො. ගොත්තවසෙන හි තයිදං නාමං, විසෙසෙන පනෙතං ජාතන්ති දස්සෙතුං **‘‘පඤ්චමත්තෙහී’’**තිආදි වුත්තං. **ජානිකතාති** ඤාතිවග්ගහානිකතා. **පක්ඛො භින්නොති** තතො එව ඤාතිපක්ඛො නට්ඨො. යථා දොමනස්සිතො අනත්තමනොති වත්තබ්බං ලභති, එවං කුපිතොති ආහ **‘‘දොමනස්සෙන වා’’**ති. **දසහීති** අනවසෙසපරියාදානවසෙන වුත්තං පඤ්චහි ගාථාසතෙහි අක්කොසන්තො තථා අක්කොසෙය්‍යාති කත්වා. තත්ථ පන යෙන කෙනචි අක්කොසන්තොපි අක්කොසතියෙව නාම. **කරොසි** මම භාතිකස්ස පබ්බජ්ජං.

සම්භුඤ්ජතීති සම්භොගං කරොති. අක්කොසාදීහි **එකතො භුඤ්ජති. වීතිහරතීති** බ්‍යතිහාරං කරොති, අක්කොසතො පච්චක්කොසනාදිනා විනිමයං කරොතීති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘කතස්ස පටිකාරං කරොතී’’**ති. අස්ස අනුස්සවවසෙන සුත්වා ‘‘සපති ම’’න්ති සඤ්ඤිනො භයං උප්පජ්ජීති යොජනා. **අස්සාති** බ්‍රාහ්මණස්ස. **සුත්වාති** පදං උභයත්ථාපි යොජෙතබ්බං ‘‘තවෙවෙතං බ්‍රාහ්මණාති සුත්වා, අනුස්සවවසෙන සුත්වා’’ති ච. කාමං කිසවච්ඡාදයො සපනං නාදංසු, දෙවතානංයෙව හි සො අත්ථො, සත්තානං පන තථා සඤ්ඤා උප්පන්නා, සොපි තථාසඤ්ඤී අහොසි. තෙනාහ **‘‘අනුස්සවවසෙනා’’**ති.

දන්තස්ස සබ්බසො දමථං උපගතත්තා. **නිබ්බිසෙවනස්සාති** රාගදොසාදිහෙතුකවිප්ඵන්දනරහිතස්ස. **තස්සෙවාති** පටිකුජ්ඣන්තස්සෙව පුග්ගලස්ස **තෙන කොධෙන පාපං හොති** පාපස්ස සන්තානන්තරසඞ්කන්තියා අභාවතො. කෙචි පන **"තස්සෙවාති** තස්සෙව පටිකුජ්ඣන්තපුරිසස්ස තෙන පටිකුජ්ඣනෙන. **පාපියොති** පටිකුජ්ඣන්තපුග්ගලස්ස ලාමකතරො''ති එවමෙත්ථ අත්ථං වදන්ති. **සතියා සමන්නාගතො හුත්වා** පටිසඞ්ඛානෙ ඨිතො **අධිවාසෙති,** න සහො මූළ්හො හුත්වාති අධිප්පායො. **උභින්නං තිකිච්ඡන්තන්ති** උභින්නං උප්පන්නකොධසඞ්ඛාතං කිලෙසබ්‍යාධිං තිකිච්ඡන්තං වූපසමෙන්තං තං පුග්ගලං. **යො පුග්ගලොති**ආදිනා පුරිමාසු ගාථාසු පවත්තිතානි පදානි සම්බන්ධිත්වා දස්සෙති. පඤ්චසු ඛන්ධෙසු යාථාවතො විනීතා අරියධම්මස්ස කොවිදා නාම හොන්තීති ආහ **"ධම්මස්සාති පඤ්චක්ඛන්ධධම්මස්සා"**ති. ඉදානි තමත්ථං පරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙන්තො ආහ **"චතුසච්චධම්මස්ස වා"**ති.

අක්කොසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අසුරින්දකසුත්තවණ්ණනා

189. **තෙනෙවාති** භාතුපබ්බජිතෙනෙව. **අස්සෙවාති** තිතික්ඛස්ස. **"තං ජයං හොතී"**ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තන්ති ආහ **"සො ජයො හොතී"**ති, දුජ්ජයං කොධං තිතික්ඛාය ජිනන්තස්සාති අධිප්පායො. යස්මා තිතික්ඛාදයො න කොධවසිකං ධුරං, තං පන බාලානං මඤ්ඤනාමත්තන්ති ඉධ ඉමමත්ථං විභාවෙතුං **"කතමස්සා"**තිආදි වුත්තං. **විජානතොව ජයො** න අවිජානතො තිතික්ඛාය අභාවතො. න හි අවිජානන්තො අන්ධබාලො කොධං විජෙතුං සක්කොති. **කෙවලං ජයං මඤ්ඤති** කිලෙසෙහි පරාජිතො සමානොපීති අධිප්පායො.

අසුරින්දකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. බිලඞ්ගිකසුත්තවණ්ණනා

190. **සුද්ධන්ති** කෙවලං සම්භාරවිරහිතං. **සම්භාරයුත්තන්ති** කටුකභණ්ඩාදිසම්භාරසහිතං. කඤ්ජිතො නිබ්බත්තත්තා **කඤ්ජිකං,** ආරනාලං, බිලඞ්ගන්ති අත්ථො. **නාමං ගහිතං** සඞ්ගීතිකාලෙ ''බිලඞ්ගිකභාරද්වාජො''ති විසෙසනවසෙන. **තයොති** ධනඤ්ජානියා සාමිකො භාරද්වාජො, අක්කොසකභාරද්වාජො, අසුන්දරිකභාරද්වාජොති ආදිතො තීසු සුත්තෙසු ආගතා තයො. **මෙති** මය්හං.

බිලඞ්ගිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අහිංසකසුත්තවණ්ණනා

191. **එසාති** බ්‍රාහ්මණො. **"අහිංසකො අහ"**න්ති තදත්ථං සාධෙතුං ඉච්ඡාය කථෙසීති වුත්තං **"අහිංසකපඤ්හං පුච්ඡී"**ති. **තථා චෙ අස්සාති** යථා තෙ නාමස්ස අත්ථො, තථා චෙතං භවෙය්‍යාසි අන්වත්ථනාමකො භවෙය්‍යාසි අහිංසකො එව සියාති. **න දුක්ඛාපෙති** දුක්ඛමත්තම්පි න උප්පාදෙති, දුක්ඛතො අපනෙතීති අත්ථො.

අහිංසකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජටාසුත්තවණ්ණනා

192. **ජටාපඤ්හස්සාති** ''අන්තොජටා බහිජටා''ති එවං ජටාපරියායස්ස පඤ්හස්ස.

ජටාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සුද්ධිකසුත්තවණ්ණනා

193. **සුද්ධිකපඤ්හස්සාති** ''නාබ්‍රාහ්මණො සුජ්ඣති''ති එවං සුද්ධසන්නිස්සිතස්ස පඤ්හස්ස. **සීලසම්පන්නොති** පඤ්චවිධනියමලක්ඛණෙන සීලෙන සමන්නාගතො. **තපොකම්මන්ති** අනසනපඤ්චාතපතප්පනාදිපරිභෙදනතපොකම්මං කරොන්තොපි. **විජ්ජාති තයො වෙදාති** වදන්ති ''තාය ඉධලොකත්ථං පරලොකත්ථං ඤායන්ති''ති කත්වා. **ගොත්තචරණන්ති** ගොත්තසඞ්ඛාතං චරණං. **බ්‍රාහ්මණො සුජ්ඣති** ජෙට්ඨජාතිකත්තා. තථා හි සො එව තපං ආචරිතුං ලභති, න ඉතරො. **අඤ්ඤා ලාමිකා පජාති** ඉතරවණ්ණං වදති. **වචනසහස්සම්පීති** ගාථානෙකසහස්සම්පි. අන්තො කිලෙසෙහි පූතිකො සභාවෙන පූතිකො. **කිලිට්ඨෙහි කායකම්මාදීහි** කායදුච්චරිතාදීහි.

සුද්ධිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අග්ගිකසුත්තවණ්ණනා

194. **අග්ගිපරිචරණවසෙනාති** අග්ගිහුත්තජුහනවසෙන. **සන්නිහිතොති** මිස්සීභාවං සම්පාපිතො. තථාභූතො ච සො සප්පිනා සද්ධිං යොජිතො නාම හොතීති ආහ **“සංයොජිතො”**ති. **අපායමග්ගං ඔක්කමති** මිච්ඡාදිට්ඨිමිච්ඡාසඞ්කප්පාදීනං අත්තනො සන්තානෙ සමුප්පාදනතො. තෙනාහ **“ඉමං ලද්ධි”**න්තිආදි.

ජාතියාති සදොසකිරියාපරාධස්ස අසම්භවෙන පරිසුද්ධාය ජාතියා. **නානප්පකාරෙ** අට්ඨාරසවිජ්ජාට්ඨානසඞ්ඛිතෙ **ගන්ථෙ. සුතවාති** සුත්වා නිට්ඨං පත්තො අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යොත්තාති අධිප්පායො.

පුබ්බෙනිවාසඤාණෙනාති ඉදං ලොකෙ සාසනෙ ච නිරුළ්හතාවසෙන වුත්තං. අඤ්ඤෙ හි පුබ්බෙනිවාසං ජානන්තා පුබ්බෙනිවාසඤාණෙනෙව ජානන්ති, භගවා පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනපි ජානාති. **දිබ්බෙන චක්ඛුනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සබ්බසො ජාති ඛීයති එතෙනාති **ජාතික්ඛයො,** අග්ගමග්ගො , තෙන පත්තබ්බත්තා ආපන්නත්තා ච ජාතික්ඛයො අරහත්තං. **ජානිත්වා වොසිතවොසානොති** විජානිතබ්බං චතුසච්චධම්මං මග්ගඤාණෙන ජානිත්වා සොළසන්නම්පි කිච්චානං වොසිතවොසානො.

උප්පත්තිං දීපෙත්වාති පායසදානස්ස ආගමනං පකාසෙත්වා. **ගාථාහි අභිගීතන්ති** ද්වීහි ගාථාහි මයා අභිගීතං. **අභුඤ්ජිතබ්බ**න්ති භුඤ්ජිතුං න යුත්තං. ‘‘අභොජනෙය්‍ය’’න්ති කස්මා වුත්තං, නනු භගවතො අජ්ඣාසයො අච්චන්තමෙව සුද්ධොති? සච්චමෙතං, බ්‍රාහ්මණො පන පුබ්බෙ අදාතුකාමො පච්ඡා ගාථා සුත්වා ධම්මදෙසනාය මුදුහදයො හුත්වා දාතුකාමො අහොසි, තස්මා තං භික්ඛූනං අනාගතෙ දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථං පටික්ඛිපි. තථා හි අනන්තරසුත්තෙ කසිභාරද්වාජසුත්තෙ ච එවමෙව පටිපජ්ජි. තෙනාහ **“ත්වං බ්‍රාහ්මණා”**තිආදි. **කිලඤ්ජම්හි…පෙ…. පකාසිතාති** එතෙන ගාථං උද්දෙසට්ඨානෙව ඨපෙත්වා භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස විත්ථාරෙන ධම්මං දෙසෙසීති දස්සෙති. **ගායනෙනාති** ගායනකෙන, ගානෙන වා. **අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්චාති** සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතඤ්චෙව තස්ස කාරණඤ්ච. **සම්පස්සන්තානන්ති** සම්මදෙව පස්සන්තානං. **ධම්මොති** පවෙණිආගතො චාරිත්තධම්මො න හොති. භොජනෙසු උක්කංසගතං දස්සෙතුං **“සුධාභොජන”**න්ති ආහ. **ධම්මෙ සතීති** අරියානං ආචාරධම්මෙ සති තං ආලම්බිත්වා ජීවන්තානං එතදෙව සෙට්ඨන්ති ‘‘සොමං භුඤ්ජෙය්‍ය පායස’’න්ති තං ආරබ්භ කථාය උප්පන්නත්තා.

සල්ලක්ඛෙති අයං බ්‍රාහ්මණො. **සෙසා** පච්චයා **නිද්දොසා** තෙ ආරබ්භ කථාය අප්පවත්තිතත්තා. **කුක්කුච්චවූපසන්තන්ති** අග්ගිආහිතපදස්ස විය සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා. **අන්නෙන පානෙනාති** ලක්ඛණවචනමෙතං යථා ‘‘කාකෙහි සප්පි රක්ඛිතබ්බ’’න්ති. තෙනාහ **“දෙසනාමත්තමෙත”**න්ති. **බහුසස්සඵලදායකං සුඛෙත්තං විය පටියත්තන්ති** සම්මා කසනබීජනඋදකානයනාපනයනාදිනා සුසජ්ජිතං ඛෙත්තං විය සීලාදිගුණවිසෙසසම්පාදනෙන පටියත්තං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං එතං.

අග්ගිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සුන්දරිකසුත්තවණ්ණනා

195. ආනෙත්වා හුනිතබ්බතො **ආහුති.** සප්පිමධුපායසාදීහි අග්ගිං ජුහොති එත්ථාති **අග්ගිහුත්තං,** සාධිට්ඨානං වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **“අග්‍යායතන”**න්තිආදි. **සුවිසොධිතො චස්සාති** නිහීනජාතිකානං අනෙන සුට්ඨු විසොධිතො ච භවෙය්‍ය. ‘‘මෙ’’ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

අඵලං කරොතීති ඉතො පට්ඨාය යාව **දෙමීති** පදං. තාව අනන්තරසුත්තවණ්ණනාය ආගතසදිසමෙවාති පෙය්‍යාලවසෙන ඨපෙසි, න සප්පිසඞ්ඛාරට්ඨපනං. **හිමපාතස්ස ච සීතවාතස්ස ච පටිබාහනත්ථන්ති** අකාරණමෙතන්ති තං අනාදියිත්වා අඤ්ඤමෙව සුකාරණං දස්සෙතුං **“පටිබලොචා”**තිආදි වුත්තං. **සඤ්ජානිත්වාති** ‘‘නායං බ්‍රාහ්මණො’’ති සඤ්ජානිත්වා.

නීචකෙසන්තන්ති රස්සකෙසන්තං. බ්‍රාහ්මණානං සුද්ධිඅත්ථා සිඛාති ආහ **“පවත්තමත්තම්පි, සිඛං අදිස්වා”**ති, ‘‘පරමහංසපරික්ඛාදිනා’’ති කෙචි.

අකාරණං දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස ජාති අදක්ඛිණෙය්‍යභාවහෙතූනං පාපධම්මානං අපටික්ඛෙපභාවතො. **එතන්ති** සීලාදිභෙදං චරණං. **දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස කාරණං** අදක්ඛිණෙය්‍යභාවකාරකපාපධම්මානං තදඞ්ගාදිවසෙන පජහනතො. **අස්සාති** බ්‍රාහ්මණස්ස. **තමත්ථන්ති** තං දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස කාරණතාසඞ්ඛාතමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තො. **සාලාදිකට්ඨා ජාතොවාති** සාලාදිවිසුද්ධකට්ඨාව ජාතො. සාපානදොණිආදිඅවිසුද්ධකට්ඨා ජාතො අග්ගිකිච්චං න ච න කරොති. **එවන්ති** යථා අග්ගි යතො කුතොචි ජාතොපි අග්ගිකිච්චං කරොතියෙව, එවං චණ්ඩාලකුලාදීසු ජාතොපි දක්ඛිණෙය්‍යො න න හොති ගුණසම්පදාවසෙන අරියානං වංසෙ පජාතත්තාති ආහ **“ගුණසම්පත්තියා ජාතිමා”**ති. ධිතියා ගුණසම්පත්තියා පමුඛභාවං දස්සෙතුං **“සො හී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ධිතියාති** වීරියෙන. තඤ්හි අනුප්පන්නානං

කුසලධම්මානං උප්පාදනපරිබ්‍රූහනෙහි තෙ ධාරෙති. **හිරියා දොසෙ නිසෙධෙති,** සම්මදෙව පාපානං ජිගුච්ඡනෙ සති තෙසං පවත්තියා අවසරො එව නත්ථි. **මොනධම්මෙන** ඤාණසඞ්ඛාතෙන ඔත්තප්පධම්මෙන. **කාරණාකාරණජානනකොති** තෙසං තෙසං ධම්මානං යථාභූතං ඨානං, පාපධම්මානං වා විප්පකාරසභාවට්ඨානං ජානනකො.

පරමත්ථසච්චෙන නිබ්බානෙන ආරම්මණපච්චයභූතෙන අරියමග්ගෙන **දන්තො. ඉන්ද්‍රියදමෙනාති** තතො එව අරියෙන ඉන්ද්‍රියසංවරෙන උපගතො. විදන්ති තෙහි සච්චානීති **වෙදා. මග්ගවෙදානං අන්තන්ති** අරියඵලං. **කිලෙසානං අන්තන්ති** තෙසං අනුප්පාදනිරොධට්ඨානං. **යඤ්ඤොති** අග්ගඵලං. **නිරත්ථකන්ති** අඵලං තෙසං අනාගමනතො, ආගතානම්පි අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යාභාවතො. **ජුහති** දෙති.

සුයිට්ඨන්ති සුදානං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යලාභෙන. **සුහුතන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. අථ වා **සුයිට්ඨන්ති** සුට්ඨු සම්මදෙව යිට්ඨං සාරෙ උපනීතං මම ඉදං දෙය්‍යවත්ථු. **සුහුතන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

උපහටමත්තෙති බ්‍රාහ්මණෙන ‘‘භුඤ්ජතු භව’’න්ති උපනීතමත්තෙ. **නිබ්බත්තිතොජමෙවාති** සවත්ථුකං අග්ගහෙත්වා වත්ථුතො විවෙචිතඔජමෙව. **තෙන තං සුඛුමත්තං ගතන්ති** තං හබ්‍යසෙසං සබ්බසො සුඛුමභාවං ගතන්ති ඔජාය අනොළාරිකතාය පුරිමාකාරෙනෙව පඤ්ඤායමානතං සන්ධාය වුත්තං, න පන ඔජාය එව කෙවලාය ගහණං සන්ධාය. සා හි අවිනිබ්භොගවුත්තිතාය විසුං ගණ්හිතුං න සක්කා, තස්මා දෙවතාහිපි සවත්ථුකා ගය්හති. **මනුස්සානං වත්ථූති** කරජකායමාහ. ඔළාරිකවත්ථුතාය දෙවානං විය ගහණී න තික්ඛාති දිබ්බොජසම්මිස්සතාය සම්මා පරිණාමං න ගච්ඡති. සුඛුමාපි සමානා දිබ්බොජා තෙන පායසෙන මිස්සිතා ඔළාරිකසම්මිස්සතාය සුඛුමවත්ථුකානං දෙවානං සුඛදා න හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **‘‘ගොයූසෙ පනා’’**තිආදිනා. පරිභොගවත්ථුනො ඔළාරිකතාය වා දෙවානං දුක්කරං සම්මා පරිණාමෙතුං, දිබ්බොජාය ගරුතරභාවෙන මනුස්සානං. තෙනාහ භගවා **‘‘න ඛ්වාහ’’**න්තිආදි. සමාපත්තිවිත්තසමුට්ඨිතා තෙජොධාතු ඣානානුභාවසන්තෙජිතා තික්ඛතරා හොතීති වුත්තං **‘‘අට්ඨ...පෙ.... පරිණාමෙය්‍යා’’**ති. භගවතො පන සුද්ධෙනෙව පරිණමතීති වුත්තං **‘‘පාකතිකෙනෙවා’’**ති, ඣානානුභාවප්පත්තෙන ඣානෙන විනා සභාවසිද්ධෙනෙව.

‘‘අප්පහරිතෙ’’ති එත්ථ අප්ප-සද්දො ‘‘අප්පිච්ඡො’’තිආදීසු විය අභාවත්ථොති ආහ **‘‘අප්පහරිතෙති අහරිතෙ’’**ති. **පාතිසතෙපි** පායසෙ. **න ආලුළතීති** න ආවිලං හොති. **අනාගන්තාව ගච්ඡෙය්‍ය** ‘‘අත්තනාපි න පරිභුඤ්ජි, අඤ්ඤෙසං න දාපෙසි, කෙවලං පායසං නාසෙසී’’ති දොමනස්සප්පත්තො.

දාරු සමාදහානොති දාරුහරිද්දි දාරුස්මිං තස්ස දහන්තො. **යදීතිආදි** දාරුඣාපනස්ස බහිද්ධභාවසාධනං අසුද්ධහෙතූනං පටිපක්ඛාභාවතො තස්ස. **ඛන්ධාදීසු කුසලාති** තෙසු සභාවතො සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො ආදීනවතො නිස්සරණතො ජානනතො ඡෙකා පණ්ඩිතා. **ඤාණජොතින්ති** ඤාණමයං ජොතිං. **ජාලෙමීති** පජ්ජලිතං කරොමි. **නිච්චං පජ්ජලිතග්ගී** සබ්බත්ථකමෙව විගතසම්මොහන්ධකාරතාය එකොභාසභාවතො. සබ්බසො වික්ඛෙපාභාවතො **නිච්චසමාහිතත්තො. එවං චදතීති** චරිතං බ්‍රහ්මචරියං ගහෙත්වා චරාමීති එවං වත්තමානං විය වදති ආසන්නතං හදයෙ ඨපෙත්වා.

ඛාරිභාරොති ඛාරිභාරසදිසො. තෙනාහ **‘‘යථා’’**තිආදි. **ඛන්ධෙන වය්හමානොති** කාජෙ පක්ඛිපිත්වා ඛන්ධෙන වය්හමානො. **පථවියා සද්ධිං චුසෙති** භාරස්ස ගරුකභාවෙන කාජස්ස පරිණමනෙන. මානෙන අත්තනො ජාතිආදීනි පග්ගණ්හතො අඤ්ඤස්ස තානි න සහතීති ආහ – **‘‘තත්ථ තත්ථ ඉස්සං උප්පාදෙන්තො’’**ති, තත්ථ තත්ථ ජාතිආදිමානවත්ථුස්මිං ගරුතරග්ගහණෙන සංසීදෙය්‍යාති අධිප්පායො. **කොධො ධූමොති** යථාපි භාසුරො අග්ගි ධූමෙන උපක්කිලිට්ඨො, එවං කොධෙන උපක්කිලිට්ඨො. **ඤාණග්ගීති** තස්ස කොධො ධූමො. මුසාවාදොව **මොසවජ්ජං.** යථා ඤාණෙ සති මුසාවාදො නත්ථි, එවං මුසාවාදෙ සති ඤාණම්පීති තෙන තං නිරොධිතං විය හොතීති ආහ – **‘‘මුසාවාදෙන පටිච්ඡන්නං ඤාණ’’**න්ති. යථා සුජාය විනා බ්‍රාහ්මණානං යාගො න ඉජ්ඣති, එවං පහූතජිව්හාය විනා සත්ථු ධම්මයාගො න ඉජ්ඣතීති ජිව්හා සුජාපරියායා වුත්තා. ජොති යීයති එත්ථාති **ජොතිට්ඨානං** වෙදි, යං අග්ගිකුණ්ඩං. **සත්තානං හදයං ජොතිට්ඨානං** ඤාණග්ගිනො තත්ථ සමුජ්ජලනතො. **අත්තාති චිත්තං** ‘‘ආහිතො අහං මානො එත්ථා’’ති කත්වා.

ධම්මො රහදොති අස්සද්ධියාදිආලසියාභාවතො කිලෙසමලපක්ඛාලනතො පරමග්ගිනිබ්බුතාවහනතො අරියමග්ගධම්මො අනාවිලො රහදො. **හෙට්ඨුපරියවාලුකාති** විපරිවත්තිතවාලුකා හුත්වා. **ආලුළාති** ආකුලජාතා. **පණ්ඩිතානං පසත්ථොති** පණ්ඩිතානං පුරතො සෙට්ඨො. සෙට්ඨභාවෙන සන්තො පාසංසො හුත්වා කිලෙසෙ භින්දති සමුච්ඡින්දතීති සබ්භීති වුච්චති. තෙනාහ **‘‘උත්තමට්ඨෙනා’’**ති. තථා චාහ භගවා **‘‘මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො’’**ති (ධ. ප. 273).

චචීසච්චන්ති ඉමිනා ‘‘චතුරඞ්ගසමන්නාගතා වාචා සුපරිසුද්ධා හොතී’’ති සම්මාවාචං දස්සෙති. සච්චසංයමපදෙහි දස්සිතා මග්ගධම්මා ඉධ ‘‘ධම්මො’’ති අධිප්පෙතාති ආහ – **‘‘ධම්මොති ඉමිනා...පෙ.... දස්සෙතී’’**ති. **මග්ගසච්චං ගහිතං** අනන්තරගාථාය අනෙකෙහි විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. **අත්ථතොති** පුබ්බඞ්ගමත්තාදිඅත්ථතො. තාය හි සකිච්චං

කරොන්තියා ඉතරෙ සබ්බෙපි තදනුවත්තිකා හොන්ති. **තග්ගතිකත්තාති** සම්මාදිට්ඨියා උපකාරකභාවෙන තාය සමානගතිකත්තා. ආරම්මණඤ්හි විතක්කෙනාහටං පඤ්ඤා විවිනිතුං සක්කොති. තථා හි සො පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහං ගතො. **ධම්මොති** සභාවතො සමාධි ගහිතො, ඉතරෙ ද්වෙ තදුපකාරත්තා. තථා හි ''එවංධම්මා තෙ භගවන්තො''තිආදීසු (දී. නි. 2.13; ම. නි. 3.197; සං. නි. 5.378) සමාධි ''ධම්මො''ති වුත්තො. **පරමත්ථසච්චං ගහිතං** සබ්බෙසං සෙට්ඨභාවතො. යථාහ – ''යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34). **අත්ථතොති** තතො එව පරමත්ථතො, අනන්තරං වුච්චමානානං වා මග්ගධම්මානං ආරම්මණභාවතො. **පඤ්චඞ්ගානි ගහිතානි** තාසං මග්ගභාවතො. **තීණි** අඞ්ගානි. **බ්‍රහ්මචරියං නාමාති** එතං නිබ්බානගාමි උත්තමට්ඨෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියං නාම. **මජ්ඣෙ සිතාති** ලීනුද්ධච්චාදිඅන්තද්වයවිවජ්ජනෙන මජ්ඣෙ මජ්ඣිමපටිපදාභාවනං නිස්සිතා. සස්සතුච්ඡෙදග්ගහණං හෙත්ථ පධානතාය නිදස්සනමත්තං. **සෙට්ඨප්පත්තීති** සෙට්ඨභාවප්පත්ති. **ත-කාරො පදසන්ධිකරොති** ''ස උජුභූතෙසූ''ති වත්තබ්බෙ මජ්ඣෙ ත-කාරො පදසන්ධිකරො, **''ස දූජ්ජුභූතෙසූති** කෙචි පඨන්ති, තෙසං ද-කාරො පදසන්ධිකරො. ස-ඉති සුන්දරිකො බ්‍රාහ්මණො වුත්තොති කත්වා ආහ **''ස ත්වං''**න්ති, සො ත්වන්ති අත්ථො. ධම්මො සාරියො පරිධානභූතා අලඞ්කාරා එතස්සාති **ධම්මසාරී**. අථ වා ධම්මෙහි සාරිතවාති **ධම්මසාරී,** තෙහි සාරෙත්වා ඨිතවාති අත්ථො. තෙනාහ **''කුසලධම්මෙහී''**තිආදි.

සුන්දරිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. බහුධීතරසුත්තවණ්ණනා

196. **සමන්තතොති** දක්ඛිණවාමානං වසෙන සමන්තතො. **ඌරුබද්ධාසනන්ති** ඌරූනං බන්ධනවසෙන නිසජ්ජනං. ද්වින්නං ඌරූනං අඤ්ඤමඤ්ඤබන්ධනවසෙන ආභුජිතාකාරං සන්ධායාහ **''ආභුජිත්වාති බන්ධිත්වා''**ති. හෙට්ඨිමකායස්ස අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජාවචනෙනෙව බොධිතන්ති ''උජුං කාය''න්ති එත්ථ කාය-සද්දො උපරිමකායවිසයොති ආහ **''උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා''**ති. තං පන උජුකට්ඨපනං සරූපතො පයොජනතො ච දස්සෙතුං **''අට්ඨාරසා''**තිආදි වුත්තං. **පරිමුඛන්ති** එත්ථ **පරි**-සද්දො අභිසද්දෙන සමානත්ථොති ආහ **''කම්මට්ඨානාභිමුඛ''**න්ති, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරෙක්ඛතොති අත්ථො. **පරිග්ගහට්ඨො** ''පරිණායිකා''තිආදීසු විය. **මුඛන්ති නිය්‍යානට්ඨො** ''සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛ''න්තිආදීසු විය. පටිපක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො හි නිය්‍යානට්ඨො, තස්මා **පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති** සබ්බථා ගහිතසම්මොසං පරිච්චත්තසම්මොසං **සතිං කත්වා** පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **ඡබ්බණ්ණා…පෙ.… නිසීදි** බ්‍රාහ්මණස්ස පසාදසඤ්ජානනත්ථං. **අටවිමුඛා චරමානාති** ගොචරං ගණ්හන්තා.

අජ්ජසට්ඨීන්ති අජ්ජ ඡන්නං පූරණී සට්ඨී දිවසවුත්ති, අජ්ජ ආදිං කත්වා ඡ දිවසෙති අත්ථො. අච්චන්තසංයොගෙ චෙතං උපයොගවචනං. **අජ්ජ ඡදිවසමත්තකාති** අජ්ජතො ඡට්ඨදිවසමත්තකා. **ලාමකාති** නිහීනා නිප්ඵලා. තෙනාහ **''තිලඛාණුකා''**තිආදි.

උස්සාහෙනාති උද්ධං උද්ධං පසාරෙන අභිභවනෙන. තං පන නෙසං අභිභවනං දස්සෙතුං **''කණ්ණනඞ්ගුට්ඨාදීනි''**තිආදිමාහ.

''උප්පාටකපාණකා''ති තචං උප්පාටෙත්වා විය බාධකපාණකා ඌකාමඞ්ගුලාදයො.

කළාරපිඞ්ගලාති නික්ඛන්තපිඞ්ගලක්ඛිකා, **කළාරපිඞ්ගලාති** වා රත්තගත්තා ච පිඞ්ගලචක්ඛුකා ච. **තිලකාහතාති** ආහතතිලකා, තිලප්පමාණෙහි බින්දූහි සමන්තතො සන්ථතසරීරා.

පටිගාථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසීති පකතියා තස්ස අත්තනා කථෙතබ්බං ධම්මදෙසනං පබ්බජ්ජාගුණකිත්තනවසෙන සත්තහි වඩ්ඪෙසි. **පබ්බජිත්වාති** ඉණායිකානං අත්තනො පලිබොධං තථා තථා ජානාපෙත්වා පබ්බජිත්වා.

යථා ච තත්ථ භගවා පටිපජ්ජි, තං දස්සෙතුං **''පුන දිවසෙ''**තිආදි වුත්තං.

තං තං කුලඝරං පෙසෙත්වාති තං තං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධීතරං තස්ස තස්සානුච්ඡවිකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දෙන්තො තං තං කුලඝරං පෙසෙත්වා බ්‍රාහ්මණධම්මෙ ගරුකරණභාවතො.

> ''නට්ඨෙ මතෙ පබ්බජිතෙ, නපුංසකෙපි හත්තරි;
> ඉත්ථියා පතිසෙට්ඨාය, න අඤ්ඤො පති ඉච්ඡියො''ති. –

අයඤ්හි බ්‍රාහ්මණධම්මො. **අයයිකට්ඨානෙති** මාතාමහිට්ඨානෙ ඨපෙසි සත්ථු චිත්තාරාධනවසෙනාති.

බහුධීතරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උපාසකවග්ගො

1. කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා

197. **දක්ඛිණාගිරිස්මින්**ති දක්ඛිණාගිරිජනපදෙ, තස්මිං දක්ඛිණාගිරිජනපදෙ දක්ඛිණාගිරිවිහාරෙ. **බන්ධෙසු ඨපෙත්වා යුගෙ යොත්තෙහීති** යොත්තරජ්ජූහි යුත්තානි පයොජිතානි ඉච්චෙව අත්ථො.

පඨමදිවසෙති වපනදිවසෙසු පඨමදිවසෙ ආරද්ධදිවසෙ. පඤ්චඞ්ගානිපි පරිපුණ්ණානි, පගෙව ඉතරඞ්ගානීති දස්සෙතුං **"පරිපුණ්ණපඤ්චඞ්ගා"**ඉච්චෙව වුත්තං. හරිතාලමනොසිලාඅඤ්ජනෙහි උරත්ථනාදීසු ඨපිතත්තා ආභාය උජ්ජලගත්තා. **අවසෙසා** බලිබද්දා. කිලන්තගොණං මොචෙත්වා අකිලන්තස්ස යොජනං **කිලන්තපරිවත්තනං**.

සීහකුණ්ඩලානීති සීහමුඛකුණ්ඩලානි. **බ්‍රහ්මවෙඨනන්ති** බ්‍රහ්මුනො වෙඨනසදිසං, අස්සනඛවෙඨනසදිසන්ති අත්ථො.

බුද්ධානං කිච්චානි කාලවසෙන විභත්තානි **පඤ්ච කිච්චානි භවන්ති. පුරෙභත්තකිච්චන්ති** භත්තතො පුබ්බෙ බුද්ධෙන කාතබ්බකිච්චං. **වීතිනාමෙත්වාති** ඵලසමාපත්තියා කාලං වීතිනාමෙත්වා. **කදාචි එකොති**ආදි තෙසං තෙසං විනෙය්‍යානං විනයනානුරූපපටිපත්තිදස්සනං. **පකතියාති** පකතිබුද්ධවෙසෙන. බුද්ධානං හි රූපකායස්ස අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිත-බාත්තිංසමහාපුරිස- ලක්ඛණ-කායප්පභා-බ්‍යාමප්පභා-කෙතුමාලාවිචිත්තතා බුද්ධවෙසො. **කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහීති** ඉමිනා පාරමීනං නිස්සන්දභූතානි පාටිහාරියානි රුචිවසෙනෙව පකාසනකානි භවන්ති, න සබ්බදාති දස්සෙති. එවඤ්ච කත්වා **"ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ"**තිආදිවචනං සමත්ථිතං හොති. භගවතො කායෙ පීතරස්මීනං යෙභුය්‍යතාය **"සුවණ්ණරසසිඤ්චනානි විය"**ති වත්වා කායම්හි නීලාදිරස්මීහි තහං තහං පීතමිස්සිතං සන්ධාය **"විචිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය වා"**ති වුත්තං. **මධුරෙනාකාරෙන සද්දං කරොන්ති** තුට්ඨරවරවනතො.

තත්ථාති විහාරෙ. **ගන්ධමණ්ඩලමාළෙති** හත්ථෙන කතපරිභණ්ඩෙ සමොසරිතගන්ධපුප්ඵදාමෙ මණ්ඩලමාළෙ.

උපට්ඨානෙති පමුඛෙ. **"ඔවදතී"**ති වත්වා තත්ථොවාදං සාමඤ්ඤතො දස්සෙතුං, **"භික්ඛවෙ"**තිආදි වුත්තං. **සම්පත්තීති** චක්ඛාදිඉන්ද්‍රියපාරිපූරි චෙව හත්ථාදිසම්පදා ච. **සමස්සාසිතකායො** කිලමථවිනොදනෙන. ''තඤ්ච ඛො සමාපජ්ජනෙනා''ති වදන්ති. **දුතියභාගෙති** ඉමිනා අපරභාගං තයො භාගෙ කත්වා තත්ථ පුරිමභාගං සෙය්‍යානිසජ්ජාවසෙන සමාපත්තීහි වීතිනාමෙතීති දස්සෙති. **ලොකන්ති** රාජගහාදීසු යං තදා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ අඤ්ඤත්ථ වා බුජ්ඣනකං විනෙය්‍යසත්තලොකං බුද්ධචක්ඛුනා වොලොකෙති. **කාලයුත්තන්ති** තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකකාලානුරූපං. **සමයයුත්තන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **සමයයුත්තන්ති** වා තෙහි ආජානිතබ්බවිසෙසපටිලාභානුරූපං.

පටිසල්ලීනොති කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්තිං සමාපන්නො. **අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො** තං අවිරාධෙන්තො, අජ්ඣාසයානුරූපන්ති අත්ථො.

සකල...පෙ.... දෙවතායොති එත්ථ ලොකධාතුසාකල්‍යං දට්ඨබ්බං, න දෙවතාසාකල්‍යං. න හි මහාසමයෙ විය සබ්බදා මජ්ඣිමයාමෙ දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බත්ථ සබ්බා දෙවතා සත්ථු සමීපං උපගච්ඡන්ති. **කිලාසුභාවො** කිලමථො.

විහාරචීවරපරිවත්තනවසෙනාති විහාරෙ නිවත්ථනිවාසනපරිවත්තනවසෙන. **ආදියිත්වාති** පාරුපනවසෙන ගහෙත්වා. තෙනාහ **"ධාරෙත්වා"**ති. **භික්ඛාචාරන්ති** භික්ඛත්ථං චරිතබ්බට්ඨානං.

අතිරොචමානන්ති තං තං අතික්කමිත්වා සමන්තතො සබ්බදිසාසු විරොචමානං. **සරීරප්පභන්ති** අත්තනො සරීරප්පභං. **ජඞ්ගමං විය පදුමසරන්ති** රතනමයකිඤ්ජක්ඛං රජතමයකණ්ණිකං සමන්තතො සමුල්ලිතකඤ්චනපදුමං සඤ්චාරිමසරං විය. **ගගනතලන්ති** අබ්භමහිකාදිඋපක්කිලෙසවිගමෙන සුවිසුද්ධආකාසතලං විය. තම්පි හි තාරාගණකිරණජාලසමුජ්ජලතාය සමන්තතො විරොචති. **කනකසිඛරන්ති** කනකගිරිසිඛරං. **සිරියා ජලමානන්ති** සබ්බසො අනවජ්ජාය සබ්බාකාරෙන පරිපුණ්ණකායතාය අනඤ්ඤසාධාරණාය රූපකායසිරියා සමුජ්ජලං, යස්සා රුචිරභාවො විද්ධෙ විගතවලාහකෙ පුණ්ණමාසියං පරිපුණ්ණකලමනොමමණ්ඩලං චන්දමණ්ඩලං අතිරොචති, පභස්සරභාවො සහස්සරංසිකිරණතෙජොජාලසමුජ්ජලං සූරියමණ්ඩලං අභිභවති, හෙමසමුජ්ජලභාවො තදුභයෙ

අභිභුය්‍ය පවත්තමානං එකක්ඛණෙ දසසහස්සිලොකධාතුවිජ්ජොතනසමත්ථ-මහාබ්‍රහ්මුනො පභාසමුදයං අභිවිභච්ච භාසති තපති විරොචති.

සමන්තපාසාදිකෙති සමන්තතො පසාදාවහෙ. තඤ්ච ඛො සබ්බසො සරිතබ්බතායාති ආහ **"පසාදනීයෙ"**ති. **උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තෙ**ති කායවාචාහි අනුත්තරං දන්තභාවඤ්චෙව අනුත්තරං චිත්තවූපසමඤ්ච සම්පත්තෙ. **අප්පසාදෙනා**ති පසාදාභාවෙන, පසාදපටික්ඛෙපෙන වා අස්සද්ධියෙන. **උභයථාපි නො**ති අප්පසාදො මච්ඡරියන්ති උභයථාපි නො එව, අථ ඛො අනත්තමනතාය උපාරම්භාධිප්පායෙන අපසාදෙන්තො, භගවතො මුඛතො කිඤ්චි දෙසෙතුකාමො වා එවමාහ. තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තො **"භගවතො පනා"**තිආදිමාහ. **අතිත්තන්**ති තිත්තිං අගච්ඡන්තං. **කම්මහඞ්ගන්**ති කම්මහානිං.

තික්ඛපඤ්ඤො එස බ්‍රාහ්මණො, තථා හි න චිරස්සෙව අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සති. **කථාපවත්තනත්ථම්පි එවමාහ** – "එවං අහං ඉමස්ස කඤ්චි ධම්මං සොතුං ලභිස්සාමී"ති. **වෙනෙය්‍යවසෙනා**ති අත්තනො කසනකාරිභාවකිත්තනමුඛෙන විනෙතබ්බපුග්ගලවසෙන.

ඔළාරිකානීති පාකතිකානි. "එස උත්තමදක්ඛිණෙය්‍යො"ති **සඤ්ජාතබහුමානො**. පාළියං **"යුගං වා නඞ්ගලං වා"**ති වා-සද්දො අවුත්තවිකප්පත්ථො. තෙන බීජාදිං සඞ්ගණ්හාති, තස්මා බීජං වා ඊසං වා පරිග්ගහයොත්තානි වාති අයමත්ථො දස්සිතො හොති. තථා හි භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස පටිවචනං දෙන්තො **"සද්ධා බීජ"**න්තිආදිමාහ. **පුබ්බධම්මසභාගතායා**ති පඨමං ගහිතධම්මසභාගතාය. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථාරුළ්හමෙව ගහෙතබ්බඤ්ච සද්දතො අත්ථාපත්තිතො වා ඉධ දට්ඨබ්බං. **බුද්ධානං ආනුභාවො** අයං, යදිදං පසඞ්ගාගතධම්මමුඛෙන දෙසනං ආරභිත්වා වෙනෙය්‍යවිනයනං.

අනනුසන්ධිකාති පුච්ඡානුසන්ධිවසෙන අනනුසන්ධිකා. **එවන්**ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **එත්ථා**ති එතිස්සා දෙසනාය. **සො**ති භගවා. **තස්සා**ති බ්‍රාහ්මණස්ස. **අනුකම්පායා**ති අසබ්බඤ්ඤූ හි සතිපි අනුකම්පාය පුච්ඡිතමත්තෙ තිට්ඨෙය්‍ය, තථා ජානන්තොපි අනනුකම්පකො, භගවා පන උභයධම්මපාරිපූරියා "ඉදං අපුච්ඡිත"න්ති අපරිහාපෙත්වා කථෙති. **සමූලන්**තිආදිනා සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං විවරන්තො **"තත්ථා"**තිආදිමාහ. තත්ථ බීජස්ස කසියා මූලභාවො නානන්තරියතො තප්පමාණවිධානතො වාති ආහ **"තස්මිං…පෙ…. කත්තබ්බතො"**ති. තෙන අන්වයතො බ්‍යතිරෙකතො ච බීජස්ස කසියා මූලභාවං විභාවෙති. **කුසලා**ති ඉමිනා අකුසලා තතො අඤ්ඤථාපි කරොන්ති, තං පන අප්පමාණන්ති දස්සෙති.

තස්සාති බ්‍රාහ්මණස්ස බීජට්ඨානියස්ස ධම්මස්ස ච **උපකාරභාවතො. ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො**ති තථා වුත්තධම්මස්ස එලෙන සම්බන්ධිතුං යොජෙතුං සමත්ථභාවතො. **තපො වුට්ඨී**ති වුත්තවචනං සන්ධාය වුත්තං. සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං පාකටං කාතුං **"අයං හී"**තිආදි වුත්තං. කස්සකස්ස උපකාරස්ස බීජස්ස අනන්තරං වුට්ඨී වුච්චමානා අට්ඨානෙ වුත්තා නාම න හොති. කස්මා? බීජස්ස වප්පකාලෙ අනුරූපාය වුට්ඨියා ඉච්ඡිතබ්බතො, තස්මා අවසානෙ මජ්ඣෙ වා වුච්චමානාය ධම්මසම්බන්ධසමත්ථතා තස්සා විභාවිතා න සියා. **අත්තනො අවිසයෙ**ති ඣානාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ. **පච්ඡාපී**ති කසිසම්භාරකථනතො පච්ඡාපි. **වත්තබ්බො**ති එකන්තෙන වත්තබ්බො. **තදනන්තරංයෙවා**ති බීජානන්තරංයෙව. **වුච්චමානා** වුට්ඨී **සමත්ථා හොති** , බීජස්ස එලෙන සම්බන්ධනෙ සමත්ථාති දීපිතා හොති අනන්තරවචනෙනෙව තස්සා ආසන්නඋපකාරත්තදීපනතො.

සම්පසාදලක්ඛණාති පසීදිතබ්බෙ වත්ථුස්මිං සම්මදෙව පසීදනලක්ඛණා. **ඔකප්පනලක්ඛණා**ති සද්ධෙය්‍යවත්ථුනො එවමෙතන්ති පක්ඛන්දනලක්ඛණා. **මූලබීජන්**තිආදීසු මූලමෙව බීජං මූලබීජං. එස නයො සෙසෙසුපි බීජගාමස්ස අධිප්පෙතත්තා. භූතගාමො පන මූලං බීජං එතස්සාති මූලබීජන්තිආදිනා වෙදිතබ්බො. **බීජබීජන්**ති පඤ්චමං පන පච්චයන්තරසමවායෙ සදිසඵලුප්පත්තියා විසෙසකාරණභාවතො විරූහනසමත්ථෙ සාරඵලෙ නිරුළ්හො බීජසද්දො තදත්ථසිද්ධියා මූලාදීසුපි කෙසුචි පවත්තතීති තතො නිවත්තනත්ථං එකෙන බීජ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං **"බීජබීජ"**න්ති "දුක්ඛදුක්ඛං රූපරූප"න්ති ච යථා. එවම්පි ඉමිනා අත්ථෙන ඉමස්සපි නිප්පරියායොව බීජභාවොති දස්සෙන්තො ආහ **"තං සබ්බම්පි…පෙ…. ගච්ඡතී"**ති.

ඉදානි කථඤ්චි වත්තබ්බෙ සද්ධාය ඔපම්මත්තෙ බීජෙ සද්ධාය බීජභාවං විභාවෙතුං **"තත්ථ යථා"**තිආදි ආරද්ධං. කාමං සද්ධූපනිසං සීලං, තථාපි සමාධිස්ස විය සබ්බෙසම්පි අනවජ්ජධම්මානං ආදිමූලභාවතො සද්ධායපි පතිට්ඨා හොතීති ආහ **"හෙට්ඨා සීලමූලෙන පතිට්ඨාතී"**ති. යස්මා සබ්බස්සෙව පුග්ගලස්ස සද්ධාවසෙන සමථවිපස්සනාරම්භො, තස්මා සා **"උපරි සමථවිපස්සනඞ්කුරං උට්ඨාපෙතී"**ති වුත්තා. තන්ති ධඤ්ඤබීජං. **පථවිරසං ආපොරසන්**ති සසම්භාරපථවීආපෙසු ලබ්භමානං රසං. **ගහෙත්වා**ති පච්චයපරම්පරාය ගහෙත්වා. **ධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථ**න්ති ධඤ්ඤපරිපාකනිබ්බත්තිඅත්ථං. **රසන්**ති සද්ධාසීලමූලහෙතුසමථවිපස්සනාභාවනාරසං ආදියිත්වා. **අරියමග්ගනාළෙනා**ති අරියමග්ගසොතෙන **අරියඵලධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථ**න්ති අරියඵලමෙව ධනායිතබ්බතො ධඤ්ඤං තස්ස නිබ්බත්තිඅත්ථං. ධඤ්ඤනාළං නාම කණ්ඩස්ස නිස්සයභූතො පච්ඡිමදෙසො, **කණ්ඩො** තබ්භන්තරො තංනිස්සයොයෙව දණ්ඩො. **පසවො** නාම පුප්ඵං. **වුද්ධින්**ති අවයවපාරිපූරිවසෙන වුද්ධිං. **විරුළ්හින්**ති

මූලසන්තානදළ්හතාය විරුළ්හතං. **වෙපුල්ලන්ති** පත්තනාළාදීහි විපුලභාවං. **ඛීරං ජනෙත්වාති** තරුණසලාටුකභාවප්පත්තියා තණ්ඩුලස්ස බීජස්ස බීජභූතං ඛීරං උප්පාදෙත්වා. **එසාති** සද්ධා. **පතිට්ඨහිත්වාති** කම්මපථාකම්මපථසම්මාදිට්ඨිසහිතෙන ආදිතො පවත්තසීලමත්තෙන පතිට්ඨහිත්වා. **වුද්ධින්ති**ආදීසු සුපරිසුද්ධාහි සීලචිත්තවිසුද්ධීහි වුද්ධිං, දිට්ඨිකඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධීහි **විරුළ්හිං.** මග්ගාමග්ගපටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීහි **වෙපුල්ලං** පත්වා. **ඤාණදස්සනවිසුද්ධිඛීරන්ති** සාදුරසසුවිසුද්ධිභාවතො ඤාණදස්සනවිසුද්ධිසඞ්ඛාතං ඛීරං ජනෙත්වා. **අනෙක... පෙ.... ඵලන්ති** අනෙකපටිසම්භිදා-අනෙකාභිඤ්ඤාණපරිපුණ්ණං අරහත්තඵලසීසං නිප්ඵාදෙති.

බීජකිච්චකරණතොති බීජකිච්චස්ස කරණතො. යඤ්හි තංසදිසස්ස විසදිසස්ස ච අත්තනො ඵලස්ස පතිට්ඨාපනසම්බන්ධනනිප්ඵාදනසඞ්ඛාතං බීජස්ස කිච්චං, තස්ස කරණතො නිබ්බත්තනතො **"එවං සද්ධා බීජකිච්ච"**න්ති වුත්තං. ඉමිනා අනඤ්ඤසාධාරණං සද්ධාය කුසලධම්මානං බීජභාවං දස්සෙති. **සා චාති**ආදිනා තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. ඉදානි තත්ථ ආගමං දස්සෙන්තො **"සද්ධාජාතො"**තිආදිමාහ. තෙන යථා සප්පුරිසූපනිස්සයස්ස සද්ධම්මස්සවනස්ස ච, එවං අනවසෙසාය සම්මාපටිපත්තියා සද්ධා මූලකාරණන්ති දස්සෙති.

ඉන්ද්‍රියසංවරො වීරියඤ්ච අකුසලධම්මෙ, දුක්කරකාරිකා ධුතඞ්ගඤ්ච අකුසලධම්මෙ චෙව කායඤ්ච තපති විබාධතීති **තපොති** වුච්චති. **ඉන්ද්‍රියසංවරො අධිප්පෙතො** වීරියස්ස ධොරය්හභාවෙන ගය්හමානත්තා, ඉතරෙසං වුට්ඨිභාවස්ස අනුයුඤ්ජමානත්තා. ආදි-සද්දෙන කලලඞ්ගාරවුට්ඨිආදීනං සඞ්ගහො. **සමනුග්ගහිතන්ති** උපගතං. විරූහනාමිලායනනිප්ඵත්තිවචනෙහි ධඤ්ඤබීජසන්තානස්ස විය තෙසං වුද්ධියා සද්ධාබීජසන්තානස්ස තපොවුට්ඨියා ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු උපකාරතං දස්සෙති.

පුරිමපදෙසුපීති අපි-සද්දෙන පරපදෙසුපීති අත්ථො දට්ඨබ්බො "හිරී මෙ ඊසා, මනො මෙ යොත්ත"න්ති ඉච්ඡිතත්තා, "සති මෙ"ති එත්ථ මෙ-සද්දො ආනෙත්වා යොජෙතබ්බො. **උදකම්පි තාව දාතබ්බං හොති** නදීතළාකාදිතො ආනෙත්වා. **වීරියබලීබද්දෙ** චතුබ්බිධෙ **යොජෙත්වා. නිච්චකාලං** අත්ථීති වචනසෙසො.

සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤා අධිප්පෙතා අමතප්ඵලාය කසියා අධිප්පෙතත්තා. **විපස්සනා පඤ්ඤා චාති** දුවිධාපි පඤ්ඤා උපනිස්සයා හොති විසිට්ඨභාවතො. තෙනාහ **"යථා හී"**තිආදි. **පඤ්ඤාති** පකාරෙහි ජානාතීති පඤ්ඤා. පඤ්ඤවතං පඤ්ඤා පුරතො හොති යොනිසොමනසිකාරස්ස විසෙසපච්චයභාවතො, සහජාතාධිපතීසු ච උක්කට්ඨභාවතො. **සිරීති** සොභග්ගං. **සතං ධම්මා** සද්ධාදයො, **අන්වායිකාති** අනුගාමිනො. **ඊසාබද්ධා හොතීති** හිරිසඞ්ඛාතඊසාය බද්ධා හොති , පඤ්ඤාය කදාචි අප්පයොගතො මනොසීසෙන සමාධි ඉධ වුත්තොති ආහ **"මනොසඞ්ඛාතස්ස සමාධියොත්තස්සා"**ති. සමං උපනෙත්වා බන්ධිත්වා බද්ධරජ්ජුකත්තා **සමාධියොත්තං. එකතො ගමනන්ති** ලීනච්චාරද්ධසඞ්ඛාතං එකපස්සතො ගමනං වාරෙති. මජ්ඣිමාය විපස්සනාවීථියා පටිපාදනතො කායාදීසු සුභසුඛනිච්චත්තභාවවිගමනෙ පඤ්ඤාය විසෙසපච්චයා සතීති වුත්තං – **"සතියුත්තා පඤ්ඤා"**ති තස්සා සතිවිප්පයොගාසබ්භාවතො. සන්තතිඝනාදීනං අයං විසෙසො – පුරිමපච්ඡිමානං ධම්මානං නිරන්තරතාය එකීභූතානං විය පවත්ති **සන්තතිඝනතා,** එකසමූහවසෙන එකීභූතානමිව පවත්ති **සමූහඝනතා,** දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යාකිච්චභෙදවසෙන එකීභූතානමිව පවත්ති. **කිච්චඝනතා,** එකාරම්මණවසෙන එකීභූතානමිව පවත්ති **ආරම්මණඝනතා.** සබ්බෙසං, සබ්බානි වා කිලෙසානං මූලසන්තානකානි **සබ්බ...පෙ.... සන්තානකානි.** අනුප්පයොගො හි අත්ථො. **පදාලෙතීති** භින්දති සමුච්ඡින්දති. **සා ච ඛො** "පදාලෙතී"ති වුත්තා **ලොකුත්තරාව** පඤ්ඤා අනුසයප්පහානස්ස අධිප්පෙතත්තා. සන්තතිඝනාදිභෙදනා පන ලොකියාපි හොති විපස්සනාවසෙන ඝනවිනිබ්භොගස්ස නිප්ඵාදනතො. තෙනාහ **"ඉතරා පන ලොකිකාපි සියා"**ති.

හිරීයතීති ලජ්ජති, ජිගුච්ඡතීති අත්ථො. තස්මා **"පාපකෙහි ධම්මෙහී"**ති නිස්සක්කවචනං දට්ඨබ්බං, හෙතුම්හි වා කරණවචනං. **ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව,** න හි ලජ්ජනං නිබ්භයං පාපභයං වා අලජ්ජනං අත්ථීති. **රුක්ඛලට්ඨීති** රුක්ඛදණ්ඩො. තෙන පදෙසෙන කසනතො විසෙසතො නඞ්ගලන්ති වුච්චතීති ආහ **"ඊසා යුගනඞ්ගලං ධාරෙතී"**ති. කාමං පඤ්ඤාරහිතා හිරී අත්ථි, හිරිරහිතා පන පඤ්ඤා නත්ථෙවාති ආහ **"හිරි...පෙ.... අභාවතො"**ති. සන්ධිට්ඨානෙ කම්පනාභාවතො **අචලං.** ථිරභාවෙන **අසිථිලං.** හිරිපටිබද්ධපඤ්ඤා පටිපක්ඛවසෙන ච අසිථිලභාවෙන ච **අචලා අසිථිලාති** ආහ **"අබ්බොකිණ්ණා අහිරිකෙනා"**ති. නාළියා මිනමානපුරිසො විය ආරම්මණං මුනාති පරිච්ඡෙදතො ජානාතීති **මනො. මනොසීසෙනාති** මනසො අපදෙසෙන. **තංසම්පයුත්තොති** ඉමිනා කුන්තසහචරණතො පුරිසො කුන්තො විය මනසහචරණසමාධි "මනො"ති වුත්තොති දස්සෙති. **සාරථිනාති** කස්සකෙන. සො හි ඉධ බලීබද්දානං සාරණතො පාචනතො "සාරථී"ති අධිප්පෙතො. **එකාබන්ධනන්ති** එකාබද්ධකරණං. **සකකිච්චෙති** සකකිච්චෙන යුත්තෙ. තෙන හි ඊසාදීසු යථාරහං බන්ධිත්වා එකාබද්ධෙසු කතෙසු නඞ්ගලෙසු කිච්චං ඉජ්ඣති, නො අඤ්ඤථාති තං **"සකකිච්චෙ පටිපාදෙතී"**ති වුත්තං. **අවික්ඛෙපසභාවෙනාති** අත්තනො අවික්ඛෙපසභාවෙන . **බන්ධිත්වාති** සහජාතාදිපච්චයභාවෙන අත්තනා සම්බන්ධිත්වා. **සකකිච්චෙති** හිරීආදීහි යථාසකං කත්තබ්බෙ කිච්චෙ.

චිරකතාදිමත්ථන්ති චිරභාසිතම්පි අත්ථං. **සරති** අනුස්සරති කායාදිං අසුභාදිතො නිජ්ඣායති. **ඵාලෙතීති** පදාලෙති. පාජෙන්ති ගමෙන්තීති තං **පාජනං. ඉධ** ඉමස්මිං සුත්තෙ **"පාචන"න්ති වුත්තං** ජ-කාරස්ස ච-කාරං කත්වා. **ඵාලපාචනන්ති** ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"යථා හි බ්‍රාහ්මණ...පෙ.... සතී"**ති වුත්තං. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො

දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ යථා’’**තිආදිමාහ. **නඞ්ගලං අනුරක්ඛති** හිජ්ජනපාලනතො. **පුරතො වස්ස ගච්ඡතීති** අස්ස නඞ්ගලස්ස කස්සනෙ භූමියා විලිඛනෙ පුරතො ගච්ඡති පුබ්බඞ්ගමා හොති. **ගතියොති** පවත්තියො. **සමන්වෙසමානාති** සරණවසෙන ගවෙසමානා. **ආරම්මණෙ වා** කායාදිකෙ **උපට්ඨාපයමානා** අසුභාදිවසෙන **පඤ්ඤානඞ්ගලං රක්ඛති.** සභාවාසභාවූපගමෙ ආලො විය නඞ්ගලස්ස **‘‘ආරක්ඛා’’ති වුත්තා** ‘‘සබ්බානත්ථතො සති රක්ඛතී’’ති කත්වා. තථා හෙසා ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා. විරකතවිරහාසිතානං අසම්මුස්සනවසෙන සති පඤ්ඤානඞ්ගලස්ස පුරතො හොතීති වත්වා තස්ස පුරතොභාවං දස්සෙතුං **‘‘සති…පෙ…. නො පමුට්ඨා’’**ති ආහ. **සතිපරිච්ඡෙතෙති** සතියා පට්ඨාපිතෙ. ‘‘උපට්ඨාපිතෙ’’තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **සංසීදිතුං න දෙතීති** සකිච්චකිරියාය සංසීදනං කාතුං න දෙති. කොසජ්ජසඞ්ඛාතං සංසීදනං **කොසජ්ජසංසීදනං.**

පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වුත්තං කායිකවාචසිකසංයමස්ස කථිතත්තා. **ආහාරෙ උදරෙ යතොති** පරිභුඤ්ජිතබ්බආහාරෙ සංයතභාවදස්සනෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතාය චතූසුපි පච්චයෙසු සංයතභාවො දීපිතොති ආහ **‘‘ආහාරමුඛෙනා’’**තිආදි. සංයතභාවො චෙත්ථ පච්චයහෙතු අනෙසනාභාවොති වුත්තං **‘‘නිරුපක්කිලෙසොති අත්ථො’’**ති. භොජනසද්දො ආහාරපරිභොගෙ නිරුළ්හොති කත්වා වුත්තං **‘‘භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාමුඛෙනා’’**ති. පරිභුඤ්ජනට්ඨෙන පන භොජනසද්දමුඛෙනාති වුත්තෙ අධිප්පෙතත්ථො ලබ්භතෙව. **තෙනාති** කායගුත්තාතිආදිවචනෙන. **න විලුම්පන්තීති ‘‘දීපෙතී’’**ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

ද්වීහාකාරෙහීති අදිට්ඨාදීනං අදිට්ඨාදිවසෙන දිට්ඨාදීනඤ්ච දිට්ඨාදිවසෙනාති එවං ද්විප්පකාරෙහි. **අවිසංවාදනං** අවිතථකථනං. **ඡෙදනං** මූලප්පදෙසෙ නිකන්තනං. **ලුනනං** යත්ථ කත්ථචි ඡෙදනං. **උප්පාටනං** උම්මූලනං. **අසිතෙනාති** දත්තෙන, ලායිතෙනාති අත්ථො. **විසංවාදනසඞ්ඛාතානං තිණානං,** අට්ඨන්නං අනරියවොහාරානන්ති අත්ථො. **යථාභූතඤාණන්ති** නාම රූපපරිච්ඡෙදකඤාණං. **සච්චන්ති වෙදිතබ්බං** අවිපරීතවුත්තිකත්තා **‘‘ඡෙදකං’’** ඡින්දනකං. **නිද්දානන්ති** නිද්දායකං. ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤන්ති දිට්ඨී **‘‘දිට්ඨීසච්ච’’**න්ති වුච්චති. **ද්වීසු විකප්පෙසූති** භාවකත්තුසාධනවසෙන ද්වීසු විකප්පෙසු. ‘‘නිද්දාන’’න්ති උපයොගවසෙනෙව අත්ථො.

සීලමෙව ‘‘සොරච්ච’’න්ති වුත්තං ‘‘පාණාතිපාතාදීහි සුට්ඨු ඔරතස්ස කම්ම’’න්ති කත්වා. සඞ්ඛාරදුක්ඛාදීනං අභාවතො සුන්දරභාවතො සුන්දරෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණකරණවසෙන රතත්තා සුරතො, අරහා. තස්ස භාවො **සොරච්චං,** අරහත්තං. **අප්පමොචනමෙව** අච්චන්තාය පමොචනං න හොති.

යදග්ගෙන විපස්සනාය පඤ්ඤාය තංසහගතවීරියස්ස ච නඞ්ගලධොරය්හතා, තථාපවත්තකුසලභාවනාය ච කසිභාවො ච, තදග්ගෙන තතො පුරෙතරං පවත්තපඤ්ඤාවීරියපාරමීනං නඞ්ගලධොරය්හතා, තථාපවත්තකුසලභාවනාය ච කසිභාවො වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘යථා හී’’**තිආදිමාහ. ධුරං වහතීති **ධොරය්හං. යථාවුත්තං සනන්ති** අස්මිමානාදිභෙදං සනං. වහිතබ්බා ආදිභූතා ධුරා එතෙසං අත්ථීති ධුරා, පුරිමධුරවාහකා. තංමූලකා අපරං ධුරං වහන්තා ධොරය්හා. **ධුරා ච ධොරය්හා ච ධුරධොරය්හං** එකත්තවසෙන. **වහන්තන්ති** කසනෙන පවත්තන්තං.

කාමයොගාදීහි **යොගෙහි ඛෙමත්තා** අනුපද්දවත්තා. **තං** නිබ්බානං **අධිකිච්ච** උද්දිස්ස. **වාහීයති** විපස්සනාය සහගතං. **අභිමුඛං වාහීයති** මග්ගපරියාපන්නං. **ඛෙත්තකොටින්ති** ඛෙත්තමරියාදං. **දිට්ඨෙකට්ඨෙති** දිට්ඨියා සහජාතෙකට්ඨෙ පහානෙකට්ඨෙ ච. **ඔළාරිකෙති** උපරිමග්ගවජ්ඣෙ උපාදාය වුත්තං, අඤ්ඤථා දස්සනපහාතබ්බාපි දුතියමග්ගවජ්ඣෙහි ඔළාරිකාති. **අණුසහගතෙති** අණුභූතෙ. ඉදං හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙ උපාදාය වුත්තං. **සබ්බකිලෙසෙ** අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසෙ **පජහන්තං අනිවත්තන්තං ගච්ඡති** පුන පහාතබ්බතාය අභාවතො. **අනිවත්තන්තන්ති** න නිවත්තන්තං, යථා නිවත්තනං න හොති, එවං ගච්ඡතීති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘නිවත්තනරහිත’’**න්තිආදි. **එතං පන** තව ධුරධොරය්හං.

එවමෙසා කසීති යථාවුත්තස්ස පච්චාමසනං. තෙනාහ **‘‘නිගමනං කරොන්තො’’**ති. වුත්තස්සෙව හි අත්ථස්ස පුන වචනං. **පඤ්ඤානඞ්ගලෙන සතිඵාලං ආකොටෙත්වාති** පඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන නඞ්ගලෙන සද්ධිං සතිඵාලස්ස එකාබද්ධභාවකරණෙන ආකොටෙත්වා. **කට්ඨාති** එත්ථ ‘‘කසී’’ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං ‘‘කට්ඨා කසී’’ති. **කම්මපරියොසානන්ති** යථාවුත්තකසිකම්මස්ස පරියොසානභූතං. යදිපි පුබ්බෙ ‘‘පඤ්ඤා මෙ යුගනඞ්ගල’’න්තිආදිනා අත්තුද්දෙසිකවසෙනායං අමතප්ඵලා කසි දස්සිතා, මහාකාරුණිකස්ස පන භගවතො දෙසනා සබ්බස්සපි සත්තනිකායස්ස සාධාරණා එවාති දස්සෙන්තො **‘‘සා ඛො පනෙසා’’**තිආදිමාහ.

දිවසෙයෙවාති තංදිවසෙ එව. **ආදිමාහාති** එත්ථ **ආදි-**සද්දෙන කථාපරියොසානෙ පාඨපදෙසො ගහිතොති තදඤ්ඤං ‘‘එවං වුත්තෙ’’තිආදිපාඨං සන්ධාය **‘‘තතො පරඤ්චා’’**ති ආහ.

කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදයසුත්තවණ්ණනා

198. **එතං වුත්තන්ති** ''ඔදනෙන පූරෙසී''ති එතං වචනං වුත්තං. **''ගහෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසී**ති භගවතො අධිට්ඨානබලෙනා''ති වදන්ති. **තං** බ්‍රාහ්මණං විනෙතුකාමතාය කිර භගවා තථා අකාසි.

උපාරම්භභයෙනාති පරූපවාදභයෙන. **අවත්වාව නිවත්තො** ''අබ්භාගතොපි පාසණ්ඩො වාචාමත්තෙනපි න පූජෙතබ්බො''ති බ්‍රාහ්මණධම්මෙ වුත්තත්තා. **පක්කන්තොති** බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මං අවත්වා පක්කන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස න තාව ඤාණං පරිපක්කන්ති. **එතං වචනං...පෙ.... මගමාසි** ''පුනප්පුනඤ්චෙව වපන්ති බීජ''න්තිආදිනා ධම්මං කථෙතුං අවස්සං ආකඞ්ඛන්තො. පකාරතො කස්සතීති **පකට්ඨකො,** රසතණ්හාය පකට්ඨොති අත්ථො. තෙනාහ **''රසගිද්ධො''**ති.

''පුනප්පුනඤ්චෙව වපන්ති බීජ''න්ති ඉමං දෙසනං ආරභීති සම්බන්ධො. **බීජන්ති** ච ඉති-සද්දො නිදස්සනත්ථො වා. තෙන අවයවෙන සමුදායං නිදස්සෙති. **ඔසක්කසී**ති සඞ්කොචසි. **වුත්තන්ති** වපනං කතං. තස්මා වුත්තං **''අලමෙත්තාවතා''**ති. **''වස්සිත්වා''**ති වුට්ඨිං පවත්තෙත්වා.

දෙසනා...පෙ.... දස්සෙති බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තං අයුත්තවචනං පරිවට්ටෙන්තොපි දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛාචරියා නාම භික්ඛූනං කායගතා වුත්තීති. ඛීරං හත්ථෙන නයන්තීති වා **ඛීරනිකා. කිලමතී**ති තංතංකිච්චකරණවසෙන ඛිජ්ජති. **එන්දතී**ති අනත්ථසමායොගවසෙන විප්ඵන්දති. **අපුනබ්භවායා**ති ආයතිං අනුප්පත්තියා. **මග්ගො නාමා**ති උපායො නාම නිබ්බානං, තස්මිං ලද්ධෙ පුනබ්භවාභාවතො. ''පුනප්පුන''න්ති වචනං උපාදාය බීජවපනාදයො පුනප්පුනධම්මා නාම ජාතාති ආහ **''සොළස පුනප්පුනධම්මෙ දෙසෙන්තෙනා''**ති.

උදයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දෙවහිතසුත්තවණ්ණනා

199. **උදරවාතෙහී**ති වාතකතවිජ්ඣනතොදනාදිවසෙන අපරාපරං වත්තමානෙහි උදරවාතෙහි, තස්ස වා විකාරෙහි. නිබද්ධුපට්ඨාකකාලෙ පන ධම්මභණ්ඩාගාරිකොව. **අරඤ්ඤ**න්ති භගවතො භික්ඛූනඤ්ච වසනට්ඨානභූතං තපොවනං. තං **නිද්ධූමං හොති** උදකතාපනස්සපි අකරණතො. **තස්මා**ති යස්මා තස්ස උණ්හොදකවික්කිණනචරියාය ජීවිකාකප්පනං හොති, තස්මා.

වත්තමෙතං තස්ස පතිකාරත්ථං පරිකථාදීනම්පි කාතුං ලබ්භනතො. ඉදානි තත්ථ කාරණම්පි සවිසයං දස්සෙතුං **''වණ්ණං හී''**තිආදි වුත්තං. භගවා හි ආයස්මතො උපවාණස්ස දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස තං සම්භාවිතං භවිස්සති තිකිච්ඡාපටියත්තං, තාය ච අත්තනො රොගස්ස වූපසමනං, තප්පසඞ්ගෙන ච දෙවහිතබ්‍රාහ්මණො මම සන්තිකං ආගන්ත්වා ධම්මස්සවනෙන සරණෙසු සීලෙසු ච පතිට්ඨහිස්සතීති සබ්බමිදං ඤත්වා එවං **''ඉඞ්ඝ මෙ ත්වං, උපවාණ, උණ්හොදකං ජානාහී''**ති අවොච. **ආගමනීයප්පටිපදං** පුබ්බභාගප්පටිපදං පුබ්බභාගප්පටිපත්තිං **කථෙතුං වට්ටති** අනුත්තරිමනුස්සධම්මත්තා. **සදෙවකෙන ලොකෙනා**ති අනවසෙසතො ලොකස්ස ගහණං. ඵලවිසෙසාකඞ්ඛාය පූජෙතබ්බාති පූජනීයා, තෙ එව ඉධ **''පූජනෙය්‍යා''**ති වුත්තා. තථා ආදරෙන පූජෙතබ්බතාය සක්කාරියා, ආ-කාරස්ස රස්සත්තං, රි-සද්දස්ස ච රෙ-ආදෙසං කත්වා **''සක්කරෙය්‍යා''**ති වුත්තං. ''අපචයෙය්‍යා''ති වත්තබ්බෙ ය-කාරලොපං කත්වා **''අපචෙය්‍යා''**ති වුත්තං. **තෙසන්ති** සදෙවකෙන පූජනෙය්‍යාදීනං. **හරිතුන්ති** නෙතුං.

එත්තකෙනපීති උපසඞ්කමනාදිනා එත්තකෙන අප්පමත්තකෙනපි කතවත්තෙන **අයං කිත්ති...පෙ.... සොමනස්සජාතො.**

යජමානස්සාති දෙය්‍යධම්මං දෙන්තස්ස. දක්ඛිණාය ඉජ්ඣනං නාම විපුලඵලභාවොති ආහ **''මහප්ඵලො හොතී''**ති. **විදිතන්ති** පටිවිද්ධපච්චක්ඛකතං. **ආජානාතී**ති වුත්ථභවාදිං පරියාදාය ජානාති පටිවිජ්ඣති. **ජානිත්වා**ති චත්තාරි සච්චානි මග්ගපටිපාටියා පටිවිජ්ඣිත්වා. අග්ගප්පත්තතාය **කතකිච්චතං පත්තො.** බ්‍රාහ්මණෙන අත්තනා කතො කාරො ච භගවතො එව පච්චුපට්ඨාතීති තං දස්සෙන්තො **''ඉමිනා ඛීණාසවෙ යජනාකාරෙන යජන්තස්සා''**ති වුත්තං.

දෙවහිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහාසාලසුත්තවණ්ණනා

200. යස්මා තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනිස්සයස්ස ජිණ්ණභාවෙන විසෙසතො කායො ලූඛො ජාතො, ජිණ්ණපිලොතිකඛණ්ඩෙහි සඞ්ඝටිතං පාවුරණං, තස්මා **''ලූඛපාවුරණො''**ති පදස්ස **''ජිණ්ණපාවුරණො''**ති අත්ථො වුත්තො. **පාටියෙක්කන්ති** පුත්තෙසු එකමෙකො එකමෙකාය වාචාය විසුං විසුං.

සම්පුච්ඡනං නාම ඉධ සම්මන්තනන්ති ආහ **“සද්ධිං මන්තයිත්වා”**ති. **නන්දිස්සන්ති** අභිනන්දිං. අතීතත්ථෙ හි ඉදං අනාගතවචනං. තෙනාහ **“නන්දිජාතො…පෙ…. අහොසි”**න්ති. **හුස්සන්තා**ති නිබ්භුස්සනවසෙන රවන්තා.

වයොගතන්ති පච්ඡිමවයං උපගතං. සො පන යස්මා පුරිමෙ ද්වෙ වයෙ අතික්කමවසෙන ගතො. පච්ඡිමං එකදෙසතො අතික්කමනවසෙන, තස්මා වුත්තං – **“තයො වයෙ ගතං අතික්කන්තං පච්ඡිමවයෙ ඨිත”**න්ති.

නිප්පරිභොගොති ජිණ්ණභාවෙන ජවපරක්කමහානියා අපරිභොගො න භුඤ්ජිතබ්බො. **බාදනා අපනීයතී**ති යවසං අදදන්තා තතො නීහරන්ති නාම. **ථෙරො**ති වුඩ්ඪො.

අනස්සවාති න වචනකරා. **අප්පතිස්සා**ති පතිස්සයරහිතා. **අවසවත්තිනො**ති න මය්හං වසෙන වත්තනකා. **සුන්දරතරො**ති උපත්ථම්භකාරිභාවෙන සුන්දරතරො.

පුරතොති උපත්ථම්භකභාවෙන පුරතො කත්වා. **උදකෙ පතිට්ඨං ලභති** තත්ථ පතිට්ඨතො ථිරපතිට්ඨභාවතො. අද්ධපතිට්ඨයො හි දණ්ඩො දණ්ඩධරපුරිසස්ස පතිට්ඨං ලභාපෙති.

බ්‍රාහ්මණියොති අත්තනො බ්‍රාහ්මණියො. **පාටියෙක්කන්**ති ‘‘අසුකස්ස ගෙහෙ අසුකස්ස ගෙහෙ’’ති එවං උද්දෙසිකං කත්වා විසුං විසුං. **මා නියාදෙහි, අම්හාකං රුච්චනට්ඨානමෙවා**ති තව පුත්තානං ගෙහෙසු යං අම්හාකං රුච්චනට්ඨානං. තත්ථමෙව ගමිස්සාමාති සබ්බෙසම්පි එතෙසං අනුග්ගහං කාතුකාමො භගවා එවමාහ.

තතො පට්ඨායාති සොතාපත්තිඵලපටිලාභතො පට්ඨාය. යදත්ථං මයං ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස මහාසම්පත්තිදානාදිනා අනුග්ගහො කතො, සො වස්ස පුත්තපරිජනස්සපි අත්ථො සිද්ධොති සත්ථා න සබ්බකාලං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තානං ගෙහං අගමාසි, තෙ එව පන කාලෙන කාලං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා යථාවිභවං සක්කාරසම්මානං අකංසූති අධිප්පායො.

මහාසාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මානත්ථද්ධසුත්තවණ්ණනා

201. **මානෙන ථද්ධො**ති ‘‘අයං බො’’තිආදිනා පග්ගහිතෙන මානෙන ථද්ධො බජ්ඣිතචිත්තො ථද්ධඅයොසලාකො විය කස්සචිපි අනොනතො. **න කිඤ්චි ජානාති** ලොකෙ පටිසන්ථාරමත්තස්සපි අජානනතො.

අබ්භුතචිත්තජාතාති සඤ්ජාතඅබ්භුතචිත්තා. චිත්තං චිත්තීති ච තුට්ඨිපරියායා. **අභූතපුබ්බායා**ති යා තස්සා පරිසාය චිත්ති තදා භූතා, සා ඉතො පුබ්බෙ අභූතා. තෙනාහ **“අභූත…පෙ…. සමන්නාගතා”**ති. **අස්ස පුග්ගලස්සා**ති අනෙන පුග්ගලෙන. **අපචිතා**ති පරමනිපච්චෙන පූජනීයසාමඤ්ඤතො තත්ථ අත්තනො පක්ඛිපනං ඉධ දෙසනාකොසල්ලං.

මානත්ථද්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පච්චනීකසුත්තවණ්ණනා

202. **“සබ්බං සෙත”**න්ති කෙනචි වුත්තෙ තස්ස **පච්චනීකං කරොන්තස්සෙව අස්ස** බ්‍රාහ්මණස්ස. **විනෙත්වා**ති විනාසෙත්වා. **සුණාතීති අත්ථො**ති ‘‘සුණාතී’’ති කිරියාපදං ආහරිත්වා ගාථාය අත්ථො වෙදිතබ්බො ‘‘ජඤ්ඤා සුභාසිත’’න්ති වුත්තත්තා. න හි අසුත්වා දෙසිතං ජානිතුං සක්කොන්ති.

පච්චනීකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. වනකම්මිකසුත්තවණ්ණනා

203. වනකම්මෙ නියුත්තො, කිරියමානෙන වනකම්මං එතස්ස අත්ථීති **වනකම්මිකො**. **ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ**ති ඉමස්මිං එවංමහන්තෙ වනසණ්ඩෙ. න මෙ වනස්මිං කරණීයමත්ථී යථා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, තුය්හ’’න්ති අධිප්පායො. ඉතරං පන යං මහාකිලෙසවනං, තං මග්ගඤාණඵරසුනා සමාධිමයසිලායං සුනිසිතෙන සබ්බසො උච්ඡින්නමූලං, තතො එව **නිබ්බනථො** නික්කිලෙසගහනො. විවෙකාභිරතියා එකකො අභිරතො පටිපක්ඛවිගමෙන. තෙනාහ **“අරතිං…පෙ…. ජහිත්වා”**ති.

වනකම්මිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කට්ඨහාරසුත්තවණ්ණනා

204. **ධම්මන්තෙවාසිකාති** කිඤ්චිපි ධනං අදත්වා කෙවලං අන්තෙවාසිකා. තෙනාහ **“වෙයාවච්චං කත්වා සිප්පුග්ගණ්හනකා”**ති. **ගම්භීරසභාවෙති** සමන්තතො දූරතො ගහනසච්ඡන්නවිපුලතරරුක්ඛගච්ඡලතාය ච, තදා හිමපිණ්ඩසින්නභාවෙන මයූරයානෙහි පතිට්ඨාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය ච ගම්භීරභාවෙ.

බහුභෙරවෙති බහුභයානකෙ. **අනිඤ්ජමානෙනාති** ඉත්ථම්භූතත්ථෙ කරණවචනං. **අතිසුන්දරං වතාති** එවං සන්තෙ නාම අරඤ්ඤෙ එවං නිච්චලකායො නිසින්නො ඣායන්තො අතිවිය සුන්දරඤ්ච ඣානං ඣායසීති වදති.

අච්ඡෙරරූපන්ති අච්ඡරියභාවං. **සෙට්ඨප්පත්තියාති** සෙට්ඨභාවප්පත්තියා.

‘‘ලොකාධිපතිසහබ්‍යතං ආකඞ්ඛමානො’’ති ඉමිනා බ්‍රාහ්මණො ලොකාධිපතිසහයොගං පුච්ඡති, ‘‘කස්මා භව’’න්තිආදිනා පන තදඤ්ඤවිසෙසාකඞ්ඛං පුච්ඡතීති ආහ **“අපරෙනපි ආකාරෙන පුච්ඡතී”**ති.

කඞ්ඛාති තණ්හා අභික්ඛණවසෙන පවත්තා. **අනෙකසභාවෙසූති** රූපාදිවසෙන අජ්ඣත්තිකාදිවසෙන එවං නානාසභාවෙසු ආරම්මණෙසු. අස්සාදරාගො ලොභො අභිජ්ඣාති **නානප්පකාරා. සෙසකිලෙසා වා** දිට්ඨිමානදොසාදයො. **නිච්චකාලං අවස්සිතා** සත්තානං අවස්සයභාවත්තා. **පජප්පාපනවසෙනාති** පකාරෙහි තණ්හායනවසෙන. **නිරන්තාති** අන්තරහිතා නිරවසෙසා.

අනුපගමනොති අනුපාදානො. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං දීපෙති,** තස්ස හි වසෙන එව නානාසභාවෙසු භගවා සමන්තචක්ඛුනා පස්සතීති **“සබ්බෙ…පෙ…. දස්සනො”**ති වුච්චති. **අරහත්තං සන්ධායාහ,** තඤ්හි නිප්පරියායතො ‘‘අනුත්තර’’න්ති වුච්චති.

කට්ඨහාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මාතුපොසකසුත්තවණ්ණනා

205. **ඉතොති** මනුස්සත්තභාවතො. **පටිගන්ත්වාති** අභිගන්ත්වා. සග්ගෙ හි නිබ්බත්තන්තො කම්මඵලෙන ධම්මතාවසෙන පටිසන්ධිකාලතො පට්ඨාය අභිරතිවසෙන අභිරමති එව නාමාති.

මාතුපොසකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛකසුත්තවණ්ණනා

206. විරූපං ගන්ධං පසවතීති **විස්සො,** දුග්ගන්ධො. **බාහිත්වාති** අත්තනො සන්තානතො බහිකත්වා නීහරිත්වා. තං පන අනවසෙසතො පජහනන්ති ආහ **“අග්ගමග්ගෙන ජහිත්වා”**ති. සඞ්ඛායති සම්මදෙව පරිච්ඡින්දති එතායාති **සඞ්ඛා,** ඤාණන්ති ආහ **“සඞ්ඛායාති ඤාණෙනා”**ති. **භින්නකිලෙසත්තාති** නිරුත්තිනයෙන භික්ඛුසද්දසිද්ධිමාහ.

භික්ඛකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

207. **පච්චෙතීති** පත්තියායති සද්දහති. තථාභූතො ච තමත්ථං නිකාමෙන්තො නාම හොතීති වුත්තං **“ඉච්ඡති පත්ථෙතී”**ති. **සාධු, භන්තෙති** එත්ථ **සාධු**-සද්දො ආයාචනත්ථො, න අභිනන්දනත්ථොති **“ආයාචමානො ආහා”**ති වත්වා ආයාචනෙ කාරණං දස්සෙන්තො **“ථෙරස්ස කිරා”**තිආදිමාහ. උදකසුද්ධිකො න එකංසෙන අපායූපගො, ලද්ධියා පන සාවජ්ජකිලෙසභූතභාවතො ආයාචති. අඤ්ඤං කාරණං අපදිසන්තො **“අපිචා”**තිආදිමාහ. ඵලභූතො අත්ථො එතස්සාති **අත්ථවසං,** කාරණන්ති ආහ **“අත්ථානිසංසං අත්ථකාරණ”**න්ති. **පපඤ්චසූදනියං** පන ඵලෙනෙව අරණීයතො අත්ථො, කාරණන්ති කත්වා ‘‘අත්ථො එව අත්ථවසො, තස්මා **ද්වෙ අත්ථවසෙති** ද්වෙ අත්ථෙ ද්වෙ කාරණානී’’ති වුත්තං.

සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ඛොමදුස්සසුත්තවණ්ණනා

208. එවංලද්ධනාමං පිණ්ඩාය පාවිසීති යොජනා. **එවමෙවන්ති** කෙනචි අනිමන්තිතෙන සයමෙව උපසඞ්කමන්තෙ. **අඵාසුකධාතුකන්ති** අයුත්තරූපං. **සහාධම්මන්ති** සහාය චරිතබ්බං චාරිත්තධම්මං. **අසඤ්චාලෙත්වාති** ආසනතො අවුට්ඨාපෙත්වා. **උජුකමෙව ආගච්ඡති** ලොකග්ගනායකො භගවා සබ්බසත්තුත්තමො අත්තනො උත්තරිතරස්ස අභාවතො ලොකස්ස අපචිතිං න දස්සෙති. යෙ සබ්බසො සංකිලෙසෙ පජහන්ති, තෙව පණ්ඩිතෙ ‘‘සන්තො’’ති දස්සෙති **‘‘එතෙ’’**තිආදිනා.

බොමදුස්සසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

බ්‍රාහ්මණසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

8. වඞ්ගීසසංයුත්තං

1. නික්ඛන්තසුත්තවණ්ණනා

209. ආළවියන්ති ආළවිනගරසමීපෙ. **අග්ගාළවෙ චෙතියෙති** ගොතමකචෙතියාදීහි උත්තමචෙතියෙ. තං කිර භූමිරාමණෙය්‍යකභාවෙන මනුඤ්ඤතාය පධානයුත්තතාදිසම්පත්තියා ච ඉතරචෙතියෙහි සෙට්ඨසම්මතං. **කප්පත්ථෙරෙනාති** ''කප්පො''ති ගොත්තතො ආගතනාමො ථෙරො, සහස්සපුරාණජටිලානං අබ්භන්තරෙ අයං මහාථෙරො. **ඔහීනකොති** ථෙරෙසු ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙසු විහාරෙ එව අවහීනකො ඨිතො. තත්ථ කාරණමාහ **''විහාරපාලො''**තිආදි. **සමලඞ්කරිත්වාති** සමං අලඞ්කාරෙන අලඞ්කරිත්වා. **කුසලචිත්තං විද්ධංසෙති** පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන. **එතස්මින්ති** එතස්මිං රාගෙ උප්පන්නෙ. ''එකස්මි''න්ති වා පාඨො, එකස්මිං විසභාගවත්ථුකෙ රාගෙ උප්පන්නෙ. **ධම්මො වාති** මම චිත්තෙ උප්පජ්ජනකතො අඤ්ඤො ධම්මො වා. යෙන කාරණෙන පරො අනභිරතිං විනොදෙත්වා ඉදානෙව අභිරතිං උප්පාදෙය්‍ය, තං කාරණං කුතො ලබ්භාති යොජනා, තං කාරණං නත්ථීති අත්ථො, තස්ස අභාවකාරණවචනං.

අනගාරියන්ති අගාරවිරහතො අනගාරං පබ්බජ්ජා. තත්ථ නියුත්තත්තා අනගාරියං ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා, පබ්බජිතන්ති අත්ථො. **ආධාවන්තීති** හදයං අභිභවිත්වා ධාවන්ති. **උග්ගතානන්ති** උළාරානං පුත්තා. තෙනාහ **''මහෙසක්ඛා රාජඤ්ඤභූතා''**ති. **උත්තමප්පමාණන්ති** සහස්සපලං **සමන්තාති** සමන්තතො. **පරිකිරෙය්‍යුන්ති** විජ්ඣෙය්‍යුං. **එතස්මා සහස්සාති** යථාවුත්තා ධනුග්ගහසහස්සතො. **අතිරෙකතරා** අනෙකසහස්සා. **ඉත්ථියො** ඔලොකනසිතලපිතරොදිතසරෙ ඛිපන්තියො. **නෙව මං බ්‍යාධයිස්සන්ති** නෙව මං නිජ්ඣායිස්සන්ති. ''බ්‍යාධයිස්සතී''ති පාඨොති වුත්තං **''චාලෙතුං න සක්ඛිස්සතීති අත්ථො''**ති. **ධම්මෙ සම්හීති** සකෙ සන්තිකෙ පතිට්ඨිතෙ සාසනධම්මෙ. තෙනාහ **''අනභිරතිං විනොදෙත්වා''**තිආදි.

මග්ගන්ති ''මග්ගො''ති වත්තබ්බෙ ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. තෙනාහ **''සො හි නිබ්බානස්ස පුබ්බභාගමග්ගො''**ති.

නික්ඛන්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අරතිසුත්තවණ්ණනා

210. **විහාරගරුකො කිරෙස ථෙරොති** එතෙන ථෙරො අත්තනො සද්ධිවිහාරිකං වඞ්ගීසං ඔවදිතුං අනවසරො. තෙන අන්තරන්තරා තස්ස චිත්තං රාගො අනුද්ධංසෙතීති දස්සෙති. **සාසනෙ අරතින්ති** සීලපරිපූරණෙ සමථවිපස්සනාභාවනාය ච අනභිරතිං. **කාමගුණෙසු ච රතින්ති** පඤ්චසු කාමකොට්ඨාසෙසු අස්සාදං. **පාපවිතක්කන්ති** කාමසඞ්කප්පං. **සබ්බාකාරෙනාති** සබ්බෙ තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡින්දනාකාරෙන. යථා මහන්තං අරඤ්ඤං වනථන්ති, එවං මහන්තං කිලෙසවනං **''වනථ''**න්ති වුත්තං.

පථවිඤ්ච වෙහාසන්ති භුම්මත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තස්මා පථවියං ආකාසෙ වාති අත්ථො. තෙනාහ **''පථවිට්ඨිත''**න්තිආදි. **ජගතීති** ච පථවියා වෙවචනං. තෙනාහ **''අන්තොපථවිය''**න්ති. **පරිජීරතීති** සබ්බසො ජරං පාපුණාති. **සමාගන්ත්වාති** ඤාණෙන සමාගන්ත්වාති අත්ථො. තෙනාහ **''මුතත්තාති විඤ්ඤාතත්තභාවා''**ති.

පටිඝපදෙන ගන්ධරසා ගහිතා ඝානජිව්හානං පටිහනනවසෙන පවත්තනතො. **මුතපදෙන ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ගහිතං** මුත්වා ගහෙතබ්බතො. **න ලිප්පතීති** න මක්ඛීයති.

සට්ඨි-සද්දො ඡ-සද්දෙන සමානත්ථොති **''සට්ඨිනිස්සිතා''**ති පදස්ස **''ඡආරම්මණනිස්සිතා''**ති අත්ථො වුත්තො. **පුථූ අධම්මවිතක්කාති** රූපවිතක්කාදිවසෙන බහූ නානාවිතක්කා මිච්ඡාසඞ්කප්පා. **ජනතාය නිවිට්ඨාති** මහාජනෙ පතිට්ඨිතා. **තෙසං වසෙනාති** තෙසම්පි මිච්ඡාවිතක්කානං වසෙන. **න කත්ථචි** ආරම්මණෙ. **කිලෙසවග්ගගතොති** කිලෙසසඞ්ගණිකං උපගතො න භවෙය්‍ය, කිලෙසවිතක්කා න උප්පාදෙතබ්බාති අත්ථො. **දුට්ඨුල්ලවචනං** කාමපටිසංයුත්තකථා.

දබ්බජාතිකොති දබ්බරූපො. **නෙපක්කෙනාති** කොසල්ලෙන. **නිබ්බානං පටිච්චාති** අසඞ්ඛතධාතුං ආරම්මණවසෙන පටිච්ච. **පරිනිබ්බානකාලන්ති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානකාලං.

අරතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසලසුත්තවණ්ණනා

211. **එතෙසන්ති** එතෙසං මහල්ලකානං. **න පාළි** ආගච්ඡති අප්පගුණභාවතො. න ච පාළි උපට්ඨාති, එකාය පාළියා සති පාළිගතියා තථා තථා උපට්ඨානම්පි නෙසං නත්ථීති වදති. **න අට්ඨකථාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සිථිලධනිතාදිතංතංබ්‍යඤ්ජනබුද්ධිං අභාපෙත්වා උච්චාරණං **පදබ්‍යඤ්ජනමධුරතා. අතික්කමිත්වා මඤ්ඤති** අඤ්ඤෙ භික්ඛූ. හීළනවසෙන අභිභවිත්වා පටිභානසුතෙන අත්තානං පසංසති සම්භාවෙති. මානස්ස පවත්තිතාය සහජාතනිස්සයාදිපච්චයධම්මා තංසහභූධම්මා. මානවසෙන **විප්පටිසාරී අහුවා**. මා අහොසීති යොජනා. **වණ්ණභණනන්ති** පරෙහි කිරියමානං ගුණාභිත්ථවං. **අඛිලොති** පඤ්චචෙතොඛිලරහිතො. **නිස්සෙසං නවවිධන්ති** නවවිධම්පි මානං කස්සචි එකදෙසස්සපි අසෙසතො. **විජ්ජායාති** අග්ගමග්ගවිජ්ජාය. අච්චන්තමෙව **සමිතතාය** වූපසමිතතාය **සමිතාවී**.

පෙසලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

212. **රාගොති** එත්ථ ආයස්මතො වඞ්ගීසස්ස රාගස්ස උප්පත්තියා කාරණං විභාවෙතුං **"ආයස්මා ආනන්දො"**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** ආනන්දත්ථෙරං. **ආරම්මණං පරිග්ගහෙතුන්ති** කායවෙදනාදිභෙදං ආරම්මණං සතිගොචරං. අසුභදුක්ඛාදිතො, රූපාදිඑකෙකමෙව වා ඡළාරම්මණං අනිච්චදුක්ඛාදිතො පරිග්ගණ්හිතුං පරිච්ඡිජ්ජ ජානිතුං. **ඉත්ථිරූපාරම්මණෙති** ඉත්ථිසන්තානෙ රූපසභාවෙ ආරම්මණෙ.

නිබ්බාපනන්ති නිබ්බාපයති එතෙනාති නිබ්බාපනං. **විපල්ලාසෙනාති** අසුභෙ ''සුභ''න්ති විපල්ලාසභාවහෙතු. **රාගට්ඨානියන්ති** රාගුප්පත්තිහෙතු. **ඉට්ඨාරම්මණන්ති** සුභාරම්මණං. එත්ථ ච ඉට්ඨාරම්මණසීසෙන තත්ථ ඉට්ඨාකාරග්ගහණං වදති. තඤ්හි වජ්ජනීයං. **පරතොති** අවසවත්තනත්ථෙන අඤ්ඤතො. සඞ්ඛාරා හි ''මා භිජ්ජන්තූ''ති ඉච්ඡිතාපි භිජ්ජන්තෙව, තස්මා තෙ අවසවත්තිත්තා පරොා නාම, සා ච නෙසං පරතා අනිච්චදස්සනෙන පාකටා හොතීති වුත්තං **"පරතො පස්සාති අනිච්චතො පස්සා"**ති. කාමං විපස්සනා සඞ්ඛාරනිමිත්තං න පරිච්චජති සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ වත්තනතො, යෙසං පන නිමිත්තානං අග්ගහණෙන අනිමිත්තාති ගහිතුං අරහති, තං දස්සෙතුං **"නිච්චාදීනං නිමිත්තාන"**න්තිආදි වුත්තං. සලක්ඛණ-සාමඤ්ඤලක්ඛණ-දස්සනවසෙන මානස්ස දස්සනාභිසමයො, විපස්සනාය පහානාභිසමයො. ''මග්ගෙනා''ති වදන්ති, මග්ගෙනෙව පන අසම්මොහතො පරිඤ්ඤාපටිවෙධවසෙන දස්සනාභිසමයො, පහානපටිවෙධවසෙන පහානාභිසමයො. **රාගාදිසන්තතායාති** රාගාදීනං සමුච්ඡෙදවසෙන පටිප්පස්සද්ධිවසෙන වූපසමෙතබ්බතො සන්තභාවෙන.

ආනන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා

213. අඞ්ගීයන්ති හෙතුභාවෙන ආගමභාවෙන අවයවභාවෙන වා ඤායන්තීති **අඞ්ගානි,** කාරණානි, අවයවා වාති ආහ **"අඞ්ගෙහීති කාරණෙහි, අවයවෙහි වා"**ති. විරතියො සුභාසිතවාචාය පුබ්බං පතිට්ඨිතා හොන්තීති මුසාවාදාවෙරමණිආදයො තස්සා විසෙසහෙතූති ආහ **"මුසාවාදා…පෙ…. කාරණානී"**ති. යස්මා අරියවොහාරා විසෙසතො චෙතනාසභාවා, තස්මා වචීසුචරිතසමුදායස්ස සච්චවාචාදයො අඞ්ගභූතාති ආහ **"සච්චවචනාදයො චත්තාරො අවයවා"**ති. **නිස්සක්කවචනන්ති** හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනං. තෙනාහ **"සමනුආගතා පවත්තා"**ති. වාචා හි තාය විරතියා සම්මා අනුරූපතො ආගතා පවත්තාති ''සමන්නාගතා''ති වුච්චති. **කරණවචනන්ති** සහයොගෙ කරණවචනං. තෙනාහ **"යුත්තා"**ති. සහජාතාපි හි චෙතනා යථාසමාදින්නාය විරතියා සම්මා අනුරූපතො යුත්තාති වත්තුං අරහති.

සමුල්ලපනවාචාති සද්දවාචා, සා වුච්චතීති **වාචා** නාම. විඤ්ඤත්ති පන වුච්චති එතායාති **වාචා** නාම, තථා විරති චෙතනාවාචා. **න සා ඉධ අධිප්පෙතාති** සා චෙතනාවාචා විඤ්ඤත්තිවාචා විය ඉධ ඉමස්මිං සුත්තෙ න අධිප්පෙතා ''සුභාසිතා හොති''ති වචනතො. තෙනාහ **"අභාසිතබ්බතො"**ති. සුට්ඨු **භාසිතාති** සම්මා ඤායෙන භාසිතා වචීසුචරිතභාවතො. **අත්ථාවහතන්ති** හිතාවහකාලං පති ආහ. **කාරණසුද්ධින්ති** යොනිසොමනසිකාරෙන කාරණවිසුද්ධිං. **දොසාභාවන්ති** අගතිගමනාදිදොසාභාවං. රාගදොසාදිවිනිමුත්තඤ්හි තං භාසතො අනුරොධවිරොධවිවජ්ජනතො අගතිගමනං දූරසමුග්ඝාටිතමෙවාති. **අනුවාදවිමුත්තාති** අපවාදවිරහිතා. **සබ්බාකාරසම්පත්තිං දීපෙති,** අසති හි සබ්බාකාරසම්පත්තියං අනුවජ්ජතාපි.

කිඤ්චාපි පුබ්බෙ ධම්මාධිට්ඨානා දෙසනා ආරද්ධා, පුග්ගලජ්ඣාසයතො පන **පුග්ගලාධිට්ඨානාය…පෙ…. වචනමෙතං**. කාමඤ්චෙත්ථ **"අඤ්ඤතරනිද්දොසවචන"**න්ති අවිසෙසතො වුත්තං, ''ධම්මංයෙව භාසතී''තිආදිනා පන අධම්මදොසාදිරහිතාය වාචාය වුච්චමානත්තා ඉධාපි සුභාසිතා වාචා අධිප්පෙතාති. ''සුභාසිතංයෙවා''ති අවධාරණෙන නිවත්තිතං සරූපතො දස්සෙති **"නො දුබ්භාසිත"**න්ති ඉමිනා. තෙනාහ **"තස්සෙව වාචඞ්ගස්ස පටිපක්ඛභාසනනිවාරණ"**න්ති. පටියොගීනිවත්තනත්ථො හි එව-සද්දො, තෙන පිසුණවාචාපටික්ඛෙපො දස්සිතො.

''සුභාසිත''න්ති වා ඉමිනා චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං ගහිතන්ති **''නො දුබ්භාසිතන්ති ඉමිනා මිච්ඡාවාචප්පහානං දීපෙතී''**ති වුත්තං. සබ්බවචීසුචරිතසාධාරණවචනඤ්හි සුභාසිතන්ති. තෙන පරභෙදනාදිකං අසබ්භාදිකඤ්ච බොධිසත්තානං වචනං අපිසුණාදිවිසයන්ති දට්ඨබ්බං. **භාසිතබ්බවචනලක්ඛණ**න්ති භාසිතබ්බස්ස වචනස්ස සභාවලක්ඛණං දීපෙතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. යදි එවං නනු අභාසිතබ්බං පඨමං වත්වා භාසිතබ්බං පච්ඡා වත්තබ්බං යථා ''වාමං මුඤ්ච, දක්ඛිණං ගණ්හා''ති ආහ **''අඞ්ගපරිදීපනත්ථං පනා''**තිආදි.

පඨමෙනාති ''සුභාසිත''න්ති පදෙන. **ධම්මතො අනපෙතන්ති** අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතසුඛාවහධම්මතො අනපෙතං. **මන්තාවචනන්ති** මන්තාය පවත්තෙතබ්බවචනං. පඤ්ඤවා අවිකිණ්ණවාචො හි න ච අනත්ථාවහං වාචං භාසති. **ඉතරෙහි ද්වීහීති** තතියචතුත්ථපදෙහි. **''ඉමෙහි බොතිආදීනීති** කරණෙ එතං උපයොගවචන''න්ති කෙචි. **තං වාචන්ති** යථාවුත්තං චතුරඞ්ගිකං. යඤ්ච වාචං මඤ්ඤන්තීති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤෙති** ඉතො බාහිරකා ඤායවාදිනො අක්ඛරචින්තකා ච. ''පටිඤ්ඤාහෙතුඋදාහරණූපනයනිගමනානි අවයවා වාක්‍යස්සා''ති වදන්ති. **නාමාදීහීති** නාමාඛ්‍යාතපදෙහි. **ලිඞ්ගං** ඉත්ථිලිඞ්ගාදි **වචනං** එකවචනාදි. පඨමාදි **විභත්ති** අතීතාදි **කාලං**. කත්තා සම්පදානං අපාදානං කරණං අධිකරණං කම්මඤ්ච **කාරකං**. **සම්පත්තීහි සමන්නාගතන්ති** එතෙ අවයවාදිකෙ සම්පාදෙත්වා වුත්තං. **තං පටිසෙධෙතීති** තං යථාවුත්තවිසෙසම්පි වාචං ''ඉමෙහි බො''ති වදන්තො භගවා පටිසෙධෙති. **බො**-සද්දො හෙත්ථ අවධාරණත්ථො. තෙනාහ **''අවයවාදී''**තිආදි. යා කාචි අසභාවනිරුත්තිලක්ඛණා. සා මිලක්ඛුභාසා. **සීහළකෙනෙවාති** සීහළභාසාය පරියාපන්නෙන වචනෙන. **අරහත්තං පාපුණිංසූති** සංසාරෙ අතිවිය සඤ්ජාතසංවෙගා තන්නිස්සරණෙ නින්නපොණමානසා හුත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණිංසු.

පාතොව ඵුල්ලිතකොකනදන්ති පාතොව සංඵුල්ලපදුමං. **භිජ්ජියතෙති** නිබ්භිජ්ජියති නිබ්භිග්ගො ජායති. **මනුස්සත්තං ගතාති** මනුස්සත්තභාවං උපගතා.

බුද්ධන්තරෙති බුද්ධුප්පාදන්තරෙ ද්වින්නං බුද්ධුප්පාදානං අන්තරා. තදා හි පච්චෙකබුද්ධානං සාසනෙ, න බුද්ධසාසනෙ දිප්පමානෙ.

ජරාය පරිමද්දිතන්ති යථා හත්ථචරණාදිඅඞ්ගානි සිථිලානි හොන්ති, චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සවිසයග්ගහණෙ අසමත්ථානි හොන්ති, යොබ්බනං සබ්බසො විගතං, කායබලං අපගතං, සතිමතිධිතිආදයො විප්පයුත්තා, පුබ්බෙ අත්තනො ඔවාදපටිකරා පුත්තදාරාදයොපි අපසාදකා, පරෙහි වුට්ඨාපනීයසංවෙසනීයතා පුනදෙව බාලභාවප්පත්ති ච හොන්ති, එවං ජරාය සබ්බසො විමද්දිතං. **එතන්ති** සරීරං වදති. **මිලාතඡවිචම්මනිස්සිතන්ති** ජිණ්ණභාවෙන අප්පමංසලොහිතත්තා මිලාතෙහි ගතයොබ්බනෙහි ඡවිචම්මෙහි සන්නිස්සිතං. **සාසමාමිසන්ති** සාසභූතං ආමිසං මච්චුනා ගිලිත්වා විය පතිට්ඨපෙතබ්බතො. කෙසලොමාදිනානාකුණපපූරිතං. තතො එව **අසුචිභාජනං එතං**. සබ්බථාපි නිස්සාරතාය **කදලික්ඛන්ධසමං**.

අනුච්ඡවිකාහීති සම්මාසම්බුද්ධස්ස අනුරූපාහි. **න තාපෙය්‍යාති** චිත්තඤ්ච කායඤ්ච න තාපෙය්‍ය. තාපනා චෙත්ථ සම්පති ආයති ච විසාදනා. **න බාධෙය්‍යාති** **''නාභිභවෙය්‍යා''**ති පදස්ස අත්ථදස්සනං. **අපිසුණවාචාවසෙනාති** සබ්බසො පහීනපිසුණවාචතාවසෙන. **පාපානීති** ලාමකානි නිකිට්ඨකානි. තෙනාහ **''අප්පියානී''**තිආදි. **අනාදායාති** අග්ගහෙත්වා.

සාධුභාවෙනාති නිද්දොසමධුරභාවෙන. **අමතසදිසාති** සදිසෙ තබ්බොහාරොති, කාරණෙ වායං කාරියවොහාරොති ආහ **''නිබ්බානාමතපච්චයත්තා වා''**ති. පච්චයවසෙන හි සා තදා දස්සනප්පවත්ති. **චරියාති** චාරිත්තං. **පොරාණා** නාම පඨමකප්පිකා, බුද්ධාදයො වා අරියා.

පතිට්ඨිතාති නිච්චලභාවෙන අට්ඨිං කත්වා පච්චයායත්තභාවතො අවිසංවාදනකා. උභයථා පටිපත්තිං ආහ **''අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අත්ථෙ පතිට්ඨිතා''**ති. **අත්ථෙ** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිහිතෙ පතිට්ඨිතත්තා එව **ධම්මෙ** අවිහිංසාදිධම්මෙ පතිට්ඨිතා. **අනුපරොධකරන්ති** එතෙන හිතපරියායොයං අත්ථ-සද්දොති දස්සෙති. **ධම්මිකන්ති** ධම්මතො අනපෙතං, අත්ථධම්මූපසංහිතං වා.

නිබ්බානප්පත්තියාති නිබ්බානප්පත්තියත්ථං. **දුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය** අන්තකරණත්ථං. යස්මා බුද්ධො ඛෙමාය භාසති, තස්මා ඛෙමුප්පත්තිහෙතුයා **ඛෙමා,** තස්මා සා සබ්බවාචානං උත්තමාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **මන්තාවචනවසෙනාති** සබ්බදොසරහිතවසෙන.

සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

214. වාක්කරණචාතුරියතො වචනගුණහෙතූනං පූරියා පූරෙ භවාති පොරී, තාය **පොරියා**. තෙනාහ **''අක්ඛරාදිපරිපුණ්ණායා''**ති. **අවිබද්ධායාති** පිත්තාදීහි න විබද්ධාය අනුපද්දුතාය. තෙනාහ **''අපලිබුද්ධායා''**තිආදි.

නිද්දොසායාති අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො විගතදොසාය. **අක්ඛලිතපදබ්‍යඤ්ජනායාති** අගලිතපදබ්‍යඤ්ජනාය, **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථස්ස බොධනෙ පරියත්තාය. **භික්ඛූනන්ති** ගාථාසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තං.

"සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති, විත්ථාරෙනපි භාසතී"ති නයිදං පඨමං උද්දිසිත්වා තස්ස අත්ථස්ස කිත්තනවසෙන පවත්තිතං වචනං සන්ධාය වුත්තං. සා හි විත්ථාරදෙසනා එව හොති. යා පන දෙසනා කදාචි ධම්මපටිග්ගාහකානං අජ්ඣාසයවසෙන සංඛිත්තෙනෙව දස්සෙත්වා නික්ඛිපති, යා ච කදාචි විත්ථාරෙන, තදුභයං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ **"චත්තාරිමානී"**තිආදි. සභාවමධුරො පච්චයවසෙන මධුරතරො හොතීති දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. විවිධාකාරං කත්වා ධම්මං කථෙතුං පටිභාතීති **පටිභානං,** දෙසනාපකාරඤාණං. තෙනාහ **"සමුද්දතො"**තිආදි. **ඔදහන්තීති** අවජානනවසෙන ගමෙන්ති.

සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පවාරණාසුත්තවණ්ණනා

215. **තස්මිං අහූති** තස්මිං අහනීති ආහ **"තස්මිං දිවසෙ"**ති. **අනසනෙනාති** සබ්බසො ආහාරස්ස අභුඤ්ජනෙන. සාසනිකසීලෙන බාහිරකඅනසනෙන වා උපෙතා හුත්වාති යොජනා. **වා**-සද්දෙන ඛීරපානමධුසායනාදීනිපි සඞ්ගණ්හාති. පකාරෙහි දිට්ඨාදීහි වාරෙති කායකම්මාදිකෙ සරාපෙති ගාරය්හෙ කරොති එතායාති **පවාරණා,** පටිපත්තිවිසොධනාය අත්තනො අත්තනො වජ්ජසොධනාය ඔකාසදානං. යස්මා යෙභුය්‍යෙන වස්සංවුට්ඨෙහි කාතබ්බා එසා විසුද්ධිදෙසනා, තස්මා වුත්තං **"වස්සංවුට්ඨපවාරණාය. විසුද්ධිපවාරණාතිපි එතිස්සාව නාම"**න්ති. තදා තස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස තුණ්හීභාවස්ස අනවසෙසතායපි වණ්ණං දස්සෙතුං පාළියං ''තුණ්හීභූත''න්ති වුත්තන්ති ආහ **"යතො යතො…පෙ…. නත්ථී"**ති. හත්ථස්ස කුක්කුච්චතා අසංයමො අසම්පජඤ්ඤකිරියා **හත්ථකුක්කුච්චං**. තථා **පාදකුක්කුච්චං** වෙදිතබ්බං, **වා**-සද්දො අවුත්තවිකප්පත්ථො, තෙන තදඤ්ඤෙසමභාවො විභාවිතොති දට්ඨබ්බං.

පඤ්චපසාදෙහීති පඤ්චවණ්ණෙහි පසාදෙහි. **වොස්සග්ගත්ථෙ** යථාරුචි කිරියාය වොස්සජ්ජනං. **පුච්ඡනත්ථෙති** පටික්ඛෙපමුඛෙනෙව පුච්ඡනත්ථෙ **න**කාරො, **මෙ කිඤ්චි** කිරියං වා වාචසිකං වා න ගරහථ, කිං නු ගරහථ කායවාචාහීති අත්ථො. කෙචි ''ද්වාරානෙවා''ති ද්වාරසීසෙන ද්වාරප්පවත්තචරියං වදන්ති. විසුද්ධිපවාරණාය අධිප්පෙතත්තා යෙන පවාරිතං, තෙනෙව විසුද්ධීති ඤායති, යෙන න පවාරිතං. කිං නු තං අවිසුද්ධන්ති සියා කස්සචි පුථුජ්ජනස්ස ආසඞ්කා? තන්නිවාරණත්ථමාහ **"නො අපරිසුද්ධත්තා"**ති. **මනොද්වාරං පරිසුද්ධං** අසුචිකාරකඋපක්කිලෙසානං දූරීකතත්තා. **ඉදානි** එතරහි බුද්ධකාලෙ. **එත්ථාති** මනොද්වාරපරිසුද්ධියං.

කායවචීසමාචාරපරිසුද්ධියා පවෙදිතාය මනොසමාචාරපරිසුද්ධි අත්ථතො පවෙදිතාව හොතීති **"කායිකං වා වාචසිකං වා"**ඉච්චෙවාහ. තථා හි වුත්තං **"කායිකං වා වාචසිකං වාති ඉදං චතුන්නං අරක්ඛියතං සන්ධාය ථෙරො ආහා"**ති. ''භික්ඛවෙ, පවාරෙමි වො''ති භික්ඛුසඞ්ඝවිසයත්තා පවාරණාය තත්ථ භික්ඛුසඞ්ඝෙන වත්තබ්බං පටිවචනං දෙන්තො ධම්මසෙනාපති **"භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භාරං වහන්තො"**ති වුත්තො. තෙනාහ **"න ඛො මයං, භන්තෙ"**තිආදි. **අරක්ඛියානීති** පරානුවාදතො න භායිතබ්බානි සුපරිසුද්ධභාවතො.

''අනුප්පන්නස්සා''ති ඉදං අධිප්පායිකවචනන්ති තදධිප්පායං විවරන්තො **"කස්සපසම්මාසම්බුද්ධතො පට්ඨායා"**තිආදිමාහ. **කස්සපසම්මාසම්බුද්ධතොති** විභත්තෙ නිස්සක්කං, තස්මා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධතො ඔරන්ති අත්ථොති. **අඤ්ඤෙනාති** ඉතො භගවතො අඤ්ඤෙන. **අනුප්පාදිතපුබ්බස්සාති** පරසන්තානෙ න උප්පාදිතපුබ්බස්ස. සසන්තානෙ පන පච්චෙකබුද්ධානං වසෙන න උප්පාදිතොති න සක්කා වත්තුං. **සමනුආගතාති** සම්මා අනු උපගතා. **භගවතො සීලාදයො ගුණාති** බුද්ධභූතස්ස ගුණා අධිප්පෙතාති ආහ **"අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ආගතා"**ති. **සබ්බගුණාති** දසබලඤාණාදයො සබ්බෙ බුද්ධගුණා. **භන්තෙති** එත්ථ **ඉති**සද්දො ආදිඅත්ථො. තෙන ''ඉමෙසං පන… පෙ…. වාචසිකං වා''ති යාවායං පාළිපදෙසො, තං සබ්බං ගණ්හාති. තෙනාහ **"ඉදං ථෙරො…පෙ…. පවාරෙන්තො ආහා"**ති.

යං අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධං චක්කරතනං නිප්පරියායතො තෙන පවත්තිතං නාම, න ඉතරන්ති පඨමනයො වුත්තො. යස්මා පවත්තිතස්සෙව අනුපවත්තනං, පඨමනයො ච තංසදිසෙ තබ්බොහාරවසෙන වුත්තොති තං අනාදියිත්වා දුතියනයො වුත්තො. **දසවිධන්ති** අන්තොජනස්මිං, බලකායෙ රක්ඛාවරණගුත්තියා සංවිධානං, ඛත්තියෙසු අනුයුත්තෙසු, බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු, නෙගමජානපදෙසු, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු, මිගපක්ඛීසු අධම්මචාරපටික්ඛෙපො, අධනානං ධනානුප්පදානං, සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හපුච්ඡනන්ති එවං දසවිධං. තත්ථ ගහපතිකෙ පක්ඛිජාතෙ ච විසුං කත්වා ගණනවසෙන **ද්වාදසවිධං. චක්කවත්තිවත්තන්ති** චක්කවත්තිභාවාවහං වත්තං. යස්මා යාථාවතො පවත්තිතං, තදනුරූපකං පන ඤායෙන යුත්තකෙන පවත්තිතං නාම හොතීති ආහ **"සම්මා නයෙන හෙතුනා කාරණෙනා"**ති. **උභතොභාගවිමුත්තාති** උභයභාගෙහි උභයභාගතො විමුත්තාති අයමෙත්ථ අත්ථොති දස්සෙති **"ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තා, අරූපා…පෙ…. නාමකායතො"**ති ඉමිනා. **තෙවිජ්ජාදිභාවන්ති** තෙවිජ්ජඡළභිඤ්ඤචතුප්පටිසම්භිදභාවං. පඤ්ඤාවිමුත්තා හි තං තිවිධං අප්පත්තා කෙවලං පඤ්ඤාය එව විමුත්තා.

විසුද්ධත්ථායාති විසුද්ධිපවාරණත්ථාය. සංයොජනට්ඨෙන **සංයොජනසඞ්ඛාතෙ චෙව** බන්ධනට්ඨෙන **බන්ධනසඞ්ඛාතෙ ච. විජිතසඞ්ගාමන්ති** යථා රාගාදයො පුන න සීසං උක්ඛිපන්ති, එවං අරියමග්ගසෙනාය වසෙන විජිතසඞ්ගාමං. තෙනාහ **''විජිතරාගදොසමොහසඞ්ගාම''**න්ති. **මාරබලස්සාති** මාරසෙනාය, මාරස්ස වා සාමත්ථියස්ස. **වෙනෙය්‍යසත්ථන්ති** විනෙතබ්බජනසමූහං. සකටාදිසත්ථසභාගතො විනෙය්‍යොව සත්ථොති තං වෙනෙය්‍යසත්ථං. සීලසාරාදිඅභාවතො **අන්තොතුච්ඡො.**

පවාරණාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පරොසහස්සසුත්තවණ්ණනා

216. සහස්සතො පරං අඩ්ඪතෙය්‍යභික්ඛුසතං තදා භගවන්තං පයිරුපාසතීති ආහ **''පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්ස''**න්ති. **නිබ්බානෙ කුතොචි භයං නත්ථීති** කුතොචිපි කාරණතො නිබ්බානෙ භයං නත්ථි අසඞ්ඛතභාවෙන සබ්බසො ඛෙමත්තා. තෙනාහ භගවා – ''ඛෙමඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි ඛෙමගාමිනිඤ්ච පටිපද''න්තිආදි (සං. නි. 4.379-408). න කුතොචි භයං එතස්මිං අධිගතෙති **අකුතොභයං,** නිබ්බානං. තෙනාහ **''නිබ්බානප්පත්තස්සා''**තිආදි. **විපස්සිතො පට්ඨායාති** අම්හාකං භගවතො නාමවසෙන ඉසීනං සත්තමභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙ හි තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ බහුසො කිත්තිතා. **ඉසීනන්ති** වා පච්චෙකබුද්ධසාවකබාහිරකඉසීනං සත්තමො උත්තරො සෙට්ඨොති අත්ථො.

අට්ඨුප්පත්තිවසෙනාති කාරණසමුට්ඨානවසෙන. තදස්ස අට්ඨුප්පත්තිං විභාවෙතුං **''සඞ්ඝමජ්ඣෙ''**තිආදි වුත්තං. පටිභානසම්පන්නවාචාය අඤ්ඤෙ ඊසති අභිභවතීති **වඞ්ගීසො.** තෙනාහ **''පටිභානසම්පත්ති''**න්තිආදි.

කිලෙසුම්මුජ්ජනසතානීති රාගාදිකිලෙසානං රජ්ජනදුස්සනාදිනයෙහි සවිසයෙ අයොනිසො උට්ඨානානි. යදි අනෙකානි සතානි, අථ කස්මා ''උම්මග්ගපථ''න්ති? වුත්තන්ති ආහ **''වට්ටපථත්තා පන පථ''**න්ති. රාගදොසමොහමානදිට්ඨිවසෙන **රාගඛිලාදීනි පඤ්චඛිලානි. විභජන්තන්ති** විභජනවසෙන කථෙන්තං. **විභජිත්වාති** ඤාණෙන විවෙචෙත්වා.

අමතෙ අක්ඛාතෙති අමතාවහෙ ධම්මෙ දෙසිතෙ. **ධම්මස්ස පස්සිතාරො** සච්චසම්පටිවෙධෙන. **අසංහීරා** දිට්ඨිවාතෙහි.

අතිවිජ්ඣිත්වාති පටිවිජ්ඣිත්වා. **අතික්කමභූතන්ති** අතික්කමනට්ඨෙන භූතං. **දසද්ධානන්ති** දසන්නං උපඩ්ඪානං. තෙනාහ **''පඤ්චන්න''**න්ති. **ජානන්තෙනාති** ධම්මස්ස සුදුල්ලභතං ජානන්තෙන.

පරොසහස්සසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කොණ්ඩඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

217. **එවංගහිතනාමොති** ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො''ති සත්ථු වචනං නිස්සාය භික්ඛූහි අඤ්ඤෙහි කොණ්ඩඤ්ඤනාමකෙහි විසෙසනත්ථං එවංගහිතනාමො. ද්වාදසන්නං සංවච්ඡරානං වසෙන **චිරස්සං. ඡද්දන්තභවනෙති** ඡද්දන්තනාගරාජභවනට්ඨානෙ. **පඤ්ඤවා මහාසාවකො** රත්තඤ්ඤූතාය. **''දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සානන්ති** දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවානං, ඉමස්මිං චක්කවාළෙ දෙවමනුස්සානඤ්චාති එවං දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සාන''න්ති වදන්ති. **අග්ගන්ති**ආදිතො. **තත්ථාති** මන්දාකිනිතීරෙ.

වස්සග්ගෙනාති වස්සපටිපාටියා. **තන්ති** අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං. මහාබ්‍රහ්මානං විය ලොකියමනුස්සා හරායන්ති. පාමොක්ඛභූතො ආයස්මා ථෙරො අන්තරන්තරා තත්ථ තත්ථ ජනපදෙ වසිත්වා තදනුක්කමෙන මන්දාකිනිතීරං උපගතො, තස්මා වුත්තං – **''ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, ජනපදෙ වසිතු''**න්ති.

ආනුභාවසම්පන්නා දිබ්බායුකා තෙ හත්ථිනාගාති වුත්තං **''පුබ්බෙ පච්චෙකබුද්ධානං පාරිචරියාය කතපරිචයා''**ති. ථෙරස්ස සඤ්චරණට්ඨානෙ **ආවරණසාඛා හරිත්වා** අපනෙත්වා. **මුඛොදකඤ්චෙව දන්තකට්ඨඤ්ච ඨපෙතීති** සළලදෙවදාරුකට්ඨාදීනි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංඝිත්වා අග්ගිං නිබ්බත්තෙත්වා ජාලෙත්වා තත්ථ පාසාණඛණ්ඩානි තාපෙත්වා තානි දණ්ඩකෙහි වට්ටෙත්වා තළාකාසු උදකසොණ්ඩීසු ඛිපිත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ඤත්වා නාගලතාදන්තකට්ඨං උපනෙන්තො මුඛොදකඤ්ච ඨපෙති. **වත්තං කරොතීති** අන්තොකුටියා බහි ච පමුඛෙපි අඞ්ගණෙපි සාඛාභඞ්ගෙහි සම්මජ්ජන්තො වක්ඛමානනයෙන ආහාරං උපනෙන්තො වත්තං කරොති.

පතිට්ඨපමාණෙති කටිප්පමාණෙ, අයමෙව වා පාඨො **තාව මහන්තමෙවාති** යාව මහන්තං සෙතපදුමවනං , තාව මහන්තමෙව. එසෙව නයො **රත්තකුමුදවනාදීසු. ඛාදන්තා** මනුස්සා. **පක්කපයොසනිකා වියාති** සුපක්කපයොසනං විය.

සනභාවෙන පන පක්ඛිත්තබුද්දමධු විය හොති. තෙනාහ **"එතං පොක්ඛරමධු නාමා"**ති. **මුළාලන්ති** සෙතපදුමානං මූලං. **භිසන්ති** තෙසංයෙව කන්දං. **එකස්මිං පබ්බතෙ**ති එකෙකස්මිං පබ්බන්තරෙ. **පාදඝටකන්ති** දොණස්ස චතුභාගො සණ්ඨානතො බුද්දකො, තස්මා **පාදඝටකප්පමාණන්**ති තුම්බමත්තං. **සොණ්ඩිආවාටෙ**ති බුද්දකසොණ්ඩියො චෙව බුද්දකආවාටෙ ච.

එතං භොජනන්ති යථාවුත්තං නිරුදකපායසභොජනං. **කෙචි සඤ්ජානන්ති** යෙ ථෙරා වුඩ්ඪතරා. **කෙචි න සඤ්ජානන්ති** යෙ නවා අචිරපබ්බජිතා.

බුද්ධානුබුද්ධොති බුද්ධස්ස අනුබුද්ධො. **බාළ්හවීරියො**ති චතුන්නං සම්මප්පධානානං වසෙන චිරනිචිතවීරියො. **තිණ්ණං විවෙකානන්**ති කායචිත්තඋපධිවිවෙකානං ලාභීති යොජනා. **වඞ්ගීසො වදති** වඞ්ගීසත්ථෙරො සයංපටිභානං, න සෙසාභිඤ්ඤානං අභාවතොති ආහ **"ඉතරා"**තිආදි. **පරිසා සන්නිසීදි** නිස්සද්දභාවෙන තුණ්හී අහොසීති අත්ථො. **අනුජානාපෙසී**ති පඨමං අත්තනා ඤාතං උපට්ඨිතං අත්තනො පරිනිබ්බානකාලං අනු පච්ඡා සත්ථාරං ජානාපෙසීති එවං එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තන්ති ආසාළ්හිපුණ්ණමාය ඉසිපතනෙ යං දස්සනං, යං වා දුක්කරචරියාය තුම්හාකං උපට්ඨානං ආදිතො දස්සනං, තං, භන්තෙ, පඨමදස්සනං. **ඔනතවිනතා**ති හෙට්ඨා උපරි ච ඔනතා විනතා. **කම්පෙත්වා**ති ලොකං චාලෙත්වා දස්සනත්ථං **එකනින්නාදො** තෙසං හත්ථිනාගානඤ්චෙව නාගයක්ඛකුම්භණ්ඩානං දෙවතානඤ්ච සද්දෙන. බ්‍රහ්මානො දෙවානං අදංසූති සම්බන්ධො.

සජ්ඣායමකංසු පසාදනීයෙසු පසාදවසෙන සන්නිපතිතපරිසාය පසාදජනනත්ථං **භගවති නික්ඛමිත්වා**ති භගවති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා. **ධරතියෙවා**ති අදුට්ඨිතං පත්වා තිට්ඨතෙව.

කොණ්ඩඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. මොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

218. **පච්චවෙක්ඛතී**ති තෙසං අරියානං චිත්තං අත්තනො ඤාණචක්ඛුනා පති අවෙක්ඛති පච්චවෙක්ඛති. **පබ්බතස්සා**ති ඉසිගිලිපබ්බතස්ස. **දුක්ඛපාරං ගතන්**ති වට්ටදුක්ඛස්ස පාරං පරියන්තං ගතං . **සබ්බගුණසම්පන්නන්**ති සබ්බෙහි බුද්ධගුණෙහි ච සාවකගුණෙහි ච පරිපුණ්ණං. **අනෙකාකාරසම්පන්නන්**ති රූපසොසල්ලුඛධම්මප්පමාණිකානං සත්තානං තෙහි තෙහි ආකාරෙහි සබ්බෙසඤ්ච අනෙකෙහි අනන්තාපරිමෙය්‍යෙහි පසීදිතබ්බාකාරෙහි සමන්නාගතං. තෙ පන ආකාරා යස්මා අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධගුණා එව, තස්මා ආහ **"අනෙකෙහි ගුණෙහි සමන්නාගත"**න්ති.

මොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. ගග්ගරාසුත්තවණ්ණනා

219. **තෙති** තෙ දෙවමනුස්සෙ. **"සරීරවණ්ණෙනා**ති සරීරෙ ඡවිවණ්ණෙනා''ති වදන්ති. **සරීරවණ්ණෙනා**ති වා ධම්මරූපකායගුණෙන. ''යසසා''තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. **විගතමලො**ති අබ්භාමහිකාදීහි විගතුපක්කිලෙසො . භාණු වුච්චති පභා, සාතිසයො භාණු එතස්ස අත්ථීති **භාණුමා**. සූරියොති ආහ **"ආදිච්චො වියා"**ති.

ගග්ගරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. වඞ්ගීසසුත්තවණ්ණනා

220. සො කිර විචරතීති සම්බන්ධො. ''යථායං දීපො ජම්බුදීපොති ජම්බුනා පඤ්ඤාතො, එවාහම්පි තෙන ජම්බුනා පඤ්ඤායිස්ස''න්ති **ජම්බුසාඛං පරිහරිත්වා. වාදං කත්වා**ති ''ඉමස්මිං වාදෙ සචෙ තෙ පරාජයො හොති, ත්වං මෙ දාසො හොහි. සචෙ මෙ පරාජයො, අහං තෙ හරියා''ති එවං කතිකං කත්වා. **වාදෙ ජයපරාජයානුභාවෙනා**ති තථාපවත්තිතෙ වාදෙ පරිබ්බාජකස්ස ජයානුභාවෙන චෙව අත්තනො පරාජයෙන ච. **වයං ආගම්මා**ති සිප්පුග්ගහණවයං ආගම්ම. **විජ්ජන්**ති මන්තං.

නිබ්බත්තගතිවිභාවනවසෙන ඡවසීසභාවං දූසෙති විනාසෙතීති **ඡවදූසකං සිප්පං,** තථාපවත්තං මන්තපදං. **අත්තනො ආනුභාවෙනා**ති නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තස්ස සීසං යත්ථ කත්ථචි ඨිතං බුද්ධානුභාවෙන ආනෙත්වා දස්සෙත්වා. **ඛීණාසවස්ස සීසන්**ති පරමප්පිච්ඡතාය කඤ්චිපි අජානාපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පරිනිබ්බුතස්ස ඛීණාසවස්ස ඡඩ්ඩිතං සීසකටාහං. **දස්සෙසී**ති අත්තනො ආනුභාවෙන ආනෙත්වා දස්සෙසි.

''තුම්හෙ, භො ගොතම, ජානාථා''ති කාමං වඞ්ගීසො නිබ්බත්තට්ඨානං සන්ධාය පුච්ඡති, භගවා පන අනුපාදිසෙසනිබ්බානං සන්ධාය **''ආම, වඞ්ගීස...පෙ.... ගතිං ජානාමී''**ති ආහ. වුත්තඤ්හෙතං ''නිබ්බානං අරහතො ගතී''ති. වඞ්ගීසො සයං මන්තබලෙන ගතිපරියාපන්නස්ස ගතිං ජානන්තො භගවන්තම්පි ''අයම්පි තථා''ති මඤ්ඤමානො **''මන්තෙන ජානාසි, භො ගොතමා''**ති ආහ. භගවා අත්තනො බුද්ධඤාණමෙව මන්තං කත්වා දීපෙන්තො **''ආම, වඞ්ගීස, එකෙන මන්තෙනෙව ජානාමී''**ති ආහ. මුධා එව දාතබ්බන්ති **අමූලිකො**. අනන්තරහිතාය භූමියා සයනං **ථණ්ඩිලසෙය්‍යා. ආදි**-සද්දෙන සායතතියං උදකොරොහණභූමිහරණාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සො තං...පෙ.... අරහත්තං පාපුණී**ති ඉමිනා වඞ්ගීසත්ථෙරො පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව සුඛාය පටිපදාය අරහත්තං පත්තො විය දිස්සති, න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, ආයතිං ථෙරො පබ්බජිත්වා සමථවිපස්සනාසු කම්මං ආරභිත්වාපි දුක්ඛාය පටිපදාය තාදිසං කාලං වීතිනාමෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙනාහ –

> ''නික්ඛන්තං වත මං සන්තං, අගාරස්මානගාරියං;
> විතක්කා උපධාවන්ති, පගබ්භා කණ්හතො ඉමෙ''. (සං. නි. 1.209; ථෙරගා. 1218);

ආයස්මතො වඞ්ගීසස්ස අනභිරති උප්පන්නා හොති, රාගො චිත්තං අනුද්ධංසෙති, ''කාමරාගෙන ඩය්හාමි, චිත්තං මෙ පරිඩය්හතී''තිආදි (ථෙරගා. 1232).

විමුත්තිසුඛන්ති සබ්බසො කිලෙසවිමුත්තියං නිබ්බානෙ ච උප්පන්නං සම්පතිඅරහත්තඵලසුඛං **පටිසංවෙදෙන්තො**ති යථාපරිච්ඡින්නං කාලං පති සම්මදෙව වෙදෙන්තො අනුභවන්තො. කවිනා කතං, තතො වා ආගතං, තස්ස වා ඉදන්ති කාවෙය්‍යං, තදෙවෙත්ථ **''කාවෙය්‍යා''**න්ති වුත්තං. **යෙ නියාමගතද්දසා**ති යෙ භික්ඛූ අරියා බුද්ධානං සාවකා ඵලට්ඨභාවෙන නියාමගතා චෙව මග්ගට්ඨභාවෙන නියාමදසා ච. **නියාමො**ති හි සම්මත්තනියාමො අධිප්පෙතො. **සුආගමනන්**ති මම ඉමස්ස සත්ථුනො සන්තිකෙ ආගමනං උපගමනං, ඉමස්මිඤ්ච ධම්මවිනයෙ ආගමනං පබ්බජනං උපසම්පදා සුන්දරං ආගමනං. තත්ථ කාරණමාහ **''තිස්සො විජ්ජා''**තිආදි. **අවුත්තම්**පි ගාථාය අත්ථතො ගහිතමෙව ථෙරස්ස ඡළභිඤ්ඤභාවතො.

වඞ්ගීසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වඞ්ගීසසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

9. වනසංයුත්තං

1. විවෙකසුත්තවණ්ණනා

221. **සංවෙජෙතුකාමාති** අත්ථතො සංවෙගං උප්පාදෙතුකාමා. තථාභූතා නං කිලෙසසඞ්ගණිකාදිතො විවෙචෙතුකාමා නාම හොතීති වුත්තං **''විවෙකං පටිපජ්ජාපෙතුකාමා''**ති. **බහිද්ධාති** ගොචරජ්ඣත්තතො බහිභූතෙසු. **පුථුත්තාරම්මණෙසූති** රූපාදිනානාරම්මණෙසු. **චරතීති** පවත්තති. **ත්වං ජනොති** ත්වං අත්තනො කිලෙසෙහි ජනනතො විසුං ජාතො තාදිසෙ එව අඤ්ඤස්මිං ජනෙ ඉමං අයොනිසොමනසිකාරවසෙන පවත්තමානං ඡන්දරාගං විනයස්සු විනොදෙහි. **සතං තං සාරයාමසෙති** නියානිකසාසනෙ පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤවාසෙන ච සතිමන්තං පණ්ඩිතං තං මයම්පි යථාඋප්පන්නං විතක්කං විනොදනාය සාරයාම, සතං වා සප්පුරිසානං කිලෙසවිගමනධම්මං පටිපජ්ජිත්වා වසන්තං තං සාරයාම වට්ටදුක්ඛං. **පාතාලන්ති** මොහපාතාලං කිලෙසරජො, තදෙව ''පාතාල''න්ති වුත්තං. **මා අවහරීති** හෙට්ඨා දුග්ගතිසොතං මා උපනෙසි. **සිතන්ති** සම්බන්ධං. තෙනාහ **''සරීරලග්ග''**න්ති. **විවෙකමාපන්නොති** කිලෙසවිවෙකං සමථවිපස්සනාභාවනමාපන්නො. **උත්තමවීරියන්ති** උස්සොළ්හිලක්ඛණප්පත්තං වීරියං, චතුබ්බිධං සමප්පධානවීරියං වා සම්පත්තං. **පග්ගය්හාති** ආරොපෙත්වා. **පරමවිවෙකන්ති** පරමං සමුච්ඡෙදවිවෙකං.

විවෙකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

222. **කායදරථො හොතියෙව** නියමෙන, න චිත්තදරථො තස්ස මග්ගෙනෙව සමුග්ඝාටිතත්තා.

ජරාතුරොති ජරාභිභවනෙන ආතුරොයෙව. පදද්වයෙපි එසෙව නයො. උපරිට්ඨිතාය පරිතො දීඝපුථුලතාය අතිවිය විජ්ඣතීති සත්තිසල්ලග්ගහණං. එවං භිස්ස තණ්හාසල්ලස්ස සදිසතා. අවිජ්ජාය පන සම්මොහාපාදනෙන දුක්ඛාපාදනෙන ච විසසදිසතා. **රුප්පතොති** විකාරං ආපාදියමානස්ස පීළියමානස්සාති අත්ථොති ආහ **''ඝට්ටියමානස්සා''**ති.

පබ්බජිතන්ති සසන්තානතො පබ්බජිතං වා රාගාදිමලතො පබ්බජිතං වා. **තස්මාති** යස්මා ථෙරස්සෙවෙතං වචනං, තස්මා **අයං** ඉදානි වුච්චමානො **එත්ථ** ගාථාය අත්ථො. **දෙවතාය භීතිආදි** වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස පාකටකරණං. **එත්ථාති** සෙසගාථාසු. අත්ථස්ස වුත්තනයත්තා **''අනුත්තානපදවණ්ණනා''**ති ආහ. **විනයාති** හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති තස්ස හෙතුම්හි කරණවචනෙන අත්ථමාහ **''විනයෙනා''**ති. තථා **''සමතික්කමා''**ති එත්ථාපි. **පරමපරිසුද්ධං** සංකිලෙසසමුච්ඡින්දනතො. **ආරද්ධවීරියන්ති** සම්භාවිතවීරියං. සම්භාවනඤ්චස්ස පග්ගණ්හනං පරිපූරණඤ්චාති ආහ **''පග්ගහිතවීරියං පරිපුණ්ණවීරිය''**න්ති.

උපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කස්සපගොත්තසුත්තවණ්ණනා

223. **ඡෙතන්ති** මිගානං ජීවිතං ඡෙතං. තෙනාහ **''මිගලුද්දක''**න්ති. **රොහිතමිගන්ති** ලොහිතවණ්ණං බුද්දකමිගං, ''මහාරොහිතමිග''න්ති කෙචි. සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තස්ස ජනපදස්ස සුලභභික්ඛතාය තත්ථ ගන්ත්වා විහරතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය **''පඨමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙවා''**ති වුත්තං. අයං පන ථෙරො පඤ්චාභිඤ්ඤො විපස්සනාකම්මිකො. **යත්වාති** පදානුබන්ධනවසෙන ගමනං උපච්ඡින්දිත්වා ථෙරස්ස ආසන්නට්ඨානෙ ඨත්වා. තස්ස වචනං **සොතුං ආරද්ධො. අඞ්ගුට්ඨකං ජාලාපෙසීති** අධිට්ඨානබලෙන දණ්ඩදීපිකං විය අත්තනො අඞ්ගුට්ඨකං ජාලාපෙසි. **අක්ඛීහිපි පස්සති** අඞ්ගුට්ඨකං ජාලමානං. **කණ්ණෙහිපි** සුණාති තෙන වුච්චමානං ධම්මං එකදෙසෙන. චිත්තං පනස්ස ධාවතීති සම්බන්ධො. **එතස්සපීති** ලුද්දකස්සපි.

අප්පපඤ්ඤන්ති එත්ථ අප්ප-සද්දො ''අප්පහරිතෙ''තිආදීසු විය අභාවත්ථොති ආහ **''නිප්පඤ්ඤ''**න්ති. **කාරණජානනසමත්ථෙනාති** ඉමිනා කාරණෙන සත්තානං සුඛං, ඉමිනා දුක්ඛන්ති එවං සමාචරමානෙන කාරණං ජානිතුං සමත්ථෙන කම්මස්සකතඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙනාති අත්ථො. **සුණාතීති** කෙවලං සවනමත්තවසෙන සුණාති, න තදත්ථවසෙන. තෙනාහ **''අත්ථමස්ස න ජානාතී''**ති. **කාරණරූපානීති** සභාවකාරණානි. **කිං මෙ ඉමිනාති?** ''ඉදං පපඤ්ච''න්ති පහාය. **වීරියං පග්ගය්හාති** චතුබ්බිධං සම්මප්පධානං වීරියං පග්ගණ්හිත්වා.

කස්සපගොත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

224. **සම්බහුලාති** සුත්තන්තනයෙන සම්බහුලා. සුත්තන්තෙ සජ්ඣායිංසූති **සුත්තන්තිකා**. විනයං ධාරෙන්තීති **විනයධරා**. **යුඤ්ජන්තීති** වාසධුරෙ යොගං කරොන්ති. **ඝටෙන්තීති** තත්ථ වායාමං කරොන්ති. කරොන්තානංයෙව අරුණො උග්ගච්ඡතීති සම්බන්ධො.

කොමෙති කිං ඉමෙ? තෙනාහ **"කහං ඉමෙ"**ති? වජ්ජිභූමිං වජ්ජිරට්ඨං ගතාති **වජ්ජිභූමියා**. තෙනාහ **"වජ්ජිරට්ඨාභිමුඛා ගතා"**ති. නත්ථි එතෙසං නිකෙතං නිබද්ධනිවාසට්ඨානන්ති **අනිකෙතා** තෙනාහ **"අගෙහා"**ති. උතු එව සප්පායං, උතුවසෙන වා කායචිත්තානං කල්ලත්තා සප්පායං. එස නයො සෙසෙසුපි.

සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

225. **අතිවෙලන්ති** අතිබහුකාලං. භික්ඛුනා නාම උපගතානං උපනිසින්නකථාමත්තං වත්වා ගන්ථධුරෙහි වාසධුරෙහි වා යුත්තපයුත්තචිත්තෙන භවිතබ්බං, නාතිවෙලං තෙසං සඤ්ඤත්තිබහුලෙන. ථෙරො පන තදා කෙනචි කාරණෙන බහුවෙලං ගිහිසඤ්ඤත්තිබහුලො අහොසි, තං සන්ධාය වුත්තං ''අතිවෙල''න්තිආදි. ඉදානි තමත්ථං විභාවෙතුං **"භගවතී"**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** තං තාදිසං සඤ්ඤාපනං සන්ධාය එතං ''අතිවෙලං ගිහිසඤ්ඤත්තිබහුලො''ති වචනං වුත්තං. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථං සුත්වාති** සඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ථෙරෙන කථිතත්තා වුත්තං. **සත්ථුසාසනන්ති** පිටකත්තයං වදති.

පසක්කියාති උපසක්කිත්වා ගන්ත්වා. තං පන තත්ථ අජ්ඣොගාහනං හොතීති ආහ **"පවිසිත්වා"**ති. සඞ්ඛාරදුක්ඛතො නිබ්බින්නහදයස්ස සබ්බසඞ්ඛාරවිනිස්සටං නිබ්බානං යාථාවතො පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සම්මදෙව සමස්සාසකරං හුත්වා උපට්ඨහන්තං තං උපරි අධිගමාය උස්සුක්කං කරොන්තො නිබ්බානං හදයෙ නික්ඛිපති නාමාති ආහ – **"නිබ්බානං…පෙ…. ඔපෙති නාමා"**ති. නිබ්බානං…පෙ…. ආරම්මණතො ඔපෙති නාමාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. අත්ථවිරහිතා ''බිළිබිළී''ති පවත්තකිරියා බිළිකා, අයං පන ගිහිසඤ්ඤත්තිකථා ථෙරස්ස අත්තනො සාමඤ්ඤත්ථඅසාධනතො දෙවතාය බිළිකා වියාති **බිළිබිළිකාති** වුත්තා.

ආනන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා

226. **අනන්තරෙ අත්තභාවෙති** අතීතානන්තරෙ දෙවත්තභාවෙ. ථෙරො හි තාවතිංසදෙවලොකා චවිත්වා ඉධූපපන්නො. **අග්ගමහෙසීති** කාචි පරිචාරිකා දෙවධීතා චිත්තපණිධානමත්තෙන ඉදානිපි දෙවකායෙ භවිස්සති උපචිතකුසලධම්මත්තාති මඤ්ඤමානා තස්මිං වත්තමානං විය කථෙන්තී **"සොභසී"**ති ආහ. එවං අතීතම්පිස්ස දිබ්බසොතං පච්චුප්පන්නං විය මඤ්ඤෙය්‍යා නාතිචිරකාලත්තාති දස්සෙන්තො **"පුබ්බෙපි සොභසී"**ති ආහ. සුගතිනිරයාදිදුග්ගතියා වසෙන දුග්ගතා එතරහීති අධිප්පායො. **පටිපත්තිදුග්ගතියා** කාමෙසු සම්මුච්ඡිතභාවතො.

පතිට්ඨහන්තොති නිවිසන්තො. **අට්ඨහි කාරණෙහීති** චිරකාලපරිභාවනාය චිරුළ්හමූලෙහි අයොනිසොමනසිකාරාදිපච්චයමූලකෙහි වුච්චමානෙහි අට්ඨහි කාරණෙහි. **රත්තො රාගවසෙනාති** සභාවතො සඞ්කප්පතො ච යථාසමීහිතෙ ඉට්ඨාකාරෙ සක්කායෙ සඤ්ජාතරාගවසා රත්තො ගිද්ධො ගධිතො. **පතිට්ඨාතීති** ඔරුය්හ තිට්ඨති. **දුට්ඨො දොසවසෙනාති** සභාවතො සඞ්කප්පතො ච යථාසමීහිතෙ අනිට්ඨාකාරෙ සක්කායෙ සඤ්ජාතදොසවසෙන දුට්ඨො රුපිතචිත්තො. **මූළ්හො මොහවසෙනාති** අසමපෙක්ඛනෙන මූළ්හො මුය්හනවසෙන. **විනිබද්ධොති** අහංකාරෙන විසෙසතො නිබන්ධනතො මානවත්ථුස්මිං බන්ධිතො. **මානවසෙනාති** තෙන තෙන මඤ්ඤනාකාරෙන. **පරාමට්ඨොති** ධම්මසභාවං නිච්චාදිවසෙන පරතො ආමට්ඨො. **දිට්ඨිවසෙනාති** මිච්ඡාදස්සනවසෙන. **ථාමගතොති** රාගාදිකිලෙසවසෙන ථාමං ථිරභාවං උපගතො. **අනුසයවසෙනාති** මග්ගෙන අප්පහීනතාය අනු අනු සන්තානෙ සයනවසෙන. අප්පහීනට්ඨො හි තෙසං අනුසයට්ඨො. **අනිට්ඨඞ්ගතොති** සංසයිතො. **වික්ඛෙපගතොති** වික්ඛිත්තභාවං උපගතො. **උද්ධච්චවසෙනාති** චිත්තස්ස උද්ධතභාවවසෙන. **තාපීති** තාපි දෙවකඤ්ඤායො. **එවං පතිට්ඨිතාවාති** යථාවුත්තනයෙන රත්තභාවාදිනා සක්කායස්මිං පතිට්ඨිතා එව. **නරදෙවානන්ති** පුරිසභූතදෙවානං.

පටිගන්තුන්ති අපෙක්ඛාවසෙන තතො අපගන්තුං අපෙක්ඛං විස්සජ්ජෙතුං. **දුස්සන්තන්ති** දසන්තං, ''වත්ථ''න්ති කෙචි. **සූචිං යොජෙත්වාති** සිබ්බනසුත්තෙන සූචිං යොජෙත්වා පාසෙ ච පවෙසෙත්වා. මනාපකායෙ දෙවනිකායෙ ජාතා **මනාපකායිකා**. තෙසං පභාවං දස්සෙතුං **"මනසා"**තිආදි වුත්තං. **සමප්පන්ති** සංහිතං. **ගමනභාවන්ති** ගමනජ්ඣාසයං. **වික්ඛීණොති** විච්ඡින්දනවසෙන ඛීණො. දෙවතානං උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනෙ දොසො නත්ථීති තාසං පුන අනාගමනත්ථං අරහත්තං බ්‍යාකාසි.

අනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නාගදත්තසුත්තවණ්ණනා

227. **අතිකාලෙනාති** අතිවිය පුබ්බණ්හකාලෙන, කාලස්සෙවාති අත්ථො. **කොටිසම්මුඤ්ජනියාති** සම්මුඤ්ජනිකොටියා, සම්මුඤ්ජනියා එකදෙසෙනෙවාති අත්ථො. ඉමිනා සම්මජ්ජනෙ අමනාපකාරිතං දස්සෙති. **මජ්ඣන්හිකෙ වීතිවත්තෙති** ගිහිසංසග්ගවසෙන කාලං වීතිනාමෙන්තො මජ්ඣන්හෙ බහුවීතිවත්තෙ. **අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහීති** නාතිකාලං පවිට්ඨෙහි. නිස්සක්කවචනඤ්චෙතං. **භායාමි නාගදත්තන්ති** තස්ස පටිපත්තිං භායිතබ්බං කත්වා දෙවතා වදන්තී පටිපත්තියං නියොජෙති. **සුප්පගබ්භන්ති** කායපාගබ්භියාදීහි අතිවිය සමන්නාගතං.

නාගදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කුලඝරණීසුත්තවණ්ණනා

228. **ඔගාහප්පත්තොති** විස්සාසවසෙන අනුප්පවෙසං පත්තො. **අඤ්ඤතරං කුලන්ති** තස්මිං කුලෙ ජායම්පතිං සන්ධාය වදති. **"බහූපකාරං මෙ එතං කුලං** චිරං සප්පායාහාරදානාදිනා; තස්මා ඉධාහං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො ජාතො; ඉමෙසංයෙව දෙය්‍යධම්මපටිග්ගණ්හනෙන පුඤ්ඤං වඩ්ඪෙස්සාමී''ති චින්තෙසි. තෙනාහ **"අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමී"**තිආදි. **සාති** දෙවතා. **උභොපෙතෙති** තං භික්ඛුඤ්ච ඝරණිඤ්ච සන්ධාය වදති. **පටිගාධප්පත්තාති** පටිගාධං පත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං පතිට්ඨිතවිස්සාසෙන.

විස්සමප්පත්තිවසෙන සන්තිට්ඨන්ති එත්ථාති **සණ්ඨානං,** විස්සමනට්ඨානං. **සමාගන්ත්වාති** සන්නිපතිත්වා. පටිඤ්ඤුදාහරණෙහි මන්තයතීති **මන්තනං,** ඤාපකං කාරණං. **පටිලොමසද්දාති** පටිලොමභාවෙන පතිතත්තා අසච්චවිභාවනා පටිකූලසද්දා. **තෙන කාරණෙනාති** තෙන කාරණපටිරූපකෙන මිච්ඡාවචනෙන. **න මඞ්කුහොතබ්බං** අකාරකභාවතො. **සද්දෙන පරිතස්සතීති** පරෙහි අත්තනි පයුත්තමිච්ඡාසද්දමත්තෙන පරිතස්සනසීලො. **වතං න සම්පජ්ජතීති** යථාසමාදින්නවතං ලහුචිත්තතාය න පාරිපූරිං ගච්ඡති. **සම්පන්නවතොති** පරිපුණ්ණසීලාදිවතගුණො

කුලඝරණීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වජ්ජිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

229. **වජ්ජිරට්ඨෙ රාජපුත්තොති** වජ්ජිරට්ඨෙ ජාතසංවද්ධො වජ්ජිරාජපුත්තො. **සබ්බරත්තිචාරොති** ඡණසම්පත්තියා ඉතො චිතො චරන්තෙහි අනුභවිතබ්බනක්ඛත්තමහො. තෙනාහ **"කත්තිකනක්ඛත්තං සොසෙත්වා"** තිආදි. **එකාබද්ධං හොතීති** යස්මා චාතුමහාරාජිකදෙවා තස්මිං දිවසෙ නක්ඛත්තං සොසෙත්වා අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධාය දිබ්බසම්පත්තියා මහන්තං නක්ඛත්තකීළාසුඛං අනුභවන්ති, තස්මා තං තෙහි එකාබද්ධං විය හොති. **භෙරිආදිතූරියානන්ති** භෙරිමුදිඞ්ගසඞ්ඛපණවවීණාදිතූරියානං. **තාළිතානන්ති** ආරද්ධලයානුරූපං පහටානං. **වීණාදීනන්ති** වීණාවෙණුගොමුඛීආදීනං. **වාදිතානන්ති** යථාරද්ධමුච්ඡනානුරූපං සඞ්ඝට්ටිතානං. **අභාසීති** තෙන සද්දෙන ආකඩ්ඪියමානහදයො අයොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා ''මහතී වත මෙ ජානී''ති අනුත්ථුනන්තො අභාසි. **ඡඩ්ඩිතදාරුකං වියාති** වනෙ ඡඩ්ඩිතනිරත්ථකකළිඞ්ගරං විය. **ලාමකතරොති** නිහීනතරො. දෙවතා පඨමප්පිතං ආණිං පටාණියා නීහරන්තී විය තෙන භික්ඛුනා වුත්තමත්ථං අපනෙන්තී ''තස්ස තෙ බහුකා පිහයන්තී''ති අවොචාති වුත්තනන්ති දස්සෙන්තො **"ථෙරො"**තිආදිමාහ. සග්ගං ගච්ඡන්තානං යථා නෙරයිකා පිහයන්ති, එවං සම්මාපටිපන්නස්ස තුය්හං බහූ පිහයන්ති, තස්මා ත්වං ''පාපියො''ති අත්තානං මා මඤ්ඤිත්ථාති අධිප්පායො.

වජ්ජිපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සජ්ඣායසුත්තවණ්ණනා

230. **නිස්සරණපරියත්තිවසෙනාති** අද්ධා ඉමං පරියත්තිං නිස්සාය වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරිතුං ලබ්භාති එවං නිස්සරණපරියත්තිවසෙන. **සජ්ඣායනතොති** විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා සජ්ඣායනතො. ඉදානි තස්ස නිස්සරණපරියත්තිවසෙන සජ්ඣායනකරණං, පටිපත්තිවසෙන වත්තපටිවත්තකරණං, විපස්සනාභාවනඤ්ච දස්සෙතුං **"සො කිරා"**තිආදි වුත්තං. අරහත්තං පත්තදිවසෙ පටිපත්තිකිත්තනාය පුරිමදිවසෙසුපි තථා පටිපජ්ජි, විපස්සනං පන උස්සුක්කාපෙතුං නාසක්ඛීති දස්සෙති. **කාලං අතිවත්තෙතීති** ඉදං **"සඞ්කසායතී"**ති පදස්ස අත්ථවචනං. **ථෙරස්සාති** සජ්ඣායකත්ථෙරස්ස.

ධම්මපදානීති සීලාදිධම්මක්ඛන්ධදීපකානි පදානි. තෙනාහ **"සබ්බම්පි බුද්ධවචනං අධිප්පෙත"**න්ති. න ගණ්හාසි උද්දෙසන්ති අධිප්පායො. පාළියං ''භික්ඛූහි සංවසන්තො''ති ඉමිනා තෙසං ධම්මස්සවනත්ථායපි ධම්මො

පරියාපුණිතබ්බොති දස්සෙති. විරජ්ජති එතෙනාති **විරාගො,** අරියමග්ගො. **ජානිත්වාති** පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන දිට්ඨසුතාදිං යාථාවතො ජානිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා. **විස්සජ්ජනන්ති** පහානං. **න බුද්ධවචනස්ස** විස්සජ්ජනං. භණ්ඩාගාරිකපරියත්තියාපි අනුඤ්ඤාතත්තා පගෙව නිස්සරණත්ථාය, තත්ථ පන මත්තා ජානිතබ්බාති දස්සෙන්තො **“එත්තාවතා”**තිආදිමාහ.

සජ්ඣායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. අකුසලවිතක්කසුත්තවණ්ණනා

231. **අකුසලෙ විතක්කෙති** අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන අකුසලෙ මිච්ඡාවිතක්කෙ. යොනි වුච්චති උපායො, තස්මා අසුභාදිකෙ සුභාදිවසෙන මනසිකාරො අයොනිසොමනසිකාරොති ආහ **“අනුපායමනසිකාරෙනා”**ති. **පාසාදිකකම්මට්ඨානන්ති** පසාදාවහං බුද්ධානුස්සතිආදිකම්මට්ඨානං. **බලවපීතිඤ්ච සුඛඤ්චාති** නීවරණවික්ඛම්භනතො බලවන්තං උපචාරජ්ඣානසහගතං පීතිඤ්ච සුඛඤ්ච.

අකුසලවිතක්කසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. මජ්ඣන්හිකසුත්තවණ්ණනා

232. **නන්දනවග්ගෙති** නන්දනවග්ගවණ්ණනායං තත්ථ ඉධාපි ගාථාය විසෙසාභාවතො. යදි එවං කස්මා තත්ථ සඞ්ගීතං ඉධ ගහිතන්ති? දෙවතාපටිසංයුත්තතං උපාදාය දෙවතාසංයුත්තෙ සඞ්ගහිතම්පි අට්ඨුප්පත්තියා පටිසංයුත්තත්තා ඉධ ගහිතං.

මජ්ඣන්හිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. පාකතින්ද්‍රියසුත්තවණ්ණනා

233. තෙරසමෙ යං වත්තබ්බං, තං විත්ථාරිතමෙවාති යොජනා. **ජන්තුදෙවපුත්තසුත්තෙති** ජන්තුදෙවපුත්තසුත්තසංවණ්ණනාය. ‘‘තත්ථ සඞ්ගීතං ඉධාපී’’තිආදි අනන්තරසුත්තවණ්ණනායං වුත්තනයමෙව.

පාකතින්ද්‍රියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. ගන්ධත්ථෙනසුත්තවණ්ණනා

234. **ගන්ධාරම්මණං උපනිජ්ඣායතීති** ගන්ධසඞ්ඛාතං ආරම්මණං උපෙච්ච නිජ්ඣායති, රූපාරම්මණෙන විය විඤ්ඤාණෙන රූපං, ගන්ධාරම්මණෙන තං උපෙච්ච නිජ්ඣායති පච්චක්ඛතො, යාථාවතො සභාවතො පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. **උපසිඞ්ඝිස්සතීති** තණ්හාවසෙන උපගන්ත්වා සිඞ්ඝිස්සති.

එකඞ්ගමෙතං ථෙය්‍යානන්ති ආරම්මණවසෙන ථෙය්‍යවත්ථූසු විභජියමානෙසු එකමඞ්ගමෙතං ගන්ධාරම්මණන්ති ආහ **“ථෙනිතබ්බාන”**න්තිආදි. ඔජාපෙක්ඛාය ථෙය්‍යාය පවත්තමානාය ධම්මාරම්මණතාපි තස්සා සියා, සා පන න මධුරා ථෙය්‍යකතා වාති **“පඤ්චකොට්ඨාසාන”**න්ති වුත්තං. කාමඤ්ච තං ගන්ධාරම්මණං කෙනචි පරිග්ගහිතං න හොතීති ආදියිතුං සක්කා, සත්ථාරා පන අනනුඤ්ඤාතත්තා න යුත්තො තස්ස පරිභොගො. යං පන තෙන භික්ඛුනා වුත්තං **“න හරාමි න භඤ්ජාමී”**ති, තස්සපි අයමෙව පරිහාරො. වණ්ණීයති ඵලං එතෙනාති **වණ්ණං,** කාරණන්ති වුත්තං **“වණ්ණෙනාති කාරණෙනා”**ති.

තස්මින්ති තස්මිං භික්ඛුස්මිං. **ආකිණ්ණකම්මන්තොති** තණ්හාදිට්ඨිආදිවසෙන අකුසලකම්මන්තො දිට්ඨිමොහතණ්හාදිවසෙන ආදිතො පට්ඨාය කුසලකම්මානං පටික්ඛෙපනතො. දිට්ඨිවසෙන ච කඨිනකක්ඛළඛරිගතත්තා **“අතිණකම්මන්තො කක්ඛළකම්මන්තො”**ති වුත්තං.

ආකිණ්ණලුද්දොති ආකිණ්ණො හුත්වා කක්ඛළො. තෙනාහ **“බහුපාපො”**තිආදි. **මක්ඛිතොති** ලිත්තො. **තන්ති** දෙවතාචොදනං. **තස්මාති** අතික්කම්ම ඨිතත්තා‘‘ත්වඤ්චාරහාමි වත්තවෙ’’ති එවමාහ.

ගවෙසන්තස්ස අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනවසෙන පරියෙසන්තස්ස. අනෙකයොජනායාමවිත්ථාරං ගගනතලං බ්‍යාපෙත්වා උප්පන්නවලාහකකූටප්පමාණං විය. **සුද්ධොති** සීලෙන පරිසුද්ධො අයන්ති ජානාසි. **සුගතින්ති** සුන්දරනිබ්බත්තිං. තෙන නිබ්බානස්සපි සඞ්ගහො සිද්ධො.

ගන්ධත්ථෙනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වනසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

10. යක්ඛසංයුත්තං

1. ඉන්දකසුත්තවණ්ණනා

235. අත්තනො පරිණායකත්තෙන ඉන්දො නාම මහෙසක්ඛො, ඉන්දොති සමඤ්ඤා අස්සාති කත්වා ''ඉන්දකො''තිපි වුච්චති, තස්ස **ඉන්දකස්ස**. ඉන්දකූටෙ පබ්බතෙ නිවසතීති ඉන්දකූටනිවාසී, තස්ස **ඉන්දකූටනිවාසිනො**. බලිකම්මෙහි යජිතබ්බතො පූජිතබ්බතො යක්ඛො, තස්ස **යක්ඛස්ස**. ඉන්දස්ස නිවාසට්ඨානභූතං කූටං ඉන්දකූටන්ති **යක්ඛතො කූටෙන නාමං ලද්ධං**. ඉන්දකූටො ඉන්දො උත්තරපදලොපෙන යථා ''කෙලාසකූටො කෙලාසො''ති. ඉන්දො යක්ඛොති **කූටතො යක්ඛෙන නාමං ලද්ධං**. **න** චෙත්ථ ඉතරීතරනිස්සයදොසො අඤ්ඤමඤ්ඤූපලක්ඛණභාවතො යථා තං ''කායකම්මට්ඨාන''න්ති. **රූපන්ති** සකලං රූපක්ඛන්ධමාහ, න රූපායතනන්ති. ඉමං සරීරං පෙච්ච අයං කින්ති පටිලභතීති චොදෙති.

කුතො ආගච්ඡතීති පරාධාරරූපෙ ජීවෙ අත්තනි මාතුකුච්ඡිමොක්කන්තෙ රූපස්ස සම්භවොති කුතො නාම ඨානතො ආගච්ඡති. තෙනාහ **''ඉමානි ච අට්ඨීනි ඉමා ච මංසපෙසියො''**තිආදි. **කථං න්වයන්ති** අයං කුච්ඡිසඞ්ඛාතෙ ගබ්භරෙ කථං සජ්ජතීති පුච්ඡති. ''සීහානංව නදන්තානං, දාඨීනං ගිරිගබ්භරෙ''තිආදිනා (ථෙරගා. නිදානගාථා) ගබ්භරො ච කුච්ඡිවාචකො ආගතො. තෙනාහ **''ගබ්භරස්මින්ති මාතුකුච්ඡිස්මි''**න්ති. **පුග්ගලවාදීති** අත්තවාදුපාදානො. යථා හි මච්ඡමංසං භුත්තං ඵෙණං විය හුත්වා විලීයති, න ච පඤ්ඤායති සත්තභාවෙන අප්පවත්තනතො, එවමෙවං යදි මාතුකුච්ඡිස්මිං ගබ්භභාවෙන උප්පන්නං රූපං සත්තො න භවෙය්‍ය නො වඩ්ඪෙය්‍ය, විලීයිත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, පඤ්ඤායති ච තං රූපං, තස්මා ජීවොති ඉමාය **ලද්ධියා. එවමාහාති** ''රූපං...පෙ.... ගබ්භරස්මි''න්ති එවමවොච. **පඨමන්ති** එතෙසං පඤ්චන්නං පඨමං. තෙනාහ **''පඨමෙන පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන සද්ධි''**න්ති. **''ජාතිඋණ්ණංසූහීති** ජාතිඑළකාය උණ්ණංසූහී''ති වදන්ති. ''ගබ්භං ඵාලෙත්වා ගහිතඋණ්ණා **ජාතිඋණ්ණා**. තස්සා අංසූහි **තීහි කතසුත්තග්ගෙ''**ති සංයුත්තභාණකානං අධිප්පායො.

අනාවිලොති අච්ඡො, සුප්පසන්නොති අත්ථො. **එවංවණ්ණප්පටිභාගන්ති** වුත්තප්පමාණසණ්ඨානසම්පරිච්ඡින්නං. **කලලං සම්පවුච්චතීති** අත්තභාවො භූතුපාදාරූපසඞ්ඛාතො සන්තානවසෙන පවත්තමානො කලලං නාමාති කථීයති.

කලලාති යථාවුත්තකලලරූපහෙතු තං නිස්සාය පච්චයං කත්වා. **මංසධොවනඋදකවණ්ණන්ති** වණ්ණතො මංසධොවනඋදකවණ්ණං, සණ්ඨානතො පන විලීනතිපුසදිසං.

පරිපක්කන්ති පරිපාකකලලභාවතො පරිපාකං ගතං සුපරිපාකං ගතං. **සමූහතන්ති** සමූහභූතං සඞ්ගතං. **විවට්ටමානන්ති** පරිණමන්තං. **තබ්භාවන්ති** කරණෙ එතං උපයොගවචනං, තබ්භාවෙන පරිණමන්තන්ති අත්ථො. නිස්සක්කෙ වා උපයොගවචනං, තබ්භාවතො කලලභාවතො කලලං විපරිණමන්තං. **අබ්බුදං නාම ජායති,** අබ්බුදං නාම සම්පජ්ජතීති අත්ථො.

විලීනතිපුසදිසා සණ්ඨානවසෙන, වණ්ණවසෙන පන සිතා අරත්තාව හොතීති වදන්ති. **මණ්ඩන්ති** දාරිකානං තථා පීළනතො නිබ්බත්තමරිචපක්කස්ස සාරභූතං රසං. **සබ්බභාගෙහි මුච්චතීති** සො මණ්ඩො කපාලෙ අලග්ගො හුත්වා තස්ස සබ්බභාගෙහි මුච්චිත්වා පිණ්ඩිතො හුත්වා තිට්ඨති. **එවරූපා පෙසි හොතීති** සා පෙසි ගබ්භාසයෙ කත්ථචි අලග්ගා යථාවුත්තමණ්ඩො විය පිණ්ඩිතො හුත්වා තිට්ඨති. තෙනාහ **''විලීනතිපුසදිසා''**ති.

පෙසි නිබ්බත්තතීති එත්ථ **පෙසීති** නිස්සක්කෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''තතො පෙසිතො''**ති.

ඝනස්ස සණ්ඨානං. නිබ්බත්තං කම්මපච්චයාති තංසණ්ඨානං රූපධම්මනිබ්බත්තියා ජායති. ''ජරාමරණං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්න''න්ති (සං. නි. 2.20) හි වුත්තං.

පීළකාති පීළකසදිසා මංසපිණ්ඩා ජායන්ති.

සත්තමාදීනීති ආදි-සද්දෙන අට්ඨමසත්තාහතො පට්ඨාය යාව එකචත්තාලීසා චතුත්තිංස සත්තාහානි සඞ්ගණ්හාති. **පරිණතකාලන්ති** ගබ්භස්ස පරිණතකාලං. නවමාසතො බහි පරිපක්කො නාම හොති කෙසලොමාදිනිබ්බත්තිතො. තෙනාහ **''ද්වාචත්තාලීසෙ සත්තාහෙ එතානි ජායන්තී''**ති.

තස්සාති ගබ්භසෙය්‍යකසත්තස්ස. **මාතුඋදරපටලෙන එකාබද්ධො හොති** යතො මාතරා පරිභුත්තආහාරො ආමාසයෙ පතිට්ඨිතෙ ගබ්භස්ස නාභිනාළානුසාරෙන ගබ්භගතස්ස සරීරං සම්පත්වා ආහාරකිච්චං කරොති. **ආහාරසමුට්ඨානරූපං සමුට්ඨාපෙතීති** ගබ්භගතස්ස කායෙ ඔජාය පච්චයො හොති. සා ච තං පච්චයං ලභිත්වා ඔජට්ඨමකං රූපං සමුට්ඨාපෙති. එවං මාතරා පරිභුත්තආහාරපච්චයෙන ගබ්භගතො දස මාසෙ යාපෙති අත්තනො

නාභිනාළානුසාරගතෙනෙව තෙන යාව ආහාරසමුට්ඨානසත්තාහො, තතො පට්ඨාය ආහරණතො. කෙචි පන ''මාතරා පරිභුත්තආහාරො බාහිරවග්ගො විය තස්ස කායං අභිසන්නෙති පරිසන්නෙති, තෙන සො යාපෙතී''ති වදන්ති. කුච්ඡිගතං උදරපටලෙන තිරොහිතත්තා බහි ඨිතන්ති වත්තබ්බතං න අරහතීති **''කුච්ඡියා අබ්භන්තරගතො''**ති ආහ. **මාතුකුච්ඡිගතො නරොති** මාතු තිරොකුච්ඡිගතො. **එවං බොති** ඉමිනා යථාවුත්තාකාරෙන අයං සත්තො...පෙ.... නිබ්බත්තති, තස්මා රූපං න ජීවො. න හි දිට්ඨිගතස්ස සත්තාහක්කමෙන වුඩ්ඪිප්පත්තො ඉච්ඡිතො අනිච්චතාපත්තිතො.

ඉන්දකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

236. **සක්කනාමකොති** බලිපුත්තො විය සක්කස්ස වසෙන ගහිතනාමො. ''එසො කිරා''ති පාඨො. ''එකො කිරා''තිපි ලිඛන්ති. මාරස්ස පක්ඛෙ ගතො **මාරපක්ඛිකො. යදඤ්ඤන්ති** එත්ථ **යන්ති** කිරියාපරාමසනං, තස්මා යං අඤ්ඤස්ස අනුසාසනං, තං සමණස්ස න සාධූති යොජනා. **කාරණෙනාති** කාරණමත්තෙන සංවාසො ජායති. **යෙන කෙනචි** ගහට්ඨෙන වා පබ්බජිතෙන වා. **තං** කාරණන්තරං සමාගතං පුරිසං **සප්පඤ්ඤො** සම්බුද්ධො **අනුකම්පිතුං නාරහති** විසෙසාධිගමාභාවා, සති පන තස්මිං සවිසෙසං පසාදො හොතීති. **මනසා චෙ...පෙ.... න තෙන හොති සංයුත්තො** සිනෙහවසෙන අනුකම්පා අනුද්දයා තස්සා අසංකිලිට්ඨසභාවත්තා.

සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා

237. ගයාය අවිදූරෙ භවො ගාමො ''ගයා''ති වුත්තොති ආහ **''ගයාය''**න්ති, තෙනාහ **''ගයාය අවිදූරෙ නිවිට්ඨගාමං උපනිසායාති අත්ථො''**ති. ගොචරගාමනිදස්සනං හෙතං. **ඉදං උපරි ඉදං හෙට්ඨාති නත්ථී** උප්පටිපාටියො මඤ්චපාදානං ද්වීසු පස්සෙසු දීඝභාවෙන. බලිකම්මත්ථාය කතං දෙවතාධිට්ඨානන්ති අධිප්පායෙන **දෙවට්ඨානෙ ඨපෙන්ති**. අට්ඨපාදමඤ්චසදිසො කිර සො හෙට්ඨුපරිපරිවත්තෙතබ්බතො. කඨිනසිබ්බනසූචි **කඨිනසූචි. අපචවත්ථරිත්වාති** කිඤ්චි සඞ්ඝිකසෙනාසනස්ස උපරි පටිච්ඡදනං අපචවත්ථරිත්වා. **ගවච්ඡිවිජ්ඣිතං වියාති** තෙහි සූචිලොමෙහි ගවච්ඡිජාලං විය ගතං සබ්බසො සමොහතං.

ඉධාපි ''ඛරසරීරො''ති වත්වා ඛරසරීරං කඨිනසූචිසදිසතාය ලොමස්සාති තස්ස තථාභාවස්ස කාරණං දස්සෙන්තො **''සො කිරා''**තිආදිමාහ. **අත්තනො හත්ථෙහීති** සඞ්ඝිකතෙලසම්මක්ඛිතෙහි අත්තනො සරීරං මක්ඛෙසි. **ඉතීති** වුත්තාකාරෙන.

සමාගමට්ඨානන්ති යක්ඛසන්නිපාතට්ඨානං. **සොති** සූචිලොමො යක්ඛො. **මන්ති** ච තමෙව වදති.

උට්ඨාපෙත්වාති උද්ධග්ගා කත්වා. **අපනාමෙසීති** යථා සො අත්තනො කායං උපනෙතුං න සක්කොති, තථා කරොන්තො ථොකං අපනාමෙසි. **අමනුඤ්ඤොති** ඵරුසතික්ඛතාය න මනුඤ්ඤො. **චිත්තං වා තෙ ඛිපිස්සාමීති** මය්හං ආනුභාවෙන තව චිත්තවික්ඛෙපං වා කරිස්සාමි. යථා පන සො චිත්තවික්ඛෙපං කරෙය්‍ය, තං දස්සෙතුං **''යෙසඤ්හි''**තිආදි වුත්තං. **භෙරවං වාති** වුත්තාකාරෙන අඤ්ඤථා වා භයානකං දස්සනමත්තෙනෙව සත්තානං භයං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසං උප්පාදෙතුං සමත්ථං. ''කථෙන්තානංයෙවා''ති වා පාඨො. තං ද්වීසු පාදෙසු ගහෙත්වා පාරං ගඞ්ගාය ඛිපිස්සාමීති යොජනා.

කුතොනිදානාති කස්මා කාරණා? අට්ඨකථායං පන සමාසපදමෙතං, විභත්තිඅලොපෙන නිද්දෙසොති දස්සෙතුං **''කිංනිදානා කිංපච්චයා''**ති? අත්ථො වුත්තො. **චිත්තං ඔස්සජන්තීති** කුසලචිත්තං පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන පුරතො ඛිපන්ති. **කුතො සමුට්ඨායාති** මිච්ඡාවිතක්කානං සමුට්ඨානං පුච්ඡති?

කාමරාගාදයො සුභනිමිත්තාදීසු අයොනිසොමනසිකාරහෙතූ. කාමො පන අයොනිසොමනසිකාරො ච නියකජ්ඣත්තපරියාපන්නොති ආහ **''අයං අත්තභාවො නිදානං එතෙසන්ති ඉතොනිදානා''**තිආදි. **එවමෙවාති** අට්ඨකථායං කීළාපසුතකුමාරකා විය මිච්ඡාවිතක්කා දට්ඨබ්බා, තෙසං උප්පත්තිට්ඨානභූතො ලොකො විය අයං අත්තභාවලොකො. තෙහි ඔස්සජියමානං ධඞ්කං විය චිත්තං, තස්ස පාදෙ බද්ධදීඝසුත්තකං විය තං දූරානුබන්ධං සංයොජනන්ති එවං උපමාය සංසන්දනං දට්ඨබ්බං.

පාපවිතක්කානං තංසම්පයුත්තකිලෙසානඤ්ච තණ්හා විසෙසපච්චයො තදභාවෙන තෙසං අභාවතොති ආහ **''තණ්හාසිනෙහතො ජාතා''**ති. අත්තභාවපරියාපන්නත්තා **''අත්තනි සම්භූතා''**ති වුත්තං. තෙන නෙසං අනඤ්ඤහෙතුකතං දස්සෙති, **නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජාතීති** ඉමිනා පන පුථුභාවඤ්ච, **විසත්තාති**ආදිනා

දුබ්බිනිස්සටතඤ්ච. **වත්ථුකාමෙසු** රූපාරම්මණාදීසු පුථූසු. **පුථූ කිලෙසකාමා** කාමරූපතණ්හාදයො. **තෙහි** කිලෙසකාමෙහි කරණභූතෙහි. **අත්තභාවං** ඛන්ධපඤ්චකං. **යෙ** විපස්සනාය යුත්තපයුත්තා යාථාවතො **ජානන්ති**.

යතොති පච්චත්තෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **''යං නිදානමස්සා''**ති. ''විනොදෙන්ති''ති කත්තුනිද්දෙසෙන යෙන න විනොදෙන්ති, තං කාරණං බාධිතමෙවාති ආහ **''මග්ගසච්චෙන විනොදෙන්ති''**ති. විනොදනඤ්චෙත්ථ සන්තානතො නීහරණං බහිකරණං සබ්බසො පහානං, පහීනෙ ච තස්මිං කිලෙසෙ ඔඝං තරන්තීති දස්සෙන්තො **''දුත්තර''**න්තිආදිමාහ. එතස්මිං අධිගතෙ න පුන භවොති **අපුනබ්භවො, නිබ්බානන්ති** ආහ **''අපුනබ්භවසඞ්ඛාතස්සා''**තිආදි. යස්මා එත්ථ ''යෙ නං පජානන්ති, යතොනිදාන''න්ති පදද්වයෙන දුක්ඛසමුදයසච්චානි, විනොදනග්ගහණෙන මග්ගසච්චං, අපුනබ්භවග්ගහණෙන නිරොධසච්චං පකාසිතං, තස්මා වුත්තං **''චත්තාරි සච්චානි පකාසෙන්තො''**ති.

තස්මිංයෙවාති යත්ථ ඨිතො ''රාගො ච දොසො චා''තිආදිනා පඤ්හං පුච්ඡි, තස්මිංයෙව පදෙසෙ ඨිතො. **දෙසනානුසාරෙනාති** සත්ථු සාමුක්කංසිකධම්මදෙසනාය අනුස්සරණෙන. **ඤාණං පෙසෙත්වාති** විපස්සනාපටිපාටියා නිබ්බානං පති අනුබොධඤාණං පෙසෙත්වා පවත්තෙත්වා. **සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතොති** සහස්සනයපටිමණ්ඩිතස්ස පඨමමග්ගස්ස අධිගමෙන පඨමඵලෙ පතිට්ඨිතො පටිලභතීති යොජනා. **න කිලිට්ඨත්තභාවෙ තිට්ඨන්ති** මහානුභාවත්තා අරියධම්මස්ස. **සෙතකණ්ඩුපීළකසූචියොති** සෙතභාවං පත්වා කණ්ඩුපීළකා ලොමසූචියො **සබ්බා** අනවසෙසා **පතිතා** පරිභට්ඨා අපගතා. **භුම්මදෙවතාපරිහාරන්ති** භුම්මදෙවත්තභාවන්ති.

සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මණිභද්දසුත්තවණ්ණනා

238. **සුඛං පටිලභතීති** දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදං සුඛං අධිගච්ඡති. **නිච්චමෙව සෙය්‍යො** සතිමතො ආයතිං හිතචරණතො. මණිභද්දො ''සතිමාපුග්ගලො සතොකාරී සම්පති වෙරං නප්පසවතී''ති අධිප්පායෙන ''වෙරා ච පරිමුච්චතී''ති ආහ. භගවා පන සතිමන්තතාසිද්ධියා වෙරපරිමුච්චනං න අච්චන්තිකං, නාපි එකන්තිකං පටිපක්ඛෙන පරතො ච අප්පහීනත්තාති තං නිසෙධෙන්තො **''වෙරා ච න පරිමුච්චතී''**ති වත්වා, යං අච්චන්තිකං එකන්තිකඤ්ච පරස්ස වසෙන වෙරපරිමුච්චනං, තං දස්සෙන්තො **''යස්සා''**ති ගාථමාහ. **කරුණායාති** අප්පනාප්පත්තාය කරුණාය. **කරුණාපුබ්බභාගෙති** කරුණාභාවනාය වසෙන උප්පාදිතපඨමජ්ඣානූපචාරෙ. **සොති** කරුණාභාවනං භාවෙන්තො පුග්ගලො. **මෙත්තංසොති** මෙත්තචිත්තං අංසො එකො කුසලකොට්ඨාසො එතස්සාති මෙත්තංසො. **තස්ස කෙනචීති** තස්ස අරහතො කරුණාය මෙත්තාභාවනාය ච සාතිසයත්තා තදභාවෙන කෙනචි පුග්ගලෙන සද්ධිං වෙරප්පසඞ්ගො නාම නත්ථි. ඉමිනා ඛීණාසවෙපි මෙත්තාකරුණාභාවනාරහිතෙ කොචි අත්තනො චිත්තදොසෙන වෙරං කරෙය්‍ය, න පන තස්මිං මෙත්තාකරුණාචෙතොවිමුත්තිසමන්නාගතෙ කොචි වෙරං කරෙය්‍ය. එවං මහිද්ධිකා බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාති දස්සෙති.

මණිභද්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සානුසුත්තවණ්ණනා

239. **යක්ඛෙන ගහිතො හොතීති** යක්ඛෙන අනුපවිට්ඨො හොති. තස්ස යක්ඛගහණස්ස කාරණං මූලතො පභුති විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''සො''**තිආදිමාහ. තස්ස අන්තිමභවිකත්තා ආදිතො පට්ඨාය අධිසීලසික්ඛාය සක්කච්චං පූරණන්ති දස්සෙති **''සො පබ්බජිතකාලතො''**තිආදිනා. **පච්චාහාරන්ති** පටික්ඛෙපං. **ඉමස්මිං සරභඤ්ඤෙති** ඉමස්මිං මම ධම්මභණනෙ. **පත්තින්ති** පත්තිදානං. **පියා හොන්ති,** තෙනාහ භගවා ''ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු 'සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චා'ති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී''ති (ම. නි. 1.65). තථා චාහ **''තස්මිං සාමණෙරෙ''**තිආදි.

වුඩ්ඪිමන්වායාති යොබ්බනප්පත්තියා අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පරිවුඩ්ඪිමාගම්ම. කාමසම්භොගසමත්ථතාවසෙන **පරිපක්කින්ද්‍රියො. අනුයොජෙත්වාවාති** විස්සජ්ජෙත්වාව, ගිහිභාවෙ වා අනුයොජෙත්වාව. ''පුබ්බෙ තුය්හං පුත්තො සීලවා කල්‍යාණධම්මො ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමොති සම්භාවිතො, ඉදානි තතො අඤ්ඤථා ජාතො''ති සොසනාවසෙන **දෙවතානං අන්තරෙ මාහෙව මෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍ය**.

පාටිහාරියපක්ඛඤ්චාති චාතුද්දසීපඤ්චදසීඅට්ඨමීනං යථාක්කමං ආදිතො අන්තතො ආදිඅන්තතො ච පවෙසනනික්ඛමනවසෙන උපොසථසීලස්ස පටි පටි අභිමුඛං පච්චාවහිතබ්බපක්ඛඤ්ච. **තෙරසියාපීති** පරං සත්තමීනවමීසුපීති අත්ථො. පවෙසභූතඤ්හි උපොසථසීලස්ස සත්තමීසු සමාදින්නං සීලං පටිපදං, නවමීසු නික්ඛමභූතන්ති ආචරියා. පොරාණට්ඨකථායං පන පච්චුග්ගමනානුගමනපරියායෙන වුත්තන්ති ආහ **''මනුස්සා''**තිආදි. **අඩ්ඪමාසන්ති** සකලකාලපක්ඛං . එවඤ්හි වස්සවාසස්ස අනුගමනං ගතං හොති. **සුට්ඨු සමාගතන්ති** සුපරිසුද්ධං

සම්පන්නං කත්වා අත්තනො සන්තානං ආගතං. තං පන අත්තනො චිත්තෙන සමං පකාරෙහි යුත්තං හොතීති ආහ **"සම්පයුත්ත"**න්ති. අරහන්තානං අනුකරණෙන **සෙට්ඨචරියං. "න තෙ හි යක්ඛා කීළන්තී"**ති අත්තනො පුත්තස්ස කායෙ අධිමුච්චනං අත්තනො කීළනං විය හොතීති කත්වා ආහ.

උපාසිකා යථාවුත්තඋපොසථසීලෙන සීලවතී, සාමණෙරො පන අත්තනො සාමණෙරසීලෙන සීලවා. **උප්පතිත්වාති** ආකාසෙ උප්පතිත්වා. **මොක්ඛො නත්ථී** දුක්ඛාවහස්ස කම්මස්ස කතූපචිතත්තා.

දුවිධෙපි කාමෙති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ. කිලෙසකාමං පරිච්චජන්තො එව හි වත්ථුකාමෙ පරිච්චජති නාම. **විබ්භමනවසෙන ආගච්ඡති** භික්ඛාය ආහිණ්ඩනාදිපබ්බජිතකිච්චතො. **උප්පබ්බජිත්වා** විගතසීලස්ස ජීවතො ආනාපානමත්තෙන **ජීවන්තොපි සො මතකොව.** වුත්තඤ්හෙතං ''මරණඤ්හෙතං, සුනක්ඛත්ත, අරියස්ස විනයෙ, යො සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තතී''ති (ම. නි. 3.45).

උණ්හට්ඨෙනාති සපරිළාහට්ඨෙන. **අභිධාවථාති** අභිධාවතීති ඉමස්මිං අභිධාවනකිච්චෙ භද්දං තෙ හොතූති වත්වා ගිහිභාවාය අභිධාවථ. **නීහරිත්වාති** නික්ඛාමෙත්වා. එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තත්තා **මහාඩාහසදිසෙ. සල්ලක්ඛෙත්වාති** ගිහිභාවෙ ආදීනවං, පබ්බජ්ජාය ආනිසංසඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා. **හිරොත්තප්පං පටිලභිත්වා** ''මම උප්පබ්බජිතුකාමතං සබ්‍රහ්මචාරිනො ජානිස්සන්තී''ති. චතුන්නං පරිසානං චිත්තසඞ්ඛොභවසෙන **සකලජම්බුදීපං ඛොභෙත්වා.**

සානුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පියඞ්කරසුත්තවණ්ණනා

240. **පච්චන්තෙති** පරියන්තෙ. **පාටියෙක්කන්ති** සඞ්ගීතිකාලෙ විසුං. යමකවග්ගාදිකා බ්‍රාහ්මණවග්ගපරියොසානා ඡබ්බීසති වග්ගා එතිස්සාති **ඡබ්බීසතිවග්ගා, තන්තීති** පාළි. උච්චාරපස්සාවාදි එවරූපං **දුබ්භොජනං,** ''අසුචිජෙගුච්ඡභාවෙන දුට්ඨු භොජන''න්ති කත්වා, දුබ්භොජනග්ගහණෙන වා වන්තගබ්භමලාදිනි අතිදිසති. **ඡවිආදීනි ඡෙත්වාති** ඡවිආදීනි අතිවිජ්ඣ අතිවිය පවිසිත්වා. **අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි** පීතිසමුට්ඨානඋළාරොළාරරූපප්පවත්තියා. තෙනාහ **"හදයඞ්ගමනීයො හුත්වා"**ති.

ධම්මතාය සමාදිණ්ණන්ති කස්සචි සන්තිකෙ අග්ගහෙත්වා සයමෙව තස්මිං ඛණෙ සංයතා හොමාති යථාසංයතා. **තතියපදෙනාති** ''සික්ඛෙම සුසීලා''න්ති ඉමිනා පදෙන. **සෙසාති** වුත්තාවසෙසා. **තිස්සො** අදින්නාදානමිච්ඡාචාරසුරාපානවිරතියො. **ගහිතා** ගොබලීබද්දඤායෙන. ඡාතකං දුබ්භික්ඛඤ්ච එත්ථාති **ඡාතකදුබ්භික්ඛා,** ජිඝච්ඡාදුබ්භික්ඛාබහුලායාති අත්ථො. **පිසාචයක්ඛයොනියාති** පෙත්තිවිසයසදිසයක්ඛයොනියා අපි නාම මුච්චෙමාති යොජනා.

පියඞ්කරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පුනබ්බසුසුත්තවණ්ණනා

241. වසනට්ඨානග්ගහණෙන රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදයො සඞ්ගණ්හාති. **ද්වාදසහත්ථමත්තමෙව ගණ්හාති** පකතිසඤ්චරණූපචාරමත්තබ්‍යාපනතො. **යථාපරිසන්ති** පරිසානුරූපං, යත්ථ යත්ථ පරිසා තිට්ඨති, තං තං ඨානං ගච්ඡති පරිසපරියන්තිකත්තා. සත්ථු මුඛවිකාරාභාවතො පවෙසානුඤ්ඤං සල්ලක්ඛෙන්තී ''නූන අයං කථාධිකාරා භවිස්සතී''ති අනුමානසිද්ධං **උපනිස්සයං දිස්වා. එකීභාවගමනෙනාති** හත්ථපාසූපගමනෙන පරිසාය මිස්සීභාවප්පත්තියා. **පුත්තකාති** පුත්තපුත්තියො. අනුකම්පායඤ්හි **ක**-සද්දො.

නිබ්බානාරම්මණෙන අරියමග්ගෙන මුඤ්චියමානා ගන්ථා **"නිබ්බානං ආගම්ම පමුච්චන්තී"**ති වුත්තා. **වෙලාතික්කන්තාති** පමාණතො පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කාති ආහ **"පමාණාතික්කන්තා"**ති. **පියායනාති** ආසීසනා. ආසීසනං පෙමවසෙන පෙමවත්ථුනො එසනා පත්ථනාව හොතීති ආහ **"මග්ගනා පත්ථනා"**ති. **තතොති** පියපුත්තාදිතො. **පාණිනන්ති** සාමිඅත්ථෙ පුථුවචනං දුක්ඛසද්දාපෙක්ඛං. **කෙ මොචෙතීති** මොචනකිරියාය කම්මං පුච්ඡති? ඉභරො පන අත්ථවසෙන විභත්තිවිපරිණාමොති **"පාණිනෙති ආහරිත්වා වත්තබ්බ"**න්ති ආහ. **අභිසම්බුධන්ති** අභිසම්බුධන්තො. තෙනාහ **"අභිසම්බුද්ධො"**ති. **සද්ධම්මස්සාති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනන්ති ආහ **"සද්ධම්මමෙව අජානිත්වා"**ති.

පුත්තස්ස අනුමොදනං කරොන්තීති පුත්තස්ස පටිපත්තිඅනුමොදනං කරොන්තී. **උග්ගතාති** එත්ථ කලලෙ වට්ටදුක්ඛෙ නිමුජ්ජමානා තතො සීසං උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්ති අජ්ජ බුද්ධානුභාවෙන පඤ්ඤාසීසං උක්ඛිපිතා උග්ගතා. පුන විනිපාතාභාවතො සම්මදෙව උග්ගතත්තා **සමුග්ගතා.** තථාභූතා සාසනෙපි උග්ගතා සමුග්ගතා ජාතා. **චතුසච්චපටිවෙධභාවන්ති** චතුසච්චපටිවෙධස්ස අත්ථිභාවං. **කණ්ඩුකච්ඡුආදීති ආදි**-සද්දෙන ජෙගුච්ඡඅසාතාදිං

සඞ්ගණ්හාති. **දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභති** පවත්තියං සම්පත්තිදායිනො කම්මස්ස කතොකාසත්තා. **තුණ්හී උත්තරිකෙ හොහීති** මාතු-වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තස්ස විසෙසාධිගමස්ස අවිබන්ධකරණසම්මාපයොගෙන යථාලද්ධවිසෙසාය මාතුයා වසෙන යස්මා ධීතා දිට්ඨධම්මිකසම්පත්තිලාභී, තස්මා වුත්තං **"මාතු ආනුභාවෙනෙවා"**ති.

පුනබ්බසුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුදත්තසුත්තවණ්ණනා

242. **කරණීයෙනාති** එත්ථ **කරණීය**න්ති වාණිජ්ජකම්මං අධිප්පෙතන්ති තං විවරන්තො **"අනාථපිණ්ඩිකො වා"**තිආදිමාහ. **වික්කීයතීති** වික්කයං ගච්ඡති. **තථෙව කරොතීති** යථා රාජගහසෙට්ඨිනා සාවත්ථිං ගන්ත්වා කතං, තථෙව රාජගහං ගන්ත්වා කරොති. **ස්වායන්ති** අනාථපිණ්ඩිකො.

තං දිවසන්ති යං දිවසං අනාථපිණ්ඩිකො, ගහපති, රාජගහසමීපං උපගතො, තං දිවසං. **පණ්ණන්ති** සාසනං. **න සුණීති** අසුණන්තො ''පණ්ණං න සුණී''ති වුත්තො. ධම්මගාරවෙන හි සො සෙට්ඨී අඤ්ඤං කිච්චං තිණායපි න මඤ්ඤි. තෙනාහ **"ධම්මස්සවනත්ථායා"**තිආදි. **දාරකරූපානන්ති** දාරකානං. අනත්ථන්තරකරො හි **රූප**-සද්දො යථා ''ගොරූපාන''න්ති. **පඤ්චවණ්ණන්ති** ඛුද්දිකාදිභෙදං පඤ්චප්පකාරං පීතිං පටිලභි. අනුක්කමෙන හි තා එතස්ස සම්භවන්ති. **"සීසෙන උට්ඨාය…පෙ…. ගච්ඡතී"**ති පදං පීතිසමුට්ඨානරූපවසෙන ලක්ඛෙත්වා වුත්තං.

සිවථිකාය වසතීති සිවථිකාය සමීපෙ වසති. සුසානස්සාසන්නට්ඨානෙ හි සො විහාරො. **අථස්සාති** අථස්ස අනාථපිණ්ඩිකස්ස ''අකාලො…පෙ…. උපසඞ්කමිස්සාමී''ති එතං අහොසි. **බුද්ධගතාය සතියාති** අඤ්ඤං කිඤ්චි අචින්තෙත්වා බුද්ධගතාය එව සතියා සයනවරගතො නිපජ්ජි. තෙන වුත්තං **"තං දිවස"**න්තිආදි.

බලවප්පසාදොති බුද්ධාරම්මණා බලවතී සද්ධා. **පීතිආලොකොති** පුරිමබුද්ධෙසු චිරකාලං පරිචයං ගතස්ස බලවතො පසාදස්ස වසෙන ''බුද්ධො''ති නාමං සවනමත්තෙන උප්පන්නාය උළාරාය පීතියා සමුට්ඨාපිතො විපස්සනොභාසසදිසො සාතිසයො ආලොකො හොති චිත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො. තෙනාහ **"සබ්බතමං විගච්ඡී"**තිආදි. ''දෙවතා හි කතා''තිපි වදන්ති, පුරිමො එවෙත්ථ යුත්තො.

අමනුස්සාති අධිගතවිසෙසා දෙවතා. තා හි සෙට්ඨිස්ස සම්පත්තිං පච්චක්ඛතො පස්සිංසු. තෙනාහ **"අයං මහාසෙට්ඨී"**තිආදි. **අල්ලසරීරන්ති** තාවදෙව ඡඩ්ඩිතං අච්ඡින්නං වා කළෙවරං. **අපරම්පීති** මතං කුථිතකුණපං. **පරිකිරිංසූති** සමන්තතො ඔසරිතා අහෙසුං. **ආලොකො අන්තරධායීති**පීතිවෙගස්ස මන්දභාවෙන තංසමුට්ඨානරූපානං දුබ්බලභාවතො.

ඉමිනාවාති අධිකාරෙන සහස්සපදෙන එව සම්බන්ධිතබ්බානි. පදං වීතිහරති එත්ථාති **පදවීතිහාරො,** පදවීතිහාරට්ඨානං. **සමගමනෙති** දුතවිලම්බිතං අකත්වා සමගමනෙ. **තතොති** තෙසු සොළසභාගෙසු. **එකො කොට්ඨාසොති** යථාවුත්තං පදවීතිහාරපදෙසං සොළසධා භින්නස්ස එකො භාගො. **පවත්තචෙතනාති** යථාවුත්තකලාසඞ්ඛාතස්ස පදෙසස්ස ලඞ්ඝනධාවනපවත්තචෙතනා. පදං වා වීතිහරති එතෙනාති **පදවීතිහාරො,** තථාපවත්තා කුසලචෙතනා. ''තස්සා ඵලං සොළසධා කත්වා''ති වදන්ති. පතිට්ඨහන්තස්ස වසෙන ගහිතන්ති යොජනා. විවට්ටනිස්සිතාය එව රතනත්තයපූජාය ධම්මස්සවනස්ස සික්ඛාපදසමාදානස්ස සරණගමනස්ස ච අත්ථාය ගච්ඡතොපි වසෙන වට්ටති. පඨමං වුත්තගමනං ලොකුත්තරවිසෙසාධිගමස්ස එකන්තිකං, දුතියං අනෙකන්තිකන්ති **"වට්ටතියෙවා"**ති සාසඞ්කවචනං.

සොති අනාථපිණ්ඩිකො සෙට්ඨී. **අනුයුත්තාති** අනුගාමිනො සහායා. තෙව සන්ධාය වදති. ''සිවකො අමනුස්සො''ති අපරෙ. න කෙවලං ''අනුයුත්තාපි මෙ අත්ථි, කස්මා භායාමී''ති එවං සූරො අහොසි? අථ ඛො බුද්ධගතාය තික්ඛවිසදසභාවෙන සබ්බං පරිස්සයං මද්දිත්වාපි අගමාසීති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. පක්ඛන්දනලක්ඛණා හි සද්ධා, තාය යුත්තකො සප්පුරිසොපි සද්ධම්මගුණවසෙන සබ්බං පරිස්සයං මද්දිත්වා පක්ඛන්දතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බකාමසමිද්ධතා පරිච්චාගසීලතා උළාරජ්ඣාසයතා පරදුක්ඛාපනයකාමතා පරෙසං හිතෙසිතා පරසම්පත්තිපමොදනාති එවමාදීනං මහාගුණානං වසෙන නිච්චකාලං අනාථානං පිණ්ඩදායකත්තා ''අනාථපිණ්ඩිකො''ති එවං **උප්පන්නං නාමං. එවමාහාති** ''එහි සුදත්තා''ති එවං ආහ.

කිලෙසපරිනිබ්බානෙනාති සබ්බසො රාගාදිකිලෙසවූපසමෙන. **කිලෙසවූපසමන්ති** සබ්බසො සබ්බෙසං කිලෙසානං වූපසමං අග්ගමග්ගෙන පත්වා. **අනුපුබ්බිකථන්ති** දානාදිකථං. සා හි අනුපුබ්බෙන කථෙතබ්බත්තා ''අනුපුබ්බිකථා''ති වුච්චති. තං සන්ධාය වුත්තං – ''අථ ඛො භගවා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සෙය්‍යථිදං – දානකථං සීලකථං සග්ගකථං කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසී''ති (චූළව. 305).

මත්ථකෙති අනුපුබ්බිකථාය උපරි පරතො. **චත්තාරි සච්චානි පකාසෙසීති** යථා මහාසෙට්ඨි සහස්සනයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාති, එවං පවත්තිනිවත්තියො සහ හෙතුනා විභජන්තො චත්තාරි අරියසච්චානි පකාසෙසීති.

සුදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමසුක්කාසුත්තවණ්ණනා

243. **රථිකන්ති** රච්ඡං. **ගහෙත්වාති** ගන්ත්වා. **සිඞ්ඝාටකන්ති** අඤ්ඤත්ථ තිකොණා රච්ඡා වුච්චති. ඉධ පන ''චතුක්ක''න්ති වුත්තං. **''මධුපීකා''**ති එත්ථ මධු-සද්දෙන මධුවිසෙසො වුච්චතීති ආහ **''ගන්ධමධුපානං පීතා විය''**ති. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ තිට්ඨතීති **ගන්ධමධූති** ච අතිවිය මධුරො මදනියො එකො මධුවිසෙසො. තෙනාහ **''අසඤ්ඤී හුත්වා සයතෙවා''**ති.

න පටිවානීයං න අපනෙතබ්බන්ති **අප්පටිවානීයං**. තෙනාහ **''බාහිරකඤ්හී''**තිආදි. යං කිඤ්චි සන්තපණීතභාවාවහං න සෙවනන්ති **අසෙචනකං**. තතො එව **අනාසිත්තකං. ඔජවන්තන්ති** බහුසම්මතඔජවන්තසදිසතාය ඔජවන්තං. තෙනාහ **''යථා හී''**තිආදි. **ධම්මතායාති** අත්තනො සභාවෙනෙව. **මධුරො** ඉට්ඨො. **පිවන්තී වියාති** සුක්කාය භික්ඛුනියා උපනීයමානං සද්ධම්මාමතරසං අත්තනො සොතඤ්ජලිං පූරෙත්වා ඔදහන්තීව. වලාහකතො ආගතං **වලාහකං**.

පඨමසුක්කාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියසුක්කාසුත්තවණ්ණනා

244. **බහුං වත පුඤ්ඤං පසවති** සබ්බගන්ථවිමුත්තියා සීලසමන්නාගතෙන අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යාය සුක්කාය ථෙරියා භොජනස්ස දින්නත්තා.

දුතියසුක්කාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. චීරාසුත්තවණ්ණනා

245. **එකාදසමං උත්තානමෙව** දසමෙන සදිසත්තා. තත්ථ හි භොජනං උපාසකස්ස ආභතං, ඉධ චීවරදානන්ති අයමෙව විසෙසො.

චීරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ආළවකසුත්තවණ්ණනා

246. **ආළවියන්ති** ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන තං රට්ඨම්පි නගරම්පි වුච්චති. රට්ඨෙ අධිප්පෙතෙපි න එත්ථ බහුවචනං තථාරුළ්හියා අභාවතො. **තඤ්ච භවනන්ති** තඤ්ච ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනං. **තත්ථාති** ආළවකස්ස භවනෙ. ''අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී''ති **එත්ථ** තස්මිං පාඨපදෙසෙ. **අයමනුපුබ්බිකථාති** අයං ඉදානි වුච්චමානා අනුපුබ්බතො ආගතා කථා. ආළවියා ඉස්සරොති ආළවො, **ආළවකොති** ච රාජා වුත්තො. කදාචි චොරපටිබාහනත්ථං, කදාචි උස්සාහසත්තිවිභාවනවසෙන පටිරාජනිසෙධනත්ථං, කදාචි ලක්ඛයොග්‍යාවිනියොගවසෙන බ්‍යායාමකරණත්ථඤ්ච. මිගානං වනනතො වසනතො වානතො වා ''මිගවා''ති ලද්ධසමඤ්ඤං **මිගවං. තස්සෙවාති** රඤ්ඤො එව. **මිගොති** එකො එණිමිගො. **තියොජනන්ති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **උදකං විය පවිසිත්වා ඨිතන්ති** යථා පරිස්සමප්පත්තො උදකං පවිසිත්වා ඨිතො නිරස්සාසො හොති, එවං විය ඨිතං. **මූලන්ති** සමීපං. යක්ඛං දිස්වාව රඤ්ඤො භයං ඡම්භිතත්තං ඌරුත්ථම්භං අහොසි, තස්මා රාජා පලායිතුං නාසක්ඛි. තෙන වුත්තං **''ඛාදිතුං උපගතො''**ති. අථ රාජා ද්විධා ඡින්නං මිගං දත්වා අත්තානං මොචෙතුකාමො අහොසි. යක්ඛො ''නනු මම හත්ථගතකාලතො පට්ඨාය මිගොපි මම සන්තකො, තත්ථ කින්නාම තෙ කෙරාට්ඨියමිදං දත්වා අත්තනො මොචන''න්ති රාජානං න මුඤ්චි. අථ රාජා තස්ස තාදිසං පටිඤ්ඤාතං අකාසි. තෙන වුත්තං **''රාජා තෙන සද්ධි''**න්තිආදි. **භවනං අනුපගතන්ති** ඉදං මම භවනං අනුපගතං. **අනනුඤ්ඤාතන්ති** උපගතෙන සාමිභූතෙන අනනුඤ්ඤාතඤ්ච. එතෙන උපගතං තං, ඉදානි තාදිසෙන අනුඤ්ඤාතඤ්ච ඛාදිතුං ලභාමීති දස්සෙති.

මච්චුපථෙති මච්චුගොචරෙ. ආසන්නමරණතාය එවමාහංසු.

තං ආළවකකුමාරං ආදාය පක්කමිංසූති යොජනා. තස්ස රඤ්ඤො මහෙසී ආළවකකුමාරස්ස මාතාති වුත්තා. දෙවිසහස්සානං විප්පලපන්තීනන්ති වචනං පරිණාමෙතබ්බං.

දෙසනාපරියොසානෙති යක්ඛං දමෙත්වා පච්චාගන්ත්වා නගරද්වාරසමීපෙ රුක්ඛමූලෙ නිසින්නෙන භගවතා සරාජිකාය මහතියා පරිසාය දෙසිතදෙසනාය පරියොසානෙ. **සොති** භගවා. **භවනෙ එවාති** විමානෙ එව. **භගවාපි පස්සති** පකතිචක්ඛුනාව නිග්‍රොධස්ස උපරි නිබ්බත්තත්තා.

තත්‍රාති තස්මිං ''රොසෙතුකාමතායා''ති වචනෙ. **තෙසන්ති** සාතාගිරිහෙමවතානං. කාලදීපදෙසකුලජනෙත්තිආයුප්පමාණවිසයං **පඤ්චමහාවිලොකිතං. ''සීතං බ්‍යපගතං හොති, උණ්හඤ්ච උපසම්මති''**තිආදිනා (බු. වං. 2.83) ආගතානි **ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි**. කටිප්පදෙසවත්ථිකොසකණ්ණතො **තිධා. සද්දොති** ආළවකස්ස උග්ඝොසිතසද්දො.

ඉමිනා පසඞ්ගෙන සකලජම්බුදීපං බ්‍යාපෙත්වා පවත්තෙ අපරෙපි තයො සද්දෙ යථා එතෙ, එවං ආළවකස්ස උග්ඝොසිතසද්දොපීති දස්සෙතුං **''චත්තාරො''**තිආදි වුත්තං. **ඔසක්කන්තෙති** පරිහායමානෙ.

චුණ්ණෙන්තාති චුණ්ණෙතුං සමත්ථතං සන්ධාය වුත්තං, න පන චුණ්ණනවසෙන වුත්තං. තෙනාහ **''මා කස්සචී''**තිආදි. **උස්සාවබින්දුමත්තම්පීති** උස්සාවපතනමත්තම්පි. **ඛුරප්පං** සල්ලං.

සෙට්ඨානීති අජෙය්‍යෙන අප්පටිහතභාවෙන උත්තමානි. **දුස්සාවුධන්ති** ආවුධකිච්චකරං උත්තරියං දුස්සං. ඉමානි කිර සක්කාදීනං පුඤ්ඤානුභාවෙන නිබ්බත්තානි අප්පටිහතප්පභාවානි පටිපක්ඛවිධමනයුත්තානි අවජ්ඣානි ආවුධානි. තෙනාහ **''යදි හී''**තිආදි.

අසනිවිචක්කං වියාති අසනිමණ්ඩලං විය.

පිත්තන්ති අලගද්දපිත්තං. **භින්දෙය්‍යාති** ආසිඤ්චෙය්‍ය. **සුඛන්ති** සුකරං. **මුදුභූතචිත්තවවත්ථානකරණත්ථන්ති** මුදුභූතං අත්තනො චිත්තෙ වවත්ථානස්ස කරණත්ථං.

එවං වුත්තෙති ''න ඛ්වාහ''න්ති එවං වුත්තෙ. භගවතො සාසනෙ ඨිතෙ පයිරුපාසිත්වා උග්ගහිතං භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා උග්ගහිතමෙව නාමාති ආහ **''කස්සපං...පෙ... උග්ගහෙසු''**න්ති. **පුට්ඨපඤ්හාති** සම්මාසම්බුද්ධෙන පුට්ඨපඤ්හා. යස්මා බුද්ධවිසයෙ පුට්ඨපඤ්හා, තස්මා බුද්ධවිසයාව හොන්ති.

පටිසෙධෙත්වාති වාචාය අසක්කුණෙය්‍යභාවෙනෙව පටිසෙධෙත්වා. ''යදාකඞ්ඛසී''ති පදසන්ධිවසෙන නිද්දෙසොති ආහ **''යදි ආකඞ්ඛසී''**ති. තෙන තුය්හං පුච්ඡං තාව සුත්වා විස්සජ්ජෙස්සන්ති දස්සෙති. තෙනාහ **''න මෙ''**තිආදි. දුතියවිකප්පෙ ද-කාරො පදසන්ධිකරොති ආහ **''යං ආකඞ්ඛසී''**ති. ''පුච්ඡ, ආවුසො, සුත්වා ජානිස්සාමී''ති අවත්වා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස අනියමෙත්වා වචනං සබ්බවිසයං හොතීති ආහ **''සබ්බං තෙ''**තිආදි.

කිං සූති එත්ථ **කින්ති** පුච්ඡායං, **සූති** සංසයෙ, කිං නූති අත්ථො? **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **තස්මා චිත්තන්ති** යස්මා චිත්තිකරණතො චිත්තං. **සුකතන්ති** සුට්ඨු සක්කච්චං කතං. **සුඛන්ති** ඉට්ඨඵලං. තත්ථ යං පධානං, තං දස්සෙතුං **''කායිකචෙතසිකං සාත''**න්තිආදි වුත්තං. නිස්සන්දඵලඤ්හි තග්ගහණෙන ගහිතමෙව හොති. **අප්පෙතීති** පාපෙති. අතිසයත්ථජොතනො තර-සද්දොති ආහ **''අතිසයෙන සාදූ''**ති. රසසඤ්ඤිතාය ඉට්ඨානං රාගාදිධම්මානං. **කෙන පකාරෙනාති කථං**-සද්දස්ස අත්ථමාහ. **කථංජීවින්ති** යදි සමාසපදමෙතං, ''කථ''න්ති සානුනාසිකා කතාති ආහ **''ගාථාබන්ධසුඛත්ථ''**න්තිආදි.

සද්ධීධ චිත්තන්ති එකදෙසෙන සමුදායදස්සනං සමුද්දපබ්බතනිදස්සනං විය. **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො දට්ඨබ්බො. ''චිත්තිකරණතො චිත්ත''න්ති වුත්තමත්ථං සන්ධාය හෙතුපමාහි යොජෙත්වා දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං. තෙන සුඛාවහනතො, දුක්ඛපටිබාහනතො, දාලිද්දියූපසමනතො, රතනපටිලාභහෙතුතො, ලොකසන්තතිආවහනතො ච සද්ධා චිත්තං යථා තං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි. තෙනාහ **''එව''**න්තිආදි. නනු චෙතනා සම්මාදිට්ඨිආදයො ච සාතිසයං විපාකසුඛං ආවහන්ති, තං කථං සද්ධා ආවහතීති? සද්ධාධුරභාවසභාවතො. තෙනාහ **''සද්ධාධුරෙන පටිපන්නාන''**න්ති. තස්ස ච සෙසපදෙසුපි යොජෙතබ්බං.

ඉදානි යං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි සද්ධාචිත්තස්ස ඔපම්මං, තං හීනං, සද්ධාචිත්තමෙව උත්තමන්ති පාළියං සෙට්ඨග්ගහණං කතන්ති දස්සෙතුං **''යස්මා පනා''**තිආදි වුත්තං. පරලොකං ගතං අනුගච්ඡතීති **අනුගාමිකං**. අඤ්ඤෙහි න සාධාරණන්ති **අනඤ්ඤසාධාරණං. සබ්බසම්පත්තිහෙතූති** සබ්බාසං සීලසම්පදාදීනං ලොකියලොකුත්තරානං සම්පත්තීනං හෙතු. **අනත්ථාය හොති** අනුපායපටිපත්තිතො. **තස්මා** අනුගාමිකත්තා. අනඤ්ඤසාධාරණත්තා සබ්බසම්පත්තිහෙතුභාවතො හිරඤ්ඤාදිචිත්තනිදානත්තා ච **සද්ධාචිත්තමෙව සෙට්ඨං**. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදෙසනා යථා ''සත්ථා දෙවමනුස්සාන''න්ති.

“දසකුසලධම්මො”ති ඉමිනා එකච්චානංයෙව දානාදිධම්මානං සඞ්ගහො, න සබ්බෙසන්ති අසඞ්ගහිතසඞ්ගණ්හනත්ථං **“දානසීලභාවනාධම්මො වා”**ති වුත්තං. **“සුඛ”**න්ති තිවිධස්සපි සුඛස්ස සාධාරණග්ගහණමෙතන්ති තං සවිසෙසලද්ධං පුග්ගලවසෙන දස්සෙන්තො **“සොණසෙට්ඨි...පෙ.... ආවහතී”**ති ආහ. යො සො පදුමවතියා දෙවියා පුත්තො මහාපදුමො නාම රාජා දිබ්බසුඛසදිසං රජ්ජසුඛමනුභවිත්වා පච්ඡා පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා නිබ්බානසුඛමනුභවි, තං නිදස්සනභාවෙන ගහෙත්වා ආහ **“මහාපදුමාදීනං විය නිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහතී”**ති.

අත්ථුද්ධාරනයෙන සච්චසද්දං සංවණ්ණෙන්තො **“අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සතී”**ති ආහ. **වාචාසච්චෙ** දිස්සති සච්චසද්දො ‘‘භණෙ’’ති වුත්තත්තාති අධිප්පායො. **විරතිසච්චෙ** දිස්සති. වෙරමණීසු හි පතිට්ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා **“සච්චෙ ඨිතා”**ති වුච්චන්ති. අත්තාකාරම්පි වත්ථුං ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති පවත්තියාකාරං උපාදාය දිට්ඨි එව සච්චන්ති දිට්ඨිසච්චං, තස්මිං **දිට්ඨිසච්චෙ** දිස්සතීති යොජනා. **බ්‍රාහ්මණසච්චානී**ති පරමත්ථබ්‍රහ්මානං සච්චානි, යානි ‘‘සබ්බෙ පාණා අවජ්ඣා, සබ්බෙ කාමා අනිච්චා, සබ්බෙ භවා අනිච්චා, නාහං ක්වචනි කස්සචි කිඤ්චනතස්මි’’න්තිආදිනා (අ. නි. 4.185) චතුක්කනිපාතෙ ආගතානි. පරමත්ථභූතං සච්චං නිබ්බානං. **අබ්භන්තරං කත්වා**ති අන්තොගධමෙව කත්වා, තෙහි සද්ධින්ති අත්ථො පරමත්ථසච්චානම්පි සාදුතරත්තා. **යස්සානුභාවෙනා**ති යස්ස වාචාසච්චස්ස ආනුභාවෙන.

උදකම්හි ධාවතීති උදකපිට්ඨියං අභිජ්ජමානායං පථවියා විය ධාවති ගච්ඡති මහාකප්පිනරාජා විය. **විසම්පි සච්චෙන හනන්ති පණ්ඩිතා**ති කණ්හදීපායනාදයො විය. **සච්චෙනා**ති මච්ඡජාතකෙ බොධිසත්තස්ස විය සච්චෙන **දෙවො ථනයං පවස්සති. සච්චෙ ඨිතා**ති විරතිසච්චෙ වාචාසච්චෙ ච ඨිතා තයොපි බොධිසත්තා. **නිබ්බුතින්**ති නිබ්බානං පත්ථයන්ති. **සාදුතරන්**ති සාතතරං ඉට්ඨතරවිපාකදානතො.

රසානන්ති නිද්ධාරණත්ථෙ සාමිවචනං. නිද්ධාරණඤ්ච කොචි කුතොචි කෙනචි ඉමන්ති කස්සචි වචනං න සාධෙතීති දස්සෙන්තො **“යෙ ඉමෙ”**තිආදිමාහ. තෙන හි නිබ්බානං රසසමුදායතො සාදුතරතාවිසෙසෙන නිද්ධාරියති. තත්ථ යෙ ඉමෙ වුච්චන්තීති යොජනා. **සායනීයධම්මා**ති ජිව්හාය සායිතබ්බා ධම්මා. රසායතනං රසොති ආහ **“මූලරසො ඛන්ධරසො”**තිආදි. **ඵලරසන්**ති ඵලස්ස රසං, ඵලං පීළෙත්වා තාපෙත්වා ගහෙතබ්බරසන්ති අත්ථො. **අරසරූපො**ති ආචාරරහිතසභාවො. රූපස්ස අස්සාදනවසෙන උප්පජ්ජනකසුඛධම්මා **රූපරසා**. එස නයො **සද්දරසාදීසු. සද්දරසො**ති බ්‍යඤ්ජනසම්භූතො රසො. **විමුත්තිරසො**ති විමුත්තිසම්පත්තිකො රසො. **අත්ථරසො**ති අත්ථස්ස පටිවිජ්ඣනවසෙන උප්පජ්ජනකසුඛං අත්ථරසො, තථා **ධම්මරසො වෙදිතබ්බො. රූපාචාරා**තිආදීසු රසග්ගහණෙන ඵලරසං වදති. සො හි ඵලස්ස රූපො ච, රසිතබ්බතො ආසාදෙතබ්බතො රසො චාති **“රූපරසො”**ති වුච්චති. **ආචාරො** පන සාමග්ගීරසහෙතුතාය **“රසො”**ති වුත්තො. **සච්චං හවෙ**ති එත්ථ **හවෙ**ති එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසත්ථො ච අවධාරණමෙවාති ආහ **“සච්චමෙව සාදුතර”**න්තිආදි. **සරීරමුපබ්‍රූහෙන්ති,** න චිත්තං. නනු ච සුඛුප්පත්තිපයොජනත්තා චිත්තම්පි උපබ්‍රූහෙන්තීති? න, සුඛස්ස සරීරබ්‍රූහනං පටිච්ච උප්පන්නත්තා. **විරතිසච්චවාචා**ති සච්චවිසෙසෙන සම්පජ්ජනං වදති. **චිත්තමුපබ්‍රූහෙති** පදාලිකාය විරතිවාචාය සච්චරසෙ සති සමථවිපස්සනාදීහි චිත්තපරිබ්‍රූහනස්ස සම්භවතො මග්ගඵලානිසංසං ගණ්හාති. **අසංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහති** විවට්ටසන්නිස්සිතත්තා. **විමුත්තිරසො**ති ඵලසුඛං වදති නිබ්බානසුඛම්පි වා. **පරමත්ථසච්චරසො** නාම නිබ්බානරසො. තථා හි තං ‘‘අච්චුතිරසං අස්සාසකරණරස’’න්තිපි වුච්චති. තෙන **පරිභාවිතත්තා**ති විමුත්තිරසස්ස සාදුතරභාවදස්සනත්ථං. එවං සන්තෙපි ‘‘විමුත්තිරසපරිභාවිතත්තා’’ති එතෙන කාමං විමුත්තිරසො වා පරමත්ථසච්චරසො වා සාදුතරරසාති දස්සෙති. **තදධිගමූපායභූතන්**ති තස්ස පරමත්ථසච්චස්ස අධිගමූපායභූතං. **අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්චා**ති ඵලඤ්ච කාරණඤ්ච නිස්සාය පවත්තිතො අත්ථරසා ධම්මරසා ච සාදූ, තතොපි පරමත්ථසච්චමෙව සාදුරසන්ති අධිප්පායො.

ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච අත්ථං අජානන්තො **අන්ධො,** ලොකියත්ථමෙව ජානන්තො **එකචක්ඛු,** උභයං ජානන්තො **ද්විචක්ඛු**. පරහිතං අත්තහිතඤ්ච අජානන්තො **අන්ධො,** අත්තහිතමෙව ජානන්තො **එකචක්ඛු,** උභයත්ථං ජානන්තො **ද්විචක්ඛු**. සො ද්විචක්ඛුපුග්ගලො **පඤ්ඤාජීවී**. තං පන ගහට්ඨපබ්බජිතවසෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං **“ගහට්ඨො වා”**තිආදි වුත්තං. ගහට්ඨපටිපදං ආරාධෙත්වා චාති යොජනා. **ආරාධෙත්වා**ති ච සාධෙත්වාති අත්ථො.

පුරිමනයෙනෙවාති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධවිස්සජ්ජිතනයෙනෙව. **කිඤ්චාපී**ති අනුජානනසන්දස්සනත්ථෙ නිපාතො. කිං අනුජානාතීති? ගාථාය චතූහි පදෙහි වුත්තෙසු අත්ථෙසු එකස්ස අත්ථස්ස සිද්ධියං ඉතරෙසම්පි සිද්ධිං අනුජානාති. තෙනාහ **“යො චතුබ්බිධමොඝං...පෙ.... පරිසුජ්ඣතී”**ති. කිං සන්දස්සෙතීති? යෙසං පාපධම්මානං බලවභාවෙන ඔඝතරණාදි න සිජ්ඣති, තෙසං පටිපක්ඛානං නිස්සන්දෙහවසෙන සන්දස්සනං. තෙනාහ **“එවං සන්තෙපී”**තිආදි. **ඔඝතරණන්**ති ඔඝතරණපටිපත්තිං. **අසද්දහන්තො**ති එවං පටිපජ්ජන්තො ඉමාය පටිපත්තියා ඔඝං තරතීති න සද්දහන්තො. **න පක්ඛන්දතී**ති පක්ඛන්දනලක්ඛණාය සද්ධාය න උග්ඝාටියතීති න ඔතරති. **චිත්තවොස්සග්ගෙනා**ති යථාකාමාචාරවසෙන චිත්තස්ස වොස්සජ්ජනෙන. **පමත්තො** පමාදං ආපන්නො. **තත්ථෙවා**ති කාමෙසු එව. **විසත්තත්තා** ලග්ගත්තා. **වොකිණ්ණො**ති විසෙවිතො. **තස්මා**ති වුත්තස්ස චතුබ්බිධස්සපි අත්ථස්ස හෙතුභාවෙන පච්චාමසනං. **තප්පටිපක්ඛන්**ති අස්සද්ධියාදීනං පටිපක්ඛං සද්ධාදීනං ඔකාසත්තා.

එතායාති ගාථායං ඉමිනා පදෙනාති සම්බන්ධො. සප්පුරිසසංසෙවො සද්ධම්මස්සවනං යොනිසොමනසිකාරො ධම්මානුධම්මපටිපත්තීති ඉමෙසං සොතාපත්තිමග්ගාධිගමස්ස අඞ්ගානං ආසන්නකාරණං සද්ධින්ද්‍රියන්ති ආහ **"සොතාපත්තියඞ්ගපදට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රිය"**න්ති. වුත්තඤ්හෙතං – "සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති , උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාතී"තිආදි (ම. නි. 2.183, 432). දිට්ඨොසං තරති එතෙනාති **දිට්ඨොඝතරණං,** දිට්ඨොඝස්ස තරණං. කාමඤ්චෙත්ථ "තරති ඔඝ"න්ති වුත්තං, වත්තමානසමීපෙපි පන වත්තමානං විය වොහරණං යුත්තං දිට්ඨොඝස්ස තිණ්ණභාවස්ස එකන්තිකත්තාති **"සොතාපන්නඤ්ච පකාසෙතී"**ති වුත්තං. එස නයො සෙසෙසුපි. දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදිපටිපත්තන්තරායකරානං පාපධම්මානං සමුච්ඡින්නත්තා **සොතාපන්නො...පෙ.... අප්පමාදෙන සමන්නාගතො. "සොතාපත්ති...පෙ.... තරතී"**ති එත්තකෙ වුත්තෙ සකිදෙව ඉමස්ස ලොකස්ස ආගමනම්පි ගහිතං සියාති තන්නිවත්තනත්ථං **"ආරාධෙත්වා...පෙ.... අවසෙස"**න්ති වුත්තං. නනු "අවසෙස"න්ති වුත්තත්තා සොතාපත්තිමග්ගෙන අතිණ්ණං අනවසෙසං භවොඝවත්ථු ගහිතමෙව සියාති? න, උපරි ද්වීහි මග්ගෙහි තරිතබ්බානං තෙසං පරතො ද්වින්නං පහානවසෙන වුච්චමානත්තා. අපවාදවිසයම්පි පරිහරති – "එවං එසා චොදනා අත්තනො විසයෙ න පතිට්ඨාතී"ති. අනාදිකාලභාවත්තා කාමසඤ්ඤාය කාමොඝතරණං මහතා එව වීරියෙන සාධෙතබ්බන්ති ආහ **"වීරියෙනා"**ති. **තතියං මග්ගං ආරාධෙත්වා**. කාමොඝස්ස වත්ථු **කාමොඝවත්ථු,** කාමගුණෙහි සද්ධිං සබ්බො කාමභවො. **කාමොඝසඤ්ඤිත**න්ති කාමොඝසඞ්ඛාතං. කාමනට්ඨෙන කාමො ච සො දුක්ඛො චාති **කාමදුක්ඛං**. අස්සාදනට්ඨෙන කාමො එව සඤ්ඤාති කාමසඤ්ඤා, සබ්බසො සමුච්ඡින්නත්තා විගතා කාමසඤ්ඤා එතිස්සාති **විගතකාමසඤ්ඤා** . සබ්බෙසං රාගාදිමලානං මූලභූතත්තා සත්තසන්තානස්ස විසෙසතො මලිනසභාවාපාදනතො පරමං උක්කංසගතං මලන්ති **පරමමලං,** අවිජ්ජා. තෙනාහ භගවා – "අවිජ්ජාපරමං මල"න්ති (ධ. ප. 243).

පඤ්ඤාපදං ගහෙත්වාති යථාවුත්තං පඤ්ඤාපදං හදයෙ ඨපෙත්වා. තප්පසඞ්ගෙන අත්තනො පටිභානෙන සබ්බෙහි විය උග්ගහිතනියාමෙන. **සබ්බත්ථෙවා**ති පඤ්චසුපි ඨානෙසු. **අත්ථයුත්තිපුච්ඡා**ති පඤ්ඤාදිඅත්ථසමධිගමස්ස යුත්තියා කාරණස්ස පුච්ඡා. තෙනාහ **"අයං හී"**තිආදි. **පඤ්ඤාදිඅත්ථං ඤත්වා**ති පඤ්ඤාධන-කිත්ති-මිත්ත-අභිසම්පරායසඞ්ඛාතං අත්ථං සරූපතො සච්චපටිවෙධනිප්ඵාදනෙන ඤාණෙන ජානිත්වා. නනු එස ලොකුත්තරං සොතාපත්තිමග්ගඵලපඤ්ඤං තදධිගමූපායං ලොකියපඤ්ඤඤ්ච අභිභවිත්වා ඨිතො, සො කස්මා තත්ථ අත්ථයුත්තිං පුච්ඡතීති? සච්චමෙතං, උපරි පන සමාධිස්ස යුත්තිං පුච්ඡිතුකාමො පඤ්ඤාය සෙට්ඨභාවතො, තස්ස ච එකදෙසෙනෙව අධිගතත්තා තමෙව ආදිං කත්වා පුච්ඡති. **"කාය යුත්තියා"**තිආදි අත්ථවණ්ණනං අතිදිස්සති **"එස නයො ධනාදීසූ"**ති. තත්ථාපි අත්ථයුත්තිපුච්ඡාභාවො පන "සබ්බත්ථෙවා"ති ඉමිනා විභාවිතොති.

සද්ධාසුස්සූසාඅප්පමාදඋට්ඨානසඞ්ඛාතෙහි **චතූහි කාරණෙහි. කායසුචරිතාදිභෙදෙන** ආජීවට්ඨමකසීලභූතෙන. සමථවිපස්සනාභූතෙන නිප්පරියායෙන බොධිපක්ඛියෙ එව ගණ්හන්තො **"අපරභාගෙ"**ති ආහ. පරියායබොධිපක්ඛියා පන විසෙසතො වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාකාලෙපි ලබ්භන්ති. **පුබ්බභාගෙ**ති වා තරුණවිපස්සනාකාලං. තතො පුබ්බසාධනඤ්ච සන්ධාය **"අපරභාගෙ"**ති පුනාහ, තතො පරන්ති අත්ථො. **ධම්ම**න්ති පටිපත්තිධම්මං. න සද්ධාමත්තකෙනෙව පඤ්ඤං ලභතීති යොජනා. යදි එවං කස්මා "සද්දහානො"ති වුත්තන්ති ආහ **"යස්මා පනා"**තිආදි. **කිං වුත්තං හොතී**තිආදිනා වුත්තමෙව අත්ථං විවරති. න කෙවලං සුස්සූසාමත්තෙන පඤ්ඤාපටිලාභො, අථ ඛො අප්පමාදෙන පඤ්ඤං ලභතීති දස්සෙතුං පාළියං "අප්පමත්තො විචක්ඛණො"ති වුත්තන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො **"එව"**න්තිආදිමාහ.

ඉදානි සද්ධාදීනං පඤ්ඤාපටිලාභස්ස තංතංවිසෙසපච්චයානි නීහරිත්වා දස්සෙතුං **"එව"**න්ති වුත්තං. **සුස්සූසායා**ති සොතුකාමතාය. සා අත්ථතො උපසඞ්කමනාදි. **පඤ්ඤාධිගමූපාය**න්ති පරියත්තිධම්මමාහ. තෙනාහ **"සුණාතී"**ති. **ගහිතං න පමුස්සති,** සතිඅවිප්පවාසලක්ඛණො හි අප්පමාදොති. න කෙවලං යථාවතො ගහණකොසල්ලමෙව විචක්ඛණතා, අථ ඛො යථාවතො පඤ්ඤාසම්පවෙධනඤ්චාති ආහ **"විත්ථාරිකං කරොතී"**ති. ඉදානි පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙතුං **"සුස්සූසාය වා"**තිආදි වුත්තං. **අත්ථමුපපරික්ඛතී**ති සුතකතානං ධම්මානං පාළිඅත්ථූපපරික්ඛාපුබ්බකං රූපාරූපවිභාගං පරමත්ථං සලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච උපපරික්ඛති වීමංසති. **අනුපුබ්බෙනා**ති එවං ඤාතපරිඤ්ඤං පත්වා තීරණපරිඤ්ඤාය තතො අනුක්කමෙන තීරණපරිඤ්ඤං පහානපරිඤ්ඤඤ්ච මත්ථකං පාපෙන්තො මග්ගප්පටිපාටියා පරමත්ථසච්චභූතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති.

ඉමානි සද්ධාදීනි චත්තාරි කාරණානි මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ **"දෙසකාලාදීනි අභාපෙත්වා"**ති. යස්මිං දෙසෙ යස්මිං කාලෙ යෙ ච සහායකෙ නිස්සාය යං කිච්චං තීරෙතබ්බං, තානි දෙසකාලාදීනි අනතික්කමිත්වා අත්තනො අභිවුඩ්ඪිං ඉච්ඡන්තෙන "අයං නාම දෙසො, යත්ථාහං එතරහි වසාමි, අයං කාලො, ඉමෙ මිත්තා, ඉමෙ අමිත්තා, ඉමෙ ආයවයා, අහඤ්ච එදිසො ජාති-කුල-පදෙස-බලභොග-පරිවාරාදීහි, තං කිච්චං ඉදානි ආරද්ධබ්බං, ඉදානි නාරද්ධබ්බ"න්ති සබ්බං උපපරික්ඛිත්වා පටිපජ්ජිතබ්බං. එවං පටිපජ්ජන්තො හි ලොකියස්ස ධනස්ස පටිරූපාධිගමූපායං කරොති නාම. ලොකුත්තරස්ස පන සීලවිසොධනාදිවසෙන වෙදිතබ්බං. වහිතබ්බභාවෙන ධුරො වියාති ධුරො, භාරො. ඉධ පන ධුරසම්පග්ගහො උත්තරපදලොපෙන ධුරො, වීරියං. සො සාතිසයො එතස්ස අත්ථීති ධුරවා. "උට්ඨාතා"ති පදෙන කායිකවීරියස්ස වක්ඛමානත්තා **"චෙතසිකවීරියවසෙනා"**ති විසෙසිතං. **අනික්ඛිත්තධුරො** ධොරය්හභාවතො. **තිණා භියො න මඤ්ඤතී**ති තිණං විය පරිභවන්තො අතිභුයා වත්තතීති අත්ථො. **ආදිනා නයෙනා**ති එත්ථ ආදි-සද්දෙන –

‘‘කරං පුරිසකිච්චානි, සො සුඛා න විහායති; (දී. නි. 3.253);
‘‘න දිවා සොප්පසීලෙන, රත්තිමුට්ඨානදෙස්සිනා;
නිච්චං මත්තෙන සොණ්ඩෙන, සක්කා ආවසිතුං ඝර’’න්ති ච. (දී. නි. 3.253); –

එවමාදීනං සඞ්ගහො. **අසිථිලපරක්කමො** අනලසභාවතො. **එකමූසිකායාති** එකාය මතමූසිකාය. **නචිරස්සෙවාති** චතුමාසබ්භන්තරෙයෙව. **චතුසතසහස්සසඞ්ඛං චූළන්තෙවාසී වියාති** කාකණිකඩ්ඪකහාපණ-සොළස-කහාපණ-චතුවීසති-කහාපණ-සතහරණක්කමෙන ද්වෙ සතසහස්සානි, චූළකමහාසෙට්ඨිනො ධීතුලාභවසෙන ද්වෙ සතසහස්සානීති එවං චතුසතසහස්සසඞ්ඛං ධනං එකමූලෙන යථා චූළන්තෙවාසී වින්දි, එවං අඤ්ඤොපි පතිරූපකාරී ධුරවා උට්ඨාතා වින්දතෙ ධනං. අයඤ්ච අත්ථො චූළකසෙට්ඨිජාතකෙන දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘අප්පකෙනපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම’’න්ති. (ජා. 1.1.4);

වත්තං කත්වාති අධිට්ඨානවත්තං කත්වා. ‘‘සච්චවාදී භූතවාදී’’ති කිත්තිං පප්පොතීති යොජනා. **ඉච්ඡිතපත්ථිතන්ති** යෙහි මිත්තං ඉච්ඡති, තෙහි ඉතරං පත්ථිතං. **මිත්තානි ගන්ථතීති** මිත්තභාවං ඝටෙති. දානස්ස පියභාවකරණතො **‘‘දදං පියො හොතී’’**ති වුත්තං. යං දානං එකන්තතො මිත්තභාවාවහං, තං දස්සෙන්තො **‘‘දුද්දදං වා දදං තං ගන්ථතී’’**ති ආහ. දදන්ති ච ලක්ඛණවචනමෙතන්ති ආහ **‘‘දානමුඛෙන වා’’**තිආදි.

ආළවකස්ස අජ්ඣාසයානුරූපං **ගහට්ඨවසෙන විස්සජ්ජෙන්තො.** සද්ධා එතස්ස අත්ථීති සද්ධො, තස්ස **සද්ධස්ස. ඝරමෙසිනොති** ඝරාවාසසඞ්ඛාතං ඝරං එසන්තස්ස. ඝරාවාසසන්නිස්සිතත්තා ‘‘ඝර’’න්ති කාමගුණා වුච්චන්තීති ආහ **‘‘පඤ්ච කාමගුණෙ’’**ති. ‘‘එතෙ චතුරො ධම්මා’’තිආදිනා ගහිතා අනන්තරගාථාය වුත්තධම්මා එවාති දස්සෙන්තො **‘‘වුත්තප්පකාරං සච්ච’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ ‘‘ඉමෙ කුසලා, ඉමෙ අකුසලා’’තිආදිනා තෙ අත්ථෙ යාථාවතො ධාරණතො උපධාරණතො **ධම්මො.** සඤ්ඤා චිත්තචෙතසිකානං ධාරණං, අවිච්ඡෙදතො සන්ධාරණතො කුසලසන්තානං ධාරෙතීති **ධිති,** වීරියං. චජති එතෙනාති **චාගො,** දානං. පච්චයවෙකල්ලතො එලුප්පාදනසමත්ථතාවසෙන **සන්ති.**

අඤ්ඤෙපීති ඉතො යථාවුත්තධම්මසමුදායතො අඤ්ඤෙපි ධම්මා යදි සන්ති, තෙ ධම්මෙ පුච්ඡස්සූති. කිලෙසෙ, කායවාචාදිකෙ වා දමෙතීති **දමො ,** පඤ්ඤා. උට්ඨහති උස්සහති එතෙනාති **උට්ඨානං,** වීරියං. **එත්ථාති** එතිස්සා පුච්ඡාය. **සද්ධින්ති** සඞ්ඛෙපතො භාවත්ථපදානං බන්ධනෙන සහ. **එකමෙකං පදන්ති** පඤ්ඤාදිකමෙකෙකං පදං. ‘‘පඤ්ඤා ඉමස්මිං ඨානෙ පඤ්ඤාති ධම්මොති ච ආගතා’’තිආදිනා පඤ්ඤාදිඅත්ථස්ස උද්ධරණං **අත්ථුද්ධාරො.** තස්ස තස්ස අත්ථස්ස ‘‘පඤ්ඤා පජානනා’’තිආදිනා (ධ. ස. 16) වෙවචනපදානං උද්ධරණං **පදුද්ධාරො.** පජානාතීති පඤ්ඤා, ධාරෙතීති ධම්මො, දමෙතීති දමොති එවං පදස්ස කථනං **පදවණ්ණනා.**

අජ්ජාති වා එතරහි. **යථාවුත්තෙන පකාරෙනාති** ‘‘සද්දහානො අරහත’’න්තිආදිනා වුත්තප්පකාරෙන. සච්චසම්පටිවෙධාවගහණං වා යථාවුත්තෙන පකාරෙන දිට්ඨසච්චතාය ඉධලොකපරලොකත්ථං යාථාවතො ජානන්තො. එවඤ්ච යක්ඛො සත්ථු දෙසනානුභාවසිද්ධං පඤ්හං පුච්ඡනෙන අත්තනො පටිලාභසම්පත්තිං විභාවෙන්තො ‘‘කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤ’’න්තිආදිමාහාති ආචරියා. **සම්පරායිකොති** එත්ථ ච-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, තෙන ‘‘දිට්ඨධම්මිකො වා’’ති අයමත්ථො වුත්තො එවාති දස්සෙන්තො **‘‘යො අත්ථො…පෙ…. දස්සෙතී’’**ති ආහ. අරීයති ඵලං එතස්මාති **අත්ථො,** කාරණං. **විචක්ඛණෙ** සපයොජනතාය.

තස්ස ඤාණස්සාති තස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවනස්ස ඤාණස්ස. ගුණවිසෙසෙහි ච සදිසස්සපි අඤ්ඤස්ස අභාවතො **අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො බුද්ධො** භගවා. තෙනාහ –

‘‘නයිමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං වා පන,
බුද්ධෙන සෙට්ඨො සමොව විජ්ජති;
ආහුනෙය්‍යානං පරමාහුතිං ගතො,
පුඤ්ඤත්ථිකානං විපුලඵලෙසින’’න්ති. (වි. ව. 1047);

සහිතපටිපත්තින්ති පඤ්ඤාසඞ්ගාහිකං අත්තනො පටිපත්තිං. සුන්දරා බොධි සුබොධි, බුද්ධස්ස සුබොධි බුද්ධසුබොධි, සා එව **බුද්ධසුබොධිතා.** ධම්මස්සවනත්ථං සන්නිපතිතදෙවතාහි **සඞ්ඝුට්ඨසාධුකාරසද්දුට්ඨානඤ්ච.**

සතපුඤ්ඤලක්ඛණන්ති සතසහස්සකප්පෙ පුඤ්ඤසම්භාරස්ස කතත්තා තෙසං පුඤ්ඤානං වසෙන සතපුඤ්ඤලක්ඛණං අනෙකපුඤ්ඤනිබ්බත්තලක්ඛණං. අභිනන්දියතාය සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි සමුපෙතං සමන්නාගතං. කතපුඤ්ඤභාවං බ්‍යඤ්ජෙන්තීති බ්‍යඤ්ජනානි , අඞ්ගපච්චඞ්ගානි. තෙසං පරිපුණ්ණත්තා **පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනං. තං යක්ඛො…පෙ…. පූරෙසීති** ගාථාපූරණත්ථමෙව හි භගවා තථාරූපානි අකාසි. **අබ්‍යාධිතාති** අරොගා. ‘‘අබ්‍යාථිතා’’ති කෙචි පඨන්ති, සයසන්තාසරහිතාති අත්ථො.

''හත්ථයො''ති වත්තබ්බෙ **''හත්ථකො''**ති වුත්තං. **ආළවිනගරන්ති** ආළවිනගරවාසිනො වදති. භවති හි තත්‍රට්ඨතාය තං-සද්දො යථා ''ගාමො ආගතො, මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී''ති. **එකකොලාහලෙන** වත්තමානෙන.

සම්පිණ්ඩිත්වාති සන්නිපතිත්වා. කාමං සම්භාරො තෙන කතොති නත්ථි, යුද්ධත්ථං පන බහුසො උස්සාහස්ස කතත්තා **''යුද්ධමාදිං කත්වා''**ති වුත්තං. **තමෙව ආළවකසුත්තං කථෙසි** තස්සා **එව** දෙසනාය සන්නිපතිතපරිසාය සප්පායත්තා. තෙනාහ **''කථාපරි...පෙ.... අහොසී''**ති. **චතූහි වත්ථූහීති** චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි. **පරිසන්ති** අත්තනො පරිසං. **''ඉතරඤ්චා''**තිපි වදන්ති.

ආළවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

යක්ඛසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

11. සක්කසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. සුවීරසුත්තවණ්ණනා

247. **අභියංසූති** යුද්ධසජ්ජාභිමුඛා හුත්වා ගච්ඡිංසු. **තත්‍රාති** තස්මිං අසුරානං අභියානෙ **අයං** දානි වුච්චමානා අනුපුබ්බතො කථා. **තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වාති** තෙත්තිංස පුරිසෙ පුඤ්ඤකිරියාය සහායභූතෙ ගහෙත්වා. ‘‘යාවජීවං මාතාපිතුභරො අස්ස’’න්තිආදිනා සමාදින්නානි **සත්ත වතපදානි පූරෙත්වා. අධිගණ්හන්තං** අභිභවන්තං. **පුත්තහතායාති** හතපුත්තාය. සා සුරා න හොති, න සුරං පිවිම්හාති අධිප්පායො. **තතො පට්ඨායාති** ‘‘න සුරා’’ති වුත්තකාලතො පට්ඨාය. ‘‘න සුරන්ති න දිබ්බන්තීති අසුරා’’ති කෙචි. **හෙට්ඨිමතලෙ** අන්තොභූමියං ආයාමතො දසයොජනසහස්සං.

උරගාදිසහචරිතානි ඨානානි උරගාදීනීති ආහ **‘‘උරගාදීසු පඤ්චසු ඨානෙසූ’’**ති. **පඨමාලින්දෙති** පඨමෙ පරිභණ්ඩෙ. පඤ්චයොජනසහස්සවිත්ථාරපුථුබහලාහි සිනෙරුස්ස චතූසුපි පස්සෙසු චත්තාරො පරිභණ්ඩා. සිනෙරුස්ස හි තස්මිං තස්මිං පස්සෙ යුගන්ධරාදීසු පඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාරෙ මහාදීපෙ ච ලභිතබ්බස්ස මහතො අත්ථස්ස වසෙන **මහත්ථා. කුපිතාවිලචිත්තාති** කුපිතෙන කොපෙන ආකුලචිත්තා. **යුද්ධෙසීති** යුද්ධෙසිනො. **සෙසෙසූති** සෙසෙසු පරිභණ්ඩෙසු. **සෙසාති** සුපණ්ණාදයො.

වම්මිකමක්ඛිකාති සපක්ඛිකඋපචිකා. **ඔසක්කිත්වාති** පිට්ඨිභාගෙන නිවත්තිත්වා.

පමාදං ආපාදෙසීති සක්කස්ස ආණාය පමාදං ආපජ්ජි. **සට්ඨියොජනං** විත්ථාරෙන. **සුවණ්ණමහාවීථින්ති** සුවණ්ණමයභූමිජගතිවීථිං.

අනුට්ඨහන්තොති උට්ඨානං කායිකවීරියං අකරොන්තො. **අවායමන්තොති** වායාමං චෙතසිකවීරියං අකරොන්තො. **කිඤ්චි කිච්චන්ති** කසිවාණිජ්ජාදිභෙදං අඤ්ඤතරං කිච්චං කත්තබ්බකම්මං. **වරන්ති** පවරං. තෙනාහ **‘‘උත්තම’’**න්ති. තඤ්ච ඛො කසිතබ්බට්ඨානං අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘ඔකාස’’**න්ති. **කම්මං අකත්වාති** කිඤ්චිපි ජීවිතහෙතුභූතං කම්මං අකත්වා. **ජීවිතට්ඨානං නාමාති** තස්ස ජීවිතස්ස හෙතු නාම. **නිබ්බානස්ස මග්ගොති** නිබ්බානස්ස අධිගමූපායභූතො මග්ගො.

සුවීරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුසීමසුත්තවණ්ණනා

248. **අන්තරෙති** අබ්භන්තරෙ. **එවංනාමකන්ති** ‘‘සුසීමො’’ති එවංනාමකං. **එකං පුත්තමෙව** අඤ්ඤතරං අත්තනො පුත්තමෙව.

සුසීමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ධජග්ගසුත්තවණ්ණනා

249. **සමුපබ්යූළ්හොති** උභින්නං සහ එව සමාගමො, භුසං වා බ්‍යූළ්හොති අත්ථො. භුසා පනස්ස බ්‍යූළ්හතා ද්වින්නං සෙනානං සමාගන්ත්වා සම්පිණ්ඩිතභාවෙනාති ආහ **‘‘සම්පිණ්ඩිතො රාසිභූතො’’**ති. **පච්ඡිමන්තොති** රථපඤ්ජරස්ස පරන්තො පච්ඡිමන්තො පච්ඡිමකොට්ඨාසො. **රථසන්ධිතොති** රථපඤ්ජරස්ස කුබ්බරෙන සද්ධිං සම්බන්ධනට්ඨානතො. **තදෙව පමාණන්ති** තදෙව ‘‘දියඩ්ඪයොජනසතායාමො’’ති වුත්තප්පමාණමෙව. **දිගුණං කත්වාති** ‘‘පච්ඡිමන්තො සතයොජනො’’තිආදිනා දිගුණං කත්වා. චන්දමණ්ඩලසූරියමණ්ඩලකිඞ්කිණිකජාලාදිභෙදස්ස **සෙසාලඞ්කාරස්ස. පස්සන්තානං** දෙවානං. **රාජා නොති** අම්හාකං රාජා දෙවසෙට්ඨො. **දුතියං ආසනං ලභතීති** සක්කෙ නිසින්නෙ තස්ස අනන්තරං දුතියං ආසනං ලභති. තස්මා දෙවසෙට්ඨතාය සක්කො විය ගාරවට්ඨානියො, යතො සක්කො ‘‘තස්ස ධජග්ගං උල්ලොකෙය්‍යාථා’’ති ආහ. එස නයො සෙසෙසුපි. **අසුරෙහි පරාජිතොති** අසුරෙහි පරාජයං ආපාදිතො. **රජධජං දිස්වාති** පරසෙනාය උපගච්ඡන්තියා උට්ඨිතරජමත්තම්පි දිස්වා යිතොපි තං රජධජං දිස්වා භීරුභාවෙන **පලායනධම්මො.**

යස්ස ධජග්ගපරිත්තස්ස. **ආනුභාවො චත්තති** අසම්මුඛීභූතාහිපි දෙවතාහි සිරසා සම්පටිච්ඡිතබ්බතො. **චොරභයාදීහීති ආදි-**සද්දෙන රොගභයාදීනඤ්චෙව වට්ටදුක්ඛස්ස ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො විධිනා භාවිතෙ පරිත්තස්ස අත්ථෙ උපචාරජ්ඣානාදීනම්පි ඉජ්ඣනතො.

දීඝවාපිනාමකෙ ගාමෙ චෙතියං **දීඝවාපිචෙතියං. මුද්ධවෙදිකා** නාම හම්මියං පරික්ඛිපිත්වා කතවෙදිකා. බුද්ධගතං සතිං උපට්ඨපෙත්වා පරිත්තරක්ඛගුත්තිං ආහ. පරිත්තස්ස ආනුභාවෙන **ද්වෙ ඉට්ඨකා...පෙ.... අට්ඨංසු**. තථා හි **තස්මිං නිස්සෙණියං ඨිතෙ...පෙ.... අට්ඨංසූති**.

ධජග්ගසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වෙපචිත්තිසුත්තවණ්ණනා

250. ''මහානුභාවතාය අසුරානං චිත්තවෙපනෙන වෙපචිත්ති''ති වදන්ති. ඉසීහි පන අභයං යාචිතෙ ''භයමෙව දදාමී''ති වත්වා තෙහි ''අක්ඛයං හොතු තෙ භය''න්ති අභිසපවසෙන වුත්තකාලතො පට්ඨාය වෙපනචිත්තතාය **''වෙපචිත්ති''**ති වුච්චති, යං ලොකියා ''පුලොමො''ති ච වදන්ති. නිපාතපදානිපි කානිචි අත්ථවිසෙසජොතකානි හොන්තීති ආහ **''නිපාතමත්ත''**න්ති හෙතුඅත්ථාදීනමෙත්ථ අසම්භවතො. **තන්ති** සක්කං දෙවානමින්දං. **කණ්ඨෙ පඤ්චමෙහීති** කණ්ඨබන්ධනපඤ්චමෙහි, විභත්තිඅලොපෙන නිද්දෙසො. **චිත්තෙනෙවාති** ''ඉමං බන්ධාමි, අයං බජ්ඣතූ''ති උප්පන්නචිත්තෙනෙව. **බජ්ඣති** බද්ධො හොති, අයං දෙවානුභාවො. **මුච්චතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **දසහීති** ''චොරොසී''තිආදිනා ඉධ වුත්තෙහි දසහි. තෙනාහ **''ඉමෙහී''**ති. නිබ්බත්තිත්වා චිරකාලතං උපාදාය බුංසනවසෙන වදති **''ජරසක්කා''**ති. **න තං** අක්කොසං **මනසි කරොති** දීඝරත්තං ඛන්තිසොරච්චෙසු නිරුළ්හඅජ්ඣාසයත්තා. **මහාපටිග්ගහණ**න්ති මහන්තං උපසමබ්‍යඤ්ජනං. **අස්සාති** වෙපචිත්තස්ස.

පටිසංයුජෙති පටිසත්තු හුත්වා සංයුද්ධං කරෙය්‍ය. තෙනාහ **''පටිප්ඵරෙය්‍යා''**ති. **උපසමං...පෙ.... මඤ්ඤෙ** උපසමෙනෙව පච්චත්ථිකස්ස නායකභූතස්ස කොධස්ස පටිසෙධනතො. තාදිසෙ හි කොධො පටිකිරියං අලභන්තො අනුපාදානො විය ජාතවෙදො වූපසම්මති. **යදා**-සද්දො හෙතුඅත්ථො, න කාලත්ථොති ආහ **''යස්මා තං මඤ්ඤතී''**ති. **තාවදෙව ද්වෙ ගාවො යුජ්ඣන්තෙති** තස්මිංයෙව ඛණෙ ද්වීසු ගොණෙසු යුජ්ඣන්තෙසු.

ඛන්තිතො උත්තරිතරො අඤ්ඤො අත්ථො න විජ්ජති අනන්තරෙව අස්ස විරොධං අනත්ථං පටිබාහිත්වා දිට්ඨධම්මිකස්ස චෙව සම්පරායිකස්ස ච සංවිධානතො. **තං ඛන්තිං පරමං ආහු** සෙට්ඨබලං විරොධපච්චයං අභිභුය්‍ය පවත්තනතො. බාලයොගතො බාලො, තස්ස බලං **බාලබලං,** අඤ්ඤාණන්ති ආහ **''බාලබලං නාම අඤ්ඤාණබල''**න්ති. **තං යස්ස බලන්ති** තං අඤ්ඤාණබලං යස්ස පුග්ගලස්ස බලං, **අබලමෙව තං** පඤ්ඤාබලෙන විද්ධංසෙතබ්බතො. **පටිවත්තා න විජ්ජතීති** ධම්මට්ඨං පටිප්ඵරිත්වා අභිභවිත්වා පවත්තා නත්ථි. පටිවචනමත්තං පන කොචි වදෙය්‍යාපි, තං අකාරණන්ති දස්සෙන්තො **''පටිප්ඵරිත්වා වා''**තිආදිමාහ. **බාලබලන්ති** ''පටිප්ඵරිත්වා''ති වචනස්ස කාරණවචනං. **තස්සෙව පුග්ගලස්ස** පටිකුජ්ඣනකස්ස. නානත්තාවිතක්කනතො **උභින්නං අත්ථං. තිකිච්ඡන්තන්ති** අනත්ථපටිබාහනමුඛෙන පණ්ඩිතකිච්චකරණෙන පටිසෙධෙන්තං. ''බාලො අය''න්ති එවං පඤ්ඤපෙතුං හෙතුඵලානං අනවබොධතො **චතුසච්චධම්මෙ අඡෙකාති**.

වෙපචිත්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සුභාසිතජයසුත්තවණ්ණනා

251. **''ඡෙකතායා''**ති වත්වා තස්ස වත්තුං ඡෙකභාවං දස්සෙතුං **''එවං කිරස්සා''**තිආදිමාහ. **ගාහන්ති** ලද්ධිං. **මොචෙත්වාති** යස්ස පුන ''චොරො''ති උත්තරි වත්තුං න සක්කොති, එවං විමොචෙත්වාති පඨමං වත්තුං න සක්කා. **ගරූති** භාරියං, දුක්කරන්ති අත්ථො. **පච්ඡාති** ''පරස්සා''ති වුත්තො සො කිඤ්චි පඨමං වදන්තො අත්තනො අධිප්පායං පවෙදෙති නාම, තං යථාසත්ති විදිතමනො තස්ස උත්තරි වත්තුං සක්කොති. තෙනාහ **''පරස්ස වචනං අනුගන්ත්වා පන පච්ඡා සුඛං වත්තු''**න්ති. අපි ච අසුරින්දෙන ''හොතු, දෙවානමින්ද, සුභාසිතෙන ජයො''ති පඨමං වුත්තං, විසෙසො ච පුබ්බං උපනෙන්තං අනුවත්තති. වචසි කුසලො සක්කො දෙවරාජා තං විසෙසං තෙනෙව පුබ්බං උපනයාපෙන්තො උපලාපනවසෙන ''තුම්හෙ ඛ්වෙත්ථ''තිආදිමාහ. **පුබ්බදෙවාති** සක්කපමුඛාය දෙවපරිසාය ලොකෙ පුබ්බෙව උප්පන්නත්තා ''පුබ්බදෙවා''ති පසංසවචනං. වෙපචිත්තිං සන්ධාය ''තුම්හෙ''ති ''පුබ්බදෙවා''ති ච වුත්තත්තා **''තුම්හාකං තාව පවෙණිආගතං භණථා''**ති වුත්තං. ගාරවට්ඨානියත්තා වෙපචිත්තිනො බහුවචනපයොගො. දණ්ඩෙන අවචාරො අවචරණං දණ්ඩාවචරො, නත්ථි එත්ථ වුත්තො දණ්ඩාවචරොති **අදණ්ඩාවචරා,** සක්කෙන වුත්තා ගාථායො.

සුභාසිතජයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුලාවකසුත්තවණ්ණනා

252. **රථසද්දොති** රථාලඞ්කාරභූතානං කිඞ්කිණිකජාලාදීනං සද්දො. තථා **ධජසද්දො. ආජානීයසද්දොති** ආජානීයානං හසිතසද්දො ච. **කරුණාසමාවජ්ජිතහදයොති** පාණානං අනුපරොධෙන පණාමිතචිත්තො. **ඊසාමුඛෙනාති** රථකප්පරමුඛෙන. **පුඤ්ඤපච්චයනිබ්බත්තොති** උළාරං සුවිපුලං පුඤ්ඤං පච්චයං කත්වා නිබ්බත්තො. **න සජ්ජති**

කත්ථචි අප්පටිසත්ථනෙන ගච්ඡන්තො. **සිම්බලිවනෙනාති** සිම්බලිවනමජ්ඣෙන . **විහග්ගං නිම්මථිතන්ති** ඉතො චිතො විහග්ගඤ්චෙව නිරවසෙසතො මථිතඤ්ච හොති.

කුලාවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නදුබ්භියසුත්තවණ්ණනා

253. **සුපච්චත්ථිකොති** සුට්ඨු අතිවිය පච්චත්ථිකො පටිසත්තු. **ගහිතොසීති** දෙවපාසෙන බන්ධිත්වා ගහිතො අසි. **බද්ධොව අහොසි** සක්කස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන. චෙතියරාජා කිර ඉමස්මිං කප්පෙ තතො පුබ්බෙ කෙනචි අවුත්තපුබ්බං බරමුසාවාදං අභාසි, තාවදෙව විරජ්ඣිත්වා මහාපථවියා විවරෙ දින්නෙ නිපතිත්වා අවීචිඅග්ගිජාලානමින්දනමහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං **''චෙතියරඤ්ඤො පාපං සන්ධායා''**ති. **මහාපාපානීති** මහන්තානි ගරුතරානි පාපානි. තථා හි චෙපචිත්තිනො සපථකරණෙ නිදස්සනභාවෙන එතානි අට්ඨකථායං ආගතානීති.

නදුබ්භියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙරොචනඅසුරින්දසුත්තවණ්ණනා

254. **ද්වාරපාලරූපකානි වියාති** ද්වාරපාලාකාරෙන කතපටිමායො විය. **වායමෙථෙව,** න අන්තරා සංකොචං ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො. **නිප්ඵන්නසොභනෙසූති** නිප්ඵන්නභාවෙන සුන්දරෙසු. සබ්බෙ හි අනිප්ඵන්නා අත්ථා න සොභන්ති. **කිච්චජාතාති** විප්පකතභාවෙන සඤ්ජාතකිච්චා. **අකිච්චජාතොති** අසඤ්ජාතකිච්චො කිච්චරහිතො නාම නත්ථි ගමනට්ඨිතසයනනිසජ්ජාදිවසෙන උප්පජ්ජනකදුක්ඛවිනොදනභාවතො. **සංයොගපරමාත්වෙව සම්භොගාති** ඉමෙසං සත්තානං සංභුඤ්ජිතබ්බවත්ථූනි නාම පකතියා විරොධසීලානිපි අසංයොගෙන වා අසුන්දරානිපි, තානි අභිසඞ්ඛරණපචනසංයොජනපරමානි වෙදිතබ්බානි තථා සති සම්භොගාරහභාවූපගමනතො. තෙනාහ **''පාරිවාසිකඔදනාදීනී''**තිආදි. උණ්හාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බයුත්තෙ පරිභජ්ජිත්වාති අධිප්පායො.

වෙරොචනඅසුරින්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අරඤ්ඤායතනඉසිසුත්තවණ්ණනා

255. ජාමාතිකා වුච්චති ධීතුපති, සසුරො භරියාය පිතා, තස්මා ඉමෙ අන්තරවත්තිනො ද්වෙ ජනා සක්කවෙපචිත්තිනො සුජාය වසෙන **ජාමාතිකසසුරා. ''චිරදික්ඛිතාන''**න්ති දික්ඛිත්වා පබ්බජිත්වා චිරකාලානං වතසමාදානවසෙන ඉතො බාහිරකානං පබ්බජිතානන්ති ආහ **''චිරසමාදින්නවතාන''**න්ති. **ඉතො පටික්කමාති** ඉතො යථාඨිතට්ඨානතො අපෙහි අපක්කම. **න පටික්කූලසඤ්ඤිනො** ගුණෙ ගාරවයොගතො. දෙවා හි යෙභුය්‍යෙන ''මයං පුබ්බෙ ගුණවන්තෙ පයිරුපාසිත්වා තෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉධූපපන්නා''ති ගුණවන්තෙසු ආදරභාවං උපට්ඨපෙන්ති.

අරඤ්ඤායතනඉසිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සමුද්දකසුත්තවණ්ණනා

256. **චක්කවාළමහාසමුද්දපිට්ඨියන්ති** චක්කවාළපබ්බතපාදසමන්තා මහාසමුද්දතීරපිට්ඨියං. යථෙව සිනෙරුසමීපෙ මහාසමුද්දො අනුපුබ්බනින්නො අනුපුබ්බපොණො අනුපුබ්බපබ්භාරො, එවං යෙභුය්‍යෙන චක්කවාළපාදසමීපෙපි. තෙනාහ **''රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලුකපුලිනෙ''**ති. **වුත්තප්පකාරාසූති** අනන්තරසුත්තෙ වුත්තප්පකාරාසු. **අස්සමපදෙනාති** අස්සමපදවෙමජ්ඣෙන. **එවං චින්තයිංසූති** ''යං නූන මය''න්තිආදිනා යථා පාළියං ආගතං, එවං මන්තයිංසු.

ඉච්ඡිතකරොති යදිච්ඡිතකරණං. **දුට්ඨානන්ති** දුරාසයානං. තෙ පන දුට්ඨජ්ඣාසයා විරුද්ධා හොන්තීති ආහ **''දුට්ඨානං විරුද්ධාන''**න්ති. **පවුත්තන්ති** බීජං සන්ධාය වපිතං. තෙනාහ **''ඛෙත්තෙ පතිට්ඨාපිත''**න්ති.

සායමාසභත්තන්ති සායං අසිතබ්බභොජනං. යථාවාරං භක්ඛිතමෙතං දෙවානං විය සුඛුමං ගුරුවාසඤ්ච න හොතීති **''භත්ත''**න්ති වුත්තං. **ගෙලඤ්ඤජාතන්ති** සඤ්ජාතගෙලඤ්ඤං. **වෙපතීති** කම්පති පවෙධති.

සමුද්දකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

1. වතපදසුත්තවණ්ණනා

257. සමාදාතබ්බතො **වතානි,** අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරසභාවෙන පබ්බජිතබ්බතො **පදානි,** තතො එව අසංකිණ්ණභාගාති කත්වා **“වතකොට්ඨාසානී”**ති වුත්තං. **සමත්තානීති** පුඤ්ඤවිසෙසතාය පුජ්ජභවඵලනිබ්බත්තනෙන කිත්තිසඤ්ඤානෙන ච සමං අත්තානි සමත්තානි. **පරිපුණ්ණානීති** අඛණ්ඩාදිභාවෙන සබ්බසො පුණ්ණානි. **සමාදින්නානීති** තත්ථ සක්කච්චකාරිතාය සම්මා ආදින්නානි. **මාතුලානීති** පිතුභගිනී, න යා කාචි මාතුලස්ස භරියා කුලජෙට්ඨකානං අධිප්පෙතත්තා, භරියාපි වා මාතුලසම්බන්ධතො ගහෙතබ්බා, තථා සති මහාපිතුභරියාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

ආදි-සද්දෙන ජෙට්ඨභගිනීනං සඞ්ගහො. **අපචිතිකාරකොති** තෙසං පච්චුට්ඨානකරො. යො කොචි දදන්තොපි සාපෙක්ඛො දෙති, සො මුත්තචාගො න හොති, අයං පන න එවන්ති **“මුත්තචාගො හොතී”**ති වුත්තං. **විස්සට්ඨචාගොති** නිරපෙක්ඛපරිච්චාගොති අත්ථො. යථා පාණාතිපාතබහුලො ‘‘ලොහිතපාණී’’ති වුච්චති, තථා දානබහුලො ‘‘පයතපාණී’’ති වුත්තොති ආහ **“දෙය්‍යධම්මදානත්ථාය සදා ධොතහත්ථො”**ති. **වොස්සග්ගරතොති** දෙය්‍යධම්මස්ස පරිච්චජනෙ අභිරතො. **පරෙහි යාචිතබ්බාරහොති** පරෙහි යාචිතුං යුත්තො ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස තාවදෙව විස්සජ්ජනතො. **දානෙනෙව යුත්තොති** සබ්බකාලං දානෙනෙව යුත්තො අභිණ්හං පවත්තමහාදානත්තා. **දානෙ ච සංවිභාගෙ චාති** පරස්ස සම්පුණ්ණං කත්වා පරිච්චජනසඞ්ඛාතෙ දානෙ ච අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො සංවිභජනසඞ්ඛාතෙ සංවිභාගෙ ච **රතො** අභිරතො.

වතපදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

258. **මනුස්සභූතොති** මනුස්සෙසු භූතො, මනුස්සත්තං වා පත්තො. **ආවසථන්ති** නිවාසට්ඨානං කාරෙත්වා අදාසි, තස්මා වාසං අදාසීති **වාසවො.** අත්ථ-සද්දො ඉධ කාරණපරියායොති ආහ **“සහස්සම්පි කාරණාන”**න්ති. ස්වායමත්ථො හෙට්ඨා විභාවිතොව. **විනිච්ඡිනාති,** තස්මා සහස්සං පඤ්ඤාඅක්ඛීනි එතස්සාති **සහස්සක්ඛො.** මඝං වුච්චති ධනං, තං පන සද්ධාසඞ්ඛාතං මඝං අස්ස අත්ථීති **මඝවා.** පුරෙ දානං දදාතීති **පුරින්දදො** අනුනාසිකලොපං අකත්වා. පුඤ්ඤානි කාතුං සක්කොතීති **සක්කො.**

සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

259. **සොති** සක්කො දෙවරාජා. බහුවචනෙ වත්තබ්බෙ එකවචනං වුත්තං. වුච්චතීති වචනං, අත්ථො. තස්මා **බහුවචනෙති** බහුම්හි අත්ථෙති අත්ථො . යථා පටිපජ්ජන්තො අනුක්කමෙන තෙ ධම්මෙ සමාදියිත්වා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා, තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං **“සක්කො කිරා”**තිආදි වුත්තං. **අනන්තරෙති** සක්කභාවස්ස අතීතානන්තරෙ අත්තභාවෙ. **තං සබ්බන්ති** සක්කස්ස මඝමාණවකාලෙ සම්මාපටිපත්තිං, තාය සක්කභාවූපගමනඤ්චාති තං සබ්බං. **වුත්තො,** තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති අධිප්පායො.

මහාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දලිද්දසුත්තවණ්ණනා

260. **මනුස්සදලිද්දොති** මනුස්සෙසු දුග්ගතො. **මනුස්සකාරුඤ්ඤතන්ති** මනුස්සෙසු පරමනිහීනතං. **මනුස්සකපණොති** මනුස්සෙසු වා පරමනිහීනො. **තස්මිං ඨානෙති** තස්ස දෙවපුත්තස්ස තස්මිං උප්පජ්ජනට්ඨානෙ. **ලාමකතො චින්තෙන්තීති** තස්ස පුරිමවත්ථුං නිස්සාය හීනතො චින්තෙන්ති. **කථෙන්තීති** තමෙව පරෙසං කථෙන්ති. **විත්ථාරෙන්තීති** වුත්තමත්ථං විත්ථාරිකං කරොන්ති. සබ්බදා පරිච්ඡින්ජ පරිවාරසම්පන්නො හුත්වා අඞ්ඪට්ඨරතනෙ හත්ථික්ඛන්ධෙ මහච්චරාජානුභාවෙන නිසින්නත්තා **ජනකායෙන සමුල්ලොකියමානො. අවලම්බන්තීති** ඔලම්බන්ති. **වන්දනමත්තං වා නාහොසි,** අඤ්ඤදත්ථු පච්චෙකබුද්ධතො අත්තනො සමානාදරකිරියං පච්චාසීසති. තෙන වුත්තං **“සො”**තිආදි. **ක්වායන්ති** කො අයන්ති බ්‍යාපන්නවසෙන වදති. කාළරත්තෙහි සුත්තෙහි සිබ්බිතත්තා වණ්ණවිකාරං දිස්වා **“කුට්ඨිචීවරානි පාරුතො”**ති ආහ. **මහානිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා** මහාදුක්ඛං පච්චනුභොති. තදනුරූපපාපකම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ලද්ධොකාසෙන **රාජගහෙ...පෙ.... පටිසන්ධිං ගණ්හි.** කාමඤ්ච එත්ථ පටිසන්ධිග්ගහණං කුසලකම්මෙනෙව, තස්ස පන අකුසලකම්මස්ස විපාකිනො බලවභාවතො වුත්තං **“විපාකාවසෙසෙනා”**ති. තෙනාහ **“ගහිතකාලතො...පෙ.... නික්ඛන්තො”**ති. භික්ඛාය චරිතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය රොගස්ස බලවතාය **මංසානි...**

පෙ.... පතන්ති. ඤාණං පෙසෙත්වාති විපස්සනාපටිපාටියා භාවනාඤාණං නිබ්බානං පටිපෙසෙත්වා පවත්තෙත්වා. ඉන්ද්‍රියානං පරිපක්කත්තා සත්ථු දෙසනාවිලාසෙන **සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. චුම්බටන්ති** පාදචුම්බටං. කුට්ඨිනො හි සකලපාදතලං මා රුජීති චුම්බටං කත්වා තං පාදතලෙ බන්ධිත්වා ගච්ඡන්ති, **මත්තිකපාතිං භින්දිත්වා විය** තථා නිහීනමනුස්සත්තභාවතො චවිත්වා **සුවණ්ණපාතිං පටිලභන්තො විය** දෙවත්තභාවං ගණ්හන්තො චුතිචිත්තතො දුතියචිත්තවාරෙ ආදානචිත්තක්ඛණෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො.

මග්ගෙනාගතාති මග්ගාධිගමනෙන ආගතා උප්පන්නා. **අරියකන්තසීලන්ති** අරියානං කන්තං මනාපං මනොරමං සීලධම්මං. අරියානං අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛා විය අධිසීලසික්ඛාපි සබ්බා අතිවිය කන්තා එවාති ආහ **“කිඤ්චාපී”**තිආදි. **ඉමස්මිං පනත්ථෙති** ඉමස්මිං සොතාපන්නස්ස භවසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ නිද්ධාරෙත්වා වුච්චමානෙ. **පඤ්චසීලම්පි** යස්මා දිට්ඨි විය භවන්තරෙපි **අප්පහීනං**.

දලිද්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. රාමණෙය්‍යකසුත්තවණ්ණනා

261. ආරමන්ති එත්ථ සත්තාති **ආරාමා,** මනොරමා උපවනාදයො. තෙ එව චෙතෙන්ති එත්ථ සද්ධාය අත්තනො පීතිසොමනස්සං සන්ධහන්තීති **චෙතියාති** ච වුච්චන්ති. **මනුස්සරමණීයභාවස්සාති** මනුස්සානං ආරමණීයභාවස්ස. තස්ස පන සීලාදිගුණවසෙන අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යානුභාවතාපි හොතීති භගවා **“නාගසන්ති සොළසී”**න්ති අවොච. අචෙතනාය භූමියා රමණීයතා නාම ගුණවිසිට්ඨානං අරියානං සෙවනවසෙන වෙදිතබ්බාති වුත්තං **“ඉදානි...පෙ.... ගාමෙ වාතිආදිමාහා”**ති.

රාමණෙය්‍යකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. යජමානසුත්තවණ්ණනා

262. **යජන්තානන්ති** දක්ඛිණෙය්‍යං උද්දිස්ස දෙන්තානං. අට්ඨුප්පත්තිකො සුත්තනික්ඛෙපොති දස්සෙත්වා අත්ථවණ්ණනං කාතුං **“තදා කිරා”**තිආදි වුත්තං. **අග්ගන්ති** සෙට්ඨං. තෙහි තෙහි වා යථාලද්ධසප්පිආදයො මා නස්සන්තු, අග්ගභාවෙන ගහිතානි සප්පිආදීනි කෙවලං අග්ගිම්හි ඣාපනෙන, දෙවා මනුස්සා මිච්ඡාගාහෙන මා නස්සන්තු. **තක්කෙනාති** තක්කමත්තෙන. ‘‘කථෙමා’’ති අම්හෙ මඤ්ඤථ, ඉදානි පස්සථ, පච්චක්ඛතො අයං වො...පෙ.... ආගච්ඡතීති ආහංසූති යොජනා.

උපධිවිපාකන්ති උපධීසු වා විපච්චති, උපධයො වා විපාකා එතස්සාති උපධිවිපාකං. **විප්ඵාරවන්තං හොති** විපුලපක්ඛතාය. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදංසු** ‘‘සම්මාසම්බුද්ධෙන මහාබ්‍රහ්මුනා ච එවං ඔවාදො දින්නො’’ති.

යජමානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. බුද්ධවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

263. **උට්ඨහාති** උට්ඨානං කායිකවීරියං කරොහි. තෙනාහ **“විචර, ලොකෙ”**ති. චෙතසිකවීරියං පන භගවතා මත්ථකං පාපිතමෙව. තෙනාහ **“විජිතසඞ්ගාමා”**ති. **ද්වාදසයොජනිකස්ස** උච්චභාවෙන. විත්ථාරතො පන ආයාමතො ච අනෙකයොජනසතසහස්සපරිමාණචක්කවාළං අතිබ්‍යාපෙත්වා ඨිතස්ස. **පන්නභාරාති** පාතිතභාර. නික්ඛෙපිතබ්බතො භාරාති ආහ **“ඔරොපිතබන්ධා”**තිආදි. තෙ හි තංසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස සම්පාතනට්ඨෙන **භාරා** නාම. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා’’ති (සං. නි. 3.22). තදෙකදෙසා ච **කිලෙසාභිසඞ්ඛාරා. පන්නරසාය පුණ්ණමාය රත්තින්ති** යථා පන්නරසපුණ්ණමාය රත්තියං පරිපුණ්ණකාලෙ උපක්කිලෙසවිමුත්තො චන්දො සොභති, එවං තව චිත්තං සබ්බසො උපක්කිලෙසවිමුත්තං සොභතීති අධිප්පායො.

බුද්ධවන්දනාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගහට්ඨවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

264. **පුථුද්දිසාති** බහුදිසා. කා පන තාති ආහ **“චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා චා”**ති. අනුදිසාගහණෙන චෙත්ථ උද්ධං අධොපි ගය්හතීති ච දස්සෙති. **භූමිවාසිනොති** භූමිපටිබද්ධවුත්තිනො. එතෙන රුක්ඛපබ්බතනිවාසිනොපි ගහිතා හොන්ති. **චිරරත්තසමාහිතචිත්තෙති** උපචාරප්පනාඣානානි උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානතාය චිරකාලං සමාහිතචිත්තෙ. **ආපාණකොටිකන්ති** ජීවිතපරියන්තං යාවජීවං. **එවමාදීති ආදි**-සද්දෙන අවසෙසපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි

සඞ්ගණ්හාති. නිච්චසීලවසෙන **පඤ්චහි,** නියමසීලවසෙන **දසහි. පි**-සද්දෙන තතො කතිපයෙහි උපොසථසීලවසෙන අට්ඨහිපීති දස්සෙති. **ධම්මිකෙහීති** ධම්මතො අනපෙතෙහි. **පමුඛොති** පමොක්ඛො.

ගහට්ඨවන්දනාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සත්ථාරවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

265. **බ්‍රහ්මජාණුකොති** දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලං පථවියං ඨපෙත්වා වන්දමානො බ්‍රහ්මජාණුකො නාම තථාභූතො හුත්වා. යජිතබ්බතො **යක්ඛො,** පූජනීයො. එවං පූජාවිසෙසයොගතො සක්කොති ආහ **"සො යක්ඛොති සො සක්කො"**ති. සක්කස්ස නමක්කාරභාජනභූතඤ්හි පුච්ඡන්තො මාතලි **"කො නාම සො යක්ඛො"**ති ආහ. **ගුණනෙමිත්තකෙහීති** ගුණහෙතුකෙහි අනන්තානි හි බුද්ධානං නාමානි, තානි ච ඛො සබ්බානිපි ගුණනෙමිත්තකානෙව. අනන්තගුණත්තා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
> ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො''ති. –

තස්මා **අනොමනාමන්ති** පරිපුණ්ණගුණනාමන්ති අත්ථො. **සමතික්කමෙනාති** සම්මා සමුච්ඡින්දනවසෙන අතික්කමනෙන. කිලෙසාරීනං අපෙතවයොති **අපචයො,** සො ආරමිතබ්බට්ඨෙන ආරාමො එතෙසන්ති **අපචයාරාමා.** තෙනාහ **"වට්ටවිද්ධංසනෙ රතා"**ති.

සත්ථාරවන්දනාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඞ්ඝවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

266. **පූතිම්හි** දෙහෙ **මාතු සරීරෙ** සයනතො, **අත්තනො එව වා** පූතිදෙහං **සරීරං** තස්මිං ඨිතතාය **අවත්ථරිත්වා සයනතො පූතිදෙහසයාති** යොජනා. **කුණපම්හෙතෙති** එතෙ මනුස්සා අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලෙ මාතුකුච්ඡිසඞ්ඛාතෙ කුණපස්මිං දස මාසෙ නිමුග්ගා. තෙසං කින්නාම ත්වං පිහයසීති යොජනා. **එතෙසං එතං විහයාමීති** එතෙසං ඉසීනං එතං සම්මාපටිපත්තිං විහයාමි. ඉදානි තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං **"න තෙ සං කොට්ඨෙ ඔපෙන්තී"**ති වුත්තං. **ධඤ්ඤං කොට්ඨෙ න පක්ඛිපන්ති** පක්ඛිපිතබ්බස්ස ච අභාවතො. තෙනාහ **"න හි එතෙසං ධඤ්ඤ"**න්ති. **පරෙසං නිට්ඨිතන්ති** පරෙසං ගහිතං සන්තකං තෙසං පාකාය නිට්ඨිතං. **භික්ඛාචාරවත්තෙනාති** පිණ්ඩාචරියාය. **එසමානා** පරියෙසන්තා. **එවං පරියිට්ඨෙන.** යාපෙන්ති, න එසන්ති අනෙසනං. **සුසමාදින්නසුන්දරවතාති** සුට්ඨු සමාදින්නසොභනවතා.

එවං සුභාසිතභාසිනොති ගන්ථධුරවිපස්සනාධුරානං වසෙන ගුණපරිමාණසුභාසිතස්සෙව භාසනසීලා . අරියෙන තුණ්හීභූතෙන **තුණ්හීභූතා.** තතො එව මනස්ස සාතිසයං **සමඤ්චරා.** ගහිතදණ්ඩෙසු පරාමාසාදිපයුත්තෙසු දණ්ඩාදානාදිහෙතු උප්පජ්ජනකකිලෙසපරිළාහාභාවතො **නිබ්බුතා.** තෙනාහ **"විස්සට්ඨදණ්ඩා"**ති. **සාදානෙසූති** සහවාදානෙසු. **අනාදානාති** තබ්බිරහිතා. තෙනාහ **"භවයොනී"**තිආදි.

සඞ්ඝවන්දනාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියවග්ගො

1. ඡෙත්වාසුත්තවණ්ණනා

267. වුත්තත්ථමෙව හෙට්ඨා දෙවපුත්තසංයුත්තවණ්ණනායං.

ඡෙත්වාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුබ්බණ්ණියසුත්තවණ්ණනා

268. **දුබ්බණ්ණො** දුද්දසිකො විරූපවණ්ණො. **ඔකොටිමකොති** රස්සභාවෙන අවරකොටිමකො. **සක්කෙන ගහිතනාමමෙවෙතං,** න පන සො තථාරූපො කොචි යක්ඛො. තෙනාහ **"එකො රූපාවචරබ්‍රහ්මා"**ති. යදි එවං කස්මා සො තථාරූපො හුත්වා ආගතොති ආහ **"සක්කො කිරා"**ති. කථං පනෙත්ථ ඤායති ''සො එකො රූපාවචරබ්‍රහ්මා, න

පනෙසො අවරුද්ධකයක්ඛො''ති යුත්තිං දස්සෙන්තො **''අවරුද්ධකයක්ඛා පනා''**තිආදිමාහ. **දෙවානං** වචනං **සුත්වා. එරුසෙනාති** එරුසසමාචාරෙන. ''කො නාම මය්හං ආසනෙ සන්නිසින්නො''ති අක්ඛන්තිං අනුප්පාදෙන්තො **ඛන්තියං ඨත්වා. බලවචිත්තීකාරන්ති** ගරුතරං සක්කාරබහුමානං. **නීචවුත්තියාති** පරමනිපච්චකාරෙ සුවූපසමනෙ ච දස්සියමානෙ. සක්කස්ස තාය එව ආචාරසම්පත්තියා **සක්කාසනෙ ඨාතුං,** අත්තනො ච ආවිකාතුං **අසක්කොන්තො අන්තරධායි. උපහතචිත්තොම්හීති** ඛන්තිමෙත්තානුද්දයාසබ්භාවතො පරස්මිං උපහතචිත්තොම්හීති සක්කො අත්තනො සභාවං වදති. **කොධවසෙ වත්තෙතුන්ති** කොධෙන අත්තනො වසෙ නිබ්බත්තෙතුං න සුකරොම්හි, අථ ඛො කොධං මය්හං වසෙ න වත්තෙමීති අධිප්පායො. **චිරං න කුජ්ඣාමීති** යදි මෙ කදාචි කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං කොධං අනුවත්තෙන්තො චිරකාලං න කුජ්ඣාමි . **න උපනය්හාමීති** අන්තො සචෙ මෙ කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව ච නං පටිවිනෙය්‍යාන්ති තං මෙ පුබ්බෙව වතං පරිපූරිතං.

දුබ්බණ්ණියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සම්බරිමායාසුත්තවණ්ණනා

269. **ආබාධිකොති** ආබාධො අස්ස අත්ථීති ආබාධිකො. **වාචෙසීති** සික්ඛාපෙසි. සම්බරො නාම අසුරමායාය ආදිපුරිසො පුරාතනො අසුරින්දො. තං සන්ධායාහ **''යථා සම්බරො''**තිආදි. **එවං පච්චති** අඤ්ඤොපි මායාවී මායං පයොජෙත්වා. උපවාදන්තරායො නාම ඛමාපනෙ සති විගච්ඡති, පාකතිකමෙව හොතීති ආහ **''එවමස්ස ඵාසු භවෙය්‍යා''**ති. **තෙනාති** වෙපචිත්තිනා සම්බරවිජ්ජාය අදානෙන වඤ්චිතත්තා. **තථා අකත්වාති** ඉසීනං සන්තිකං නෙත්වා ඛමාපනවසෙන කාතබ්බං අකත්වා.

සම්බරිමායාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අච්චයසුත්තවණ්ණනා

270. **සම්පයොජෙසුන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤං වාචසිකං එරුසං පයොජෙසුං. තෙනාහ **''කලහං අකංසූ''**ති, විවාදං අකංසූති අත්ථො. **අතික්කම්මවචනන්ති** වචීසංවරං අතික්කමිත්වා වචනං. යස්මා අච්චයෙ දෙසියමානෙ තං ඛීණයති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඛමමානස්ස ඛමනං පටිග්ගණ්හතො, තස්මා වුත්තං **''නප්පටිග්ගණ්හාතීති න ඛමතී''**ති. තුම්හාකං වසෙ වත්තතු, විසෙචිතං අකත්වා යථාකාමකරණීයො හොතු. මිත්තධම්මො ඉධ උත්තරපදලොපෙන ''මිත්තො''ති වුත්තොති ආහ **''මිත්තධම්මෙ''**ති. **කරණවචනන්ති** ''මිත්තෙහී''ති කරණවචනං භුම්මත්ථෙ. තෙනාහ **''මිත්තෙසූ''**ති. යථා නිබ්බත්තසභාවස්ස භාවතො අඤ්ඤථත්තං **ජරා,** එවං මිත්තභාවතො වුත්තවිපරියායො අමිත්තධම්මො ජරාපරියායෙන වුත්තො. **අගාරය්හං අනවජ්ජං සබ්බසො පහීනකිලෙසං. තෙනාහ ''ඛීණාසවපුග්ගල''**න්ති.

අච්චයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අක්කොධසුත්තවණ්ණනා

271. **කොධො තුම්හෙ මා අභිභවීති** එත්ථ කොධෙන අනභිභවනීයත්තං ඛන්තිමෙත්තාකරුණාදිතප්පටිපක්ඛධම්මපරිබ්‍රූහනෙන . තථා හි තංසමඞ්ගිනො කොධො අභිභුය්‍යාතීති ආහ **''තුම්හෙව කොධං අභිභවථ. කුජ්ඣන්තානං මා පටිකුජ්ඣිත්ථා''**ති. **පටිපදාති** එසා පටිපත්ති. **මෙත්තාති** අප්පනාප්පත්තා මෙත්තා. තදුපචාරො **මෙත්තාපුබ්බභාගො**. න විහිංසති කිඤ්චි එතායාති **අවිහිංසා. කරුණාති** අප්පනාප්පත්තකරුණා වෙදිතබ්බා. තදුපචාරො **කරුණාපුබ්බභාගො. ලාමකජනන්ති** ඛන්තිආදීසු යොනිසොමනසිකාරාභාවෙන ගාරය්හසමාචාරසමායොගෙන ච නිහීනං ජනං. පච්චයපරිසුද්ධියා **කොධො** අභිමද්දමානො පුග්ගලං **අභිමද්දති,** තස්ස සො පටිසඞ්ඛානභාවනාබලෙහි සම්මදෙව පහාතබ්බොති.

අක්කොධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සක්කසංයුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය සගාථාවග්ගවණ්ණනා.

පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.